

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

BIBLIOTECA FILOLÒGICA, LI

J. V. FOIX

DIARI 1918

Estudi i edició de
JOAN R. VENY-MESQUIDA

BARCELONA

2004

DIARI 1918

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
BIBLIOTECA FILOLÒGICA, LI

J. V. FOIX

DIARI 1918

Estudi i edició de
JOAN R. VENY-MESQUIDA

BARCELONA
2004

Biblioteca de Catalunya. Dades CIP

Foix, J. V.

Diari 1918. — (Biblioteca filològica ; 51)

Bibliografia

ISBN 84-7283-759-9

I. Veny-Mesquida, Joan R., ed. II. Sarsanedas, Jordi III. Institut d'Estudis Catalans

IV. Títol V. Col·lecció: Biblioteca filològica (Institut d'Estudis Catalans) ; 51

1. Foix, J. V. Diari 1918 — Crítica textual

849.94"19"

L'edició d'aquesta obra
ha estat a cura de Jordi Sarsanedas i Vives,
membre de l'Institut d'Estudis Catalans

© hereus de J. V. Foix

© estudi i edició, Joan R. Veny-Mesquida

© 2004, Institut d'Estudis Catalans, per a aquesta edició

Carrer del Carme, 47. 08001 Barcelona

Primera edició: desembre de 2004

Tiratge: 450 exemplars

Text revisat lingüísticament per l'Oficina de Correcció i Assessorament Lingüístics
de l'IEC

Compost per Víctor Igual, SL

Carrer del Peu de la Creu, 5. 08001 Barcelona

Imprès a Limpergraf, SL

Polígon industrial Can Salvatella. Carrer de Mogoda, 29-31. 08210 Barberà del Vallès

ISBN: 84-7283-759-9

Dipòsit Legal: B. 46539-2004

Són rigorosament prohibides, sense l'autorització escrita dels titulars del *copyright*, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment i suport, incloent-hi la reprografia i el tractament informàtic, la distribució d'exemplars mitjançant lloguer o préstec comercial, la inclusió total o parcial en bases de dades i la consulta a través de xarxa telemàtica o d'Internet. Les infraccions d'aquests drets estan sotmeses a les sancions establertes per les lleis.

TAULA

Presentació	7
Abreviatures	9
I. ESTUDI	11
1. Els testimonis del <i>Diari 1918</i>	13
2. Proses dels <i>Primers fragments del Diari</i>	23
3. Testimonis conservats de <i>Del «Diari 1918»</i>	39
4. Materials conservats de <i>L'estrella d'En Perris</i>	49
5. La lliçó dels primers llibres a les <i>Obres poètiques</i>	57
6. Proses de <i>Darrer comunicat</i> i <i>Tocant a mà...</i>	77
7. Les antologies posteriors a les primeres edicions	129
8. El text del <i>Diari 1918</i>	137
9. Recapitulació	153
10. Apèndixs a l'estudi	163
11. Bibliografia	183
II. EDICIÓ	191
La present edició	193
<i>Diari 1918</i>	207
<i>Primers fragments del Diari</i>	209
<i>Del «Diari 1918»</i>	333
<i>L'estrella d'En Perris</i>	441
<i>Darrer comunicat</i>	613
<i>Tocant a mà...</i>	773
Apèndixs a l'edició	907
Índex general	993

PRESENTACIÓ

Durant un període de temps vagament determinat, que es podria situar *grosso modo* entre 1909 i 1925, Foix va prendre per costum d'escriure una mena de «dietari» en unes llibretetes apaïsades de paper quadriculat amb cobertes d'hule negre i tinta violàcia, on deixava escrites, sembla que de manera espontània i germinal, notes de diversa índole en forma de pensaments, reflexions, idees, imatges, etc. Les anotacions d'aquesta pedrera, que el poeta va destruir entre 1974 i 1980 (només s'ha conservat una llibreta, amb els apunts en net de les classes universitàries de Pompeu Fabra), li van proporcionar materials diversos per a la realització de la seva obra de creació. D'aquests materials, Foix en va aprofitar un determinat tipus de notes —suposadament les de caràcter més pròpiament dietarístic— per a elaborar dues menes de proses: les del *dietari*, de to més narratiu o descriptiu, i les del *diari*, més líriques. Amb les primeres, Foix va elaborar textos com els que havien d'integrar *Catalans de 1918*; amb les segones, els que compondrien el *Diari 1918*.

Si bé a l'hora de la veritat Foix va aprofitar anotacions d'altres anys, la font principal dels textos del *Diari 1918* es trobaria bàsicament en una d'aquestes llibretetes, la de 1917-1918, que hauria donat el nom al conjunt. A mesura que anava enlllestint les proses, el poeta va anar donant-les a conèixer lentament i parcialment, en publicacions periòdiques i en alguns dels seus volums de proses poètiques: *Gertrudis* (1927), *KRTU* (1932) i *Tocant a mà...* (1972) en van oferir algunes mostres que hi convivia amb altres tipus d'escrits, mentre que *Del «Diari 1918»* (1956), *L'estrella d'En Perris* (1963) i *Darrer comunicat* (1970) estaven formats, en la seva totalitat, per materials d'aquest diari. En total, Foix havia donat a conèixer fins aleshores 200 proses del pla inicial de les 365 que havien d'integrar el projecte. Finalment, el 1981, el poeta va aplegar els textos diarístics d'aquests sis llibres, més tres textos apareguts a la revista *Hèlix* i no reeditats fins aleshores, i va fixar el corpus de

les 203 proses que van constituir definitivament l'esperat *Diari 1918*, fita d'una de les millors proses de la literatura catalana de tots els temps. A tall anecdòtic, però significativament, és bo que se sàpiga que del llibre en qüestió se n'han fet 10 edicions i se n'han venut més de vint-i-cinc mil exemplars.

El volum que ara presento ofereix el *Diari 1918* en edició crítica i anotada. L'establiment del text ha estat dut a terme sobre la base del de la darrera edició de l'obra autoritzada pel poeta, que ha estat acarat amb el de tots els seus testimonis coneguts. Les notes que acompanyen cada prosa ofereixen informació bàsicament contextual i paratextual i justifiquen les divergències del text editat aquí respecte del text base.

Un treball d'aquest tipus no és mai obra d'una sola persona. Són moltes les que m'han ajudat a completar-lo i a reduir-ne el nombre d'errors; no cal dir que assumeixo la responsabilitat dels que de ben segur el lector encara trobarà. És per a mi un deure i un plaer deixar constància del meu agraïment més sincer als doctors Joaquim Molas, Glòria Casals i Josep Maria Pujol, per les seves erudites i imprescindibles indicacions; als doctors Alberto Blecua, Enric Gallén, Marina Gustà, Carles Miralles i Pere Rosselló, per la seva atenta lectura i les seves utilíssimes apreciacions; a Enric Badosa, Joan Bastardas, Manuel Carbonell, Pere Gimferrer, Albert Manent, Josep Moran, Josep Palau i Fabre, Josep Roca-Pons i Joaquim Ventalló, per informacions diverses sobre alguns punts de la vida i de l'obra foixiana, i particularment, a aquelles persones a través de les quals he pogut accedir a materials foixians inèdits: a Carmen Sobrevila i Jordi Madern, de la Fundació J. V. Foix; a Francesc Vallverdú i Jordi Cornudella, d'Edicions 62; a Nerina Bacin, vídua de Jaume Pla, i al doctor Esteve Padrós de Palacios.

I, especialment, al meu pare, per les seves apreciacions sobre el text foixià i sobre el meu estudi i pel seu inestimable encoratjament. I, sobretot, és clar, a l'Helena, que en tot moment ha sabut escoltar i reconduir pacientment els meus dubtes i que m'ha prestat una ajuda insubstituïble en la collació de les variants. I en moltes altres coses.

ABREVIATURES

c.	(<i>circa</i> , ll.) aproximadament
cap.	capítol
cf.	(<i>confer</i> , ll.) compareu
ed.	edició
esp.	especialment
fac.	facultat
intr.	introducció
l.	línia, línies
n.	nota, notes
núm.	número, números
p.	pàgina, pàgines
p. ex.	per exemple
s.	següent, següents
s.d.	sense data
s.v.	(<i>sub voce</i> , ll.) sota l'entrada
sel.	selecció
trad.	traducció
v.	vers, versos
V.	vegeu
vol.	volum

I

ESTUDI

1. ELS TESTIMONIS DEL *DIARI 1918*¹

1.1. PROCEDÈNCIA DELS MATERIALS DEL *DIARI 1918*

Durant la cinquantena llarga d'anys que separa la primera notícia d'aparició del *Diari 1918*,² el 1927, i la seva primera edició, el 1981,³ Foix va anar fent públiques la major part de les proses que finalment havien de formar-ne part. Esquemàticament, aquestes mostres hi poden haver arribat a través de tres camins diferents:

a) Les proses publicades a la revista *Hèlix*, que mai no van ser incloses en cap volum fins que Foix va «autoritzar-ne» la inclusió dins el *Diari 1918*.

b) Les que han estat publicades en volum, formant part de les edicions de llibres en prosa de Foix (*Gertrudis*, *KRTU*, *Del «Diari 1918»* o *L'estrella d'En Perris*) d'abans del 1964 (data en què va veure la llum el volum *Obres poètiques*). Aquestes primeres edicions van esdevenir, en versions reelaborades, el material a partir del qual es va confegir aquest recull d'*Obres poètiques*, el qual, al seu temps, va furnir la base per a la publicació del segon volum de les *Obres completes* d'Edicions 62, el 1979.

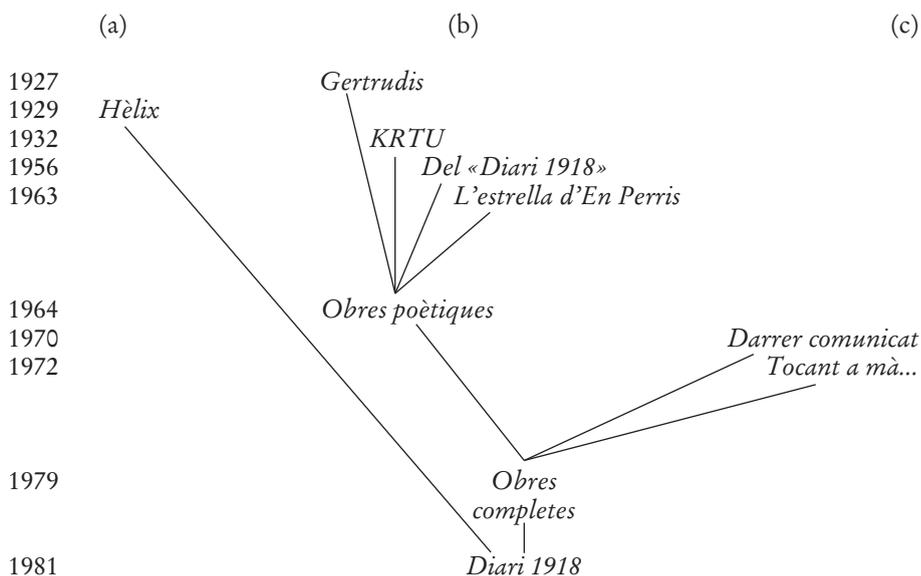
c) Finalment, les proses incloses en volums publicats posteriorment a l'aparició de les *Obres poètiques* (*Darrer comunicat* i *Tocant a mà...*). Els textos d'aquestes proses, revisats, van passar a engrossir les pàgines del segon volum de les *Obres completes*.

1. Les referències d'aquest capítol —i dels següents— a *Gertrudis*, *KRTU* o *Tocant a mà...*, a les *Obres poètiques* i les *Obres completes* (que contenen altres textos que no formen part del *Diari*), tret que no es faci constar el contrari, es limiten, com és evident, a les proses del *Diari 1918*.

2. A la llista d'«Obres del mateix autor en preparació» que apareix a la p. 69 de la primera edició de *Gertrudis* (Barcelona, L'Amic de les Arts, 1927) consta una edició del «Diari 1918 (íntegra)».

3. J. V. FOIX, *Diari 1918*, Barcelona, Edicions 62, 1981.

En aquests dos darrers casos (*b* i *c*), segons he pogut comprovar gràcies a la gentilesa de Francesc Vallverdú, és el text de les *Obres completes* el que Foix va lliurar a Edicions 62 com a original per a la publicació del *Diari 1918*.

Aquestes són les tres grans vies que descriuen d'una manera molt genèrica els avatars textuais de les proses del *Diari*. En principi, totes elles, si més no el germen, l'anècdota o la imatge inicial, es trobarien en els manuscrits originals del dietari del poeta, els quals compten amb les seves pròpies vicissituds.⁴

Tot seguit presento, abans d'abordar l'anàlisi concreta de l'evolució textual d'aquests poemes en prosa, un inventari de tots els testimonis conservats, amb les sigles amb què seran designats i l'enumeració de les proses que contenen. Per al reconeixement de la siglació emprada, serà bo de tenir presents els criteris següents: 1) les carpetes amb mecanografiats es consignen amb una lletra majúscula, i les diferents versions mecanoscrites que pot contenir cada carpeta es representen amb una lletra grega minúscula; 2) les edicions en volum (primeres edicions i recopilacions) són assenyalades amb sigles de tres

4. V. Joaquim MOLAS, «Sobre els dietaris de J. V. Foix», a *Obra crítica*, vol. 1, Barcelona, Edicions 62, 1995, p. 424-425; versió corregida de «Notes sobre els dietaris de J. V. Foix», a Ramon SALVO (cur.), *Cinc aproximacions a la cultura catalana del segle XX: Miró, Picasso, Mompou, Riba, Foix*, Barcelona, Diputació de Barcelona, 1995, p. 87-110. A partir d'ara citaré de la darrera versió.

lletres majúscules; 3) els textos solts que van veure la llum en publicacions periòdiques, antologies i obres de caràcter miscel·lani (miscel·lànies, catàlegs d'art, homenatges, etc.) són consignats amb sigles de dues lletres majúscules; 4) una *o* o una *g* minúscules davant una sigla indiquen, respectivament, que es tracta d'un testimoni oral o de les galerades del testimoni que especifica aquella sigla; 5) com a norma general faré servir les sigles per referir-me al *text*, des del punt de vista estrictament textual (*GER, KRT...*), i conservaré el títol dels volums per a l'*obra*, des del punt de vista de la història i la crítica literàries (*Gertrudis, KRTU...*); 6) la intenció dels *stemma* que apareixeran a partir d'ara, si se'm permet d'usar el terme en el sentit de 'representació gràfica d'una filiació', és que el lector pugui fer-se una idea ràpida i clara de les línies generals del complex entramat de filiacions dels testimonis conservats de les proses foixianes: no hi conjecturo, doncs, estadis no conservats, encara que en alguns casos fer-ho podria haver facilitat l'elaboració i la comprensió de l'*stemma*.

1.2. REFERÈNCIES DELS TESTIMONIS

En l'inventari següent de tots els testimonis dels textos del *Diari 1918* de què tinc notícia, les referències van agrupades pels diferents llibres que hi van proporcionar proses; dins de cada apartat, en la mesura del possible, són relacionats per ordre cronològic.

1.2.1. «PRIMERS FRAGMENTS DEL DIARI»

- TR* «Singular narració» [= «Plaça Catalunya - Pedralbes»], *Trossos*, núm. 4 (març 1918).
- LR* «Diari de 1918», *La Revista*, any XII (gener-desembre 1926), p. 88 (amb «Que hagin aparedat...» i «A les sis de la tarda...»).
- AA* *L'Amic de les Arts*: «Sense simbolisme», núm. 5, agost 1926, p. 17 (amb «La vila», «7 h. 50 - 11 h. 50», «Pepa, la lletera», i «Sense simbolisme»); «Notes sobre la mar», núm. 6, setembre 1926, p. 5 (amb «La sorpresa fou quan...», «Ben lligat el nas de cartó...», «La mar, aquell matí, era...», «De levita i copalta negre...» i «En acabar-se el ball»); «Diari 1918», núm. 7, octubre 1926, p. 5 (amb «M'assegurava que eren...», «Et vaig sorprendre...», «Quan érem a la font...», «Quants de tombs...» i «Les parets del *court...*»); «Diari 1918», núm. 8, novembre 1926, p. 7 (amb «He malferit...», «Aixequen ben alts...», «En percebre de lluny...» i «Diuen que estàs gelosa...»); «Ombres darrere els lilàs», núm. 13, abril 1927, p. 28 (amb

- «Mil ales rosa...», «Fou diumenge passat...», «El Díaz i el Vicente...» i «Nois i noies...»); «Retorn a la natura», núm. 14, maig 1927, p. 36 (amb «És inútil que...»); «Perquè l'home...», núm. 15, juny 1927, p. 44; «Vindré més tard, demà», núm. 16, juliol 1927, p. 52; «Ni els peixos...» i «Feixos d'heura...», núm. 18, setembre 1927, p. 88; «Simulacres», núm. 20, novembre 1927, p. 104 (amb «L'últim ocell...», «Cap mà no em diu...», «Per les obertures...» i «Só jo que porto...»); «Zoantropia» [= «Palplantat a la porta...»] i «Destenyits per la pluja...», núm. 22, febrer 1928, p. 164; «Stoppage» [= «Tot just m'acabava...»], núm. 23, març 1928, p. 174 i «Cotillaire, cotillaire» [= «On aniré tot sol»], núm. 30, desembre 1928, p. 236.
- GER* Gertrudis, Barcelona, L'Amic de les Arts, 1927.
- HX* «Notes del "Diari"», *Hèlix*, núm. 7 (novembre 1929), p. 4 (amb «No són cases, no és...», «Perquè m'he pintat la faç...» i «Hi ha cavalls per portals...»).
- KRT* *KRTU*, Barcelona, L'Amic de les Arts, 1932.
- AR* «On aniré tot sol», *Art*, núm. 4 (Lleida, 1933).
- LP* «Jocs d'infants», *La Publicitat* (19 maig 1933), p. 4 (amb «Nois i noies...» i «Só jo qui porto...»).
- CN* «En Pompeu Fabra en el meu diari», *Criterion*, núm. 17 (1963), p. 36 (conté «Les parets del *court*...»).
- CT* «30 d'abril de 1920», a *Catalans de 1918*, Barcelona, Edicions 62, 1965, p. 42-43 (conté «Les parets del *court*...»).
- oGER* Enregistrament dut a terme per Joan Colomines, pels volts de 1965, de la lectura feta pel poeta mateix del poema «Aixequeu ben alts...». Còpia en cinta de casset conservada a l'Arxiu Foix.
- oKRT* Ídem, del poema «Fou diumenge passat...».
- SO* «Joan Miró, 1918», *Serra d'Or*, núm. 163 (abril 1973), p. 36 (conté «Les cases, de roure...»).

1.2.2. «DEL "DIARI 1918"»

- ?? «De cap a cap de carrer hem...» a «Tres poemes», ?? (1931) [publicació no identificada: V. el § 2.2.4.]
- LP* «De la fantesa d'En Joan Estelrich» [= «De cap a cap del carrer hem...»], *La Publicitat* (27 febrer 1932), p. 4.
- D* Fotocòpia del manuscrit amb les frases «Res no és moridor...» i «Quan guaitàvem, hora baixa...» de *Del «Diari 1918»* (Arxiu Foix).
- DDI* *Del «Diari 1918»*, Barcelona, Joaquim Horta, 1956, coll. «Signe», núm. 1. Se'n conserva un exemplar corregit per l'autor a l'Arxiu Foix.

- oDDI* Enregistrament dut a terme per Joan Colomines, pels volts de 1965, de la lectura feta pel poeta mateix del poema «Els veïns del meu carrer...». Còpia en cinta de casset conservada a l'Arxiu Foix.
- A* Mecanoscrit per a la primera edició d'*Allò que no diu «La Vanguardia»*, amb la prosa «De la infantesa d'En Joan Estelric» [= «De cap a cap del carrer hem...»] (Arxiu Foix).
- ALV* «De la infantesa d'En Joan Estelric» [= «De cap a cap del carrer hem...»], a *Allò que no diu «La Vanguardia»*, Barcelona, Proa, 1970, p. 85.

1.2.3. «L'ESTRELLA D'EN PERRIS»

- L* Mecanoscrit de *L'estrella d'En Perris* (Arxiu Foix).
- gLEP* Galerades de la primera edició de *L'estrella d'En Perris* (Arxiu Foix).
- oF* Versió de la prosa «Ahir a la nit...» publicada a la revista *0 figura*, núm. 7 (març 1963).
- LEP* *L'estrella d'En Perris*, Barcelona, Fontanella, maig 1963, col·l. «Signe», núm. 11.
- oLEP1* Enregistrament no datat (posterior, però, per les característiques dels textos, a *OPS*, del 1964), de la lectura feta pel poeta mateix dels poemes «Les nostres motos...». Còpia en cinta de casset conservada a l'Arxiu Foix.
- oLEP2* Enregistrament de la lectura feta pel poeta mateix la diada de Sant Esteve de 1964 dels poemes «No us mogueu...» i «Quan han vist...». Còpia en cinta de casset conservada a l'Arxiu Foix.

1.2.4. «DARRER COMUNICAT»

- C1* Carpeta amb la còpia (e a l'aparat) incompleta (manca la versió del pròleg «Del real poètic» i la de la prosa «Déu, de cara al mar») del mecanoscrit lliurat a Edicions 62 (*V. infra C2*) per a l'edició de *Darrer comunicat* (Arxiu Foix).
- C2* Carpeta *Darrer comunicat* de l'Arxiu d'Edicions 62, amb la versió mecanografiada (E a l'aparat) gairebé definitiva d'aquest llibre (actualment dipositada a l'Arxiu Foix).
- J* Mecanoscrit de la versió en vers d'«El pàllid anònim» tramès com a felicitació d'aniversari a Joana Givanel el 1970 (Fotocòpia conservada a l'Arxiu Foix).

- DAR* *Darrer comunicat*, Barcelona, Edicions 62, 1970, coll. «L'Escorpí», núm. 1.
- oDAR1* Enregistrament de la lectura dels poemes «Anava sola i dreta dalt l'autobús», «No tempteu el temptador», «Déu, de cara al mar», «N'Arcís», «Lo Pep boig», «La Mei, del costat de l'Erola», «No m'omplis més de flors, ja no t'estimo» i «La casa del rei» feta pel poeta mateix a casa del doctor Esteve Padrós Fradera el 1970. Còpia en cinta de casset conservada a l'Arxiu Foix.
- oDAR2* Enregistrament de la lectura dels poemes «Darrer comunicat», «La Mei, del costat de l'Erola» i «La pluja negra» feta pel poeta mateix a casa seva el dia de Reis del 1973. Còpia en cinta de casset conservada a l'Arxiu Foix.

1.2.5. «TOCANT A MÀ...»

- R* Mecanografiat de la prosa «L'espiamonges» per a *CR* (*V. infra*) (Arxiu Foix).
- T1* Carpeta amb el mecanografiat dels primers originals (fins a tres, en alguna ocasió: α , β i γ a l'aparat) de *Tocant a mà...* (Arxiu Foix).
- oTOC1* Enregistrament de la lectura dels poemes «Tocant a mà», «L'espiamonges», «L'oncle de Viladordis» i «Les mans tremolejaven» feta pel poeta mateix a casa del doctor Esteve Padrós Fradera el 1970. Còpia en cinta de casset conservada a l'Arxiu Foix.
- T2* Carpeta amb la còpia incompleta (ϵ a l'aparat), i altres versions anteriors (δ), del mecanoscrit definitiu lliurat a Edicions 62 (*V. infra T3*) de *Tocant a mà...* (Arxiu Foix).
- T3* Carpeta *Tocant a mà...* de l'Arxiu d'Edicions 62, amb la versió mecanografiada (E a l'aparat) gairebé definitiva d'aquest llibre (actualment dipositada a l'Arxiu Foix).
- CR* «Tres vells poemes inèdits i un de nou, el darrer, a la memòria del poeta», a *In memoriam Carles Riba (1959-1969)*, Barcelona, Institut d'Estudis Hel·lènics, Departament de Filologia Catalana i Edicions Ariel, setembre 1973 [l'acte d'homenatge es va fer, però, el 1969], p. 513-515 (els poemes són «Els tres clergues del temps de Pere III», «No tanquis els porticons, de nit», «L'espiamonges» i «Tocant a mà»).
- EP* «Quatre poemes», *El Pont*, núm. 51, març 1971, p. 24-27 (els quatre poemes són: «Amb una llenca de mar a les mans», «No tanquis els porticons, de nit...», «Els tres clergues del temps de Pere III» i

una versió en prosa i una altra en vers de «A la ratlla d'Isil, en llunyania de segles»).

- LV1* «La ventada del somni», a Frederic AMAT, *...capses per obrir, capses per tancar...*, Barcelona, Galeria Aquitània, 5 novembre - 6 desembre 1971.
- AT* «Nosaltres, els col·lectors de camions a 40 l'hora», *Artesa* (Burgos, desembre 1971), p. 55.
- PA* «La sala de les pintures i l'ús de fruit» [= «El meu museu de pintures»], *Papeles de Son Armadans*, any XVII, tom LXVII, núm. CC (novembre 1972), p. 151-153.
- TOC* *Tocant a mà...*, Barcelona, Edicions 62, 1972, col·l. «L'Escorpí», núm. 10.
- oTOC2* Enregistrament de la lectura dels poemes «Tocant a mà», «No tanquis els porticons, de nit», «L'espiamonges», «Els amants», «La casa de les campanelles» i «A l'òpera que és ell!...» feta pel poeta mateix a casa seva el dia de Reis del 1973. Còpia en cinta de cassette conservada a l'Arxiu Foix.
- JP* «Tres poemes», al volum col·lectiu d'*Homenatge a Joan Prats*, Barcelona, Fundació Joan Miró - Centre d'Estudis d'Art Contemporani, La Polígrafa, 1975 (Foix hi publica «Manresa 1904» [= «L'oncle de Viladordis»], «Sarrià 1906» [= «Les mans tremolejaven»] i «Pedralbes 1910» [= «La casa de les Campanelles»]).
- LV2* «La ventada del somni», a la carpeta homònima de gravats de Frederic Amat (Barcelona, La Polígrafa, 1983).

1.2.6. PROSES DEL DIARI 1918 NO INCLOSES AL «DIARI 1918»

- BT* «Dades metafísiques sobre Sarrià», *Bella-Terra*, núm. 9 (octubre 1924), p. 324-327 (amb «Això és una trinxera...», «A tots els llibres...», «Quan mor la tarda...» i «Cada bastidor...»).
- CM* «Teoria i pràctica del Sud-realisme», *Butlletí de l'Agrupament escolar de l'Acadèmia i laboratori de ciències mèdiques de Catalunya*, núm. 7-9 (setembre 1930), p. 225-226 (la «Pràctica» inclou «Fins a dos quarts...» i «Després d'una marxa...»).
- ?? «Quan era fosc del tot...» i «L'Home-Que-Ven-Coco...» a «Tres poemes», ?? (1931) [publicació no identificada: V. el § 2.2.4.]
- ω Còpia informatitzada de *BT* i *CM* per a l'edició d'aquests textos dins *OC4*.

1.2.7. RECOPILOCIONS (AMB INTERVENCIÓ DE L'AUTOR)

- OPS* *Obres poètiques*, Barcelona, Nauta, 1964, coll. «La paraula viva». N'hi ha diversos exemplars corregits o fets corregir per l'autor: un amb correccions autògrafes del poeta conservat a l'Arxiu Foix, un de Gabriel Ferrater dedicat per l'autor amb correccions del propietari, un altre de Carmen Sobrevila amb correccions de la bibliotecària seguint la pauta de Foix i, que jo sàpiga, un darrer amb correccions autògrafes del poeta, actualment propietat de Jaume Vallcorba.
- OC2¹* *Obres completes*, vol. 2: *Prosa*, 1a ed., Barcelona, Edicions 62, 1979, coll. «Clàssics catalans del segle XX».
- OC2²* *Obres completes*, vol. 2: *Prosa*, 2a ed., Barcelona, Edicions 62, 1985, coll. «Clàssics catalans del segle XX».
- DIA* *Diari 1918*, Barcelona, Edicions 62, 1981, coll. «MOLC», núm. 67.
- OC4* *Obres completes*, vol. 4: *Sobre literatura i art*, Barcelona, Edicions 62, 1990, coll. «Clàssics Catalans del segle XX» (hi ha versions de proses de *BT*, *CM* i *CT* i dels pròlegs de *DAR* i *TOC*).

1.2.8. ALTRES RECOPILOCIONS

Obra poètica, a cura de Jaume Vallcorba, Barcelona, Quaderns Crema, I: *Gertrudis* (1983), II: *KRTU* (1983), VII: *Del «Diari 1918»* (1991), VIII: *L'estrella d'En Perris* (1992), XI: *Darrer comunicat* (1995) i XII: *Tocant a mà...* (1995).

Obres completes, vol. 1: *Obra poètica en vers i en prosa*, a cura de Jordi Cornudella, Barcelona, Edicions 62, 2000, coll. «Clàssics catalans».

1.2.9. ANTOLOGIES⁵

- PJ* Enrique BADOSA, *Antología de J. V. Foix*, Barcelona, Plaza & Janés, 1969 (1a ed.) i 1975 (2a ed.), p. 191-254 i 339-375. Aquesta edició parteix d'una primera antologia amb els textos només en castellà, publicada per Ediciones Rialp, 1963, coll. «Adonais», que com és evident no tinc en compte. (Aplega els textos «He malferit...», «Aixequen ben alts...», «M'assegurava que eren...», «Que hagin aparedat...», «Nois i noies...», «Perquè l'home...», «Destenyits per la pluja...», «Cap mà no em diu...», «És inútil que...», «Ahir tarda,

5. Només he tingut en compte les anteriors al traspàs del poeta.

després completes...», «L'hostaler de l'Alberg de l'Olivera Rodona...», «Quan he sabut que el meu oncle...», «Perquè han ullprès la pubilla del Mas...», «M'han deslligat a riba mar...», «Haviem deixat la moto...», «Els partidaris del Sol...», «Hauríem arribat, vogant...», «Els veïns del meu carrer...», «Res no és moridor...», «És si plou que embrido...», «Apagats els gresols...», «Ens hem posat...», «Volíem passar pel portal...», «Perquè era el seu sant...», «El campaner m'ha dit...», «*Era jo sol...*», «Diuen que la filla de l'esclopaire...», «Tan lluny com són...», «Cercava, adelerat...», «Quan En Plana...», «El faroner, de mil bigotis...», «Pels carrers assolellats...», «Un decret peremptori...», «No em plau gens...», «Amaguem...», «Tocant a mà», «Els tres clergues del temps de Pere III», «Somnis immòbils amb ròssec de cabellera», «Els amants», «A tot país per on passem hi ha un home» i «Els quatre pintors del moll de la Timba».)

MA J. V. Foix en *els seus millors escrits*, Barcelona, Miquel Arimany, 1973. (Aplega els textos «Pepa, la lletera», «Quan he sabut que el meu oncle...», «Hauríem arribat, vogant...», «De cap a cap del carrer hem penjat...», «La tramuntana ha mancat...», «Quan el vent i la trangolada...», «Aquest matí...», «Anava sola i dreta dalt l'autobús», «N'Arcís», «Em ve sempre de nou», «L'espiamonges» i «Úrsula i Balbina o les filles de don Ruperto».)

OM *Antologia poètica*, Barcelona, Proa, 1973 (1a ed.) i 1978 (2a ed.), coll. «Óssa Menor», núm. 76, p. 9-27, 77-91 i 119-143. (Aplega els poemes «Les parets del *court...*», «Que hagin aparedat...», «En percebre de lluny...», «Quan érem a la font...», «A les sis de la tarda...», «Les cases, de roure...», «La vila», «Mil ales rosa...», «Fou diumenge passat...», «Palplantat a la porta...», «Cap mà no em diu...», «És inútil que...», «De pujada pel carrer del Mig...», «M'havien advertit...», «Encofràvem còdols...», «Quan han vist...», «Un decret peremptori...», «Ahir es va sentir...», «No us mogueu...», «Anava sola i dreta dalt l'autobús», «Els cavalls de Cap Gros, a la ratlla de l'altra mar», «Tu hi érets, Sumpta», «Sis draps de pít, de donzella en creixença per a evocar el moment», «Lo Pep boig», «No m'omplis més de flors: ja no t'estimo», «La casa del rei», «La pluja negra», «Que no m'emblanquinin més i que policromin!», «No em deixeu cap porta oberta», «Tocant a mà», «No tanquis els porticons, de nit...», «Els tres clergues del temps de Pere III», «Somnis immòbils amb ròssec de cabellera», «A la ratlla d'Isil, en llunyania de segles», «El meu museu de pintures», «La Casa de les Campanelles» i «A l'Òpera, que és ell!...».)

MH J. V. FOIX, *Bien lo sabéis y es profecía = Ho sap tothom i és profecia*, Barcelona, Edicions del Mall, 1986, coll. «Marca Hispànica», p.

101-151. (Recull els textos «Diuen que estàs gelosa...», «Ben lligat el nas de cartó...», «De levita i copalta...», «No són cases, no és...», «Perquè m'he pintat...», «Hi ha cavalls per portals...», «Vindré més tard, demà», «De cap a cap de carrer hem penjat...», «De pujada pel carrer del Mig...», «El faroner, de mil bigotis...», «Quan han vist...», «Després d'un exili de segles...», «Hi ets o no hi ets, Natàlia?», «No m'omplis més de flors: ja no t'estimo», «Tocant a mà» i «Si tothom ho ha vist, per què ningú no en parla».)

JU

Jaime FERRÁN, *J. V. Foix*, Madrid, Júcar, 1987, col·l. «Los poetas», núm. 69-70, p. 200-229 i 232-245. (Amb les proses «He malferit en duel...», «Aixequeu ben alts...», «Et vaig sorprendre...», «Les parets del *court*...», «Les cases, de roure...», «Pepa, la lletera», «Mil ales rosa...», «Fou diumenge passat...», «El Díaz i el Vicente...», «En arribant a la Universitat dels Pares...», «Ahir tarda, després completes...», «Quan guaitàvem, a hora baixa...», «D'amagat del senyor bisbe...», «Quan he sabut que el meu oncle...», «Perquè han ullprès la pubilla del Mas...», «La cendra és calenta...», «Diuen que la filla de l'esclopaire...», «Anava dreta i sola dalt l'autobús», «No et giris!», «No m'omplis més de flors, ja no t'estimo», «Tocant a mà» i «El meu museu de pintures».)

LC

J. V. FOIX, *100 pàgines triades per mi*, Barcelona, La Campana, 1987, p. 67-68, 73-78 i 80-83. (Incorpora els textos «On aniré tot sol», «Quan he sabut que el meu oncle...», «En Xori ens ha deixat pujar...», «Diuen que la filla de l'esclopaire...», «Qui vol, pot...», «Avui recordava...», «Tots, minyones i fadrins...», «Déu, de cara al mar», «No m'omplis més de flors: ja no t'estimo», «L'espiamonges» i «Els tres clergues del temps de Pere III».)

1.2.10. TESTIMONIS NO CONSULTATS

No he pogut trobar la versió mecanoscrita solta de la prosa «La casa del Rei» de *Darrer comunicat* que esmenta Vallcorba a la «Nota a aquesta edició» del llibre (p. IX) i que acompanyava la carpeta *C1*: quan aquesta carpeta tornà a l'Arxiu Foix procedent de les edicions dels Quaderns Crema l'esmentada versió no hi era. Tampoc no he trobat l'original mecanografiat de les proses «Em ve sempre de nou», «La calba etrusca del mestre» i el començament de «Lo Pep boig» de *Darrer comunicat*, editats en facsímil a la contraportada de l'*Àlbum Foix*: les indagacions que he fet en aquest sentit han resultat infructuoses.

2. PROSES DELS *PRIMERS FRAGMENTES* *DEL DIARI*

2.1. TESTIMONIS ANTERIORS A L'EDICIÓ DINS *GERTRUDIS* *I KRTU*

2.1.1. ELS TEXTOS DE «TROSSOS»

En la tria de la data simbòlica *1918* per al seu diari alguna cosa degué tenir-hi a veure el fet de donar-ne a conèixer el primer text el mes de maig precisament d'aquell any.⁶ El text era el de «Plaça Catalunya - Pedralbes», publicat amb el títol «Singular narració» a la revista *Trossos* (núm. 4, març 1918), que en aquell moment dirigia el mateix Foix. Uns mesos després n'havia de sortir encara un altre, que després hauria de donar nom al primer volum de proses del poeta: *Gertrudis* (sota la forma «Gertrudi», núm. 5, juny 1918).

Aquest text presenta ja algunes de les tècniques de reconstrucció de la realitat o, millor, de construcció de la pròpia realitat a través d'uns motius i d'uns trets estilístics que marcaran la prosa foixiana juntament amb d'altres que a poc a poc anirà bandejant.

Així, per exemple, el motiu de la metamorfosi apareix ja en tot el seu abast: en l'actitud dels personatges:

Totduna, l'inspector canvià son esguard obsessionant en tendror com-
plaent [...]

en alguna part dels personatges:

6. V. Joaquim MOLAS, *Sobre els dietaris...*, citat, p. 441.

[...] me sobtà la seva figura: duia barba i jo podia assegurar la seva cara rasa
 en aparèixer-se'm; [...]
 L'ull de l'ex inspector era un estel més, d'un guspireig insòlit, destil·lant [...]

en la conversió d'un personatge en un altre:

La bromera que em donava el martiri esdevenint depilatori formidable esquitxà la cara de mon butxí i el xollà del tot: em trobava davant per davant del poeta López-Picó [...]

en l'espai:

Llunyats del lloc d'atur, vaig esguardar endarrera i vaig adonar-me que en aquell paratge no hi havia instal·lació tramviària de cap mena: [...]

i en els objectes:

En mig d'un turment afrós, VAIG ENDEVINAR que les pues, cares als penitents, havien estat substituïdes hàbilment per lletres d'acer reblat del caràcter de les que en els catàlegs de fundició tipogràfica se senyalen *titulars grotesques*, [...]

O el motiu de les accions reprimides de forma contundent i de vegades violenta:

Jo era gosat d'agraïrli-ho quan me sobtà la seva figura: [...]
 Però el vehícol i l'esma em va empènyer a baixar: vaig intentar de fer-ho primer, quan, l'inspector, m'allissonà la ineducació tot pulsant un piú automàtic que abaixà l'estreb [...]

així com el recurs de la projecció, per metonímia, de les sensacions dels personatges cap a fets reals:

Son esguard, voraç, em xuclava les rels del cabell i em sentia per moments esdevenir calb; [...]
 Hauria llevat mon braç en actitud d'amenaça si la fúnebre sensació de tenir-lo amputat no m'hagués aturat la voluntat sota aixella [...]
 [...] mon seny el qual s'obstinava a agrandir una llàntia groga que mon inspector lluïa arran mateix d'un botó amb imatgeria d'ex-voto.

i el procediment de les aparicions i desaparicions sobtades:

El vehícol, un tram d'imperial, era en aquell moment sense passatgers; jo que el sabia tot ocupat en fui sorprès i hauria jurat que no havíem fet cap parada.
El poeta havia desaparegut del meu davant; [...]

2.1.2. LES PROSES DE «LA REVISTA» I «L'AMIC DE LES ARTS»

No és, però, fins al segon lustre dels anys vint, i gràcies sobretot a la plataforma que li oferia *L'Amic de les Arts*, que Foix publica de forma gairebé sistemàtica la pràctica totalitat dels poemes del diari inclosos a *Gertrudis* i *KRTU*; de fet, en aquest moment (1926-1929: deixant de banda, doncs, el text de *Trossos*, del 1918, i els quatre de *Gertrudis* i *KRTU* que el poeta no va fer públics fins sengles primeres edicions dels volums),⁷ tan sols cinc textos *no* van ser publicats en aquesta publicació: dos es van publicar a *La Revista*⁸ i tres a *Hèlix*: la resta (un total de trenta-cinc) van ser estampats en diversos números de la revista sitgetana entre el 1926 i el 1928.⁹

Tant les variants dels textos publicats a *La Revista* i les dels que van aparèixer a les pàgines de *L'Amic de les Arts* a la mateixa època com les de les primeres proses de *Trossos* estan justificades per dues grans línies de reelaboració: les que responen a criteris merament estilístics i les que obeeixen la vo-

7. No tinc constància que Foix publicqués «Les cases, de roure...» i «De lluny, tothom crida...» de *Gertrudis* abans del 1927, ni les dues primeres proses de la secció «Retorn a la natura» («Per un filferro...» i «Fugir, fugir...») de *KRTU*.

8. «Diari de 1918», *La Revista*, any XII (gener-desembre 1926), p. 88 (amb «Que hagin aparadat» i «A les sis de la tarda»). És interessant de conèixer el que Foix pensava i deia, en privat, de López-Picó, el factòtum d'aquesta publicació: V. Agnès i Anna M. PONSATI (ed.), *Correspondència Foix-Obiols*, Barcelona, Quaderns Crema, 1994, índex onomàstic.

9. De *Gertrudis*: «Sense simbolisme», núm. 5, agost 1926, p. 17 (amb «La vila», «7 h. 50 - 11 h. 50», «Pepa, la lletera», i «Sense simbolisme»); «Notes sobre la mar», núm. 6, setembre 1926, p. 5 (amb «La sorpresa fou quan...», «Ben lligat el nas de cartó...», «La mar, aquell matí, era...», «De levita i copalta negra...» i «En acabar-se el ball»); «Diari 1918», núm. 7, octubre 1926, p. 5 (amb «M'assegurava que eren...», «Et vaig sorprendre...», «Quan érem a la font...», «Quants de tombs...» i «Les parets del court...») i «Diari 1918», núm. 8, novembre 1926, p. 7 (amb «He malferit...», «Aixequen ben alts...», «En percebre de lluny...» i «Diuen que estàs gelosa...»).

De *KRTU*: «Ombres darrere els lilàs», núm. 13, abril 1927, p. 28 (amb «Mil ales rosa...», «Fou diumenge passat...», «El Díaz i el Vicente...» i «Nois i noies...»); «Retorn a la natura», núm. 14, maig 1927, p. 36 (amb «És inútil que...»); «Perquè l'home...», núm. 15, juny 1927, p. 44; «Vindrà més tard, demà», núm. 16, juliol 1927, p. 52; «Ni els peixos...» i «Feixos d'heura...», núm. 18, setembre 1927, p. 88; «Simulacres», núm. 20, novembre 1927, p. 104 (amb «L'últim ocell...», «Cap mà no em diu...», «Per les obertures...» i «Só jo que porto...»); «Zoantropia» [= «Palplantat a la porta...»] i «Destenyits per la pluja...», núm. 22, febrer 1928, p. 164; «Stoppage» [= «Tot just m'acabava...»], núm. 23, març 1928, p. 174 i «Cotillaire, cotillaire» [= «On anirà tot sol»], núm. 30, desembre 1928, p. 236.

luntat foixiana de respectar la normativa lingüística vigent en el moment de la revisió. Però val a dir que, sovint, les variants estilístiques neixen de la necessitat d'esmenar incorreccions ortogràfiques, morfosintàctiques i lèxiques.

En línies generals, respecte de la primera edició en volum (del text de *GER* i *KRT*, doncs), del centenar i mig llarg de variants que hi ha a *LR* i *AA*, gairebé la tercera part (un total de quaranta-vuit) són esmenes gramaticals,¹⁰ i la resta responen a criteris estilístics, de la qual gairebé la meitat (quarantacinc) són de puntuació. Convé tenir present que les proses de *KRTU* van partir un procés de revisió, en ser publicades en volum el 1932, més gran que no pas les de *Gertrudis*, ja que mentre el nombre de proses diarístiques dels dos llibres publicades a *La Revista* i *L'Amic de les Arts* és similar (vint proses de *Gertrudis* per disset de *KRTU*), el de variants de les del segon (cent sis) duplica amb escreix les del primer (quaranta-vuit). Aquesta descompensació, per dir-ne d'alguna manera, cal atribuir-la a l'espai de temps que separa la publicació en revista i en el llibre corresponent.

2.1.3. L'ORDRE CRONOLÒGIC I L'ORDENACIÓ DEFINITIVA

A l'hora de compilar-los en volum, Foix aprofità aquests textos de *Trossos*, *La Revista* i *L'Amic de les Arts* tot respectant-ne, en línies generals, els blocs i, en certa mesura, l'ordre cronològic de publicació.

La reordenació més intensa, Foix la va dur a terme en la primera secció de *Gertrudis*, «Diari 1918 (fragments)», que reuneix totes les mostres publicades fins aleshores (1927) sota el títol explícit de «Diari 1918» a *L'Amic* (números 7 i 8, d'octubre i novembre del 1926) o de «Diari de 1918» a *La Revista* (gener-desembre 1926): aquí es desfan els grups dels corresponents números de les revistes i, amb ells, la diposició cronològica.¹¹ La segona secció, «Sense simbolisme», aplega, amb el mateix ordre, les quatre proses que sota el mateix epígraf sortiren al número 5 de *L'Amic de les Arts* (agost) amb la intercalació de les dues de *Trossos* (1918) al primer i tercer lloc. I la tercera secció, «Notes sobre la mar», recull, en idèntica diposició, les cinc proses del número 6 de *L'Amic de les Arts* (setembre) que van donar nom a la secció, més una altra

10. Com ara *bén, policrom, cònsola, gorc, torra milenària, gersei, filargarces, disfraq, devallen, tentàculs, capataç disfraqs, l'atzaverar, desplassà*, etc.

11. «He malferit...», *L'Amic*, núm. 8; «Aixequen ben alts...», *L'Amic*, núm. 8; «M'assegurava que eren...», *L'Amic*, núm. 7; «Quants de tombs...», *L'Amic*, núm. 7; «Diuen que estàs gelosa...», *L'Amic*, núm. 8; «Et vaig sorprendre...», *L'Amic*, núm. 7; «Les parets del court...», *L'Amic*, núm. 7; «Que hagin aparedat...», *La Revista*; «En percebre de lluny...», *L'Amic*, núm. 8; «Quan érem a la font...», *L'Amic*, núm. 7; «A les sis de la tarda...», *La Revista*, i «Les cases, de roure...» (inèdit fins al 1927).

d'inèdita fins al moment. L'últim text del llibre, el «Conte de Nadal» —no inclòs al *Diari*—, era també l'últim publicat fins aleshores, al número 9 de *L'Amic de les Arts*, del desembre.

Els textos del diari publicats dins *KRTU*, respecten clarament l'ordre cronològic de les primeres edicions, amb les excepcions de les proses «Retorn a la natura», que passarà a l'antepenúltima; «Vindré més tard demà», a la penúltima, i el grup dels quatre «Simulacres», que aniran immediatament abans que aquelles dues:

<i>Núm.</i>	<i>L'Amic de les Arts</i>	<i>KRTU</i>
13	Ombres darrere els lilàs «Mil ales rosa...» «Fou diumenge passat...» «El Díaz i el Vicente...» «Nois i noies...»	Ombres darrere els lilàs «Mil ales rosa...» «Fou diumenge passat...» «El Díaz i el Vicente...» «Nois i noies...»
14	Retorn a la natura [«És inútil que...»]	«Perquè l'home...»
15	«Perquè l'home...»	«Ni els peixos...»
16	Vindré més tard, demà	«Feixos d'hora...»
18	«Ni els peixos...» «Feixos d'hora...»	«Palplantat a la porta...» «Destenyits per la pluja...» «Tot just m'acabava...»
20	Simulacres «L'últim ocell...» «Cap mà no em diu...» «Per les obertures...» «Só jo que porto...»	Retorn a la natura «Per un filferro...» «Fugir, fugir...» «L'últim ocell...» «Cap mà no em diu...» «Per les obertures...»
22	Zoantropia [«Palplantat a la porta...»] «Destenyits per la pluja...»	«Só jo que porto...» «És inútil que...»
23	Stoppage [«Tot just m'acabava...»]	Vindré més tard, demà
30	Cotillaire, cotillaire [On aniré tot sol]	On aniré tot sol

Els tres blocs de *KRTU* que van passar al *Diari* («Ombres darrere els lilàs», «Retorn a la natura» i el de «Vindré més tard, demà» i «On aniré tot sol»), Foix els va establir expressament per a l'edició en llibre, diferentment del que havia fet a *Gertrudis*. La secció «Ombres darrere els lilàs» s'alimenta del grup de proses publicades al número 13 de *L'Amic de les Arts*, del qual aprofita el títol, més la prosa del número 15, la del 18, les dues del 22 i la del 23. La segona secció, en canvi, aplega dues proses inèdites, els quatre «Simulacres» del número 20 i la prosa del 14, que dona títol a la secció.

2.2. PROSES DEL DIARI NO RECOLLIDES DINS *GERTRUDIS* I *KRTU*

Dins el període comprès entre les primeres dates de publicació de les proses dels *Primers fragments del diari* (1918) i les darreres (1932), Foix va fer públiques deu proses que en el seu moment anunciava com a constituents del seu *Diari 1918* però que, al final, pels motius que fossin, no hi van ser aplegades totes (V. l'apèndix A de l'edició): quatre a *Bella-terra* el 1924,¹² tres a la revista *Hèlix* el 1929¹³ i tres a ?? el 1931.¹⁴ És probable que tots aquests textos haguessin format part definitivament del *Diari 1918* si el doctor Joaquim Molas hi hagués parat esment quan va proposar al poeta de publicar-lo, tal com va esdevenir-se amb les proses d'*Hèlix*, segons es tindrà ocasió de veure més endavant. A aquestes deu caldria afegir-hi les dues del *Butlletí [...] de ciències mèdiques de Catalunya*, del 1930, que, pel que sembla, malgrat algunes concomitàncies amb les proses del diari 1918, no en formen part.¹⁵

2.2.1. QUATRE PROSES DINS L'ARTICLE «DADES METAFÍSQUES SOBRE SARRIÀ»

La motivació que origina l'article de la revista-magazine *Bella-terra* és la de presentar la nova mansió de Lluís Guarro a Sarrià, que aquest havia encarregat a l'arquitecte Puig-Gairalt. Les proses constitueixen la tercera part d'un article dividit en quatre. A la primera part, Foix «transcriu» els suposats parers de tres escriptors (Soldevila, Salvat-Papasseit i Pla) sobre Sarrià, uns parers que a la segona qualifica «d'una autenticitat inconfusible» i sobre els quals «seria, en canvi, imprudent d'acceptar sense control llur verosimilitud», perquè cap dels seus «diligents col·legues» no han sabut copsar l'autèntica realitat del Sarrià que descriuen: la del «famos cavall dit l'Unicorn» que apareixerà a la primera prosa de la part següent, la de la «Vídua desencisellada» de la segona prosa, la del «Fanal-de-Gas» de la tercera, la de «la Diana fosfo-

12. «Dades metafísiques sobre Sarrià», *Bella-Terra*, núm. 9 (octubre 1924), p. 324-327 (amb «Això és una trinxera...», «A tots els llibres...», «Quan mor la tarda...» i «Cada bastidor...», recollides a *OC4*, p. 411-413).

13. «Notes del "Diari"», *Hèlix*, núm. 7 (novembre 1929), p. 4 (amb «No són cases, no és...», «Perquè m'he pintat la faç...» i «Hi ha cavalls per portals...»), no recollides a les *OC*.

14. «Tres poemes», ?? (octubre 1931) [V. el § 2.2.4.], amb «Quan era fosc del tot...», no recollida a les *OC*.

15. «Teoria i pràctica del Sud-realisme», *Butlletí de l'Agrupament escolar de l'Acadèmia i laboratori de ciències mèdiques de Catalunya*, núm. 7-9 (setembre 1930), p. 225-226 (la «Pràctica» inclou «Fins a dos quarts...» i «Després d'una marxa...»), recollides a *OC4*, p. 43-44 (n'hi ha una reproducció facsimilar a Joaquim MOLAS, *La literatura catalana d'avantguarda*, Barcelona, Antoni Bosch, 1983, p. 199-200).

rescent» de la quarta o la del «Sàtir industriós». ¹⁶ Per això, per poder mostrar aquesta altra realitat, el poeta recorre al seu «quadern revellit, els fulls del qual», diu, «comprehen del setembre de 1917 a l'abril del 1918» i en «copia» les quatre proses de la tercera part, que encapçala amb el dia i el mes en què suposadament van ser escrites (tret de la darrera, que també porta indicació de l'any): «10 setembre», «22 novembre», «31 novembre» i «9 abril, 1918». Un cop transcrites, a la quarta part exposa una sèrie de consideracions, mig «urbanístiques», mig cíviques, que enllacen amb el propi programa intel·lectual per a Catalunya.

El cas és que aquestes proses no van ser incloses en cap llibre fins l'edició, el 1990, del quart volum de les *Obres completes* d'Edicions 62, a cura de Manuel Carbonell. Segons m'explica el mateix curador, Foix —que va ser qui va estructurar i donar coherència a tots els volums d'aquestes *Obres completes*— era conscient que alguns dels textos que hi eren aplegats havien aparegut, en les seves primeres versions, amb errades i, per tant, se'ls va fer llegir pel mateix Carbonell, amb el qual hi va materialitzar algunes correccions. Els escrits foixians amb les correccions dels darrers anys de la seva vida van ser picats amb ordinador probablement a Edicions 62: aquestes versions informatitzades (que anomeno ω a la meua edició) constitueixen el text que definitivament sortiria a l'esmentat volum quart.

En la conversa que hi vaig mantenir, Manuel Carbonell va reconèixer honestament que ell va suggerir al poeta alguna d'aquestes esmenes, sobretot de puntuació, i que, per tant, d'alguna manera l'hauria pogut «influir». De fet, però, la comparació dels textos de *BT* (*Bella-terra*) amb els de ω (que *OC4* segueix amb fidelitat) demostra que aquestes esmenes són estrictament ortogràfiques (geotiana *BT* → giottiana ω *OC4*; recó *BT* → racó ω *OC4*) i de puntuació gramatical, no pas estilística:

Però han tancat el carrer aixecant-hi una paret tan baixa que el buf de la lluna d'ònix, d'aquesta nit, exhalant un perfum diví, —mixture miraculosa de totes les olors copsades al seu pas per cada constel·lació,— fa caure una pluja de campànules blaves damunt les llambordes mil·lenàries.
BT → ~ diví ~ constel·lació—, ~ ω *OC4*

He recordat d'esma, que empoltrada a la paret nova hi havia una manivella que he fet giravoltar. *BT* → ~ d'esma que, ~ nova, ~ ω *OC4*

Al fons de la primera, una urna coberta dins el mur, contenia, alta de dos metres, una Diana fosforescent. *BT* → ~ mur ~ ω *OC4*

16. Si els quatre primers motius troben el seu desenvolupament en cadascuna de les quatre proses de la tercera part, sembla raonable suposar que el cinquè també hauria d'haver trobat la seva realització en una altra prosa, que podria ser, per exemple, «7 h. 50 - 11 h. 50» de *Gertrudis*.

2.2.2. LES «NOTES» DE LA REVISTA «HÈLIX»

Les «Notes del “Diari”» que Foix va publicar a la revista *Hèlix* de Vilafranca són un cas singular, dins el conjunt de les proses del *Diari 1918*, per la manera com hi van ser incloses: en un primer moment, Foix va rebutjar la proposta de Joaquim Molas —feta davant l'evidència del títol— d'incloure-les-hi; Molas, però, va decidir de posar-les-hi tot esperant la reacció del poeta en corregir les proves de l'edició, moment en què Foix n'autoritza la publicació.

Esbrinar si les sis variants d'aquestes proses són degudes al mateix Foix o a la mà d'un corrector sembla, ara com ara, en no haver-se conservat les proves de l'edició del *Diari 1918*, agosarat, perquè totes són correccions ortogràfiques (arrecades *HX* → arracades *DIA*; quinquer → quinqué; Darrera → Darrere; deïa → deia), de puntuació:

La seva dona, amb un bigoti postís, que li penja més del costat dret desempolsa les testes decapitades de les seves tres filles. *HX* → ~ dret, ~ *DIA*

o substitucions d'algunes formes lèxiques: enagües *HX* → enagos *DIA*; flota → sura.¹⁷

2.2.3. DUES PROSES, COM A «PRÀCTICA» DEL «SUD-REALISME»

L'estiu del 1930 el *Butlletí [...] de ciències mèdiques de Catalunya* (*CM* a l'edició) dedicava, per iniciativa de Joan Ramon Masoliver i amb material sobrer d'*Hèlix*,¹⁸ un número monogràfic a l'avantguarda i al surrealisme, on col·laboraren artistes i escriptors de tot l'estat espanyol. Foix va col·laborar en aquest extraordinari amb un text que, semblantment al que havia llegit a l'acte d'*Els 7 davant El Centaure*,¹⁹ era articulat a través d'una presentació teòrica seguida del seu desenvolupament pràctic: d'aquí el títol «Teoria i pràctica del Sud-realisme». El text teòric advertia que «les proses que ací es transcriuen no

17. Aquesta variant la trobem també a «Cap mà no em diu...» de *KRTU*, només en el text de *DIA*: floten, *AA KRT OP OM OC2* → suren, *DIA*. Podria ser obra del corrector; però *flotar* es troba dues vegades a les pàgines del *Diari*, a les proses «Aixequen ben alts...» i «Ni els peïxos en semicercle...», al costat de sis formes de *surar*.

18. V. Alfonso SÁNCHEZ RODRÍGUEZ, «Vanguardistas catalanes y andaluces de los años veinte: Notas acerca de un diálogo cultural», a Jaume PONT (ed.), *Surrealismo y Literatura en España*, Lleida, Edicions de la Universitat de Lleida, 2001, p. 190 i n. 39.

19. L'acte tingué lloc el 13 de maig del 1928; el text de Foix, intítulat «Textos, pràctiques», el va publicar *L'Amic de les Arts* al núm. 29 (octubre 1928), p. 224-226.

tenen res a veure ni amb el “surrealisme” de BRETON ni amb el de FELIU ELIES». En aquest breu paràgraf de «Teoria», Foix no esmenta en cap moment —com fa a les «Dades metafísiques...»— el seu *diari*, però les dues proses que inclou dins la «Pràctica» comencen, com els de *Bella-terra*, amb la indicació del mes i el dia: «juliol, 18» i «juliol, 19». Aquest tipus de datació el trobem també a l'únic manuscrit hològraf conservat amb textos del *Diari 1918*, el que anomeno *D* a la meua edició (V. el § 3.1). El fet que tant *BT* com *D* hagin estat reconeguts explícitament pel poeta com a constituents del *diari* menaria a concloure que, versemblantment, també ho són les dues proses de *CM* (motiu pel qual m'he decidit a incloure-les a l'apèndix A de l'«Edició»). Val a dir, però, que el seu contingut programàtic que desvincula l'autor del nou tombant ideològic del surrealisme expressat al segon manifest de Breton bandeja tota possibilitat d'incloure, per raons purament cronològiques, aquestes proses dins el *Diari 1918*.

Aquests textos van romandre inconneguts del públic més o menys especialitzat fins que Joaquim Molas en va oferir una reproducció facsimilar el 1983, i del gran públic fins que no van ser inclosos dins el quart volum de les *Obres completes*, el 1990.²⁰ Les versions que apareixen en aquest darrer volum van seguir els mateixos passos que les de *Bella-terra* i no cal tornar a insistir-hi: els únics canvis que s'hi materialitzen són esmenes ortogràfiques (botes, *CM* → bótes, ω *OC4*) i tipogràfiques (la restitució d'un article i del tancament d'unes cometes).

2.2.4. ELS «TRES POEMES» DE ??

Dels «Tres poemes» en prosa del 1931, editats en una publicació que no he pogut identificar (d'aquí la «sigla» amb què m'hi refereixo), un anà a formar part, l'any següent, de *KRTU* («L'Home-Que-Ven-Coco...»), no inclòs al *Diari 1918*, un altre, de *Del «Diari 1918»* (el segon dels dos que comencen «De cap a cap del carrer...») i el darrer, que comença «Quan era fosc del tot...», no va ser inclòs en cap volum, i ha romàs, doncs, fora de l'abast del gran públic.

La versió de la prosa «L'Home-Que-Ven-Coco...», no inclosa dins el *Diari 1918*, és pràcticament la mateixa que Foix publicaria l'any següent, el 1932, dins la primera edició del volum *KRTU* i presenta, doncs, molt poques variants (tan sols dues, de puntuació: postís ?? [llició que segueix també *OPS*] → postís, *KRT*; mar ?? → mar, *KRT*). Curiosament, de les sis proses que componen la secció «Pràctiques», només aquesta —que és la darrera— no ha-

20. Joaquim MOLAS, *La literatura catalana d'avantguarda*, citat, p. 316-323; *OC4*, p. 43-44.

via estat publicada abans: les quatre primeres sortiren a les planes del número 29 de *L'Amic de les Arts* (octubre 1928, p. 224-226) i la cinquena, amb un tipus de lletra diferent i sense signar, disposada tipogràficament enmig del text «Algunes reflexions sobre la pròpia literatura», al número 31 (març 1929, p. 11).

Tinc notícia de l'existència d'aquesta suposada edició, que no he pogut escatir si va arribar a materialitzar-se, per la còpia que es conserva a l'Arxiu Foix, en la qual hi ha un títol a mà del poeta mateix que diu: «1931 ~ Octubre (Del Diari 1918)» i una datació, també autògrafa, al final del full: «(1918)». D'aquestes anotacions es desprèn una valuosa informació en el sentit que donen l'abast de fins a quin punt Foix va jugar amb la confecció del seu diari: el full, si més no, en proporciona un indicatiu molt clar, ja que sota l'epígraf autògraf de «Del Diari 1918» s'apleguen tres proses de les quals només una va anar a parar *realment* al diari (edito les altres dues a l'apèndix A de l'«Edició»).

2.3. TESTIMONIS POSTERIORIS A LA PRIMERA EDICIÓ EN VOLUM

2.3.1. LA VERSIÓ D'«ART»

La versió que la revista *Art* de Lleida (núm. 4, 1933) va publicar de la prosa «On aniré tot sol...» reproduceix fidelment el text de *KRT*, fins i tot els errors (com els de l'accentuació de les formes verbals «haguéssin» i «atényer»), amb dues excepcions: «engolia» es converteix en «engollia» i s'insereix un punt i a part després de «neu.» En aquest cas, no resulta fàcil de saber si aquestes variants són obra de la mà de Foix o, per contra, responen a errades («engollia») o decisions (punt i a part després de «neu.») tipogràfiques de la revista. Fos com fos, i tenint present el tarannà de la publicació en qüestió,²¹ a la vista d'aquestes variacions, sembla lògic de pensar que el text que serví de base per a la publicació de l'any 1933 havia de ser el de *KRT*, sense intervenció foixiana.²²

21. La revista, que va merèixer un entusiasta article de Foix («*Art*, de Lleida», *La Publicitat*, 20 maig 1934; *OC4*, p. 66), sembla que no es va caracteritzar per un excés de zel a l'hora de reproduir textos d'altri. V. el facsímil de *Leteradura* (Barcelona, 1977) i, sobretot, Valeri MALLOL I ÀGULLÓ, *La revista «Art» de Lleida*, Lleida, Institut d'Estudis Ilerdencs, 1995, per a més detalls i bibliografia.

22. El pas «engolia» → «engollia» es pot explicar per contaminació del castellà. Quant al punt i a part després de «neu.» cal tenir present que a *KRT* —que serví de base, com dic, per a *AR*— el mot està a final de línia, cosa que podia afavorir, per analogia amb el primer «*Jo també hi vull ésser!* [...]», la lectura que ofereix *AR*.

2.3.2. DUES VERSIONS A «LA PUBLICITAT»

Com era habitual de fer amb els llibres dels escriptors i col·laboradors afins a la seva esfera estètica i ideològica, *La Publicitat* donà notícies diverses al voltant de *KRTU*. Així, en va anunciar l'aparició repetides vegades (13 de novembre de 1931), se'n va fer ressò quan finalment sortí a la llum (2, 10, 14 i 19 de juny de 1932), i en va donar notícies fins passat ben bé un any de la seva publicació: l'exemplar del 21 d'abril de 1933 encara adverteix que «cal no oblidar [...] els llibres que mantenen viu encara des de llur aparició llur èxit literari o editorial: *KRTU* de J. V. Foix [...]»; en el del 23 de juliol del mateix any, es recomana «per als que vulguin conèixer, en el lleure estival, la nova poesia, [...] *KRTU* de J. V. Foix [...]»; en el del 9 d'agost, s'informa que «Josep Gausachs acaba definitivament la relligadura de dos exemplars de “*KRTU*” de J. V. Foix, destinats a dues col·leccions particulars [...]».

Dins el marc d'aquesta, diguem-ne, campanya de promoció —els escrits de la qual són sens dubte del mateix Foix—, el diari publicà, amb el títol genèric «Jocs d'infants», dos textos de *KRTU* que també segueixen, en línies generals, el text de l'edició del 1932, però aquest cop amb alguna variant prou significativa.²³ El suposat motiu de la publicació era redactat en aquests termes a la presentació que acompanyava les proses: «Joan Miró estrenà ahir, nit, al Liceu, el seu ballet “*Jocs d'Infants*”. La tècnica de Miró és, sortosament, molt discutida. La seva posició davant l'art, sortosament, també. Joan Miró, que no és de tots, però que és dels nostres, ha tingut la gentilesa de recordar, en aquests moments, aquests dos poemes *Jocs d'Infants*, signats J. V. Foix i publicats a K R T U».

Partint de la base que Foix fou un dels més destacats col·laboradors d'aquest diari (de fet, com ja ha estat dit, el mateix Foix participà molt directament en la promoció del llibre)²⁴ i deixant de banda les correccions dels errors més evidents de *KRT*,²⁵ tant les variants de puntuació, massa nombroses com per pensar que provenen de mans alienes a les del poeta (Pere, *KRT* → Pere! *LP*; entranyes *KRT* → entranyes, *LP*; Joan, *KRT* → Joan! *LP*; d'aquí, *KRT* → d'aquí *LP*), com la introducció d'alguna addició important (cel, *KRT* → cel desemparat, *LP*), així com la presència d'una de les habituals obstinacions ortogràfiques foixianes (pel que fa a l'accent diacrític: *béc*, de l'ocell, contra *bec*,

23. «Jocs d'infants», a la subsecció «Itineraris» de la secció «Les Lletres i les Arts» de *La Publicitat* (19 maig 1933), p. 4 (amb «Nois i noies...» i «Só jo qui porto...»).

24. V. Manuel GUERRERO, *J. V. Foix, investigador en poesia*, Barcelona, Empúries, 1996, p. 225-227. A més, els dos textos en qüestió són publicats dins la secció «Itineraris» que portava el poeta mateix.

25. Concretament, la substitució de «fil ferro» (*KRT*) per «filferro» (*LP*) i de «Soc» (*KRT*) per «Sóc» (*LP*).

de *beure*),²⁶ són arguments que fan plausible la hipòtesi que aquesta versió és, amb tota probabilitat, l'última. Com en d'altres casos, Foix en publica una refecció que després, per desinterès pels canvis realitzats o per descurança o distracció, o senzillament per una diferent concepció de la prosa a l'hora de publicar-la sola o en volum, no té present a la següent edició.²⁷

2.3.3. UNA NOVA VERSIÓ DE «LES PARETS DEL “COURT”...» A «CRITERION» I «CATALANS DE 1918»

El 1965, Foix publicava, a proposta de Joaquim Molas, un volum on recollia unes sèries de notes dietarístiques que ja havien sortit, la major part, disperses en revistes i miscel·lànies, i les agrupava segons els personatges a què feia referència; el volum, per això mateix, s'intitulà *Catalans de 1918*.²⁸ El text «Les parets del *court*...», que Foix incorporà dins la nota datada el 30 d'abril de 1920, dedicada a Pompeu Fabra, i que ja havia donat a conèixer a la revista *Criterion*, és, amb d'altres, un dels casos més curiosos de tot el volum, pel que fa a la seva filiació textual.²⁹

D'una banda, hi ha algun indici que avalaria la hipòtesi que aquest text fos una versió feta a partir del manuscrit original del *Diari*, com són ara l'ús de la grafia *ly* per representar la palatal /ɫ/ —que Foix podia haver recollit de la proposta de Melcior Cases del 1903 o, més versemblantment, de la de Fabra del 1912—³⁰ o la reproducció d'algun error gramatical només justificable, se-

26. Obstinació, dic, perquè Foix el va conservar, si no durant tota la vida, almenys fins als anys setanta, com proven els diferents mecanografiats de *C2* de la prosa «La casa del rei» (de *Darrer comunicat*) i de *T3* de la prosa «Horari nou per als desertors del pronòstic» (de *Tocant a mà...*).

27. V., com a exemples paradigmàtics d'aquesta manera foixiana de treballar, les versions *CN-CT* de la prosa «Les parets del *court* eren...» i *SO* de «Les cases, de roure i de caoba...» de *Gertrudis*, i la versió *PA* d'«El meu museu de pintures» de *Tocant a mà...*

28. J. V. FOIX, *Catalans de 1918*, Barcelona, Edicions 62, 1965. Joaquim Molas (*Sobre els dietaris...*, citat, p. 430) ha explicat com va anar la confecció del volum: «Un any després [1964], vaig proposar-li reunir en volum, per a l'«Antologia Catalana», tots els fragments dispersos i fins, per raons, a la vegada comercials i intel·lectuals, li vaig suggerir un títol, *Catalans de 1918*, que va admetre sense discussió.»

29. J. V. FOIX, «En Pompeu Fabra en el meu diari», *Criterion*, núm. 17 (1963), p. 36 (*Catalans...*, p. 42-43; *OC2'*, p. 260 i *OC4*, p. 202). El text de *Criterion* i el de *Catalans...* són idèntics.

30. Melcior CASES, «Ortografia de la *l* palatal i de la *l* doble», *Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana*, núm. 1 (gener 1903), p. 200-202; Pompeu FABRA, *Gramàtica de la llengua catalana*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1912. Sobre aquestes propostes, i sobre l'evolució de la polèmica al voltant de l'escriptura de la /ɫ/, vegeu Mila SEGARRA, «Representació gràfica de les consonants laterals: la “l” palatal i la “l” doble», a *Història de la normativa catalana*, Barcelona, Fundació Enciclopèdia Catalana, 1985, p. 32-36.

gons sembla lògic de pensar, pel desconeixement de la normativa en època de joventut.³¹

D'altra banda, però, el text presenta alguns trets als quals hom podria recórrer per argumentar una datació més moderna, concretament l'ús del possessiu tònic *el meu* per comptes de l'àton *mon* (que és la llició de *AA* i *GER*), el qual va ser abandonat pel Foix prosista en els textos publicats després de la guerra, i l'ús de la forma *Gertrudis* i no pas *Gertrudi*, que és l'habitual en el Foix d'abans del 1927, data de la publicació del llibre homònim.

Hi ha, a més, altres contradiccions en el text: si en alguns moments coincideix amb la darrera llició coneguda (eren *AA GER* → eren, *CN OPS OM OC2 DIA*; matí *AA GER* → matí, *CN OPS OM OC2 DIA*), en d'altres se n'allunya, per acostar-se a les primeres, sobretot *GER* (amidar-les, *OPS OC2 DIA*] d'amidar-les *AA* d'amidar-les, *GER CN OM*),³² o, encara, introdueix noves variants, no consignades en cap altra versió:

altes *AA GER OPS OM OC2 DIA*] altes, *CN*
 envaït *AA GER OPS OM OC2 DIA*] penetrat *CN*

Tot plegat sembla indicar que aquesta és una versió feta tenint al davant els textos de *GER* i d'*OPS*, sobre els quals Foix fa algunes provatures que després desestimarà. En tot cas, és difícil d'imaginar aquesta prosa, amb la forma de *CN* i *CT*, els anys en què la data Foix: 1916-1917.³³

Cal tenir present, encara, que tant l'escolament del que avui dia considerem errors gramaticals com l'ús de *ly* com a grafia de /λ/ es troben ocasionalment en l'obra de Foix.

Pel que fa al primer cas, remeto el lector als §§ 5.3 i 6.3. Quant al segon, al problema de la representació de /λ/, Foix va seguir amb interès les diferents solucions que els lingüistes van anar proposant durant els primers lustres del segle xx i coneixia prou bé les diverses grafies que la llengua catalana havia anat emprant al llarg de la seva història.³⁴ Així, per exemple, al *Plant de Joseph-Vi-*

31. El mateix Foix, passats quatre anys de l'escriptura del text, després d'haver-lo llegit a Rosa Muntanyà i Josep Obiols, en reconeixia alguns: «D'un cop d'ull hi he descobert dues errades.» (*Criterion*, p. 36; *Catalans...*, p. 42; *OC2ⁱ*, p. 260 i *OC4*, p. 202).

32. Sobre aquesta restitució de la preposició *de* davant infinitiu, V. el § 5.4.2.

33. La nota dietarística on Foix inclou la prosa és del «20 d'abril de 1920» i, en un determinat moment, escriu que «he preguntat [a Fabra], més aviat poruc, què li semblaven uns poemes en prosa que li havia demanat de llegir, i que jo vaig escriure ara fa tres o quatre anys. [...] La Muntanyà ha volgut saber quins poemes eren. [...] Li n'he ensenyat un que duia a la cartera, i l'hem llegit: "Les parets [...]"» (*Catalans...*, p. 42; *OC2ⁱ*, p. 259-260 i *OC4*, p. 202).

34. «De lluny en Ribes m'ha dit que la "y" tenia un aire més arrogant i imperial; jo li he dit que a mi se m'enganxava a l'anca com una agulla imperdible. I que de "y" ja en necessitàvem prou per a palatalitzar la "n" i jo, a més, la "l". L'Obiols, sempre tan reservat i lent, no hi ha fet cap comen-

cenç..., en resposta a les *Cobles en honor de J. V. Foix* de Joan Ferraté,³⁵ Foix va fer servir grafies pròpies de l'edat mitjana, regularitzades: *yl* per a la /*l*/ provinent dels grups -C'L-, -G'L- i -L + iod- llatins (*meraveylat*) i *l* per a la provinent de -LL- i -L- (*bel, langors*), així com *ll* per a la geminada (*illuminàs*). D'aquests usos ortogràfics esporàdics també en deixà testimoni en algun manuscrit³⁶ i en un fragment que no em sé estar de citar, convertits en matèria poètica:

[...] Quatre sors [...] deien [...] els mots més llaminers del *Vocabulari ortogràfic* de l'institut. Pronunciaven amb tanta de celeste claredat la doble l dels mots savis —al·licient, al·locució, bèl·lic, fil·loxera, el·lèbor, el·lipse—, tot evitant que el punt volat no els saltés per la geniva i s'hi encaués, que els ulls del nuvi, púdics, s'aclucaven amb la tremolor d'una ala de papallona. [...]³⁷

2.3.4. UNA REVISIÓ DE «LES CASES, DE ROURE I...» A «SERRA D'OR»

El 1973 Foix va publicar un preciós article amb motiu dels 80 anys de Joan Miró, en el qual va incloure, sencera, la prosa «Les cases, de roure i de caoba...» de *Gertrudis*, el primer text que el poeta havia dedicat al pintor³⁸ i, curiosament, amb «De lluny, tothom crida...», els únics del llibre que no havia publicat mai abans del 1927. El poema hi era presentat com una «pre-visió» del dibuix que el 1918, a instàncies del poeta, Miró havia fet per al número 4 de *Trossos*, de març del 1918, el segon que dirigia Foix.³⁹ L'ocasió de l'esdeveniment li serveix per recordar la versió de les *Obres poètiques*, i introduir-hi nombrosos canvis que, tot afectant diferents nivells, poden respondre al criteri *a*) d'eliminació de repeticions a la mateixa prosa (avall dels carrers, → avall,);

tari.» (*Catalans...*, p. 35; *cf.*, també, p. 28 i 54; OC2¹, p. 252-253, 246 i 270; OC4, p. 196, 191 i 211). Sobre l'evolució d'aquestes grafies, V. Mila SEGARRA, *Història de la normativa...*, citat, p. 32-34.

35. Publicats a *Inquietud* de Vic el 1957 i recollits a OC1, p. 192-193. «Jo les vaig escriure [les ratlles a Joan Ferraté] en català del segle XIII i ell en català del XV, però no ho era ben bé i jo li ho vaig adobar.» V. Xavier FEBRÉS (ed.), *Diàlegs a Barcelona*, vol. 7, *Narcís Comadira i J. V. Foix*, Barcelona, Ajuntament de Barcelona i Laia, 1985, p. 57.

36. V., de la prosa «La Casa de les Campanelles» de *Tocant a mà...*, el testimoni de *α*.

37. «El casament del poeta», a *Allò que no diu «La Vanguardia»*, Barcelona, Proa, 1970, p. 73-74; OC2², p. 282.

38. J. V. FOIX, «Joan Miró, 1918», *Serra d'Or*, núm. 163 (abril 1973), p. 35-38; recollit a OC4, p. 516-523. El text de *Gertrudis* a què faig referència és a les p. 36 i 519-520, respectivament. El de les OC4 llegeix «artista ebenista» allà on l'original deia «artífex ebenista».

39. D'aquest dibuix, Miró en va treure un quadre: *Carrer de Pedralbes*, 1917 (pastel, tinta xinesa i grafit sobre paper 55,6 x 44,3 cm); V. Joan Miró 1893-1993, catàleg d'exposició, Barcelona, Fundació Joan Miró i Julio Otero Editor, 1993, p. 125 (descripció) i 127 (reproducció).

b) de renovellament sintàctic, que el porta a reescriure frases o sintagmes sencers:

on vidrieres de fosques colors innumbrables → les vidrieres de les quals, de colors foscs,
dec haver errat la passa: em trobava → m'he adonat que era
en cloure'm la por els ulls, → amb els ulls tancats,
desplegada → he vist com se desplegava

de vegades per destruir hipèrbatons:

Eren tan drets els carrers, que em creia, abans d'èsser al cim, defallir. → Els carrers eren tan drets que vaig creure defallir abans d'arribar al cim.
seia, en un tron d'argent, Gertrudis. → seia Gertrudis en un tron d'argent.

o a canviar la puntuació, tot afegint comes per marcar els sintagmes i les subordinades amb més precisió:

una piràmide caprici d'un artífex → una piràmide, caprici
les finestres on vidrieres → les finestres, on vidrieres
forces per cridar i, en cloure'm la por els ulls → forces per cridar, i, amb els ulls tancats

o suprimint-ne les innecessàries:

les noies lliscaven, alades, → les noies lliscaven alades,
desplegada en ventall, una sèrie → com se desplegava en ventall un joc

c) i d'altres, com ara de coherència amb la isotopia de la prosa, de resolució d'inconveniències o imprecisions semàntiques o de preferències foixianes pròpies del moment de la revisió, que es concreten en la supressió de fragments o mots determinats (desapareix «Si no hagués anat carregat d'un feixuc bidó de vernís, inelegant, m'hauria estret més el nus de la corbata.»; així com «presoners» i «interminable»); en alguna addició interessant («harmònic.» esdevé «harmònic amb valsos i polques de l'antigor.»); o, sobretot, en substitucions lèxiques:

turó → carrer | caprici → capritx | sojornava → feia estada | una cortina → un dossier | amb un llaç escocès → amb llaçada escocesa, | descobrien → obrien | de l'interior → i la intimitat | submergida → que poncellés | em semblava → aparentava | un cor dolcíssim, → una dolça melodia, | esporugua → esquivava | vaixell transatlàntic. → navili. | una sèrie completa → un joc sencer

3. TESTIMONIS CONSERVATS DE DEL «DIARI 1918»

3.1. UN MANUSCRIT AMB DUES PROSES

A l'Arxiu Foix, gràcies a la generosa i modèlica tasca de compilació i custòdia dels documents relacionats amb la vida i l'obra del poeta de Sarrià dels seus responsables, es conserva fotocòpia d'un dels pocs manuscrits amb textos literaris que s'han preservat del poeta —l'únic, en tot cas, del *Diari 1918*—, un autògraf que transcriu les proeses «Quan guaitàvem, hora baixa...» i «Res no és moridor...» de *Del «Diari 1918»*. Dissortadament, els responsables de l'Arxiu no tenen constància de la data ni de la persona que podia haver fet arribar aquesta fotocòpia a l'arxiu del poeta.

Fos com fos, el sol fet que es tracti de l'únic hològraf del *Diari 1918* que es conserva atorga al manuscrit una importància cabdal. A més a més, hi ha dos elements, encara, que fan suposar una data prou reculada en el temps i que converteixen el manuscrit en una peça única, dins els testimonis del *Diari* —i de la resta de l'obra. D'una banda, les vacil·lacions en el títol, similars a les que hi havia en els textos publicats abans de la guerra: sobre un primer *Del «Diari 1918»*, Foix corregeix *Del «Diari de 1918»*, coincidint amb la designació de les mostres publicades als quaderns de *La Revista* de gener-desembre del 1926: «Diari de 1918». La correcció, però, serà finalment menystinguda en favor de la versió original. De l'altra, cada prosa conserva encara les dates suposadament del diari original —de les famoses llibretetes apaïssades, doncs—: «18 ag.» («Res no és moridor») i «14 oct.» («Quan guaitàvem, hora baixa...»), fet insòlit, aquest, en el context de les proeses del *Diari*: tan sols les notes publicades a *Bella-terra* i al *Butlletí de l'Agrupament escolar de l'Acadèmia i laboratori de ciències mèdiques de Catalunya* conservaven aquesta forma de datació (V. el § 2.2). Després de la guerra, aquest procediment per assenyalar la data dels textos, amb el dia, el mes i l'any, Foix el durà a terme

només en els de *Catalans de 1918* i afins; en els del diari, la datació, fixada sols amb l'any, no la farà poema per poema sinó a les notes que presenten els diferents volums.

Igualment, les variants que presenta el manuscrit revelen un estadi del text prou allunyat del definitiu com perquè la idea que sigui proper al de les llibretes originals del dietari esdevingui una temptació. Es pot comparar, sinó, la darrera versió de *D*, amb les correccions, i la de *DDI*, on és fàcil parlar esment, per exemple, al canvi de l'indefinit per l'imperfet:

D

Al cap-al-tard d'avui, fredós, amagats darrera un barril de calç, contemplàvem ton pare, el carreter, com enratjava desmesurades rodes invisibles. De tant en tant, geniüt, amenaçava els veïns absents de portals i finestres. Quan tu i jo hem decidit acostar-nos-hi, la mestressa de la taverna escrivia els nostres noms adolescents damunt els vidres glaçats de la botiga, i hem fugit, espantats.

—Res no és moridor, tot és etern. Dèiem, i us deia. Oh pèrfids filòsofs, pertinaços en la negra mentida! Sóc etern en cada minut de la dansa; escolteu, entre el rocam espès, les rares músiques inextingibles. Sóc persa sota Darius i macedoni sota Alexandre. Aquesta nit la mar reflexa, vivents, els segles. Us escolto, sofistes, peus nus damunt les brases d'Atenes. He lluitat contra les teves hosts, Vercingetòrix; m'he coronat amb els teus llores, oh August! —Aixequem, eternes, les banderes negres, i cobrim de lliris flexibles els cossos dòcils i perennes. Persigna'm amb la cendra dels teus ulls, Gertrudis; xiulen gumies al lllevant albí, i el meu cor bat entre mil cors durs i unànimes.

DDI

Quan guitàvem, a hora baixa, amagats darrera les conques apilades de l'adober, com el teu pare enratjava desmesurades rodes invisibles, no es veia ningú i les noies eren al novenari de les ànimes. De tant en tant el teu pare, que creu que és carreter d'ofici, amenaçava, geniüt, els veïns absents de portals i balcons. Quan tu i jo, endreçats els mandrons, vam decidir d'acostar-nos-hi, la dona de la taverna escrivia els nostres noms als vidres glaçats de la seva tenda, i vam fugir espantats.

—Res no és moridor, tot és etern—. Dèiem, i us deia. Oh pèrfids filòsofs, mentors pertinaços en la negra mentida! Sóc etern a cada minut de la dansa i a l'instant del joc. Escolteu, entre el rocam, les rares músiques inextingibles. Sóc persa sota Darius i macedoni sota Alexandre. Aquesta nit, i totes, la mar reflecteix, vivents i actuals, els segles. Us escolto, sofistes, peus nus damunt les brases d'Atenes. He lluitat contra les teves hosts, Vercingetòrix; m'he coronat amb els teus llores, oh Escipió! Aixequem, perennes, les banderes proscrietes i cobrim amb polsim d'aigua els cossos dòcils i magnànims. Persigna'm amb el pollen dels teus ulls, oh Elvira! Xiulen gumies al lllevant albí i el meu cor bat amb mil cors durs i fraterns.

3.2. ALTRES VERSIONS DE «DE CAP A CAP DEL CARRER HEM...»

Una de les tres proses de ?? del 1931, «De cap a cap del carrer hem...», va ser aprofitada per Foix per dues vies prou diferents: d'una banda, l'any següent en va aparèixer a *La Publicitat* una substancial reelaboració que després aniria a parar a *Allò que no diu «La Vanguardia»*, el 1970; de l'altra, com ja ha estat dit (V. el § 2.2.4.), una versió d'aquest text va anar a formar part de les pàgines de *Del «Diari 1918»*, el 1956. Les dues vies segueixen processos diferenciats que val la pena de veure per separat.

3.2.1. DEL GERMEN DE ?? A LA VERSIÓ D'«ALLÒ QUE NO DIU “LA VANGUARDIA”»

El 27 de febrer de 1932, sortia a les planes de *La Publicitat* una nova versió de la prosa «De cap a cap de carrer hem...», ara sota el títol «De la infantesa de Joan Estelrich». Un dels aspectes més importants de la reelaboració que Foix duu a terme sobre ??, del 1931, per a aquesta versió de *La Publicitat* és la substitució de l'indefinit per l'imperfet i el plusquamperfet, canvi que trenca clarament les expectatives de la nota dietarística, per tal com destrueix la possible sensació que les accions narrades formen part de la mateixa unitat temporal del moment en què són escrites: «hem pintat» (avui?) → «haviem pintat» («quan érem infants»). Lògicament, les innovacions de *LP* impliquen altres variacions: si a ?? les conseqüències «del que hem fet avui» cal preveure-les en futur («ja no veurem mai més [...] ni sentirem»), a *LP* ja les hem pogut comprovar («ja mai més no hem pogut veure [...] ni hem pogut sentir»).

Un altre aspecte que evidencia la transformació de ?? en *LP* és que ofereix un grau de concreció, quant a personatges, temps i espai, no pas inconegut però sí infreqüent en els textos del diari. En primer lloc, dóna la suposada referència *real* del personatge central del relat: «En Joan Estelrich», que a ?? era, tan sols, «un noi». Segonament, emmarca amb exactitud l'època en què va tenir lloc l'anècdota («Quan érem infants») i el moment del dia en què es desenvolupava («en sortint d'estudi» i «a primeres hores de la matinada»), dades que no consignava ?? i que tampoc no havia de recollir *DDI*. Finalment, *LP* delata una voluntat de deixar clar el lloc en què s'esdevenen els fets narrats: «al carrer de la Creu, de Sarrià».

Els afegits de *A* sobre *LP* a l'hora de publicar *ALV* són simples opcions estilístiques donades probablement per la suggestió d'una nova lectura del text i per les preferències de la maduresa:

amb el dit ?? → amb el dit, talment com fan els actors per veure si el teatre és ple, *LP*
 dolç brogit ?? → brogit suau i refrescant *LP*
 s'hi ajoquen els àngels. ?? → s'hi ajoquen, confosos, ocells, àngels i barrets vells. *LP*

3.2.2. DEL GERMEN DE ?? A LA VERSIÓ DE DDI

Els vint-i-cinc anys que separen la versió de ?? de la del moment de la seva publicació dins la primera edició en volum, l'any 1956, justifiquen els canvis que Foix hi va dur a terme:

a) Així, per exemple, ?? conserva encara el símbol del cavall, suprimit a *DDI*, i que després de *KRTU* no té la mateixa freqüència d'ús ni, diria, el mateix contingut simbòlic dels dos primers llibres («de cavalls» a ?? és convertit en «d'animals fers» a *DDI*).

b) ?? presenta la disposició original d'alguns sintagmes, que després seran reordenats a *DDI*, tot seguint una línia que, en revisions més tardanes d'altres proses (cf. *CN* o *SO*), durà a terme amb més profusió (mai més no veurem ?? → no veurem mai més *DDI*), o de la mateixa prosa, operarà canvis de puntuació per delimitar més clarament els sintagmes i les frases:

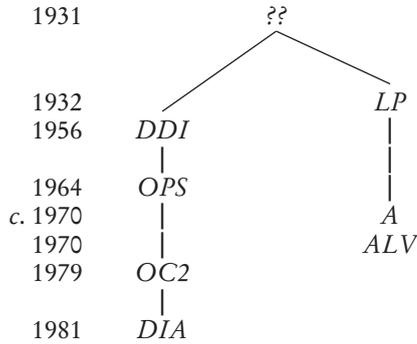
Però un noi l'ha foradat amb el dit i ha desfet l'encís d'aquesta tarda. ??
DDI → ~ dit, i ha desfet l'encís del joc *OPS*

c) ?? aporta les primeres versions d'unes substitucions lèxiques difícils d'explicar: d'aquesta tarda. ?? → del joc, *DDI*; immensos, → vells; àngels → astres.

3.2.3. LA VERSIÓ NO DIETARÍSTICA (*ALV*) VS. LA DIETARÍSTICA (*DDI*)

La comparació dels dos processos de reelaboració significats al gràfic de la pàgina següent hauria de menar a l'elaboració d'una hipòtesi que justifiqués la diferència qualitativa i quantitativa del primer respecte del segon, a partir de l'extrapolació prudent de les diferències vistes entre ?? i *ALV*. La hipòtesi més immediata i atractiva adjudicaria aquestes diferències al fet de formar part o no del *Diari 1918*. Tanmateix, la cautela i, sobretot, les excepcions que no s'ajusten a aquesta idea, recomanen relativitzar-la.

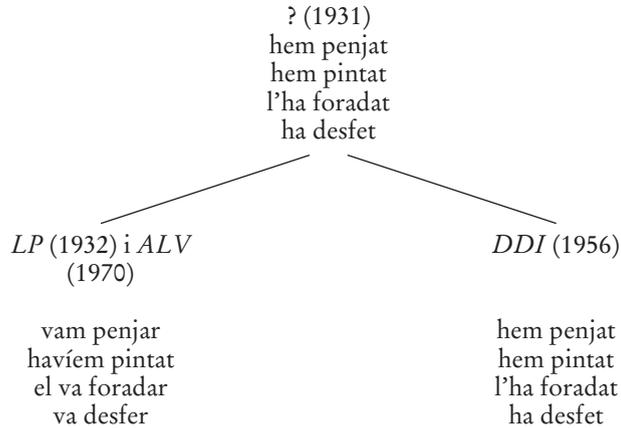
En línies generals, doncs, cal reconèixer que, en les proses del *Diari*, dels personatges agents (protagonista, coprotagonista o antagonista), Foix no en

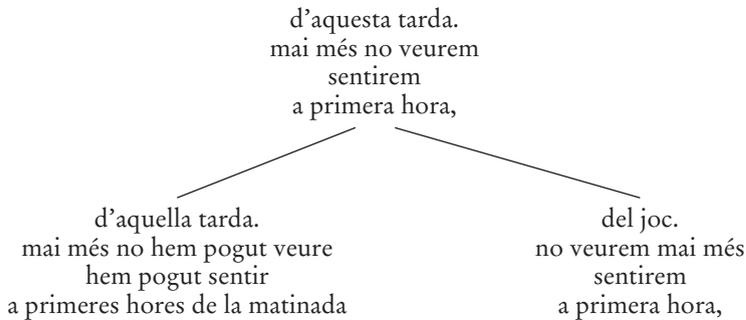
dóna prou informació com per trobar-hi fàcilment el correlat real, quan en té, cosa que sí que pot fer en les proses que no en formen part. Això vol dir que els personatges *reals* que apareixen: *a*) són coneguts en un àmbit públic restrictiu, reduït (Sarrià, el Port de la Selva, etc.), o *b*) són camuflats rere un genèric que sol ser l'ofici però no sempre (Joan Estelric → un noi), o *c*) si el seu abast públic és de reconeguda rellevància, no són agents de l'acció del poema. És cert que a «Plaça Catalunya - Pedralbes», posem per cas, hi surten els poetes López-Picó i Folguera, però també ho és que el paper que aquests juguen dins la prosa no té el pes narratiu de l'inspector, veritable agent dinàmic de la història.

Aquesta manca de concreció de la realitat dels seus personatges dins les proses del *Diari*, Foix també la duu a terme amb els espais on en situa i desenvolupa les històries, contràriament al que pot fer a les proses no diarístiques. Recordem que el «carrer de la Creu» original de ?? esdevé «carrer de la Creu, de Sarrià» a les versions no diarístiques (*LP* i *ALV*) i, tot simplement, «carrer» a les diarístiques (*DDI*). També és cert que, per continuar amb el mateix exemple, la prosa «Plaça Catalunya - Pedralbes» reproduïx suposadament l'itinerari concret del tramvia, però *a*) hi és desrealitzat de tal forma que es fa impossible de reconstruir-lo i *b*) l'itinerari en ell mateix no és tan transcendent per al sentit de la prosa com el procés mateix de desrealització.

Finalment, les diferències en el tractament del temps vistes en el procés ?? → *LP* → *A* → *ALV* també són extrapolables en certa mesura a molta prosa del *Diari*, com a mínim pel que fa al temps dels verbs. Tal com demana el gènere, les anècdotes s'expliquen en pretèrit indefinit, donat que formen part d'una unitat temporal comuna al moment en què s'esdevenen i al que es reporten, diferentment de les proses que no se situen dins el gènere, que fan servir el perfet o l'imperfet. Vegem-ho amb la comparació de les dues derivacions de ??:

amb les implicacions que això comporta:

de les quals cal retenir l'enunciat «mai més no hem pogut veure», perquè, a les antípodes del gènere dietarístic, implica una distància temporal divergent entre el moment de l'anècdota i el de l'escriptura.

3.3. CORRECCIONS AUTÒGRAFES SOBRE LA PRIMERA EDICIÓ

A l'exemplar que es va quedar el poeta de la primera edició de *Del «Diari 1918»*, conservat actualment a l'Arxiu Foix, hi ha consignades noranta-vuit esmenes fetes pel poeta mateix. Tret d'algunes correccions ortogràfiques (sò-

til per «sotil», *gal·làxies* per «galàxies»), tipogràfiques (*caratocs* per «caratocs», *domasso* per «domassos») i de concordança (*nodrien* per «nodriem», *vam* per «van», *vist* per «vists»), la pràctica totalitat —noranta-una— afecten la puntuació, en general afegint comes per delimitar sintagmes dislocats:

un paràgraf on el meu nom es repetia[, *d.c.*] amb insolent prestigi[, *d.c.*] a cada ratlla.

Hem passat[, *d.c.*] de puntetes[, *d.c.*] cofats amb caperulles vermelles[, *d.c.*] i hem penjat estels de cuir retallat, a la tija dels guixos.

Només en una ocasió fa el contrari:

Gertrudis m'ha donat to un full[, *a.c.*] sencer[, *a.c.*] de paper de vidre[, *d.c.*] i se n'ha anat[, *a.c.*] per la portella d'un soterrani.

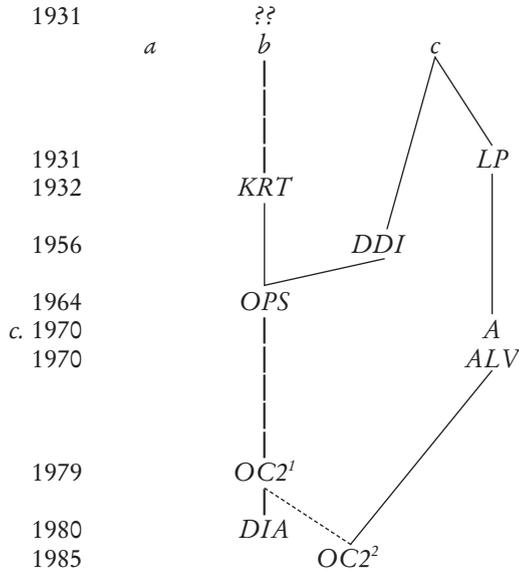
Qualitativament parlant, la importància d'aquest testimoni és, doncs, molt relativa, però en el terreny purament ecdòtic ocupa un lloc important, per tal com, si tenim present que totes les seves esmenes van ser recollides posteriorment, és un valuós esglaió entre *DDI* i *OPS*.

3.4. VALOR D'AQUESTS TESTIMONIS

L'existència de proeses de *Del «Diari 1918»* publicades abans de la guerra proporciona un material preciós pel que fa a la delimitació de la frontera que separa les proeses que formen part del *Diari* de les que no. L'*stemma* següent (on *a* representa «Quan era fosc del tot...»; *b*, «L'Home-Que-Ven-Coco...» i *c*, «De cap a cap del carrer hem...») visualitza un seguit de fets cabdals en aquest sentit (veure pàgina següent).

El primer que posa en relleu l'*stemma* és que sota l'epígraf «Del Diari 1918», Foix publica tres proeses de les quals només una (*c*) anirà a parar efectivament al *Diari 1918*; les altres dues tindran dos desenllaços diferents: una prosa romandrà inèdita i l'altra anirà a parar a les «Pràctiques» de *KRTU*.

En segon lloc, que l'existència de la versió ?? (i, si es vol, *LP*) de «De cap a cap del carrer hem...» constitueix la prova fefaent que un nombre indeterminat de proeses de *Del «Diari 1918»* (com a mínim una: però el fet mateix de deixar-ne constància pública d'una, permet de pensar que n'hi podia haver més) estava ja no només en germen sinó en un estat força proper al que seria el definitiu: qui sap si un dels «dos o tres» volums que *La Publicitat* de l'1 de febrer de 1929 anunciava en curs de preparació o el «volum de poemes inèdits» que el mateix diari (11 octubre 1933) afirmava que es publicaria a les edicions de *L'Amic de les Arts* no era el de *Del «Diari 1918»*.

Finalment, l'*stemma* demostra que l'existència de dues versions d'una mateixa prosa, una inclosa a *Del «Diari 1918»* i l'altra a *Allò que no diu «La Vanguardia»*, dilueix el llinyar entre aquests dos llibres, ja que topa frontalment amb el bandeig de la secció «Coses que m'han passat que costen de creure a segons qui» de *Tocant a mà...* a l'hora de confegir el volum del *Diari 1918*, la qual, recordem-ho, en va ser exclosa perquè, segons explica la «Nota sobre l'edició» del *Diari*, «de fet, pertany al llibre *Allò que no diu «La Vanguardia»*». La realitat de les dues versions ofereix, tanmateix, un material valuosíssim per bastir la frontera entre les proses que formen part del *Diari 1918* i les que no.

Si aquestes conjectures són certes, menen a dues conclusions: 1) que algunes de les proses tan suposadament diferents com les de *KRTU* i *Del «Diari 1918»*, separades en la data de publicació per gairebé vint-i-cinc anys (1932~1956),⁴⁰ són coetànies en l'elaboració, si més no en algunes de les primeres versions, i 2) que en dos casos, de caire diferent, Foix sembla haver

40. V., per exemple, Arthur TERRY, «Sobre les «Obres poètiques» de J. V. Foix», *Serra d'Or*, núm. 102 (març 1968), p. 52; reproduït a *Sobre poesia catalana contemporània: Riba, Foix, Espriu*, Barcelona, Edicions 62, 1985, p. 111 [d'on citaré d'ara en endavant]; Joan COLOMINES, «Pròleg», a J. V. FOIX, *Catalans...*, citat, p. 13; o Pere GIMFERRER, *La poesia de J. V. Foix*, Barcelona, Edicions 62, 1974, p. 39-40.

transgredit els límits del *Diari*, per excés, amb la inclusió d'una versió d'una prosa del *Diari* dins un altre llibre de caire palesament no dietarístic («De cap a cap del carrer hem...»), i per defecte, amb l'omissió definitiva del *Diari* de proses inicialment dietarístiques («Quan era fosc del tot...» i «L'Home-Que-Ven-Coco»).

3.5. UNA PRIMERA LECTURA PRIVADA ENREGISTRADA

A l'Arxiu Foix es conserva una cinta de casset que conté una còpia d'un vell enregistrament en bobines magnetofòniques dut a terme pel poeta Joan Colomines, en data no determinada, però que, pel que sembla, caldria datar pels volts de 1964. Aquest enregistrament inclou la lectura feta pel poeta mateix dels poemes «Aixequen ben alts...» de *Gertrudis*, «Fou diumenge passat...» de *KRTU* i «Els veïns del meu carrer...» de *Del «Diari 1918»* a partir dels textos de les primeres edicions de *GER*, *KRT* i *DDI* (Foix, per exemple, no llegeix «al canyar», lliçó de *OP*, sinó «a l'eixut de les canyes», de *DDI*).

Malgrat que en aquests tres casos la declamació que fa el poeta respecta amb exactitud el text escrit i, per tant, l'aportació textual d'aquests enregistraments és ben minsa, valia la pena de fer-ne esment aquí, precisament pel que tenen d'excepcional: habitualment, la lectura d'un text propi portava el poeta a deixar-se endur per l'efluvi creador i a operar-hi canvis de diversa profunditat, segons l'impuls del moment.

4. MATERIALS CONSERVATS DE *L'ESTRELLA D'EN PERRIS*

4.1. EL MECANOSCRIT

4.1.1. CARACTERÍSTIQUES EXTERNES

El mecanoscrit de *L'estrella d'En Perris* conservat a l'Arxiu Foix consta de les cinquanta proses del recull repartides en cinquanta-cinc fulls més un índex i la nota que havia de presentar anònimament el volum, que aquí s'intitula «Nota editorial». A cada prosa li correspon un full, excepte «Quan el vent i la trangolada...», «Un decret peremptori» i «No us mogueu...», que n'ocupen dos cadascuna, i «Ha telefonat...», la més llarga del recull i de tot el *Diari*, amb tres. Amb tota certesa, es tracta d'una còpia del que el poeta va lliurar a l'editorial Fontanella per a la seva impressió.

La major part de les proses estan numerades amb una xifra encerclada al marge superior dret del full, escrita amb tinta blava excepte «*Era jo sol...*» i les quatre darreres, amb llapis. La prosa «M'havien advertit...» té, a més del número 5 en aquest format, un «13» també encerclat, centrat a sobre de la primera línia, com si hagués format part d'alguna altra ordenació prèvia, actualment perduda. Només manquen els números respectius a «Encofràvem còdols...» (20) i «Qui vol, pot...» (31), però segueixen l'ordre correlatiu de la numeració: és possible que els fulls que contenen aquestes versions en substituïssin uns altres, més antics —o potser les còpies—, amb els números corresponents; es podria tractar, doncs, de revisions d'última hora o, en tot cas, posteriors al moment de la numeració. En definitiva, però, els textos estan disposats seguint la relació de l'índex del darrer full de la carpeta.

4.1.2. L'ÍNDIX DEL MECANOSCRIT

Aquest índex és ja, a grans trets, gairebé el de la primera edició. L'en separen les diferències d'alguns títols, en general poc significatives, i algunes divergències, discretes, en les dues ordenacions.

Pel que fa al primer punt, la «qualitat» de les diferències porta a distingir tres tipus de variacions: *a*) les que són gairebé insignificants, com les correccions ortogràfiques («Reganàvem»), l'addició de l'article («*Les* banyistes, *el* nacre i *el* corall brancut»), la supressió d'una coma («Un tret tocant a casa») i la conversió al plural (de «Carbó» a «Carbons»); *b*) les que indiquen addició («Llull, a ple sol i tocant a la platja») o supressió («Quan se sabrà»), a *LEP*, d'elements sobre la base de *L* («Ramon Llull», «Quan ho sabran els de Cadaqués»); i *c*) la substitució total d'un títol per un altre, amb el cas únic de «Qui diu que això no és cap poble?», substituït definitivament i significativament per «Més enllà de la muralla i de la frontera».

Aquesta prosa es basteix sobre dos pols, conduïts en tot moment pel poeta protagonista: el primer vol presentar un poble amb una activitat frenètica dirigida pel poeta, una activitat que desemboca en la frase «Perquè, qui diu que això no és cap poble?», que li dóna sentit (el poble es realitza com a tal en els seus actes) i que fa de frontissa cap al segon pol. En aquest, quan la gent del poble descansa (en «havent sopat», al «cafè»), el poeta, «cofat com un bruixot», desenvoluparà la seva activitat, la seva funció: descobrir als seus, «més enllà de la muralla i de la frontera, l'ombra de l'Etern i el joc de flames que la nodreix», és a dir, eixamplar els límits de la pròpia col·lectivitat. Un tema, el de la funció del poeta, exposat a través d'un motiu, el de la muralla, que després donarà sentit a proses com la que obre *Tocant a mà...* El canvi de títol és, doncs, significatiu: el primer posa l'èmfasi sobre el pol de la col·lectivitat, el segon, sobre el del poeta.

Les divergències en l'ordenació de *L* i de *LEP* es concreten en tres moments: les dues inversions d'«Ahir a la nit...» i «El faroner, de mil bigotis...» i de «La meva amiga forastera...» i «Tots, minyones i fadrins...», i el desplaçament dues proses endavant de la prosa «Avui recordava...». En aquesta prosa i la precedent, «Amaguem...», a més, a sota del número encerclat («42» i «41», respectivament) sembla que s'hi pot llegir un «41» i un «42», com si en un primer moment estiguessin en ordre invers. De manera que aquest grup de proses hauria tingut tres ordenacions diferents, a partir de *L*:

<i>Primera numeració de L</i>	<i>Segona numeració i índex de L</i>	LEP
La vella del Carrer d'En Brusi	Les xifres La vella del Carrer d'En Brusi	Les xifres L'home dels Ciments Haviem acabat el combustible
Les xifres L'home dels Ciments Haviem acabat el combustible	L'home dels Ciments Haviem acabat el combustible	La vella del Carrer d'En Brusi

L'índex presenta encara una peculiaritat remarcable: la intensitat de la tinta de la cinta de la màquina amb què estan dactiloscrites els títols d'aquest grupet de proses és sensiblement menor que la de la resta, cosa que només es pot explicar per dos motius: o perquè van ser afegides més tard que les altres, després d'haver fet servir força la màquina, o perquè estan escrites amb una altra màquina (del mateix model, perquè la lletra és idèntica). Dos fets porten a bandejar la segona hipòtesi: 1) els fulls on estan escrites les proses, com he dit, tenen el número escrit amb llapis per una mà que no sembla la de Foix; 2) les quatre proses no estan a les galerades de l'edició, cosa que fa pensar que Foix les degué incloure al volum entre les proves de galera i de paginació.

4.2. LES GALERADES

4.2.1. DEL MECANOSCRIT A LES GALERADES

Aquestes proves de galera, destinades a la censura —algunes en tenen el segell estampat—, segueixen amb exactitud l'ordre del mecanoscrit i hi falten, com acabem de veure, les quatre darreres proses. La «Nota editorial» encara no hi està picada, però n'hi ha una versió mecanografiada, diferent de la del mecanoscrit *L*, amb el segell timbrat de la censura. Convé retenir els resultats de la col·lació de les dues versions perquè aquests apunten de forma clara cap al que serà la tònica habitual del procés de reconstrucció dels diferents estadis de determinats textos del poeta, segons tindrem oportunitat de descobrir amb el textos que disposen d'una major quantitat de testimonis mecanoscrits.

El primer que cal constatar és, lògicament, que de les discrepàncies entre els dos mecanografiats (*L* i *gLEP*) i el resultat imprès (*LEP*), el major nombre és comú a aquells dos. Algunes, poques, força interessants: el títol de «Nota editorial», per exemple, no mantingut a *LEP*, que implica un considerable grau de distanciament de l'autor envers el text. D'altres, gairebé insignificants

(citació dels títols dels llibres entre cometes en comptes de subratllats, canvi d'un plural pel respectiu singular, eliminació d'alguna coma, substitució de la preposició *en* per *a*, etc.). I, finalment, algunes altres de curioses:

90 d'aquests poemes en prosa extrets d'un manuscrit que, acabats o en esbós *L gLEP* → 90 d'aquestes proses extretes d'un manuscrit que, lles-tes o en esbós

J. V. Foix insisteix a fer-nos saber → J. V. Foix insisteix a dir-nos
com si s'arrisqués a provar-se en les aventures d'un joc d'atzar novell. →
com si s'arrisqués a provar-se en l'aventura d'un joc d'atzar.
al Vernet i a Montlluís; → al Vernet, Montlluís i les Bulloses;

En segon lloc, i com és d'esperar, les diferències respecte de *LEP* no coincideixen al mecanoscrit i les galerades es donen quan la variant es troba només a *L* (Poesia i Assaig *L* → poesia i assaig *gLEP LEP*; n'aplega *L* → en recull *gLEP LEP*; el Mur *L* → la Tàpia *gLEP LEP*) o quan la versió del mecanoscrit i la de la galerada discrepen perquè la d'aquesta és un pas intermedi entre la d'aquell i la de la primera edició:

l'autor n'havia recollits d'altres *L* → l'autor n'havia donats a conèixer d'altres *gLEP* → l'autor n'havia donades a conèixer d'altres *LEP*

Aquestes dues constatacions topen amb dos procediments que semblen contradir-les. El primer es concreta en la suposada inversió, en un moment donat, de l'ordre (crono)lògic d'elaboració: mentre *L* coincideix amb la lliçó definitiva, *gLEP* presenta una variant:

La col·lecció [...] presenta en aquest volum 50 poemes *L* → La col·lecció [...] presenta, en aquest volum, 50 poemes *gLEP* → La col·lecció [...] presenta en aquest volum 50 poemes *LEP*

En aquest cas és fàcil acordar que es tracta d'una temptativa de correcció sobre galerades rebutjada després a l'edició. Però no ho és tant aplicar el mateix criteri per justificar els dos casos següents:

tingués hom present *L* → tingués hom en compte *gLEP* → hom tingués present *LEP*
els fets que conta *L* → els fets *gLEP* → els fets que narra a *L'estrella d'En Perris LEP*

Per fer-ho, cal suposar que Foix, quan va fer les rectificacions per *LEP*, tenia al davant les dues versions mecanoscrites, *L* i *gLEP*, possibilitat que, coneixent el tarannà del poeta, si bé no s'ha de descartar, em sembla poc probable.

En un altre ordre de coses, la «qualitat» del text que presenten les galera-des no és gaire bona, en el sentit que hi ha una profusió exagerada de badades de teclista (del tipus *«manyistes» per *banyistes*, o *«zatzacs» per *batzacs*, per posar sols dos exemples). El text també recull algunes inconveniències gramaticals provinents del mecanografiat (*«ensunyats», *«m'engoixa», *«estrenyut», etc.) i descuits del mateix Foix, alguns dels quals van passar a l'edició, com «mànegues» per *mànigues* o *«peveters», i algun d'escadusser que s'escolà fins i tot a edicions posteriors: *«desllestat» per *desllatat* per exemple, no va ser corregit fins a l'edició del *Diari 1918* (de *L* va passar per quatre correccions més: *gLEP*, *LEP*, *OPS* i *OC2*).

Però allà on són realment interessants, des del punt de vista estilístic, és on aporten una variant que representa un estadi superior al del mecanoscrit o intermedi entre aquest i l'edició.

4.2.2. DE LES GALERADES A LA PRIMERA EDICIÓ

En línies generals, la revisió que Foix va fer de les galera-des tendeix a lli-mar les darreres arestes gramaticals del text i a polir-ne les últimes rugositats estilístiques. Quant a les primeres, sobresurten sens dubte les correccions merament ortogràfiques: «m'engoixa», «pretenció», «enferinats», «draçades» 'dreçades', «bassons» 'bessons', «estrenyut» 'estret', «talons» 'telons', «patxi-na», «esfilargarcen», «depressa», «breçada», «esperver», «brill» 'claror', «tuber-ries», «cocis» 'cossis', «remats» 'ramats', «peveters», «cordativants», «sumi-sos», «arronçat», «porxes» 'porxos', «llevor» 'llavor', etc. De les segones, destaquen les substitucions lèxiques, que tendeixen, sobretot, a cercar termes més precisos, més inhabituals i a eliminar repeticions properes: «experimen-tat», substituït per «exercit», «robusts» per «forçuts», «enyorades» per «llu-nyeres», «encisades» per «màgiques», «feudals» per «medievals», «murenes» per «balenes», «galetes» per «flaons», «perduda» per «esbarriada», «corifeus» per «icons», «antifaços» per «cарetes», etc. O també, en comptades ocasions, el motiu de la substitució és el pudor (o la censura?):

ensenya un pit, *L* ensenya un pit; *gLEP* aireja el cos; *LEP*

o la reconsideració de frases tal volta massa fortes, com havia fet ja a *L*:

Són prou vils per a violar-ne el cadàver amb la bava de qui estupra una ver-ge. *L a.c.* → ~ estupra. *L d.c.* *gLEP LEP*

Algunes d'aquestes substitucions són realment sorprenents, com ara en el fragment següent:

Ho he conegut per la mirada fosca de falcó, i perquè la neu arrela, espessa com mai, a la més vasta de les solituds.

on «fosca» era, a *L* i *gLEP*, exactament, «clara» o, senzillament, inextricables:

per la canal *L gLEP* → al fons pedrós *LEP*
ratlla dels olis de Ponent, *L gLEP* → frontera de les transmutacions, *LEP*

Només en un cas, els testimonis presenten una evolució realment pausada cap a la lliçó final:

A qui li cal llegir? *L* → A qui cal llegir? *gLEP* → Qui cal llegir? *LEP* →
Què cal llegir? *OPS*

4.3. LA VERSIÓ DE LA REVISTA *O FIGURA*

Dos mesos abans de l'aparició en públic de *L'estrella d'En Perris*,⁴¹ Foix va publicar una versió de la prosa «Ahir a la nit...» a la revista *O Figura*, que portaven els artistes plàstics Claret, Tharrats i Vilacasas.⁴² La versió reproduïx fidelment les variants de *L* i *gLEP*⁴³ i n'afegeix dues que després no recollirà a *LEP* ni a qualsevol de les edicions posteriors del llibre —la de les *Obres poètiques*, per exemple, l'any següent:

d'algues → de plantes *OF*
encauar → encauar, *OF*

És important no perdre de vista aquesta manera de fer perquè és paradigmàtica: no són poques les reelaboracions de textos que Foix publica paral·lelament o posteriorment al volum on són incloses, les variants de les quals desestima quan fa una nova edició del volum.

41. El colofó del volum diu que aquest «fou acabat d'imprimir el dia 25 de maig de 1963».

42. *O [zero] Figura* (Barcelona), núm. 7 (març 1963).

43. Ahir nit, *L gLEP OF* → Ahir a la nit, | apaiades *L gLEP OF LEP OPS OC2* → ajustades *DIA* | tot tremolosos. *L gLEP OF* → tots tremolosos.

4.4 TESTIMONIS ORALS DE TRES PROSES

A l'arxiu Foix es conserva una cinta de casset sense data (propera, però, a l'aparició de *L'estrella d'En Perris*), i una altra datada la diada de Sant Esteve del 1964, en les quals hi ha enregistrades unes lectures de poemes en prosa de *L'estrella d'En Perris* que va fer el mateix Foix. La primera conté «Les nostres motos...» i la segona, els poemes «No us mogueu...» i «Quan han vist...». Els enregistraments en qüestió posen de manifest el que ha estat dit en parlar dels de Joan Colomines: que no només la lectura silenciosa, íntima i solitària, sinó també la declamació amb públic reduït, del cercle privat d'amics, podia encendre en el poeta l'espurna creadora per tal d'«improvisar» alteracions orals del text escrit sobre la marxa. No hi ha cap constància que aquestes discrepàncies entre el text escrit i el text oral fossin prèviament manuscrites sobre aquell i tampoc no tenen cap repercussió textual posterior: són variants nascudes en el moment puntual de la lectura.

Aquí els canvis afecten la diferent disposició de les pauses,

Alguns *LEP* → Alguns, *oLEP2*
 d'altres *LEP* → d'altres, *oLEP2* | avançar sols *LEP* → avançar, sols, *oLEP2*
 capes *LEP* → capes, *oLEP2*
 quan *LEP* → quan, *oLEP2*

traeixen alguns dels tics de la parla col·loquial del poeta,

res *LEP* → re *oLEP2*

afegeixen algun connector,

si *LEP* → i si *oLEP1*
 saber *LEP* → a saber *oLEP2*

i substitueixen o eliminen algun element lèxic, com ara:

el mas llunyà *LEP* → la masia llunyana *oLEP1*
 cadàvers *LEP* → m. *oLEP1*

5. LA LLIÇÓ DELS PRIMERS LLIBRES A LES OBRES POÈTIQUES

5.1. REVISIÓ DE LES PRIMERES EDICIONS

Quan l'editorial Nauta publicà, el 1964, el volum d'*Obres poètiques* de Foix, aquest havia publicat, deixant de banda *Desa aquests llibres al calaix de baix* —que havia de sortir el 1960 però que no va fer-se públic fins quatre anys més tard, precisament dins d'aquell recull—,⁴⁴ els quatre primers llibres de proses poètiques del *Diari* i quatre de poesia en vers: *Sol, i de dol* (1947), *Les irrealms omegues* (1949), *On he deixat les claus* (1953) i *Onze Nadals i un Cap d'Any* (1960). El volum, de bella factura,⁴⁵ en el seu moment, va cobrir la necessitat d'oferir al gran públic aquests llibres, que s'havien exhaurit o eren de difícil accés.⁴⁶

Però l'ocasió de la seva publicació va servir al mateix Foix per fer una revisió d'aquests textos, la qual, si bé no era profunda en tant que no reconstruïa ni tan sols modificava substancialment l'essència ni l'existència dels poemes, sí que era necessària —o almenys Foix així ho devia creure.

44. «Destinat a aparèixer ara fa quatre anys, i els diaris ho van dur, l'imprevisible n'ha retardat la publicació» diu Foix a l'escrit «És un dir», que fa de pròleg al llibre (*Obres poètiques*, Barcelona, Edicions Nauta, 1964, p. 279; *OC1*, p. 229).

45. V. algunes anècdotes sobre la confecció «externa» del volum a Jaume PLA, «J. V. Foix», a *Famosos i oblidats*, Barcelona, La Campana, 1989, p. 93-96. Les primeres anàlisis del volum són d'Arthur Terry (*Sobre les «Obres poètiques»...*, citat), d'Antonio Vilanova (a *Destino*, 13 març 1965) i de Joan Fuster (a *Destino*, 10 agost 1965).

46. «Para la gente de mi edad [...], las primeras obras del poeta sólo eran asequibles por el préstamo de algún amigo o por el azar de una librería de lance» es lamentava Fuster. Alguns van trobar insuficient un tiratge de mil cent exemplars: Ferrater, per exemple (a *Foix i el seu temps*, p. 30), dos anys després de l'aparició de l'obra, trobava simptomàtic, «que [...] se'n faci, encara ara, una tirada de, exactament, mil cent exemplars, dels quals en deu haver venut tres-cents, i encara perquè jo n'hi he comprat sis!».

5.2. FONTS DE POLLUCIÓ DEL VOLUM

A banda de dur-hi a terme, amb la seguretat de la maduresa literària, modificacions estilístiques de diversa índole i abast, la revisió va donar al poeta l'oportunitat de corregir alguns errors tipogràfics i gramaticals que s'havien escolat a les primeres edicions —però no tots, ja que un bon grapat van escapar-se de la tinta vermella de la seva ploma.

Les poques cartes que van intercanviar Jaume Pla i Foix amb motiu de l'edició, que anava a càrrec del prestigiós gravador, poden il·luminar alguns dels seus punts foscos. Per la correspondència sabem, per exemple, que la feina de correcció i reelaboració, que Foix va dur a terme l'estiu del 64, la va realitzar amb una gran escrupolositat, segons confessa en una de les lletres: «Ací t'eni», escrivia el poeta a Jaume Pla des del Port de la Selva, «les galerades corregides. No us espanteu: n'he fet de set a vuit lectures, i potser hi hauran passat errades d'impremta. Però en els primers llibres hi havia falles de redacció que no s'avenen amb les meves exigències d'avui. I, també, de correcció.» I afegia: «M'aniria molt bé que m'enviéssiu, si les teniu, d'altres galerades», probablement per posar en net i clarificar el munt de correccions que degué fer sobre les primeres.⁴⁷ I vuit dies més tard, acabava les correccions del llibre inèdit *Desa aquests llibres al calaix de baix*.⁴⁸

El cert és que Foix va passar un estiu molt ocupat⁴⁹ amb un tipus de feina que no li venia gens de gust de fer i que, a més, pel seu propi tarannà, i segons pròpia declaració, li venia ampla: «Més aviat sóc home de creació, no pas d'ordenament, ni menys d'erudició i de fitxa. Em plau més d'inventar que transcriure ni copiar. [...] necessito algú que col·labori amb mi. Si escric al doll

47. Carta del 20 d'agost de 1964 conservada a l'arxiu particular de Jaume Pla. Aquest va acusar rebut de les primeres galerades corregides de Foix en carta al poeta del 24 de setembre, on li anunciava també que li acabava d'enviar el nou joc que el poeta li havia demanat (Arxiu Foix).

48. Així ho indica la postal del poeta al gravador que li anunciava la tramesa immediata: «Caríssim Pla: Tinc llesta i corregida la còpia de "Desa aquests llibres..." que us trameto tot seguit. [...]» (Carta del 28 d'agost de 1964, Arxiu Pla). A l'Arxiu Foix es conserven unes galerades corregides de l'edició d'aquest llibre dins el volum de Nauta, correccions, tanmateix, que no van ser recollides en aquest volum sinó a la segona edició, del 1972, a les «Edicions de l'Amic de les Arts».

49. «En Jaume Pla [...] va venir [...] a demanar-me que jo mateix n'escrivís, i depressa, el pròleg [de les *Obres poètiques*] [...]. En Verrier [...] m'escríu perquè a cuita-corrents revisi l'original [de *Desa aquests llibres...*] i vol, també, que li faci un pròleg. Els de "Serra d'Or" volen, per al dia 11 de setembre, un article per a l'extraordinari que dediquen a En Carner. I el Dr. Colomines, que em dedica un número de la seva revista "Poemes", em demana urgent, un feix de dades i dates.» (Carta a Carmen Sobrevila, del 30 d'agost de 1964, feta pública a cura de la destinatària a J. V. FOIX, «Un dietari inèdit: Del "Diari per a Clara" (fragments)», *Llengua & Literatura*, núm. 10 (1998), p. 398-399.

de la inspiració i bec a la fontana del record, m'alieno; no puc fer-me, doncs, jo mateix d'ajudant. D'aquí que esbarriï i esgarriï manuscrits, que perdi fulls —amb versos i tot—, que no em vagui d'atendre la correspondència i que fins i tot els llibres, tan ben endreçats!, saltin tots sols, joiosos i esportius, de l'un prestatge a l'altre.»⁵⁰

En aquesta revisió, de més a més, van «col·laborar» un corrector que, ultra fer la seva feina, i potser per un excés de zel, va materialitzar alguna rel·liscada de consideració, i un teclista d'imprensa que no va fer gala d'una excessiva cura a l'hora de picar els textos foixians. És de lamentar, per tant, en aquest cas més que en cap altre, que no s'hagin conservat les proves d'aquesta edició o el material corregit que Foix degué donar com a original, ja que uns i altres facilitarien el discerniment de les mans que van fer-hi les correccions.⁵¹

Un exemple, famós, de manca d'escrúpols del corrector és el canvi de *locomotrius* per *locomotores* a la prosa «Aixequeu ben alts...» de *Gertrudis*. La celebritat d'aquesta alteració prové d'una «nota de lectura» de Pere Gimferrer publicada a *Serra d'Or* on afirmava: «A *Gertrudis* [...] l'edició del 1927 deia: “ni el xisclé agònic de les locomotrius”, substantivació normativament incorrecta d'un adjectiu. La segona edició de *Gertrudis* [...] ha restablert la solució normativament correcta: “el xisclé agònic de les locomotores”. Malgrat tot, des del punt de vista del ritme prosòdic —decisiu en els textos de Foix—, la solució del 1927 era un encert, encara que la imatge sigui reeixida en qualsevol cas.»⁵² La raó de la modificació la donava Foix en un carta al mateix Gimferrer arran de la seva «nota» que aquest no va trigar a fer pública: «No és pas cosa meva, sinó d'un supercorrector malfeiner. [...] Doncs “locomotrius” deia, i locomotrius ha de dir. Tots dos mots són correctes i normals i, en aquest cas meu, pertorba el ritme propi del poema, la mala pensada.»⁵³

50. J. V. FOIX, «Un dietari inèdit...», citat. p. 399.

51. Nerina Bacin, vídua de Jaume Pla i zelosa mantenidora dels papers del seu marit, no ha trobat en el seu arxiu personal cap d'aquests materials. Foix podria haver fet les primeres correccions sobre una fotocòpia de les primeres edicions dels volums que aplegaria Nauta, segons sembla sobreentendre's de la carta que Pla va enviar a Foix el 29 de juliol d'aquell estiu: «Tenia ganes que vinguéssiu una nit a casa, on s'està molt fresc, i parlar d'un munt de coses que tenim pendents sobre el vostre llibre. [...] Tinc tots els vostres llibres fotocopiats. [...]» (Arxiu Pla).

52. Pere GIMFERRER, «Notes de lectura», *Serra d'Or*, núm. 148 (gener 1972), p. 40.

53. Pere GIMFERRER, «Notes de lectura», *Serra d'Or*, núm. 150 (març 1972), p. 38; hi fa referència també a *La poesia...*, citat, p. 11, n. 2. Malgrat la taxativa afirmació del poeta, «locomotores» va esmenar el corrector, i «locomotores» va romandre, ja que, la restitució de l'original, Foix no la va arribar a materialitzar a cap de les ulteriors edicions de la prosa fins que Vallcorba incorporà l'esmena a la seva edició.

Els exemples de les píffies del teclista no han assolit, per sort per a ell i dissort per al poeta, tanta anomenada, però s'hi troben amb excessiva profusió: errors de picat tan evidents com ara «crequeu» 'cerqueu', «murna» per **murrena* 'morena', «estrams» 'estramps', «alegria secret», «a llurs professió», entre d'altres, són realment difícils de justificar. Molt més encara quan afecten el sentit.⁵⁴

Així doncs, un i altre, autor, corrector i teclista, van contribuir que el llibre sortís finalment a la llum pública ple d'errades, de tal forma que el volum que havia de posar a l'abast del gran públic aquestes noves versions de bona part dels textos foixians va convertir-se en un pou de confusions que feien un flac favor a l'obra del poeta, ja que una part d'aquests errors es va anar repetint a la majoria de les edicions posteriors.

5.3. SOBRE L'ORIGEN DE LES INCORRECCIONS FOIXIANES

5.3.1. GRAU DE RESPONSABILITAT FOIXIANA EN AQUESTS ERRORS

Val a dir, però, que bona part dels errors que presentava *OPS* es trobaven ja en les edicions anteriors i cal entendre, per tant, que Foix les degué presentar a Nauta com a originals *sense corregir*: l'autor —que, com hem vist, durant les set o vuit lectures, en corregí les galerades— n'ha de ser, en darrer terme, el principal responsable.

Si deixem de banda els errors tipogràfics més evidents, la responsabilitat foixiana sobre aquestes inconveniències gramaticals, ortogràfiques, morfosintàctiques i lèxiques, neix de dues deus clarament diferenciades: la de la distracció i la del context lingüísticocultural de l'època en què Foix va escriure els seus textos.

5.3.2. ELS DESCUITS FOIXIANS

Pel que fa a la primera, el següent cas, de la prosa «Després de corregir...» de *L'estrella d'En Perris*, pot fixar-ne el paradigma en tot el seu abast:

—*Massa sotabarba; no en té pas tanta, i no vol que se'n vegi gens.*

El gènere femení de *sotabarba* no ha estat acceptat com a correcte fins al nou *DLC* de l'IEC, probablement per una certa voluntat d'aquest diccionari

54. V. *infra* l'apartat 5.4. sobre la «Intervenció de Gabriel Ferrater».

d'acostar-se a la parla (V. el *DCVB*, s. v.): fins aleshores (1995), els reculls lexicogràfics prescriptius (*Diccionari ortogràfic* i *DGLC* de Fabra, o el *DLC* de l'Enciclopèdia) només n'admetien la variant amb gènere masculí, que és la que fa servir Foix unes línies més avall a la mateixa prosa:

—*Primer, les berrugues, i les vaig fer invisibles; després, la corba del nas, i ja veieu com ha estat rectificada, i, ara, el sotabarba?*

5.3.3. EL CONTEXT LINGÜÍSTICOCULTURAL

Quant a la segona font de responsabilitat, cal tenir present un tret inqüestionable de la seva personalitat que el poeta sempre ha fet valer i que va resumir ja al final de la seva vida amb aquests mots: «Jo he escrit sempre amb l'ortografia d'en Fabra. Molt abans que en sortissin les normes. Quan vaig començar a escriure, llegia els primers volums que havien sortit de la col·lecció literària de L'AVENÇ, que costaven tres rals. [...] L'AVENÇ era un laboratori per a en Fabra. Si agafeu la col·lecció, que jo tinc tota aquí enquadernada, de tant en tant hi veureu una innovació lingüística. [...] Jo vaig anar seguint punt per punt en els meus escrits les modificacions que introduïa en Fabra, fins que van sortir les normes i m'hi vaig adaptar del tot.»⁵⁵

Aquesta posició individual respecte a la llengua, amb el seu vessant «polític» (recordeu l'ideari d'Acció Catalana i el volum *Revolució catalanista*) i la riquesa i el domini lingüístics que destil·len els seus textos fan del desconeixement de la normativa lingüística una possibilitat impensable en el cas de Foix. Fet i fet, bon nombre del que ara podríem considerar «errades» convergeixen amb el que en el seu moment no eren sinó propostes fabrianes que amb el temps van ser revisades i reelaborades: certes formes lèxiques, per exemple, eren comunes als escriptors de l'època i, fins i tot, engrossien els inventaris lexicogràfics del moment. Que algunes d'aquestes formes «transitòries» o «provisionals» s'hagin anat repetint en les successives edicions dels textos foixians era, si no necessari, com a mínim lògic: només un esperit inconsútil podria demanar al poeta que anés comprovant, mot per mot, revisió rere revisió, l'adequació de les opcions dels seus textos amb les noves materialitzacions i formulacions de les iniciatives fabrianes, primer, o de l'IEC, després.

Una sola mostra servirà de paradigma d'aquesta situació. A la primera edició de la prosa «A les sis de la tarda...» de *Gertrudis*, publicada a *La Re-*

55. FEBRÉS (ed.), *Diàlegs...*, citat, p. 72-73. V. també les notes del mateix Foix sobre Pompeu Fabra publicades a *Catalans...*, citat, p. 19-43; *OC2'*, p. 237-260; *OC4*, p. 183-203.

vista, llegim: «[...] i els perruquers amb sabates de simolsa s'havien posat les carotes [...]». La consulta de qualsevol dels diccionaris autoritzats i actualitzats d'ara (el *DGLC* de Fabra, el *DLC* de l'IEC o el de l'Enciclopèdia) revela que *simolsa* és incorrecte, i que cal buscar la veu a *cimolsa* (que segons el *DLC* de l'IEC designa el 'Cap de peça dels draps de llana'). No sempre, però, ha estat així: a les quatre edicions del *Diccionari ortogràfic* compilat sota la direcció de Pompeu Fabra (1917, 1923, 1931 i 1937) i a la primera del *DGLC* (1932) figura la forma amb la *s* inicial, la mateixa que recullen els diccionaris prefabrians que Foix tenia a casa seva, com el de Labèrnia. El mateix *DCVB* d'Alcover i Moll, de *cimolsa* remet a *simolsa*, on adverteix «millor escrit cimolsa, que és la forma adoptada en la segona edició del Diccionari Fabra». Aquesta segona edició, del 1954, és la primera que duu, efectivament, la forma amb *c*.⁵⁶ Deixant de banda les raons d'aquesta modificació, el cas és que la lliçó foixiana *simolsa* passà de *LR* (1926) a *GER* (1927) i s'anà repetint en les edicions posteriors, passant desapercebuda als successius correctors de *OPS* (1964), *OM* (1978) i *OC2* (1979), que ja tenien accés a la versió esmenada de la segona edició del *DGLC*, fins que el de *DIA* (1981) hi rectificà la forma incorrecta.

5.3.4. ABAST I CONSEQÜÈNCIES D'AQUESTA CIRCUMSTÀNCIA

Es dona el cas també de la coexistència, en textos d'èpoques diferents, de dues solucions: la d'abans i la de després de la normativització. Així, si a *GER* llegim «lletres d'acer reblat del caràcter de les que en els catàlegs de fundició tipogràfica s'assenyalen *titulars grotesques*», lliçó que reproduceix també *OPS* (no ja *OC2*), en canvi, el títol de la primera edició de *L'estrella d'En Perris* de la prosa «Han tombat pel cantó...» diu «FONERIA TIPOGRÀFICA». Val a dir que aquesta particularitat es dona sobretot en els més primerencs dels escrits del poeta, la major part de les irregularitats dels quals van ser corregides per ell mateix en edicions posteriors. En tot cas, la supervivència de formes pròpies de l'època de la consolidació de les *Normes ortogràfiques* de l'Institut d'Estudis Catalans no constitueix altra cosa que una evidència més que per aquell període Foix ja escrivia el seu dietari.

I d'aquí que, tot sovint, sense cap altre recurs a l'abast, escriptors com el de Sarrià haguessin de recórrer a formes encara no normativitzades ni normalitzades com podien ser en aquell moment certs arcaïsmes, dialectalismes o neologismes: «crec que certs arcaïsmes de la llengua i certs neologismes

56. El mateix Coromines, al *DECLC* (vol. II, p. 704-705), dins l'entrada *Cimolsa*, escriu, una vegada, «simolsa».

que exigeixen el pensament i l'estètica literària d'avui, han d'ésser, sempre benvinguts si llurs introductors tenen, congènit, el sentit de l'idioma, el do de l'expressió universal i la sort de no haver-se desarrrelat del català permanent en la seva evolució. Per a qui és bon artesà, tot mot, vell o nou, pren ufana». ⁵⁷ O a determinades diccions pròpies de la parla viva: *tamborelles*, per exemple, que és «la forma vulgar a Barcelona» segons el *DECLC* i la lliçó de tots els testimonis impresos, per comptes de *tombarelles*, que és la forma que Fabra dona com a correcta ja al *Diccionari ortogràfic* (1917) i la lliçó corregida a suggerència de Gabriel Ferrater a *OPS* (V. la nota corresponent a la prosa «Sense simbolisme»). O *graons* per *esglaons*, que té una història interessant: «Doncs li vaig dir a Carles Riba: “Mireu-me si hi ha cap errata damunt les proves” [de *KRTU*]. S'ho va mirar i vaig veure que havia ratllat un mot i l'havia substituït per un altre. Pel respecte que em mereixia —malgrat de ser de la meva mateixa edat— no li ho vaig comentar. M'havia tret un mot i l'havia canviat per un altre, al qual jo sempre he estat contrari i que he conservat tanmateix a totes les edicions posteriors per respecte a en Riba. Va substituir en una prosa el mot *graons* per *esglaons* que és el mot que posa en Fabra com a primordial al *Diccionari*. No he gosat mai treure els *esglaons* de Riba, quan a tot arreu jo utilitzo *graons* menys en aquell text, per tal de respectar en Riba.» ⁵⁸ El fragment de *KRTU* a què alludeix Foix és a la prosa homònima, que diu: «Em prengué per la mà i, silenciosament, em féu davallar per una escala d'esglaons desiguals.», la qual, efectivament, a la primera edició, dins *L'Amic de les Arts*, diu «graons», que és el que Foix fa servir fins i tot en la llengua parlada. ⁵⁹ «De tota manera», diu Coromines al seu *DECLC*, «el fet és que fins avui la major part dels dialectes prefereixen encara *graó* [...] o *escaló* [...] per sobre de *esglaó*.»

La preferència per certes formes col·loquials de la llengua, la recuperació d'arcaïsmes i la incorporació de neologismes no són fruit, en el cas de Foix, de l'encaparrament i la tossuderia del poeta, sinó de la consciència de la necessitat de col·laboració en el redreçament cultural del país. El fruit, doncs, d'una posició intel·lectual, ètica, que condicionaria de soca-rel la pròpia poètica: la creació d'«una literatura nacional, enfront de la imitació d'escoles i d'estils estrangers», i moderna. ⁶⁰

57. *Catalans...*, citat, p. 25; *OC2¹*, p. 243; *OC4*, p. 188.

58. FEBRÉS (ed.), *Diàlegs...*, citat, p. 21-22; cf. la versió d'Albert MANENT, *J. V. Foix*, Barcelona, Labor, 1992, p. 37.

59. Els mateixos *Diàlegs...* en recullen alguna mostra: V. la p. 85.

60. Albert MANENT, «Entre la llegenda i la vida de cada dia», *Serra d'Or*, núm. 160 (gener 1973), p. 24.

5.4. INTERVENCIÓ DE GABRIEL FERRATER

5.4.1. LES LLISTES DE FERRATER⁶¹

Fos com fos, la qüestió és que els errors d'*OPS* enlletgien considerablement una edició per altra banda impecable.⁶² Aquesta constatació va impel·lir Gabriel Ferrater, que per aquella època ja mantenia una bona amistat amb Foix, a fer arribar a mans del poeta, pel març de 1965, una llista amb les correccions dels errors que ell trobava evidents i els interrogants sobre els que considerava dubtosos. O, millor dit, dues llistes:

He estat, aquestes setmanes, marcant al marge de les *Obres poètiques* les errades que veia, i n'he fet una llista que li trameto. [...] N'hi ha que són impenetrables, i que (com la d'*instant* per *infant* a la pàgina 29) jo no hauria pas sospitat si no ho hagués vist a la primera edició.

En alguns casos, em sembla que hi ha una errada però no n'estic segur, o bé no veig com s'ha de corregir. N'he fet una llista a part, que li trameto amb una còpia. Li agrairé molt si em marca les respostes a la còpia i me la torna.⁶³

Tan transcendents li semblaven al reusenc aquests errors que es permetia de recomanar al de Sarrià «que valdria la pena de fer imprimir i afegir als exemplars encara no venuts una llista de les errades greus».

A l'Arxiu Foix es conserven fotocòpies dels llistats que acompanyaven la citada carta. Exactament, es tracta de dues llistes: una, formada per set pàgines d'*Errades*, i una altra, de dues pàgines, amb *Dubtes*. En total, hi trobem 46 dubtes i 195 propostes d'errada, de les quals 23 estan ratllades amb retolador, de tal manera que se'n fa difícil la lectura. Tanmateix, la major part d'aquestes 23, ratllades amb tota certesa pel mateix Ferrater, van anar a parar a la llista de dubtes. Probablement, la intenció primera era de fer sols una llista d'errades.

61. El «diàleg» entre Foix i Ferrater al voltant de les errades de Nauta ha estat claríssimament reportat per Jordi Cornudella a les seves «Notes explicatives i complementàries», a J. V. FOIX, *Obra poètica en vers i en prosa*, Barcelona, Edicions 62, 2000, p. 716-717.

62. La tipografia del llibre merescué els elogis d'Antonio Vilanova (*Destino*, 13 març 1965): «[...] la reciente aparición del espléndido volumen de *Obres poètiques*, que acaban de publicar con su habitual primor tipográfico Ediciones Nauta [...]» i de Therry (*Sobre les «Obres poètiques»...*, p. 97): «[...] la bella edició de les *Obres poètiques* [...]». El colofó del volum diu que «s'acabà d'imprimir el dia dinou de desembre de 1964 [...] sota la direcció de Jaume Pla», el qual es considerava «el promotor i el realitzador de la primera edició que s'ha fet de la seva [de Foix] obra poètica completa». (Jaume PLA, *Famosos...*, p. 93).

63. Aquesta carta, datada el 28 de març de 1965, va ser publicada per Joan Ferraté i José Manuel Martos a Gabriel FERRATER, *Cartes a l'Helena*, Barcelona, Empúries, 1995, p. 121.

5.4.2. LA LLISTA DE DUBTES DE FERRATER I LES RESPOSTES DE FOIX

El pas d'aquestes 23 suggerències de la llista d'errades a la de dubtes s'explica perquè Gabriel Ferrater s'adonà de seguida que l'origen de les pífies de l'edició oscil·lava entre els pols del triangle esmentat més amunt: al primer vèrtex, el de la badada desafortunada d'un teclista poc primmirat; al segon, el de l'esmena immisericordiosa d'un corrector perspicaç fins a l'extrem, i al tercer, el de la distracció inconscient i/o la descurança de l'autor mateix. Així doncs, els dubtes que planteja el poeta reusenc responen a la voluntat implícita d'encasellar determinades lliçons del text de les *Obres poètiques* com a errades tipogràfiques, ultracorreccions del corrector, errors involuntaris del poeta o seleccions estilístiques o de registre voluntàries del de Sarrià.

Però tal com demanava Ferrater a la seva carta («Li agrairé molt si em marca les respostes a la còpia i me la torna.»), Foix va retornar-li la còpia dels dos fulls de dubtes amb les seves respostes i amb una carta datada el «21-VI-65» que deia el següent:

Caríssim Ferrater: Amb una mica de retard —la feina m'ha tret de casa— us faig saber que vaig rebre la vostra llista d'errades i la vostra exposició de dubtes. Les errades potser encara no hi són totes. Quin desori. Quant als dubtes, us en torno la llista amb ratificacions i rectificacions. El llibre ha estat gairebé modificat per una supercorrecció de qui encara no he pogut esbrinar el nom. La supressió de la preposició «de» davant l'infinitiu en funció de complement directe o en funció de subjecte, ha estat gairebé sistemàticament [suprimida *a sobre, a mà*: aplicada]. Quant als mots, a la pàgina 132, rat. 29, Lletra a Na Madrona... [apareix *ratllat* hi havia *ratllat*] llegireu *barques del boll* per «barques del bou»! El *colg* m'ha fet perdre hores de dormir...

Com a resultat, probablement, del que Foix afirmava en aquesta carta, Ferrater va fer arribar a Foix encara una *Addenda* de 47 errades i les seves corresponents propostes d'esmena. Tal com diu Cornudella, d'aquestes, «n'hi ha tres que semblen derivar de la carta de Foix (dues restitucions de *de* davant d'infinitiu, i la correcció de *boll* en *bou*) i n'hi ha dues que corresponen a les que havia ratllat en la seva llista d'errades sense traspasar-les a la de dubtes». En definitiva, doncs, continua Cornudella, «la llista completa d'errades detectades i corregides per Ferrater (nou fulls: els set primers i els dos d'*addenda*) afecta 218 passatges de les *Obres poètiques*; afegint-hi les 29 esmenes que es desprenen de la resposta de Foix als dubtes, el total de correccions puja fins a 247».⁶⁴

64. V. l'«Apèndix» a J. V. FOIX, *Obra poètica en vers i en prosa*, citat, p. 717. Darrerament, Jaume Vallcorba ha afirmat que Foix li donà encara una altra llista d'aquests dubtes, sobre la qual el poeta «havia anat responent-se amb més tranquil·litat les qüestions que allí s'hi presentaven,

Amb la perspectiva d'ara, un cop corregides algunes d'aquestes nafres, podem saber per exemple que en el fragment

[...] he petjat, durant una horassa, la neu inicial, i he copiat, en el quadern d'Armènia, les seves empremtes confidencials. [...]

«quadern d'Armènia» és una errada tipogràfica (que Foix corregeix a la llista de dubtes tramesa per Ferrater per «quadern de paper d'Armènia») present ja a la primera edició d'on passà a *OPS* i d'aquí a totes les altres. O que el canvi de «locomotrius» i «colc» (primera persona del present d'indicatiu de *coldre*), com deien les edicions anteriors a la de Nauta, per «locomotores» i «colg» (primera persona del present d'indicatiu de *colgar*) només pot sortir de la mà d'un zelós i inexpert corrector lingüístic. De la mateixa manera com en el fragment següent de *Gertrudis*

Avui, una multitud d'homes i de dones, nus com la mateixa mar, la desafiava a riallades. Creien que llur pell bruna seria per a la mar un afrodisíac desvetllador de la seva doble passió hermafrodita.

només el mateix corrector pot haver substituït «la seva» (llició de *GER*) per «llur», desplaçant el possessor de la «doble passió hermafrodita» del complement «la mar» cap al subjecte «homes» i «dones».

Altrament, la sagacitat de Ferrater treu cap a l'hora d'insinuar possibles desviacions foixianes de la normativa, fruit de descuits involuntaris o conseqüència del context cultural i lingüístic del poeta. Per exemple, quan davant de «Per què escriuré això? Per què escriure així?» es pregunta «“escriuré” o “escriure” o “dec escriure”» i adverteix, amb encert: «El futur dubitatiu em fa l'efecte que tira a castellanisme»; i Foix respon al requeriment afegint «escric». O quan davant de «No seré jo l'únic que l'ha cridada?» es demana: «El “seré”, no és també un futur dubitatiu a la castellana?», i Foix contesta aplicant el mateix paradigma: «sóc». De la mateixa manera com quan es troba amb algun complement directe de persona amb la preposició *a*:

[...] No fou ahir tarda, darrere un paravent d'heura, que em digueres que a Ton, el vostre jardiner, l'havíeu enterrat el dia abans?

donant-hi solucions de vegades diferents a les que li havia donat» a Ferrater («Sobre l'edició de textos: a propòsit d'una nota de Veny-Mesquida i les edicions Foix», *Els Marges*, num. 68, desembre 2000, p. 118. V., tanmateix, les meves consideracions a «Encara sobre els textos de J. V. Foix publicats a Quaderns Crema (Resposta a l'editor Jaume Vallcorba)», *Els Marges*, num. 69, gener 2001, p. 96-111). D'aquesta llista, però, en sabem ben poca cosa, perquè Vallcorba no n'ha fet públic el contingut exacte i tampoc no és possible deduir-lo dels aparats de les seves edicions.

on ofereix dues possibilitats per esmenar-lo: «Cal corregir “que Ton” o bé “que en Ton”?» i Foix ratlla la segona opció i subratlla la primera. O en l'estrofa següent:

A quina font de l'obaga perduda
Un estiu despullat en nit desclosa
Ploraven les vestals als déus de pedra

en què insinua: «“als déus” o “els déus”?» i Foix ratlla la segona opció i afegeix «(als)».

Deixant de banda aquests dubtes, en conjunt, el llistat de Ferrater barreja el que seria una relació de les errades merament tipogràfiques amb altres de molt diversa espècie, algunes de les quals es trobaven ja a les primeres edicions, mentre que d'altres hi eren introduïdes per primer cop, i inventaria errades tipogràfiques (part de les quals afecten el sentit o amaguen incorreccions de versions anteriors), errors de puntuació i incorreccions gramaticals i ortogràfiques.

5.4.3. ERRADES TIPOGRÀFIQUES

Moltes de les entrades de la relació de Ferrater són errades tipogràfiques *stricto sensu*, d'una evidència meridiana, del tipus «poesia,» per comptes de *poesia.*, «mistelriós» per *miste-lriós*, «d'una estoig» per *d'un estoig*, «reprende» per *reprendre*, «CATALUYA» per *Catalunya*, «profuns» per *profunds*, etc., o de precisions sobre el tipus de lletra («encapçalar els versos amb majúscules», «la frase dialogada ha d'anar en cursiva...»), l'espai entre línies («després de la ratlla 19, cal interliniar»), etc.

D'altres entrades recullen errors de lectura de les primeres edicions: les més perilloses, sortosament poques, afecten el sentit i passen inadvertides, tal com avisava Ferrater en la carta a Foix que acompanyava aquestes llistes, si no es comparen amb el text original: «acostat» per *acotat*, «instant» per *infant*, «lletra» per *lletera*, «foll» per *fall*, «Cobri's» per *Colri's*, «boll» per *bou*, «veu» per *sen*, «sectors» per *rectors*, etc.

Un altre grup important dels registres ferraterians el formen els errors tipogràfics que concorren en ortogràfics: *«comprobar», *«escusa», *«cabaç», *«esboç», *«mestresa», *«silicis» 'cilicis', *«revolcava»... El fet que alguns d'aquests errors diguem-ne tipoorogràfics es puguin trobar ací i allà en textos mecanoscrits i impresos del poeta, dona llum verda a la hipòtesi que poden reproduir errors de l'original: *«sacceig» 'sacseig', es troba també amb aquesta grafia a *Allò que no diu «La Vanguardia»* (p. 85 de la primera edició),

en la forma *«saccejada»; *«sagnós» ‘sangós’, cf. «sagnoses» de la segona de les «Notes sobre el Port de la Selva» de *KRTU* (p. 56 de la primera edició) en les versions de *L'Amic de les Arts*, del mateix *KRTU* i de les *Obres poètiques*; quant a *«daler» ‘deler’, hom pot comparar la versió del poema «Inútil daler» als *Quaderns de Poesia* (juliol 1935) amb «L'inútil deler» de *Desa aquests llibres al calaix de baix*, entre altres.

5.4.4. FLUCTUACIONS EN LA PUNTUACIÓ

Una altra part de suggeriments ferraterians quantitativament no gens menyspreable afecta qüestions de puntuació, amb la qual, pel que sembla, Foix no mantenia massa bona relació. En aquest punt, Ferrater detecta errors clars, de manera que posa en evidència, per exemple, l'existència de comes entre el subjecte i el verb (poso entre parèntesis angulars el que Ferrater proposa de treure; les pàgines remeten a l'edició de *Nauta*):

Fugir, fugir... Però l'ombra dels avets<, > recull l'ombra dels ocells malèfics [...]
(p. 41, línia 21)

[...] Arribats al peu d'una alzina, l'inspector<, > va reprendre aquell mirar [...]
(p. 22, línia 6)

o entre el verb i el complement directe:

[...] i a dibuixar-me amb carbó<, > tres amples arrugues al front. [...]
(p. 25, línia 22)

així com la manca d'una de les dues comes dels incisos formats per sintagmes dislocats (entre claudàtors, la proposta de correcció ferrateriana):

[...] una litografia que reproduïa[,] en grandària natural, la Gioconda. [...]
(p. 50, penúltima línia)

Vaig agafar-me instintivament de la mà del vigilant[,] cada vegada, als meus ulls, més homenàs.
(p. 27, darrera línia)

M'has estret, dolça[,] la mà, i has respost [...]
(p. 235, línia 28)

En altres ocasions les esmenes ferraterianes són de caire més estilístic:

Viuen[,] d'avis a nêts, en la fe en el Tren, [...]

(p. 236, línia 5)

[...] i, si d'un costat[,] refà l'adolescència, de cara[,] estrafà la maduresa, i de l'altre costat esbossa els trets de la vellesa.

(p. 250, línies 12-13)

[...] amb brogit d'aviram<,> arruixat per la masovera: [...]

(p. 257, línia 16)

5.4.5. EXCÉS DE ZEL

En honor a la veritat, val a dir que Ferrater, empès potser pel «mestretites gramatical» que portava dintre, segons reconeixia ell mateix a l'esmentada carta,⁶⁵ o suggestionat per la gran quantitat d'errades que havia vist al llibre, va proposar alguna ultracorrecció, com ara quan proposava de substituir «tuta» per *ruta*, a la prosa «Encofràvem còdols...» de *L'estrella d'En Perris*,⁶⁶ o «ronca» per *ronda*, a «Quan he sabut que el meu oncle...» de *Del «Diari 1918»*, o quan, entre els dubtes, es planteja, en referència al sonet «Fugiré carrer enllà...» de *Sol, i de dol: «Jep o Gep?»*, no semblant advertir —o buscant la confirmació de— l'hipocorístic de *Josep*, bàsic per entendre el poema en qüestió —Foix li respon «(dim. de *Josep*)»—, que sortia ja des de la primera edició del sonet al número de maig del 1928 de *L'Amic de les Arts*.⁶⁷

Aquest últim fet porta a fer una sèrie de reflexions. Primera: per la seva pròpia manera de treballar, de crear, i sense que això desautoritzi ni posi en dubte la reconeguda preparació lingüística del poeta ni, molt menys, la vàlua literària dels seus escrits, ans al contrari, és evident que Foix necessitava que algú, d'una manera més sistemàtica de la que ell era capaç, revisés els seus textos. Segona: si tot un Ferrater va ser capaç de caure en el parany de la ultracorrecció, de què no en seria qualsevol altre corrector?; el seu còmput global

65. «Ja veurà que en alguns casos aquests dubtes són una mica de mestretites gramatical. No és pas que jo vulgui fer gaire cabal del mestretites, però, a la nostra llengua, qui pot evitar de portar-ne un dins?», Gabriel FERRATER, *Cartes...*, p. 121.

66. *Tuta*, en el sentit de 'cova', que és el que vol dir Foix en aquesta prosa, no apareix al *DGLC* de Fabra però sí al *DCVB* d'Alcover i Moll, on es documenta amb un fragment de *La punyalada* de Vayreda i es donen exemples vius de la toponímia. No és l'únic lloc on el fa servir Foix: apareix també a «Trenca el mirall i sabràs com ets» de *Tocant a mà...*, per exemple.

67. V. Joan R. VENY-MESQUIDA, «J. V. Foix: l'avantguarda eclèctica», a Jaume PONT (ed.), *Surrealismo y Literatura en España*, Lleida, Edicions de la Universitat de Lleida, 2001, p. 211-219, esp. p. 218, n. 20.

d'ultracorreccions resultaria insignificant respecte als encerts, donada la complexitat de l'obra a corregir. Tercera: l'última persona a donar el vist-i-plau a la feina del corrector, segons es desprèn de la correspondència entre Foix i Jaume Pla, va ser el poeta mateix: és ell, doncs, el responsable darrer que una mà aliena a la seva canviés les solucions que ell donava com a bones. Quarta, i darrera: cal anar amb peus de plom abans de generalitzar troballes com la de Gimferrer (les «locomotrius») i fer de l'excepció norma, com ha volgut algun editor de Foix per raons publicitàries i com han repetit, inopinadament, alguns crítics de determinades esferes editorials.

5.5. ELS EXEMPLARS CORREGITS

Foix degué valorar molt positivament aquestes propostes per tal com, després d'aquest «diàleg» amb Ferrater, va corregir o fer corregir uns quants exemplars. Carmen Sobrevila, la bibliotecària de Foix, m'assegura que ella mateixa, per encàrrec del poeta, n'havia efectuat les correccions en algun, seguint les indicacions del poeta, la qual cosa menaria a bandejar la idea que Foix —o algú altre, en el seu nom— hagués realitzat correccions diferents sobre diversos volums i, en principi, permetria de postular amb un mínim marge d'error que la lliçó —única— de tots aquests exemplars hauria estat utilitzada en les edicions posteriors. La realitat, però, demostra que les dues hipòtesis no es corresponen completament amb la veritat.

Pel que fa a la segona hipòtesi, és fàcilment constatable que a l'exemplar del qual va partir Foix per confeccionar les *Obres completes* no hi havia cap mena de correcció (V. el § 8.1.3.). Quant a la primera, als exemplars corregits que he tingut ocasió de revisar de forma directa o indirecta no només no hi ha una correspondència total de les correccions, sinó que en algun cas aquestes són fins i tot contradictòries (V. l'apèndix A2 d'aquest estudi). En total, hi ha constància pública de l'existència de quatre d'aquests exemplars:

i. El de Ferrater, dedicat pel poeta, sobre el qual el de Reus materialitzà, amb tinta negra, les esmenes i les respostes als dubtes que ell mateix havia fet arribar al de Sarrià i, encara, amb llapis, algunes, poques, que degué detectar després.⁶⁸ Aquest és l'exemplar que respon exactament al resultat del diàleg Foix-Ferrater i dóna compte, doncs, de com sembla que Foix hauria volgut que sortís el text de Nauta, si més no el 1965.

ii. El de Foix, corregit suposadament per ell mateix a partir de les llistes ferraterianes, que el poeta va donar a Vallcorba quan aquest es va convertir en el seu editor. Tanmateix, les informacions incòngrues que l'editor ha donat

68. V. CORNUDELLA, *Notes explicatives...*, citat, p. 717.

sobre aquest volum, la manca de transparència del seu aparat i el fet que no n'hagi publicat una descripció detallada fan que qualsevol conjectura que s'hi basi romanguí en el terreny de l'especulació.⁶⁹ Més encara quan algunes solucions autògrafes del poeta —deduïbles de l'aparat crític de Vallcorba— contradiuen les que el poeta va escriure a Ferrater. Per exemple, la prosa «És si plou que embrido...» de *DDI*, acaba, a *OPS*, amb aquest període:

Amb una pala llarga que movem tots dos, i cada cop amb més embranzida, barregem les substàncies, imitem temporals de mar i ens encisem a la claror dels seus covals.

Ferrater, a la seva llista de dubtes, qüestionava a Foix: «“dels seus” o “de llurs”?» i Foix li va respondre ratllant la segona opció i afegint a continuació: «(de mar)», tal i com a primer cop d'ull sembla més lògic (els «covals», en principi, no poden ser de «les substàncies» ni de «les tempestes», sinó del «mar»). Però a l'exemplar de Vallcorba, per estrany que pugui semblar, figura, segons notifica l'editor al seu aparat (p. 66 de la seva edició de *Del «Diari 1918»*), l'esmena contrària: «de llurs covals». D'aquí que, fins que no es doni a conèixer una descripció completa i acurada de les esmenes d'aquest exemplar, la informació destil·lada per l'editor no pot ésser presa en conjunt com a fiable i representativa d'aquest testimoni.

III. El de Carmen Sobrevila, sobre el qual la bibliotecària del poeta va copiar les esmenes consignades en el de Foix. Tanmateix sembla que no coincideixen plenament, per la qual cosa caldria conjecturar diversos moments en l'execució de les correccions a càrrec del poeta sobre el seu exemplar.

IV. A banda d'aquests, a l'Arxiu Foix hi ha un exemplar amb una dotzena de correccions manuscrites del poeta, que no crec que estiguin motivades per la llista de Ferrater malgrat que set hi són coincidents. Les que no coincideixen són les següents:

reraeixides <i>a.c.</i> → rereixides <i>d.c.</i>	(«KRTU» de <i>KRTU</i> , p. 43)
totes les colors <i>a.c.</i> → totes colors <i>d.c.</i>	(«Notes sobre [...], 1» de <i>KRTU</i> , p. 43)
gabardines <i>a.c.</i> → gavadines <i>d.c.</i>	(«Vagava...» d' <i>On he deixat...</i> , p. 154)
reposarà <i>a.c.</i> → refusarà <i>d.c.</i>	(«A Joan Miró» de <i>Desa aquests...</i> , p. 318) ⁷⁰

69. Per exemple: a la sisena de les «Notes sobre la mar» de *Gertrudis*, Vallcorba esmena un «de llur doble passió» per «de la seva doble passió»: la correcció, tanmateix, no sabem si prové de la lliçó de la primera edició (que diu «la seva») o de l'exemplar corregit de Nauta, perquè aquest no apareix a l'aparat. V. les meves consideracions a «Encara sobre els textos...», citat.

70. Aquesta esmena, no introduïda a cap de les edicions posteriors, recupera, de fet, la lliçó de la segona versió del poema, publicada a la carpeta *Miró: Barcelona 1964*, Barcelona, opuscle editat en ocasió de les exposicions de Joan Miró a la Sala Gaspar, Galeria Metras i Belarte, 1964.

més una altra de circumstancial, de la *Còpia d'una lletra tramesa...* (OPS, p. 137; OC2¹, p. 92-93; OC2², p. 84-85):

Tanca la desfilada la Confradia dels Homes Que Es Desfolren del Matí al Vespre, i amb festes pagades. Tanca la desfilada la Junta dels Senyors Importants, amb esmòquings polivalents [...]

on, després de «pagades.» Foix escriu «ull!», probablement per advertir(-se) que el començament de les sis ratlles següents, que no figuraven a la primera edició del 1951 a *Dau al Set*, coincideix amb el de la frase anterior.

Els altres llocs esmenats coincideixen, com he dit, amb irregularitats detectades també per Gabriel Ferrater. D'aquestes, tres presenten solucions diverses a les proposades pel de Reus,

veu, *a.c.* → *meu, d.c.* («Còpia d'una lletra», p. 137)
 És quan dormo que hi veig clar *a.c.* → *Balada... d.c.*
 («A trenc d'alba» de *Quatre nus*, p. 270)
arceu a.c. → *ascleu d.c.* («Encegats per la claror» de *Desa aquests...*, p. 309)

mentre que la solució que dona Foix a la següent deturpació de la «Lletra a Clara Sobirós»

El to dels altres i llur criteri retòric no em serveix gairebé mai, per tal com no hi ha, em sembla a mi —[...]— que sóc dels qui creuen que cada poeta és ell. (p. 8)

coincideix amb la resposta foixiana al dubte plantejat per Ferrater («alguna cosa manca a la frase que comença “El to dels altres”»):

El to dels altres i llur criteri retòric no em serveix gairebé mai, per tal com no hi ha, em sembla a mi cap norma estètica a la qual hagi de subordinar-me —[...]—. Saps que sóc dels qui creuen que cada poeta és ell.

semblantment com les següents coincideixen amb les proposades pel de Reus:

Goncourt → possible Goncourt («Lletra a Clara Sobirós», p. 9)
 han conquerit → has conquerit (sonet «Tots som illencs...» de *Sol, i de dol*, p. 79)
 Cobri's → Colri's (sonet «Tirem ençà...» de *Sol, i de dol*, p. 87)

Finalment, en un cas insòlit dins el conjunt dels llibres conservats propietat del poeta, trobem una anotació explicativa del sonet «No crec perir...» de

Sol, i de dol; Foix hi escriu, al marge esquerre, en diagonal, «La mort és també la vida» (p. 68).

5.6. EL PROCÉS DE REVISIÓ PER A LES OBRES POÈTIQUES

5.6.1. LA REVISIÓ DELS QUATRE PRIMERS LLIBRES

Malgrat tot aquest procés contaminador, avui dia, la consulta i comparació de les lliçons de les primeres edicions, d'algunes de les propostes i correccions ferraterianes amb les respostes foixianes, dels exemplars corregits de les *Obres poètiques* i també de les lliçons que van ser corregides pel mateix Foix o per correctors en edicions posteriors, proporcionen prou elements de judici per restablir, amb unes relatives garanties d'èxit, el que virtualment podia haver estat el text volgut pel poeta l'any 1964.

Prement com a base aquest text fictici d'*OPS* —bandejat, doncs, el major nombre possible d'errors evidents i *segurs* de l'edició del 1964—, la seva comparació amb els textos de les primeres edicions en volum proporciona unes dades interessants, pel que fa al nombre (aproximatiu) de variants: respecte de *GER*, 163 variants; de *KRT*, 64; de *DDI*, 231, i de *LEP*, 72.

Aquestes xifres evidencien la diferència de variants dels dos primers llibres entre ells i els dos darrers entre ells respecte d'*OPS* i constaten la idea que el que Foix fa amb *GER* és la revisió que, per entendre'ns, no «tingué temps» de fer el 1927, però que sí que pogué fer amb *KRT*, i que el mateix s'esdevé amb els darrers: en la revisió del 1964, *DDI*, del 1956, pateix una revisió més forta que no pas *LEP*, del 1963. Lògicament, la distància temporal entre la data de publicació del text a revisar i la del moment de la revisió és directament proporcional a les diferències entre el text original i el resultat.

5.6.2. LÍNIES GENERALS DE REELABORACIÓ

La revisió a què Foix sotmet les primeres edicions dels quatre primers volums del *Diari 1918* va ser induïda pels mateixos dos mòbils que hem vist fins ara: l'estilístic i el gramatical. Ho deia el mateix autor, en una carta ja citada: «en els primers llibres hi havia falles de redacció que no s'avenen amb les meves exigències d'avui. I, també, de correcció.»⁷¹ No hi ha, doncs, ni aquí ni en ulteriors revisions, cap indicatiu evident que suposi —com s'esdevé en altres poetes, com Espriu o Carner—, malgrat el temps escolat, un canvi

71. Carta del 20 d'agost de 1964 conservada a l'arxiu particular de Jaume Pla.

«consistent» d'estètica, de poètica, ni de filosofia: un altre motiu que alimentaria aquella vella idea de l'aparent manca d'evolució en la producció literària foixiana.

Tanmateix, i com és sabut, un bon nombre d'errors van passar inadvertits al poeta, malgrat aquesta revisió, i al corrector de Nauta: en parlaré en l'anàlisi dels textos de les *Obres completes* i del *Diari 1918*. Ara caldria veure, per valorar el grau de «culpabilitat» d'aquesta edició en el procés contaminador de l'obra foixiana, els errors que apareixen aquí provinents ja de les primeres edicions per poder-los separar dels que hi són introduïts per primer cop.

5.6.3. ESCOLAMENT D'ERRORS DE LES PRIMERES EDICIONS

La comparació de la quantitat de variants que han passat de les primeres edicions constata la idea expressada unes línies més amunt segons la qual la revisió, el 1964, de *Gertrudis* i de *Del «Diari 1918»* va ser més profunda que no pas les de *KRTU* i *L'estrella d'En Perris*. De manera que el text de *Gertrudis* —pel poc temps escolat entre les edicions soltes de les proses en revistes (1926) i la del volum (1927)— i *Del «Diari 1918»* —pels vuit anys passats des del moment de la seva publicació (1956) al de la revisió per les *Obres poètiques* (1964)— presenten més errors que no pas *KRTU* —les primeres edicions soltes dels poemes del qual ja van poder ser revisats entre 1927 i 1929 i el 1932— i *L'estrella d'En Perris* —que havia estat publicat l'any anterior a la revisió per a les *Obres poètiques* i, per tant, s'adeia amb la «manera de dir» del moment del poeta. Així, si *OPS* recull cinc errors de *GER* i tretze de *DDI*, *KRT* només en transmet dos i *LEP*, un.

Vet aquí la llista d'aquestes desviacions de les formes considerades més correctes:

d'un estoig *OPS d.c. OC2 DIA*] d'una estoig *GER OPS a.c.*

l'excusa *OPS d.c. OC2 DIA*] l'escusa: *TR GER OPS a.c.*

polsant *DIA*] pulsant *TR GER OPS OC2*

Haëndel *AA GER OPS a.c.*

dibuixar-me amb carbó tres amples arrugues al front. *OPS d.c.] ~ carbó, ~*

AA GER OPS a.c. OC2 DIA

anemones *OC2 DIA*] anèmones *AA KRT OPS OM*

l'ombra dels avets recull l'ombra *OPS d.c.] ~ avets, ~ AA GER OPS a.c.*

OC2 DIA

KRTU (L'Amic de les Arts, 1932)] ~ 1927) DDI OPS OC2 DIA

quarantena *OPS d.c. OC2 DIA*] quarentena *DDI OPS a.c.*

ens han meravellat les dolces vilanies *DIA*] ~ ha ~ *DDI OPS OC2*

Han passat davant nostre capcots i xollats, i, ullmarcits, *DIA*] ≈ ullmarcit,
DDI OPS OC2
 beverri *DIA*] beberri *DDI OPS OC2*
 xerracs *OC2 DIA*] xarracs *DDI OPS*
 fustegasses *DIA*] fustagasses *DDI OPS OC2*
 vogant, *DIA*] bogant, *DDI OPS OC2*
 voletejat *DIA*] volatejat, *DDI OPS OC2*
 quadern de paper d'Armènia *OPS d.c.*] quadern d'Armènia *DDI OPS a.c.*
OC2 DIA
 estramps *OPS d.c. OC2 DIA*] estrams *DDI OPS a.c.*
 aïnen, *DIA*] ahinen, *DDI OPS OC2*
 els havia fet meditar *OPS d.c.*] ~ fets ~ *L LEP OPS a.c. OC2 DIA*

Val la pena de tenir present que alguns dels errors que introdueix per primer cop *OPS* hi apareixen a causa dels canvis fets sobre els textos de les primeres edicions. Sabem per les cartes de Foix a Jaume Pla que les galerades de l'edició de Nauta devien estar plenes de correccions, cosa que degué afavorir la irrupció d'aquestes noves errades. Per exemple, de lectura de correccions autògrafes —la calligrafia de Foix, en certs moments, és impenetrable—:

abís *AA KRT* foll *OPS a.c. OC2 DIA* fall *OPS d.c.*

Aquí «fall» devia ser la correcció manuscrita, sobre les galerades d'*OPS*, que el teclista degué convertir en «foll».

Però vegem-ne, pas per pas, un cas paradigmàtic. En un moment donat, el text de «Plaça Catalunya - Pedralbes» diu, correctament, a *GER* (que és el que Foix va fer servir per establir el d'*OPS*):

Vaig intentar de fer-ho primer, quan, l'inspector, m'alliçonà tot pulsant un piu automàtic *GER*

La intenció de Foix, en fer la revisió, devia ser de desfer l'aposició, que encloïa el subjecte, però de les dues comes que l'emmarquen se n'escapà una, la que separava el subjecte del verb, deixant una solució considerada incorrecta:

Vaig intentar fer-ho primer, quan l'inspector, m'alliçonà *OPS a.c.*

davant la qual, Ferrater li fa palès l'error i li proposa l'esmena:

Vaig intentar fer-ho primer, quan l'inspector m'alliçonà *OPS d.c.*

i després, en la següent edició —sense la indicació de Ferrater al davant, recordem-ho—, el corrector o el poeta mateix, fa l'esmena definitiva:

Vaig intentar fer-ho primer, quan l'inspector m'alliçonà *OC2 DIA*

Casos com aquest no han de causar estranyesa: de fet, als mecanoscrits foixians, amb més freqüència de la desitjada, es dona el cas que costa molt d'esforç entendre si una ratlleta de tinta després d'un determinat mot és una coma o, per contra, indica que cal obviar la coma mecanoscrita que amaga. En certs moments cal observar el mecanoscrit amb lupa, en el sentit literal, o a contrallum per mirar d'esbrinar-ho; tasca difícil d'esperar, per l'esforç que suposa i l'assiduitat amb què cal fer-la, en el més pulcre dels teclistes d'impremta. El mateix s'esdevé en l'exemple següent:

L'ull de l'ex inspector era un estel més, d'un guspireig insòlit, destil·lant una mel que m'amorosia els llavis i que, socarrimant el fil de la meva memòria, em divinitzava *TR* L'ull de l'ex inspector era un estel més d'un guspireig insòlit, que destil·lava una mel que m'amorosia els llavis i que, en socarrimar el fil de la meva memòria em divinitzava *GER* ~ l'ex-inspector ~ *OPS* ~ memòria, ~ *OC2 DIA*

O en aquest que, en el sentit contrari, no tracta de desfer l'aposició sinó de crear-la:

Un voler irresistible m'ha portat entre torrents i esbalços a la planella *DDI a.c.* Un voler irresistible m'ha portat entre torrents i esbalços, a la planella *DDI d.c.* *OPS OC2* Un voler irresistible m'ha portat, entre torrents i esbalços, a la planella *DIA*

6. PROSES DE *DARRER COMUNICAT* I *TOCANT A MÀ...*

6.1. LA REDACCIÓ D'AQUESTS LLIBRES

El procés de gestació dels dos darrers llibres del *Diari 1918* va ser dut a terme de forma paral·lela o, si més no, estretament consecutiva. En són indicis clars, per exemple, el fet que Foix fes una lectura d'algunes proses (les de *CR*, del 1969) de *Tocant a mà...* abans de la primera edició de *Darrer comunicat* (del 1970); o que s'hagin arribat a conservar, en determinats casos de *Tocant a mà...*, fins a quatre versions mecanografiades d'un mateix poema, cosa que justificaria la hipòtesi que les primeres haurien de ser molt properes —sinó coetànies— al moment de redacció de les primeres versions conservades de *Darrer comunicat*.

Com és sabut, pels volts de l'any setanta, quan comença a rebre mostres de reconeixement públic, Foix es dedica de ple a l'activitat creadora.⁷² En certa manera, aquest degué ser un dels factors que afavorí les seves col·laboracions en revistes de l'època i que ha permès, al capdavant, que *Tocant a mà...* esdevingui un cas excepcional, dins el context dels llibres del *Diari 1918*, pel que fa a la quantitat de testimonis —impresos o mecanografiats— que s'han conservat anteriors a la primera edició del llibre. Per dir-ho amb números, i comptant-hi les còpies al carbó que han sobreviscut d'alguns mecanografiats, hi ha exactament una prosa amb set testimonis significatius, tres proses amb sis, tres amb cinc, vuit amb quatre, sis amb tres i cinc amb dos.

Pel que fa als mecanografiats, com que en les primeres carpetes de mecanoscrits foixians és habitual de trobar diferents versions d'una mateixa prosa, a partir d'ara em referiré a les carpetes globalment, com a plec, amb la lletra *C* si guarden proses de *Darrer comunicat*, i *T* si en conserven de *Tocant a mà...*,

72. V. Manuel GUERRERO, *J. V. Foix...*, citat, p. 435-458.

seguida d'un número que marcarà l'ordre cronològic de les versions que conté: 1 per a la més antiga, 2 per a la següent, 3 per a la més moderna. Altrament, per referir-me, individualment, a cadascuna de les diferents versions d'una prosa, faré servir les lletres minúscules gregues, tal i com aniré explicant tot seguit.

Els més antics, segons sembla, dels testimonis mecanografiats es troben dins una camisa —que anomenaré *T1*— de la *Carpeta 12* de l'Arxiu Foix, la qual conté, en les seves primeres redaccions, la major part dels poemes que definitivament formaran *Tocant a mà...*, sovint amb més d'una versió o amb correccions diferents fetes sobre dues còpies calcades d'una mateixa versió. Donat que en aquesta carpeta pot arribar a haver-hi fins a tres versions mecanografiades diferents, aquestes seran consignades amb les lletres α , β i γ ; l'exponent «'» després d'una d'aquestes lletres assenyala l'original i «''», la còpia: α' i α'' , per exemple, indiquen, respectivament, original i còpia de la versió α .

Al mateix Arxiu Foix hi ha custodiades sengles còpies al paper carbó dels mecanografiats que Foix va donar com a definitius a les Edicions 62 per a la publicació dels dos darrers volums (*Darrer comunicat* i *Tocant a mà...*): són fetes, doncs, pel mateix Foix mentre dactilografava les darreres versions. M'hi referiré amb la lletra ϵ . La còpia de *Darrer comunicat* es troba dins la *Carpeta 11* del catàleg de l'Arxiu, que anomenaré *C1*, i aplega còpies de totes les proses del llibre. La de *Tocant a mà...*, en canvi, closa dins un sobre de la *Carpeta 12*, que citaré amb l'abreviatura *T2*, és incompleta, però reuneix també mecanoscrits amb versions diferents d'algunes proses als quals faré referència amb la lletra δ .

Els últims mecanografiats conservats són els que Foix va lliurar a les Edicions 62 per a la publicació de la primera edició, el 1970 (*Darrer comunicat*) i 1972 (*Tocant a mà...*), i eren conservats a l'arxiu de l'editorial (fins al juliol del 1998, que van passar a l'Arxiu Foix) en sengles carpetes que designaré amb *C2* i *T3*, respectivament. A l'hora de referir-me, però, a les versions que contenen, ho faré indistintament amb la majúscula grega E, que servirà per evidenciar la seva relació amb l'Editorial i amb la còpia ϵ de les carpetes *C1* i *T2*.

La taula següent vol resumir i clarificar gràficament aquest garbuix de lletres i abreviatures:

<i>Carpetes</i>	<i>T1</i>	<i>C1 i T2</i>	<i>C2 i T3</i>
<i>Versions</i>	$\alpha \beta \gamma$	$\delta \epsilon$	E

6.2. PRIMERS TESTIMONIS CONSERVATS

6.2.1. LES VERSIONS DE L'«IN MEMORIAM CARLES RIBA»

El 5 de juny de 1969 Foix va ser formalment convidat a col·laborar en l'homenatge que diverses institucions preparaven en memòria de Carles Riba (V. la nota inicial de la prosa «Tocant a mà»). D'aquesta col·laboració, ultra el testimoni imprès,⁷³ n'ha romàs un índex (que edito a l'apèndix D1) amb uns títols provisionals, diferents dels definitius. La col·laboració foixiana consistí en quatre poemes, que després serien els quatre primers de *Tocant a mà...* en un ordre diferent: «Els tres clergues del temps de Pere III», «No tanquis els porticons, de nit», «L'espiamonges» i «Tocant a mà». Ara bé, el títol sota el qual els presentava («Tres vells poemes inèdits i un de nou, el darrer, a la memòria del poeta») donava a entendre que «Tocant a mà» era de nova factura i no hauria d'haver format part, doncs, del *diari*.

Dissortadament, només s'ha conservat el mecanografiat (*R*) d'un dels poemes, concretament «L'espiamonges», que, segons es desprèn de l'acarament de variants, ha de ser una còpia del que Foix degué lliurar a l'organització de l'homenatge per a la publicació del volum *In memoriam*. L'índex esmentat és al full d'aquest mecanoscrit, després de la prosa.

L'estat de la versió, com dic, és proper al de *CR* però presenta algunes divergències interessants. En primer lloc, la prosa està dedicada, a mà, «a Josep M^a. Carandell», endreça que no recuperarà a cap altra de les versions posteriors. En segon lloc, presenta diversos estadis de correccions, al començament i al final, que diuen molt sobre la manera de treballar del poeta i que per tant crec interessants de reconstruir. El començament de la versió dactiloscrita, sense correccions, fa:

Que aquell home que, de nit, fa la pastera al forn de can Pió, al carrer gran, sigui el mateix que aboca sacs de farina de força, de matinada, a la font de la Cristina, per eixugar els bassals que ell mateix hi deixa, a mitjanit sonant, ja em sorprèn; [...] *R a.c.*

que és la mateixa versió que reproduïx *CR*. L'estadi següent de reelaboració recull les correccions autògrafes:

Que l'home que fa la pastera, de nit, al forn de can Pió, al carrer gran, sigui el mateix que aboca sacs de farina de força, de matinada, a la font de la Cris-

73. «Tres vells poemes inèdits i un de nou, el darrer, a la memòria del poeta», a *In memoriam Carles Riba (1959-1969)*, Barcelona, Institut d'Estudis Hel·lènics, Departament de Filologia Catalana i Edicions Ariel, setembre 1973, p. 513-515.

tina, per eixugar els bassals que ell mateix hi deixa, a mitjanit sonant, ja em sorprèn; [...] *R d.c.*

que s'acosta, ja, cap a la definitiva, de E:

Que l'home que fa la pastera, de nit, al forn d'En Pió, al carrer gran, sigui el mateix que aboca sacs de farina de força a la Font de la Cristina, ja em sorprèn; [...] E

Ara, després de l'índex de *R* hi ha una temptativa de correcció manuscrita d'aquest fragment inicial, que no resulta fàcil d'ubicar cronològicament:

Que el fadrí [de *ratllat*] que, de nit, fa la pastera al forn de can Pió, al carrer gran sigui el mateix que, ja de matinada, aboca sacs de farina de força a la font de la Creu de la Cristina, per a eixugar els *R t.c.*

Aquesta temptativa manuscrita, finalment desestimada, és posterior o anterior a les correccions? Si es vol filar una mica prim, a partir del quadre següent

<i>A</i>	(<i>R a.c.</i>)	Que	aquell	home	que,	de	nit,	fa	la	pastera
<i>B</i>	(<i>R d.c.</i>)	Que	l'	home	que,			fa	la	pastera, de nit
<i>C</i>	(<i>R. t.c.</i>)	Que	el	fadrí	que,	de	nit,	fa	la	pastera ,

s'observa que *B* i *C* presenten dues alteracions respecte de *A*, una de compartida (la substitució del demostratiu per l'article davant del primer substantiu) i una l'altra de divergent: a *B* es canvia de lloc l'apocope «de nit,» mentre que a *C* s'ha canviat «home» per «fadrí». Es fa difícil, doncs, en aquest cas, d'establir una cronologia precisa: una cronologia innecessària, tal vegada, si es considera que, donat que *B* és un pas cap a E, *C* és sols una temptativa de correcció (*t.c.*), una provatura sobre el text de *A* i independent de *B*.

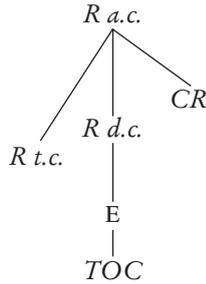
Les esmenes sobre les darreres paraules de la prosa són també un testimoni impagable de les provatures foixianes

m'embadoca i em meravella. *R a.c.* *CR* → m'admira i em meravella. *R d.c.*
→ m'embadoca i m'admira. *R d.c.*

abans d'arribar a la darrera versió:

m'admira i m'embadoca. E *TOC OC2 DIA*

En resum, l'*stemma* de la prosa seria el que segueix:

A propòsit d'aquest testimoni, cal dir encara que és l'única versió mecanografiada d'aquesta prosa anterior a la de E que s'ha conservat, la qual no formava part de cap de les carpetes descrites més amunt, sinó que s'ha trobat en una altra on hi ha desats els documents relacionats amb el volum *In memoriam Carles Riba*. La versió de E hi va ser afegida quan el llibre ja estava a la impremta: m'ho comunica Francesc Vallverdú, però resulta fàcil d'arribar a aquesta conclusió pels indicis que hi ha consignats al full de la prosa: al marge superior dret, amb lletra que no és del poeta i encerclat, hi diu «picar», donant a entendre que la resta de proses ja estaven picades; una mica més avall, també encerclat, hi ha un número «3» advertint del lloc que havia d'ocupar la prosa dins el recull, i, finalment, al marge inferior dret, un «6 bis» indica que la prosa arribà a mans de l'editorial després d'haver fet una primera numeració dels fulls. El títol de la prosa, a més, encara no figura a l'índex de *T2* (V. l'apèndix D6). La seva redacció, doncs, prou diferent de la publicada a l'*In memoriam* ribià, sembla que ha de ser d'últimíssima hora.

6.2.2. LES TRES PROSES DE L'«HOMENATGE A JOAN PRATS»

Pels volts del 1970, la Fundació Joan Miró i el Centre d'Estudis d'Art Contemporani van organitzar un homenatge al pintor Joan Prats que el 1975 La Polígrafa convertí en volum. Foix hi va col·laborar amb les versions de tres proses que, per les variants que presenten, semblen anteriors a la data de la

74. *Homenatge a Joan Prats*, Barcelona, Fundació Joan Miró i Centre d'Estudis d'Art Contemporani, La Polígrafa, 1975. Foix hi publica «Manresa 1904» [= «L'oncle de Vilador-

publicació en volum de *Tocant a mà...* el 1972, i fins i tot als primers originals mecanografiats de *T1*.⁷⁴

Així, per exemple, si es pren en consideració la prosa «Les mans tremolejaven», hom pot comprovar com la cronologia de l'elaboració de la prosa sembla ésser la següent: $JP \rightarrow \alpha$ (amb les dues còpies α' i α'') $\rightarrow \beta \rightarrow E$ (i la còpia ϵ) $\rightarrow TOC$. De manera que en algun cas la lliçó de *JP* és l'única que aporta variants:

Fou $\alpha \beta \epsilon E TOC$] Era *JP*
vérem $\alpha \beta \epsilon E TOC$] vam veure *JP*

que es poden estendre a α :

del veïnat, $\epsilon E TOC$] que amb nosaltres s'esbargeixen, *JP* α [que] s'esbargeixen amb nosaltres β buits i balmats, $\epsilon E TOC$] buits, *JP* α buits i deserts, β

o fins i tot a β :

après, $\epsilon E TOC$] estudiat, *JP* $\alpha \beta$
eren aterrides. $\epsilon E TOC$] tenien por *JP* $\alpha \beta$

amb valuosos testimoniats del procés de reelaboració, com ara:

dels carrers i places] de les cases *JP* de totes les cases de tots els carrers i places α' α' a.c. de les cases dels carrers i places α' d.c. de les cases de tots carrers i places β

6.3. LA CARPETA AMB ELS MECANOSCRITS MÉS ANTICS

6.3.1. DESCRIPCIÓ DE «T1»

La carpeta *T1* conté 37 fulls, tipus DIN A4 —per bé que alguns presenten mides irregulars, no estàndards—, sense numerar. En general, hi ha una prosa a cada full, excepte les proses «Els tres clergues del temps de Pere III» i «No tanquis els porticons, de nit...», que estan, per aquest ordre, en un sol full, i «Les mans tremolejaven», «L'oncle de Viladordis» i «La Casa de les Campa-

dis»], «Sarrià 1906» [= «Les mans tremolejaven»] i «Pedralbes 1910» [= «La casa de les Campanelles»].

nelles», mecanoscrits, també en aquesta successió, en un altre.⁷⁵ Òbviament, hi ha poemes llargs que necessiten dos fulls: «El doctor Buyrach, d'Aigües Caldes», per exemple, n'és un. Al darrer full hi ha un esborrany d'índex amb les prosas que, en un primer moment, havien de constituir el llibre.

La quantitat de versions conservades de cada prosa oscil·la entre una i tres, però no totes les prosas de *Tocant a mà...* tenen versió dins aquesta carpeta. Convé precisar que la designació de les diferents versions de mecanografiats amb les lletres minúscules gregues (α , β , γ), és purament convencional, i cal tenir en compte que no remet a un estadi comú d'elaboració: el fet que un nombre determinat de prosas conservi el testimoni α , posem per cas, no implica que aquestes versions pertanyin a un mateix moment de la redacció del llibre. Semblantment, que no disposem del testimoni β d'algunes prosas no suposa necessàriament que aquest s'hagi perdut sinó que, senzillament, és possible que no existís. Com és obvi, algunes prosas van necessitar més versions que altres.

Dels 36 poemes que definitivament van arribar a formar part del llibre, 23 tenen una versió α . Però d'aquests, de fet, tan sols en el cas d'«El meu museu de pintures» disposem de les tres versions α , β i γ i, malauradament, només β és completa (V., sobre aquestes versions, el § 6.4.4). Amb les dues versions α i β , han romàs les prosas publicades a l'*Homenatge a Joan Prats* (V. el § 6.2.2), la primera del llibre, «Tocant a mà», amb una versió α molt breu —només se'n conserva l'inici—, i l'última inclosa al *Diari*, «Somreia com l'alba darrere el baluard», aquesta sí, amb dues versions completes i acabades.

En general, les versions estan plenes de correccions a màquina, fetes per Foix sobre la marxa mentre les anava escrivint. Com ja ha estat dit unes ratlles més amunt, algunes d'aquestes versions hi són en dos exemplars: l'original i la còpia calcada amb paper carbó, cosa que permetia al poeta, un cop acabat el picat, de fer conjectures de correcció a mà sobre un dels dos fulls —normalment l'original— o sobre els dos, amb esmenes sovint divergents. Lògicament, el nombre de correccions autògrafes sol ser major com més lluny es troba la versió mecanografiada de la definitiva.

6.3.2. LES TRES ORDENACIONS DE «T1»

Els folis, com he dit, no estan numerats, però el mecanoscrit permet d'establir tres ordenacions diferents. La primera, incompleta, a partir d'onze prosas que, en comptes de tenir títol, estan numerades de l'1 al 13 (hi manquen

75. Curiosament, aquests darrers són els que Foix, amb una altra ordenació, donà a conèixer per primer cop a l'*Homenatge a Joan Prats*.

les que haurien de portar els números 7 i 10); la segona, a partir de l'ordre en què Foix va deixar les proses dins la carpeta, i, en darrer terme, una tercera ordenació obeeiria un pla establert pel poeta a l'índex que hi ha en els darrers fulls de la carpeta. De les diferents fases del procés d'aquesta primera ordenació (especificades, respectivament, als apèndixs D2, D3 i D4 de l'estudi), val la pena de remarcar-ne el transvasament de blocs.

I. *Les proses numerades.* Les onze proses numerades componen dos nuclis que es mantindran més o menys compactes fins a T2, on seran desmembrats. Aquest primer embrió aprofita (excepte el bloc de proses 11, 12 i 13) versions de proses lliurades a editorials en ocasió de diferents publicacions que haurien de veure la llum més endavant: la segona prosa, la tercera i la quarta no són altres que les publicades, en ordre diferent, a l'*Homenatge a Joan Prats*, publicat el 1975; les tres següents (la 5, la 6 i la 8), són les de l'*In memoriam Carles Riba* (cosa que fa pensar que la número 7, que falta, podia ser «L'espiamonges») del 1973 (donades a conèixer el 1969), amb la mateixa disposició —diferent, però, de la de l'índex de R (V. l'apèndix D1)—; finalment, la número 1 i la número 9 sortarien publicades dins la mostra d'*El Pont*, del 1971, juntament amb la 5 i la 6 (les quals van aparèixer també a l'*In memoriam*).

II. *L'ordre segons la disposició de les proses dins la carpeta.* Com a hipòtesi de treball, es pot postular que la disposició en què es troben actualment els fulls de les proses dins la carpeta obeeix a una ordenació del poeta. Si més no, sembla haver-hi indicis que l'esmentat arranjamant és un estadi a mig camí entre el de les proses numerades i el de l'índex: presenta els dos grups més consistents de l'índex formant un sol bloc, amb l'única modificació de la inversió de dues proses; apareix, per primer cop i en la primera posició, la prosa «Trenca el mirall i sabràs com ets», i apareix, també, un nou grup d'onze proses. Tres signes —el bloc de proses numerades, el grup d'onze proses noves i la tria de la primera prosa— que es mantindran a l'índex de la carpeta amb lleugeres alteracions de l'ordre.

III. *L'índex de T1.* L'esmentat índex presenta, respecte del definitiu, diferències qualitativament i quantitativament importants. A simple vista, permet ja de constatar la «provisionalitat» d'aquesta ordenació: hi surt, per exemple, el títol d'una prosa que, no només no va aparèixer en el volum, sinó que va restar finalment inèdita, si és que el poeta la va arribar mai a acabar d'escriure:⁷⁶ es tracta de «Tornaven totes tres de les sardanes», que

76. Resulta difícil de concretar fins a quin punt aquesta prosa pot tenir a veure amb la «cèl·lula lírica», núm. 22, de l'*Homenatge a Josep V. Foix amb motiu d'esser-li conferit el grau de Doctor Honoris Causa*, Barcelona, Universitat de Barcelona, 1 d'octubre del 1984, p. 12: «Tornaven totes tres amb sang als llavis. Sota els llorers la terra enrogia.»

es troba, molt fragmentària (sembla tan sols el començament) i amb força assajos diferents, a la meitat inferior del full que conté la versió en prosa de «A la ratlla d'Isil, en llunyania de segles». La versió que sembla més definitiva fa:

Venien totes tres, a pèl, untades amb vermells d'esponja barba-roja —de tomata de mar quan xucla sals de pluja—. Guarnien llur cabell —cofaven gairebé— papellones de grisos i negres apagats —bacants i sàtirs de bosc alpí amb minses taques grogues al vol de la porpra de les ales ullades.

La prosa, com dic, va romandre inèdita com a tal, però Foix aprofità aquest passatge per a la segona estrofa del poema en vers «En un país de forta olor boscana i amb el mar pressentit...»,⁷⁷ amb la forma següent:

Venien pel torrent de les moreres,
untades de vermell d'esponja barba-roja
—de rosella de mar quan xucla gra de pluja—.
Guarnien el cabell, quasi el cobrien,
papallones de grisos i blaus apagats
bacants i sàtirs de selves alpines,
amb un no re esblaimat de minses taques grogues,
tot al voltant de les ales ullades.

Altrament, per molt que la numeració de les proses arribi a 34, és fàcil de constatar que encara n'hi falten, respecte de l'aplec de la primera edició, concretament set: «L'espiamonges», «El doctor Buyrach, d'Aigües Caldes», «Tots som vacarissos», «Úrsula i Balbina, o les filles de don Ruperto», «Si tothom ho ha vist, per què ningú no en parla?», «Horari nou per als desertors del pronòstic» i «La filla dels porters del 78 de la Granvia». A més, n'hi ha algunes de ratllades, exactament tres, perquè, de fet, hi són repetides amb títols diferents, de forma que «Somreia com l'alba darrere el baluard», hi apareix com a «Somreia com l'alba darrere les Medes» però també com a «Sense claus, descalça i gairebé ulls clucs», que deu ser anterior a aquell; «A la ratlla d'Isil, en llunyania de segles», presentada dues vegades amb aquesta forma, surt també sota l'apel·lació «Tot és cel, no ho sabíem», i, finalment, «Amb una llenca de mar a les mans» es duplica sota la denominació, probablement prèvia a aquesta, d'«El fàmul petrificat». Al final de l'índex hi ha, afegides a mà, dues proses no repetides que estan també ratllades: són «Els amants» i «El meu museu de pintures». L'únic títol dels quatre que

77. Recollida a *OCI*, p. 303-304 i *OVP*, p. 514-516.

formen la sèrie «Coses que m'han passat, que costen de creure a segons qui» que no estava format pels primers mots de la prosa acabats en punts suspensius («Sou el vostre pare») també ha estat ratllat, per unificar el criteri en favor d'aquest procediment, baldament el títol ratllat s'acosti més al definitiu.

L'eventualitat de l'índex es fa notòria encara en els títols de les proses que finalment aparegueren en el volum. D'una banda és cert que bon nombre d'aquests presenta ja el que serà el darrer («Tornaré quan ja no et faràs més vell», «Cor i cos endins tot fa llum», «L'oncle de Viladordis», «Els imaginants immòbils», etc.) o gairebé («Trenca el mirall hi sabràs com ets», «Els tres clergues del segle XIV», «Tot és u?», entre d'altres), però de l'altra, n'hi ha alguns de molt allunyats, més descriptius o immediats que no pas els que sortiran a la primera edició, com ara els de «La Paret», «El bidó no és tan ventrut com l'àmfora» o «Les noies que amoregen entre elles», que després esdevindran, respectivament, «Tocant a mà», «Nosaltres, els collectos de camions a 40 l'hora» i «La Casa de les Campanelles».

D'altres títols se situen a mig camí entre aquests dos pols: «No tanquis la finestra, de vespre...», «A tot país hi ha un home a cada pont de riu», «Les mans tenien por», «Somreia com l'alba darrere les Medes», «En Mèlic» i «La ventada dels somnis» representen un estadi que s'inclina cap al definitiu.

IV. *Aparició del grup «Coses que m'han passat...»*. D'aquests moviments de proses destaca l'aparició del grup «Coses que m'han passat que costen de creure a segons qui», situat en un lloc diferent al definitiu i amb les seves proses amb un ordre també divers, ja en aquesta carpeta: la «Nota sobre l'edició» que encapçala l'edició del *Diari 1918* (p. 15) advertia que aquesta secció «de fet, pertany al llibre *Allò que no diu «La Vanguardia»*», publicat el 1970. Un altre argument, doncs, per suposar que aquestes proses són anteriors a aquella data i coetànies, per tant, a la redacció de *Darrer comunicat*. Ara bé: encara que algunes de les «noves» o dels «telegrames» d'*Allò que no diu «La Vanguardia»* «semblen poemets en prosa»⁷⁸ que poden acostar-se als de la citada secció de *Tocant a mà...*, el to (l'estil aparentment «periòdic», el tractament dels personatges...), els temps (la immensa majoria està en present o indefinit) i el contingut mateix (les anècdotes, la manera de desviar-se de la realitat, etc.) d'*Allò que no diu «La Vanguardia»* no sembla avenir-se amb el de «Coses que m'han passat que costen de creure a segons qui». Vull dir que costa de veure-les com a «Noves» (1966-1969) ni molt menys com a «Telegrames» (1929-1931) o «Fets diversos» (1929-

78. J. V. FOIX, «Què voleu que us digui...», pròleg a *Allò que no diu «La Vanguardia»*, Barcelona, Proa, 1970, p. 12; OC2, p. 232.

1932). Potser el caràcter miscel·lani del llibre hauria permès d'afegir-hi una altra secció.⁷⁹

v. *La primera prosa de Tocant a mà... segons α*. D'altra banda, tornant a les fases del procés d'ordenació, no sembla que s'hagi de menystenir ni que sorprengui la col·locació, des del primer moment que apareix, de la prosa «Trenca el mirall i sabràs com ets» al principi de la resta: al capdavall, és una de les proses més significatives del llibre.

Abans d'analitzar la solidesa de l'estructura d'aquesta prosa i la importància del seu contingut cal tenir present que la substitució d'aquesta prosa en favor de «Tocant a mà», mena a un clar paralelisme amb *Darrer comunicat*: en efecte, aquest llibre havia d'intitular-se *Anava sola i dreta dalt l'autobús*, que és el títol de la que finalment seria la segona prosa del recull. El caràcter de paràbola de la prosa «Darrer comunicat» —com el de «Tocant a mà»— hauria desplaçat «Anava sola i dreta dalt l'autobús» —com «Trenca el mirall i sabràs com ets»— a un segon terme. Ja en el terreny de l'especulació, una regla de tres possibilita un segon paralelisme: si és sabut que «Tocant a mà» és un text que no forma part del diari 1918 originari i que és escrit en data acostada al de la seva primera publicació,⁸⁰ no és possible que «Darrer comunicat» sigui un cas similar? D'altra banda, la substitució de «Trenca el mirall...» per «Tocant a mà», a *Tocant a mà...*, consignada ja a l'ordenació posterior a *T1* —la de *T2*—, estava decidida ja abans del setembre del 1971, data en què Josep Romeu, aprofitant una ressenya a *Darrer comunicat*, n'anunciava la preparació: «El poeta prepara un nou volum d'aquestes proses, amb el títol ja triat, si un altre no li abelleix més a darrera hora: *Tocant a mà*.»⁸¹

El desenvolupament de la prosa transcorre sobre una perfecta estructura de mirall. Ja les primeres ratlles, que introdueixen l'espai i el temps en què s'esdevindran els fets de la narració, es construeixen sobre un clar paralelisme desenvolupat en quatre temps:⁸²

79. La «Nota de l'editor» que obre la segona edició del volum *Obres completes*, vol. 2, *Prosa* (p. 8) diu: «hem inclòs *Allò que no diu "La Vanguardia"*, recull de proses diverses, el caràcter de les quals es relaciona estretament amb les proses líriques del *Diari 1918*». La nota en qüestió no està signada però sospito que fou redactada per Joaquim Molas, que va ser a qui Foix va «avisar» del suposat error de la primera edició. El cas és que Molas, quan compilà el material per a la primera edició d'aquest volum, el posà a consideració del poeta, el qual en va donar el seu vistiplau (V. el § 8.1).

80. «Tres vells poemes inèdits i un de nou, el darrer, a la memòria del poeta», diu el citat *In memoriam Carles Riba*. El «darrer» i «nou», com ja ha estat dit en precedents capítols, és «Tocant a mà».

81. Josep ROMEU, «*Darrer comunicat*», *Serra d'Or*, núm. 144 (setembre 1971), p. 47; reproduït a *Sobre Maragall, Foix i altres poetes*, Barcelona, Laertes, 1984, p. 101.

82. Les cites d'aquest epígraf reproduïxen la versió de α.

<i>Moviment</i>	Vam pujar a veure l'Ermità.	↔ I vam anar ahir, passat migdia;
	↓	↓
<i>Notícia de les llegendes al voltant del protagonista de la història</i>	Feia temps que n'havíem sentit contar dites i fetes que ens intrigaven.	el que ens n'havien dit
<i>i comprovació</i>	Era cert	↔ Era de debò
	↓	↓
<i>Distància del lloc de sortida al d'arribada,</i>	L'Ermità estava dalt un puig no gaire lluny	↔ A poques llegües de casa,
	↓	↓
<i>Trets del lloc de sortida en relació al nosaltres que hi viiu – trets del lloc d'arribada en relació al qui hi fa estada</i>	de la ciutat bordellera on, per impulsions atàviques, ens hem entrampat.	un paratge, que només les deixes d'un malson podien suggerir, acollia i acompanyava la vida de l'Ermità.

L'amplificació de l'última frase amb dues característiques ara ja insòlites del paratge («d'una sola color» i «mòbil») serveix de transició cap a la narració del que s'hi esdevindrà:

Un paisatge d'una sola color: les integrava totes sense fixar-ne cap. I mòbil; com si el terra del magne ras es moguéssim com l'amplíssima corretja ajustada a un doble corró de pedra marbre.

A partir d'aquí comença la narració pròpiament dita, bastida, com he dit, sobre una estructura de mirall: 1) Acció de «nosaltres» → 2) Acció de «l'ermità» → 3) Transició cap a les pancartes → Pancartes → 3') Transició cap al final → 2') Acció de «l'ermità» → 1') Acció de «nosaltres». En efecte, els fets s'inicien centrant l'atenció sobre allò que passa al «nosaltres», que intervé com a testimoni:

- 1) Aviat ens vam adonar que érem moguts i que avançàvem o reculàvem sense moure els peus. I en dos plans distints. Mentre el nostre avançava o retrocedia amb lentitud, l'altre, que, de lluny, ens havia semblat una selva de troncs pelats, ara s'aturava, ara corria com qui vol estimar-se.

contraposat al que fa el protagonista:

- 2) El sant home, en mànega de camisa franciscana però amb caputxa autònoma que li tapava gairebé el rostre, sense dir ni piu —la boca tancada semblava una móra macada—, amb un punter llarg a la mà dreta, com el del senyor Mundí, ens mostrava, l'una darrere l'altra, les pancartes amb fons negre i grossíssimes lletres en blanc radiant, que apareixien penjades a cada tronc de la selva tantost l'Ermità els tocava amb la punta pedagògica del bastó.

Abans d'avançar cap a la relació del contingut d'aquestes pancartes, nucli de la prosa, el narrador-testimoni, per donar versemblança —o, fins i tot, veracitat— a la seva transcripció recorre a la memòria:

- 3) I, ara vèiem una sola pancarta, ara les vèiem a centenars, com en una grossera manifestació municipal amb sou i rodes garantits. Ni jo ni els qui venien amb mi no vam poguer llegir-les totes; però, si evoquem el fet, entre tots en recordem algunes. Eren, vam suposar, màximes, regles o paradoxes del singular baró. Vegeu i, si us vaga, mediteu:

Un cop feta la relació dels missatges de les pancartes, una frase que fa de punts suspensius serveix de transició cap al final de la prosa:

- 3') I d'altres contrasentits o paradoxes de bon retenir però de mal recordar.

un final que torna a reunir i contraposar l'acció de «l'ermità»:

- 2') El sant home de l'ermità, tot fent-nos unes pietoses i gairebé místiques barbarotes, va entrar a la tuta on adora la Divina empremta.

i la de «nosaltres»:

- 1') Nosaltres ja ens ho miràvem molt de lluny com si fos un fresc escarbotat d'En Torres-Garcia.

Aquesta paràfrasi estructural pot palesar que, si bé el desenvolupament de la prosa, tal com evidencien els mecanografiats foixians, el poeta l'escrivia directament «a raig fet», el seu esquelet, en esquema, havia de tenir-lo bastit mentalment, en menor o major grau. Jaume Vallcorba ha explicat darrerament una anècdota que dóna suport a aquesta idea: «[...] Foix ens va citar, a Pere Gimferrer i a mi mateix, a casa seva per llegir-nos la totalitat de les cròniques [de l'ultrason]. Ens va demanar que li féssim notar qualsevol repetició

o manifestéssim amb franquesa qualsevol objecció que se'ns acudís, per tal com, sense poder veure físicament el poema en el seu conjunt, podia ser que se li escapessin detalls que ell considerava extremadament importants. La sessió va ser fascinant i extraordinàriament captivadora. *El poeta tenia tots els textos al cap, i en llegir-n'hi algun, es feia del tot perceptible com movia els llavis seguint-lo amb precisió. [...] Vam fer tres o quatre sessions més, igualment memorables [...]»*.⁸³

Tornant a la prosa de què parlàvem, l'única part que rebrà una revisió més o menys aprofundida —afegint-hi, traient-ne i modificant-ne elements— serà la del fragment central de les pancartes: una enumeració d'imatges suposadament paradoxals de capital transcendència per a l'objectiu semàntic de la prosa però clarament separat de l'estructura sobre la qual descansa. Hom pot comprovar-ho a la taula següent, on he disposat les màximes en qüestió segons l'ordre de la primera versió (α), acarades amb les de la darrera, del *Diari 1918 (DIA)*:

Versió de α (sense correccions)

Trenca el mirall i et veuràs com ets.
Sense calçat, guanyo tres pams.
No em vaga d'anar a cavall, tinc temps per perdre.
Ploro de dia, ploro de nit i ric content, a l'alba.
Escapceu-vos i sereu rics.
És quan vagarejo que treballo.
És de vell que cal cremar l'escambell.
Mut, tancat i barrat tothom m'escolta.
Quan avallo, munto.
Com més profundament estirat dormo, més desvetllat, fresc i foguejant em trobo.
Com més trontollo més dret em tinc.
Només reculant avanço.
Tothom, pagès, menestral, burgès, ric o papa, té el dret d'anar a peu.
Déu és per damunt de Déu.
Morir és somriure als altres.
Tot és immediat i permanent.

Versió de DIA

Trenca el mirall i et veuràs com ets.
Sense calçat, guanyo tres pams.
No aneu a cavall: perdríeu el temps.
Ploro de dia, ploro de nit i ric, content, a l'alba.
Escapceu-vos i sereu rics.
És quan vagarejo que treballo.
És de vell que cal cremar l'escambell.
Muts, tancats i barrats tothom us escoltarà.
Com més estirat dormo, més desvetllat, fresc i lliure em trobo.
Com més trontollem més drets ens tenim.
Tothom: pagès, menestral, burgès, ric o papa, té el dret d'anar a peu.
Déu és per damunt de Déu.
Morir és somriure als altres.
Tot és immediat i permanent.

83. Jaume VALLCORBA, «Nota a aquesta edició», a J. V. FOIX, *Cròniques de l'Ultrason*, Barcelona, Quaderns Crema, 1996, p. XXIII-XIV (la cursiva és meua).

Al marge superior de α', a mà

No em mireu tant potser m'oblidaríeu	No em mireu tant, potser m'oblidaríeu.
No interpreteu els somnis, us decebrien; ni	No interpreteu els somnis: us decebrien; no
no proveu de refer-los o reprendre'ls:	proveu pas de refer-los o de repre-
enfolliríeu	endre'ls: enfolliríeu.
Commuteu-vos i feu-vos por!	Emmanteu-vos i feu-vos por.

*Al marge inferior de α', a mà,
amb tinta diferent*

Ni escrits, ni crits ni proclames: fer	Ni escrits, ni cants, ni crits ni proclames: feu!
Moriu com moren les atzavares: traient flor	Moriu com moren les atzavares: fent flor.
altívolament	
Aneu-hi quan tothom en tornarà, sereu el	Aneu-hi quan tothom en tornarà: sereu el
primer	primer.
Aneu pertot a vela; els motors s'enferritgen	Aneu pertot a vela: els motors s'enferritgen.

A banda de l'esplèndida sonoritat d'aquestes sentències —rere les quals s'amaguen hexasíl·labs, heptasíl·labs, enneasíl·labs i alexandrins perfectes—, tant la forma que prenen algunes d'aquestes proclames —V. «És quan vagarejo que treballa», «És de vell que cal cremar l'escambell»— com el seu contingut paradoxal, aconseguït a través de la juxtaposició de dos conceptes aparentment contradictoris, són procediments típics de Foix: recordem, per exemple, el conegut poema «És quan dormo que hi veig clar» publicat per primer cop al número 16 de la revista *Poesia* pels volts del 1945 i incorporat després a *On he deixat les claus*, el 1953.

6.3.3. ESCRIPTURA A RAJAPLOMA?

Qui llegeixi, encara que sigui diagonalment, les més antigues d'aquestes versions mecanografiades, haurà de vèncer el prejudici de la seva perfecta arquitectura (tal com ha mostrat l'evidència de l'estructura de «Trenca el mirall i sabràs com ets») per arribar a la conclusió que estan escrites tal com raja. Ho reconegué el poeta mateix —i molts potser no ens ho acabàvem de creure— en més d'una entrevista: a la pregunta «¿Usted piensa al escribir?», formulada per Josep Cruset el 1966, el poeta contestava taxativament: «No; tengo un mundo interior que és un paisaje; estoy convencido de que el inconsciente no es inconsciente; tiene su inteligencia... La Poesía contiene siempre conceptos elaborados.» Però, immediatament, admetia: «Después... la minuciosa revi-

sió... la exactitud de las palabras... su preciso lugar...»⁸⁴ El 1980, en una entrevista amb Lluís Busquets i Grabulosa, el poeta afirmava: «la prosa [...] l'escrivia a raig fet, a màquina, directament...».⁸⁵ I, el 1983, hi insistia, ara a través de la comparació amb el mètode de creació de Riba: «En general, en la meua poesia, no hi ha res de pensat. [...] En Carles Riba, quan escrivia un poema, ja el tenia compost. [...] Jo no. Tots els meus poemes són començant un vers i seguint. [...] El meu procediment de fer consistia a escriure el primer vers. I el primer vers m'obria un món. I aleshores les imatges em venien de pressa, a base de suggeriments que portaven a altres suggeriments que completaven el poema.»⁸⁶ Jaume Vallcorba, que també ha vist els mecanoscrits foixians, ha afirmat: «La seva enorme capacitat tècnica, el domini extraordinari del lèxic i l'innat sentit del ritme de què feia ús l'impelliren a escriure gairebé al dictat del seu propi impuls, [...]»⁸⁷ Poc podríem explicar, si no, els esbossos a α de «Tornaven totes tres de les sardanes» o les correccions i temptatives de «L'espiamonges» a R. La precaució, tanmateix, convida a relativitzar aquesta afirmació: és evident que l'esquelet de la prosa, Foix el devia tenir, sinó escrit, com a mínim mentalment clar, en major o menor proporció segons els casos, abans de posar-se a escriure i deixar-se embriagar per la suggestió de les imatges o els motius que feien germinar cada escrit.

Aquest mateix embriagament no li devia permetre d'estar per la nosa d'haver de transportar-lo al paper a través d'un artefacte com era la màquina d'escriure. A tall d'anècdota val la pena de reportar aquí aquell passatge d'«El doctor Buyrach, d'Aigües Caldes» conservat a δ' —i eliminat a la darrera versió— on aquesta «nosa» es convertí en metàfora:

El doctor Buyrach parla sec i cru, i tan depressa, que els mots se li encavallen com les tecles d'una màquina d'escriure.

(El bo del cas és que, mentre Foix escrivia aquests mots, que ocupen les dues darreres línies del full, molt a prop del final del foli, el paper s'anava alliberant de la pressió del carro de la màquina, de manera que els caràcters teclejats anaven desplaçant-se paulatinament cap a l'abisme inferior de la pàgina...).

84. JOSÉ CRUSET, «J. V. Foix: Añoranza y razón en un mágico mundo ideal», *La Vanguardia Española* (29 desembre 1966), p. 61.

85. LLUÍS BUSQUETS I GRABULOSA, «J. V. Foix, u i divers als vuitanta-set anys», *El Correo Catalán* (març 1980); recollit a *Plomes catalanes contemporànies*, Barcelona, Edicions del Mall, 1980, p. 14.

86. JOSEP MERCADÉ RIAMBAU, «Paraules inèdites de J. V. Foix», *La Vanguardia* (2 febrer 1988; però l'entrevista és del gener del 1983).

87. JAUME VALLCORBA, «De l'edició crítica de la seva poesia», *Cultura*, núm. 52 (gener 1994), p. 40; reproduït a Josep ROMEU, Manel BARBERÀ, Rafael SANTOS TORRUELLA i Jaume VALLCORBA, *Llegir Foix*, Lleida, Institut d'Estudis Ilerdencs, 1995, p. 65-70.

Això explica l'elevat nombre de correccions fetes a màquina, sobre la marxa, en el mateix moment de creació i composició de les primeres versions de les proses. Algunes d'aquestes deixen veure clarament les lliçons d'abans i de després de la correcció, com per exemple a «Tot, és U?» (versió α):⁸⁸

pintat

Amb el mar com a fons, les ~~bambolines~~ teles laterals sòlidament fixades i sàviament decorades allunyen

abans de la correcció:

Amb el mar com a fons, les bambolines sòlidament fixades i sàviament decorades allunyen

i després de la correcció:

Amb el mar pintat com a fons, les teles laterals sòlidament fixades i sàviament decorades allunyen

Altres dificulten l'establiment dels diferents passos que hi ha seguit l'autor, com ara a la versió α de «Tubulem-nos!»:

Va venir-me basarda com si passés, de nit,
i sol, pels Terradets o per ~~pa~~^{estret} de Collegats

on cal suposar tres moments:

Va venir-me basarda com si passés, de nit, i sol, pels Terradets o per la

aquí, Foix s'ho degué repensar:

Va venir-me basarda com si passés, de nit, i sol, pels Terradets o pel pa[s] de Collegats

per afegir, després, «estret», però sense ratllar la contracció i el substantiu anteriors; de manera que, literalment, la lliçó definitiva d'aquesta versió diu:

88. Les transcripcions d'aquest apartat són diplomàtiques: no hi corregeixo res i només hi faig constar les correccions a màquina.

Va venir-me basarda com si passés, de nit, i sol, pels Terradets o pel pá estret de Collegats

allà on cal suposar que volia dir, tal com quedarà finalment a la versió definitiva:

Va venir-me basarda com si passés, de nit, i sol, pels Terradets o per l'estret de Collegats

A d'altres, com aquesta de «Nosaltres, els col·lectors de camions a 40 l'hora» a α , el procés de reconstrucció resulta pràcticament impenetrable:

Ens ho havia ~~sembalt encamionàvemsemblat~~ quan ~~xxxxxxxxxx~~ encamionàvem bidons ~~groses, negres, balus, abonyegats, esbotzats.~~
~~A mi~~ de tot~~es~~ colors i grandària, bonyeguts o esbotzats.

O com en l'encapçalament de «Somreia com l'alba darrere el baluard», del mecanoscrit β :

~~a mi no em cal~~

Quan ens vam girar per mirar-la havia entrat al portal on ningú de la Vila no gosa passar. Hi ve cada dia, ens han dit. ~~també l'he vista entrar~~ A mi no em ve tant de nou. L'he vista entrar ~~alla Temple/fleca a mitjanit~~ un dai d'estiu la vaig veure entrar al Temple

A quin fragment es refereix «a mi no em cal»? És una provatura d'inici o potser és una temptativa sobre «A mi no em ve tant de nou»? Com cal llegir el darrer fragment ratllat? «L'he vista entrar allà?», «L'he vista entrar al Temple?», «L'he vista entrar a la fleca»? O, provisionalment, «L'he vista entrar al/la Temple/fleca»?

6.3.4. TRES DACTILOGRÀFICS FOIXIANS

Per les repercussions que tindran en el procés de fixació del text definitiu i perquè, de fet, planteja un problema bàsic en la crítica textual, no sembla ocios de traçar aquí les característiques generals dels mecanografiats foixians i d'exemplificar-les sumàriament. Per a la seva desgràcia —i la de l'editor—, Foix no excel·lia precisament en l'art de la mecanografia ni la dactilocomposició, així com tampoc, tot sigui dit de passada, en l'ingrat exercici de correcció de proves tipogràfiques impreses —si més no en els anys de la seva vellesa.

Altrament, s'hauria estalviat —ens hauria estalviat— més d'una sorpresa desagradable en l'edició dels seus textos.

Per bé que com més s'acosten a la versió darrera, més polits i endreçats són els seus mecanoscrits, en alguns casos no solen atansar-se a l'ideal de pulcritud que hauria volgut el més condescendent teclista d'impremta. Aquesta asseveració semblaria un retret si no fos que, en general, l'embrutiment més evident dels mecanoscrits foixians és la conseqüència més palesa de la concepció del text com una cosa viva, susceptible d'ésser modificada en qualsevol instant i segons la jeia del moment.

Hi ha, tanmateix, errors mecanogràfics que no enganyarien ni enganyarien el més llec dels teclistes: abunden, per exemple, en aquestes primeres versions, les metàtesis («balus» per *blaus*, «sembalt» per *semblat*, etc.), les omissions involuntàries de caràcters —que prenen forma d'afèresis, síncopes, haplografies i apòcopes capricioses— o de mots sencers, i les addicions, volades a mitja alçada entre dues línies, o al marge. Les repeticions també contribueixen a pol·luir els mecanoscrits: normalment es poden destriar amb claredat perquè estan ratllades amb la mateixa màquina d'escriure, com en aquest tros de «Somreia com l'alba darrere el baluard», a α :

Vaig veure bé com es multiplicava amb un rostre divers i vestits nous. en cadascun dels miralls exposats de totes mides ~~de totes mides~~ i de totes grandors.

o a mà:

A servir tendres pinyons pelats, i cruixidores ametlles [ametlles *ratllat a mà*] torrades al Sòlid solitari amb amples elàstics tivants

6.3.5. EFECTES TEXTUALS D'AQUESTS TRETOS

1. *Error mecanogràfic o ortogràfic.* Els problemes poden sorgir a l'hora de discernir si una suposada errada mecanogràfica està disfressant un possible error ortogràfic o, pel contrari, si un error amb aparences de desviació de la normativa no és més que una pura badada mecanogràfica. Qui pot afirmar, sense més elements de judici, que *«estallada» 'estellada' (d'*estellar* 'trencar fent estelles' segons el *DLC* de l'IEC) a «La Casa de les Campanelles» és una cosa o una altra?

Sovint disposem de procediments que ens ajuden a esbrinar-ho: la comparació amb els altres testimonis, sobretot els mecanoscrits, és el més decisiu.

El mateix «estallada» surt a totes les versions mecanografiades (α , β , ϵ i E) de la citada prosa fins que el corrector farà la seva feina sobre E: es tracta, doncs, davant d'una negligència ortogràfica. Un altre cas: la versió α de «L'oncle de Viladordis» diu «airegerà» per comptes de *airejarà* que és el que figura a α' després de la correcció i a β , cosa que indica clarament que la primera lliçó és fruit d'una distracció, diguem-ne, mecanortogràfica.

De vegades la confrontació amb els mecanoscrits de la mateixa prosa no és prou aclaridora i cal recórrer als d'altres proses. Les dues primeres versions, α i β , de «Les mans tremolejaven» diuen, en un determinat moment, «caballeres», mentre que a la darrera —E i la còpia ϵ — la lliçó és ja la correcta, «cabelleres», la qual cosa significaria que α és un error mecanogràfic que ha arrossegat també β . Ara bé: en els mateixos mecanoscrits E i ϵ d'«El meu museu de pintures» es llegeix, sense haver estat advertit per Foix ni pel corrector, «caballeres», lliçó que passarà a la primera edició (TOC) i a la de les *Obres completes* (OC2) i que no serà corregida fins a la del *Diari* (DIA). I és que la forma incorrecta és un «tic» foixià que apareix ací i allà dins la seva obra: figura a E, al títol de la prosa «Somnis immòbils amb ròssec de cabellera», abans de la correcció, per exemple.

Nogensmenys, la comparació amb la lliçó d'altres mecanoscrits no està exempta d'inconvenients que en relativitzen la infal·libilitat: tots els mecanografiats de la citada prosa «El meu museu de pintures» (β , γ , ϵ i E; el fragment de α no arriba a aquesta part) duen la lliçó «musica», així, amb diástole, forma que, segons el *DCVB* d'Alcover i Moll (vol. VII, p. 675) és «vulgar i corrent a bona part del territori de parla catalana», però «adoptada també en el llenguatge poètic». Sabem de la preferència foixiana per determinades formes vives contra les corresponents normatives (V. *supra*, el § 5.3. «Sobre l'origen de les incorreccions foixianes») i també per formes exclusives del registre literari: dos arguments, doncs, més el de la lliçó unívoca dels quatre mecanoscrits, que consoliden la forma amb l'accent desplaçat com la que Foix volia per a aquest fragment. La versió de PA confirma, segons el meu parer, que l'original tramès a C. J. Cela per a la publicació als *Papeles de Son Armadans* (còpia de γ , pel que sembla) devia dur també «musica» sense corregir, perquè PA diu «música», que fa tota la pinta de ser una correcció d'impremta d'editorial no catalana poc avesada a les rareses accentuals de la nostra llengua. Amb tot, la qüestió és que a la versió de TOC (primera edició) es llegeix la forma normal, esdrúixola: si la forma plana va ésser legitimada pel corrector de les Edicions 62 al mecanoscrit E, vol dir que el canvi és obra de Foix a les galerades? I, si així fos, després d'haver escrit *quatre cops* la forma vulgar i poètica, quins motius el van empènyer a substituir-la per la normativa?

II. *Error mecanogràfics o variants.* Un altre dilema treu cap davant d'aquells fragments que, sota l'aparença de variants, poden amagar errors meca-

nogràfics, o viceversa. La disjuntiva, que apareix puntualment més sovint del que es voldria, abraça casos de distinta mena. Heus ací, a tall de mostra no exhaustiva, alguns dels paradigmes que regeixen aquest fenomen.

a) Repeticions involuntàries o estilístiques? Determinades repeticions, per exemple, es poden confondre amb opcions estilístiques, com en aquest passatge d'«El meu museu de pintures» conservat a β :

Pintures de diumenge, [de diumenge *ratllat a mà*] de no fa gaires anys, amb carrers sense gent

semblant al següent, amb la repetició sense ratllar:

pels voltants del Molí, del Molí de la Tor,

de la versió α d'«Els aiguamorts del Molí de la Tor».

b) Caràcters superposats. D'altres vegades, el dubte sorgeix quan el poeta tecleja un caràcter a sobre d'un altre, amb la mateixa intensitat. El cas no presenta cap problema quan els caràcters són prou diferents o es pot acudir a l'evolució de la lliçó, com ara quan a la versió α de «La Casa de les Campanelles», trobem:

al cim de la β edrerera blanca

on el dubte s'esvaeix si comprovem que a *JP* —suposadament anterior a α — hi diu «Pedrerera», igual com als testimonis posteriors (β , ϵ , E i *TOC*), a desgrat que en altres llocs de la seva obra Foix hagi optat per la minúscula. Però en el cas següent, de la versió β de «Tocant a mà»:

Arran mateix dels fonaments seculars de la β aret, ni dellà, no hi havia cap forat

és la majúscula que corregeix la minúscula o viceversa? El procediment per esvair el dubte és tan evident que està de més explicitar-lo: resulta, però, que dels altres sis llocs del mateix mecanoscrit on apareix el mot, tres estan en majúscula i tres en minúscula. L'evidència del procediment, per a desesperació de l'editor, topa amb una balança perfectament equilibrada.

c) Signes de puntuació. Una altra font de problemes raja de la poc amable relació —per dir-ne d'alguna manera— que el poeta mantenia amb el sistema de puntuació. El lector sagaç dels seus textos ja pot haver-se'n format una idea. Gabriel Ferrater, per exemple, en va deixar constància escrita en la llista de suggeriments que tingué oportunitat de deliberar amb el poeta en ocasió de les errades del volum de les *Obres poètiques* de Nauta (V. el § 5.4). En tot

cas, a través de l'observació directa dels mecanoscrits i amb el coneixement d'algunes manifestacions foixianes, ni que siguin indirectes,⁸⁹ hom pot fer-se una idea bastant precisa de com devien enutjar al poeta comes, punts, punts i comes, i tot altre espècimen d'aquesta categoria.

Els exemples dels mecanografiats α , β i γ que es podrien adduir en aquest sentit són molt nombrosos. En definitiva, però, el seu origen cal anar-lo a cercar en el punt d'expertesa que mancava a Foix en la ingrata feina de mecanografiar, en les mateixes exigències d'una escriptura a rajaploma i, també, en les pròpies decisions estilístiques del poeta. D'altra banda, la impaciència durant la revisió minuciosa dels textos, el poc «tacte» de correctors i teclistes i la incúria en el moment de corregir proves d'impremta són factors que tampoc no han col·laborat a destriar dels textos foixians el gra —un sistema personal de puntuació— de la palla —els errors i les distraccions de puntuació.

d) Parlaments dels personatges. És ben sabut que, en les proses foixianes, no hi ha fragments de diàleg com els que es poden trobar, posem per cas, en una novel·la, sinó que, en general, les frases en estil directe reproduïxen el parlament d'un sol interlocutor, principalment el *jo* protagonista dels textos,

—*I si fossin els tres amants?*, he dit jo, com si divulgúés secrets subterranis.
[...] —*Tu eres una de les tres, Emília.*
(«Un delegat de l'intendent...» de *L'estrella d'En Perris*)

o l'antagonista,

[...] —*Vós no em feu riure*, ha dit. M'ha agafat pel braç, i m'ha fet seguir per un corriol perdedor entre arbres fruiters. —*No, vós no em feu riure gens.* [...]
(«Diuen que la filla de l'esclopaire...» de *L'estrella d'En Perris*)

de manera que només excepcionalment hi ha els parlaments de dos personatges diferents seguits:

[...] Però a mi m'intrigava el delit amb què cremava la palla al mig del carrer i a ple sol. —*Us plau de fer foc...* Tot transformat, ha respost: —*Sóc home de nit.* [...]
(«De pujada pel carrer del Mig...» de *L'estrella d'En Perris*)

89. «Nos divertimos mucho. Poco en las comas y en los puntos, de cuya importancia [Foix] dudaba.»: J. VALLCORBA-PLANA, «Un excelente luchador del léxico y la métrica», *El País* (30 gener 1987), p. 22.

La majoria de les vegades en què s'esdevé aquest cas, les paraules d'un dels dos personatges es transcriuen en estil indirecte:

[...] El diumenge següent, en sortint, a les tres de la matinada, del ball de «La Violeta», li vaig dir: —Pepa! Quina son aquest matí. Em va respondre que els dilluns santa Eulàlia li feia la feina. [...]

(«Pepa, la lletera» de *Primers fragments del Diari*)

En tot cas, mai no ocupen un lloc diferenciat del discurs del narrador (el paràgraf de cada personatge formant un paràgraf encapçalat per un guió llarg) sinó que s'hi presenten diluïts. La manera de marcar-los respecte de la resta del text és un altre aspecte que no afavoreix la distinció entre errors i variants o trets d'estil. Perquè Foix ho fa, en els seus mecanoscrits —quan ho fa—, de maneres prou diferents.

L'estàndard tipogràfic actual prescriu per a aquests casos que «el guió inicial d'una intervenció, si no comença paràgraf, va precedit d'un espai normal entre paraules i es tanca a la fi sempre que no vagi seguit immediatament després pel guió inicial de la intervenció següent». Així mateix, «pot convenir posar les paraules d'un personatge entre cometes [...] quan la seva intervenció es produeix fora d'una situació de diàleg pròpiament dit (sovint en passat iteratiu o bé com a il·lustració d'una actitud, moltes vegades sense incloure respostes)» i aleshores «els incisos de narrador van marcats obligatòriament amb guions». ⁹⁰

De fet, Foix —que, certament, no tenia cap obligació de conèixer els ets i uts dels usos tipogràfics normatius— se cenyeix a les dues solucions més habituals per marcar l'estil directe (guions llargs i cometes), sense discriminació, però, dels diferents sentits que els atribueix la tipografia. De manera que només la manca d'un criteri unívoc pot explicar l'aplicació de les dues solucions amb idèntic valor dins una mateixa prosa i a tan poca distància com a la versió α d'«Els amants»:

—Són els amants, em va dir algú que al mateix temps em retirava de la punta de l'illot des d'on jo gosava espigar. Vaig pensar amb Hero i Leandre; però la mateixa veu, ja amb deliri de foc i aigua, em va dir: "No tornis més. No és bo reprendre els somnis. En pots morir, i en sec." Ja una altra vegada [...]

Els textos mecanografiats de Foix, tanmateix, presenten, amb una relativa intensitat, un cert desori fins i tot en l'aplicació de cadascuna de les dues re-

90. Joan SOLA i Josep Maria PUJOL, *Ortotipografia*, Barcelona, Columna, 1995, p. 98 (§ 2.75) i 100 (§ 2.80); curiosament, algun dels exemples que hi addueixen els autors és de Foix.

presentacions de l'estil directe. Un desori que no tindria cap transcendència (deixant de banda el desfavoriment estètic que poden veure en els seus textos, un cop impresos, els incondicionals de la tipografia), si no fos que puntualment, en casos molt concrets, pot difuminar fins a la dilució les paraules del personatge amb el discurs del narrador.

Així doncs, no són infreqüents els oblots del guió que obre o del que tanca els parlaments:

[...] Ja ho anava a contar al qui [...] em feia com de company quan [...] em diu: *No són aigüamorts com sé que vós creieu.* [...]

Semblantment, Foix no sol entreguionar les intervencions del narrador situades a l'interior de parlaments que van entre cometes:

[...] —«La sal, he pensat jo, l'ha endurit.» [...]

e) Cursiva i estil directe. Hi ha encara una altra pràctica foixiana, relacionada amb aquesta qüestió, que no es pot passar per alt. En algunes proses mecanografiades, la totalitat de les intervencions dels personatges estan subratllades, a cops encapçalades també amb guió, pràctica que en altres proses obvia o només duu a terme parcialment. De fet, aquest hàbit, inconegut a les proses diarístiques de *Gertrudis* i *KRTU*, comença a manifestar-se a les de *Del «Diari 1918»* i es consolida a les de *L'estrella d'En Perris*, on a la primera edició tots els parlaments es presentaven en una negreta que a la segona, dins les *Obres poètiques*, es convertí en cursiva. Nogensmenys, la generalització del procediment no tindrà continuïtat en els dos darrers llibres, en què rep un tractament similar al de *Del «Diari 1918»*.

Davant les tres materialitzacions de transcripció dels parlaments dels personatges (tot en rodona, tot subratllat o una part en rodona i una altra subratllada), se m'acuden tres possibles justificacions: 1) el model de *L'estrella* és el bo: de fet, Foix hauria volgut tots els parlaments dels seus personatges en cursiva; la distracció i/o la pròpia manera d'escriure a màquina li ho hauria impedit;⁹¹ 2) el model de *Del «Diari»* és el bo: els subratllats dels seus mecanoscrits són fets amb plena consciència i persegueixen, doncs, els matisos que habitualment es donen a la cursiva;⁹² 3) 2), però en alguns casos 1, és a dir: el

91. Així sembla interpretar-ho Jaume Vallcorba, el qual va generalitzar «l'ús de la cursiva per indicar l'estil directe» (V. la «Nota a aquesta edició» de la seva edició de *Del «Diari 1918»*, del 1991, passats cinc anys de la mort del poeta, p. vii; també sengles notes de *L'estrella d'En Perris*, *Darrer comunicat* i *Tocant a mà...*).

92. Això és exactament el que fa el mateix Vallcorba a *Tocant a mà...*, on ha dut a terme la generalització exceptuant-ne dues proses, en les quals, tal com reconeix l'editor mateix a la

fet de subratllar certs fragments i de no fer-ho en d'altres respon a la voluntat expressa del poeta de dotar-los d'algun determinat sentit, però és possible i probable que en més d'una ocasió s'hagin escolat descuits.

Per a qui conegui els mecanoscrits foixians —i pel que ha estat dit fins ara un hom se'n pot fer una idea força precisa—, la tercera possibilitat es presenta com la més raonable. En definitiva, com que mai podrem saber l'origen —consciència o distracció— dels fragments no subratllats, el més honest des del punt de vista de la crítica textual és conservar els textos tal com el poeta els va deixar.

6.3.6. LES CORRECCIONS AUTÒGRAFES

En general, les correccions autògrafes es reparteixen de forma desigual en els textos, segons, probablement, el grau de dificultat en què el poeta es va trobar a l'hora de desenvolupar-los per escrit, de manera que, si bé en algunes proses hi ha molt poques correccions, o cap, d'altres, com ara «Somnis immòbils amb ròssec de cabellera», n'estan veritablement farcides. En el primer cas, sol ser perquè la prosa ja va ser creada en un primer moment en una versió molt propera a la definitiva («Els amants»), o perquè les correccions les va dur a terme en una còpia d'aquesta primera redacció no conservada o en una altra reelaboració posterior («La ventada del somni»).

1. *Abast de les correccions.* Contràriament al que es podria esperar, vista la poca perícia dactilogràfica del poeta, un cop mecanoscrita la prosa, les correccions que Foix hi duu a terme de la seva pròpia mà no solen afectar les errades mecanogràfiques comeses durant el picat. El fet em sembla significatiu perquè defineix amb exactitud la poca importància que Foix donava als aspectes més «mecànics» de la (re)escriptura i dóna bastant l'abast de fins a quin punt, donat que els seus interessos anaven per un altre camí, se li podien escolar lliçons no desitjades.

Les intervencions de la pròpia mà de l'autor en aquests mecanoscrits afecten la puntuació (addició i supressió de comes, bàsicament), el canvi d'ordre ocasional d'algun sintagma i, sobretot, el lèxic, sobre el qual són difícils d'establir les línies generals que regeixen les correccions foixianes. En la seva globalitat, denoten poc més que les preferències estilístiques de l'autor: no podia ser altrament, si partim de la base que la prosa germina i es desenrotlla en la ment del poeta. El procés d'escriptura n'és la plasmació com

«Nota a aquesta edició», «Foix reserva per a la cursiva un ús purament invocatiu i iteratiu per a certs fragments d'estil directe», p. x.

en un mirall del pensament; el de correcció li serveix per polir-ne les arestes. L'autèntica clau de la filosofia que dirigeix l'evolució dels canvis podria donar-la la comparació amb les llibretetes dels manuscrits, on sembla que hi hauria consignat el germen, l'anècdota de cada prosa. Però aquestes, com se sap, no s'han conservat.

Tanmateix, es poden sedassar algunes línies concretes com ara la substitució d'expressions per neologismes lèxics de collita pròpia, construïts sovint per mitjà de la composició (canvi de «sense dir ni piu» per «llenguafrenat»); l'eliminació de repeticions dins una mateixa prosa o en proses properes;⁹³ el bandeig de provatures lèxiques —típiques de Foix— massa agosarades («mels magejants» per «mels de maig») o massa explícites («En Feliu i Na Balbina, a pèl,» per «En Feliu i Na Balbina,» o «es penja a l'arbre» per «delira»), etc.

ii. *Localització i distribució de les correccions.* Les correccions qualitativament o quantitativament més importants solen donar-se a llocs «crucials» de les proses: a les frases del començament (V. «Amb una llenca de mar a les mans» o «En Mèlic dels Torrents») i a les del final (V. «La Veïna» o «Somreia com l'alba darrere el baluard»), com si el poeta tingués especial cura i/o dificultats per encetar el camí de sortida i, sobretot, per clausurar el desenvolupament del poema. També, encara que en menor proporció, en alguns segments del cos de la prosa, sobretot en les enumeracions (V. «Trenca el mirall i sabràs com ets»).

Aquestes correccions, tanmateix, no sembla que Foix les dugués a terme de forma més o menys sistemàtica. Altrament no s'explicaria el fet que aquestes es trobin, en les versions d'aquesta carpeta *T1*, sota tres realitzacions diferents:

a) En algunes proses, les correccions ens han arribat sobre una còpia d'una versió (·'· o ·''·): de les dues versions de la prosa «Trenca el mirall i sabràs com ets», posem per cas, una —l'original, α' — és plena de correccions autògrafes (V. *supra*, el comentari d'aquesta prosa), mentre que l'altra —la còpia al carbó, α'' — no en té cap ni una. Semblantment s'esdevé amb «Nosaltres, els

93. Qüestió aquesta en què Foix es mostrava especialment inflexible, segons confessió dels qui el conegueren de prop: «[Foix] Va dictar al seu lector textos nous i, simultàniament, li demanava que li llegís els antics, per tal de corregir-los, eliminar-ne la repetició de mots —un punt en el que el poeta es mostrava especialment atent— [...]» (mots de Jaume Vallcorba de la «Nota» a la seva edició de *Cròniques de l'ultrason*, p. xvi). La mateixa Gaudiosa González, serventa del poeta, en el seu testimoni recollit a Manuel CARBONELL i Carmen SOBREVILA, *J.V. Foix: Cinc rutes literàries*, Argentona, L'Aixernador, 1993, p. 178-179, diu, recollint segurament una idea que degué sentir a Foix: «Ell trobava que per fer un llibre havien de passar moltes hores per fer-ho ben fet. Ja sap com s'hi mirava, ell. Si en un llibre no hi pot haver una paraula dues vegades, imagina't quin embolic!»

collectors de camions a 40 l'hora», en què α' ofereix un munt de correccions no presents a α'' , en la qual tan sols n'hi ha una, diferent de les de α' .

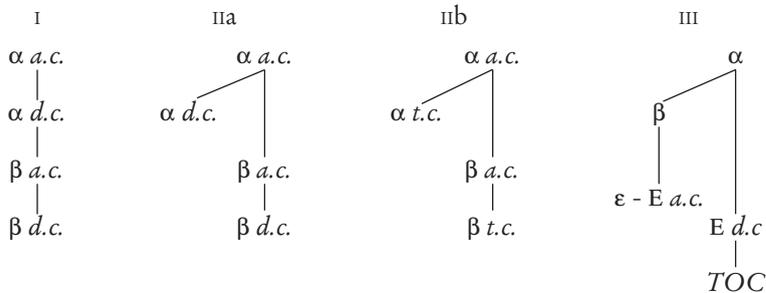
b) En altres textos, les correccions estan fetes sobre les dues còpies d'una mateixa versió (\cdot' i \cdot''), amb el benentès que de vegades són coincidents (Foix va repetir la mateixa esmena sobre α' i sobre α'') i de vegades no (Foix va fer, sobre lliçons diferents, rectificacions diferents, una per a cada còpia).⁹⁴ «En Mèlic, dels Torrents» és un exemple d'aquesta situació (les cel·les en blanc indiquen que no hi ha hagut cap correcció):

α (α' i α'') <i>a.c.</i>	α' <i>d.c.</i>	α'' <i>d.c.</i>
a la casa d'En Mèlic [...] hi entrava hom pel Claper d'Amunt.	la casa d'En Mèlic [...] tenia l'entrada pel Claper d'Amunt.	
ni passar per la Duana?)	ni passar per la fosca Duana?)	
hem vist l'home, En Mèlic,		hem vist En Mèlic,
un bossot de cuir gravat	una bossa de cuir gravada	
arabescs corniformes.	dibuixos corniformes.	
bräsera	bräsera	
troncs i columnes esbrancats i sangosos.	troncs i columnes esbrancats.	
de pam en pam,	a pams vists,	
hi hem fugit.	i hem sortit.	
Tot hi era lluminós	Tot era lluminós	
com si fos a tocar,	talment a tocar,	
En Feliu i Na Balbina, a pèl,	En Feliu i Na Balbina,	
ganàpia com és,	tan ganàpia,	
receptaris medievals,	receptaris quatrecentistes	
d'automobiler		de motorista

94. En aquesta carpeta no es dona mai el cas, cosa que sí que passa en altres, que sobre la mateixa lliçó Foix faci dues correccions diferents, una per a cada còpia.

La llista d'exemples, cadascun amb les seves peculiaritats, es podria ampliar amb «Les mans tremolejaven», «L'oncle de Viladordis», «La Casa de les Campanelles», «La ventada del somni» o «Tot, és U?».

c) Finalment, les esmenes ens poden haver arribat sobre dues redaccions diferents (α i β), com és el cas de «Somreia com l'alba darrere el baluard», que presenta en aquest sentit algunes curiositats que val la pena de concretar, perquè tornaran a aparèixer en els mecanoscrits d'altres carpetes:

La premissa teòrica representada amb I postula, com sembla lògic i natural de pensar, que β parteix de les lliçons de α amb les correccions, per reelaborar el text segons una solució de continuïtat evident en qualsevol revisió d'un text donat.

El cas indicat a IIa representa un trencament d'aquesta continuïtat, en tant que β no recull la darrera lliçó de α , sinó la primera (la d'abans de la correcció), cosa que s'esdevé en tres casos, en aquesta prosa:

ha de cridar els veïns α a.c. li cal cridar als veïns α d.c. ha de cridar els veïns β
 en mig α a.c. barrejat α d.c. en mig β
 al peu d'una muntanya. α a.c. per la muntanya. α d.c. al peu de la muntanya. β

Un trencament que també posa de manifest l'evolució significada a IIb, on β no recull, ni en la versió mecanoscrita ni en les seves temptatives de correcció, cap dels assajos autògrafs fets sobre α , sinó la mateixa lliçó mecanoscrita de α (en negreta la frase que genera les temptatives):

¿Com és Gertrudis que /ja no/ no em mires com abans, quan encenc les faroles del Cap de la Vila? α quan alçava bandera i ... la falç α t.c. quan enveto espartenyas al portal de l'avi? α t.c. /que quan crido el Fet del dia i .../? α t.c. ¿Què ho deu fer doncs, Gertrudis, que en cridar el Fet del dia des del

Cap de la Vila, /no em respongui,/ ni tu no em mires ni els altres no escolten α t.c. **¿Com és, que ja ni et gires com abans quan encenc les faroles del cap de la Vila?** β /pinto escric,/ quan amb vermells roents escric per a tu, endevinalles, a les parets de β t.c. quan amb vermell fogós escric per a tu, endevinalles, a les parets de β t.c. quan amb vermell fogós t'escric endevinalles a la barana del port? β t.c.

Sens dubte, però, el cas més curiós, bé que molt puntual, és el de III: α , en un determinat moment, diu «la mestressa», lliçó que serà substituïda per «l'amo» ja a β , de la qual anirà a parar a ϵ i la còpia E, on rebrà la correcció en favor de l'antiga lliçó de α («la mestressa» E d.c.) i d'aquí a TOC i a versions següents.

6.3.7. VACIL·LACIONS LINGÜÍSTIQUES A α , β I γ

L'observació dels originals mecanografiats foixians posa de manifest l'existència d'una sèrie de dubtes gramaticals, dels quals, sistematitzats, destaquen com a més freqüents (dins de l'ocasionalitat, és clar), els següents:

a) vacil·lacions en el vocalisme àton, tant en la /u/ (*«pulveritzat», *«matosser», *«ensunyats», *«desmontar», *«entafurat», *«Burdeus», *«tubolars»), com, sobretot, en la /e/ (*«manestrals», *«esprimetxats», *«patricons», *«agitenats», *«engoixa», *«terrabastellós», *«benestrucs», *«aixefats», *«cornatí», *«treurem», *«sornaguera», *«farum», *«treballajant», *«toferosa», *«compacte», *«airegerà», *«desferà», *«terenyines», *«emmelengit», *«penserós», *«esberzers»), com en altres casos més concrets que responen a pronúncies populars, vives, de la llengua («indifinit» 'indefinit') o a arcaïsmes conscients («ferre» 'ferro');

b) dubtes en l'apostrofació de l'article femení: *«la una» 'l'una', *«l'hidroteràpia», *«l'humitat»;

c) inseguretat en l'ortografia de les oclusives (*«càstic», *«llòbreg») i les mudes (*«quinqer») finals i de la h (*«issaven», *«hermità»), així com d'alguns fonemes conflictius com ara /b/ (*«tivant», *«tivats», *«bòvila», *«babeja», *«bolbes», *«esboranc», *«calves», *«bebedors»), /s/ i /z/ (*«molçudes», *«quarç», *«cuiracers», *«coci» 'cossi', *«cetrill», *«garça», *«obessos»), /ks-/ /s/ (*«espectants», *«escusa», *«extranyament») i d'altres (*«sacristia», *«desconnectades»);

d) vacil·lacions, també, morfosintàctiques, justificades la majoria dels casos per la influència de la llengua oral, col·loquial: en els gèneres (*«mangre cuit», *«fúlgida escafandra blanca»); en la concordança del participi amb el pronom feble d'objecte directe; en l'ús de *per* i *per a*, de veus com *ningú* amb

valor negatiu sense l'adverbi de negació *no* i de la preposició *a* davant complement directe de persona;⁹⁵

e) dubtes, també, pertanyents a l'ortografia dels mots compostos (*«fil ferro»/*«fil-ferro»/«filferro», *«siscents»), i ús de formes lèxiques populars («pantufles» 'plantofes', «gavinet» 'ganivet');

f) incorreccions en la separació sil·làbica dels mots a final de ratlla: *«terra», *«no-saltres», *«acompan-yat», etc.

6.4. TESTIMONIS IMPRESOS FILIATS A AQUESTA CARPETA

6.4.1. TRES MOSTRES DIFERENCIADES

Segons es desprèn de l'acarament de variants, sembla clar que Foix va utilitzar els textos d'aquesta carpeta, la més antiga, a l'hora de donar a llum tres mostres força properes en el temps (març i novembre del 1971 i novembre del 1972) a la data d'aparició de la primera edició en volum (juny de 1972): les tres proses de la revista *El Pont* de Miquel Arimany,⁹⁶ la prosa «La ventada del somni», publicada dins el fulletó explicatiu de l'exposició de Frederic Amat a la Galeria Aquitània⁹⁷ i la dels *Papeles de Son Armadans* de Cela.⁹⁸

Tot i basar-se en el material d'una mateixa carpeta i ser propers en el temps a la primera edició de *Tocant a mà...*, aquestes mostres contenen estadis d'elaboració prou diferenciats respecte de *T1* i de *TOC*.

6.4.2. ELS TEXTOS D'«EL PONT»

Els textos de *Tocant a mà...* que va publicar la revista *El Pont* el 1971 són ja, pràcticament, la versió definitiva. Cal tenir present que, a *T3* (amb el mecanoscrit E), aquestes proses no hi són mecanografiades sinó fotocopiades d'un exemplar de la revista i enganxades en sengles fulls, sobre els quals Foix i el corrector van fer algunes esmenes:

95. «[Fabra] dóna regles sobre la supressió de la “a” preposició quan s'escau, tot desentenant-se del castellà, [...]»: J. V. FOIX, *Catalans...*, citat, p. 39-40; *OC2¹*, p. 257; *OC4*, p. 200.

96. «Quatre poemes», *El Pont*, núm. 51 (març 1971), p. 24-27. Els quatre poemes són «Amb una llenca de mar a les mans», «No tanquis els porticons, de nit...», «Els tres clergues del temps de Pere III» i una versió en prosa i una altra en vers de «A la ratlla d'Isil, en llunyania de segles».

97. «La ventada del somni», dins el fulletó de l'exposició *...capses per obrir, caps per tancar...* de Frederic Amat a la Galeria Aquitània, Barcelona, 5 novembre - 6 desembre 1971.

98. «La sala de les pintures i l'ús de fruit», *Papeles de Son Armadans*, any XVII, tom LXVII, núm. CC (novembre 1972), p. 151-153.

mig mossèn *TOC*] mossèn α *a.c.* fàmul α *d.c.* mossèn amb nas de trompa
EP E a.c.

Entre aquesta versió esmenada i la definitiva (*TOC*) hi ha encara petites discrepàncies textuales que menen al convenciment que Foix encara va introduir algun canvi en corregir les proves de l'edició del 1972, com ara l'afegit de les dedicatòries, canvis de puntuació (l'estança, α *CR EP E* \rightarrow l'estança; *TOC*) o d'altres més evidents (estudi; α *EP E* \rightarrow escola; *TOC*). A més, l'existència d'aquestes versions ha permès de corregir un error comès a *TOC* que s'havia transmès als testimonis posteriors:

terrat α *EP E* \rightarrow terra *TOC OM OC2 DIA*

L'error l'evidencia l'existència de la versió en vers, per tal com el dodecasíl·lab del qual forma part el substantiu romandria hipomètric si la darrera paraula fos plana: «lentament, com els sostres tocant a terrat».

6.4.3. LA PRIMERA VERSIÓ PUBLICADA DE «LA VENTADA DEL SOMNI»

El novembre del 1971, amb motiu de l'exposició de Frederic Amat «a la Galeria Aquitània de Barcelona, el text "La ventada del somni" de J. V. Foix fou inclòs en un catàleg força especial compost de quatre fulls sols col·locats dins d'una bossa de plàstic vermella, un dels quals insinuava el contingut de la mostra: *...capses per obrir, capses per tancar...* Aquest text va ser inclòs uns anys més tard, prèvia revisió i ampliació per part del poeta, en el llibre *Tocant a mà...*».⁹⁹

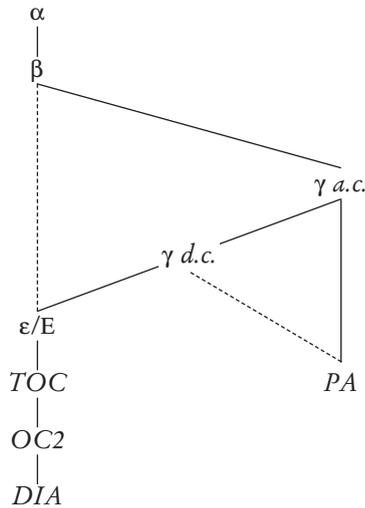
El text de la versió de *LV1* ve a coincidir, en línies generals, amb el de *TOC*, però sense els fragments corresponents a la quarta i cinquena pregunta. De fet, contra l'«ampliació» que postula Picazo, més aviat crec que el text de l'exposició és una reducció d'alguna versió ja existent, probablement la de ϵ -E; el mecanoscrit d'aquesta reducció, però, no s'ha conservat.¹⁰⁰ En donen raó dos fets: 1) que el text de les preguntes de *LV1* concorrents amb la versió definitiva coincideix pràcticament amb el de ϵ -E, i 2) que el text de α és clarament anterior al de *LV1* i, per tant, no sembla que tingués gaire sentit una evolució $\alpha \rightarrow LV1 \rightarrow \epsilon$ -E.

99. Glòria PICAZO, «Amat: posta a J. V. Foix», a *J. V. Foix, investigador en poesia i amic de les arts*, Barcelona, Fundació «La Caixa», 1994, p. 161.

100. No he pogut contactar amb Frederic Amat, que potser el conserva.

6.4.4. UNA VERSIÓ ALS «PAPELES DE SON ARMADANS»

La prosa de *Tocant a mà...* publicada als *Papeles de Son Armadans* de Mallorca il·lustra, novament, els intricats processos foixians de recreació dels poemes. Efectivament, a partir del seu *stemma*,¹⁰¹

hom pot constatar que γ ha de ser una còpia del mecanografiat que Foix degué enviar a C. J. Cela per al número especial dedicat a Llorens Artigas dels seus *Papeles de Son Armadans*, i, sobretot, que, a l'hora de refer la prosa per a la publicació a *Tocant a mà...*, Foix es basa en γ , versió sobre la qual fa la major part de les correccions que aniran a parar a E:

embrollades $\gamma d.c.$ ϵE *TOC* *OC2* *DIA*] espessos β espesses $\gamma a.c.$ *PA*
 cabelleres $\gamma d.c.$ *DIA*] caramells β $\gamma a.c.$ cabelleres ϵE *TOC* *OC2*
 d'una $\gamma d.c.$ ϵE *TOC* *OC2* *DIA*] d'una rara $\beta a.c.$ d'una nova $\gamma a.c.$ *PA*

de manera que aquesta versió aporta sovint la darrera versió:

empolsinat γ *PA* ϵE *TOC*] polsinós β
 cafès vuitcentistes γ *PA* ϵE *TOC*] balls de cafè β

101. Les línies discontinües indiquen els casos quantitativament menys importants.

o és un pas cap a la versió definitiva:

amb flors emmatxucades; ϵ E *TOC OC2 DIA*] de coll tort; β amb flors músties; γ *PA*
la meva sala ϵ E *TOC OC2 DIA*] que la gran sala era β la sala, γ *a.c. PA* la meva sala, γ *d.c.*

però també té present β quan més d'un cop abandona les provatures de l'aleshores darrera versió (γ) en favor de la immediatament anterior (β):

hi havia] hi havia altíssims β ϵ E *a.c.* hi havia, altíssims, γ *a.c.* s'alçaven, altíssims, γ *a.c.* s'alçaven altíssims γ *d.c. PA*
que, d cop γ *PA TOC OC2 DIA*] que β ϵ E

és per això que γ —amb *PA*— presenta unes variants que després no van ser recollides a E:

tots ϵ E *TOC OC2 DIA*] tot β tot mas, γ *PA*
embarretinats i fatigats; ϵ E *TOC OC2 DIA*] fatigats de no fer res; β *a.c.* fatigats; β *d.c.* fatigats de la gleva; γ *a.c. PA m.* γ *d.c.*

La versió de *PA* segueix normalment γ abans de fer-hi les correccions a mà; les que Foix va fer a màquina mentre reescrivia la prosa, òbviament, també hi surten:

fora d'ús, γ *d.c. PA* ϵ E *TOC OC2 DIA*] desusats β desussats γ *a.c.*
i sentida ϵ E *TOC OC2 DIA*] i que era oïda β i oïda γ *a.c.* oïda γ *d.c. PA*

Les correccions autògrafes, doncs, han de ser *posteriors* a la publicació de *PA*, probablement de quan el poeta preparava la versió següent (E). Ara, en dues ocasions Foix va afegir *de pròpia mà* a γ dues comes que també recull *PA*:

comprovants, ϵ E *TOC OC2 DIA*] avisar-me β γ *a.c.* avisar-me, γ *d.c. PA*
i, també, γ *d.c. PA* ϵ E *TOC OC2 DIA*] i β i, també γ *a.c.*

Dues hipòtesis poden explicar el pas γ *d.c.* \rightarrow *PA*: que les comes fossin afegides en una revisió més o menys immediata a l'escriptura de γ (caldria, aleshores, postular dos moments diferents d'incorporació de correccions manuals), o que fossin afegides sobre les proves de *PA* —si n'hi hagué— o, més versemblantment, sobre la còpia de γ que Foix lliurà a la redacció de la revista i després, a l'hora de disposar-se a refer la prosa per a E, amb la lliçó de *PA* al davant, fossin transferides a la seva còpia de γ .

6.5. ELS DARRERS MECANOSCRITS I LES PRIMERES EDICIONS

6.5.1. LES CARPETES «C1» I «T2»

Les carpetes de *Darrer comunicat* i *Tocant a mà...* de l'Arxiu Foix —que anomenaré, com ja he avançat fa unes pàgines, C1 i T2— contenen, amb les peculiaritats i les excepcions que es veuran tot seguit, sengles còpies de les que Foix va donar a Edicions 62 —C2 i T3— per a les respectives primeres edicions dins la col·lecció «L'Escorpi/Poesia» —DAR i TOC.

La carpeta C1 conté 36 proses del volum repartides en 43 fulls més un altre amb l'índex.¹⁰² Totes són la còpia al carbó (ε), amb correccions a mà sovint diferents de les de l'original, de la de C2 (E). Només hi falta l'article «Del real poètic», que n'havia de fer de pròleg i la prosa «Déu, de cara al mar». Ni les proses ni els fulls no estan numerats, però estan disposats seguint l'ordre que estableix l'índex, que és idèntic al definitiu amb alguns matisos, el més important dels quals és que el títol de la prosa «No et giris» està escrit a mà, al marge esquerre del full, inserit *abans* d'«El singular viatjant de Déu», quan finalment va anar *després*. El títol de la prosa «Déu, de cara al mar» està escrit també a mà al mateix marge però al lloc que serà definitiu, després de «Tu hi érets, Sumpta». En parlar de C2 veurem el perquè d'aquests fets.

La carpeta T2, en canvi, conté materials més diversos i fragmentaris. D'entrada, conté no només la còpia ε —incompleta— de E, sinó també altres versions anteriors (δ). A més de l'article «En versos ben tallats i arrodonida estrofa...», que Foix revisà perquè en fes de pròleg, de ε manquen set proses: «No tanquis els porticons, de nit...», «L'espiamonges», «Els tres clergues del temps de Pere III», «Somnis immòbils amb ròssec de cabellera», «Amb una llenca de mar a les mans», «A la ratlla d'Isil, en llunyania de segles» i «Nosaltres, els col·lectors de camions a 40 l'hora».¹⁰³ Altrament, només set proses tenen versió δ, dues d'elles amb original i còpia, amb correccions a mà no sempre coincidents, com és habitual.

La següent taula pot donar una idea global de la quantitat de testimonis que s'han arribat a conservar de les proses de *Tocant a mà...* anteriors a la primera edició dins el volum:¹⁰⁴

102. Els dos fulls de la prosa «El singular viatjant de Déu», que n'estaven separats, han estat incorporats recentment al recull.

103. Sospito que, en el cas de «No tanquis els porticons, de nit...», «Els tres clergues del temps de Pere III», «Amb una llenca de mar a les mans», i «A la ratlla d'Isil, en llunyania de segles», ε degué ser l'original que Foix va lliurar a Arimany per a la seva publicació a *El Pont*: per això no s'ha conservat dins T2.

104. L'asterisc indica que la prosa no està mecanografiada, sinó retallada d'*El Pont* i enganxada en el full, tal com s'explicarà més endavant. Les cometes altes (") indiquen que hi ha còpia i original de la versió.

	<i>JP</i>	α	<i>R</i>	<i>CR</i>	β	γ	<i>LV</i>	<i>EP</i>	<i>PA</i>	δ	ϵ	<i>AT</i>	<i>E</i>
Tocant a mà		X		X	X						X		X
No tanquis els porticons...		X		X				X					X*
L'espiamonges			X	X									X
Els tres clergues del temps...		X		X				X					X*
El doctor Buyrach...										X''	X		X
Tots som vacarissos										X	X		X
Somnis immòbils amb...		X											X
Úrsula i Balbina, o...											X		X
Les mans tremolejaven	X	X''			X						X		X
Si tothom ho ha vist...										X	X		X
Els amants		X								X	X		X
Els aiguamorts del Molí...		X''									X		X
L'oncle de Viladordis	X	X''			X						X		X
Trenca el mirall i sabràs...		X''									X		X
Amb una llenca de mar...		X						X					X*
En Mèlic dels Torrents		X''									X		X
«Tornaré quan ja no et faràs...»											X		X
Horari nou per als...											X		X
A la ratlla d'Isil, en...		X''						X					X*
El meu museu de pintures		X''			X	X			X		X		X
A tot país per on passem...											X		X
La ventada del somni		X''					X				X		X
Els imaginants immòbils		X									X		X
Tot, és U?		X''									X		X
La casa de les campanelles	X	X''			X						X		X
«Tubulem-nos!»		X									X		X
La filla dels porters del 78...										X	X		X
Nosaltres, els collectors...		X''								X''		X	X
La veïna		X''								X	X		X
«A l'Òpera, que és ell!...»		X''									X		X
Somreia com l'alba...		X			X						X		X

La carpeta *T2*, a més, conté també un índex amb el títol «Taules i endreces», que difereix del definitiu en tres punts: *a*) encara no hi figura «L'espia-monges», *b*) l'ordre d'«Els tres clergues del temps de Pere III» i «El doctor Buyrach, d'Aigües Caldes» hi és invertit, i *c*) els quatre darrers poemes no formen un grup a part. A més, com diu la capçalera de l'índex, al costat dels títols d'alguns poemes hi ha, escrites a mà, unes endreces que sovint no coincideixen amb les definitives. Les diferents fases del procés d'aquesta segona ordenació en comparació amb la definitiva es reflecteixen als apèndixs D5 i D6 d'aquest estudi.

6.5.2. δ : VERSIONS PROPERES A LA DEFINITIVA

Dels set components de δ («El doctor Buyrach, d'Aigües Caldes», amb δ' i δ'' ; «Tots som vacarissos»; «Si tothom ho ha vist, perquè ningú no en parla»; «Els amants»; «La filla dels porters del 78 de la Granvia»; «Nosaltres, els col·lectors de camions a 40 l'hora», amb δ' i δ'' , i «La veïna») només tres («Els amants», «Nosaltres, els col·lectors...» i «La veïna») tenen versió α a *T1* i només una («Nosaltres, els col·lectors...») no té la versió ϵ a *T2*.

Abans de res, convé recordar que la denominació δ no es refereix a un mecanoscrit, com ja ha estat advertit pàgines enrere, sinó que és una convenció per a assenyalar les versions anteriors a ϵ (còpia de E) conservades dins la carpeta *T2* de l'Arxiu Foix. En general, la distància textual que hi ha entre α o β i ϵ , vista i comparada la quantitat de variants, és més gran que la que existeix entre les versions de δ i les de ϵ , si exceptuem els casos d'«El doctor Buyrach...» i «Tots som vacarissos» comparables en la quantitat de variants a les versions α d'altres proses.

Justament, la versió δ d'aquestes dues proses es desmarca de la de la resta precisament per la quantitat de correccions que presenta, tant a màquina —senyal evident de l'estadi primigeni de la versió— com autògrafes, molt superior en comparació amb les de la resta, que en tenen molt poques o cap.

En efecte, si descartem les esmenes «tipogràfiques», com els errors de picat; les d'errors ortogràfics (*«esterrufats» per *estarrufats*), i les de puntuació, les variants significatives de les cinc restants són poc transcendents pel que fa a la quantitat: una a «La veïna», dues a «Si tothom ho ha vist...» i «Els amants», tres a «Nosaltres, els col·lectors...» (i encara a δ' , perquè δ'' és neta de correccions) i cap a «La filla dels porters...». La «qualitat» d'aquestes variants és també d'una importància relativa: substitució de «llur mateixa ronya» per «la mateixa ronya», d'«el bidó poc és ventrut» per «el bidó no és pas ventrut», d'«els mars blavissos» per «les mars blavisses» o de «rojors» per

«vermellors», etc. L'única que em sembla conceptualment remarcable és la substitució —finalment desestimada ja al mateix mecanoscrit: hi està ratllada— del títol «Els amants» pel de «Muntanya i cos», perquè coincideix amb una de les inscripcions que porta aquell *Nocturn* de Joan Pons que Foix tenia a casa seva.¹⁰⁵

6.5.3. LES CARPETES «C2» I «T3»

Els mecanografiats que Foix va lliurar a Edicions 62 el 1970 i el 1972 per a la publicació, respectivament, de *Darrer comunicat* i *Tocant a mà...*, reuneixen característiques similars, però presenten, al mateix temps, alguns trets que els singularitzen.

Quant a C2, destaca sobretot el canvi de títol: en el primer full d'aquest mecanografiat consta encara, amb lletra que no és de Foix, «Anava sola i dreta dalt l'autobús», ratllat. El canvi pel definitiu degué ser, doncs, al darrer moment. Aquelles dues proses el títol de les quals figura a mà a l'índex de C1 («No et giris!» i «Déu, de cara al mar») aquí no segueixen cap paginació: vol dir que van ser afegides després de la que hi va fer Foix i, també, de la que més tard hi va fer el corrector, en el mateix moment que el poeta les afegí a l'índex de la còpia que guardava a casa i també, cal suposar, al gruix de les proses. Cal entendre, per tant, que els afegits a mà de l'índex de C1 són simultanis a la decisió d'afegir les proses a C2, i posteriors al lliurament d'aquest mecanoscrit a l'editorial. El fet té la seva importància: d'una banda, obliga a bandejar el que seria més raonable (que les correccions de C1 fossin anteriors a C2) i de l'altra, avisa sobre la cautela amb què cal considerar determinades lliçons dels originals mecanografiats.

Altrament, a T3 apareix la reelaboració del text «En versos ben tallats i arrodonida estrofa...» amb la nota escrita pel mateix Foix que el data, equivocadament, el 1935 enlloc del 1936. A més, els textos que havien estat publicats a *El Pont* no hi són mecanografiats, sinó que són retalls dels d'aquesta revista, amb algunes petites correccions. Les dedicatòries, afegides a mà a sota del títol que encapçala cada prosa, encara no són les definitives. Sí que ho és, en canvi, l'ordre dels poemes que, per bé que en un primer moment conservava el de l'índex de T2 («El doctor Buyrach, d'Aigües Caldes» abans que «Els tres clergues del temps de Pere III»), més endavant va ser canviat pel definitiu.

105. V. una reproducció a Mordechai OMER, *Universo y magia de Joan Ponç*, Barcelona, La Polígrafa, 1972, p. 34.

6.5.4. ϵ i E: CÒPIA I ORIGINAL D'UNA MATEIXA VERSIÓ

Per simplificar, fins ara m'he referit a E com l'«original» que Foix va lliurar a Edicions 62 i a ϵ com la «còpia» al carbó que el poeta va conservar a casa seva. En honor a la veritat, s'ha de confessar que si bé és cert que E recull sobretot els originals i ϵ sobretot les còpies, també ho és que hi ha algunes còpies a E i alguns originals a ϵ : m'he pres aquesta llicència —que mantindré també d'ara endavant, un cop feta la precisió— per la poca rellevància textual que té: Foix feia correccions sense fer distinció entre una i altra, per donar després a l'editorial aquella que ell trobava millor. Feta aquesta precisió, la relació entre ϵ i E es pot sistematitzar en la tipologia següent: I) $\epsilon = E$, II) $\epsilon d.c. = E d.c.$, III) $\epsilon d.c. vs. E$, o $\epsilon vs. E d.c.$, i IV) $\epsilon d.c. \neq E d.c.$

Que els dos mecanoscrits aportin la mateixa llició (cas esquematitzat a I) és, òbviament, el més normal tractant-se d'un mateix picat. El cas II (els dos mecanografiats presenten la mateixa correcció) és també el que hom espera, sobretot en aquelles correccions dutes a terme sobre la marxa, mentre el poeta anava escrivint a màquina:

espíen estirats $\epsilon a.c.$ E *a.c.* espíen ajaguts $\epsilon d.c.$ E *d.c.*
(«Tu hi érets, Sumpta» de *Darrer comunicat*)

cansat $\epsilon a.c.$ E *a.c.* apressat $\epsilon d.c.$ E *d.c.*
(«Déu, de cara al mar» de *Darrer comunicat*)

però també trobem en els dos exemplars la mateixa correcció a mà:

poc a poc $\epsilon a.c.$ E *a.c.* pas a pas $\epsilon d.c.$ E *d.c.*
(«A tot país per on passem...» de *Tocant a mà...*)

penjar $\epsilon a.c.$ E *a.c.* fer aguantar $\epsilon d.c.$ E *d.c.*
(«Sis draps de pit, de donzella...» de *Darrer comunicat*)

La circumstància que només un dels mecanografiats presenti la correcció, expressada a III, troba el seu desenvolupament normal quan la correcció es dona a mà sobre E, que és el que s'esdevé amb més freqüència:

talment ϵ E *a.c.* com si fóssim E *d.c.*
(«En Mèlic, dels Torrents» de *Tocant a mà...*)

però no sempre, perquè de vegades és ϵ qui porta una correcció autògrafa que després no sol passar a la versió publicada:

En Campdepedrós ϵ a.c. E En Jesús Feliu ϵ d.c.
 («No em deixeu cap porta oberta!» de *Darrer comunicat*)

Molt rarament, la correcció està feta a màquina només sobre un dels dos exemplars del mecanografiat: Foix les degué afegir després d'haver tret els dos fulls del carro de la màquina:

i ajustaven els crits com si provessin de cantar amb música d'En Claver. ϵ a.c. E a.c. i ajustaven les veus com ~ ϵ d.c. a mà i ajustaven els crits com si provessin de cantar salms amb música d'En Claver i lletra d'En Pi i Margall. E d.c. a màquina
 («El singular viatjant de Déu» de *Darrer comunicat*)

Que els dos mecanografiats presentin correccions divergents (iv) és un fet excepcional, però també es dona en algunes de les correccions fetes a mà:

mentes degradades, ϵ a.c. E a.c. vainilles degradades, ϵ a.c. E a.c. ginesta passada, ϵ d.c. ginesta calcigada, E d.c.
 («Úrsula i Balbina o les filles de don Ruperto» de *Tocant a mà...*)

6.5.5. LA VERSIFICACIÓ D'UNA PROSA DE ϵ

El novembre del 1997, a cura de Jaume Vallcorba i amb una «Presentació» de Ferran Bach, apareixia als Quaderns Crema un llibre de Foix que l'editor intitulà, aprofitant un dels versos que s'hi imprimien, *Entre algues, do'm la mà*.¹⁰⁶ El volum recollia la «vintena llarga de poemes» que, «entre 1950 i 1976, J. V. Foix va escriure [...] per a Joana Givanel de Ventalló com a regal d'aniversari». ¹⁰⁷ Els textos eren presentats com a inèdits¹⁰⁸ però alguns no ho eren ben bé del tot: de fet, com a mínim dos havien vist la llum d'una manera o altra. El segon del volum, corresponent a la felicitació del 1951, en forma de calligrama, havia aparegut en facsímil dins un article de diari cinc anys abans que es fes públic el recull de Crema.¹⁰⁹ El dissetè, amb la felicitació del setembre del 1970, no

106. J. V. FOIX, *Entre algues, do'm la mà*, Barcelona, Quaderns Crema, 1997, coll. «Mínima Minor», núm. 76. Simultàniament, apareixia també dins *Poemes esparsos*, Barcelona, Quaderns Crema, 1997, p. 109-139. Més endavant va aparèixer també, amb el títol *A Joana Givanel* i editat per la Fundació J. V. Foix, a Barcelona, L'Amic de les Arts, 2000, amb la darrera felicitació, en prosa, que Foix envià a Joana Givanel.

107. Ferran BACH, «Presentació», a J. V. FOIX, *Entre algues...*, p. 7.

108. Ferran BACH, «Presentació», a J. V. FOIX, *Entre algues...*, p. 16. Alguns exemplars del volum portaven una faixa verda a les cobertes que advertien: «Foix inèdit».

109. Ramon SALVO TORRES, «Anàlisi de dos poemes inèdits de J. V. Foix», *La Vanguardia* (22 febrer 1992).

és altre que una versió versificada d'«El pàllid anònim», que havia de sortir dins *Darrer comunicat* el desembre del mateix any. És probable que, per l'aniversari de la seva amiga, el 18 de setembre de 1970, Foix ja hagués donat el mecanoscrit E a Edicions 62 per a la confecció de les proves d'impremta de *Darrer comunicat*: per això la versió enviada a Joana Givanel (J a l'aparat), Foix la va fer a partir de ε, que és la còpia al carbó de E que Foix guardava a casa seva.¹¹⁰

L'operació de disposar el mateix text en prosa i en vers simultàniament és paral·lela en el temps i en la forma a la que faria amb «A la ratlla d'Isil, en llunyania de segles» de *Tocant a mà...*¹¹¹ A diferència, però, d'aquest darrer text, que no presenta variants entre la versió en prosa i la versió en vers —per dir-ho ras i curt, sembla una prosificació del text en vers isosil·làbic—, a les dues versions del de *Darrer comunicat* hi ha diferències notables, moltes de les quals semblen mediatitzades pel procés invers, el de versificació d'un text nascut en prosa. L'anisosil·labisme de l'adaptació en vers n'és un indicatiu clar; els canvis per exigències mètriques en són la prova fefaent. Per exemple, els següents fragments de la versió en prosa

jo olia un tros de vidre verd-ampolla,
On són les beguines amb ulls desarrelats,
les dames tocades i marcides
On ets, pàllid anònim sense vi ni petxina?
Digues-me: on m'has dut?

si es transformen en els versos següents

olia un tros de vidre verd-ampolla,
A on són les beguines d'ulls desarrelats,
les madames tocades i marcides
¿On ets, pàllid romeu, sense vi ni petxina?
I digue'm on m'has dut.

és per evidents raons mètriques de ritme o de recompte sil·làbic.

6.5.6. UNA VERSIÓ PUBLICADA DE ε

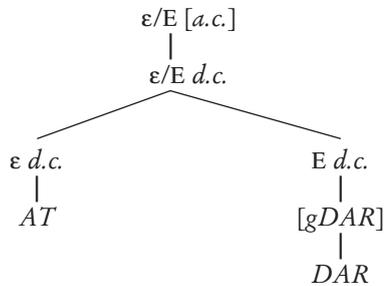
Entre la correspondència foixiana que es conserva al seu Arxiu, hi ha una targeta de visita de Camilo José Cela datada el 5 de gener de 1972, on l'acadè-

110. Si encara no l'havia lliurat, tant podem dir que segueix E a.c. com ε, perquè són idèntics.

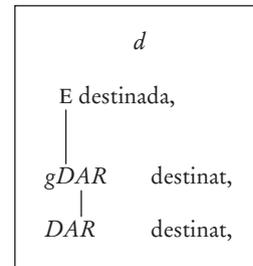
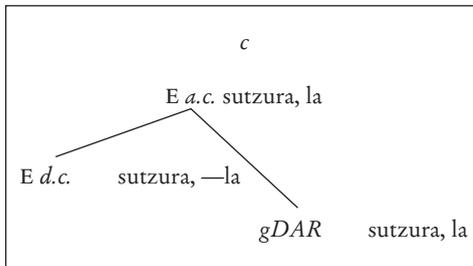
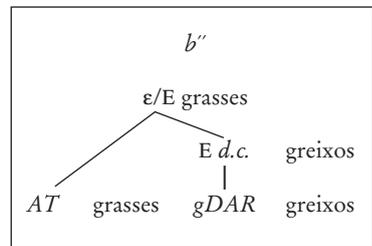
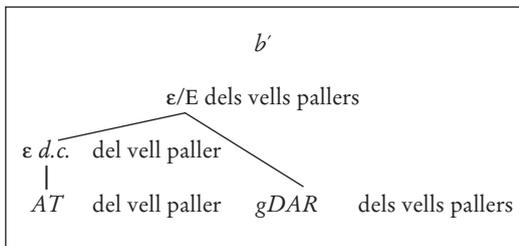
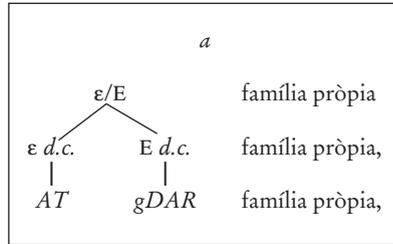
111. Edito aquests dos textos a l'apèndix B de l'«Edició».

mic agraïa al poeta una dedicatòria a la revista *Artesa*, sense més detall. La revista en qüestió era uns «quaderns de poesia» que publicaven Antonio L. Bouza i Luis Conde a Burgos, dins l'esfera d'influència d'una tertúlia del mateix nom que reunia lletraferits i intel·lectuals al Bar Miraflores d'aquesta ciutat. Ignoro l'origen del contacte entre Foix i els de la revista (Carmen Sobrevila suposa que va ser a través de Cela): el cas és que Foix tenia a la seva biblioteca alguns exemplars del 1973 de la publicació i que els esmentats impulsors figuren a la llista de persones a qui el poeta enviava les seves conegudes felicitacions nadalenques.

El text de Foix en qüestió («Nosaltres, els collectors de camions a 40 l'hora») no és altra cosa que una còpia del mecanoscrit ϵ , no conservat a la carpeta *T2* segurament perquè aquest fou l'original que el poeta va trametre a la revista per a la seva publicació. Les variants respecte de la seva primera edició en volum (dins *DAR*) són, en línies generals, les mateixes que E. Si posem en relació els processos $\epsilon \rightarrow AT$ i $E \rightarrow DAR$, la progressió completa, esquematitzada, seria la següent:

on cal entendre que el text d'*AT* segueix les lliçons de ϵ/E , les correccions comunes de ϵ i E (*a*) i les correccions exclusives de ϵ (*b'*), de la mateixa manera com *gDAR* (conjectura de l'estadi previ de galerades o paginades, no conservades, de *DAR*), acolliria les lliçons de ϵ i E i les correccions comunes de ϵ/E (*a*), algunes de les correccions exclusives de E (*b''*), així com lliçons anteriors a les correccions exclusives de E (*c*) i correccions posteriors fetes sobre *gDAR* (*d*):

6.5.7. ELS MECANOSCRITS PER A LA IMPREMTA I ELS RESULTATS IMPRESOS

1. *Dels mecanoscrits a la versió publicada.* Les divergències que encara es troben entre el text mecanografiat definitiu i el de la primera edició es poden explicar a través de tres etapes de revisió: la d'escriptura, pròpiament, de ϵ i E; la de les correccions fetes i conservades sobre els mateixos mecanografiats, i la de les esmenes fetes sobre galerades o paginades, no conservades. Aquests tres moments són els que emmarquen els avatars de la relació textual entre els mecanoscrits (ϵ i E) i la versió publicada (*DAR* o *TOC*), els paradigmes dels quals es poden reduir a quatre:

1) El més habitual és que la lliçó dels dos mecanografiats sigui, sense correccions, la definitiva ($\epsilon/E = \text{DAR}/\text{TOC}$); però molt freqüentment, la lliçó

definitiva és a les correccions (ϵ *d.c.* / *E d.c.* = *DAR/TOC*), tant en les que Foix anava fent a màquina sobre la marxa:

hi ha deu llums ϵ *a.c.* *E a.c.* hi ha onze llums ϵ *d.c.* *E d.c.* *DAR*
 («Els cavalls de Cap Gros...» de *Darrer comunicat*)

El singular missatger de Déu ϵ *a.c.* *E a.c.* El singular viatjant de Déu ϵ *d.c.*
E d.c. *DAR*
 («El singular viatjant de Déu» de *Darrer comunicat*)

com, amb menys freqüència, a mà sobre original i còpia:

dones i veïnats ϵ *a.c.* *E a.c.* dones i mainats ϵ *d.c.* *E d.c.* *DAR*
 («El Roc pertús» de *Darrer comunicat*)

aurora; però miro ϵ *a.c.* *E a.c.* aurora, i miro ϵ *d.c.* *E d.c.* *DAR*
 («Si sóc dalt els Morunys» de *Darrer comunicat*)

2) També és usual que només un dels mecanografiats, després de les correccions, aporti la lliçó definitiva, normalment el que Foix va donar a les Edicions 62 (E):

un paper que li va donar perquè [li *ratllat*] me'l passés. ϵ *E a.c.* un paper que algú volia que em passés. *E d.c.* *DAR*
 («Darrer comunicat» de *Darrer comunicat*)

Anava dreta al mig ϵ *E a.c.* Anava sola i dreta al bell mig *E d.c.* *DAR*
 («Anava sola i dreta dalt l'autobús» de *Darrer comunicat*)

però també, en menor mesura, el de la còpia que es va quedar el poeta: de manera que la correcció està pensada sobre ϵ probablement quan *E* ja havia estat lliurat a impremta, i executada finalment sobre galerades:

pedres ϵ *a.c.* *E lloses* ϵ *d.c.* *DAR*
 («Anava sola i dreta dalt l'autobús» de *Darrer comunicat*)

3) També es dona la circumstància, no gens infreqüent, que cap dels mecanografiats no aporta la lliçó definitiva, perquè les correccions han estat fetes sobre galerades. El cas pot donar-se indiferentment tant sobre el text dels mecanoscrits sense correcció prèvia ($\epsilon/E \neq$ *DAR/TOC*):

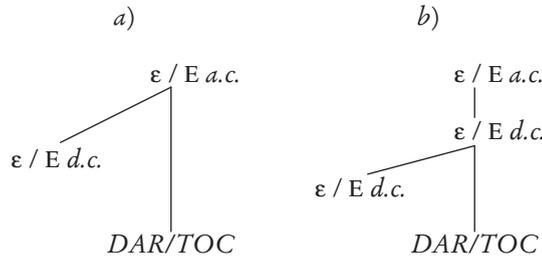
us llevaran la pell. ϵ *E* us escurçaran la llengua. *DAR*
 («Darrer comunicat» de *Darrer comunicat*)

us vull, ara mateix, ϵ E us vull veure, ara mateix, *TOC*
 («Tots som vacarissos» de *Darrer comunicat*)

com amb correcció ($E d.c. / \epsilon d.c. \neq DAR/TOC$), de manera que la correcció feta a ϵ o E és un pas cap a *TOC* i que la lliçó definitiva s'ha introduït sobre galerades:

un escamot de caputxins. $\epsilon a.c.$ E $a.c.$ un esbart de sis caputxins. $\epsilon d.c.$ un escamot de frares E $d.c.$ un seràfic estol de frares. *DAR*
 («El Roc pertús» de *Darrer comunicat*)

4) Finalment, cal contemplar també el cas que l'última lliçó dels mecanografiats després de les correccions no és la definitiva perquè *DAR* o *TOC* han desestimats correccions de ϵ o E per tornar a) a la lliçó no corregida, o b) extraordinàriament, a correccions intermèdies, tal com illustren els esquemes següents:

i els exemples següents, de la prosa «Darrer comunicat»:

home $\epsilon a.c.$ E *DAR* home-botzina $\epsilon d.c.$
 els satèl·lits $\epsilon a.c.$ E *DAR* els intrusos satèl·lits $\epsilon d.c.$

Pel que fa a les correccions, ultra el que ha estat dit als apartats anteriors, cal tenir presents, encara, dos factors: 1) que existeixen, al mecanografiat E, correccions del corrector de les Edicions 62, que, segons confessió de l'interessat, va ser Francesc Vallverdú, i 2) que el nombre de correccions intermèdies d'una lliçó, a màquina o a mà, del corrector o del poeta, sobre mecanoscrits o galerades, pot variar, de manera que el procés $\epsilon/E \rightarrow DAR/TOC$ pot ser curt ($\epsilon / E d.c. \rightarrow DAR/TOC$) o llarg ($\epsilon / E a.c. \rightarrow \epsilon / E a.c. \rightarrow \epsilon / E d.c. \rightarrow DAR/TOC$) i cal, doncs, establir-hi una cronologia.

ii. *Les correccions del corrector.* Prudència i discreció són els substantius que millor definirien la tasca del corrector a l'hora d'esmenar aquests textos foixians. Una postura certament assenyada, fruit del respecte que el poeta s'havia guanyat també en l'àmbit lingüístic (en aquell moment —1970-1972— Vallverdú tenia trenta-cinc anys i Foix, prop de la vuitantena, gaudia ja d'un prestigi més que notable) i de la voluntat del corrector que els autors tinguessin sempre la darrera paraula sobre el text a publicar.

Aquesta consideració explica que, deixant de banda els casos més evidents d'incorreccions ortogràfiques (*«geòmatre» per *geòmetra*, *«pulveritzat» per *polvoritzat*, etc.), una part considerable de les propostes de correcció de Vallverdú demanin consulta al poeta. De manera que abunden els casos en què el corrector sol·licita el consentiment al poeta, per exemple quan es troba amb el fragment que diu «Ningú l'havia dit [...]» i corregeix «Ningú no li havia dit [...]», però demana: «“no” d'acord?». O els que, en fragments que s'aparten de la normativa estricta, li demana la seva ratificació,

Tampoc serem nosaltres [...]	«sense el “no”?»
[...] amb llur càscara [...]	«ben bé “càscara”?»
[...] un periòdic del tamany [...]	«“tamany” d'acord?»

li suggereix l'opció més correcta,

A aquesta, també la conec [...]	«Aquesta?»
---------------------------------	------------

o quan li canvia «pantufles» pel més comú «pantofles» i li recomana «millor “plantofes”».

En altres casos, també de desajustament amb la normativa més rígida, el corrector simplement fa un toc d'atenció:

[...] havien plantat banya [...]	«ep! “plantat”?»
[...] un riure de tempestat [...]	«“tempestat”?»
[...] les fàbules mal transmeses [...]	«“fàbules”?»

Finalment, alguna vegada la consulta fa referència al sentit:

La dona li ha fuit amb una de més jove [...]	«“un” oi?»
--	------------

Per la seva banda, Foix també es dirigeix al corrector en una ocasió, concretament quan, al marge esquerre del full que conté la prosa «No et giris!», escriu: «corrector: respecteu “creuats”.» I així es va fer, fins que el corrector de *DIA* canvià la forma per «croats». El fet no passa de l'anècdota, però il·lustra amb exactitud que cal anar amb peus de plom a l'hora de rectificar deter-

minades lliçons dels textos del poeta: fins i tot desviacions de la normativa com aquesta poden respondre a predileccions foixianes per formes més vives, col·loquials i/o arcaïques o, *tout court*, a preferències personals.

III. *Cronologia de les correccions*. Algunes pàgines més amunt ja s'ha advertit que les discrepàncies entre ϵ/E i *DAR/TOC* passaven per dos moments de correcció: sobre els mecanoscrits i sobre galerades. Amb tot el que ha estat dit des d'aleshores, es pot filar una mica més prim per bastir una cronologia que reculli totes les possibilitats vistes. Així, dins el període que abraça el moment d'escriptura i el moment de publicació, cal establir cinc etapes clarament definides:

1) Correccions fetes a màquina, en el mateix moment d'escriptura, sobre la marxa. Aquestes correccions es donen, òbviament —gràcies al paper carbó—, als dos mecanoscrits i consisteixen bàsicament en ratllats per suprimir o canviar algun fragment i en afegits volats entre línies, al marge esquerre o, extraordinàriament, al marge superior o inferior. Donat que els mecanoscrits són dactilografiats a rajaploma, moltes d'aquestes correccions simplement rectifiquen errors de picat, però bona part són conseqüència del repensament d'allò que el poeta volia escriure, tant per al desenvolupament conceptual del poema com per raons estilístiques.

2) Correccions fetes també a màquina, però no sobre la marxa sinó un cop acabada la prosa. Es distingeixen de les anteriors perquè no s'arrengleren exactament amb les línies del gruix de la prosa: cal suposar que Foix, tot just acabada la prosa, en fa una lectura i aleshores s'adona de l'escolament de tal o tal altre error i procedeix a la seva correcció. I això ho fa: *a)* un cop alliberats els fulls —el de l'original, el de carbó i el de la còpia— del carro de la màquina, i els hi ha de tornar a posar, de vegades tots tres, de vegades només un; o *b)* quan els fulls encara són a la màquina: en tots dos casos, el fet d'haver rodat el carro per aconseguir el lloc que s'havia d'esmenar porta al citat desajustament d'interlínia.

3) Correccions fetes a mà sobre un o sobre els dos mecanoscrits, cal suposar que un cop acabada la prosa, però ja sense possibilitat —o esma?— per fer les operacions esmentades a 2. Algunes d'aquestes esmenes poden ser coetànies a 2, però sembla raonable pensar que estan fetes una vegada escolat un cert temps des del moment d'escriptura —altrament, les podria haver fet a màquina—: la motivació per publicar els textos, per exemple, li hauria proporcionat una bona excusa per fer-ne una revisió global. En aquells casos, molt esparsos, en què hi ha correccions al mateix full amb dues tintes diferents, caldria postular encara dos moments diferenciats.

4) Correccions del corrector, fetes sobre E, les característiques de les quals ja han estat esmentades.

5) Correccions del poeta sobre galerades i/o paginades. La majoria són solucions noves a les lliçons de ε i E; altres, no poques, recullen les variants establertes sobre ε mentre E era a l'editorial. La constatació de l'existència d'aquestes correccions sobre galerades ha de fer anar amb peus de plom l'editor a l'hora de restablir lliçons suposadament errònies adduint els testimonis dels mecanoscrits. Amb un sol exemple n'hi haurà prou per il·lustrar aquesta idea: el final de la prosa que obre *Darrer comunicat*, diu, a la primera edició (DAR):

[...] *Ja no hi ha mots per a dir que els mots ja no són mots i que tot just si guardem la paraula.* [...] *Si dellà la paraula teniu encara un mot per dir,*[...], *no proveu pas de dir-ho: us escurçaran la llengua.*

que és el mateix que diuen ε i E, excepte en el darrer fragment:

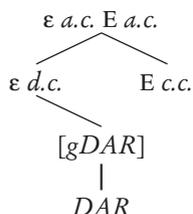
[...] Si dellà la paraula teniu encara un mot per dir,[...], no proveu pas de dir-lo: us llevaran la pell.

El pas «us llevaran la pell» → «us escurçaran la llengua» és imputable sols al poeta; amb el canvi de pronom («dir-lo» → «dir-ho»), que podria ser un error de teclista, el desplaçament de sentit és evident: ‘no proveu de dir el mot’ (ε i E) → ‘no proveu de dir que teniu encara un mot per dir’ (DAR).

IV. *Alguns casos exemplars.* Els incidents expressats als apartats anteriors, òbviament, no es donen de forma clarament aïllada, sinó que sovint es barregen per donar lloc a alguns casos especialment interessants —paradigma de la manera de treballar del poeta— que exigeixen al lector un esforç notable per reconstruir els diferents estadis que ha patit la lliçó fins arribar a la definitiva. En el següent, de «No tempteu el temptador», per exemple,

com una cíntria i més. ε a.c. E a.c. com una síndria i més. E c.c. com una bala artillera i més. ε d.c. com una bala de canó del XVII. DAR

cal suposar quatre moments: 1) el de l'escriptura, al mecanografiat E i la còpia ε: «cíntria i més»; d'aquí, E és lliurat a l'editorial i el poeta es queda amb ε; 2) el moment en què el corrector fa les rectificacions oportunes (*«cíntria» per «síndria») sobre E; 3) paral·lelament, Foix repassa ε i substitueix «cíntria» per «bala artillera», i 4) a l'hora de corregir galerades, o paginades, i amb ε al davant (sense E, romàs a l'editorial), el poeta substitueix «síndria i més» provinent de E c.c. per la definitiva «bala de canó del XVII» —inspirat en la «bala artillera» de ε:

O en el següent, d'«El meu museu de pintures», en què les sis versions de la mateixa lliçó

Sereu venjat. I, si us plau, gaudiu-me amb úsdefruit. β a.c. Sereu venjat. I, si us plau, gaudiu-me en recompensa i amb ús de fruit. β d.c. PA Sereu venjat. Ara, gaudiu-me en recompensa i amb ús de fruit. ε E a.c. Sereu venjat. Ara, gaudiu-me en recompensa i amb ús de fruit, si us plau. E a.c. Sereu venjat, i amb ús de fruit. E d.c. TOC

s'han dut a terme, com a mínim, en tres moments: 1) el de l'escriptura del primer mecanografiat complet, β — α només reporta el principi de la prosa i de γ s'ha perdut el final— («Sereu venjat. I, si us plau, gaudiu-me amb úsdefruit.») i de la correcció d'aquesta lliçó, que anirà a PA, passant, amb tota seguretat, per γ («Sereu venjat. I, si us plau, gaudiu-me en recompensa i amb ús de fruit.»); 2) el de l'escriptura de E i la còpia ε , amb β d.c. al davant («Sereu venjat. Ara, gaudiu-me en recompensa i amb ús de fruit.»), i 3) el de les conseqüents correccions sobre E (la primera: «Sereu venjat. Ara, gaudiu-me en recompensa i amb ús de fruit, si us plau.»), i la segona: «Sereu venjat, i amb ús de fruit.»), que serà la lliçó definitiva.

6.6. LES PRIMERES EDICIONS I ELS SEUS TESTIMONIS FILIATS

6.6.1. LA LLIÇÓ DE «DAR» I «TOC»

Vistes les característiques d'aquests mecanoscrits, no ha d'estranyar que encara s'escolessin alguns errors al corrector, a l'hora de revisar E, i al mateix Foix, en el moment de corregir les proves de *Darrer comunicat* i *Tocant a mà...* Es tracta d'errors ortogràfics del tipus *«boga», *«s'enfarritja», *«tenis», *«obra» (3a pers. sing. pres. ind. *obrir*), *«ferellons/farellons» 'farallons', *«murena» 'morena' (el peix), *«amortellades» i *«caballeres»; de concordança,

tanta de mel i de neus espesses embotats ε E *DAR OC2* ~ embotades *DIA*

així com vacil·lacions en la puntuació, típiques del poeta,

M'ha donat, humil i riallera la mà, ε E *DAR OC2* ~ riallera, *DIA*
la qual, amb cara alegre i radiant em somreia ε E *TOC OC2* ~ radiant, ~ *DIA*

o en el lèxic: «tipografia», per exemple, en el sentit de *topografia*.

Així mateix, tant *DAR* com *TOC* presenten errors de lectura dels mecanoscrits que després seran recollits en la seva totalitat per *OC2* i, parcialment, per *DIA*. Un d'aquests errors és d'una evidència clara i, per això mateix, intranscendent:

es decideix a dir-me: —*Què DIA*] ~ dir-me ~ *DAR OC2*

però els altres, tot malmetent el sentit, podrien passar desapercebuts si no n'acarèssim la lliçó amb els mecanoscrits:

En Roig de Malpèl [...], fa el senyal de partir per al gran furt històric; ε E]
~ futur històric; *DAR OC2 DIA*

A ple somni diürn, Balbina, [...], va desfer-se el cabell, com si es llevés, i
cridà: ε E *MA*] ~ llavés, ~ *TOC OC2 DIA*

Que ara sí, ara no el cel s'escrostoni lentament, com els sostres tocant a ter-
rat quan la humitat s'hi escola: qui se n'adona? α *EP E*] ~ terra ~ *TOC*
OM DIA OC2

cantàrides α ε E *OM*] cantàries *TOC OC2 DIA*

6.6.2. UNA ALTRA VERSIÓ PUBLICADA DE «LA VENTADA DEL SOMNI»¹¹²

El 1983, Frederic Amat recuperà el text de Foix que, dotze anys abans, havia recollit per a la seva exposició a la Galeria Aquitània, per confeccionar «una carpeta de gravats que, sota el mateix títol, incloïa sis aiguaforts i la versió definitiva de «La ventada del somni»». ¹¹³ De fet, aquesta «versió definitiva» coincideix plenament amb la de *TOC*, tret de la dedicatòria (que a *TOC* diu «A Fred. Amat, jr.» i a *LV2* diu «A Frederic Amat»).

112. «La ventada del somni», a la carpeta de gravats de Frederic Amat del mateix títol, Barcelona, La Polígrafa, 1983.

113. Glòria PICAZO, *Amat: postal...*, citat, p. 161.

6.6.3. LES LECTURES PRIVADES DE 1970 I 1973

El 1970, Foix va fer una lectura de poemes d'aquests dos darrers llibres del *Diari* a casa del doctor Esteve Padrós Fradera, en presència d'aquest; d'Esteve Padrós Palacios, aleshores metge del poeta; d'Alexandre Trabal, i d'altres amics. D'aquesta lectura es va fer un enregistrament, una còpia del qual es pot sentir avui dia a l'Arxiu Foix.¹¹⁴

Els poemes llegits, que Foix anava triant sobre la marxa, una mica en funció de les demandes de tan afortunat i sol·licit públic, una mica segons els propis gustos, foren, per aquest ordre, els següents: «L'espiamonges» (només es conserva enregistrada la segona meitat), «Tocant a mà», «No tempteu el temptador», «Déu, de cara al mar», «No m'omplis més de flors, ja no t'estimo», «Anava sola i dreta dalt l'autobús», «Lo Pep boig», «La Mei, del costat de l'Erola», «La casa del rei», «N'Arcís», «L'oncle de Viladordis» i «Les mans tremolejaven». La sessió —o si més no l'enregistrament— acabà amb la lectura del pròleg de *Darrer comunicat*, l'article «Del real poètic».

La data d'aquesta sessió —que quan el doctor Padrós va recuperar la cinta el temps havia fet inintelligible— es pot deduir de les paraules de presentació que va fer el poeta precisament a l'esmentat pròleg: «és un pròleg escrit l'any 35, ara fa quaranta anys» i aleshores concreta i diu: «bé, trenta-cinc anys». No calia, tanmateix, ja que les versions que llegeix l'assenyalen amb prou precisió: per als textos de *Darrer comunicat*, Foix fa servir el text de la primera edició en volum, del 1970; per als de *Tocant a mà...*, versions anteriors a la primera edició del llibre, del 1972. Concretament, dues de les que van sortir a l'*In memoriam* ribià i dues del mecanoscrit α de la carpeta *T1*. Però, com és habitual, Foix no respecta plenament el text que li proporcionen els textos que llegeix: hi assaja noves formes lèxiques, en treu algun fragment, n'afegeix d'altres...

És cert que algunes d'aquestes variacions poden ser causades per *lapsus* inconscients de lectura (llegir «pantofles» en comptes de «plantofes», «deeses» per «dees»); que alguns, purament fonètics, reflecteixen tot simplement tics de la parla col·loquial foixiana («digidir», «desfeciejava» o «re» per «res»), i que d'altres poden ser fruit d'un rampell creatiu, si se'm permet l'expressió, que li fa llegir «m'ha dit algú» per «havia dit algú», «es quillaven i maquillaven» per «es quillaven i es maquillaven», «tempesta» per «temporals», «d'avui» per «d'ara». Però n'hi ha un bon nombre que condueixen a pensar que el poeta els podia portar escrits sobre l'exemplar que llegia. Pensem, per exemple, en les de «N'Arcís»,

114. Reitero el meu agraïment a Carmen Sobrevila per fer-me saber l'existència d'aquest enregistrament i a Esteve Padrós de Palacios per l'autorització a fer-ne ús i donar-lo a conèixer al públic, i per la delicadesa i amabilitat amb què ha atès les meves consultes.

N'Arcís s'està en una barraca,] S'està ~ *oDAR1*
 em diu que viu tot sol,] em diu que sí, que viu tot sol, *oDAR1*
 —I la gossa, doncs?,] —I la gossa?, *oDAR1*

en aquest afegit de «Déu, de cara al mar»,

a Déu [...] el trobaria [...] pacient i misericordiós,] ~ pacient, misericordiós
 i esperançat, *oDAR1*

o en la pausa després dels substantius «sognàmbul», «taumaturg», «mag» i «embriador» a «La casa del rei», situats en contextos simètrics, que caldria indicar tipogràficament amb una coma, justificada segurament per analogia amb els dos substantius que, en contextos idèntics, sí que disposen de la coma («l'hermètic» i «l'immatriculat»),

esperant l'hora d'ésser rebudes pel rei, el sognàmbul amb cucurull sense
 crustacis a la testa i sense resines a les mans.] ~ sognàmbul, ~ *oDAR1*
 sospirant per contemplar el rei, el taumaturg que passa els capvespres afi-
 lant ametlles pelades amb coltell d'or.] ~ taumaturg, ~ *oDAR1*
 frisoses de conèixer el rei, el mag que a mitjanit allibera els cavalls que en-
 sinistra el migdia,] ~ mag ~ *oDAR1*
 el rei, l'embriador amb vastíssims magatzems d'armes i d'altres fruites
 seques, confites o englaçades.] ~ l'embriador, ~ *oDAR1*

i en la supressió, sense possibilitat d'haplologia, de tota la frase,

amb laberints torbadors, on es perden i es retroben ocells severes amb bec
 de velles faences.] amb laberints torbadors. *oDAR1*

Tres anys més tard, el 6 de gener de 1973, tingué lloc una altra lectura informal, privada, a casa del poeta mateix, de la qual també se'n va fer un enregistrament. Per a aquesta ocasió Foix va triar, a més d'alguns poemes de *Darrer comunicat*, els poemes en vers i en prosa que acabava de publicar: «La Nadala de l'any» (*Tots hi serem al Port amb la desconeguda*)¹¹⁵ i nou proses poètiques de *Tocant a mà...*, per aquest ordre: «Els amants», «L'espionges», «No tanquis els porticons...», «Tocant a mà», «La casa de les campanelles», «A l'òpera, que és ell!», «En un indret conegut per “Els Bufadors”», «En un tombant del carrer de la Petxina» i «Vós, sou el vostre pare». Aquesta lectura presenta les mateixes característiques que les anteriors: reflecteix

115. Es pot sentir en el CD del volum J. V. FOIX, *En el dia més clar de l'any*, Barcelona, Edicions 62, 2000.

també tics de la parla col·loquial foixiana («dugues» per «dues»), recull possibles errades de lectura del poeta,

cantàries *TOC* → cantaires *oTOC2*
 matinera *DAR* → marinera *oDAR2*

i, sobretot, destaca, com en les altres, la prodigiosa capacitat d'«improvisar» lliçons diferents de les del paper que llegeix, com ara en les substitucions següents:

dir-ho: us escurçaran la llengua. *DAR* → dir-lo: us tallaran la llengua.
oDAR2
 pertusa *DAR* → foradada *oDAR2*
 ploraires *TOC* → ploraners *oTOC2*
 dins *TOC* → dintre *oTOC2*
 va dir-me *TOC* → em va dir *oTOC2*
 espurnants *TOC* → espurnejants *oTOC2*
 donzelles *TOC* → noies *oTOC2*
 fembres *TOC* → dones *oTOC2*

però també en les supressions,

la fleca, *TOC* → *m. oTOC2*

o els afegitons,

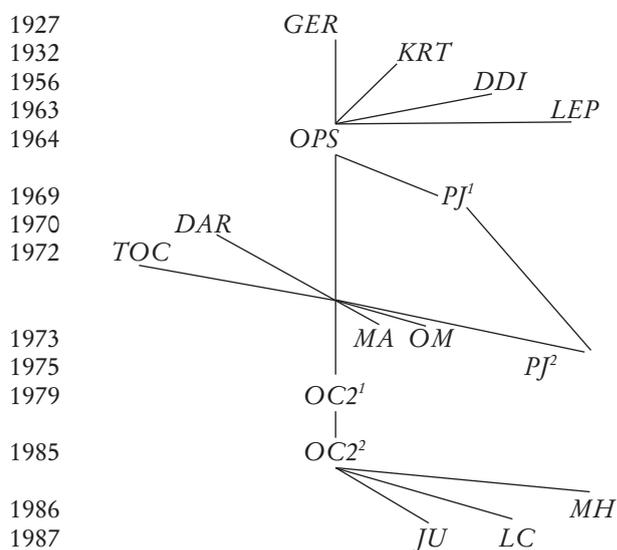
ara *DAR* → ara he vist *oDAR2*
 rovell *TOC* → tot rovell *oTOC2*
 seny, *TOC* → molt de seny, *oTOC2*

per bé que algunes vacil·lacions poden respondre al record de versions anteriors:

té *TOC* → fa *R a.c. CR oTOC2 a.c.*

7. LES ANTOLOGIES POSTERIORES A LES PRIMERES EDICIONS

7.1. LES ANTOLOGIES MONOGRÀFIQUES¹¹⁶

Des del punt de vista diacrònic, tal com mostra aquest *stemma*, de les sis antologies publicades en vida del poeta —i, per tant, les que ell podia haver controlat o hauria pogut controlar— la meitat (*MH*, *JU* i *LC*) es van publicar

116. Com és evident, només tinc en compte les antologies que inclouen poemes en prosa en les versions originals catalanes publicades en vida del poeta.

després de l'aparició dels dos primers volums de les *Obres completes*: el text que segueixen aquestes és, doncs, el d'aquells volums, sense afegir variants significatives, a part de la introducció de les típiques petites errades d'impremta. Les altres tres (*PJ*, *MA*, *OM*), publicades entre 1969 i 1973, parteixen de la base del text de les *Obres poètiques* del 1964 i dels de les primeres edicions dels llibres posteriors a aquesta data: aquestes, doncs, aporten sovint solucions significatives als errors d'*OPS*.

El criteri lingüístic estableix una línia que separa les antologies bilingües (català i castellà, en aquest cas) de les monolingües, i que divideix també en dues meitats iguals el conjunt d'aquestes antologies: amb els seus propis trets i les seves pròpies motivacions, és evident que cada subgrup persegueix finalitats ben diverses.

7.2. ANTOLOGIES AMB VARIANTS SIGNIFICATIVES

7.2.1. LES SELECCIONS D'ENRIC BADOSA

El 1963 Enric Badosa va publicar la primera antologia de poemes de Foix en versió castellana que ampliava al públic hispànic el tast ofert una desena d'anys abans per Paulina Crusat —veritable antecedent del (re)coneixement de les lletres catalanes a la península—¹¹⁷ i situava el poeta sarrianienc al mateix nivell editorial espanyol que, per exemple, Carles Riba.¹¹⁸ A partir de l'experiència d'aquesta tria,¹¹⁹ Badosa va continuar traduint textos de Foix de forma pràcticament paral·lela a com els anava fent públics el poeta, alguns dels quals anava publicant en prestigioses revistes hispàniques del moment (*Cuadernos Hispanoamericanos*, *Índice de Artes y Letras* i, més endavant, *El Ciervo*). Amb aquests materials i adaptacions noves, el traductor va arribar a publicar tres noves edicions d'aquella primera tria, ara amb els textos originals i les traduccions acarades, cadascuna, respecte de l'anterior, corregida i augmentada: el 1969, el 1975 i el 1988.¹²⁰

Pel que fa a la representació de les proses del *Diari 1918*, la primera d'aquestes edicions en recollia, per raons òbvies, només dels quatre primers

117. Paulina CRUSAT, *Antología de poetas catalanes*, Madrid, Ediciones Rialp, 1952, coll. «Adonais».

118. Carles RIBA, *Obra poética: Antología, texto original y versiones castellanas* [per Paulina Crusat, Rafael Santos Torroella i Alfonso Costafreda], Madrid, Ínsula, 1956.

119. V. la ressenya de F. Quiñones a *Quadernos Hispanoamericanos*, núm. 177 (setembre 1964), p. 411-413 i la de Paulina Crusat a *Ínsula*, núm. 218 (gener 1965), p. 9.

120. V. el comentari sobre la primera d'aquestes edicions a *Destino*, núm. 1674 (1 novembre 1969), p. 47.

llibres, disposades en ordre divers al cronològic de les seves primeres edicions en volum: les de *KRTU*, *Del «Diari 1918»* i *Gertrudis*, per aquest ordre, apareixien sota l'epígraf genèric de *Del «Diari 1918»* i, a part, les de *L'estrella d'En Perris*. Segons em va confessar el traductor mateix, els textos que edità aquí (1969), haurien de seguir els de les primeres edicions (1927-1963) —que haurien estat la base per a les traduccions de l'antologia monolingüe del 1963—, no pas els de les *Obres poètiques* (1964). Ara: la comparació de tots aquests textos no sembla corroborar aquesta idea, sinó que la base per a l'*Antologia* prové d'*OPS* i no pas de les primeres edicions soltes. Comprovem-ho amb la llista següent, que recull algunes de les variants més importants, de *Gertrudis* i *KRTU*: baix *AA GER* → baix, *OPS (PJ)*, locomotrius. *AA GER* → locomotores. *OPS (PJ)*, murs *AA GER* → murs *OPS (PJ)*, un a un, *AA GER* → una a una, *OPS (PJ)*, murallat *LR GER* → aparedat *OPS (PJ)*, túnics *AA KRT* → vestits *OPS (PJ)*, estava *AA KRT* → era *OPS (PJ)*, aixeco *AA KRT* → alço *OPS (PJ)*; de *Del «Diari 1918»*: mercader gasiu *DDI* → mercader *OPS (PJ)*, llotja *DDI* → llotja, *OPS (PJ)*, vam cuidar que *DDI* → dèiem si *OPS (PJ)*, terracuita. *DDI* → terra cuita. *OPS (PJ)*, temps *DDI* → temps, *OPS (PJ)*, per mantenir-la *DDI* → per a mantenir-la *OPS (PJ)*, herbes *DDI* → aigües *OPS (PJ)*, darrera *DDI* → darrere *OPS (PJ)*; i de *L'estrella d'En Perris*: A qui li *L* → A qui *gLEP* → Qui *LEP* → Què *OPS (PJ)*, al mecànic *L gLEP LEP* → als mecànics *OPS (PJ)*, fars *L gLEP LEP* → fanals *OPS (PJ)*, jaquets *L gLEP LEP* → jaquetes *OPS (PJ)*.

En línies generals, doncs, *PJ* segueix *OPS* i no pas *GER*, *KRT*, *DDI* o *LEP*. Dic en línies generals perquè, a l'hora de la veritat, l'acarament d'aquests textos mostra dos tipus de desacords: i) el retorn a lliçons anteriors a *OPS* en alguns casos molt comptats, i ii) la introducció de noves variants.

i. A *PJ*, la recuperació de lliçons originals té lloc només als textos de *L'estrella d'En Perris*, en fragments que s'acosten al que podrien ésser considerats errors introduïts a *OPS*, com per exemple a:

No *L gLEP LEP (PJ)*] Ni *OPS OC2 DIA*

o a la restitució de l'haplografia

La meva ~ entristeix. *L gLEP LEP (PJ)*] *m. OPS OC2 DIA*

ii. Les variants que apareixen singularment a *PJ* afecten, sobretot, la puntuació que marca els incisos, les transgressions de l'ordre lògic de l'oració i la juxtaposició de frases o sintagmes llargs:

del pas de l'ombra de la meua amada a mitjanit en resti *OPS* → ~ amada, a mitjanit, ~ *PJ*
 he vist saltar de cop els lloms dels meus llibres i he descobert *OPS* → ~ saltar, de cop, els ~ llibres, i ~ *PJ*
 gaudeix, als Torrents del benefici *OPS* → gaudeix als Torrents del benefici *PJ*

Però també hi ha alguna modificació sintàctica, i alguna substitució o addició lèxica interessants, que fan difícil de creure la no intervenció de la mà de l'autor (Badosa, en la mateixa conversa, em va assegurar que el poeta no havia intervingut, en cap moment, en la seva antologia):

dones i donzelles han ornat llurs cabells *OPS* → ~s'han ornat els cabells *PJ*
 La farum *DDI* → La ferum *OPS* → L'olor picant *PJ*
 masses *OPS* → maces de boter *PJ*

I, en menor grau, la correcció d'algun dels errors d'*OPS* (*«xarracs» → «xerracs», *«desllestat» → «desllastat»).

La segona edició (1975) de l'antologia bilingüe de Badosa reproduïx lògicament els textos de la primera i, pel que fa als nous llibres del *Diari*, *Darrer comunicat* i *Tocant a mà...*, n'agafa —no podia ser altrament— les respectives primeres edicions com a base. Les poques discrepàncies que s'hi donen són tan sols errors d'impremta (*«desfalleixen», *«arrenguerades», *«descobrisim» per *descobrisim*) i una haplografia:

tantost algú petjava el terra allà on la Paret havia tapiat, d'aquell costat, la vila, imaginava quimeres i fugia cap a la plaça on hi ha l'església *TOC* → tantost algú petjava el terra allà on hi ha l'església *PJ*

7.2.2. L'ANTOLOGIA AMB «ELS MILLORS ESCRITS» DE FOIX

El 1973 Miquel Arimany publicava una tria de textos foixians dins la seva sèrie d'antologies amb els millors escrits de les primeres plomes de la literatura catalana del segle XX.¹²¹ El volum, presentat per Maurici Serrahima, estructurava l'obra del poeta en tres parts (poesia, poemes en prosa i articles), cadascuna de les quals era presentada per un crític (Miquel Arimany, Josep Romeu i Gabriel Ferrater, respectivament).

Donat que el primer volum d'*Obres completes* del poeta no va veure la llum fins l'any següent, sembla lògic de pensar que els textos del *Diari* que

121. J. V. Foix en els seus millors escrits, Barcelona, Miquel Arimany, 1973.

apareixen a l'antologia prenguessin com a base els d'*OPS* per als dels quatre primers llibres i els de les respectives primeres edicions per als dos darrers (*DAR* i *TOC*). Així ho corrobora l'acarament d'aquestes versions.¹²²

El text de *MA*, tanmateix, s'aparta del d'*OPS*, *DAR* o *TOC* en algunes comptades ocasions. Per exemple, coincideix amb la correcció del poeta sobre *OPS* en el canvi de «refuga» per «remuga». O incorpora, amb criteri molt raonable, algunes altres esmenes de tipus ortogràfic (substitució de «llavés», que és la lliçó aportada per *TOC*, *OC2* i *DIA*, pel correcte i originari «lle-vés»), i de tipus sintàctic,

no hi pensen ni no hi volen pensar. *OPS OC2 DIA*] no hi pensen ni ho volen pensar. *LEP* no hi pensen i no hi volen pensar. *MA*

estilístic,

Què en penseu, vos... *OPS OC2 DIA*] ~ vós...? *MA*

«tipogràfic»,

Riera Blanca *MA*] Riera e *d.c.* Riera blanca E *TOC OC2 DIA*

i de puntuació,

Riuen, folles, de tant de riure, *LEP OPS OC2 DIA*] Riuen folles, de tant de riure *MA*

7.2.3. L'ANTOLOGIA DE PROA A LA COLLECCIÓ «ÓSSA MENOR»

El mateix any que l'antologia de Miquel Arimany i amb la voluntat explícita de commemorar els vuitanta anys del poeta, segons informava el colofó del llibre, les Edicions Proa van treure a la llum una altra *Antologia poètica*, les seleccions de la qual havien anat a càrrec també de diversos «poetes i amics», com deia Foix mateix a l'«Advertiment» que obria el recull.¹²³ La tria de textos del *Diari*, concretament, va anar a cura de Pere Gimferrer (*Gertrudis*, *KRTU* i *Tocant a mà...*) i de Josep Romeu (*L'estrella d'En Perris* i *Darrer comunicat*). Curiosament, els antòlegs, ignoro per quina raó, no van incloure cap text de *Del «Diari 1918»*.

122. Així, *MA* conserva encara algunes lliçons que seran canviades en altres edicions posteriors: s'esbatanaren; *AA GER OPS MA* → s'esbatanaren, *OC2 DIA*; seguit *LEP OPS MA* → continuat *OC2 DIA*.

123. *Antologia poètica*, Barcelona, Proa, 1978, col·l. «Els llibres de l'Óssa menor», núm. 76.

L'Arxiu Foix conserva una carta de Pere Gimferrer adreçada al poeta (del 3 de novembre de 1972) en la qual li demana el seu parer sobre la tria de proses que ha dut a terme. En la llista que li proposa hi consta «Aixequeu ben alts...» de *Gertrudis*, que finalment no hi aparegué i, en canvi, no hi és «No tanquis els porticons, de nit...» de *Tocant a mà...*, que finalment sí que va aparèixer a l'antologia: no sé si aquests canvis van ser operats per suggeriment de Foix o per un repensament d'última hora de Gimferrer. El mateix antòleg m'informà en conversa telefònica que no tenia constància que Foix hagués intervingut de forma activa en l'elaboració del volum: com a molt va participar en la correcció de les galerades o les paginades del llibre. D'això cal entendre que les discrepàncies entre el text d'*OM* i els que en serviren de base (*OPS*, *DAR* i *TOC*) poden sortir de la seva ploma o de la del corrector.

De fet, bona part del prop d'un centenar de divergències amb els originals que ofereix *OM* només es pot explicar pel zel escrupolós d'un corrector molt primmirat, ja que, al costat de les esmenes encertades dels errors normatius («peveters» → «pebeters») o culturals («Cleo de Merode» → «Cléo de Mérode») evidents, n'hi ha d'altres que apellen a la normativa més rígida, amb poques concessions a les opcions estilístiques del poeta,

A l'home de la carota de gegant l'he vist → L'home de la carota de gegant,
l'he vist

altres de més discutibles («uns pólvors» → «unes pólvores», «ah las!» → «ai las!», «són afroses» → «són hostils», «confites» → «confitades», «cloc un ull» → «acluco un ull»), i alguna de desafortunada: «que et vegi treballant per l'estança» → «que et vegi treballar per l'estança».

Al costat d'aquestes correccions hi ha alguns casos curiosos, d'addicions o substitucions lèxiques, que caldria atribuir al poeta: «serrell» → «serrell vermell», «atributs» → «trets», «jueria» → «caserna», «part» → «banda». Així com el manteniment de la dedicatòria de la prosa «El meu museu de pintures» «a J. Llorens-Artigues», que apareixia a la versió dels *Papeles de Son Armadans* però no pas a *TOC* ni a cap dels seus mecanografiats i que, tal com m'informà Gimferrer, degué ésser inclosa per Foix en corregir galerades.

I també, és clar, entre uns i altres, l'escolament d'algun error de major o menor consideració (deixant de banda petites relliscades tipogràfiques, de vegades amb resultats sorprenents: «al bat del temps» → «al blat del temps»), com ara la supressió de tres fragments sencers, justificable per haplografies més o menys clares, més o menys tènues:

gallardets. L'ombra oval es desvià carrer amunt amb majestat aterridora.
L'endemà, *OPS* → gallardets. L'endemà, *OM*

Qui se senyava de cara al cel, qui fugia costa amunt, qui escampava el joell
OPS → Qui se senyava de cara al cel, qui escampava el joell *OM*
 o en cursiva... Amb carbó dur i gruixut, amb guixos exaltats o amb mangra
 de color de sang donada... Què hi puc fer jo, *OPS* → o en cursiva... Què
 hi puc fer jo, *OM*

7.3. ALTRES ANTOLOGIES

La resta d'antologies reproduïxen els volums de les *Obres completes* i, per tant, no aporten variants significatives. La collació dels textos d'aquestes antologies confirma el convenciment apriorístic que el poeta poc hi degué intervenir, donat el delicat estat de salut i, sobretot, la ceguesa progressiva que el va afectar durant els darrers anys de la seva vida. De manera que les dues antologies bilingües (català-castellà) del 1986 i 1987¹²⁴ no addueixen noves versions de les prosas, així com tampoc l'autoantologia que el poeta va fer per a les edicions La Campana, el valor de la qual rau en el fet que la tria la fes el mateix poeta i que la fes el darrer any de la seva vida.¹²⁵ En els últims temps s'han publicat noves seleccions que s'escapen ja de l'abast d'aquest estudi.¹²⁶

124. J. V. FOIX, *Bien lo sabéis y es profecía = Ho sap tothom i és profecía*, Barcelona, Edicions del Mall, 1986, coll. «Marca Hispánica», i Jaime FERRÁN, *J. V. Foix*, Madrid, Júcar, 1987, coll. «Los poetas», núm. 69-70.

125. J. V. FOIX, *100 pàgines triades per mi*, Barcelona, La Campana, 1987.

126. J. V. FOIX, *Poesie. Prose*, trad. de Montserrat Prudon i Pierre Lartigues, Cognac, Le Temps qu'il fait, 1986 (català-francès); *When I sleep, then I see clearly: Selected poems of J.V. Foix*, sel., trad. i intr. de David H. Rosenthal, Nova York, Persea Books, 1988 (català-anglès); J. V. FOIX, *KRTU und andere Prosadichtungen*, trad. i epíleg d'Eberhard Geisler, Frankfurt, Vervuert, 1988 (català-alemany); J. V. FOIX, *Pels carrers assolellats i altres proses*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, març 1989; J. V. Foix: *Premio Nacional de las Letras Españolas 1984*, Barcelona, Anthropos, juliol 1989 (català-castellà); *Centenari. J. V. Foix (1893-1993)*, Barcelona, Institució de les Lletres Catalanes, gener 1993; J. V. FOIX, *Antologia*, a cura de Fina Dantí, Barcelona, Barcanova, febrer 1993; J. V. FOIX, *Els Millors poemes*, Barcelona, Columna i Proa, 1998; *Readings on J. V. Foix: An anthology*, The Anglo-Catalan Society Occasional Publications, 1998 (català-anglès).

8. EL TEXT DEL *DIARI 1918*

8.1. EL TEXT DE LES *OBRES COMPLETES*, BASE D'AQUESTA EDICIÓ

A l'hora de publicar el *Diari 1918*, com a original per a aquesta edició, Foix va donar a les Edicions 62 un exemplar de les *Obres completes* del 1979 mancat de les proses que *no* s'havien de publicar. Abans d'analitzar les característiques de *DIA*, cal conèixer les vicissituds que envoltaren l'elaboració d'aquestes *Obres completes*.

Ja el 30 de juliol de 1975, Francesc Vallverdú, en una carta enviada al poeta —no conservada a l'Arxiu Foix, però Vallverdú en té una còpia al carbó—, li deia: «ja que parlem dels vostres llibres, ens plauria molt de publicar el segon volum de les vostres Obres completes. Quan preveieu que tindreu llest el famós Diari de 1918? En la meua opinió, els llibres publicats fins ara que en tenen fragments, més unes quantes proses més, ja farien un bon volum d'OC: per què no publiquem un volum que sigui Diari de 1918 - Primera part? Rumieu-vos-ho i parlem-ne, si us és avinent, pel setembre.» I, en efecte, el 8 de setembre Foix contestava amb una breu nota en què acabava dient: «Quant al segon volum de les O.C. en parlarem de tornada, així com del Diari de 1918.» Si de les paraules de Vallverdú es desprèn que aquest posava dins el mateix sac les proses, en general, i el *Diari de 1918* —idea que pot ser simptomàtica del que podia pensar el públic—, les de Foix, en canvi, demostren que el poeta tenia clar que una cosa era la recopilació de totes les proses dins un volum d'obres completes i una altra la compilació de textos del *Diari de 1918*.

No va ser, però, fins al setembre del 1978, que el projecte d'aquest volum no es començà a posar en marxa. L'onze d'aquell mes, Vallverdú escrivia a Foix: «El nostre comú amic i col·laborador Joaquim Molas ens ha donat la

bona nova que, finalment, podrem endegar el volum II de les vostres Obres completes. D'acord amb el que va convenir amb ell el contingut del volum II, *Prosa*, fóra el següent.» I seguidament posava la llista dels llibres que van conformar el volum en la seva primera edició, amb un afegit: «En el cas que el volum resultés massa curt (cosa que no crec), aleshores hi afegiríem aquests dos títols més: Escenificació de cinc poemes (1965) i Allò que no diu “La Vanguardia” (1970)». Al final, però, en comptes d'aquests dos títols —no hi ha constància escrita de qui va suggerir el canvi—, hi van aparèixer els textos de *Quatre colors aparien el món*.

8.1.1. ELS MATERIALS PER A LES «OBRES COMPLETES»

Així, doncs, per a la confecció de la primera edició del segon volum d'*Obres completes*, dedicat a la prosa, Edicions 62 es va servir, segons havia convingut amb el poeta, del material següent:

1) Un volum de les *Obres poètiques* per a tots els llibres i textos en prosa anteriors al 1964 (excepte la «Lletra a En Joan Salvat-Papasseit»): *Gertrudis*, *KRTU*, «Còpia d'una lletra tramesa a Na Madrona Puignau de Palau ça Verdadera», *Del «Diari 1918»*, *L'estrella d'En Perris* i *Quatre nus*.

2) Una còpia mecanoscrita de la versió de la «Lletra a En Joan Salvat-Papasseit», publicada a *Serra d'Or*, núm. 3 (març 1962).

3) Un exemplar del volum *Catalans de 1918*, editat per les mateixes Edicions 62 el 1965.

4) Per a les *97 notes sobre ficcions poncianes: La pell de la pell*, un dels volums editats per La Magrana el 1977 al número 13 de la seva col·lecció «Cristalls».

5) Sengles exemplars de *Darrer comunicat* i *Tocant a mà...*, publicats per Edicions 62 el 1970 i el 1972 als números 1 i 10, respectivament, de la col·lecció «L'Escorpí/Poesia».

L'exemplar de *Quatre colors aparien el món...*, publicat per Gustau Gili el 1975, que degué servir de base per a aquesta edició no s'ha conservat entre aquests materials, així com tampoc el d'*Allò que no diu «La Vanguardia»*, que havia de substituir *Catalans de 1918* a la segona edició.

8.1.2. LES DUES EDICIONS DE LES «OBRES COMPLETES»

Joaquim Molas ha explicat que «el 1979, en dissenyar, per a les Edicions 62, el segon volum de les *Obres completes*, vaig incloure, amb la idea de posar junts, malgrat les diferències de to, tots els dietaris, els *Catalans* al costat del

Diari 1918. De primer, Foix, la idea, no la va trobar desencertada.¹²⁷ Ara: poc temps després de sortir al carrer [el volum], me la va desautoritzar privadament i em va indicar que els fragments del *Diari* i els del *Diari 1918* no tenien res a veure. I que, de fet, aquests són més aviat parents de les proses d'*Allò que no diu "La Vanguardia"*. Per això, el 1985, en fer la segona edició, els d'Edicions 62 van substituir un llibre per l'altre».¹²⁸

Efectivament, la «Nota editorial» d'aquestes *Obres completes* informa que el diari era «escrit amb tinta violeta en unes petites llibretes apaisades» i que «d'aquestes llibretes Foix tragué dues menes de textos: els uns, inicialment lírics, formen amb propietat el *Diari 1918*; els altres, més descriptius, constitueixen el *Dietari*»: la primera edició afegeix aquí «com en *Catalans de 1918*», que formava part del volum, mentre que la segona edició substitueix el sintagma de la primera per «exclòs del present volum» i, en nota, adverteix del canvi de *Catalans* per *Allò que no diu*. «També hem inclòs», continua la nota de la segona edició, «*Allò que no diu "La Vanguardia"*, recull de proses diverses, el caràcter de les quals es relaciona estretament amb les proses líriques del *Diari 1918*.»

Aquests canvis en l'estructura del volum, però, no van implicar cap mena de revisió per part del poeta o del corrector del moment: les dues edicions, en el cas dels textos del *Diari 1918*, reproduïen exactament la mateixa lliçió.

8.1.3. ELS ERRORS D'«OC2»

1. *Reproducció dels errors dels textos del diari d'OPS*. «No sé si sabeu», deia Foix en una carta a Pere Gimferrer, ja citada, «que passen de cent les errades aparegudes en aquell volum [de les *Obres poètiques*] de "Nauta" que espero corregir en una nova edició.»¹²⁹ La publicació de les *Obres completes* oferia una bona oportunitat per materialitzar aquesta esperança (per restituir

127. Ho proven la citada carta de Vallverdú al poeta, de l'11 de setembre de 1978, en què l'editor explicitava la llista d'obres que havien de formar part del volum, segons que el poeta «havia convingut» amb Joaquim Molas, i la del 5 de maig de 1979, en què Vallverdú enviava a Foix «una còpia del sumari del volum II (Prosa)» i li'n demanava la seva aprovació: «Desitjaria saber si esteu d'acord en el contingut [...], en l'ordenació (és cronològica) i en la individuació més marcada de les proses dels llibres *Del "Diari 1918"* i *L'estrella d'En Perris*. Si teniu cap objecció us prego que em telefonau i us passaria a veure per parlar-ne.» Objecció que no degué existir, per tal com el llibre sortí a la llum segons l'índex de la carta de l'11-IX-1978.

128. Joaquim MOLAS, *Sobre els dietaris...*, citat, p. 430-431. Francesc Vallverdú, en una carta del 14 de febrer de 1985, deia a Foix: «Us envio un dels primers exemplars de la nova edició del volum II (Obres completes). Com podeu veure, seguint els vostres suggeriments vam treure *Catalans de 1918*, i en el seu lloc hi hem posat *Allò que no diu "La Vanguardia"*.» (Arxiu Foix).

129. Pere GIMFERRER, «Notes de lectura», *Serra d'Or*, núm. 150 (març 1972), p. 38.

les «locomotrius», per exemple), la qual, però, no s'arribà a concretar mai: altrament no s'explicaria per què, a més d'alguns dels errors tipogràfics i ortogràfics d'aquella edició (V. *supra* el § 5.2), part de les errades més greus comeses a *OPS* van poder arribar fins al text d'*OC2* —i, d'aquí, al de *DIA*. Sobretot, aquelles que afectaven el sentit i que, en ser més difícils de localitzar, van passar camuflades per damunt dels nassos dels correctors d'*OC2*, primer, i, en alguns casos, de *DIA*, després.

De manera que resulta difícil de justificar que el text d'*OC2* no reculli bona part d'aquella sèrie de propostes de correcció d'aquestes errades materialitzades a conseqüència de les famoses llistes de Gabriel Ferrater sobre alguns exemplars de les *Obres poètiques*, com ara «acostat» per *acotat*, «foll» per *fall*, «quadern d'Armènia» per *quadern de paper d'Armènia*, «banyotes» per *ganyotes*, «refuga» per *remuga*, «sectors» per *rectors*, * «desllestat» per *desllastat* i «valenterosament» per *volenterosament*.

Així com tampoc alguns canvis estilístics molt concrets:¹³⁰

Creien que llur pell bruna seria per a la mar un afrodisíac desvetllador de la seva doble passió hermafrodita. *GER OPS d.c.*] ~ llur doble ~ *OPS a.c. OC2 DIA*

ens han destinat un carretó com els que fan servir els mestres d'obres, però nou i cobert *OPS d.c.*] ~ nous i coberts *DDI OPS OC2 DIA*

Que l'original a partir del qual es va establir el text d'*OC2* va ser un exemplar de l'edició de Nauta *no corregit* (l'única esmena que he sabut veure és la restitució de les majúscules a principi de vers del sonet «Pistes desertes, avingudes mortes...» de *KRTU*) no és pas una hipòtesi: el fet es pot verificar amb la consulta dels materials conservats a l'Arxiu Foix.¹³¹

Paral·lelament, la confiança dipositada en el propi poeta per part del corrector és l'argument que cal suposar per explicar el transvasament a *OC2* d'altres errors no advertits a *OPS*, tan clars com la substitució de les lliçons originals correctes «cendrosos» i «trapa» de *LEP* per «tendrosos» i «trampa», o més subtils,

tot t'era estrany: el grinyol [...], les dues velles i llur taralla aturades, al pas dels segles, al rost de la Pujada de la Costa, el cant punxut dels grills, [...], l'entenebrament [...], la veu *gLEP LEP*] ~ al cant punxut ~ *OPS OC2 DIA*

130. A partir d'ara, contextualitzaré les variants de forma que quedi clar el sentit dels canvis efectuats. Faré servir el signe «≈» per no haver de repetir tot el fragment amb altres variants: a diferència de «~», aquest no implica coincidència total de la variant amb la lliçó del *lemma*.

131. Aquests materials van arribar a l'Arxiu Foix pel juliol del 1998, provinents de les Edicions 62, que els havia custodiat fins aleshores i on, per gentilesa de Francesc Vallverdú, vaig tenir ocasió de consultar-los.

Si paro l'orella, del fons dels pous que n'assenyalaven l'entrada pugen les veus enyorades, *gLEP LEP*] ~ l'orella ~ *OPS OC2 DIA*
 De bon matí, he despertat els meus, els he contat el fet i, cama llarga, hem anat a l'indret de la badia on s'havia esdevingut. No hi hem trobat ningú; però *gLEP LEP*] ~ Ni ~ *OPS OC2 DIA*
 Ja em descoratjava, quan el tren s'ha aturat en sec, *LEP*] ~ que el tren ~ *OPS OM OC2 DIA*

alguns dels quals venien fins i tot de les primeres edicions, com el lapsus en la datació del volum *KRTU* a les «Noves raons de l'autor» de *Del «Diari 1918»*, que el situa el 1927, no advertit, aquest, a cap de les edicions posteriors, i el següent, que les galerades de *LEP* presentaven en la forma original correcta:

dues o tres vegades al mes. L gLEP] ~ *el mes. LEP OPS OM OC2 DIA*

II. *Escolament dels errors dels dos darrers llibres del diari.* Com que als exemplars de *Darrer comunicat* i *Tocant a mà...* a partir dels quals es va constituir el text del segon volum de les *Obres completes* no hi ha cap esmena, la lliçó d'*OC2* reproduïx, lògicament, les de *DAR* i *TOC*, amb algunes excepcions, atribuïbles a la intervenció del corrector o, fins i tot, del poeta mateix. Així, *OC2* repeteix tots els errors que es trobaven a *DAR* i *TOC*, amb la sola correcció de dos: *«bípedes» 'bípedes' i l'evident *«tápies».

III. *Introducció d'errors nous.* En determinats moments, exactament deu, *OC2* introdueix nous errors, no existents a les versions anteriors. En els textos provinents d'*OPS* es tracta d'insignificances com la forma «tú», que neixen, en un cas concret, per voler aparejar errors anteriors,

(¿Què fan tants de diaris rebregats, tocant a la sitja carbonera?) *LEP* ¿Què ~ carbonera?) *OPS* ¿Què ~ carbonera? *OC2 DIA*

per bé que, per dues vegades, la pífia és més greu, perquè podria afectar el sentit del fragment i perquè va passar després a *DIA*:

Tot just m'acabava d'obrir ell mateix la porta de casa seva, *AA KRT OPS*] ≈ meva, *OC2 DIA*
 escordat *gLEP LEP OPS*] escordat *OC2 DIA*

En els textos basats en *DAR* i *TOC*, deixant de banda un cas puntual d'omissió d'un signe de puntuació,

estucs. ε E *DAR*] estucs *OC2 DIA*

i un altre, d'una preposició,

—A l'Òpera!, $\alpha \in E$ TOC OM DIA] — l'Òpera!, OC2

els errors són d'una certa gravetat, sobretot en el cas de supressió de tot un sintagma llarg, per haplografia,

els de la columna dels inquietats de tota inquietud, els excitats, $\epsilon \in E$ TOC OM] els excitats, OC2 DIA

o quan poden afectar el sentit, si bé d'una forma molt tangencial:

va fer-li $\delta \in E$ TOC] fa fer-li OC2 DIA
pinyons tendres $\epsilon \in E$ TOC OM] pinyons tendrets OC2 DIA

8.1.4. ESMENES D'ERRORS ANTERIORS

Per molt que OC2 reproduïx algunes de les lliçons errònies dels testimonis que el precedeixen, que no reculli les correccions autògrafes d'OPS, i que introdueix errors —insignificants en nombre, poc substancials en qualitat—, el text de Foix surt guanyant, amb molt, en aquesta edició. Perquè, en contrapartida, a l'altre costat de la balança cal col·locar la quantitat d'esmenes dels errors provinents sobretot d'OPS, però també de DAR i TOC, que hi trobem. Ho advertia, ja a la primera edició de les *Obres completes*, la «Nota de l'editor» (p. 7): «Publiquem els textos d'acord amb l'última edició de cadascun d'ells. La nostra edició conté bastants correccions d'errors tipogràfics observats en les anteriors edicions.»

Algunes d'aquestes esmenes convergeixen amb les correccions a mà que es troben en alguns exemplars de les *Obres poètiques*, sobretot les més evidents i necessàries: les ortogràfiques (*«una estoig» per *un estoig*, *«escusa» per *excusa*, *«Haëndel» per *Haendel*, *«quarentena» per *quarantena*, *«estuva» per *estuba*), les tipogràfiques (*«alegria secret», per *alegria secreta*, «sectors» per *rectors* i *«estrams» per *estramps*) i les de puntuació, com l'eliminació de la coma entre el subjecte i el verb a «l'inspector, va reprendre».

Les altres, moltes, de nova factura, rectifiquen errades de teclista (*«llurs professió», *«altre fugitiu», *«ferse» i «fecundats» per *fecundants*) i de puntuació,

que, en socarrimar el fil de la meva memòria, OC2 DIA] \approx memòria GER OPS

tots els balcons i totes les finestres de les cases s'esbatanaren, se sentí un battec d'ales dolcíssim, i de cada obertura en sortí un àngel. OC2 DIA] ≈ s'esbatanaren; ≈ AA GER OPS MA
Jo també hi vull ésser!, hauria cridat OC2 DIA] *Jo també hi vull ésser!* hauria cridat AA KRT AR OPS
 Ja gairebé de nit, i a l'orsa —bufava, lleig, el ponent—, OC2 DIA] ~ ponent— LEP OPS OM
 Ens han dit, estranyats, els qui van a l'encesa que —... de nit, OC2 DIA] ~ que, ~ ε E DAR
 Els malpensats hi descobreixen, transfigurats o desfigurats —jo diria terrífics—, veïns famosos OC2 DIA] ~ terrífics— ≈ E TOC
 —*Hem guanyat cinc quilòmetres més; aviat hi serem. Sí, no hem tardat gens: ja hi som; però no hi ha pas ningú; em vaig dir jo.* OC2 DIA ≈ ningú, ≈ ε E DAR OM

algun cop prescindibles segons el meu parer,

que no li veig la testa. —*No tanquis α CR EP E TOC OM]* ~ testa: ~ OC2 DIA

rectifiquen incorreccions gramaticals (*«dos cents», *«anèmones», *«xer-racs», *«assexuats», *«carabines», *«atravesat», *«llegítims», *«tricomies», *«transplantat», *«tant nobles» per *tan nobles*, *«omplenen» per *emplen*) o desfan galimaties com:

com si als meus anys OC2 DIA] com a si a mos vint anys TR GER com a si als meus anys OPS

8.1.5. LES VARIANTES D'«OC2»

Ultra per les dades vistes en anteriors epígrafs, la «Nota de l'editor» que encapçala les dues edicions del segon volum de les *Obres completes* és important des del punt de vista de la crítica textual perquè avisa d'«alguns petits canvis introduïts per l'autor en revisar les proves». Com que aquestes proves no s'han conservat, és difícil de saber quines discrepàncies entre OC2 i les seves fonts (OPS, DAR i TOC) són fruit del poeta i quines del corrector de torn.

Tot i així, sembla que alguns canvis només poden ésser imputats a Foix. Per exemple, costa d'atribuir a la feina d'un corrector l'establiment de la concordança, per exemple, en aquest fragment de la prosa que obre *Darrer comunicat*:

Ja no hi ha mots per a dir que els mots ja no són mots i que tot just si guardem la paraula. Els han passats [...], els han penjats [...], els han lapidats [...], els han guillotinat [...], els han assassinats [...], els han posats [...], els han estripats [...], n'han donat la sang [...], n'han polvoritzats [...], els han desvirginats [...], els han vomitats [...], els n'han llevat la pell, l'han assecada i l'han feta tibant per als timbals de guerra. OC2 DIA] ~ passat ~ penjat ~ lapidat ~ guillotinat ~ assassinat ~ posat ~ estripat ~ polvoritzat ~ desvirginat ~ vomitat ε E DAR¹³²

O determinades substitucions lèxiques, com ara el canvi de diverses formes del verb *seguir* per *continuar*, en alguns casos.

8.2. COMPILACIÓ DEL MATERIAL PER AL *DIARI 1918*

8.2.1. ELS «ORIGINALS» DEL «DIARI»

El material conservat a partir del qual es va confeccionar el *Diari 1918*, segons es pot confirmar a la carpeta corresponent de l'Arxiu d'Edicions 62 actualment dipositada a l'Arxiu Foix, presenta un estadi molt primigeni de la seva elaboració, pels següents motius:

1) Només hi ha l'exemplar del segon volum de les *Obres completes* amb els fulls arrencats de les proses que no hi havien d'anar (o amb els textos ratllats si havien quedat al *verso* o al *recto* d'un full amb una prosa vàlida per al *Diari*). No hi són, doncs, les tres proses d'*Hèlix*: hi degueren ser afegides amb el llibre en galerades o paginades.

2) A l'exemplar en qüestió, la secció «Coses que m'han passat que costen de creure a segons qui» de *Tocant a mà...* no està arrencada ni tan sols ratllada, però al marge superior de la primera prosa (de la pàgina 453 de les *Obres completes*), de la mà d'algú de l'editorial, hi ha escrit: «Atenció! Això fins al final, no picar-ho.» És probable, doncs, que la decisió de treure-la'n no fos d'un primer moment: recordem que la «Nota sobre l'edició» del volum (p. 15) diu, exactament, que aquesta secció, «de fet, pertany al llibre *Allò que no diu "La Vanguardia"*».

3) Paral·lelament, la prosa «Cor i cos endins, tot fa llum» hi figura com a part del *Diari*, per tal com no hi està ratllada ni té cap indicació escrita de no incorporar-la-hi. Però quan Vallverdú envià les proves del llibre al poeta, li

132. Cal tenir present, a més, que el canvi s'havia produït ja a l'antologia de Badosa (recordem que la segona edició de *PJ*, del 1975, pren *DAR*, del 1970, com a base): no sembla probable que dos correctors —el de *PJ* i el d'*OC2*— coincidissin, per línies diferents, en la mateixa correcció.

adjuntà una carta (12 de juny de 1981, Arxiu Edicions 62) on li deia: «En Molas em va dir que havíeu de suprimir algunes altres proses de *Tocant a mà...*, que no corresponen al cicle del *Diari 1918*. Ara és el moment de fer-ho.»

Les proses que sí que falten ja en aquest exemplar són les de *Gertrudis* i *KRTU* no incorporades al *Diari 1918*. De *Gertrudis* Foix només va desestimar dos textos: «Gertrudis» i el «Conte de Nadal». El primer s'emportà també la secció «Sense simbolisme», el títol de la qual, a les *Obres completes* figurava a la mateixa pàgina que el títol i els primers paràgrafs de la prosa «Gertrudis»: sospito que si el títol de la secció hagués estat sol, en una pàgina, la secció no hauria desaparegut a *DIA*. Així doncs, de les quatre seccions, només van passar al *Diari* la primera i la tercera senceres, i la segona, parcialment:

<i>Gertrudis</i>	<i>Diari 1918</i>
Diari 1918 (fragments)	Diari 1918 (fragments)
Sense simbolisme Gertrudis La vila 7 h. 50 - 11 h. 50 Plaça Catalunya - Pedralbes Pepa, la lletera Sense simbolisme	La vila 7 h. 50 - 11 h. 50 Plaça Catalunya - Pedralbes Pepa, la lletera Sense simbolisme
Notes sobre la mar	Notes sobre la mar
Conte de Nadal	

El sedàs de *KRTU*, en canvi, va ser molt més prim, ja que no va deixar passar, lògicament, els escrits que tenien una funció proemial (el sonet «Pistes desertes, avingudes mortes...» i l'article «Algunes reflexions sobre la pròpia literatura») i epilògal (la «Lletra a un amic i col·lega»), ni les «Presentacions» de Dalí, Miró i Carbonell, molt diferents d'intenció i estil que les del *Diari*. Els textos de les «Pràctiques», que havien format part de la conferència feta per Foix en l'acte d'«Els 7 davant “El centaure”»,¹³³ potser per això mateix, pel seu caràcter de «pràctica» d'una teoria, i per un cert to provocador, també en van ser suprimides. El motiu de l'exclusió de les «Notes sobre el

133. V. Joaquim MOLAS, *La literatura catalana d'avantguarda...*, citat, p. 70-76 i 281-323.

Port de la Selva» és una veritable incògnita: més encara si es té present que a la primera edició de *KRTU* hi havia una nota —omesa a les posteriors— que remetia a les «Notes sobre la mar» de *Gertrudis*, que sí que va passar al *Diari*.¹³⁴ De manera que, al final, només les tres primeres seccions amb textos de creació del llibre van ser considerades *Diari* i, encara, la tercera, sense la prosa que donava nom al volum:

<i>KRTU</i>	<i>Diari 1918</i>
Pistes desertes «Algunes reflexions...»	
Ombres darrere els lilàs	Ombres darrere els lilàs
Retorn a la natura	Retorn a la natura
KRTU KRTU Vindré més tard, demà On aniré tot sol	Vindré més tard demà On aniré tot sol
Notes sobre el Port de la Selva	
Presentacions	
Pràctiques	
Lletra a un amic i col·lega	

8.2.2. PROCÉS DE SELECCIÓ DEL MATERIAL

Segons explica Joaquim Molas, amb la idea d'«identificar [...] de manera segura els fragments publicats» del *Diari 1918* «Foix i jo vam repassar volum per volum totes les proses. I vam establir el corpus definitiu. Per exemple, contra el plural que havia utilitzat a les “Reflexions”, del 1929,¹³⁵ de les dues pro-

134. Foix anà per primera vegada al Port de la Selva el 1924/1925 arran d'uns articles de Josep Pla (V. Josep PLAYÀ MASSET, «J. V. Foix observa el pas de cada estiu al Port de la Selva», *Avui*, 3 setembre 1983, p. 15; FEBRÉS, *Diàlegs...*, citat, p. 80).

135. Molas fa referència al fragment que diu «algunes d'aquestes proses aparegueren a *Trossos*». V. l'apartat dedicat als textos de Foix d'aquesta revista en el § 2.1.1.

ses de *Trossos*, només en va triar una, la *Singular narració*, o sigui, *Plaça Catalunya - Pedralbes*. De *KRTU*, va descartar, entre d'altres, les *Notes sobre el Port de la Selva*. I, de *Tocant a mà...*, va descartar *Cor i cos endins tot fa llum*, que, segons em va dir, era molt posterior al *Diari*, i tota la secció *Coses que m'han passat i que costen de creure a segons qui*, que era d'una mena molt distinta. En canvi, per indicació meva, va afegir, no sense una certa resistència, les *Notes del "Diari"*, de la revista *Hèlix*, que curiosament havia oblidat.¹³⁶

Sobre aquestes paraules plana un cert sentiment de respectuosa perplexitat, per dir-ho dolçament, davant la pauta que va seguir Foix a l'hora de determinar quins textos formaven part del diari i quins no, ja que algunes de les decisions sobre certes proses devien respondre a criteris que, ara per ara, no semblen convenir amb informacions donades pel poeta mateix. O que, com a mínim, deixen sense resposta alguns dels interrogants d'aquest estudi. Per exemple:

I. *Omissió de (i/o resistència a introduir) proses declaradament del Diari*. 1) Si el títol genèric de les proses de la revista *Hèlix* deia clarament «Notes del "Diari"», per què, en un primer moment, no les hi va voler incloure? 2) Si a l'Arxiu Foix es conserva una còpia de les tres proses publicades per ?? amb una anotació autògrafa de Foix que diu «*Del Diari 1918*», per què només una va ser inclosa dins el volum? 3) Si a l'article «Algunes reflexions sobre la pròpia literatura», publicat al número 31 de *L'Amic de les Arts* (març 1929), Foix afirma: «diverses petites proses —poemes?— que escrivia a guisa de dietari. Algunes d'aquestes proses aparegueren a "Trossos" [...]». Per què fa servir el plural («algunes») si finalment només una («Gertrudis») va anar a parar al diari?

II. *Incorporació de proses declaradament alienes al Diari*. 4) Si, el 1929, al mateix article, situava la prosa «Pepa, la lletera», de *Gertrudis*, dins un grup d'«estúpides proses literàries [...] que han plagut a un estol remarcable d'energúmens» (p. 12), per què la hi va incloure? 5) Si el títol de *CR* («Tres vells poemes inèdits i *un de nou, el darrer*, a la memòria del poeta»; la cursiva és meva) deixa clar que la prosa «Tocant a mà» és de factura recent (c. 1969) i, per tant, no podia pertànyer al manuscrit original, per què no la va suprimir del volum? Semblantment, tot fa pensar que la prosa «Darrer comunicat» sigui també de l'època de confecció del volum homònim, ja que el primer títol del llibre havia de ser *Anava sola i dreta dalt l'autobús*, que és el títol de la que definitivament ocuparia el segon lloc del llibre.¹³⁷

III. *Incorporació de proses escrites amb posterioritat a les dates que dona Foix*. 6) Hi ha evidència de proses escrites molt posteriorment a les dates

136. Joaquim MOLAS, *Sobre els dietaris...*, citat, p. 438-439.

137. Joan de Déu DOMÈNECH i Vinyet PANYELLA, *Àlbum Foix*, Barcelona, Quaderns Crema, 1990, p. 331.

que Foix dóna d'escriptura del seu diari que han estat incloses dins del volum: amb tota certesa, «Darrer comunicat», «Tocant a mà» i «Pels carrers assolellats...»; i molt probablement, també «Quan he sabut que el meu oncle...». 7) Semblantment, certes proses entren en contradicció amb les dates en què suposadament van germinar: pel seu contingut («El bufanúvols de Torremoresca» podria fer referència al realisme social del anys 60), o per determinats anacronismes o expressions que impliquen l'escolament d'un període de temps inversemblant en un dietari.

IV. *Bandeig de proses aparentment similars a d'altres del Diari.* 8) Si el conjunt de «Notes sobre la mar» de *Gertrudis* forma part del *Diari 1918*, per què no el de «Notes sobre el Port de la Selva» de *KRTU*, que hi remet?¹³⁸ 9) Si va conservar les «Noves raons de l'autor» de *Del «Diari 1918»*, per què no la nota anònima de *L'estrella d'En Perris*? És evident que cap de les dues no forma part del diari, ja que van haver de ser escrites expressament per als volums que presenten, baldament només la primera porti la data concreta del «31 de gener de 1956».¹³⁹

v. *Versions de suposades proses del Diari publicades al no-Diari.* 10) Si la secció «Coses que m'han passat que costen de creure a segons qui» de *Tocant a mà...* va ser bandejada del conjunt del *Diari* perquè, segons assegura la «Nota sobre l'edició» del *Diari*, «de fet, pertany al llibre *Allò que no diu «La Vanguardia»* —on no va ser inclosa—, per què no va suprimir la prosa «De cap a cap del carrer hem...», de *Del «Diari 1918»*, de la qual sí que hi ha una versió dins *Allò que no diu «La Vanguardia»*?

8.3. EL TEXT DEL *DIARI 1918*

8.3.1. TRANSVASAMENT D'ERRORS PROVINENTS D'«OC2»

El poeta hauria pogut aprofitar la nova oportunitat que li oferia la publicació del *Diari 1918* per practicar, damunt el volum d'*Obres completes* que n'havia de servir de base, les correccions que, per les raons que fossin, no va tenir ocasió de fer a l'exemplar de les *Obres poètiques* que lliurà a la mateixa editorial com

138. En aquest cas, si Foix va iniciar les estades al Port de la Selva a partir del 1924, potser són massa posteriors a les dates de redacció del diari; però, tot i així, a *L'estrella d'En Perris* hi ha proses del 1925! Recordem aquí que una segona versió de les vuit «Notes sobre el Port de la Selva» aparegué a la *Revista de S'Agaró*, al número d'estiu del 1935, amb una variant interessant (entre d'altres de menor consideració): ara són nou, perquè la setena nota («Estirat damunt la platja...») s'ha convertit en dos textos diferents.

139. Joaquim Molas m'informa que la conservació de les «Noves raons...» ha d'atribuir-se a un error editorial.

a original per a la confecció de les *Obres completes*.¹⁴⁰ Però per la seva avançada edat, pel propi tarannà, per la malaltia degenerativa que patia al nervi òptic (des de la tardor del mateix any 1981 el poeta disposà de l'ajut d'un lector), o pel motiu que fos, tampoc no sembla que ho fes,¹⁴¹ de manera que el text de *DIA* reproduceix, en línies generals i amb excepcions, els mateixos errors que *OC2*.

És per això que en aquests textos tornem a trobar «acostat» per *acotat*, «foll» per *fall*, «banyotes» per *ganyotes*, «tendrosos» per *cehdrosos*, etc. O fins i tot l'haplografia del fragment següent de «No em plau gens...» de la primera edició de *L'estrella d'En Perris*:

[...] M'emporta el nou, el misteri i el deler i el delit de conèixer. La meva amant es vesteix, es pentina, es pinta i es calça cada dia segons models nous i, ben sovint, excepcionals. Tot allò que és nacional, ràcic o pairal, de cada país, ens entristeix. La meva amant —lliri, ribera, prat florit, most setembrí, nit d'arbres, oh Tuies!—, nada no sap ja on [...]

que, des d'*OPS* (fins a *OC2* i *DIA*) es va convertir en:

[...] M'emporta el nou, el misteri i el deler i el delit de conèixer. La meva amant —lliri, ribera, prat florit, most setembrí, nit d'arbres, oh Tuies!—, nada no sap ja on [...]

(suposant que la supressió no l'hagués feta el mateix Foix, en corregir els originals per a la publicació d'*OPS*).

8.3.2. ESMENES D'ERRORS ANTERIORS

El text de *DIA* també corregeix alguns dels errors d'*OC2*. Una part d'aquestes esmenes coincideix amb les que Foix va fer sobre certs exemplars de les *Obres poètiques*:

140. La ja citada carta de Vallverdú a Foix amb motiu de la publicació del *Diari* (12 de juny de 1981, Arxiu Edicions 62) ratifica que aquest rebé proves de la impressió: «Us envio», hi deia Vallverdú, «les proves del vostre llibre *Diari 1918*, que En Molas ha muntat d'acord amb vós, per a la nostra col·lecció "Les millors obres de la literatura catalana". Fixeu-vos en la "Nota sobre l'edició", que he redactat jo, per veure si us hem interpretat correctament.»

141. Tan sols hi ha tres indicis, al *Diari 1918*, d'una possible intervenció directa o indirecta del poeta: les substitucions de les formes verbals *dat* (*AA GER OPS OC2*) per *donat* (*DIA*) a «Quants de tombs...»; *floten* (*AA KRT OPS OM OC2*) per *suren* a «Cap mà no em diu...» o *flota* (*HX*) per *surra* a «Hi ha cavalls per portals...», i diverses realitzacions de *seguir* (*L gLEP LEP OPS MA OC2*) per *continuar* a «Quant el vent i la trangelada...», «Quan han vist...» i «Aquest matí ha vingut...». Aquests canvis, si no són del corrector —fet altament possible— serien les úniques variants d'autor del volum.

volenterosament *gLEP LEP OPS d.c.DIA]* valenterosament *OPS a.c. OC2*

desllatat *OPS d.c. DIA]* desllestat *L gLEP LEP OPS a.c. OC2*

rectors *L gLEP1 LEP OPS d.c. DIA]* sectors *OPS a.c. OC2*

Una altra part convergeix amb les lliçons originals correctes d'abans de la contaminació d'*OPS* (i, doncs, d'*OC2*): tant pel que fa al lèxic, com la restitució de «víking» per comptes de «wíking» o d'«esbadellades» per comtes d'*«esbadallades», com a la puntuació:

Ja sé, Emília, que tot ens és estrany i nou. *gLEP LEP DIA]* Ja sé Emília, que ~ *OPS OC2*

M'has estret, dolça, la mà, *gLEP LEP DIA]* ~ dolça la mà, ~ *OPS OC2*

El major nombre, però, el constitueixen les esmenes que s'hi introdueixen per primer cop, i afecten els sòlits casos que hem anat veient fins ara: les vacil·lacions («Cardoner» per *Cardener*, «ultra-son» per *ultrason*) i incorreccions ortogràfiques (*«simolsa» 'cimolsa', *«pulsant» 'polsant', *«emmalengits» 'emmelangits', *«beberri» 'beverri', *«fustagasses» 'fustegasses', *«bogant» 'vogant', *«volatejat» 'voletejat', *«dona» 'dóna', *«ahinen» 'äinen' i *«ponei» 'poni'); la puntuació:

si la fúnebre sensació de tenir-lo amputat sota l'aixella no m'hagués aturat la voluntat i enterbolit el seny, el qual s'obstinava *DIA]* ≈ el seny ≈ *GER OPS OC2*

He arribat, [...], a una contrada on unes petites piràmides de fang blanc m'han recordat, per llur meravellosa projecció, els mots *DIA]* ~ recordat ~ *DDI OPS OC2*

Un voler irresistible m'ha portat, entre torrents i esbalços, a la planella *DIA]* ~ portat ~ *DDI OPS OC2*

Hi hem vist globus de totes les dimensions, montgolfiers de colors clares amb decoracions anacròniques o contemporànies, els quals es movien *DIA]* ≈ contemporànies ≈ *LEP OPS OM OC2*

tot provant d'ajustar una corretja nova amb lluors de marbre verd-espigat als cilindres que escalfen la dinamo *DIA]* ≈ verd-espigat, ≈ *JP α β ε E TOC OC2*

i els descuits evidents:

amb parallamps voltat de picarols que sonen dolcíssims si la brisa els mou. *DIA]* ≈ dolços ≈ β ≈ dolcíssim ≈ ε *E TOC OM OC2*

8.3.3. INTRODUCCIÓ DE NOUS ERRORS

La llàstima és que, al costat d'aquests encerts, el text de *DIA* introdueix una sèrie d'errors que, en certa manera, desmereixen les altres virtuts de l'edició. En efecte, l'escolament de formes com *«expès» 'espès', o *«vellugadissos», d'errors de lectura de les edicions anteriors com:

s'obriren, AA *KRT OPS OC2*] s'obrien, *DIA*
 rètols AA *KRT AR OPS OC2*] rètol *DIA*
 veieu? *LEP OPS OC2*] veieu *DIA*
 peixots ε E *DAR OM OC2*] peixos *DIA*
Sense calçat, guanyo tres pams. α ε E *TOC OC2 AM*] ~ calçar, ~ *DIA*
 Hauria alçat el braç, amenaçador, si *GER OPS OC2*] ~ braç ~ *TR DIA*

la correcció de «croats» per «creuats», forma present a ε E *DAR i OC2* per la qual Foix havia manifestat la seva preferència; l'omissió d'alguns mots,

els capciosos gratcels E *d.c. DAR OC2*] els gratacels *DIA*
 sense que ningú no se n'adonés. ε E *TOC OC2*] ~ ningú se ~ *DIA*
 A mi no em ve pas tant de nou. ε E *TOC OC2*] ~ ve tan ~ *DIA*

i la introducció del canvi de «trapa» (que és el que diuen AA *GER OPS OM i OC2*) per «trampa»; tot plegat fa un flac favor a l'edició del *Diari* i, en definitiva, al text del poeta.

9. RECAPITULACIÓ

9.1. LÍNIES GENERALS DE LA TRADICIÓ TEXTUAL

El *Diari 1918* s'elabora a partir d'un exemplar del segon volum de les *Obres completes* d'Edicions 62. Només els textos d'*Hèlix*, que passen a la primera edició del *Diari* amb algunes, molt poques, variants, no són aplegats en el volum compilatori. Des del punt de vista estrictament textual, la resta de proses del *Diari* s'agrupa en dos blocs, la frontera dels quals ve marcada pel volum d'*Obres poètiques*.

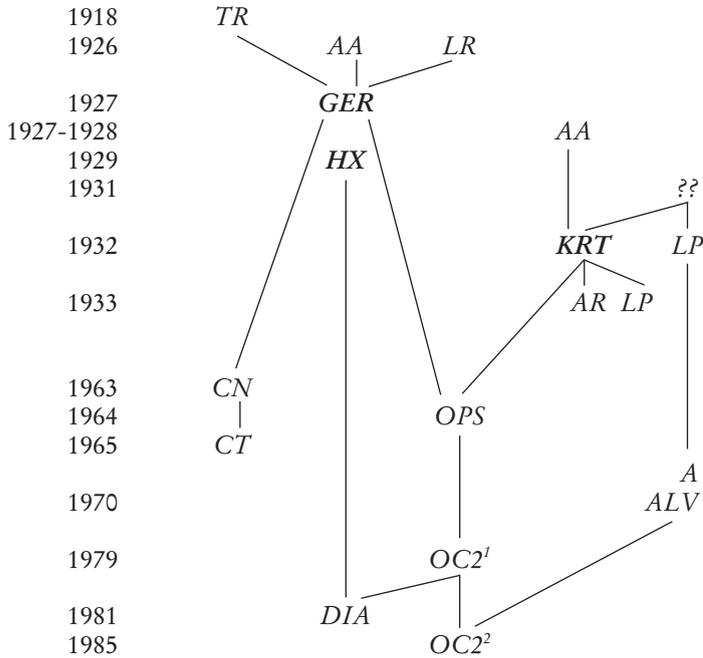
El primer bloc el formen els quatre primers llibres, recollits en aquestes *Obres poètiques*, els quals van ser revisats per a l'ocasió del 1964 amb profunditat diversa segons el llibre. Un exemplar no corregit de les *Obres poètiques* serveix de base per al volum de les *Obres completes*, d'on anirà a parar al *Diari* amb escasses modificacions.

El segon grup aplega els dos darrers llibres, *Darrer comunicat* i *Tocant a mà...*, publicats amb posterioritat a les *Obres poètiques*, els textos dels quals s'incorporen a les *Obres completes* amb comptades variants i d'aquí al *Diari*, també amb poquíssims retocs.

9.2. CRONOLOGIA

1. *Els «Primers fragments del Diari» de Gertrudis, Hèlix i KRTU*

Els textos de la revista *Hèlix* són una excepció, en el conjunt del *Diari*, no només pels factors externs que hi van determinar definitivament la seva incorporació, sinó perquè, malgrat la cinquantena llarga d'anys que separa la primera versió —dins la revista (1929)— de la segona —dins el *Diari* (1981)—, la seva revisió és molt superficial.

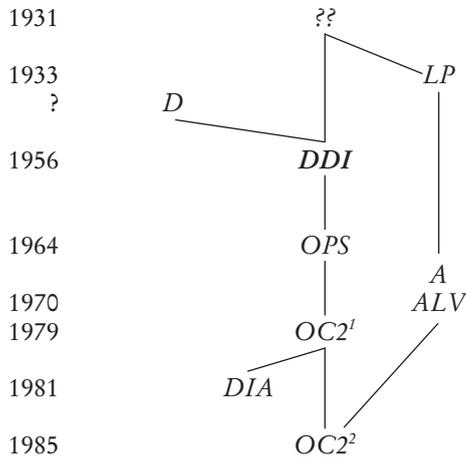
Quant als de *Gertrudis*, el veritable procés de reelaboració, Foix el duu a terme en la revisió per a les *Obres poètiques*, no pas per a la primera edició en volum: per dir-ho d'una manera gràfica, la distància textual entre el text de les primeres versions soltes en revistes (1918-1926) i el del volum (1927) és molt més curta que no pas la que separa aquest del de les *Obres poètiques* (1964). Aquestes proporcions s'inverteixen en el cas dels textos de *KRTU*, que pateixen la revisió més forta en el moment de la seva compilació per al volum del 1932, no pas per al de les *Obres poètiques* del 1964.

Les versions de textos d'aquests *Primers fragments del Diari* publicades amb posterioritat als volums (1927 i 1932) obeeixen raons diguem-ne publicitàries (versions d'abans de la guerra: *Art*, *La Publicitat*...) o de documentació testimonial (versions de després de la guerra: *Criterion*, *Serra d'Or*...).

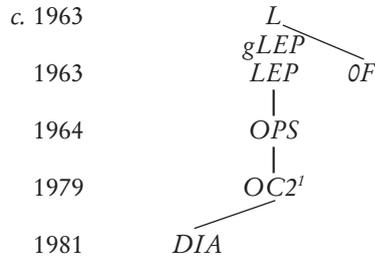
En definitiva, però, els diferents «estadis» que representen les proses conservades (el del 1918 amb les mostres de *Trossos*, el de 1926-1928 amb les de *La Revista*, *Gertrudis* i *L'Amic de les Arts*, el del 1932 amb *KRTU* i el del 1964 amb les *Obres poètiques*) no posen de manifest cap «espiral evolutiva», per dir-ho amb Gimferrer, sinó més aviat un doble procés: el de consolidació de la pròpia veu (fins a *L'Amic*) i de depuració estilística (a partir de *L'Amic*) i el d'adequació constant a la normativa lingüística.

ii. *El cas de Del «Diari 1918»*. La minsa quantitat de testimonis conservats de textos del volum del 1956 resta absolutament compensada per la seva qualitat, potser en aquest cas més que en cap altre.

En primer lloc, l'existència de les versions de ??, del 1931, posa en connexió els textos de *Del «Diari»* amb els de *KRTU* i dona peu, doncs, a un cert replantejament d'aquella tan feliç com reeixida agrupació dels volums en prosa per parelles: *Getrudis-KRTU*, *Del «Diari» - L'estrella*, *Darrer comunicat - Tocant a mà...* Segonament, la comparació del doble procés ?? → *La Publicitat* → *Allò que no diu «La Vanguardia»* (mecanoscrit i edició), d'una banda, i ?? → *Del «Diari»*, de l'altra, posa de manifest la malleabilitat de la frontera del *Diari 1918*. En tercer lloc, la presència de *D*, únic hològraf conservat del diari, ni que sigui amb només dues proses i que la seva datació resulti imprecisa, és d'una transcendència capital perquè hauria de representar una baula important entre el volum i les llibretes originals del *Diari*. Finalment, el cas de *Del «Diari 1918»* pren singularitat també respecte dels altres volums del *Diari* per les correccions que presenta l'exemplar del poeta conservat a l'Arxiu Foix, que són un estadi intermedi entre el text del 1956 i el de les *Obres poètiques*, del 1964.

iii. «*L'estrella d'En Perris*». El valor dels testimonis conservats de *L'estrella* rau en el fet que són una primera mostra, tímida si es vol, de dos costums que seran d'aleshores en endavant habituals en Foix: la conservació d'alguns mecanoscrits dels volums (aquí, *L*) i la publicació d'alguna mostra del volum, amb variants de major o menor consideració, en publicacions periòdiques del moment (en aquest cas, *OF*). Aquest valor s'incrementa amb la verificació que les úniques galerades conservades dels volums del *Diari* corresponen a aquest llibre.

La comparació dels textos del mecanoscrit i de les galerades i la constatació de les seves divergències evidencia una altra pràctica habitual del poeta: la dactilocomposició dels textos originals sobre dues còpies, cosa que li permetia d'exercir-hi provatures i esmenes diferents en moments diversos en una i altra còpia. Des del punt de vista ecddòtic, les més curioses són potser les que el poeta duu a terme sobre la còpia que guardava a casa mentre l'altra era a la impremta en el procés de galerades o paginades.

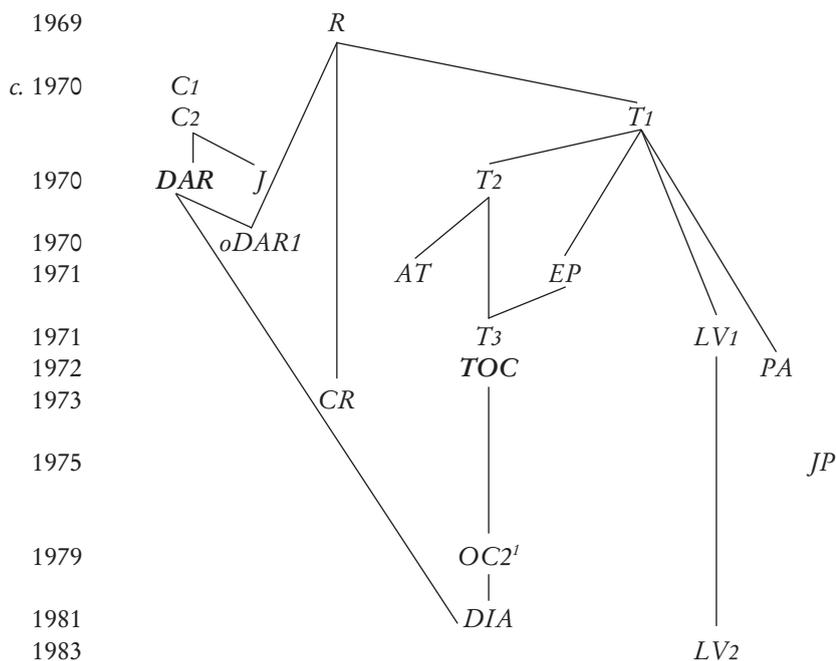
iv. *Les polèmiques* Obres poètiques. El procés de revisió a què Foix sotmet els seus textos a l'hora de publicar-los dins el volum d'*Obres poètiques* el 1964 respon, segons pròpia confessió escrita del poeta, a la voluntat d'adequar-los a la «manera de dir» del moment. Tanmateix, el volum d'esmenes efectuades sobre *Gertrudis* i *Del «Diari 1918»* és més gran que no pas el de *KRTU* i *L'estrella d'En Perris*. Amb *Gertrudis*, Foix fa el 1964 la revisió que, per entendre'ns, «no tingué temps» de fer el 1927 (recordem que algunes de les prosas del llibre aparegueren pel novembre del 1926 i el llibre sortia a la llum pel març de l'any següent), revisió que sí que pogué fer amb *KRTU* (els textos del qual van sortir del 1927 al gener del 1929, mentre que el llibre no va veure la llum fins tres anys després, al maig del 1932). La diferència dels anys escolats entre la data d'aparició de *Del «Diari»* (1956) i la de *L'estrella* (1963) respecte de la de les *Obres poètiques* explica per ella sola la major quantitat de variants del primer en relació amb el segon.

Nogensmenys, el valor que en el seu moment va tenir el volum —que oferia al públic textos foixians introbables— es va veure enterbolit per la transmissió d'uns errors que existien ja a les primeres edicions i la introducció d'altres de nous. Una sèrie d'aquests errors provenia ja de les primeres edicions; una altra, de la ploma del corrector (recordem les «locomotrius»); una altra, del tipògraf (v. g. «CATALUYA»); la resta, finalment, hauria passat per alt a l'autor. En definitiva, l'un per l'altre, tots plegats van contribuir a enlletgir un volum en altres aspectes impecable. Gabriel Ferrater va posar a la consideració del poeta unes llistes amb bon nombre d'aquests errors, a partir de les quals el de Sarrià va corregir alguns exemplars que tenia a casa. D'aquests, sorprenentment, els que s'han conservat presenten correccions no sempre convergents. El greu

del cas, però, és que, inexplicablement, l'exemplar de Nauta del 1964 que Foix va lliurar a Edicions 62 per a la publicació del segon volum de les *Obres completes* no presentava cap d'aquestes correccions.

v. «*Darrer comunicat*» i «*Tocant a mà...*». Els materials conservats dels dos darrers llibres que forneixen material per al Diari demostren que van ser concebuts de forma gairebé paral·lela. Potser per això presenten dues coincidències remarcables: són els únics casos de llibres del *Diari* dels quals es conserva l'original i la còpia del mecanoscrit definitiu i també són els únics dels quals s'ha conservat una versió en vers d'una de les seves proses. A més, l'existència de testimonis orals d'una quantitat no gens menyspreable de textos recitats pel poeta (hauríem de dir-ne «holòfons»?) proporciona a aquests dos reculls una interessant singularitat, alhora que demostra fins a quin punt la sola lectura dels textos propis era per a Foix un punt de partença per fer-hi canvis.

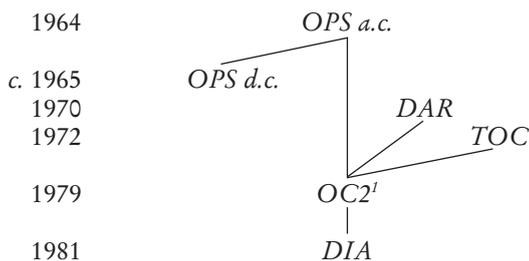
De tota manera, *Tocant a mà...* es distancia de *Darrer comunicat* per altres motius: la quantitat de versions dels seus textos (concretament tretze) lliurats a diverses publicacions periòdiques abans de la seva aparició dins el volum i que aparegueren abans, paral·lelament o després del volum, i l'existència d'una carpeta amb mecanoscrits que presenten estadis molt incipients de les proses són els més representatius.

El cas de *JP*, que l'*stemma* no afilia per no conjeturar-hi testimonis no conservats, és dels més interessants: publicat el 1975, les seves lliçons semblen anteriors a les dels primers mecanoscrits (c. 1970).

vi. *El text del Diari 1918*. El text que serví de base per a la confecció del *Diari 1918* el 1981 és el del segon volum de les *Obres completes* publicat dos anys abans: d'aquí que el text del 1981 reproduïxi més o menys fidelment el del 1979, i d'aquí també que sembli poc probable que les poques divergències entre tots dos textos es derivin de la ploma de l'autor, sinó més aviat de la del corrector.

Ara: donat que el text de les *Obres completes* es va constituir a partir d'un exemplar no corregit de les *Obres poètiques* i de sengles exemplars de les primeres edicions de *Darrer comunicat* i *Tocant a mà...*, el text del *Diari* reproduïx encara alguns dels errors d'aquelles edicions. Les causes de la transmissió d'aquests errors, des del seu naixement fins a la constitució definitiva de l'obra, segueixen la següent línia cronològica: les conseqüències textuales dels usos dactilogràfics foixians; les equivocacions involuntàries del moment de la creació i el de reescriptura a l'hora de fer la revisió de les proses; la poca cura de l'autor a l'hora de presentar originals revisats a consciència, tant si són mecanoscrits com ja tipografiats; la ulterior contaminació de l'obra a càrrec d'algun corrector excessivament primmirat i d'algun linotipista escassament zelós, i, finalment, la desídia i la consegüent incúria del poeta en el moment de corregir proves de galera o de pàgina.

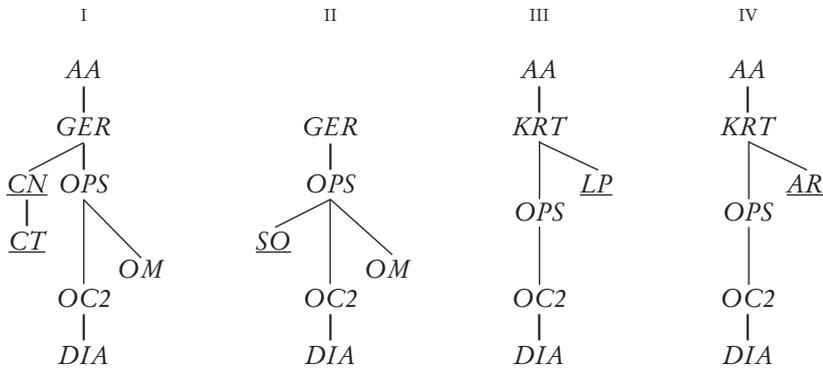

9.3. CASOS EXCEPCIONALS

Diferents aspectes posen de manifest la «provisionalitat» de cada nova versió que Foix fa de les seves proses. Gràcies a un incommensurable talent imaginatiu, a un excepcional sentit de l'eurítmia i a un altíssim nivell d'autoexigència lingüística, el poeta hauria estat capaç de plasmar literàriament una mateixa anècdota, imatge o germen de prosa en multitud de textos diferents.

Aquests trets, juntament amb una certa tendència del seu tarannà al desgovern i la desorganització dels propis papers («Confessa que té poemes dispersos que no sap ni on són», ha dit algú del poeta),¹⁴² explica que hi hagi ací i allà determinats estadis de proses, que en el seu moment eren definitives, que després el poeta no ha tingut en compte a l'hora de fer una revisió del volum al qual pertanyen.

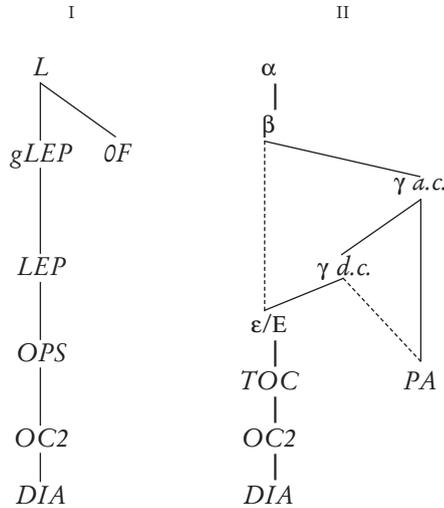
Així, la línia evolutiva de les diferents revisions d'una prosa pot veure's trencada de maneres diverses. Potser la més evident sigui el menysteniment, per omissió involuntària o desestimació conscient, de versions senceres, editades o mecanoscrites. Per exemple: partint del text d'una primera edició en volum, Foix fa una reelaboració per a una publicació periòdica o de caràcter miscel·lani, els canvis de la qual després desestima en les successives reedicions del volum o del text en qüestió. Alguns casos paradigmàtics d'aquesta manera de fer serien: I) «Les parets del *court...*», II) «Les cases, de roure i...», III) «Nois i noies...» i «Só jo que porto...» i IV) «On aniré tot sol» (subratllo la versió no recuperada en ulteriors publicacions del volum al qual pertany):

Totes les versions publicades dins antologies podrien allargar la llista d'exemples.

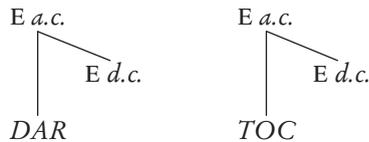
Altres vegades la versió editada en publicació periòdica no pren com a base la del volum, sinó la d'un mecanoscrit previ, de manera que es pot donar el cas de dos processos de reelaboració diferents, més o menys coetanis, de la mateixa prosa. El primer exemple, tímid si voleu, d'aquesta situació és el de la prosa publicada a *O figura* (I); el més paradigmàtic, potser, la prosa dels *Papeles de Son Armadans* (II):

142. Lluís BUSQUETS I GRABULOSA, *J. V. Foix, u i divers...*, citat, p. 11.

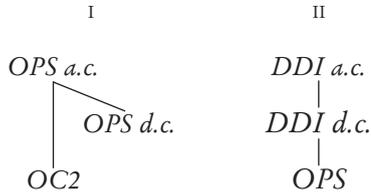

Val a dir que aquests «salts enrere» es donen només en les revisions d'un volum ja publicat, perquè, habitualment, a l'hora de confegir un nou volum, el poeta aprofita les versions que ja han aparegut publicades de forma dispersa, ja sigui a partir dels seus mecanoscrits (*a*) com dels textos ja impresos (*b*): *a*) el mecanoscrit *R* que conserva una de les proses de l'*In memoriam Carles Riba* sembla haver servit de base per a les versions posteriors; *b*) els quatre textos d'*El Pont*, en el mecanoscrit que Foix va donar a l'editorial per a la primera edició de *Tocant a mà...*, són una fotocòpia dels de la revista.

Un altre procediment que estableix salts enrere dins la línia evolutiva del procés de reelaboració de les proses és la desestimació de correccions fetes sobre els originals mecanografiats. Tot i que és difícil saber si aquestes esmenes són fetes abans o després de la primera edició del text, el fet és que aquest no les recull: els dos mecanografiats donats a les Edicions 62 com a definitius (E de C2 i T3) en són l'exemple més clar:

Amb tota seguretat, l'omissió involuntària explica el mateix procediment quan afecta l'exemplar ja publicat en comptes dels mecanoscrits: el cas més clar és el de l'exemplar de les *Obres poètiques* no corregit lliurat com a original per a les *Obres completes* (I); al costat d'aquest, el de *Del «Diari 1918»*, on les correccions que el poeta va dur a terme sí que són recuperades a la versió següent (II):

10. APÈNDIXS A L'ESTUDI

A. MATERIALS DE LES OBRES POÈTIQUES

A1. LLISTA DE CORRECCIONS DE GABRIEL FERRATER A LES «OBRES POÈTIQUES»

ERRADES¹⁴³

<i>Pàgina</i>	<i>Ratlla</i>	<i>Diu</i>	<i>Ha de dir</i>
7	4	poesia,	poesia.
9	14	negre	negra
13	-6	comprobar	comprovar
15	19	acostat	acotat
15	22	miste	miste-
16	-11	d'una estoig	d'un estoig
17	-10	reprende	reprendre
18	14	sacceig	sacseig
19	11	peus i, exultava	peus, i exultava
21	7	CATALUYA	CATALUNYA
21	9	escusa	excusa
22	6	l'inspector,	l'inspector
[23	-6	tamborelles	tombarelles <i>ratllat</i>]*
24	8	Haëndel	Haendel [<i>ratllat inintelligible</i>]
25	-11	guants	guants,
25	-11	carbó,	carbó
26	9	de llur	de la seva

143. Un asterisc indica que l'error ha estat ratllat i traslladat a la llista de dubtes; dos asteriscos, que no en tinc la certesa; tres, que l'error ha passat a la llista de l'«Addenda».

ERRADES (*Continuació*)

<i>Pàgina</i>	<i>Ratlla</i>	<i>Diu</i>	<i>Ha de dir</i>
27	3	profuns	profunds
27	19	tarda	tarda,
27	(després de la ratlla 19, cal interliniar)		
27	-1	vigilant	vigilant,
29	7	perquè	per què
29	-6	instant	infant
30	15	Hossanna!, hossanna!	Hosanna!, hosanna!
33	(encapçalar els versos amb majúscules)		
[35	13	<i>Proposta ratllada inintelligible]*</i>	
[35	18	<i>Proposta ratllada inintelligible]*</i>	
36	-2	réfoulement	refoulement
[36	<i>Proposta ratllada inintelligible]**</i>		
[37	10	<i>Proposta ratllada inintelligible]**</i>	
37	-9	lletra	lletera
[40	<i>Proposta ratllada inintelligible]**</i>		
41	11	comprende	comprendre
41	13	foll	fall
41	-7	avets,	avets
43	-5	pirenencs	pirinencs
44	7	la seva desordenada	la desordenada
47	4	sagnoses	sangoses
50	-2	reproduïa	reproduïa,
53	20	Philipps	Philips
[54	4	<i>Proposta ratllada inintelligible]*</i>	
55	8	contígua	contigua
61	11	mi	m'hi
"	19	estrangera	estrangera,
63	12	mi	mil
64	-2	seny! —	seny! —.
65	5	Perquè	Per què
[66	12	<i>Proposta ratllada inintelligible]*</i>	
67	11	dalesc	delesc
67	-4	daler	deler
69	12	horitzó	horitzó,
71	15	Al sol	A sol
75	11	colg	colc
76	17	sagnós	sangós
[76	<i>Proposta ratllada inintelligible]</i>		
79	14	han	has
81	14	d'Immutable	l'Immutable

ERRADES (*Continuació*)

<i>Pàgina</i>	<i>Ratlla</i>	<i>Diu</i>	<i>Ha de dir</i>
82	3	mes	mes,
83	3	vi	vi,
83	-3	s'avença	s'avença,
85	9	malloll	mallol
85	15	vols	vol
87	8	tot	tots
87	9	Cobri's	Colri's
89	18	fulla	fulla.
89	19	mulla	mulla,
89	20	cabaç	cabàs
89	22	Perquè	Per què
92	18	que Crisip	i Crisip
[93	9	Jep	Gep <i>ratllat</i>]*
95	9	Roiç	Roiç
96	11	meu	meu,
97	15-21-23-26	Colg	Colc
98	4	i	I
99	-8	talp	talp,
99	-4	feit	fuit
[106	11	de jo	de mi <i>ratllat</i>]***
107	4	paper	papers
[108	2	èpex	àpex <i>ratllat</i>]*
108	11	esboç	esbós
111	-7	santmarçals	santmarçals,
113	-9	sagnosos	sangosos
114	16	Heu's	Heus
114	17	darrera	darrere
115	-4	bruixa	bruixa,
117	10	drassanes	drassanes,
117	10	conegut	coneguda
119	15	astre.	astre
119	17	Immutable —	Immutable —.
121	11	orfes	orfes,
122	1	cales	cales,
122	7	borradissos	borradissos,
123	-6	antics,	antics
124	10	selvatana	selvatana,
[126	12	als Déus	els Déus <i>ratllat</i>]*
132	3	s'escusen	s'excusen
132	13	felpes	pelfes

ERRADES (*Continuació*)

<i>Pàgina</i>	<i>Ratlla</i>	<i>Diu</i>	<i>Ha de dir</i>
137	14	veu	seu
[137	18	mitològics	mitològica <i>ratllat</i>]*
139	9	murna	murena
140	-16	mestresa	mestressa
150	8	darrere	darrera
152	-4	corals	coralls
154	5	silicis	cilicis
[160	14	vetustes	vetustos <i>ratllat</i>]*
162	6	però	però,
164	2	tenebra.”	tenebra.
“	8	colls.	colls.”
“	-13	l’esperava	l’esperava,
169	-4	sagnós	sangós
[171	17	<i>Proposta ratllada inintelligible</i>]*	
172	-2	sap, tothom	sap tothom
172	-1	Dotze	Onze
175	6	quarentena	quarantena
175	-4	Rar!—	Rar!—,
179	15	recordat	recordat,
[181	12	<i>Proposta ratllada inintelligible</i>]*	
183	-1	Informats,	Informats
[184	18	feta,	feta <i>ratllat</i> : lliçó probable]
[184	19	<i>Proposta ratllada inintelligible</i>]	
184	-15	xarracs	xerracs
184	-3-2	estuva	estuba
184	-1	desaparellades	desparellades
185	14	estendards	estendards,
[190	5	sotil	subtil <i>ratllat</i>]*
190	-7	estrams	estramps
190	-1	saber	saber,
192	-13	contígua	contigua
193	-6	pintat	pintat,
207	-5	Poniol	Poliol
221	3	paper,	paper
222	-4	veure	beure
223	12	Aleixar.	Aleixar,
224	4	a ratlla	a la ratlla
226	6	foncs	fongs
226	-11	crequeu	cerqueu
226	-11	forageu	foregeu

ERRADES (*Continuació*)

<i>Pàgina</i>	<i>Ratlla</i>	<i>Diu</i>	<i>Ha de dir</i>
232	5	Ja	Ja,
[“	6	fets	fet <i>ratllat</i>]*
235	-15	¿Què	(¿Què
235	-14	sé	sé,
235	-11	dolça	dolça,
236	5	Viuen	Viuen,
236	3	(la frase dialogada ha d'anar en cursiva)	
237	18	banyotes	ganyotes
238	6	secret	secreta
242	15	refuga	remuga
243	15	tuta	ruta
244	17	sectors	rectors
248	-12ss.	(des de “Arrenqueu”, ha d'anar en cursiva)	
249	-16	desllestat	desllatat
250	12	costat,	costat
250	13	cara,	cara
254	1	metrònam	metròman
254	4	valenterosament	volenterosament
257	16	aviram,	aviram
261	-5	insentat	insensat
270	7	davastacions	devastacions,
270	11	eixut	eixuta
270	18	cosull	casull
270	21	“És quan dormo que hi veig clar”	“On he deixat les claus...”
272	6	cales	cales,
272	7	rou —,	son —
283	2	encrestats	encrestats,
284	10	brugents	brogents
285	-4	cuirça	cuirassa
288		(manca el vers quart del poema: “D’un no re estorts, embrossats pel desig”)	
[291	7	<i>Proposta ratllada inintelligible</i>]*	
294	-15	près	pres
294	-11	si	sí
296	-15	afeixàxem	afeixàvem
297	-6	dels	del
299	-7	Ves-te’n	Vés-te’n
301	5	prevost	prebost
301	9	darrere	darrera

ERRADES (*Continuació*)

<i>Pàgina</i>	<i>Ratlla</i>	<i>Diu</i>	<i>Ha de dir</i>
303	2	marcida	marcida,
303	9	clarosa,	clarosa
304	13	ets	ets.
307	13	vostra	vostre
308	14	darrere	darrera
[309	16	arceu	alceu <i>ratllat</i>]*
312	2	bota	bóta
312	-14	brugent	brogent
[312	-5	carmis	cadmins <i>ratllat</i>]*
314	13	és	es
314	15	vol	vol.
315	3	alta	alta—
315	4	galta—.	galta.
315	-9	brugents	brogents
316	18	confès	confés
318	10	bregasses	bragasses
318	18	èpoques	àpoques
319	3	heuen a tots	heuen tots
326		(a partir de la tercera, les frases en cursiva no estan ben disposades tipogràficament)	
326	-3	Fem	Feu

ADDENDA

<i>Pàgina</i>	<i>Ratlla</i>	<i>Diu</i>	<i>Ha de dir</i>
9	-2	“Goncourt”	possible “Goncourt”
16	7	balcons	balcons,
16	9	alcova	alcova,
16	12	amagar	d’amagar
20	8	jersei	jersei,
28	9	llança	llança,
29	-7	porta	porta,
37	14	als seus	els seus
41	9	però,	però
43	-10	estives	estibes
49	-17	entrar	d’entrar
53	-6	vidre	vidre,

ADDENDA (*Continuació*)

<i>Pàgina</i>	<i>Ratlla</i>	<i>Diu</i>	<i>Ha de dir</i>
67	13	don'	don
71	-6	sou	sou,
77	7	d'un fall	a un fall
100	11	Que a tants de jo	Que a tants de mi
115	-1	o puigsmals	a puigsmals
132	-10	boll	bou
134	-12	forageu	foregeu
150	2	feltre	feltre,
159	-3	miracle	miracle,
178	-12	però	però,
178	-9	ullmarcit	ullmarcits
178	-8	guaitat	guaitat,
179	19	portat	portat,
180	7	esfera	esfera,
183	-15	eren però pirates	eren, però, pirates
183	-14	papallones	papallones,
184	12	dia	dia,
184	18	enfilat-se	enfilat-se,
185	-5	agostenc	agostenc,
186	-5	diürns	diürns,
189	-13	segles,	segles.
193	5	i al fons de les alcoves	i, al fons de les alcoves,
193	6	Dolors,	Dolors
194	5	claustra	claustra,
224	13	aviva,	aviva
226	-9	(El vers no ha de començar "entrat".)	
232	5	bou	bou,
269	10	silenci	silenci,
270	-10	neixen	neixen,
271	-12	irregularment	irregularment,
273	9	felpes	pelfes
274	13	l'isard	l'isard,
274	-15	solípedes	solípedes
274	-3	vespre	vespre,
275	3	revolcava	rebolcava

DUBTES¹⁴⁴

<i>Pàgina</i>	<i>Ratlla</i>	
8	15ss.	Alguna cosa manca a la frase que comença: “El to dels altres” [<i>a sota</i> : «no hi ha ... cap norma estètica a la qual hagi de subordinar-me»]
21	15 s.	És [“el seny” <i>a sota</i> : sentits] el subjecte de “engrandir”? [(sí)]
23	-6	[“tamborelles” <i>ratllat</i>] o “tombarelles”?
25	-7	[“intentàvem recordar” <i>ratllat</i>] o “intentàvem de recordar”?
25	-4	[“ens esforçàvem de recordar” <i>ratllat</i>] o “a recordar”?
27	-1	[“agafar-me... de la mà” <i>ratllat</i>] o “a la mà”?
28	9	[“s’esforçava per a” <i>ratllat</i>] o “s’esforçava a”?
35	13	[“escriuré” o “escriure” o “dec escriure”? <i>ratllat</i> ; <i>a sobre</i> : escric] (El futur dubitatiu em fa l’efecte que tira a castellanisme.)
35	18	[“Per què...” és una errada; ara, cal corregir <i>ratllat</i>] [“Perquè...” <i>subratllat</i>], [o no pas més aviat: “Perquè sí”? <i>ratllat</i>]
36	-2	Per a aquest concepte de Freud, el terme que s’ha anat generalitzant és el de “repressió”.
37	10	“despistar”, no és un gallicisme? [(És més aviat un castellanisme. Admès als diccionaris)]
40	2	Cal corregir [“que Ton” <i>subratllat</i>] [o bé “que en Ton”? <i>ratllat</i>]
43	-7	Cal llegir realment “arbredes d’[aixecades]”? <i>ratllat</i> ; <i>a sota</i> : <u>aixades</u>]
54	<5>4	El “seré”, no és també un futur dubitatiu a la castellana? [(sóc)]
66	12	“m’anega”? [(És una variant d’« <u>anaga</u> »)]
83	19	És viable “atansa” no pronominal? [(és una accepció emprada pels mariners)]
93	9	“Jep” [o “Gep”? <i>ratllat</i> (dim. de Josep)]
108	2	[“èpex” <i>ratllat</i>] o “àpex” [<i>subratllat</i>]?
125	-3	Em penso que no caldrien les comes, puix que la resta del poema no en porta. [(No, no hi han d’anar)]
126	-10	
126	12	“als déus” o [“els déus”? <i>ratllat</i> (als)]
134	8	Són holandesos [o irlandesos? <i>ratllat</i>]
134	22	[“arramanguen” <i>ratllat</i>] o “arromanguen”?
136	-9	“colc” [o “colg”? <i>ratllat</i>]
137	18	[“mitològics” <i>ratllat</i>] o “mitològica”
160	14	“vetustes” [o “vetustos”? <i>ratllat</i> (femení)]
171	17	[“esbandeix” o <i>ratllat</i>] “esbaldeix”?
178	15	[“ens ha meravellat” o <i>ratllat</i>] “ens han”?
181	12	“ronca” [o “ronda”? <i>ratllat</i>]
188	7	[“solitàries[,”] o “soles”? <i>ratllat</i>]
188	12	“sentits respirar” [o “sentit respirar”? <i>ratllat</i>]
188	-9	“quadern [de paper] d’Armènia”?

144. Entre claudàtors indico les accions i els comentaris de Foix.

DUBTES (*Continuació*)

<i>Pàgina</i>	<i>Ratlla</i>	
190	5	“sotil”? [= (si)]
191	7	[“nous i coberts” <i>ratllat</i>] o “nou i cobert”?
192	-10	“dels seus” o [“de llurs”? <i>ratllat</i> (del mar)]
207		La primera estrofa ha d’acabar amb punt, [o bé amb coma? <i>ratllat</i>]
232	6	“fets meditar” o [“fet meditar”? <i>ratllat</i>]
[<i>Proposta ratllada inintelligible</i>]
270	14 s.	Cal realment repetir la frase? [(no: és, també, una errada)]
271	-14	“preferits” [o “proferits”? <i>ratllat</i> (dur, de rocs preferits)]
273	-7	[“ens feia” o <i>ratllat</i>] “ens [feien <i>subratllat</i>]”?
274	-3 s.	[“i les teulades” o <i>ratllat</i>] “i a les teulades”?
291	7	[“branca” o <i>ratllat</i>] “[branc <i>subratllat</i>]” (tal com deia la primera impressió)?
307	3	“escórrecs” [o “escòrrecs”? <i>ratllat</i> ; <i>comentari ratllat inintelligible</i>]
309	16	“arceu” [o “alceu”? <i>ratllat</i> (arceu)]
312	-5	Cal corregir “[carmins <i>subratllat</i>]” [o “cadmis”? <i>ratllat</i>]
286	12	[“cortisanes” o <i>ratllat</i>] “[cortesianes <i>subratllat</i>]”? ¹⁴⁵

A2. CORRECCIONS A MÀ FETES SOBRE DIVERSOS VOLUMS
DE LES «OBRES POÈTIQUES»¹⁴⁶

<i>Prosa</i>		<i>Text imprès</i>	<i>Correcció a mà</i>	<i>Exemplar</i>
[<i>Gertrudis i KRTU</i>]				
«M’assegurava...»	4	comprobar	comprovar	S
«En percebre...»	7	acostat	acotat	S
«En percebre...»	11	miste/riós	miste-/riós	S
«Les cases...»	7	d’una estoig	d’un estoig	S
«Plaça...»	T	CATALUYA	CATALUNYA	S
«Plaça...»	2	l’escusa	l’excusa	S

145. Aquest dubte està afegit a mà per Gabriel Ferrater.

146. A la primera columna poso la referència a la prosa i la línia de la meua edició on es troba el text afectat; a la segona, el text tal i com va sortir imprès a les *Obres poètiques*; a la tercera, la correcció manuscrita feta per Foix o per alguna mà autoritzada pel poeta; i a la quarta, els volums consultats que recullen la correcció, consignats per la inicial del propietari de l’exemplar en estricte ordre alfabètic: A = volum corregit pel poeta conservat a l’Arxiu Foix amb número de registre 4000; S = volum propietat de Carmen Sobrevila; V = volum de Jaume Vallcorba (se-

<i>Prosa</i>		<i>Text imprès</i>	<i>Correcció a mà</i>	<i>Exemplar</i>
[<i>Gertrudis i KRTU</i>] (<i>Continuació</i>)				
«Plaça...»	42	l'inspector,	l'inspector	S
«Sense simbolisme»	4	tamborelles	tombarelles	S
«Sense simbolisme»	21	Haëndel	Haendel	S
«De levita...»	8	carbó,	carbó	S
«De levita...»	14	intentàvem	intentàvem de	S
«De levita...»	18	esforçàvem de	esforçàvem a	S
«De lluny...»	6	llur	la seva	S
«Algunes...»	11	escriuré	escriure	S
«Algunes...»	16	<i>Per què...;</i>	<i>Perquè sí;</i>	S
«Algunes...»	63	el «retrocés»	la repressió	S
«Algunes...»	63	(<i>réfoulement</i>)	(<i>refoulement</i>)	S
«Algunes...»	87	<i>lletra</i>	<i>lletera</i>	S
«Feixos...»	17	a Ton	a en Ton	S
«Tot just...»	15	comprende	comprendre	S
«Tot just...»	17	foll	fall	S
«Fugir...»	1	avets,	avets	S
«És absurd...»	19	Philipps	Philips	S
«Lletra...»	10	contígua	contigua	S
[<i>Del «Diari 1918»</i>]				
«Noves raons...»	6	<i>quarentena</i>	<i>quarantena</i>	S
«Noves raons...»	30	<i>Rar!—</i>	<i>Rar!—,</i>	S
«Ahir tarda...»	21	ens ha meravellat	ens han meravellat	V
«Sortits...»	7	estuva	estuba	S
«Sortits...»	9	desaparellades	desparellades	S
«Amb els braços...»	13	els he sentits	els he sentit	S
«Quan les monges...»	16	quadern	quadern de paper	S
«Com que les...»	20	estrans	estramps	S
«El Consell...»	12	nous i coberts	nou i cobert	SV
«És si plou...»	26	dels seus	de llurs	V

gons ha consignat ell mateix a la seva edició crítica: cal recordar, però, que Vallcorba només té present el volum corregit a partir de *Sol, i de dol*; si més no, *Gertrudis i KRTU* van ser publicats pels Quaderns Crema sense menció explícita d'aquest exemplar). He tingut en compte *totes* les proses de *Gertrudis i KRTU* (no només les del *Diari 1918*) per tenir més elements de judici (les línies, en aquests casos, remetent a les de les *Obres poètiques* i estan en cursiva).

[*L'estrella d'En Perris*]

«—La cendra...»	6	Ja	Ja,	V
«—La cendra...»	8	els havia fets	els havia fet	SV
«No triguis...»	25	banyotes	ganyotes	S
«Embriagats...»	3	alegria secret.	alegria secreta.	S
«Quan el vent...»	44	refuga	remuga	S
«Hem deixat...»	20	sectors	rectors	SV
«Un decret...»	39	desllestat	desllastat	SV
«Un decret...»	78	cara,	cara	V
«Ha telefonat...»	33	valenterosament	volenterosament	V

B. MATERIALS DE *L'ESTRELLA D'EN PERRIS*

B1. DISPOSICIÓ DE LES PROSES SEGONS L'ORDENACIÓ DE «L»

- «*Era jo sol...*»
«La cendra és calenta...»
«De pujada pel carrer del Mig...»
«Diuen que la filla de l'esclopaire...»
«M'havien advertit...»
«No enyores, ací dalt...»
«Com cada diumenge...»
«Tan lluny com són...»
«Tantes de viles...»
«No triguis gaire...»
«Vós sentiu sempre veus pertot...»
«Embriagats pel foc...»
«Pertot —diuen...»
«Cercava, adelerat...»
«La tramuntana ha mancat...»
«Quan En Plana...»
«El faroner, de mil bigotis...»
«Ahir a la nit...»
«Quan el vent i la trangolada...»
«Encofràvem còdols...»
«Han fermat el peiró...»
«Hem deixat els rocs...»
«Quan han vist...»
«Ja els banyistes...»

«Perquè les fadrines del Raval...»
 «Els he cridats tots...»
 «Pels carrers assolellats...»
 «Que no deixin més les bótes...»
 «No em sabia avenir...»
 «Un decret peremptori...»
 «Qui vol, pot...»
 «Tots deien...»
 «Ahir es va sentir...»
 «Un delegat de l'Intendent...»
 «Han tombat pel cantó...»
 «No em plau gens...»
 «Ha telefonat...»
 «Aquest matí...»
 «Després de corregir...»
 «Hem entrat...»
 «Amaguem...»
 «Avui recordava...»
 «Ha passat el dels Ciments...»
 «En moure la palanca...»
 «Les nostres motos...»
 «Ella avançava sense esforç...»
 «M'han empès a enfilat-me...»
 «La meva amiga forastera...»
 «No us mogueu...»
 «Tots, minyones i fadrins...»

B2. ÍNDEX DEL MECANOSCRIT «L»

«Obres Completes»
 Els hivernants embruixats
 El manescal encerclat de fogueres
 [L'hereva *a.c.*] Hereva dels déus
 La nit muntanyana dels flequers
 Els diables siamesos
 Els grius
 El tren s'hi atura
 La timba pairal
 Fa segles que ho [veig *a.c.*] veu i ho sap
 L'altre alfabet

Foc i tenora
 Motors de gasolina
 Na Constança
 Les ianquis feudals
 Pedres encantades
 El torredà del far i l'Eterna Permanència
 Reganàvem vestits [d' a.c.] amb escafandres
 Com voldrien morir
 L'estrella d'En Perris
 Na Lluïsa a Port Reig
 El Fet i els mots
 Quan ho sabran els de Cadaqués
 Banyistes, nacres i el corall brancut
 Collíem, fresc, el calçat
 Qui diu que això no és cap poble?
 Ramon Llull
 Les bótes del Carrer de les Ànimes
 Na Sibília
 El decret del Sobirà
 Levitació entremig d'ocells morts
 De nit, la Tintoreria s'omple de clarors
 Un tret, tocant a casa
 L'Emília hi era
 Foneria Tipogràfica
 La meva amant
 La Vídua
 Ella s'ha perdut de vista
 Obrador de fotògraf
 Carbó damunt el taulell
 Les xifres
 La vella del Carrer d'En Brusi
 L'home dels Ciments
 Havíem acabat el combustible
 Panegíric, a l'autòdrom
 L'U i el punt
 La infinita [*inintelligible a.c.*] passera
 [L'altra cobla a.c.] La forastera
 Fronteres
 [La forastera a.c.] L'altra cobla¹⁴⁷

147. La intensitat de la tinta dels quatre darrers títols és menor que la de la resta.

C. ÍNDEX DE LA CARPETA C1 DE DARRER COMUNICAT

El darrer comunicat
 Anava sola i dreta al mig d'un autobús
 En Quirc de l'Ermina
 No tempteu el temptador
 El cardenal Richelieu fa gala pública dels seus vicis privats
 Si sóc dalt els Morunys
 Els cavalls de Cap-Gros, a la ratlla de l'altra mar
 [No et giris! *a mà, al marge*]
 El singular viatjant de Déu
 Tu hi érets, Sumpta
 [Déu de cara mar *a mà, al marge*]
 Els qui vivim de viure quan el dia és de dia
 N'Arcís
 El Roc Pertús
 Sis draps de pit, de donzella en creixença
 Lo Pep boig
 La Mei, del costat de l'Erola
 Després d'un exili de segles torna a la gropa d'un búfal
 Els forasters emplomissats
 La meva descoberta dels mobles hipnagògics
 Ningú no sabia què se n'havia fet del ganivet
 Hi ets o no hi ets, Natàlia?
 El bufanúvols de Torremoresca
 No m'omplis més de flors: ja no t'estimo
 La calba etrusca del mestre
 Em ve sempre de nou
 La casa del rei
 Abaixeu, si escriviu, les persianes
 L'Antònia dels Estanys
 Sortíem de «la Violeta»
 Les dones pintores amb capa llarga i coturn
 A mi, que no m'hi comptin pas els diumenges
 La pluja negra
 No saben on són ni on viuen
 Que no m'emblanquinin més i que policromin!
 El pàl·lid anònim
 No em deixeu pas cap porta oberta

D. MATERIALS DE *TOCANT A MÀ...*

D1. ÍNDEX DEL MECANOSCRIT «R»

(Homenatge a Carles Riba)

La Paret
 En Pió
 Els tres clergues
 [Tanca el *ratllat*] No tanquis els finestrons

D2. DISPOSICIÓ DELS TEXTOS SEGONS LES PROSES NUMERADES DE «T1»

<i>Número</i>	<i>Prosa (versió)</i>
1	Amb una llenca de mar a les mans (α)
2	Les mans tremolejaven ($\alpha \beta$)
3	L'oncle de Viladordis ($\alpha \beta$)
4	La Casa de les Campanelles ($\alpha \beta$)
5	Els tres clergues del temps de Pere III (α)
6	No tanquis els porticons, de nit... (α)
[7 a.c.] 8	Tocant a mà ($\alpha \beta$)
9	A la ratlla d'Isil, en llunyania de segles (α^p)
[13 a.c.] 11	«Tubulem-nos!» (α)
12	Cor i cos endins tot fa llum (α)
13	Els imaginants immòbils (α)

D3. DISPOSICIÓ DE LES PROSES SEGONS L'ORDRE DE «T1»

<i>Pàgina</i>	<i>Prosa (versió)</i>
1	Trenca el mirall i sabràs com ets (α')
2	Trenca el mirall i sabràs com ets (α'')
3	Les mans tremolejaven, L'oncle de Viladordis i La casa de les campanelles (β)
4	Les mans tremolejaven, L'oncle de Viladordis i La casa de les campanelles (α')
5	Les mans tremolejaven, L'oncle de Viladordis i La casa de les campanelles (α'')

<i>Pàgina</i>	<i>Prosa (versió)</i>
6	Els tres clergues del temps de Pere III i No tanquis els porticons, de nit (α)
7	Tocant a mà (α , <i>fragment</i>)
8	Tocant a mà (β)
9	Cor i cos endins tot fa llum (α)
10	«Tubulem-nos!» (α)
11	Els imaginants immòbils (α)
12	«A l'Òpera, que és ell!...» (α')
13	«A l'Òpera, que és ell!...» (α'')
14	Tot, és U? (α')
15	Tot, és U? (α'')
16	Nosaltres, els col·lectors de camions a 40 l'hora (α')
17	Nosaltres, els col·lectors de camions a 40 l'hora (α'')
18	La veïna (α')
19	La veïna (α'')
20	En Mèlic, dels Torrents (α')
21	En Mèlic, dels Torrents (α'' , <i>fragment</i>)
22	Somreia com l'alba darrere el baluard (α)
23	Somreia com l'alba darrere el baluard (β)
24	La ventada del somni (α')
25	La ventada del somni (α'')
26	Els aiguamorts del Molí de la Tor (α')
27	Els aiguamorts del Molí de la Tor (α'')
28	Somnis immòbils amb ròssec de cabellera (α)
29	Amb una llenca de mar a les mans (α)
30	A la ratlla d'Isil, en llunyania de segles (α')
31	A la ratlla d'Isil, en llunyania de segles (α'')
32	Els amants (α)
33	El meu museu de pintures (α' , <i>fragment</i>)
34	El meu museu de pintures (α'' , <i>fragment</i>)
35	El meu museu de pintures (β)
36	El meu museu de pintures (γ , <i>fragment</i>)

D4. ÍNDEX DE LA CARPETA «T1»

- 1 Trenca el mirall hi sabràs com ets
Coses que m'han passat que, a segons qui, li costen de creure
- 2 Era un castell enllà d'Oliana...
- 3 [Sou el vostre pare? *ratllat*] Era un captard d'agost...
- 4 Eren quatre pintors...
- 5 Era al portal de casa, havent dinat...
- 6 Tornaven totes tres de les sardanes
- 7 Tornaré quan ja no et faràs més vell
- 8 A tot país hi ha un home a cada pont de riu
- 9 El fàmul petrificat
- 10 Les mans tenien por
- 11 Les noies que amoregen entre elles
- 12 Els tres clergues del segle XIVè
- 13 No tanquis la finestra, de vespre...
- 14 La Paret
- 15 Cor i cos endins tot fa llum
- 16 Tot és cel, no ho sabíem
- 17 Tubulem-nos!
- 18 L'oncle de Viladordis
- 19 Els imaginants immòbils
- 20 A l'Òpera, que és ell!
- 21 Tot és u?
- 22 El bidó no és tan ventrut com l'àmfora
- 24 La Veïna
- 25 Somreia com l'alba darrere les Medes
- 26 En Mèlic
- /27 Sense claus, descalça i gairebé ulls clucs/
La ventada dels somnis
- 28 Els aiguamorts del Molí de la Tor
- 29 [A la ratlla d'Isil, en llunyania de segles *ratllat*]
- 30 Somnis immòbils amb ròssec de caballera [*negra ratllat*]
- [31 Amb una llenca de mar a les mans *a mà, ratllat*]
- [32 A la ratlla d'Isil, en llunyania de segles *a mà, ratllat*]
- [33 Els amants *a mà, ratllat*]
- [34 El meu museu de pintures *a mà, ratllat*]

D5. DISPOSICIÓ DE LES PROSES SEGONS L'ORDRE DE «T2»

<i>Pàgina</i>	<i>Prosa (versió)</i>
1-3	«En versos ben tallats i arrodonida estrofa...» (ε)
4	Tocant a mà (ε)
5	El doctor Buyrach, d'Aigües Caldes (δ', <i>fragment</i>)
6-7	El doctor Buyrach, d'Aigües Caldes (δ'')
8-9	El doctor Buyrach, d'Aigües Caldes (ε)
10	Tots som vacarissos (δ)
11	Tots som vacarissos (ε)
12-13	Úrsula i Balbina, o les filles de don Ruperto (ε)
14	Les mans tremolejaven (ε)
15	Si tothom ho ha vist, per què ningú no en parla? (δ)
16	Si tothom ho ha vist, per què ningú no en parla? (ε)
17	Els amants (δ)
18	Els amants (ε)
19	Els aiguamorts del Molí de la Tor (ε)
20	L'oncle de Viladordis (ε)
21	Trenca el mirall i sabràs com ets (ε)
22	En Mèlic, dels Torrents (ε)
23	«Tornaré quan ja no et faràs més vell» (ε)
24-25	Horari nou per als desertors del pronòstic (ε)
26-27	El meu museu de pintures (ε)
28	A tot país per on passen hi ha un home, sempre el mateix, a cada pont de riu, de rec o torrentera (ε)
29	La ventada del somni (ε)
30	Els imaginants immòbils (ε)
31	Tot, és U? (ε)
32	La casa de les campanelles (ε)
33	«Tubulem-nos!» (ε)
34	La filla dels porters del 78 de la Granvia (δ)
35	La filla dels porters del 78 de la Granvia (ε)
36	Cor i cos endins tot fa llum (ε)
37	Nosaltres, els col·lectors de camions a 40 l'hora (δ')
38	Nosaltres, els col·lectors de camions a 40 l'hora (δ'')
39	La veïna (δ)
40	La veïna (ε)
41	«A l'Òpera, que és ell!...» (ε)
42	Somreia com l'alba darrere el baluard (ε)
43	En un tombant del carrer de la petxina (ε)

<i>Pàgina</i>	<i>Prosa (versió)</i>
44	Vos, sou el vostre pare? (ε)
45	En un indret conegut per «Els bufadors» (ε)
46	Els quatre pintors del moll de la Timba (ε)

D6. ÍNDEX DE LA CARPETA «T2»

TAULES I ENDRECES

En versos ben tallats i arrodonida estrofa...
 Tocant a mà...
 No tanquis els porticons, de nit
 El doctor Buyrach, d'Aigües Caldes [*a sota, a mà: a Gabriel Ferrater*]
 Els tres clergues del temps de Pere III
 Tots som vacarissos amb vaques descomptades
 Somnis immòbils amb ròssec de cabellera [*a sota, a mà: a P. Gimferrer*]
 Ursula i Balbina, o les filles de don Ruperto
 Les mans tremolejaven [Si tothom ho ha vist, per què ningú no en parla? *ratllat*]
 Si tothom ho ha vist, per què ningú no en parla?
 Els amants [*a sota, a mà: a Enric Badosa*]
 Els aiguamorts del Molí de la Tor
 L'oncle de Viladordis
 Trenca el mirall, i sabràs com ets
 Amb una llenca de mar a les mans [*a sota, a mà: a Arthur Terry*]
 En Mèlich, dels Torrents
 —Tornaré quan ja no et faràs més vell
 Horaris nous per als desertors del pronòstic [*a sota, a mà: a J. Romeu Figueres*]
 A la ratlla d'Isil en llunyania de segles
 El meu museu de pintures
 A tot país hi ha un home, a cada cap de riu [*a sota, a mà: a Paulina Crusat*]
 La ventada del somni
 Els imaginants immòbils [*a sota, a mà: a Giuseppe Sansone*]
 Tot, és U? [*a sota, a mà: a C. B. Morris*]
 Les noies que amoregen entre elles
 Tubulem-nos! [*a sota, a mà: a Alfonso Tovar*]
 La filla dels porters del 78 de la Granvia
 Cor i cos endins, tot fa llum
 Nosaltres, els col·lectors de camions... [*a sota, a mà: a J. C. Cela*]
 La veïna

A l'Òpera, que és ell!... [*a sota, a mà: a Francesc Vallverdú*]

Somreia com l'alba [*darrere a.c.: darrera*] el baluard

En un tombant del carrer de la Petxina [*a sota, a mà, ratllat: a J. L. Goytisolo*]

—Vós, sóu el vostre pare?

En un indret conegut per «Els Bufadors»

Els quatre pintors del moll de la Timba [*a sota, a mà: a Joaquim Ventalló*]

11. BIBLIOGRAFIA

11.1. ENTREVISTES, ENQUESTES, CONVERSES...

- ARTÍS GENER, Avel·lí. «Vint-i-quatre anys-llum». *Tele/eXprés* (16 febrer 1977).
- BADOSA, Enrique. «Conversaciones en la redacción: J. V. Foix, humanista i poeta». *El Noticiero Universal* (28 abril 1959).
- BATISTA, Antoni. «J. V. Foix: "Estimo el català en totes les varietats dialectals"». *Avui* (18 març 1986).
- BUSQUETS I GRABULOSA, Lluís. «J. V. Foix, u i divers als vuitanta-set anys». *El Correo Catalán* (març 1980); recollit a: *Plomes catalanes contemporànies*. Barcelona: Edicions del Mall, 1980, p. 9-18.
- CALZADO, Borja. «J. V. Foix: memoria de Sarrià». *La Vanguardia* (31 desembre 1985).
- CRUSET, Josep. «J. V. Foix: añoranza y razón en un mágico mundo irreal». *La Vanguardia* (29 desembre 1966).
- FEBRÉS, Xavier [ed.]. *Diàlegs a Barcelona*. Vol. 7: *Narcís Comadira i J. V. Foix*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona: Laia, 1985.
- FONT, Domènec. «Octogernario Foix». *Triunfo*, núm. 551 (21 abril 1973), p. 38-41.
- M. M. P. «Gent de Lletres: J. V. Foix». *Oriflama*, núm. 68 (gener 1968), p. 18-19.
- MANENT, Albert. «Entre la llegenda i la vida de cada dia». *Serra d'Or*, núm. 160 (gener 1973), p. 20-26.
- MERCADÉ RIAMBAU, Josep. «Paraules inèdites de J. V. Foix». *La Vanguardia* (2 febrer 1988).
- PERMANYER, Lluís. «J. V. Foix». A: *43 respostes al qüestionari Proust*. Barcelona: Proa: Aymà, 1967, p. 71-75.
- PIÑOL, Rosa Maria. «J. V. Foix: Les confessions d'un candidat al Nobel». *Barcelona*, núm. 2 (novembre 1986), p. 121-123.
- PLAYÀ MASET, Josep. «J. V. Foix observa el pas de cada estiu al Port de la Selva». *Avui* (3 setembre 1983).
- PORCEL, Baltasar. «J. V. Foix y las realidades fantásticas». *Destino*, núm. 1540 (10 fe-

- brer 1967), p. 38-39 [V. la resposta del mateix Foix a *Destino*, núm. 1542 (25 febrer 1967)]; recollit a: *Obres completes*. Vol. 6. Barcelona: Proa, 1994, p. 459-462.
- PORCEL, Baltasar. «¿Por qué y para qué escribe usted?» [enquesta a J. V. Foix i d'altres]. *Correo literario*, any v, 2a època, núm. 8 (desembre 1954).
- SANTOS TORROELLA, Rafael. «Una darrera conversa amb Foix». *Nexus*, núm. 10 (juliol 1993), p. 4-9.
- «Seis preguntas al señor J. V. Foix, poeta». *Destino*, núm. 884 (14 agost 1954).
- TEIXIDOR, Joan. «El hombre i el poeta». *Destino*, núm. 1843 (27 gener 1973), p. 21-22.
- VILAR, Sergio. «Retratos españoles: J. V. Foix». *La Vanguardia* (7 maig 1966).

11.2. CORRESPONDÈNCIA

- FERRATER, Gabriel. *Cartes a l'Helena*. A cura de Joan Ferraté i José Manuel Martos. Barcelona: Empúries, 1995, p. 119-121.
- GUARDIOLA, Carles-Jordi. *Cartes de Carles Riba*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1990-1993. 3 vol.
- PONSATI, Agnès; PONSATI, Anna M. *Correspondència Foix-Obiols*. Barcelona: Quaderns Crema, 1994.
- SANTOS TORROELLA, Rafael. *Salvador Dalí corresponsal de J. V. Foix 1932-1936*. Barcelona: Mediterrània, 1986.

11.3. MONOGRÀFICS D'HOMENATGE

1956: *Publicació de Del «Diari 1918»*

- «Seis críticos jóvenes ante la última obra de J. V. Foix». *Bages* [Manresa], núm. 39-40 (1956); aportacions de Joan Teixidor, Antoni Vilanova, Josep Romeu, Josep Maria Castellet, Albert Manent i Joaquim Molas.

1973: *Vuitantè aniversari*

- «En el ochenta aniversario de J. V. Foix». *Destino* [Barcelona], núm. 1843 (27 gener 1973); articles de Joan Teixidor i Pere Gimferrer; entrevista d'Agustí Pons.
- «J. V. Foix té vuitanta anys». *Serra d'Or* [Barcelona], núm. 160 (gener 1973); aportacions de Maurici Serrahima, Joan Triadú, Maria Aurèlia Capmany, Arthur Terry, Pere Gimferrer, Josep Romeu, Enric Sullà, Joan Ponç, Antoni Tàpies i Joan Miró; entrevista d'Albert Manent.

1978: *Vuitanta-cinquè aniversari*

- «J. V. Foix: 85 años». *Destino* [Barcelona], núm. 2106 (febrer 1978); articles de Joaquim Marco, Joan Triadú, Joaquim Molas, Esteve Padrós de Palacios, Enric Badosa, En-

ric Bou, Jaume Pont; respostes a una enquesta de Joan Oliver, Joan Brossa, Josep Corredor-Mateos, Ramon Pinyol, Jaime Gil de Biedma, Marià Manent, Rafael Santos Torroella, Lluís Gomis i José Agustín Goytisolo.

Reduccions [Vic], núm. 7 (maig 1979); col·laboracions de Joan Miró, Giuseppe E. Sansone, Johannes Höslér, Antoni Pous, Segimon Serrallonga, Antoni Tàpies, Josep Romeu i Joan Brossa; respostes a una enquesta d'Arthur Terry, Joan Fuster i Joan Triadú.

1983: *Norantè aniversari*

«Per un calendari Foix en el 90è aniversari». *Ampit* [Barcelona], núm. 5 (1983); col·laboracions d'escriptors, artistes i amics del poeta.

«J. V. Foix té noranta anys». *Serra d'Or* [Barcelona], núm. 280 (gener 1983); articles d'Alexandre Cirici, Esteve Padrós, Josep Romeu, Oriol Pi de Cabanyes i Joan Triadú.

«Foix a Sitges: J. V. Foix noranta anys». *El Eco de Sitges* [Sitges], núm. 4732 (5 febrer 1983); articles de Ramon Planes, Vinyet Panyella, J. Picas, Josep Roca-Pons, David Jou i J. Sella.

1984: *Premi Nacional de les Lletres Espanyoles i doctorat honoris causa*

J. V. Foix: Premio Nacional de las Letras Españolas 1984. Barcelona; Madrid: Anthropos: Ministerio de Cultura, 1989; articles de Dónoan, Albert Manent, Jaime Ferrán i Esteban Padrós de Palacios.

Faig [Manresa], núm. 22 (juny 1984); articles d'Arthur Terry, Josep Pujol i Manuel Carbonell i aportacions de Pere Gimferrer i Antoni Tàpies.

«Homage to J. V. Foix». *Catalan Review* [Barcelona], núm. 1 (juny 1986); articles de Jaume Ferrán i Josep Roca Pons, Patricia Boehne, María José Corominas i Xavier Canals, Manuel Duran, Carles Miralles, Joaquim Molas, C. Brian Morris, Vinyet Panyella, Josep Romeu, David H. Rosenthal, M. L. Rosenthal, Arthur Terry i Jaume VallcorbaPlana.

«Homenaje a J. V. Foix». *Quimera* [Barcelona], núm. 41 (setembre 1984); articles d'A. Munné i de José Agustín Goytisolo.

Homenatge a Josep V. Foix amb motiu d'ésser-li conferit el grau de Doctor Honoris Causa. Barcelona: Universitat de Barcelona, 1 d'octubre de 1984.

1987: *En la mort del poeta*

«En la mort de J. V. Foix». *El Eco de Sitges* [Sitges], núm. 4932 (7 febrer 1987); articles de Lluís Jou, David Jou, Vinyet Panyella, Josep Roca-Pons, Josep Miquel Sobrer i August Bover.

- «En la mort de J. V. Foix». *El Món* [Barcelona], núm. 250 (6 febrer 1987); articles de Josep Maria Castellet, Jordi Llovet, Vinyet Panyella, Lluís Racionero, Pere Gimferrer, Joan Brossa, B. de Liori i Joaquim Sala-Sanahuja.
- «Mort de J. V. Foix: Sols, i de dol». *El Temps* [València], núm. 138 (9-14 febrer 1987); articles d'A. Maresma, Albert Manent, Jaume VallcorbaPlana, Carme Gibert i Jaume Padrós.
- «Plec de comiat a J. V. Foix». *Serra d'Or* [Barcelona], núm. 330 (març 1987); aportacions de diversos crítics, escriptors, artistes i amics del poeta.
- Hommage à la mémoire du poète catalan J. V. Foix*. París: Centre d'Études Catalanes de l'Université de Paris-Sorbonne: Editions Hispaniques, 1987; articles de Montserrat Prudon, Marie-Claire Zimmermann, Denise Boyer, Eliseu Trenc-Ballester i Claude Esteban, i un pomea musicat per Narcís Bonet.

1993: Centenari del naixement

- Centenari J. V. Foix (1893-1993)*. Barcelona: Institució de les Lletres Catalanes, 1993; col·laboracions de Pere Gimferrer i Vinyet Panyella.
- «Foix/Riba». *Butlletí dels Mestres*, núm. 234 (abril-juny 1993); articles d'Albert Manent, Vinyet Panyella, Manuel Guerrero, Isidor Cònsul, Manuel Carbonell i Carmen Sobrevila, Jordi Sarrate, Josep Romeu i Ferran Bach.
- «Celebració de J. V. Foix». *Cultura* [Barcelona], núm. 52 (gener 1994); articles de Manuel Guerrero, Manuel Carbonell, Dominic Keown, Joan de Déu Domènec, Vinyet Panyella, Carmen Sobrevila, Jaume Vallcorba, Antoni Marí, Albert Roig i Carles Hac Mor.
- J. V. Foix: Investigador en poesia i amic de les arts*. Barcelona: Generalitat de Catalunya: Fundació J. V. Foix: Fundació «La Caixa», 1994; col·laboracions de Vicenç Altaió, Ferran Bach, Manuel Guerrero, Carmen Sobrevila, Jaume Vallcorba, Pere Gimferrer, Vinyet Panyella, Manuel Carbonell, Joan M. Minguet, José Corredor-Mateos, Francesc Fontbona, Rafael Santos Torroella, Victoria Combalia, Enric Granell, Joaquim Molas, Arnau Puig, Joan Perucho, J. F. Ainaud Escudero, Glòria Picazo i Oriol Pi de Cabanyes.
- «Dossier Foix-Miró». *Lletra de Canvi*, núm. 36 (hivern 1993-1994); articles de Gabriel Planella, Joan Josep Tharrats, Vicenç Pagès i Josep Miquel Garcia.
- Tres homenatges: J. V. Foix, poeta (1893-1987), Joan Miró (1893-1983), Frederic Mompou, compositor (1893-1987)*. Roma: Associació Catalans a Roma, 1994, p. 7-13; articles d'Oriol Pi de Cabanyes i Giuseppe E. Sansone.

11.4. APROXIMACIONS A LA VIDA I A L'OBRA

- ARGENTÉ, Joan. *La poesia de J. V. Foix* [tesi de llicenciatura]. Barcelona: Universitat de Barcelona, 1958.
- ARMENDARES, C. J. V. Foix: *La seva obra* [tesi doctoral]. París-Sorbona, 1972.

- BACH, Ferran. *D'amagat de J. V. Foix*. Barcelona: Cafè Central, 1994.
- *Petita història de J. V. Foix*. Barcelona: Mediterrània, 1986.
- BADOSA, Enriqué. «Prólogo». A: FOIX, J. V. *Antología lírica*. Madrid: Rialp, 1963, p. 11-40.
- «Estudio». A: *Antología de J. V. Foix*. 3a ed. Barcelona: Plaza & Janés, 1988 [1969]. (El Ave Fénix; 114), p. 9-50.
- «Acercamiento a la obra de J. V. Foix». A: MANENT, Albert [et al.]. *J. V. Foix: Premio Nacional de las Letras Españolas 1984*. Barcelona; Madrid: Anthropos: Ministerio de Cultura, 1989, p. 59-81.
- BOEHNE, Patricia. *J. V. Foix*. Boston: Twayne, 1980.
- CARBONELL, Manuel. «J. V. Foix». A: PRADO, Joan Manuel; VALLVERDÚ, Francesc [dir.]. *Història de la literatura catalana*. Vol. II. Barcelona: Orbis: Edicions 62, 1985, p. 149-160.
- «J. V. Foix». A: RIQUER; COMAS; MOLAS [dir.]. *Història de la literatura catalana*. Vol. IX. Barcelona: Ariel, 1985, p. 377-412.
- *L'obra en vers de J. V. Foix*. Barcelona: Teide, 1991.
- CARBONELL, Manuel; SOBREVILA, Carmen. *J.V. Foix: Cinc rutes literàries*. Argentina: L'Aixernador, 1993.
- DANTÍ, Fina. «Introducció». A: FOIX, J. V. *Antologia*. Barcelona: Barcanova, 1993, p. 9-36.
- DOMÈNECH, Joan de Déu; PANYELLA, Vinyet. *Àlbum Foix*. Barcelona: Quaderns Crema, 1990.
- FERRAN, Jaume. «[Introducció]». A: *J. V. Foix*. Madrid: Júcar, 1987, p. 18-194.
- FERRAN, Jaume; ROCA PONS, Josep. «J. V. Foix: an introduction». *Catalan Review*, núm. 1 (juny 1986), p. 11-19.
- FERRATER, Gabriel. *Foix i el seu temps*. A cura de Joan Ferraté. Barcelona: Quaderns Crema, 1987.
- FUSTER, Joan. *Literatura catalana contemporània*. Barcelona: Curial, 1971, p. 333-337.
- GIMFERRER, Pere. *La poesia de J. V. Foix*. Barcelona: Edicions 62, 1974.
- «Semblança de J. V. Foix». A: *Centenari J. V. Foix (1893-1993)*. Barcelona: Institució de les Lletres Catalanes, 1993, p. 11-15.
- GUANSÉ, Domènec. «J. V. Foix». A: *Retrats literaris*. Mèxic: Catalònia, 1947, p. 67-71.
- «J. V. Foix». A: *Abans d'ara*. Barcelona: Aymà, 1966, p. 156-164.
- GUERRERO, Manuel. *J. V. Foix, investigador en poesia*. Barcelona: Empúries, 1996.
- MANENT, Albert. *J. V. Foix*. Barcelona: Labor, 1992.
- MIRALLES, Carles. *Sobre Foix*. Barcelona: Quaderns Crema, 1993.
- MOLAS, Joaquim. «J. V. Foix o la investigació total». A: *La literatura catalana d'avantguarda (1916-1938)*. Barcelona: A. Bosch, 1983, p. 54-63.
- PANYELLA, Vinyet. *J. V. Foix: 1918 i la idea catalana*. Barcelona: Edicions 62, 1989.
- TERRY, Arthur. *Sobre poesia catalana contemporània: Riba, Foix, Espriu*. Barcelona: Edicions 62, 1985, p. 95-135.
- TRICÀS I PECKLER, Mercè. *J. V. Foix i el surrealisme*. Barcelona: Edicions Anglo-Catalanes, 1986.

11.5. SOBRE ELS LLIBRES DEL *DIARI 1918*«*Primers fragments del Diari*»

- BOU, Enric. «“La borra del meu cos”: a propòsit de *KRTU*». A: *Miscel·lània Joan Gili*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1989, p. 111-115.
- DÍAZ-PLAJA, Guillem. «Ritme i rima en la prosa de J. V. Foix». *La Publicitat* (16 octubre 1932) (reproduït a: *De literatura catalana: Estudis i interpretacions*. Barcelona: Selecta, 1956, p. 195-207).
- DÍAZ-PLAJA, Guillem. *L'Avantguardisme a Catalunya i altres notes de crítica*. Barcelona: Publicacions de La Revista, 1932, p. 7-35.
- GARCÉS, Tomàs. «Un precursor». *La Publicitat* (3 abril 1927).
- «Un historiador i un poeta». A: *Notes sobre poesia*. Barcelona: Catalònia, 1933, p. 90-94.
- GAVAGNIN, Gabriella. «*Gertrudis* o el “benifet inassolible”». *Els Marges*, núm. 43 (febrer 1991), p. 87-94.
- GUANSÉ, Domènec. «Les lletres». *Revista de Catalunya*, núm. 35 (maig 1927) p. 529-530.
- MALÉ, Jordi. «Lectura de *KRTU* de J. V. Foix a partir de J. V. Foix». A: *Miscel·lània Germà Colón*. Vol. 1, 1994. (Estudis de Llengua i Literatura Catalanes; xxviii), p. 219-233.
- MOLAS, Joaquim. «*Gertrudis*, entre otras». *La Vanguardia* (28 gener 1993).
- *El retrat d'un poeta adolescent: Notes per a una lectura de «Gertrudis», de J. V. Foix* [discurs de recepció a la RABLB]. Barcelona, 1993, p. 16-20; recollit amb el títol «*Gertrudis* o l'aventura d'un jove poeta» a: *Obra crítica*. Vol. 1. Barcelona: Edicions 62, 1995, p. 457-486.
- MONTANYÀ, Lluís. «A propòsit de *Gertrudis* de J. V. Foix». *La Nova Revista*, núm. 4 (abril 1927), p. 367-368.
- MONTOLIU, Manuel de. «J. V. Foix, *Krtu*». A: *Breviari crític*. Vol. V. Tarragona: Diputació Provincial, 1979, p. 136-138.
- MORRIS, C. Brian. «*Gertrudis* and the creative modesty of J. V. Foix». *Catalan Review*, núm. 1 (juny 1986), p. 123-139.
- PÉREZ MONTANER, Jaume. «*Gertrudis* o els límits del poema». A: *Subversions*. València: Edicions 3 i 4, 1990.
- QUART, Pere [Joan OLIVER]. «Degotís». *Diari de Sabadell i sa comarca* (1 abril 1927).
- SALA-SANAHUJA, J. «J. V. Foix, chercheur». A: DOMÈNECH, A.; LACOUÉ-LABARTHE, Ph. «*Gertrudis*» *suivi de «KRTU»*. París: Christian Bourgeois, 1987, p. 7-12.
- SALTOR, Octavi. «J. V. Foix: *Gertrudis*». A: MONTOLIU, Manuel de. *Breviari crític*. Vol. III: (1927-1928). Barcelona: Balmes, 1931, p. 309-310.
- SOLDEVILA, Carles. «Foix, primer sobrealista català». *La Publicitat* (27 març 1927).

«*Del “Diari 1918”*»

- CRUSAT, Paulina. «*Del “Diari 1918”*». *Insula*, núm. 144 (1956), p. 7.
- MOLAS, Joaquim. «*Del “Diari 1918”* de J. V. Foix». *Indice de Artes y Letras*, núm. 92 (1956), p. 21.

- ROMEU, Josep. «Aproximacions al *Diari 1918*». A: FOIX, J. V. *Del «Diari 1918»*. Barcelona: Joaquim Horta, 1956, p. 9-15; reproduït a: *Sobre Maragall, Foix i altres poetes*. Barcelona: Laertes, 1984, p. 93-97.
- SERRAHIMA, Maurici. «J. V. Foix, en prosa». *Serra d'Or*, núm. 160 (gener 1973), p. 27.
- VENY-MESQUIDA, Joan R. «*Del «Diari 1918»*», de J. V. Foix: *Mecanismes de creació* [tesi de llicenciatura]. Barcelona, 1986.
- VILANOVA, Antonio. «El *Diari 1918* de J. V. Foix». *Destino*, núm. 1002 (20 octubre 1956).

«*L'estrella d'En Perris*»

- BADOSA, Enrique. «*L'estrella d'En Perris* de J. V. Foix». *El Noticiero Universal* (30 juliol 1963).
- BONET, Laureano. «El realismo transfigurado de J. V. Foix». *Destino*, núm. 1413 (5 setembre 1964), p. 34.
- PUIG, Arnau. «J. V. Foix y su perfil humano». *Revista*, núm. 500 (1963), p. 23.
- ROMEU, Josep. «J. V. Foix: *L'estrella d'En Perris*». *Poemes*, num. 7 (estiu 1964), p. v-vi; reproduït a: *Sobre Maragall, Foix i altres poetes*. Barcelona: Laertes, 1984, p. 99-100.

[«*Obres poètiques*»]

- FUSTER, Joan. «Poesía de J. V. Foix». *Destino* (10 agost 1965), p. 58.
- TERRY, Arthur. «Sobre les *Obres poètiques* de J. V. Foix». *Serra d'Or*, núm. 102 (març 1968), p. 47-52; recollit a: *Sobre poesia catalana contemporània*. Barcelona: Edicions 62, 1985, p. 97-111.
- VILANOVA, Antonio. «*Obres poètiques* de J. V. Foix». *Destino*, núm. 1440 (13 març 1965), p. 58-60.

«*Darrer comunicat*»

- CASTELLS-CAMBRAY, Jordi. «Aproximació (metodo)lògica a una prosa de J. V. Foix». *Els Marges*, núm. 37 (maig 1987), p. 111-119.
- GEISLER, Eberhard. «Desdibuixament. Catalanisme i reflexió poetològica en una prosa de J. V. Foix». *Reduccions*, núm. 38 (maig 1988), p. 70-84.
- PUJOL, Josep. «Sobre una prosa de *Darrer comunicat*». *Faig*, núm. 22 (juny 1984), p. 41-48; recollit per Narcís GAROLERA a: *Anàlisis i comentaris de textos literaris catalans*. Vol. IV. Barcelona: Curial, 1985, p. 120-129.
- ROMEU, Josep. «De mitologia foixiana». *Presència* [Girona], núm. 515 (juny 1970), p. 30; reproduït a: *Sobre Maragall, Foix i altres poetes*. Barcelona: Laertes, 1984, p. 101-107.
- «*Darrer comunicat*». *Serra d'Or*, núm. 144 (setembre 1971), p. 47-48; reproduït a: *Sobre Maragall, Foix i altres poetes*. Barcelona: Laertes, 1984, p. 143-146.
- TRIADÚ, Joan. «1970: el Foix de *Darrer comunicat* i de *Tocant a mà...*». A: *La poesia catalana de postguerra*. Barcelona: Edicions 62, 1985, p. 201-203.

«*Tocant a mà...*»

- SULLÀ, Enric. «*Tocant a mà*, de J. V. Foix». *Serra d'Or*, núm. 160 (gener 1973), p. 51.
- TRIADÚ, Joan. «1970: el Foix de *Darrer comunicat* i de *Tocant a mà...*». A: *La poesia catalana de postguerra*. Barcelona: Edicions 62, 1985, p. 201-203.
- VENY-MESQUIDA, Joan R. «Introducció». A: FOIX, J. V. *Tocant a mà...* Barcelona: Edicions 62, 1993, p. 5-103.

II

EDICIÓ

LA PRESENT EDICIÓ

1. EL TEXT

El text que es presenta aquí respecta amb fidelitat el de l'única edició íntegra coneguda autoritzada pel poeta dels textos del seu diari 1918, publicats el 1981 en el volum *Diari 1918* de les Edicions 62, en el número 67 de la col·lecció «Les millors obres de la literatura catalana».

Les lliçons d'aquest text han estat acarades amb els autògrafs manuscrits i mecanoscrits foixians conservats i amb les diferents publicacions dels textos, tant recollides dins les edicions dels sis llibres que forneixen material per al *Diari* com disseminades en publicacions periòdiques, exposicions d'art, miscel·lànies d'homenatge i antologies diverses i disperses. Com sigui que el volum va ser publicat en vida del poeta i que aquest va intervenir d'una forma directa en la seva confecció, la meua voluntat ha estat de respectar al màxim tant *a)* el text que presenta, del qual Foix va rebre proves per corregir, com *b)* el nombre de proses compilades, perquè va ser Foix mateix qui en va fer la tria.

a) Quant al text, n'he conservat, per exemple, el personal sistema de puntuació de Foix, els fragments en cursiva perquè aquesta segueix amb prou precisió els subratllats dels mecanoscrits, igual que algunes solucions que se separen de la normativa estàndard (com ara «us en heu adonat» —al costat de «us n'aparteu»—, «em dón' la mà», o l'ús ocasional de les formes plenes dels pronoms febles en posició proclítica) perquè responen a la voluntat d'acostar-se a la parla de certes àrees geogràfiques catalanes i, en algun cas, de mantenir un ritme determinat. Com a norma general només hi he regularitzat, doncs, seguint la normativa vigent, l'ús del guionet i del parèntesi al costat de punt i dels interrogants a final de frase.

En els comptats casos en què he pres partit per una lliçó diferent de la del text base de la primera edició he indicat els testimonis que donen suport a la

meva opció al costat del *lemma*, en aparat positiu, i, quan ho he cregut necessari, he justificat la meva decisió a l'aparat de notes. D'aquests casos —d'entre els que es poden tipificar—, en destaco els següents: *a*) correcció d'errors d'impremta evidents («vellugadissos»); *b*) restitució de lliçons que, per via directa (confessió expressa del poeta: «locomotrius» per «locomotores», «creuats» per «croats») o per altres vies indirectes (acceptació o rebuig tàctics d'esmenes o suggeriments de corrector: «pantofles»), descarten indiscutiblement la del text que prenc com a base; *c*) substitució de lliçons que en algun moment o altre del procés de reelaboració el poeta havia modificat, però que pel motiu que fos no va tenir ocasió de materialitzar en ulteriors edicions (respostes als dubtes de Ferrater, esmenes sobre *OPS...*).

b) Quant al nombre de proses, ja ha estat explicat el procés pel qual el poeta mateix anà triant, una a una, les proses que havien d'integrar el recull. Tan sols les proses d'*Hèlix*, del 1929, hi van ser incorporades, donada l'evidència del seu títol («Notes del "Diari"»), per iniciativa de Joaquim Molas i amb l'acceptació final del poeta. En van quedar excloses —per oblit o pel que sigui— dos grups de proses publicades abans de la guerra de les quals hi ha constància escrita que Foix, en un moment o altre, les considerava del *Diari*: es tracta dels quatre poemes en prosa introduïts dins el citat article «Dades metafísiques sobre Sarrià» de la revista *Bella-terra* (1924), que formaven part d'un quadern «els fulls del qual [...] comprenen del setembre de 1917 a l'abril de 1918», i de dues de les tres proses aparegudes suposadament el 1931 en aquella publicació que no he pogut identificar i que s'ha conservat en un full a l'Arxiu Foix al capdamunt del qual hi ha escrit, de la mà del poeta, «1931 ~ Octubre (Del Diari 1918)»; d'aquests dos escrits, un aparegué a *KRTU* dins la secció «Pràctiques» —bandejada del *Diari*— i l'altre no es va tornar a editar. Tots aquests textos, que en algun moment semblava que formarien part del *Diari 1918*, han estat recollits a l'apèndix A de l'«Edició».

L'apèndix B aplega dos textos relacionats amb el diari per la seva forma de datació (amb el mes i el dia), que és idèntica a la de les proses de *Bella-Terra* i a la de les dues proses de l'únic manuscrit conservat del diari (que he anomenat *D*). Però hi ha indicis per pensar que l'any és molt posterior al 1918 i, per tant, que aquestes proses no formen part dels quaderns del diari 1918: d'una banda, el contingut, que sembla al·ludir al surrealisme en els termes plantejats al segon manifest, del 1928; de l'altra, la referència a alguns personatges la notorietat pública dels quals no s'assolí fins ben entrats els anys vint: Sebastià Gasch, per exemple, amb qui Foix havia coincidit cap a l'any 1920 al Cercle Artístic de Sant Lluc, adquirí prestigi com a crític d'art «entre 1925 i 1930»;¹⁴⁸

148. V. Joan Maria MINGUET BATLLORI, «L'avantguardisme que s'estimà el cinema, el circ i el *music hall*», *Cultura*, núm. 18 (desembre 1990), p. 44-447.

el doctor Carles Cardó, canonge de la seu de Barcelona precisament des del 1918, començà a col·laborar a *La Veu de Catalunya* i *El Matí* a partir del 1920, però fou realment amb la fundació i direcció de *La Paraula Cristiana* (1925) i *El Bon Pastor* (1927) que cristal·litzà la seva imatge pública.¹⁴⁹

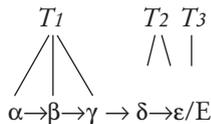
Als altres apèndixs del final d'aquesta «Edició» el lector trobarà materials diversos relacionats estretament amb el *Diari 1918*. L'apèndix C recull dues versions en vers de sengles proses del *Diari*. I l'apèndix D, cadascun dels textos que, a partir de la publicació del segon llibre de què s'alimenta el *Diari 1918*, van ésser-hi incorporats pel poeta amb evident funció proemial d'auto-defensa i justificació, però que, en confegir el volum del *Diari 1918*, en van ésser exclosos: només hi va conservar, probablement per distracció, les «Noves raons de l'autor» de *Del «Diari 1918»*, que en aquesta edició he tret del cos del text i disposat en aquest apèndix.¹⁵⁰

2. ELS APARATS

2.1. DESIGNACIÓ DELS TESTIMONIS A L'APARAT

1. *Els mecanoscrits*. Donat que a la carpeta *T1* hi pot haver fins a tres versions, senceres o fragmentàries, d'una mateixa prosa i que no és possible establir-hi, per a cada versió, un estadi de creació del llibre, les diferents versions mecanografiades de cada prosa són consignades com a α , β i γ , essent α la més antiga i γ la més moderna.

Semblantment, les versions de *T2* que no són còpia de la versió de *T3* es consignen com a δ , mentre que les que sí que ho són porten la lletra ϵ . Així mateix, em referiré a la versió de la carpeta *T3* amb E, per palesar la seva relació amb ϵ i amb l'editorial. D'aquesta manera, en l'hipotètic cas que s'haguessin conservat sis versions mecanoscrites d'una prosa (tres a *T1*, dues a *T2* i una a *T3*), la seva relació podria esquematitzar-se de la manera següent:

149. V. Joan CARRERA I PLANAS, *Aproximació a Carles Cardó en el centenari del seu naixement*, Barcelona, 1984.

150. El número entre claudàtors que acompanya les proses a l'edició respon a la numeració que he fet de les proses (de l'1 al 209, perquè he inclòs les sis proses del primer apèndix), per tal de facilitar la consulta de les remissions dins les notes.

És així com aquestes lletres gregues n'indiquen tan sols la cronologia, sense remetre a un estadi comú a la seva elaboració.

Com ja ha estat dit a l'«Estudi», quan escrivia a màquina, Foix feia servir paper carbó per poder treballar després a mà sobre l'original i la còpia: aquestes dues còpies idèntiques (amb correccions, però, a mà o a màquina que poden ser diferents) es fan constar amb els exponents ' per a l'original i '' per a la còpia: α' i α'' , δ' i δ'' , etc. Si es tracta d'una lliçó idèntica aportada per dues còpies d'una mateixa versió (α' i α'' , per exemple) m'hi refereixo amb la sigla sola, sense els exponents (α). En l'aparat de variants figurarà primer la còpia i després l'original, per tal com, majoritàriament, Foix feia les correccions sobre l'original i conservava el primer redactat en la còpia. En els casos en què es dona el contrari, l'ordre és, lògicament, invers.

II. *Les edicions.* Les diferents edicions impreses es representen tal com s'ha avançat al llarg de l'«Estudi». He afegit una *i* a les sigles dels testimonis de les carpetes dels mecanoscrits (*C1i*, *C2i*, *Ri*, *T1i*, *T2i* i *T3i*) i edicions (*GERi*, *KRTi*, *DDIi*, *LEPi*, *DARi*, *TOCi*, *OC2i* i *DIAi*) per referir-me als títols de les proses que figuren als índexs corresponents.

2.2. ESTRUCTURA

I. *La capçalera.* La primera línia de l'aparat de cada prosa és una relació de tots els seus testimonis coneguts —manuscrits, mecanografiats o editats—, ordenats cronològicament sempre que això ha estat possible. Un claudàtor (¶) separa els testimonis significatius d'aquells en què presumiblement l'autor no ha intervingut i, per tant, són simples còpies, amb major o menor precisió segons la jeia del teclista de torn, de les versions que prenen com a model. Entre parèntesis, tal com explicaré més endavant, delimito els testimonis que formen part de l'aparat evolutiu del text.

II. *L'aparat crític i de notes.* L'aparat pròpiament dit es presenta dividit en dos apartats, separats per una línia horitzontal que abraça la caixa sencera del text: l'aparat de variants i el de notes. Les característiques dels textos acarats exigien d'establir dins del primer, al seu temps, dos subapartats, segons les variants que presentava cada testimoni: quan aquestes entraven dins el procés de *gestació* de la prosa, les he presentat en el primer subgrup (*aparat genètic*); si se'n desvinculaven, mostrant una possible *evolució* sense continuïtat, les he disposat al segon subgrup (*aparat evolutiu*). Per facilitar la lectura i localització de les variants, una ratlla més curta separa els dos subapartats.

2.3. CONTINGUT

En l'aparat de variants (genètic i evolutiu) es relacionen les variants estilístiques i de sentit, incloent-hi les de puntuació. D'aquestes últimes, com ja he insinuat, només he obviat les que pertanyen al grup dels convencionalismes (coma davant parèntesi o guionet, punt després de títol, etc.), que he unificat segons les normes vigents. Així mateix, també es presenten els errors de mecanografiat, tipografia i ortografia d'una certa rellevància; tan sols no faig constar aquest tipus d'errors quan no podien incidir de cap manera en el sentit del text: per exemple les separacions incorrectes a final de línia, (com ara *can-ya*, *có-rrer*), que sovintegen en els mecanografiats foixians.

L'aparat de notes recull les referències i explicacions que contextualitzen cada prosa: localització de topònims difícils i documentació de personatges reals quan això ha estat possible, justificació d'aquelles lliçons que se separen del text base, explicació lingüística de determinats termes, explicació de les relacions de la prosa amb altres del volum i amb altres textos foixians, i referències bibliogràfiques que puguin aclarir el text o algun dels seus aspectes. En principi, no hi ha notes de lectura, pròpies de la crítica literària. Hi recullo també les esmenes al text de les *Obres poètiques* que Gabriel Ferrater va trametre al poeta.

2.4. L'APARAT GENÈTIC

I. *Disposició de les variants*. En aquest aparat, les variants són presentades després del *lemma* en aparat negatiu ordenades cronològicament de més antiga a més moderna. Cada unitat crítica (ço és: cada lliçó del text base amb els seus diferents estadis de variants) va separada de les altres de la mateixa línia per una ratlla vertical (|), mentre que les diferents variants d'una mateixa unitat es van juxtaposant amb la sola separació d'un espai.

II. *El «lemma»*. Les variants poden anar precedides d'un *lemma* —separat d'aquelles pel claudàtor invers (|)— que recull la lliçó del text base que ha patit modificacions, sovint abreujat intercalant el signe ~ entre el primer i l'últim mot. Quan el text que jo presento difereix del de la primera edició, recorro a l'aparat positiu i hi faig constar els testimonis que avalen la meua opció.

Tanmateix, he preferit estalviar el *lemma* (sempre que fer-ho no podia plantejar cap mena de dubte a l'hora de localitzar la variant al text) en els títols de les proses, en les variants ortogràfiques i de puntuació i quan la variant afectava només la morfologia (gènere, nombre, conjugació) o la derivació i la composició. I, en definitiva, quan la lògica de l'analogia feia innecessària la inclusió del *lemma*.

III. *Intervencions de l'editor.* Per facilitar el discerniment de l'autoria dels fragments de l'aparat, hi he establert totes les meves intervencions en cursiva. L'abast d'aquestes intervencions està delimitat, quan cal, pels claudàtors. D'aquesta manera només faig constar les cursives de Foix a les unitats crítiques quan la variant és, pròpiament, el pas de rodona a cursiva o a l'inrevés, com en aquests exemples de *Tocant a mà*:

tot blanc] tot *blanc* OM
donar la cara,] donar la cara, β

però si la variant no afecta la cursiva, aleshores el text base i el de la variant, van sempre en rodona.

IV. *Esmenes de l'autor.* Quant a les correccions de l'autor sobre papers impresos o autògrafs, les he designat amb les abreviatures *a.c.* (*abans de la correcció*) i *d.c.* (*després de la correcció*), que col·loco després de la sigla del testimoni. En els exemples següents, extrets d'«Els aiguamorts del Molí de la Tor», es veu clarament que el text de la correcció de α coincideix amb el definitiu, consignat al *lemma*:

escriure] parlar-vos α *a.c.*
 rierols] astuaris α *a.c.*

Ara bé: en aquests altres exemples d'«Els amants»:

de les mars blavisses] del mar α *a.c.* dels mars blaus α *d.c.*
 fortament,] fort, α forts δ *a.c.* fort δ *d.c.* fortament ε E

la correcció no coincideix amb el text definitiu perquè ha estat rebutjada: per això ha calgut afegir, tot seguit al text d'abans de la correcció, el de després de la correcció. De vegades un mateix fragment pateix diverses correccions, l'última de les quals pot coincidir (com en el cas de E a l'exemple següent, extret d'«Úrsula i Balbina...») o no (com ε) amb el definitiu:

ginesta calcigada] mentes degradades ε *a.c.* ε *a.c.* vainilles degradades ε *a.c.*
 E *a.c.* ginesta passada ε *d.c.*

Algun cop, com mostren els fragments següents de «Trenca el mirall...», Foix corregeix fragments que més endavant aniran a parar al text definitiu sense la correcció:

casa,] casa α' *d.c.*
 babarotes,] carasses, α' *d.c.*

També es dona el cas que, sobre dues còpies d'un mateix text, Foix fa dues correccions diferents (una a cada còpia, s'entén), i aleshores ha calgut mostrar-ho com indica l'exemple següent d'«Els aiguamorts del Molí de la Tor»:

fosc ~ alhora.] novells obscurs i lluminosos a la vegada. α *a.c.* obscurs i lluminosos a la vegada. α'' *d.c.* carbonosos. α' *d.c.*

Tot i així, el més habitual és una sola correcció a l'original o, ocasionalment, a la còpia:

una idea.] la idea. α'' α' *a.c.* la idea que en tenia. α' *d.c.*

Els fragments ratllats dels mecanografiats van delimitats entre dues barres inclinades (/ /). Només indico els ratllats quan és absolutament imprescindible, ja que la majoria de vegades ja s'entén el fragment que ha estat ratllat per la formulació de la variant:

vintena,] vintena jo *QP* vintena, jo ϵ *E a.c.*

Així mateix, no faig constar a l'aparat els ratllats de repeticions causades per distraccions o errors mecanogràfics, sempre que aquestes no poguessin tenir connotacions estilístiques:

els llibres] /els llibres/ els llibres ϵ *E*

De vegades, sobre un fragment determinat, hi ha diverses provatures de la mà de Foix, que no podem entendre com a correccions sinó com a possibles alternatives, de les quals, sovint, és difícil establir la cronologia. En aquests casos faig servir l'abreviatura *t.c.* (*temptativa de correcció*):

m'admira i m'embadoca.] m'embadoca i em meravella. *R CR* m'admira i em meravella. *R t.c.* m'embadoca i m'admira. *R t.c.*

v. *Esmenes dels correctors*. Encara, als mecanografiats on hi ha evidències de la intervenció d'un corrector, he considerat oportú de diferenciar amb *c.c.* (*correcció del corrector*, i que se'm disculpi la redundància) el que va ser canviat pel corrector de l'editorial abans de dur l'original a impremta. En els casos en què m'ha resultat difícil de saber si tal correcció o tal altra eren del mateix Foix o del corrector, he preferit atribuir-les a Foix perquè és qui, al capdavant, assumí els canvis.

2.5. L'APARAT EVOLUTIU

Després de l'aparat genètic, i separat per una línia la meitat de llarga que la longitud de la caixa del text, el lector trobarà l'aparat evolutiu, que recull les modificacions que apareixen als testimonis que estan entre parèntesis a la capçalera respecte del que en serví de base en el moment de la seva publicació. A la capçalera, aquest és el primer que hi ha sense parèntesis a l'esquerra d'aquell. Per exemple, d'aquesta relació:

Test.: α CR (*oTOC1*) β ϵ E TOC (OM) (*PJ*²) OC2 DIA [MH JU

es desprèn que *oTOC1* segueix CR i que OM i la segona edició de *PJ*, cadascun per la seva banda, han pres com a base TOC. En algun cas, per palesar aquesta filiació, ha calgut sacrificar l'ordre cronològic, com ara en el següent:

Test.: ?? (LP) (A ALV) DDI OPS (MA) OC2 DIA

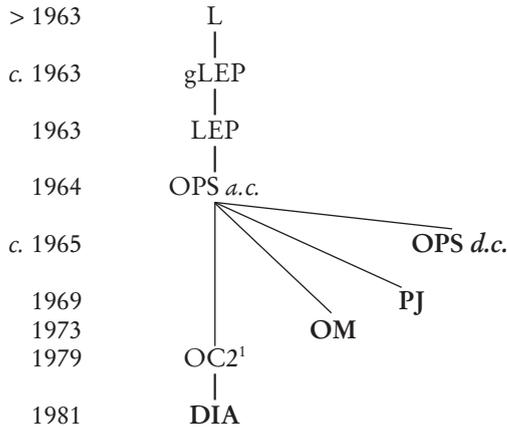
on, per mostrar la dependència de A (acostat al 1970) i ALV (del 1970) de ?? ha calgut situar-los abans que DDI (del 1956) i OPS (del 1964).¹⁵¹

En aquest aparat evolutiu, doncs, cada unitat crítica està constituïda per la lliçó del text que en el seu moment serveix de base (CR o TOC, en el primer exemple) seguit de les lliçons de les ulteriors reelaboracions (*oPA* o OM i *PJ*², respectivament), separats per una fletxa (\rightarrow) que implica desviació del que seria la gènesi de la prosa. D'altra banda, aquest aparat té tantes parts com testimonis d'aquest tipus té la prosa, separades per una línia més curta que les altres. L'ordre cronològic (de més antic a més modern) es manté aquí amb la disposició dels testimonis de dalt a baix. Seguint amb l'exemple proposat, el model seria el següent:

α β DAR OC2 DIA	}	[Aparat genètic]
<i>CR</i> \rightarrow <i>oTOC1</i> [1970]		
<i>TOC</i> \rightarrow OM [1973]		[Aparat evolutiu]
<i>TOC</i> \rightarrow <i>PJ</i> ² [1975]		
	}	[Aparat de notes]

151. En el cas de *PJ*, he hagut de distingir la primera edició de la segona, perquè aquesta és ampliada amb proses dels llibres de Foix publicats després d'aquella: *PJ*¹, que segueix OPS, i *PJ*², que segueix DAR i TOC. Aquesta distinció —que consigno només a la capçalera per no posar més traves a la lectura de l'aparat— permet també preservar la cronologia dels testimonis de l'aparat evolutiu a la capçalera.

Les variants que presenten cadascun d'aquests testimonis (que constitueixen un estadi interromput en el procés de revisió de tal o tal altra prosa) respecte del text del *Diari* que edito, cal anar-les a buscar, doncs, a l'aparat genètic (sota el testimoni que en serví de base) i a l'evolutiú. És a dir: en l'exemple esmentat, totes les variants de *CR* respecte del meu text consignades a l'aparat genètic són reportades també per *oTOC1*; l'aparat evolutiu només recull les discrepàncies entre *oTOC1* i *CR*. Així es posen de manifest aquells casos, molt ocasionals, en què dues variants (correccions d'errors, sobretot) convergeixen per camins ben diferents en una mateixa lliçó (en rodona els testimonis que diuen, per exemple, «desllestar»; en negreta els que tenen la variant convergent «desllastar»):

Només explicito en el *lemma* de l'aparat genètic testimonis de l'aparat evolutiu quan hi he acudit per modificar el text de *DIA*. El cas més clar i freqüent és el d'*OPS d.c.*: de fet, el testimoni de les correccions fetes —o fetes fer— pel poeta sobre els exemplars d'*OPS* a conseqüència dels suggeriments de Ferrater, ha calgut, per coherència amb la *recensio*, col·locar-les en aquesta part de l'aparat; però quan una d'aquestes correccions ha esdevingut un argument per esmenar el text de *DIA* —que és la majoria dels casos— l'he inclòs, en aparat positiu, dins el *lemma* de l'aparat genètic.

2.6. L'APARAT DE NOTES

El fragment del text de Foix a què faig referència en cada nota va en cursiva, precedit del número de línia i separat de la nota pròpiament dita pel signe *]*. Quan el text a què remet la nota recull fragments més o menys dispersos

dins el poema, els números de les línies van separats pel signe ~, que és el mateix que faig servir per abreujar trossos llargs de text. Quan la nota comenta diferents variants ressenyades a l'aparat corresponent, aquestes es presenten per ordre cronològic, separades pel signe –.

3. SIGNES I ABREVIACIONS

3.1. SIGNES GRÀFICS

I. *A la capçalera dels aparats:*

- [Separa les edicions vàlides com a testimonis (abans del signe) de les que no aporten variants d'autor (després del signe).
 () Emarquen el testimoni que presenta variants que no formen part de la gènesi de la prosa: si n'hi ha més d'un que segueix la mateixa línia evolutiva, comparteixen els parèntesis (CN CT); si segueixen línies evolutives diferents, és a dir que parteixen d'un mateix testimoni i presenten variants independents, no els comparteixen (PJ) (OM).

II. *Al «lemma»:*

-] En l'aparat genètic, separa el *lemma* de les variants.
 → En l'aparat evolutiu, separa el *lemma* de les variants.
 ~ Substitueix fragments del text editat que no són consignats al *lemma*.

III. *Dins les unitats crítiques:*

- | Separa les unitats crítiques de diferents variants d'una mateixa línia.
 ~ En una variant, substitueix fragments d'aquesta que coincideixen amb el text editat i, doncs, amb el *lemma*.
 [] Emarquen un fragment que falta a l'original o delimita l'abast d'un comentari meu.
 <> Emarquen un fragment que sobra a l'original.
 // Delimiten un fragment de text ratllat a l'original.
 /+++/ Delimiten un fragment de text ratllat a l'original quan el ratllat fa que el text resulti inintel·ligible.
 +++ Delimiten un fragment de text manuscrit inintel·ligible.

3.2. ABREVIATURES

- a.c.* *abans de la correcció*. Indica que el text consignat a la variant és el que hi havia abans de ser corregit.
- c.c.* *correcció del corrector*. Indica que el text consignat a la variant és el que hi havia abans de ser corregit pel corrector (només als mecanoscrits E de les carpetes C2 i T3).
- d.c.* *després de la correcció*. Indica que el text consignat a la variant és el que hi ha després d'haver estat corregit.
- t.c.* *temptativa de correcció*. Indica que el text donat a la variant és una provatura sobre el fragment consignat al *lemma*.
- D** A l'aparat crític i de notes, *Dedicatòria*.
- T** A l'aparat crític i de notes, *Títol*.
- Test.** A la capçalera de l'aparat de cada prosa, precedeix les sigles dels *testimonis* (manuscrits, mecanoscrits i edicions) de la prosa en qüestió, ordenats cronològicament.
- m.* A l'aparat genètic, indica que la variant del *lemma* manca en la versió indicada. A l'aparat evolutiu, que la lliçó reportada al *lemma* ha estat suprimida en el testimoni especificat.
- prob.* *probablement*. Indica la lliçó probable d'un fragment del text que, escrit a mà o ratllat, presenta una lectura difícil.

3.3. ABREVIACIONS BIBLIOGRÀFIQUES

- Àlbum Foix* *Àlbum Foix: Una successió d'instantis*, a cura de Joan de Déu Domènech i de Vinyet Panyella, Barcelona, Quaderns Crema, 1990.
- Anuario Riera* *Anuario Riera. Guía general de Cataluña: comercio, industria, profesiones, artes y oficios, propiedad urbana ...* Barcelona, Centro de Propaganda Mercantil, 1899.
- Atles* *Atles topogràfic de Catalunya*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana - Institut Cartogràfic de Catalunya, 1995.
- Catalans* J. V. FOIX, *Catalans de 1918*, 2a ed., Barcelona, Edicions 62, 1973 [1965].
- Cinc rutes* Manuel CARBONELL i Carmen Sobrevila, *J. V. Foix: Cinc rutes literàries*, Argentona, L'Aixernador, 1993.
- CORNUDELLA, *Notes* Jordi CORNUDELLA, «Notes explicatives i complementàries», a J. V. FOIX, *Obra poètica en vers i en prosa*, Barcelona, Edicions 62, 2000, p. 711-814.

- Costumari* Joan AMADES, *Costumari català*, Barcelona, Salvat, 1982-1983, 5 vol.
- Dalí-Foix* Rafael SANTOS TORROELLA, *Salvador Dalí corresponçal de J. V. Foix (1932-1936)*, Barcelona, Mediterrània, 1986.
- DCVB* Antoni M. ALCOVER i Francesc de B. MOLL, *Diccionari català valencià balear*, 2a ed., Palma de Mallorca, Moll, 1988, 10 vol.
- DECLC* Joan COROMINES, *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, Barcelona, Curial - «La Caixa», 1988-1990, 10 vol.
- DEnc* *Diccionari de la Llengua Catalana*, 5a ed., Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 1985.
- DGLC* Pompeu FABRA, *Diccionari general de la llengua catalana*, 2a ed., Barcelona, Edhasa, 1952.
- DLC* *Diccionari de la llengua catalana*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1995.
- DOrt* *Diccionari ortogràfic*, redactat sota la direcció de Pompeu Fabra, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1917 (1a ed.), 1923 (2a ed.), 1931 (3a ed.) i 1937 (4a ed.).
- El retrat* Joaquim MOLAS, *El retrat d'un poeta adolescent: Notes per a una lectura de «Gertrudis» de J. V. Foix*, discurs llegit el dia 25 de febrer de 1993 en l'acte de recepció pública de Joaquim Molas i Batllori a la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, Barcelona, RABLB, 1993, p. 5-33.
- Els carrers...* Josep M. VILARRÚBIA i ESTRANY i Jordi JOVÉ i PERMANYER, *Els carrers de Sant Vicenç de Sarrià*, Barcelona, Ajuntament - «La Caixa», 1986.
- Els noms... de Sitges* Ignasi M. MUNTANER i PASCUAL, *Els noms de lloc del terme de Sitges i de les terres veïnes*, Sitges, Grup d'estudis sitgetans, 1986.
- Entre la llegenda...* Albert MANENT, «Entre la llegenda i la vida de cada dia», *Serra d'Or*, núm. 160 (gener 1973), p. 20-26.
- FOIX, OC1 J. V. FOIX, *Obres completes*, vol. 1: *Poesia*, 2a ed., Barcelona, Edicions 62, 1984.
- FOIX, OC2 J. V. FOIX, *Obres completes*, vol. 2: *Prosa*, 2a ed., Barcelona, Edicions 62, 1985.
- FOIX, OC3 J. V. FOIX, *Obres completes*, vol. 3: *Articles i assaigs polítics*, Barcelona, Edicions 62, 1985.

- FOIX, OC4 J. V. FOIX, *Obres completes*, vol. 4: *Sobre literatura i art*, Barcelona, Edicions 62, 1990.
- Foix-Comadira Xavier FABRÉS (ed.), *J. V. Foix - Narcís Comadira*, Barcelona, Ajuntament-Laia, 1985, coll. «Diàlegs a Barcelona», núm. 7.
- Foix-Obiols *Correspondència Foix-Obiols*, a cura d'Agnès i Anna M. Ponsati, Barcelona, Quaderns Crema, 1994.
- GEC *Gran Enciclopèdia Catalana*, 2a ed., Barcelona, Fundació Enciclopèdia Catalana, 1986-1989, 24 vol.
- GGCC *Gran Geografia Comarcal de Catalunya*, Barcelona, Edicions 62, 1983, 18 vol.
- GIMFERRER, *La poesia...* Pere GIMFERRER, *La poesia de J. V. Foix*, Barcelona, Edicions 62, 1974.
- GUERRERO, *Foix* Manuel GUERRERO, *J. V. Foix, investigador en poesia*, Barcelona, Empúries, 1996.
- Homenatge *Homenatge a J. V. Foix amb motiu d'ésser-li conferit el grau de doctor honoris causa*, Barcelona, Universitat de Barcelona, 1984.
- La Costa Brava* *La Costa Brava*, text de Josep Pla i fotografies de Francesc Català Roca, Barcelona, Destino, 1978.
- MANENT, *Foix* Albert MANENT, *J. V. Foix*, Barcelona, Labor, 1992.
- Notes Joaquim MOLAS, «Notes sobre els dietaris de J. V. Foix», a *Cinc aproximacions a la cultura catalana del segle XX: Miró, Picasso, Mompou, Riba, Foix*, Barcelona, Diputació, 1995, p. 87-110 [d'on cito]; recollit a *Obra crítica*, vol. 1, Barcelona, Edicions 62, 1995, p. 419-444.
- Nota autobiogràfica* J. V. FOIX, «Nota autobiogràfica», *Oriflama*, núm. 68 (gener 1968), p. 18-19; reproduït a *Faig* (juny 1984), p. 5-7 [d'on cito].
- Ortotipografia* Josep M. PUJOL i Joan SOLÀ, *Ortotipografia: Manual de l'autor, l'autoeditor i el dissenyador gràfic*, Barcelona, Columna, 1995.
- Ritme i rima...* Guillem DÍAZ-PLAJA, «Ritme i rima en la prosa de J. V. Foix», *La Publicitat* (16 octubre 1932); reproduït a *De literatura catalana. Estudis i interpretacions*, Barcelona, Selecta, 1956, p. 195-207 [d'on cito].

DIARI 1918

Les ressenyes i comentaris del moment de la publicació dels llibres als quals pertanyen aquests primers fragments (*Gertrudis* i *KRTU*) són prou nombroses: Guillem DÍAZ-PLAJA, «Ritme i rima en la prosa de J. V. Foix», *La Publicitat* (16 octubre 1932) (reproduït a *De literatura catalana: Estudis i interpretacions*, Barcelona, Selecta, 1956, p. 195-207) i *L'avantguardisme a Catalunya i altres notes de crítica*, Barcelona, La Revista, 1932, p. 7-35; Tomàs GARCÉS, «Un precursor», *La Publicitat* (3 abril 1927) i «Un historiador i un poeta», a *Notes sobre poesia*, Barcelona, Llib. Catalònia, 1933, p. 90-94; Domènec GUANSÉ, «Les lletres», *Revista de Catalunya*, núm. 35 (maig 1927), p. 529-530; Lluís MONTANYÀ, «A propòsit de *Gertrudis* de J. V. Foix», *La Nova Revista*, núm. 4 (abril 1927), p. 367-368; Manuel de MONTOLIU, «J. V. Foix, *Krtu*», a *Breviari crític*, vol. v, Tarragona, Diputació Provincial, 1979, p. 136-138; Pere QUART [Joan OLIVER], «Degotís», *Diari de Sabadell i sa comarca* (1 abril 1927); Octavi SALTOR, «J. V. Foix: *Gertrudis*», a Manuel de MONTOLIU, *Breviari crític*, vol. III (1927-1928), Barcelona, Bibl. Balmes, 1931, p. 309-310; Carles SOLDEVILA, «Foix, primer sobrerrealista català», *La Publicitat* (27 març 1927). V. també les «Notes satíriques» d'*El Be Negre* (28 juny 1932, 14 febrer 1933 i 4 abril 1933). Les diferents reaccions que provocà l'aparició de *Gertrudis* han estat interpretades per Joaquim Molas a *El retrat...*, p. 9-10.

Gertrudis i *KRTU*, potser per la seva publicació en el moment de les avantguardes històriques, són els llibres del *Diari* que més atenció han meregut per part dels estudiosos: Enric BOU, «“La borra del meu cos”: a propòsit de *KRTU*», a *Miscel·lània Joan Gili*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1989, p. 111-115; Gabriella GAVAGNIN, «*Gertrudis* o el “benifet inassolible”», *Els Marges*, núm. 43 (febrer 1991), p. 87-94; Joaquim MOLAS, *El retrat...*; C. Brian MORRIS, «*Gertrudis* and the creative modesty of J. V. Foix», *Catalan Review*, núm. 1 (juny 1986), p. 123-139; J. SALA-SANAHUJA, «Préface», a A. DOMÈNECH i Ph. LACOUÉ-LABARTHE, «*Gertrudis*» *suivi de «KRTU»*, París, Christian Bourgeois, 1987; Jaume PÉREZ MONTANER, «*Gertrudis* o els límits del poema», a *Subversions*, València, Edicions 3 i 4, 1990; Jordi MALÉ, «Lectura de *KRTU* de J. V. Foix a partir de J. V. Foix», a *Miscel·lània Germà Colón*, vol. 1, 1994, p. 219-233 i *Estudis de Llengua i Literatura Catalanes*, núm. XXVIII.

**PRIMERS
FRAGMENTS
DEL DIARI**

Aquesta secció, que Foix pren de *Gertrudis*, compila, com indica el títol, tots els fragments publicats en grups amb títols que feien referència explícita al *Diari 1918*, és a dir (cito segons l'ordre en què estan disposats a cada publicació), els dos grups de *L'Amic de les Arts* amb el títol *Diari 1918* al núm. 7 (octubre 1926, p. 5), amb «M'assegurava que eren...», «Et vaig sorprendre...», «Quan érem a la font...», «Quants de tombs...» i «Les parets del *court*...», i al núm. 8, (novembre 1926, p. 7), amb «He malferit...», «Aixequen ben alts...», «En percebre de lluny...» i «Diuen que estàs gelosa...»; i el del «Diari de 1918» de *La Revista* (any XII, gener-desembre 1926, p. 88), amb «Que hagin aparedat...» i «A les sis de la tarda...». Només «Les cases, de roure...» no havia estat publicat abans de *Gertrudis*. No hi recollí —no ho va fer mai— aquells els títols dels quals no al·ludien directament al *Diari*: els que inserí dins l'article «Dades metafísiques sobre Sarrià», publicat a *Bella-terra*, núm. 9 (octubre 1924), p. 324-327 (edito aquests fragments a l'apèndix A).

Diari 1918 (fragments)

Test.: AA GER OPS (P¹) OC2 JJU

D	m. AA GER
2	carmesí AA
3	perfidia AA
4	tramoïsta. AA GER
8	baix AA GER

D. *Joaquim Folguera*] A GER la dedicatòria és de tot el llibre. Curiosament, s'esdevé el mateix amb el volum *Darrer comunicat* en ser incorporat al diari: la dedicatòria que en l'edició del volum solt era de tot el llibre, passa a ser de la primera prosa en la del *Diari*.

Joaquim Folguera va ser el primer que va «creure» en Foix, l'ànima que el va empènyer a fer públics els seus primers textos: les «Dues tardes» que Foix va publicar a *La Revista* el novembre del 1917, les hi havia demanat, segurament, ell (*V. Catalans*, p. 67). El març de l'any següent, la mateixa revista estampava quatre poemes més de Foix, aquest cop amb un davantal anònim, però que sens dubte és de Folguera, que significava la presentació pública del nou poeta que es donava a conèixer. I el 1919, apareixia pòstumament *Les noves valors de la poesia catalana*, on Foix, amb només set poemes publicats, era presentat com una d'aquestes noves valors (*V. l'edició del volum dins la col·lecció «Antologia Catalana», núm. 84, Barcelona, Edicions 62, 1976, p. 77-82*).

Els fragments dietarístics que Foix dedica a Folguera a *Catalans de 1918* (agost del 1916, 10 d'abril i 6 d'octubre de 1917), on de forma indirecta fa un retrat prou precís de la seva personalitat, són deliciosos pel to i per les anècdotes que hi explica. La mort de Folguera, el 1919, va ser una de les més sentides per Foix; quan *La Publicidad* esdevingué *La Publicitat*, Foix dedicà un «Tribut a Joaquim Folguera» on resumia, en un fragment memorable, el que havia significat per ell l'amistat amb Folguera: «Cada vegada que la nostra voluntat impacient pugnava per realitzacions immediates de projectes vastíssims i quasi irrealitzables, n'era En Folguera l'impuls inicial i n'era ell a darrera hora l'únic recer acollidor. Temps després de la seva mort ens havia esdevingut de dirigir-nos instintivament al lloc on en vida el trobàvem i, amb l'amargor als llavis de la cendra de les paraules que li volíem dir, mortes a flor de llavi, havíem de recular les nostres passes.» El to d'exaltació i elegia no es perdrà, després de la guerra, als textos de Foix sobre Folguera (*V. OC4*, p. 348-352).

2. *te'n rius*] *V.* el primer vers del sonet «Fútil joc: dius, i te'n rius, que ets d'Atenes» de *Sol, i de dol*.

5. *el perruquer*] És un personatge (o *barber*) que apareix diverses vegades, en aquests *Primers fragments*, sempre amb connotacions negatives, d'oposició al protagonista (*V. les proses 11: 8-10, 14: 3-5 i 26: 5-7*). L'únic «perruquer» de Sarrià, el 1899, que cita l'*Anuario Riera* (p. 560) és Salvador Calpe Soriano, amb l'establiment al carrer Major, 14 de l'antiga numeració; el mateix *Anuario* (p. 559) cita quatre barberies, dues de les quals estaven emplaçades al carrer Major (les de Joan Cornelles Grau, al núm. 37, i de Domingo Güell Juan, al 33).

7-8. *El sostre ~ tan i tan baix*] La claustrofòbia troba diferents formulacions a través de la mateixa imatge del sostre (25: 4-6) o dels ocells (o d'éssers alats) sotmesos a l'opressió d'un sostre o cel dur: cf., per exemple, 8: 9-10, 12: 23-24, 27: 1, 34: 7-9, 69: 5-7 (o, d'una altra manera, 198: 10-11). És freqüent també la presentació del cel com a cosa dura, material, immòbil, identificada sovint amb elements teatrals (12: 7-8, 13: 12-14, 24: 8-10, 115: 38-42, 120: 1 i s., 196: 1 i s.) i aclaparadorament baix (38: 6-7 i 183: 9-10), capaç de bellugar amb l'aire (13: 41-43, 14: 17-18, 58: 12-13 i 127: 17-19), i, doncs, amb vida pròpia (*V. 34: n. 7-9*).

A la memòria de Joaquim Folguera

He malferit en duel el teu amant. Però perquè duus el vestit carmesí, te'n rius. I perquè, amb la teva perfídia, has substituït l'amant pel tramoista. Jo puniria la teva malifeta
5 si el perruquer no hagués estat el teu còmplice en desfigurar-me grotescament la faç. Un altre bell matí, però, em venjaré. El sostre ni serà, com ara, tan i tan baix, ni hi haurà pintats, com ara, tants d'ocells morts.

Test.: AA GER (oGER) OPS (PJ') OC2 JJU

- 1 bén AA
 2 nit AA
 4 locomotrius. AA GER] locomotores. OPS OC2 DIA
 4-5 totjust AA GER
 6 murs AA GER
 9 mitja nit AA GER
 10 a] en AA GER

9 amada OPS → amada, PJ | mitjanit OPS → mitjanit, PJ

1. *el meu carrer*] Foix va néixer i viure al pis dels pares del damunt de la primera pastisseria (carrer Major, actual número 57, cantonada amb el carrer de la Creu, núm. 22), fins que es va casar amb Victòria Gili, l'any 1931 —el poeta en tenia trenta-vuit. El matrimoni establí la seva llar al carrer de Setantí, núm. 9 (antic número 5). Quan havia de rebre visites, Foix advertia: «Setantí, 9, 3r - 2a, 64 graons» (*Cinc rutes*, p. 149, i GUERRERO, *Foix*, p. 206). Cal entendre, doncs, atenent-nos a les dates d'escriptura del *Diari*, que sempre que hi diu «el meu carrer» es refereix a la casa de solter, al carrer Major. Aquest carrer, segons els diferents trams, havia rebut antigament diferents noms, de baix a dalt: «carrer de la Font de la Cristina [V. 175: n. 5] (després de Prim [V. 11: n. 5]) fins als carrers de Sant Josep i de la Creu; Carrer Major fins a la Plaça; Carrer Major (després de Serrano i des del 1902 de Catalunya) fins al carrer de Ferran (ara de Magdalena Sofia), carrer de Caputxins fins al Desert» (GGCC, vol. I, p. 172; V. també, VILARRÚBIA i JOVÉ, *Els carrers...*, p. 78).

4. *locomotrius - locomotores*] «A *Gertrudis*», explicà Pere Gimferrer en una nota a *Serra d'Or* («Notes de lectura», núm. 148, gener 1972, p. 40), «l'edició del 1927 deia: “ni el xiscle agònic de les locomotrius”, substantivació normativament incorrecta d'un adjectiu. La segona edició de *Gertrudis* [la de les *Obres poètiques*] ha restablert la solució normativament correcta: “el xiscle agònic de les locomotores”. Malgrat tot, des del punt de vista del ritme prosòdic —decisiu en els textos de Foix—, la solució del 1927 era un encert, encara que la imatge sigui reeixida en qualsevol cas.» Dos mesos després, el mateix Gimferrer publicava un fragment de la carta que Foix li havia tramès arran d'aquesta «Nota», on donava compte de la modificació: «No és pas cosa meva, sinó d'un supercorrector malfeiner. [...] Doncs “locomotrius” deia, i locomotrius ha de dir. Tots dos mots són correctes i normals i, en aquest cas meu, pertorba el ritme propi del poema, la mala pensada.» (*Serra d'Or*, núm. 150, març 1972, p. 38). Ja Díaz-Plaja (*Ritme i rima...* p. 203), havia advertit que «de vegades és l'assonància qui dona —al llarg del poema— la noció de vers» i ordenava les primeres línies d'aquesta prosa (fins «gallardets») en una tirada de set línies versals que alternaven en masculins i femenins —com mana l'ortodòxia versificadora— amb rima assonant als imparells.

10-11. *una sabata esberlada flotant damunt un toll*] Cf. un ús similar d'aquest símbol surrealista (GIMFERRER, *La poesia...*, p. 13) a 4: 7-8 i 14: 8-10. És curiós com Foix recupera aquesta imatge a *Algunes reflexions sobre la pròpia literatura* (V. l'apèndix D, línies 52-53) o, fins i tot, passats gairebé deu anys de la primera edició de la prosa a l'article *Poesia i revolució* (V. a l'apèndix D, *Del real poètic*, línies 157-158).

Aixequen ben alts els murs del meu carrer.
Tan alts que, en ésser nit, no hi entri ni la
remor de les fontanes ni el xiscle agònic de
les locomotrius. Feu que el meu carrer tingui tot
5 just l'amplada de la meva passa. No feu obertures
als murs, i arrieu del cim de les torratxes tantes de
banderes i de gallardets. Doneu-me només el goig
que, a trenc d'alba, del pas de l'ombra de la meva
amada a mitjanit en resti el testimoni d'una flor
10 vermella marcint-se a la penombra, o d'una sabata
esberlada flotant damunt un toll.

Test.: AA GER OPS (P¹) OC2

1	doscents <i>prob.</i> AA GER dos cents OPS
3	un a un, AA GER
4	comprobar OPS a.c. Les] Els AA GER
5	buits AA GER
6	cavall, AA que errem] errant AA
7-8	Gertrudi AA
8	bén AA
9	d'estels, AA

1. *doscents]* És lliçó probable també a AA però no segura perquè està escapçat pel final de línia.

2. *el poble]* És evidentment Sarrià. Foix el va descriure a la «Nota autobiogràfica», p. 5, amb aquests mots: «Sarrià, a cinc quilòmetres de Barcelona, tenia aleshores [en el moment del seu naixement, el 1893] quatre mil nou-cents vuitanta-set habitants. Consell municipal amb casal propi i sumptuós d'estil "regència", burots als quatre punts cardinals, algutzir i nunci de trompeta amb crides diàries, en català o castellà segons qui manava. Gaudia de carril de foc, de fanals de gas escassos i de claror esmorteïda, de fonts d'aigües medicinals, de cases i masos senyorívols, de deu bòbiles fumoses i feineres, de pinedes espesses amb çaça arran de tret i de vastes jardineries i vinyes clares, a tocar. Amb botiga parada al carrer Gran hi havia tres flequers, un cansalader, tres apotecaris, un fideuer, un xocolater, un herbolari, un baster, un paraire, dos confiturers, un fuster, dos manyans, un espardenyer, un betes-i-fils, un llauner, un graner, un plats-i-olles, un ordinari amb carro i faetó, un carreter, un cotxer amb berlines i landós, i tres o quatre adroguers amb cantonada pròpia [Cf. l'*Anuario Riera*, p. 558-560]. Hi havia tres parelles de la guàrdia civil amb llurs cavalls i capità, i a qui no era del sometent, l'en feien. No cal dir que gaudia també de jutge, notari, metges i manescal. Tots els altres eren mestres d'obra, paletes, pica-rocs o manobres.

»La vida popular —érem a la darrerria de segle—, s'ajustava a l'any litúrgic amb les seves diades i commemoracions. La Parròquia de Sant Vicenç, amb rector, vicaris, beneficiats, organista i sagristà, senyorejava. [...] Cada estament tenia la seva confraria o la seva germandat. Qui era malalt, tenia el seu subsidi, i feien córrer que no hi havia pobres. A començament de segle hi havia, com a grups polítics, els regionalistes, els catalanistes de la Unió, els carlins i els monàrquics possibilistes. Els republicans —també n'hi havia— ajudaven els de la Unió catalanista que eren liberals i algun d'ells lliure-pensador i tot.» V. també «El municipi», *La Cònsola*, núm. 20 (octubre 1920), p. 116.

4. *comprobar]* L'error d'OPS a.c. figura ja a la llista d'«Errades» de Ferrater (V. l'apèndix A1 de l'«Estudi»).

7-8. *Gertrudis]* Ningú com Joaquim Molas a *El retrat...* (especialment p. 18-24) ha estudiat la figura de Gertrudis en l'obra de Foix. El lector que s'acosti a aquest text de Molas hi trobarà l'anàlisi exhaustiva dels diferents elements constitutius de la gestació del personatge (V. l'epígraf «Gertrudis abans de *Gertrudis*») i, per oposició amb les diferents figures femenines de l'obra primerenca del poeta (V. «Un dietari sentimental»), la reconstrucció dels trets que conformen la seva personalitat («Gertrudis, una dona inabastable»). V. 25: n. 9.

9-11. *O és que ~ solitud?]* V. 34: n. 7-9.

M'assegurava que eren dos-cents els joves del poble que tenien un cavall negre com el meu. Però vaig espiar, una a una, llurs estables i vaig comprovar el seu engany. Les estables són buides i són buides les cases. Al poble només hi som jo i el meu cavall que errem de nit i de dia pel laberint de les seves ombres. Quant a Gertrudis, és ben morta al fons de l'abisme on la vaig precipitar. O és que tants de milers d'estels que guspiregen en la negror celeste no exalten la joia de la meva solitud?

Test.: AA GER OPS OC2

- 1 ;Quants AA GER | dat AA GER OPS OC2] donat DIA
 3 el] del AA GER
 5-6 Jo, mentrestant,] Mentrestant, AA Jo mentrestant, GER
 6 un piano] mon organell AA GER
 6-7 cercava,] jo cercava, AA
 11 anar-me'n-hi AA GER
 12 al seu] en son AA GER
 13 polícrom, AA
 14 que centellejava] fent escintillar AA GER | rosasses] rosetons multicolors AA rosetons
 GER | als] els AA GER

1. *dat – donat*] Com que no hi ha la certesa absoluta que el canvi a DIA hagi estat dut a terme per Foix, he preferit restituir la lliçó unívoca de tots els testimonis anteriors.

2-3. *la catedral bastida dalt el pujol*] V. els comentaris de Gimferrer a *La poesia...*, p. 12-14.

5. *el sermó de les Set Paraules*] Dit també «de les tres hores en al·lusió a les que Jesús va restar clavat a la creu». Es feia el Divendres Sant, «en moltes esglésies, al punt de migdia»: «començava a les dotze i acabava just a les tres. Solien fer-hi set sermons que glossaven les set paraules que Jesús va dir clavat en la creu i que donaren nom a la funció» (*Costumari*, vol. II, p. 802).

8. *les divines sabates de xarol*] V. 2: n. 10-11.

8-9. *els meravellosos paraigües*] Els paraigües són «objecte privilegiat dels surrealistes» (GIMFERRER, *La poesia...*, p. 13) i apareixen també a 9: 8-9.

12. *immensament deserta*] «Notem», diu Gimferrer (*La poesia...*, p. 14), «l'aparent impropietat del qualificatiu “deserta” referit a estàtua. L'ús impropri de *désert* —que en català ha emprat també Carner— és una propietat de Mallarmé (que, d'altra banda, la recollí de Villiers de l'Isle Adam): cf., per exemple, “*La clarté déserte de ma lampe*”, a *Brise marine* (Ed. Pléiade, p. 38)».

Quants de toms jo havia dat adés per l'exterior dels murs de la catedral bastida dalt el pujol! Aleshores anaves al temple cada dia, cenyit el front de roses, a prendre notes

5 taquigràfiques del sermó de les Set Paraules. Jo, mentrestant, arrossegant un piano de maneta, cercava, àvid, els aparadors on hi havia exposades les divines sabates de xarol o els meravellosos parai-
gües, invenció dels homes. M'han dit que havies

10 reprès el vell costum i que tornaves cada dia al temple. Però en anar-me-n'hi avui, el temple havia desaparegut i al seu lloc, immensament deserta, hi havia, en vidre policrom, una estàtua del meu ca-
vall, que centellejava en tènues rosasses als flancs

15 del pujol.

Test.: AA GER OPS OC2 [MH]

3	cònsola AA
4	mirall AA GER
6	quadro. AA GER
8-9	mitja nit AA GER
9	torbat] aficionat AA GER tant AA GER
12	l'estable AA GER

1-2. *la noia de la lletera*] V. la nota al títol de la prosa «Pepa, la lletera» (16).

3. *on se pentina*] Foix fa servir la forma plena dels pronoms febles en proclisi, típica del dialecte central (V. Antoni M. BADIA I MARGARIT, *Gramática catalana*, Madrid, Gredos, 1962, vol. I, p. 171 n. 7 bis), alternant amb la reforçada, en els casos descrits per Fabra (*Ensayo de gramática del catalán moderno*, Barcelona, L'Àvenç, 1891, p. 41-42), és a dir: «detrás de algunos adverbios, com *ahont*, *com*, *quan*, *quant*, *tant*, etc. y cuando la palabra anterior acaba en *y* ó *u* precedidas de vocal».

3-6. *A les pregoneses ~ un quadre*] Símbol del mirall com a porta cap a l'insòlit (també a 10-13). V. també les proses «Un decret peremptori...» (115), «En Quirc de l'Ermina» (138), «No tanquis els porticons, de nit...» (174), «Trenca el mirall i veuràs com ets» (186) i «Somreia com l'alba darrere el Baluard» (203). Compareu la imatgeria d'aquesta prosa amb l'oli de René Magritte, *La condició humana*, I, del 1933. Cf., sobre les «cortines vermelloses», 11: 14. El «passadís» representa, també, un element «que forada els murs»: cf. 12: 26-27, 41: 8-9, 69: 23 o 180: 10-12.

Diu en que estàs gelosa de la gropa de la noia de la lletera. Però he estat a casa seva i he vist la consola amb el mirall on se pentina. A les pregoneses del mirall, dues amples cortines
5 vermelloses cobricelaven l'entrada a un passadís al fons del qual hi havia un quadre. Una vella litografia hi representava les tortures a què el diable sotmet les noies que, en tornant de sarau, a mitjanit, es contemplen al mirall. M'ha torbat tant, que
10 he tardat a adonar-me que el marc del mirall i el marc de l'entrada al passadís no eren sinó el bastiment de l'entrada a l'establa on senyoreja la gropa del meu cavall.

Test.: AA GER OPS OC2 [JU

D Per a J. G. AA
2 era però AA
3 estoig: era un llibre;] estoig; AA
5 les] els AA GER

D. J. G.] No he pogut esbrinar amb certesa a qui corresponen aquestes inicials. Podria tractar-se de Joana Givanel, futura muller de Joaquim Ventalló, matrimoni amb el qual el poeta havia de nuar una sòlida i duradora amistat. A més, Foix havia conegut el pare de Joana Givanel a l'Ateneu i a *La Publicitat* (V. Ferran BACH, «Presentació», a J. V. FOIX, *Entre algues, do'm la mà*, Barcelona, Quaderns Crema, 1997, p. 15).

Et vaig sorprendre quan el teu nou amant et donava un estoig magnífic. No era, però, un estoig: era un llibre; ni era tampoc el teu amant ans jo mateix que et regalava una capsa de
5 tubs d'aquarel·la amb les colors de l'iris.

Test.: AA GER (CN CT) OPS (OM) OC2 [JU OC4

- 1 eren AA GER | matí AA GER
 3 d'amidar-les, GER] d'amidar-les AA amidar-les, OPS OC2 DIA
 9 partit AA | el meu] mon AA GER
 13 club AA GER
 14 ¡oh Gertrudi!, AA ¡o Gertrudis!, GER
-
- 1 eren GER → eren, CN CT | matí GER → matí, CN CT
 1-2 altes GER → altes, CN CT
 3 ocells. GER → ocelys. CN CT
 4 finestrals, GER → finestres, CN CT
 5 closos GER → closes CN CT | llances GER → lyances CN CT
 6 envaït GER → penetrat CN CT
 9 mon GER → el meu CN CT
 10 desaparegut i de GER → desaparegut. De CN CT
 11 en restava GER → restava CN CT | allargassada GER → alyargassada CN CT
 13 club GER → Club, CN CT | cavalleria GER → cavalleria CN CT
 14 tu, ¡o Gertrudis!, GER → tu —oh Gertrudis!— CN CT
 15 antiga carrossa GER → carrossa CN CT
-
- 3 amidar-les, OPS → d'amidar-les, OM
 11 en restava OPS → restava OM

Donat que CN (del 1963) segueix GER (del 1927) i que CT (1965) és una reproducció de CN, he disposat les variants de CN-CT respecte de GER a l'aparat evolutiu, per tal com no intervenen en el procés genètic de la prosa (encara que algunes variants convergeixin amb les de la revisió d'OPS).

1, 13. *el court – el club*] Hauria de ser el Club de Tennis Pompeia. Si més no, a *Catalans de 1918* (p. 41; OC4, p. 201), abans de transcriure la prosa, Foix diu: «he anat a les pistes del Pompeia per veure si hi havia ningú amb ganes de fer cap partit. Com que és diumenge, les pistes eren totes ocupades, i algunes de les noies amb qui faig parella en el joc, no havien vingut. [...] A mi em plau el tennis; no solament perquè és un esport gairebé complet, amb tots els elements —aire, sol i cursa— que calen per a sentir-se físicament recobrat, ans també per un no sé què de lliure i de joiós. Em plau de jugar-hi molt de matí, quan els ocells, a l'alba, davallen estarrufats a la pista o es complauen a picotejar la pilota si fas un “ciri”, cosa que m'esdevé massa sovint». Sobre J. V. Foix i l'esport, V. Jordi GALVEZ, «J. V. Foix, esportista», *Circularart*, núm. 28 (octubre-desembre 1992), p. 10-13 i Joan de Déu DOMÈNECH, «J. V. Foix: un esportista sense equip», *Circularart*, núm. 29-30 (gener-març 1993), p. 19-23. Cf. el tema d'aquesta prosa amb el d'«Establíem damunt unes insòlites...» (67). V. una bona selecció de textos de Foix en relació amb l'esport a l'*Àlbum Foix*, p. 239-246.

3. *amidar-les – d'amidar-les*] A la resposta de Foix a la llista de Ferrater amb les errades de les *Obres poètiques* de Nauta, li deia: «La supressió de la preposició “de” davant l'infinitiu en funció de complement directe o en funció de subjecte, ha estat gairebé sistemàticament [suprimida a *sobre, a mà*: aplicada.]» (carta del 21 de juny de 1965). Sobre les idees fabrianes al voltant de l'ús de la preposició *de* davant l'infinitiu i sobre la manera com aquestes van ser donades a conèixer, V. la nota de Joaquim RAFEL I FONTANALS a Pompeu FABRA, *Converses filològiques*, Barcelona, EDHASA, 1983, p. XII-XIII, n. 13.

(continua a la p. 226)

Les parets del *court* eren, aquest matí, tan altes que m'han fet oblidar el fiacre on tu m'esperaves, i els ocells. Intentava d'amidar-les, quan s'hi han obert quatre finestrals, de cinc metres, closos per llances en totes direccions. Un perfum intensíssim de paper d'Armènia ha envaït la pista mentre una mà invisible escrivia un nom damunt cada obertura: Ofèlia, Virgínia, Laura, Julietta. Quan anava a reprendre el partit, el meu company de joc havia desaparegut i de la meva raqueta en restava només l'ombra estrafeta, allargassada entre les dues ales fosques de l'angle del mur. A l'entrada del club, el fiacre, sense cavalleria ni auriga, sense tu, oh Gertrudis!, era la desferra secular d'una antiga carrossa reial.

Test.: LR GER OPS (P^l) (OM) OC2 [JU OC4

1	aparedat] murallat LR GER
2	dalt] a dalt LR GER torra LR
6	a la] al LR
9	amb el] al LR GER
13	destroça LR GER
-
2	dalt de OPS → dalt PJ
11-12	saltar OPS → saltar, PJ
12	cop OPS → cop, PJ llibres OPS → llibres, PJ
-
4	damunt els OPS → damunt dels OM

1-2. *Que ~ banderes]* Guillem Díaz-Plaja (*Ritme i rima...*, p. 200) troba en aquest fragment dos decasíl·labs amb cesura a la cinquena i rima assonant i afirma: «L'escriptura automàtica viu sovint del dring i del sentit de les primeres paraules. El primer vers és —per a poetes de tota classe— el difícil. [...] La resta és “creació derivada”. És per això que la part més “intel·lectual” de l'obra de Foix són les primeres ratlles de cada prosa. És allà on abunda, precisament, el vers.»

2. *dalt de la torre]* Es podria referir a la torre del campanar de l'església de Sant Vicenç (V. 77: n. 2). El símbol de la torre té diversos referents reals al *Diari*: «la torre de la muralla que servia de presó» del monestir de Pedralbes (V. 12: nota final), la de can Pomeret (V. 35: n. 7), la de can Ponsic o de ca l'Anglí (V. 78: n. 7) o la «del portal nou de la carretera» (V. 45: l. 45).

8. *la meva vila]* V. 3: n. 2.

9-10. *que els ocells ~ arran de sostre]* V. 1: n. 7-8.

10-11. *que el cel ~ de la mar]* El cel i el mar s'identifiquen sovint, en els textos de Foix: cf., per exemple, 20: 5-8 i 22: 1, o, en un altre sentit, 184: 18-20 i 31-33.

11-12. *he vist saltar de cop els lloms dels meus llibres]* La metaforització de la vida pròpia dels llibres apareix més d'un cop, a l'obra de Foix, a través dels moviments autònoms dalt als prestatges —a «No tempteu el temptador» (139), «Els tres clergues del temps de Pere III» (176), «Diari per a Clara» (*Llengua & Literatura*, núm. 9, 1998, p. 389-404)— o del desprendiment dels lloms del cos dels llibres, la primera mostra del qual és del 1924 al text «A tots els llibres...» (205), que Foix va incloure a l'article *Dades metafísiques sobre Sarrià* (V. l'apèndix A). V. MOLAS, *El retrat... i Notes...*, passim.

(de la p. 224)

6. *paper d'Armènia]* «Paper impregnat de nitrè i substàncies oloroses que es desprenen en ésser cremat» (GEC, vol. 17, p. 222). Cf. el «quadern de paper d'Armènia» de la prosa 69: 16.

8-9. *Ofèlia, Virgínia, Laura, Julieta]* Sobre l'ús que la literatura ha fet d'aquests personatges, V. Elisabeth FRENZEL, *Diccionario de argumentos de la literatura universal*, Madrid, Gredos, 1976, s. v.

10-11. *de la meva raqueta en restava només]* Per la seva manera d'escriure les proses, suposadament «a raig fet», la construcció pleonàsmica típica de la llengua parlada no es infreqüent, en els textos de Foix.

14. *Gertrudis]* V. 3: n. 7-8 i 25: n. 9.

Que hagin aparedat portals i finestres; que
dalt de la torre no onegin banderes; que les
algues en créixer monstruoses cloguin els
passatges; que els arbres per damunt els
5 murs s'estenguin en rares floracions vermelles i
que tots els carrers donin a la mar abocats en es-
culls temibles; que els cavalls siguin amos i senyors
de la meva vila i s'hi passegin impúdicament nus;
que els ocells s'occeixin en topar amb el cel arran
10 de sostre; que el cel sigui només un trist miratge de
la mar. Què em pot sorprendre si avui he vist sal-
tar de cop els lloms dels meus llibres i he descobert
la putrefacció cancerosa que destrossa llurs en-
tranyes?

Test.: AA GER OPS (OM) OC2

- 1 el meu] mon AA GER
 3 Gertrudi. AA
 6 gravat AA
 7 acotat AA GER OPS d.c.] acostat OPS a.c. OC2 DIA

2. *la platja*] Podria ser la de davant del passeig de la Ribera, de Sitges (V. la nota a la línia 12).
 3. *Gertrudis*] V. 3: n. 7-8 i 25: n. 9.
 7. *acotat – acostat*] «acostat» és un dels famosos errors introduïts a OPS, advertit ja per Gabriel Ferrater a la seva llista d'errades (V. l'apèndix A1 de l'«Estudi»), segurament per contaminació de l'«acostar-m'hi» de les línies 3-4.
 8-9. *al meu davant ~ el meu paraigua*] V. 4: n. 8-9.
 10. *suraven*] V. 26: n. 4.
els guants] Sembla que l'origen del símbol en Foix prové de Chirico (V. GIMFERRER, *La poesia...*, p. 13; més informació a Pere GIMFERRER, *Giorgio de Chirico*, Barcelona, Polígrafa, 1988, esp. p. 5-19), d'on anà a parar també al surrealisme. Amb el mateix valor, apareix també a 37: 1-3, 39: 3-4 i 153: 1-3.
 12. *la Ribera*] «Façana marítima de la vila de Sitges, des de la Punta fins el carrer d'Espanya». Al passeig de la Ribera es van plantar uns arbres el 1881 i el 1887 que, curiosament, el 1896 van ser substituïts per palmeres (*Els noms... de Sitges*, p. 143).

En percebre de lluny el meu rival que m'esperava, immòbil, a la platja, he dubtat si era ell o el meu cavall o Gertrudis. En acostar-m'hi, m'he adonat que era un fal·lus de pedra, ge-
5 gantí, erigit en edats pretèrites. Cobria amb la seva ombra mitja mar i duia gravada al sòcol una llegenda indesxifrable. M'he acotat per a copiar-la, però al meu davant, badat en ple sorral ardent, hi havia únicament el meu paraigua. Damunt la mar, sense
10 ombra de vaixell ni de núvol, suraven els guants enormes que calça el monstre misteriós que et persegueix cap al tard sota els plàtans de la Ribera.

Test.: AA GER OPS (OM) OC2

D m. AA
 1 dos AA GER
 3 arma AA GER
 7 ¿On AA GER | ¿On AA GER
 10 gorc AA
 12 ¿Per AA GER | deixat Gertrudi? AA

7-8 A l'home OPS → L'home OM
 8 gegant OPS → gegant, OM
 9 ganyota OPS → carota OM

D. *Carles Riba*] Foix ha demostrat repetides vegades el respecte, l'admiració i l'afecte que li inspirava la figura de Riba: «El meu tracte personal i gairebé de minyó amb En Riba me'l feia gairebé intocable.» («Una tarda de diumenge amb en Ferrater», a *Una lleu sorra*, Barcelona, Edicions 62, 1975, p. 14; OC4, p. 401). Així, no només li va dedicar importants assajos (com els de *Catalans de 1918* o els de *Carles Riba i els seus contemporanis, El català d'En Riba i Homenatge a Carles Riba*, ara recollits a OC4, p. 275-302), sinó també una bona sèrie de poemes, ja des del principi de la seva producció literària: «La Nit, diem» (*Sol, i de dol*), «Dèiem: La nit!...» (*On he deixat les claus*), «Ahir es va escaure...» (*Desa aquests llibres al calaix de baix*, autèntica necrologia) o «Na Macris, coblejadora» (*Allò que no diu «La Vanguardia»*). En concret, sobre la dedicatòria d'aquesta prosa, Foix va escriure: «Si un dia algú m'edita el *Diari 1918* (que són 353 poemes en prosa) en dedicaré un a En Riba. Aquell que comença “Quan érem a la font tots dos un missatger del Rei m'ha dit que hi havia guerra”» (*Vida nova*, núm. 3 (Montpeller, abril-maig-juny 1955), p. 10; recollit a *Catalans de 1918*, p. 82, a OC2¹, p. 295, i finalment a OC4, p. 233).

Riba, per la seva banda, dedicà a Foix «Soldats» de *Tres suites* (OC1 de Carles RIBA, p. 158). L'explicació d'aquesta dedicatòria la dona Riba a Foix en una carta datada l'endemà del dia que va escriure el poema: V. les *Cartes de Carles Riba I: 1910-1938*, recollides i anotades per C.-J. Guardiola, Barcelona, IEC, 1989, p. 423-424. La poesia de Foix, diu Riba en una carta a Tomàs Garcés, «em fascina i desconcerta alhora: voldria extreure, i no goso tocar un tot orgànic» (*Cartes...*, p. 443). Però l'autèntica mesura del que significava Foix per Riba la dona el fragment següent del Pròleg a *Salvatge cor*: «¿i qui entre nosaltres ha tingut més poderós que ell el sentit d'aquesta inexplicable, irreductible entitat que és un vers?» (Carles RIBA, *Obres completes*, vol. I, Barcelona, Edicions 62, 1984, p. 243). V. una bona síntesi d'aquesta relació a Carles-Jordi GUARDIOLA, «Carles Riba i J. V. Foix, de la collita del 93», *Circularart*, núm. 29-30 (gener-març 1993), p. 2-4.

3-4, 8. *carota de gegant*] Torna a sortir a la prosa 14: 4; la «carota» també a 11: 9, 44: 14, 61: 6, i 184: 6-9.

7-8. *A l'home ~ gegant* (AA GER OPS) – *L'home ~ gegant*, (OM) Les correccions d'OM (eliminació de la preposició davant el complement directe i addició de la coma per evitar el pleonasma) desfan dues formes que trobem ocasionalment als textos foixians. Per al pleonasma, V. 7: n. 10-11; per al complement directe amb preposició, V. 33: n. 16, 168: n. 33-34 i 182: n. 29.

9. *la Seu de Manresa*] Els pares de Foix es van conèixer a Manresa, on es van casar i viure fins que no van marxar a Sarrià, el 1886. Per als lligams familiars de Foix amb Manresa, V. GUERRERO, *Foix...*, p. 27-28 i MANENT, *Foix...* p. 6. Sobre la catedral de Manresa, V. J. M. GASOL, *La Seu de Manresa: Monografia històrica i guia descriptiva*, Manresa, 1978.

ganyotes] Cf. 89: 6, 95: 25 i 182: 33.

12. *Gertrudis*] V. 3: n. 7-8 i 25: n. 9.

Per a Carles Riba

Quan érem a la font tots dos, un missatger del rei m'ha dit que hi havia guerra. He pres la meva arma, i l'home de la carota de gegant no em vol deixar passar. En allargar-
5 li tu una flor, havia desaparegut. Tu no li donaves, però, una flor sinó la meva arma amb la qual m'hauria pogut occir. On és l'arma? On és la flor? A l'home de la carota de gegant l'he vist avui penjat al portal de la Seu de Manresa fent una ganyota agònica.
10 Però al fons del gorg de les seves pupil·les t'he vist a tu amb la flor als llavis i l'arma al braç. Per què m'has deixat, Gertrudis?

Test.: LR GER OPS (OM) OC2

4	aquell silló LR GER
6	els] llurs LR GER
7	enterenyinats, LR GER
8	simolsa LR GER OPS OC2
9	els] llurs LR GER
11	obert] esberlat LR GER
15	vaig] jo vaig LR d'amagar LR GER] amagar OPS OC2 DIA
16	darrera LR GER
17	érets LR GER
20	dissol LR GER nit LR GER
23	plányer-me LR

10	balcons OPS → balcons, OM
15	amagar OPS → d'amagar OM
22	de l'un OPS → d'un OM

1. *A les sis ~ la nit*—] L'aparició de l'insòlit s'esdevé sovint a ple sol, en l'obra de Foix: V. 173: 9-10.

4-5. *cadira Lluís XV*] A la prosa 207 de les *Dades metafísiques sobre Sarrià* (V. l'apèndix A), «una bella petita Hellen» treu el cap darrere «un silló Lluís XVI».

5. *ca l'espardenyer*] La *Nota autobiogràfica* afirma que «Amb botiga parada al carrer Gran hi havia [...] un espardenyer», que podria ser l'Isidre Suñé Pagès del núm. 5 que cita l'*Anuario Riera* (p. 558). En carta a Obiols del 14 de juliol de 1920, Foix cita «El Marimon espardenyer» i, en nota, les editores de la *Correspondència Foix-Obiols* afirmen: «Josep Marimon tenia una espardenyeria al carrer Major. Fou regidor de l'Ajuntament de Sarrià i cessà el gener de 1920» (*Foix-Obiols*, p. 75-76 i n. 3). L'*Anuario Riera*, situa l'espardenyeria de Josep Marimon Insensé a l'antic carrer de Prim, número 9 (p. 558), perquè el carrer de Prim havia estat abans el carrer de la Font de la Cristina [V. 175: n. 5], que coincidia amb el tros de l'actual carrer Major que arribava fins als carrers de Sant Josep i de la Creu (V. *GGCC*, vol. 1, p. 172).

5-10. *Els pàl·lids apotecaris ~ les escaletes*] Cf. les cinc primeres línies de la prosa «7 h. 50 - 11 h. 50». La *Nota autobiogràfica* diu que «Amb botiga parada al carrer Gran hi havia [...] tres apotecaris» que deuen ser els tres que relaciona l'*Anuario Riera* (p. 559) ja el 1899: Josep Lloret Vidal, Marià Miralles i Pere Serres Ardebol (als antics números 1, 13 i 51, respectivament). V. també, sobre el personatge del perruquer, la nota a la línia 5 de la prosa «He malferit en duel...».

8. *simolsa - cimolsa*] Mantinc la correcció de *DIA* perquè és la que Fabra finalment donà com a normativa (V. el § 5.3.3 de l'«Estudi»).

9. *les carotes*] V. 10: 3-4.

10. *balcons i*] Ferrater, en l'«Addenda» a la seva llista d'errades, proposa l'esmena «balcons, i», correcció desestimada per Foix (V. l'apèndix A1 de l'«Estudi»), però que algú introduí a *OM*.

12. *alcova una*] Ferrater proposava «alcova, una», però, com a «balcons i», no sembla que Foix acceptés la correcció (V. la nota anterior).

14-15. *una gran cortina ~ de carrer*] V. 5: 4-5.

15. *d'amagar - amagar*] Restitueixo la lliçó original, segons el criteri expressat per Foix (V. 7: n. 3).

15-16. *maniquí de la cotillaire*] V. 17: 29-31, on tornem a trobar el «maniquí» i la «cotillaire», i la nota de l'aparat. El primer motiu reapareix a 34: 13 i s.; el segon, a 45. El símbol del maniquí sembla pres també de Chirico (GIMFERRER, *La poesia...*, p. 13; V. 9: 10, amb la bibliografia que s'hi cita).

17. *érets (LR GER)*] V. 145: n. T.

A les sis de la tarda —i no a les dotze de la nit—
haviem arrambat els bastidors polsosos a la
cantonada perquè allarguessin llur ombra
morada a tot el carrer. Què hi feia aquella cadira
5 Lluís XV al portal de ca l'espardenyer? Els pàl·lids
apotecaris havien penjat distrets els globus de por-
cellana, enteranyinats, al portal de les barberies i els
perruquers amb sabates de cimolsa s'havien posat
les carotes que pengen, a entrada de fosc, sota els
10 balcons i s'amagaven per les escaletes. Les persianes
de totes les finestres s'havien obert horitzontal-
ment: al fons de cada alcova una corrua d'ombres
dibuixava, en rastre fosforescent, paisatges bíblics.
Una gran cortina vermella penjava de cap a cap del
15 carrer on vaig intentar inútilment d'amagar el mani-
quí de la cotillaire. M'havien dit que a darrere la cor-
tina hi eres tu assajant una nova atracció de circ;
però la cortina dissimulava només el mur altíssim
que tanca els jardins hipotètics del gran castell on la
20 lluna es dissol, cada nit, en piperitina. Vaig trucar,
sense eco, a totes les cases; vaig seguir, en va, el
túnel de l'un cap a l'altre. Però a les set, quan ana-
va a plànyer-me de la meva dissort a la penombra

24 l'estable, *LR GER*
25-26 quinquet, *LR GER*
26 má *LR*
27 rissades *LR GER*

26 teva *OPS* → seva *OM*

25 de l'establa, vaig descobrir, a la rebotiga del foll
d'En Miquel, sota la claror clandestina d'un quin-
qué, l'amo, amb la teva testa decapitada a la mà on
emprovava arrissades perruques subversives.

Test.: GER OPS (SO) (OM) OC2 [JU OC4

- 6 sortien] en sortien GER
 7 d'un] d'una GER OPS a.c.
 12 estrenyut GER
 13 ampla, GER
 14 blaucel, GER
 15 blaucel, GER
 16 carrers GER
 18 amb un] d'un GER
 19 foscos GER
 21-22 dels rosetons. GER
-
- 1 turó OPS → carrer SO
 2 piràmide OPS → piràmide SO | caprici OPS → capritx SO
 4 sojornava OPS → feia estada SO
 4-6 Eren ~ defallir. OPS → Els carrers eren tan drets que vaig creure defallir abans d'arribar al cim. SO
 7 com OPS → talment les SO | harmònic. OPS → harmònic amb valsos i polques de l'antigor. SO
 10-12 Si ~ corbata. OPS → m. SO
 12-13 del carrer més ample, OPS → de tot del carrer, SO
 14 una cortina OPS → un dosser SO | blau cel, OPS → blau-cel, SO
 14-15 seia, ~ Gertrudis. OPS → seia Gertrudis en un tron d'argent. SO
 15 blau cel, OPS → blau-cel, SO
 16 lliscaven, OPS → lliscaven SO | avall dels carrers, OPS → avall, SO
 18 amb un llaç escocès OPS → amb llaçada escocesa, SO | descobrien OPS → obrien SO
 19 finestres OPS → finestres, SO
 19-20 on ~ innombrables OPS → les vidrieres de les quals, de colors foscs, SO
 20-21 de l'interior OPS → i la intimitat SO
 21 submergida OPS → que poncellés SO
-

D. Joan Miró] Per als possibles motius de la dedicatòria, V. la nota final d'aquesta prosa. Sobre la relació Foix-Miró, V. GUERRERO, J. V. Foix, p. 218-225 i, sobretot, la clara i concisa exposició de Victòria Combalia, «L'amistat entre Foix i Miró», a J. V. Foix: *investigador en poesia i amic de les arts*, Barcelona, Generalitat de Catalunya - Fundació «La Caixa» - Fundació J. V. Foix, 1994, p. 102-113. Alguns dels textos de Foix citats són a les OC4, p. 511-523; més textos també a l'*Àlbum Foix*, p. 227.

4. Gertrudis] V. 3: 7-8 i 25: n. 9.
 6. De l'interior de les cases en sortien] V. 7: n. 10-11.
 7. d'una estoig] Exemple dels errors d'OPS provinents d'edicions anteriors. Aquest fou vist ja per Ferrater (V. l'apèndix A1 de l'«Estudi»).

7-8. El cel ~ amb les mans.] V. 1: n. 7-8.

Per a Joan Miró

Les cases, de roure i de caoba, s'enfilaven turó
amunt i formaven una piràmide caprici d'un
artífex ebenista. Aquell era el poble on, sota
el signe d'Escorpió, sojornava Gertrudis. Eren tan
5 drets els carrers, que em creia, abans d'ésser al
cim, defallir. De l'interior de les cases sortien rares
músiques com d'un estoig de cigars harmònic. El
cel, de pur cristall, es podia tocar amb les mans.
Blava, vermella, verda o groga, cada casa tenia
10 hissada la seva bandera. Si no hagués anat carre-
gat d'un feixuc bidó de vernís, inelegant, m'hauria
estret més el nus de la corbata. Al capdamunt del
carrer més ample, al vèrtex mateix del turó, sota
una cortina blau cel, seia, en un tron d'argent,
15 Gertrudis. Totes vestides de blau cel també, les
noies lliscaven, alades, amunt i avall dels carrers,
i feien com si no em veiessin. Cenyien el cabell
amb un llaç escocès i descobrien els portals i les
finestres on vidrieres de fosques colors innum-
20 brables donaven al carrer el recolliment de l'in-
terior d'una catedral submergida a la claror de

- 23 dolcíssim *GER*
 24 de] a dins *GER*
 25 d'atènyer] atènyer *GER* | el cim,] el cim *GER*
-
- 22 del *OPS* → del meu *SO* | em semblava *OPS* → aparentava *SO*
 22-23 un cor dolcíssim, *OPS* → una dolça melodia, *SO*
 23 esporugua *OPS* → esquivava *SO*
 24 presoners *OPS* → *m. SO*
 25 em *OPS* → me *SO* | d'atènyer *OPS* → ésser *SO* | el cim, *OPS* → dalt de tot, *SO*
 25-26 dec ~ trobava *OPS* → m'he adonat que era *SO*
 26 interminable *OPS* → *m. SO*
 27 vaixell transatlàntic. *OPS* → navili. *SO*
 27-28 per cridar *OPS* → per cridar, *SO*
 28 i, en ~ ulls, *OPS* → i amb els ulls tancats, *SO* | desplegada *OPS* → he vist com se desplegava *SO*
 29 ventall, *OPS* → ventall *SO* | una sèrie completa *OPS* → un joc sencer *SO*
 29-30 em mostrava *OPS* → que em mostraven *SO*
-
- 27-28 per cridar *OPS* → per a cridar *OM*
-

23-24. *l'ombra ~ celeste.*] *V. 1:* n. 7-8.

25, 28. *me creia, se desplegava (SO)] V. 5:* n. 3.

atènyer - d'atènyer] *V. 11:* n. 15.

26. *el tebi passadís interminable]* *V. 5:* n. 4-6.

Segons explica Foix a *SO* abans de transcriure aquest text, aquesta prosa és una «previsió» del dibuix que Joan Miró va fer per al número 4 de *Trossos*: «Era una vista estilísticament figurativa i gairebé objectiva del carrer de la Roca, de Pedralbes. Hi ha una noia dubtosament vuitcentista que torna de la font —o hi va—, un carretó recolzat a la paret de ca la Serafina dels matons, un fanal de gas dels temps de la regència, una estrella de vuit puntes amb un moixó a cada costat, i, als dalts, la lluna. Tot pacífic i sedentari, i amb un no sé què del temps i gairebé obiolesc pel tema. A mi, va semblar-me poc avantguardista, aleshores; però m'agradava.» I, sobre el carrer, diu: «Aquest carrer de la Roca, que avui porta el nom d'un personatge —el de tots nosaltres que no sabem mantenir els noms populars dels carrers més comuns—, és darrere mateix de la tàpia del monestir de Santa Maria, davant per davant del portal contigu a la torre de la muralla que servia de presó. Al bell mig hi ha un roc gros on, si hi acosteu devotament l'orella, sentiu cantar, de dia, les monges; de nit, els àngels. Si us distraieu, profans o profanadors, el mateix diable us venta una garrotada. Malgrat l'ampla ofensiva municipal contra la bellesa floral o pètria, aquest racó forà ha romàs intacte i, si mig aclucàveu els ulls, en podríeu copsar l'encís original.»

les rosasses. El grinyol del calçat em semblava un cor dolcíssim, i la meva ombra esporugua l'ombra dels ocells presoners de l'ampla claraboia celeste.

25 Quan em creia d'atènyer el cim, dec haver errat la passa: em trobava en el tebi passadís interminable d'un vaixell transatlàntic. M'han mancat forces per cridar i, en cloure'm la por els ulls, desplegada en ventall, una sèrie completa de cartes de joc em

30 mostrava inimaginables paisatges desolats.

Test.: AA GER OPS (OM) OC2

- 5 s'alça] s'aixeca AA GER | torra milenària AA torre milenària GER
 7 sap hom] se sap AA GER
 12 ganfarons GER
 14 pallidament GER
 14-15 desvetllar-se, AA GER
 15 montem AA
 21 gersei AA | amb] en AA GER

16 desvetllem OPS → desvetllen OM

Aquesta prosa, i les quatre següents, formaven, amb «Gertrudis» —no inclosa al *Diari*— la secció «Sense simbolisme» de *Gertrudis*. A l'hora de confegir el volum *Diari 1918*, però, quan Foix va eliminar «Gertrudis», primera prosa d'aquesta secció, va quedar eliminat també —voluntàriament o involuntàriament— el títol de la secció, ja que, en l'exemplar de les *Obres completes* sobre el qual va fer la tria, aquest estava a la mateixa pàgina que ocupava la prosa (V. OC2², p. 17). Els textos que es publicaren sota el títol «Sense simbolisme» al número 5 de *L'Amic de les Arts* (agost 1926), van ser escrits «expressament per l'AMIC DE LES ARTS», segons es pot llegir a la p. 17 d'aquest exemplar.

5. *torre milenària*] L'única torre de Sarrià que pot escaure's amb l'epítet podria ser la del campanar de l'església de Sant Vicenç (V. 77: n. 2).

7-11. *No sap hom ~ exterior*] El tema dels murs que tanquen la vila torna a aparèixer tímidament, a 44 («la negra muntanya inaccessible que tanca la vila. Més alta que l'Himalaia, ningú no n'ha explorat encara l'altre vessant»), surt, de biaix, a 111 («abatré les muralles que us encerclen»), i es transforma en motiu central de la prosa 173, on el començament ve a refer dues frases d'aquesta prosa:

7-9. No sap hom de ningú que hagi anat més enllà de la plaça i tothom ignora què hi ha més enllà dels murs que tanquen els carrers. «Tots sabíem on era la Paret, però ignoràvem què hi havia darrere.»

10-11. No cal dir com de segle en segle augmenten les llegendes que fan més paorosa l'existència exterior. «Fa segles que els més documentats de la vila havien descobert, en cròniques comunals manuscrites i en papers masegats de sagristia, tot de dites, pronòstics i llegendes que en parlaven.»

12-14. *El cel ~ lluminosos*] Cf. 79: 13-17 on «el sol, la lluna i les esteles, i els cometes» es projecten damunt «la nostra bandera» (V. també 1: 7-8).

els gonfanons del Via Crucis] Com a tots els pobles del país, a Sarrià, «la vida popular [...] a la darrerria de segle, s'ajustava a l'any litúrgic amb les seves diades i commemoracions». (*Nota autobiogràfica*, p. 6). Es feien processons per Santa Eulàlia i pel Corpus (GGCC, vol. 1, p. 175), i les confraries i els gremis treien els seus estendards o *gonfanons* ('bandera que penja d'un pal travesser' DGLC).

21. *jersei amb*] Ferrater, a l'«Addenda» a les errades, proposa esmenar «jersei, amb» però no hi ha constància que Foix materialitzés la correcció (V. l'apèndix A1 de l'«Estudi»).

La vila

La meva vila és sobre una plataforma circular. Totes les cases donen per llurs portals a la plaça i, perpendiculars, els deu carrers sense sortida. Al mig de la plaça, alta de cent metres, s'alça una torre mil·lenària sense cap obertura. Al cim oneja una bandera negra teixida d'estels retallats de paper d'argent. No sap hom de ningú que hi ha més enllà de la plaça i tothom ignora què hi ha més enllà dels murs que tanquen els carrers. No cal dir com de segle en segle augmenten les llegendes que fan més paorosa l'existència exterior. El cel del meu poble, com els gonfanons del Via Crucis, té de nit i de dia, immòbils, el sol, la lluna i els estels, pàl·lidament lluminosos. En desvetllar-nos, tots els joves del poble muntem les bicicletes i, a grans tocs de botzina, desvetllem el veïnat. Les noies treuen les cadires als portals i s'hi asseuen. Miren tendrament com els joves fem les nostres curses al voltant de la plaça, i es cobreixen el pit de medalles perquè guanyi llur amic. Tots portem brodat al jersei amb fil de seda de colors, el nom

23	torra <i>AA</i>
24	mans <i>AA GER</i>
27	en] a <i>AA GER</i>
28	trapa <i>AA GER OPS OC2</i>] trampa <i>DIA</i> enimg d'una] entre una <i>AA GER</i>
36	Aleshores ens] Ens <i>AA</i>
40	s'entorna <i>AA GER</i>
41	estels <i>AA GER</i>
42	bambalina. <i>AA</i>

40 pel cotilló *OPS* → per l'escotilló, *OM*

28. *trapa – trampa*] La lliçó de *DIA* fa tot l'efecte de ser una errada d'impremta. Per al *DGLC* de Fabra —i, amb ell, el *DLC* i el *DEnc*— i per al *DCVB* l'accepció habitual de *trapa* és la de 'porta d'una obertura al sostre o al terra', i l'obertura mateixa, sinònima de l'*escotilló* de la línia 40. Només el *DCVB* admet una accepció de *trampa* quasi sinònima a la de *trapa* («Porta que en estar tancada queda horitzontal en terra i dona pas a un recinte subterrani», vol. x, p. 429). He preferit, doncs, restituir la lliçó original. A 122: 126-127, llegim: «Hem mirat el terra per veure si hi descobríem cap trapa o escotilló.»

29. *el pare Fèlix*] Hauria de ser algun dels frares del convent de caputxins de Sarrià.

40. *pel cotilló*] L'esmena d'*OM* sembla molt plausible per tal com cap dels repertoris lexicogràfics —normatius o descriptius— que he consultat no inventaria la forma amb afèresi amb el sentit d'*escotilló*. Havent passat, però, per cinc edicions autoritzades pel poeta sense ésser-ne corregit, se'm fa difícil d'admetre que sigui senzillament un error. Surt també, a més, a 207: 11, potser amb un altre sentit, contra 122: 125, 166: 53 i 196: 40, on trobem *escotilló*. Podríem suposar-hi una deglutinació de l'article salat, propi d'una àrea com Cadaqués, que Foix coneixia a bastament, i que apareix esporàdicament de Begur a Blanes? (V. Ernesta SALA, *El parlar de Cadaqués*, Girona, Diputació, 1983, esp. p. 34-35).

41-42. *El cel ~ bambolina*] V. 1: n. 7-8.

de l'estimada. Acabades les curses deixem els bicic-
cles recolzats a la torre i anem a seure a costat del
nostre amor. Ens donem les mans, i així passem
25 hores i hores. Les mares obren els balcones i hi es-
tenen els domassos.

En acostar-se l'hora del repòs, en un angle de la
plaça s'obre una trapa i enmig d'una fumerola
d'encens surt el pare Fèlix. Porta tot de llibres sota
30 un braç i es passa l'altra mà per la barbassa. I diu,
un dia: —Déu es dóna sempre tot. Mai no dóna un
braç, o una galta, o una cama. Ni mai no dóna un
braç a un altre braç, o una galta a una altra galta,
ni una cama a una altra cama. I, un altre dia, diu:
35 —La nostra vila és un acte d'amor de Déu, i totes
les coses són filles de l'amor. Aleshores ens mirem
llargament als ulls i estrenyem més les mans amo-
roses.

Fra Fèlix, entre una nova fumerola d'encens,
40 se'n torna pel cotilló, carregat amb les bicicletes.
El cel, amb el sol, la lluna i els estels, es mou suau-
ment com una bambolina.

Test.: AA GER OPS OC2

2	tendre AA GER
5	porcellana AA
7	passeig AA GER
9	a] en AA
13-14	el seu] son AA GER
17	nit AA el seu] son AA GER

Els textos que es publicaren sota el títol «Sense simbolisme» al número 5 de *L'Amic de les Arts* (agost 1926), van ser escrits «expressament per l'AMIC DE LES ARTS», segons es pot llegir a la p. 17 d'aquest exemplar.

1-5. *Hora baixa ~ l'encén*] Cf. 11: 5-10. V. una disposició d'aquest paràgraf en versos, d'«una manera futurista, a la manera de Guillaume Apollinaire», a DIAZ-PLAJA, *Ritme i rima...* p. 204.

1. *becs de gas*] La *Nota autobiogràfica* (p. 5) diu que Sarrià gaudia «de fanals de gas escassos i de claror esmoreïda». Hi sovintegen, al *Diari*: per exemple, apareix tangencialment ja a «A tots els llibres els ha saltat...» i és el motiu de la prosa «Quan mor la tarda morada...», publicada el 1930 a *Bella-terra* (V. l'apèndix A).

2. *el meu carrer*] V. 2: n. 1.

2-3. *apotecari*] Sobre aquest personatge, V. 11: n. 5-10.

3. *el barber*] V. 1: 5.

4. *carota de gegant*] V. 10: n. 3, 8.

6. *L'ombra ~ agònica*] El campanar és el de la Parròquia de Sant Vicenç de Sarrià (V. 77 n. 2). Cf. la semblança d'imatges amb la de 206: 8 i la del «Poema» publicat a *La Cònsola*, núm. 3 (octubre 1919), p. 12 (facsimil a Joaquim MOLAS, *La Literatura catalana d'avantguarda (1916-1938)*, Barcelona, Bosch, 1983, p. 213), vers 1: «El campanar de Sarrià es desplaça».

7. *el passeig*] Al *Diari 1918*, normalment és el passeig de la Reina Elisenda.

8-10. *Pengim-penjam ~ de sabates*] V. 2: n. 10-11.

14. *Sant Pere Màrtir*] Puig de la serra de Collserola (V. 160: n. 8) que marcava el límit occidental del terme de l'antiga vila de Sarrià (GGCC, vol. I, p. 171). La muntanya de Sant Pere Màrtir, «que voreja els 400 m d'altitud» fou coneguda «fins a temps molt moderns, com a Mont d'Óssa [V. 204: 5 i nota]» (GGCC, vol. I, p. 23), i «rebé el nom actual d'una ermita que hi fou erigida a la primera del segle XVII pels dominics de Santa Caterina». (GGCC, vol. I, p. 441). V. també FABRE i HUERTAS, *Tots els barris...*, p. 188-189).

15-16. «*El Mundo Ilustrado*»] Foix confessà a Josep Cruset (*La Vanguardia*, 29 desembre 1966, p. 61) i a Albert Manent (*Foix*, p. 14), que fou una de les primeres lectures, on s'explicava el viatge a l'Àfrica de l'explorador Stanley. El «despatxet» del pare del poeta era «voltat de "Mundos Ilustrados"» (*Catalans*, p. 41; OC4, 201).

18. *fa oscillar suauement les constel·lacions*] V. 1: n. 7-8.

7 h. 50 - 11 h. 50

Hora baixa, els becs de gas escampen damunt el meu carrer una tendra claror d'apotecari. El barber penja sota la barba postissa d'una carota de gegant el vell globus polsós de porcellana, i l'encén.

L'ombra del campanar tomba agònica damunt el passeig, i un número 12 fosforescent la tatua recurrent els seus membres convulsos. Pengim-penjam, a totes les acàcies ballen, indescriptiblement tronades,

Mal cobrint-se les nueses amb un tros de primer full de «La Vanguardia», surten de llurs palaus, pelosos, els Sàtirs. Un monstre mitològic, cavalcant el seu cavall alat, branda, al cim de Sant Pere Màrtir, un manyoc de números esgrogueïts de «El Mundo Ilustrado» (1.ª època) i il·lumina els flancs de la muntanya. Quan s'acaba de fer nit, amb el seu buf poderós fa oscil·lar suaument les constel·lacions.

Test.: TR GER OPS OC2

T	SINGULAR NARACIÓ TR <i>Plaça Catalunya Pedralbes</i> GER PLAÇA CATALUNYA—PEDRALBES OPS a.c.
1	Acabava] Jo acabava TR el meu] mon TR bitllet TR GER
2	l'escusa: TR GER OPS a.c.
3	trajecte. a part TR costum TR
5	multicolors TR
7	meu. a part TR El seu] Son TR
9	calb; hauria TR alçat] llevat TR aixecat GER el] mon TR braç, GER OPS OC2] braç TR DIA amenaçador,] en actitud d'amença TR
10-11	sota ~ voluntat] no m'hagués aturat la voluntat sota aixella TR sota aixella ~ GER
11	el seny,] mon seny a part TR el seny GER OPS OC2
12	agrandir TR
13	l'inspector] mon inspector TR
14	d'ex voto. TR
15	vehícol, TR era TR
15-16	aquell moment TR
16	jo TR GER
16-17	ocupat TR GER
17	vaig ésser] fui TR sorprès: podia jurar] sorprès i hauria jurat TR haviem TR
18	parada.] parada. a part TR paraula. GER Em va venir] S'inicià TR Em va prendre GER
18-19	m'anegà TR GER
20	recorriem TR
20-21	desconegut: només TR
21	prop de] prop GER
22	llisquentes TR despassats TR

T. *Plaça Catalunya - Pedralbes*] V. algunes notes històriques sobre el traçat d'aquesta línia i el trajecte mateix d'aquest tramvia a Albert GONZÀLEZ MASIP, *Els tramvies de Barcelona (Dels orígens a 1929): Història i explotació*, Barcelona, Dalmau, 1997, col·l. «Camí ral», 10, p. 25-27, 62 i 103-104.

2. *l'escusa*] Exemple d'error d'OPS provinent d'edicions anteriors (observat ja per Ferrater; V. l'apèndix A1 de l'«Estudi»).

9. *braç*, (GER OPS OC2) – *braç* (TR DIA)] Conservo la coma de GER, OPS i OC2 perquè el sentit explicatiu —no pas específicatiu— d'«amenaçador» sembla que així ho demani.

11. *seny* (TR GER OPS OC2) – *seny*, (DIA)] Prefereixo conservar la coma de DIA —que deu provenir del corrector— pel sentit explicatiu de la subordinada (V., tanmateix, *Ortotipografia*, p. 32-33). Ferrater, per la seva banda, en la seva llista de «Dubtes», pregunta: «És “el seny” el subjecte d’“engrandir”?»

18-19. *m'anegà* (TR GER) – *em negà* (OPS)] Cornudella (*Notes*, p. 729) restitueix la lliçó primera per considerar la segona una ultracorrecció (emparada en el fet que la forma amb *a-* no apareix al *DGLC*) i perquè Foix hauria defensat aquella en la resposta a les llistes de Ferrater. Concretament, allà on aquest demanava, sobre el vers 12 del sonet «Per clares fonts i forests remoroses...» de *Sol, i dol* («em dolc i plany, i m'anega dolor»), «anega?», Foix respon: «És una variant d'«anaga»». El *DCVB*, d'*anagar* (vol. I, p. 652, «antic») remet a *enagar* (vol. IV, p. 823, on recull les grafies «anegar, anagar») amb el significat d'«Animar a fer una cosa; incitar, instigar», sentit que, tanmateix, no s'adiu amb el del vers citat. El *DECLC* de Coromines (vol. v, p. 896) admet que «la forma amb *a-* no és desconeguda al català» i cita algunes fonts documentals. El cert

(continua a la p. 248)

Plaça Catalunya - Pedralbes

Acabava de llençar el meu bitllet, quan l'inspector, bufat, em refusà l'excusa: calia abonar de nou el trajecte. Contra el costum, fou ell mateix qui em lliurà rebut: un manyoc de bitllets
5 multicolor em floria de sobte entre mans mentre l'inspector em befava amb cadència perquè distingís el meu. El seu esguard, voraç, em xuclava les rels del cabell i em sentia per moments esdevenir calb. Hauria alçat el braç, amenaçador, si la fúnebre sensació de tenir-lo amputat sota l'aixella no
10 m'hagués aturat la voluntat i enterbolit el seny, el qual s'obstinava a engrandir una llàntia groga que l'inspector lluia arran mateix d'un botó amb imatgeria d'ex-vot.

15 El vehicle, un tram d'imperial, era, en aquells moments, sense passatgers; jo, que el sabia tot ocupat, en vaig ésser sorprès: podia jurar que no havíem fet cap parada. Em va venir una angoixa que m'anegà del tot en adonar-me que mancava el conductor
20 i que el trajecte que recorriem m'era desconegut. Només tres xiprers de prop de l'estació de Gràcia foren copsats de llisquentes, però desplaçats del tot.

- 23 Totduna, *TR* | el seu] son *TR*
 24 tendror *TR*
 24-25 complaent. ~ agrair] complaent i jo era gosat d'agraïrli-ho *TR*
 25 em sorprengué] me sobtà *TR* me sorprengué *GER*
 26 que] *m. TR* | era] *m. TR*
 27 aparèixer-se'm; *TR* | em conhortà *TR* M'aconhortà *GER* | veure] el veure *TR GER* |
 duia] usava *TR*
 27-28 rellotge-brassalet *TR*
 28 la] el *GER*
 29 no] *m. TR* | precisar. *a part TR*
 30 vehícol *TR* | baixar: vaig *TR*
 31 de fer-ho *TR GER*] fer-ho *OPS OC2 DIA* | quan, *TR GER* | l'inspector, *TR GER* |
 m'alliçonà] m'allissonà la ineducació *TR*
 32 pulsant *TR GER OPS OC2* | l'estreb *TR*
 33 m'impossibilitava *TR*
 34 Llunyats del lloc d'atur, *TR* | esguardar endarrera *TR* mirar enrera *GER*
 34-35 vaig adonar-me *TR*
 36 tramviària. El] tramviària de cap mena: el *TR*
 37 trolley *TR GER*
 40 alzinera, *TR GER* | l'inspector] mon inspector, *TR* l'inspector, *GER OPS a.c.*
 40-41 reprenent *TR*
 41 mirar] esguard *TR* | refús, *TR* | i] *m. TR*
 42 cenyir *TR GER* | viva *TR GER*
 42-43 cilici: creguí *TR*
 43 el meu] mon *TR* | traspàs. *a part TR*
 43-44 Enmig del turment] En mig d'un turment afrós, *TR GER*
 44 VAIG ENDEVINAR *TR*

25. *me sobtà – me sorprengué – em sorprengué*] *V. 5: n. 3.*

27. *em conhortà (TR) – M'aconhortà (GER) – Em conhortà (OPS)*] Com amb el cas de *negar* (*V. la nota 18*), Cornudella considera que l'eliminació de la forma amb pròtesi és una ultracorrecció, perquè «tant *anegar* com *aconhortar* són variants genuïnes i de vella tradició literària» (*Notes*, p. 729; *V. DCVB*, vol. I, p. 135-136 i *DECLC*, vol. II, p. 881-882). L'existència d'una lliçó prèvia del mateix Foix sense *a-* (a *TR*), que Cornudella no té en compte, relativitza, em sembla, la seva hipòtesi. Prefereixo, doncs, mantenir la lliçó d'*OPS*.

31. *de fer-ho – fer-ho*] Restitueixo la lliçó original, segons el criteri expressat per Foix (*V. 7: n. 3*).

40-41. *l'inspector, va reprendre (GER OPS a.c.)*] La correcció és una suggerència de Ferrater a la seva llista d'errades que Foix recull sobre *OPS d.c.* A *OC2* la correcció no prové d'*OPS d.c.* (l'exemplar d'*OPS* que serví de base a *OC2* no estava corregit) sinó que deu ser del corrector de l'editorial.

(de la p. 246)

és que Foix fa servir més sovint la forma sense *a-*: *V.*, per exemple, 55: 19, 78: 3, 95: 16, 104: 23, 183: 17 o *Del real poètic*, 81. D'aquí que es pugui argumentar que la lliçó d'*OPS* pot provenir del poeta, i d'aquí la meua opció a mantenir-la. *V.* també la nota a la línia 27.

Tot d'una, l'inspector canvià el seu esguard ob-
sessionant en tendresa complaent. Li ho anava a
25 agrair quan em sorprengué la seva figura: duia bar-
ba i jo podia assegurar que la seva cara era rasa en
aparèixer-se'm. M'aconhortà veure que duia rellot-
ge-braçalet i uns botins la color dels quals ni esco-
lant la memòria entre celles no puc precisar. Parà el
30 vehicle i l'esma em va empènyer a baixar. Vaig in-
tentar de fer-ho primer, quan l'inspector m'alliconà
tot polsant un piu automàtic que abaixà l'estrep a
una profunditat que impossibilitava el salt.

Allunyats de la parada, vaig mirar enrere i em
35 vaig adonar que en aquell paratge no hi havia in-
stal·lació tramviària. El tram, sense rodes, amb la
carrosseria esbotzada i el tròlei malmès, tenia l'as-
pecte de fer anyades a desdir que es podria sobre
l'areny a l'embat del temps.

40 Arribats al peu d'una alzina, l'inspector va re-
prendre aquell mirar que impossibilitava un refús i
m'obligà a cenyir, damunt la carn viva, un cilici.
Vaig creure en el meu pròxim traspàs. Enmig del
turment vaig endevinar que les pues, cares als pe-
45 nitents, havien estat substituïdes hàbilment per
lletres d'acer reblat del caràcter de les que en els

- 47 foneria] fundició *TR GER OPS* | hom anomena] se senyalen *TR* s'assenyalen *GER*
 48 LLEGIA, *TR*
 48-49 través de] través les *TR* través les *GER*
 49 sagnoses, *TR*
 50 M'anegà *TR GER* | rara suor] suor amarga *TR* | com ~ meus] com a si a mos vint *TR*
GER com a si als meus *OPS*
 52 Gourmont. *a part TR*
 53 esdevenint *TR* | eficaç i] formidable *TR*
 54 faç] cara *TR* | butxí *GER* | xollant-lo] i el xollà *TR* | tot: em *TR*
 55 López-Picó *a part TR* López-Picó *GER*
 56 d'haver estat] d'esser *TR* | el seu] son *TR GER*
 57 grop] glop enorme *TR GER*
 58 a] *m. TR GER*
 60 mirar] esguardar *TR* | de] *m. TR GER* | èrtic: amb *TR*
 61 damunt meu] a tot mon damunt *TR*
 62 glassava *TR* | polvoritzar-los;] l'esgrunament; *TR*
 63 gairell, *TR*
 63-64 l'òrbita *TR GER*
 64 per l'horitzó] a través de l'horitzó *a part TR*
 65-66 la meva tortura.] ma crudel tortura. *a part TR*
 68 altra *GER* | la vista. Hesità] mon obir; hesità *TR*
 69 esponerós] soberg *TR GER*
 70 llampagueig *TR GER* | el] al *TR*
 71 estel·lat. *TR GER*

47-48. *titulars grotesques*] «Caràcter del segle XIX, sense gràcia (“sans serif”), sense cap adorn ni perfil, de traç dibuixat d'un sol gruix» (Miquel JOSEPH I MAYOL, *Com es fa un llibre: Diccionari de les arts gràfiques*, Barcelona, Pòrtic, 1979, p. 257).

48-49. *llegia ~ Ramon Rucabado*] Referència irònica a l'estricta moral ortodoxa d'un altre dels factòtums de *La Revista*. V. una altra valoració de l'obra d'aquest escriptor a Marià MANNENT, «Rucabado, escriptor noucentista», a *Llibres d'ara i d'antany*, Barcelona, Edicions 62, 1982, p. 15-23.

50. *M'anegà (TR GER) – Em negà (OPS)*] V. la nota 18.
com a si (TR GER OPS) – com si (OC2 DIA)] Sembla clar l'encert de la correcció d'OC2, ja que cal entendre l'adverbi en el sentit de «de la mateixa manera» i no pas de «en qualitat de».

51-52. *una actitud a la Remy de Gourmont*] Potser vol al·ludir a l'actitud «anticomformista fins a l'anarquia» de l'escriptor francès (V. *Diccionario Bompiani de autores literarios*, vol. II, Barcelona, Planeta - De Agostini 1987, p. 1093).

55. *López-Picó*] Al mateix temps que donen una visió clara del que significava per a Foix la seva figura, són impagables les anècdotes que s'expliquen Foix i Obiols per carta sobre el director de *La Revista*, així com la conya que hi posen (V., per exemple, les del 14 i 22 de juny, 15 de juliol i 9 de desembre de 1920; *Foix-Obiols*, p. 42, 53-55, 79 i n. 8, 172-173). La valoració del López-Picó poeta, Foix la fa, en un nivell més seriós no exempt de certa mala bava, arran d'un afer sobre l'encara projecte de «Monitor», quan diu que «segons ell [López-Picó] els dos representants de la nostra literatura estabilitzada no són com jo afirm En Carner i En Riba ans En Carner i En Picó. Ell deia [...] que la moderna literatura catalana es divideix en dos orientacions: la maragalliana i post-piconiana [...]. O jo no hi entenc o En Picó toca a morts. [...] Al meu parer el seu mestratge no és recomanable: li manca estructura acadèmica com a escriptor i estructura espiritual com a poeta. Tot reconeixent els seus mèrits superiors, etc.» (1 de desembre de 1920; p. 155).

65. *el poeta Folguera*] V. I: nota a la dedicatòria.

catàlegs de foneria tipogràfica hom anomena *titulars grotesques*, i llegia, closos els ulls, però a través de ferides sagnants, un poema de Ramon Rucabado.

50 M'anegà una rara suor com si als meus anys m'obliguessin davant la vida escarlata a una actitud a la Remy de Gourmont. La bromera que em donava el martiri esdevingué depilatori eficaç i esquitxà la faç del meu botxí xollant-lo del tot. Em trobava
55 davant per davant del poeta López-Picó, el qual, esglaiat d'haver estat descobert en el seu crim, submergí el braç en un grop de fosca que s'escorria entorn nostre, emmascarant-se'n la mà per a embrutar-se'n la cara i disfressar-la.

60 El vaig mirar de fit a fit i restà èrtic. Amb l'ull esquerre projectava damunt meu una fredor que em glaçava els ossos fins a polvoritzar-los; l'ull dret es féu escorredís de gairell i, desprenent-se de l'òrbita, s'allunyà per l'horitzó i espia per ciutat si el
65 poeta Folguera havia estat testimoni de la meva tortura. Confiat que el crim romania secret, l'ull miraculós, magnificat per les esplendors del Pecat Secret, aparegué altre cop a la vista. Hesità entre les branques d'un roure esponerós i s'enfilà amb un
70 llampegueig a cada moment més viu vers el firmament estelat.

- 73 latícia *TR* | el cor mentre] amb cordialitat; *TR*
73-74 s'havia després *TR*
74 cos.] meu cos i una benaurança m'afluixava el cor. *a part TR* | l'ex inspector *TR GER*
75 més, *TR* | que destil·lava] destil·lant *TR*
76 el llavi *TR* | en socarrimar] socarrimant *TR*
77 memòria *GER OPS*
77-78 tot ~ bells] mentre jo, en regraciament, entonava els més bells cantars *TR*
-

El poeta havia desaparegut del meu davant; una lleu letícia m'enduia el cor mentre el cilici es des-
prenia del cos. L'ull de l'ex-inspector era un estel
75 més d'un guspireig insòlit, que destil·lava una mel
que m'amorosia els llavis i que, en socarrimar el fil
de la meva memòria, em divinitzava tot entonant,
en acció de gràcies, els càntics més bells de Schah-
razada.

Test.: AA GER OPS (MA) OC2 [JU

3	Vicents, AA GER
4	deshora AA GER
13	el] del AA GER
14	era tan] ;era AA ;era tan GER
16	Aleshores AA GER
17	s'esbatanaren; AA GER OPS
20	Pepa AA GER

Els textos que es publicaren sota el títol «Sense simbolisme» al número 5 de *L'Amic de les Arts* (agost 1926), van ser escrits «expressament per l'AMIC DE LES ARTS», segons es pot llegir a la p. 17 d'aquest exemplar. V., a l'article «Algunes reflexions sobre la pròpia literatura» de l'apèndix D, les línies 111-114 i la nota a les línies 113-114.

T. *Pepa, la lletera*] A les *Dades metafísiques sobre Sarrià*, Foix transcriu fallaciosament un suposat text de Carles Soldevila que, en un moment donat, diu: «les vostres tres famoses lleteres camacurtes, llavigrosses i cellaespresses» (*Bella-terra*, núm. 9, octubre 1924, p. 324; recollit a OC4, p. 409). Pepa «fue, en efecto, la lechera de mi barrio» (Sergio VILAR, «Retratos españoles: J. V. Foix», *La Vanguardia*, 7 maig 1966) i tenia la lleteria al «començament de la Riera Blanca [V. 120: n. 16]» (*Cinc rutes*, p. 147). Sembla la mateixa que surt en una carta de Josep Obiols del 27 de juliol de 1927 (*Foix-Obiols*, p. 256): «una noia camalluda que duu dol i que reparteix llet rellisca davant de Cal Corbella i cau de cul a un doll d'aigua que hi ha arran d'acera i la dona d'En Corbella li treu els pantalons, que han quedat fets una porqueria, en mig de la gatzara dels pocs que ho han vist.» i a *Catalans de 1918* (p. 51; OC4, p. 208): «quan la lletera que baixa els pots a la Rectoria muny les cabres als frescals de can Bosquets».

2-3. *ball del carrer de Sant Vicenç*] Deu ser el del Centro Tradicionalista, situat al número 1 d'aquest carrer (*Anuario Riera*, p. 560).

6. *Clos*] És el carrer del Clos de Sant Francesc: «abans de l'obertura del passeig de la Reina Elisenda hi havia uns tancats amb bestiar, origen del nom "clos"» (*Cinc rutes*, p. 147). El trobem també a 184.

14. *convent de les monges*] «A les set del matí, [...] les Servas de Maria, del carrer del Clos, baixetes i rancalloses, apareixen de dues en dues arrebossades amb llurs vels negres amb filagarres socarrimades, dels quatre cantons del carrer que dona al convent» («Pròleg», a Josep Maria de SAGARRA, *All i salobre*, Barcelona, Aymà, 1966; OC4, p. 387).

15. *graó*] «Doncs li vaig dir a Carles Riba: "Mireu-me si hi ha cap errata damunt les proves" [de KRTU]. S'ho va mirar i vaig veure que havia ratllat un mot i l'havia substituït per un altre. Pel respecte que em mereixia —malgrat de ser de la meua mateixa edat— no li ho vaig comentar. M'havia tret un mot i l'havia canviat per un altre, al qual jo sempre he estat contrari i que he conservat tanmateix a totes les edicions posteriors per respecte a en Riba. Va substituir en una prosa el mot *graons* per *esglaons* que és el mot que posa en Fabra com a primordial al *Diccionari*. No he gosat mai treure els *esglaons* de Riba, quan a tot arreu jo utilitzo *graons* menys en aquell text, per tal de respectar en Riba.» (*Foix-Comadira*, p. 21-22; versió d'Albert Manent a J. V. Foix, p. 37). El fragment de KRTU a què al·ludeix Foix és la prosa homònima, que diu: «Em prengué per la mà i, silenciosament, em féu davallar per una escala d'esglaons desiguals.» (OC2, p. 55), la qual, efectivament, a l'edició de *L'Amic de les Arts* (núm. 17, agost 1927, p. 62), diu «graons». És cert que Foix fa servir, fins i tot en la llengua parlada *graons* (V. *Foix-Comadira*, p. 85). «De tota manera el fet és que fins avui la major part dels dialectes prefereixen encara *graó* [...] o *escaló* [...]» segons el *DECLC*, vol. IV, p. 630 i els materials recollits a l'ALDC.

Pepa, la lletera

Pepa, la lletera, té les cames més fines del món. Fa vuit dies, al ball del carrer de Sant Vicenç, totes les noies li ho deien. Va anar a dormir tan a deshora, que son germà, matiner, ja
5 aparejava la bicicleta. Quan dues hores més tard pujava Clos amunt, a cada mà dos pots de llet enormes, els ulls se li aclucaven. Veia, ballant, deu mil parelles amb un clavell de llustrina al front; dels fanals japonesos esberlats, els flams s'escapaven
10 cap al cel i l'omplien d'estels incomptables. Les cases de banda i banda havien desaparegut. I, tot d'una, els dansaires. Pepa es veia sola al món, de cara al cel lluminós. En entreobrir els ulls, era davant el convent de les monges. Sor Roser la renyà: era tan
15 tard! Deixà els pots al graó i, entre reny i reny, els ulls se li tornaren a cloure. Aleshores, tots els balcons i totes les finestres del Clos s'esbatanaren, se sentí un batec d'ales dolcíssim, i de cada obertura en sortí un àngel. S'acostaven silenciosament i ordenadament a Pepa, i omplien llurs petits gerros
20 argentats. En descloure els ulls, els pots de llet eren buits i el carrer era ple d'un perfum de roses.

- 23 El] Al AA GER | següent AA GER
 24 —¡Pepa! AA GER
 25 són AA són GER

24. «*La Violeta*»] El Centro Artesano Coral «La Violeta», creat el 1886, «a més de les classes de solfeig per a la coral, donava classes nocturnes d'ensenyament bàsic i publicava, dins la línia de Clavé, un fulletó» (GGCC, vol. 1, p. 175), *El Eco del Centro Artesano La Violeta de Sarrià*. «D'aquesta entitat va sortir el primer cor euterpenc, dirigit per un nét d'En Clavé, Josep Ferrer» (V. FABRE i HUERTAS, *Tots els barris...*, p. 167). També era una de les sales de ball més concorregudes d'aleshores. Estava emplaçat al carrer del Trinquet, però el 1924 es traslladà al del Cardenal Sentmenat. *La Cònsola* en descriu sovint els programes d'actes i Foix l'evoca repetides vegades a la seva obra: V., per exemple, «Sortíem de “La Violeta”...» (165).

26. «*Santa Eulàlia li feia la feina*»] «Diguem de passada que Santa Eulàlia no és un personatge estrany en aquests carrers, perquè és la patrona de Sarrià i durant molts anys el 12 de febrer, festa de Sarrià, es feia una processó fins al Desert [“nom popular del passeig de Santa Eulàlia” (GGCC, vol. 1, p. 172), que “es donava, al segle XVI, a determinats convents o ermitatges situats en despoblat en record del retir al desert de Sant Jeroni” (*ibid.*, p. 174)] de Sarrià per complir un antic vot del poble.» (*Cinc rutes*, p. 148; sobre la vida de Santa Eulàlia i la seva relació amb Sarrià, V. *Costumari*, vol. 1, p. 747-781; també *La Cònsola*, núm. 10, febrer 1920, p. 26-27).

El diumenge següent, en sortint, a les tres de la
matinada, del ball de «La Violeta», li vaig dir: —Pepa!
25 Quina son aquest matí. Em va respondre que els
dilluns santa Eulàlia li feia la feina.

Test.: AA GER OPS OC2

4	tombarelles OPS d.c.] tamborelles AA GER OPS a.c. OC2 DIA
6	acut] sent AA
8	soroll AA GER
9	algutzils AA GER
10	banda AA GER silenci AA GER impura.] una cosa afrosa. AA GER
12	a] m. AA GER
15	oh] o GER
19	darrera AA GER
20	Haëndel AA GER OPS a.c.
21	Gertrudi, AA

Els textos que es publicaren sota el títol «Sense simbolisme» al número 5 de *L'Amic de les Arts* (agost 1926), van ser escrits «expressament per l'AMIC DE LES ARTS», segons es pot llegir a la p. 17 d'aquest exemplar.

4. *tamborelles* (AA GER OPS a.c. OC2 DIA) – *tombarelles* (OPS d.c.)] «“tamborelles” o “tombarelles”?» es pregunta Ferrater a la seva llista de dubtes, el qual, en un primer moment, havia col·locat «tamborelles» en la relació d'errades (V. l'apèndix A1 de l'«Estudi»). Malgrat que «la forma vulgar a Barcelona, etc. és *tamborella*» (DECLC, vol. VIII, p. 554; que deu ser ja molt arrelada per tal com ha estès la seva morfologia: «*tamborellar, tamborellejar*», DCVB, vol. x, p. 127), i que és palesa la fidelitat foixiana envers determinades formes lèxiques vives de la llengua, en detriment de les normatives (cf. el cas de *graons* a la nota de la línia 15 de «Pepa, la lletera»), Foix accepta l'esmena de Ferrater ja a la resposta a les seves llistes i també a l'exemplar OPS d.c. Substitueixo, per tant, la forma original per la normativa.

16. *teló de fons*] V. 1: n. 7-8.

20. *Haëndel – Haendel*] La correcció és suggerida per Ferrater a la seva llista d'errades.

21. *Gertrudis*] V. 3: n. 7-8 i 25: n. 9.

Sense simbolisme

El director de la banda municipal és tan corpulent que ocupa mitja plaça. Quan estén el braç tots els nois del poble allarguen les mans per fer-hi tombarelles com a la barra fixa. 5 Però criden molt i el director s'enfada. El director és un home singular: creu que la gent hi acut per la seva orquestra i que el poble aplaudeix els grans autors. Aleshores s'irrita per qualsevol soroll, i els algutzirs fan callar els ocells i tanquen les fonts. 10 Però la música de banda, en el silenci, és impura. Els grans músics encara no s'han adonat que llurs composicions són per a acompanyar només, discretament, el brogit inharmònic del veïnat aplegat a la festa. Sense cavallets, enamorats, sac de gemecs i 15 piules, què seria, oh grans mestres, la vostra obra?

Un dia vam pintar un teló de fons que representava una casa amb dues finestres ovalades i la vam penjar a la plaça de manera que se'n menjava una quarta part. Ens hi vam amagar al darrere tot de 20 nois i noies. A mitja simfonia de Haendel el teló, al mateix moment que jo pessigava l'anca de Gertrudis,

- 22 Gertrudi AA | va fer] llançà AA GER
 23 xisclet AA GER
 25 Gertrudi AA | mitja nit, AA GER
 28 empaità] apartà AA
 31 darrera AA GER

23-26. *Mai cap ~ oberta*] Impossibilitat de l'art de recrear o transcriure la realitat: «si Realitat = Perfecció» i «la Perfecció no és humanament abastable, la noció de Realitat esdevé per a nosaltres una Superrealitat davant la qual ens trobem sempre en dèficit» («Algunes consideracions sobre la literatura i l'art actuals», *L'Amic de les Arts*, núm. 20, novembre 1927, p. 104; *OC4*, p. 33). Cf. també 89: 25-27.

27-28. *Ogre de Gustau Doré*] Pot al·ludir als dibuixos que el conegut il·lustrador francès va fer per la seva famosa edició de *l'Infern* dantesca.

30-31. *cotillaire - maniqui*] Cf. la coincidència de les imatges amb 11: 14-16 (i la nota). La botiga de la cotillaire, que ocupava, el 1899, el número 43 del carrer Major (*Anuario Riera*, p. 559) i que encara existeix a l'actual número 84 (*Cinc rutes*, p. 157), era propietat de Vicenç Toner Rius.

va caure i vam restar en descobert. Gertrudis va fer un xiscle enjogassat. La banda va parar en sec. Mai cap compositor no ha escrit ni escriurà una nota
25 equivalent al crit de Gertrudis llançat, a mitjanit, a plaça oberta.

El director, convertit en un Ogre de Gustau Doré, ens empaità terriblement amenaçador, carrer
avall. Com dues ales verdes se'ns obriren misterio-
30 sament les portes de casa la cotillaire i ens refugià-rem darrere l'espectre sedós d'un maniquí.

En desvetllar-nos teníem entre mans, desinflat i a trossos, un esfèric de paper amb la vera efígie del director de la banda.

Tret de la sisena prosa, que no havia estat publicada abans de la seva aparició dins *Gertrudis*, aquesta secció ja s'havia configurat amb el mateix títol i disposició idèntica de les proses, quan va ser publicada a *L'amic de les Arts*, núm. 6 (setembre 1926), p. 5.

Notes sobre la mar

Test.: AA GER OPS OC2

Amb motiu de la celebració dels vuitanta anys de Joan Miró, Foix va publicar un article a *Serra d'Or* (núm. 163, abril 1973, p. 35-37; recollit a *OC4*, p. 516-523), intitulat «Joan Miró 1918», on fa saber que va conèixer el pintor a través d'Enric Cristòfol Ricart i fa referència a aquesta prosa: «En Ricart [...] va assenyalar-me'l, anomenar-me'l i presentar-me'l, enmig de fums i carbonissa, a l'estació de tren de Vilanova, fosca i brogidora. Va dir-me, si fa no fa: "Crec que vós i En Miró heu nat sota la mateixa estrella." "Estrella de mar o estel de cel?", vaig fer jo. "Vós mateix..."»

»A En Ricart, [...], jo li havia llegit unes notes sobre el mar en una de les quals contava la meua sorpresa en descobrir la cleda dels cavalls lluminosos que vagaven i vagarejaven, de nit, per la platja. Era darrere uns enormes bastidors de teatre on hi havia pintats estranys dofins, galeres, àncores i remes finíssimament decorats, i farregam i fustam mariners.» (La cita és a les pàgines 35 i 516, respectivament, de les edicions esmentades).

1

La sorpresa fou quan en haver pogut retirar, després de molts d'esforços, els bastidors on hi havia pintats tot d'atributs marítims, descobrírem la cleda misteriosa dels cavalls negres que, en ésser nit, vaguen a milers i milers per la platja amb una estrella al front.

Test.: AA GER OPS OC2 [MH]

- 1 cartró, AA GER
- 5 anglicà AA GER
- 10 en diguin] se'n digui AA GER
- 13 fenòmen AA
- 14 homes, em deia, AA GER OPS
- 17 esbargiment] deport i solaç AA

15-17. *La gran ~ àngels.*] Cinc anys després de publicar *Gertrudis*, i després d'haver llegit al milanès *Corriere della Sera* que «un savi nòrdic [...] sosté com Darwin el parentiu fisiològic i la comunitat d'origen de tots els éssers vivents, però [...] en el sentit que el tipus original de l'home va ser marítim», Foix va escriure les següents reflexions sobre aquesta prosa (en l'article «...a imatge i semblança del peix», *La Publicitat*, 13 febrer 1932; recollit dins els «Fets diversos» d'*Allò que no diu* «*La Vanguardia*», Barcelona, Proa, 1970, p. 86-87; OC2, p. 296): «El nostre "sosie" J. V. Foix en el seu llibre *Gertrudis* venia a dir en un poema que de la Terra se n'hauria de dir "la Mar", i que els homes eren larves de peixos rebutjats al llarg de les ribes. El món per a ell és una "peixera esfèrica llançada a l'espai per a esbargiment dels àngels". El llibre que el mateix Fòcius (llegiu a la manera dels clergues italians Fòcius [= /fɔʝus/]) té a punt de sortir conté un altre poema en "lullà" [es refereix al número 6 de les «Notes sobre el Port de la Selva» de *KRTU* (Barcelona, L'Amic de les Arts, 1932, p. 58); publicat en segona versió a la *Revista de S'Agaró* (estiu 1935), p. 31-32; recollit a OC2, p. 61-62] el qual diu que "los peixos volen e'ls ocells cauen en pous pregons", que l'home és fet a imatge i semblança del peix i que "déu és peix". ¿Aquesta singular obsessió del poeta no haurà estat una pre-visió científica de la veritat? [...] ¿No podria completar el nostre company el seu poema i dir "e Fòcius és Pècius"?»

2

Ben lligat el nas de cartó, grotesc, em passejava pel moll amb un imponent diccionari de sinònims sota el braç. El barquer, vulgues no vulgues, em féu navegar mar endins. Era un pastor anglicà, i em volia demostrar com els miracles més bells s'han esdevingut a la mar. En adonar-se, però, del meu nas arbitrari, tingué la polidesa de calar-se el seu. Aleshores, emfàtic, em digué que només la vanitat dels homes fa que, en el viure humà, del nostre planeta en diguin la Terra, però que Déu i els sants en diuen en llur llenguatge etern, la Mar; que la terra era només en el nostre planeta un accident, un fenomen transitori. «Els homes —em deia— són la colomassa de la mar.» La gran inconeguda dels homes era, per al meu barquer, una peixera esfèrica errant pels espais celestes per a esbargiment dels àngels.

Test.: AA GER OPS OC2

- 4 cilíndriques AA
 - 5 celuloide AA
 - 8 fenòmen. AA GER
-

1-2. *La mar ~ cristall.*] El tractament de la mar com a sòlid el trobem ara i adés a l'obra de Foix: per exemple, a la setena de les «Notes sobre el Port de la Selva» de KRTU (no incloses al *Diari*), a «Els amants» (183) i a «Somnis immòbils amb róssec de cabellera» (179), ambdues del *Diari*, o més endavant, a la sisena de les «Cèl·lules líriques» (*Homenatge*, p. 9).

5-8. *Els pescadors ~ fenomen*] Identificació mar i cel: V. 8: n. 10-11.

3

La mar, aquell matí, era un sòlid rectangular incolor i transparent com el cristall. Damunt seu, projectant-se obliquament en llargues, immensurables ombres còniques i cilíndriques, s'hi sostenien rares i originals figures de cel·luloide. Els pescadors, refets de llur sorpresa, asseguraven que eren l'esquelet dels estels, expel·lits del fons de la mar en produir-se aquell fenomen.

Test.: AA GER OPS OC2 [MH

1	negres, guantats AA GER
5-6	precipitada —¿vosaltres AA GER
6	follament.] desesperadament. AA GER
7-8	el vestit ~ els] mon vestit negre, mon copalta, mos AA GER
8	carbó OPS d.c.] carbó, AA GER OPS a.c. OC2 DIA
9-10	recordàvem AA GER
10	gests] grans gestos AA GER simètrics AA GER
12	habillats, AA
13	riallades AA GER
14	de recordar OPS d.c.] recordar AA GER OPS a.c. OC2 DIA país AA
18	a recordar... OPS d.c.] de recordar... AA GER OPS a.c. OC2 DIA

8. *guants i]* Ferrater ho dona com a errada (V. l'apèndix A1 de l'«Estudi») i proposa «guants, i» correcció de la qual no hi ha constància que fos acceptada pel poeta.

carbó, - carbó] També és una proposta de correcció de Ferrater, que Foix accepta i recull a OPS d.c.

14. *recordar - de recordar]* La correcció a OPS d.c. és la resposta a la pregunta que feia Ferrater a la llista de «Dubtes»: «“intentàvem recordar” o “intentàvem de recordar”?». V. també 11: n. 15.

17-18. *de recordar - a recordar]* Cas idèntic a l'anterior: Ferrater demana: «“ens esforçàvem de recordar” o “a recordar”?» i Foix adopta la proposta a OPS d.c. (V. la nota anterior).

4

De levita i copalta negra, enguantats de negre també, els tres cavallers gesticulaven còmicament davant la mar color de taronja. En topar-me, recularen admirats. Sorprès jo a la vegada, vaig preguntar-los amb emoció precipitada: —Vosaltres també per ací? I riguérem follament. Aleshores vaig córrer a posar-me el vestit negre, el copalta, els guants i a dibuixar-me amb carbó tres amples arrugues al front. Riba enllà, riba enllà, recordàvem, amb gests teatrals i simètrics, l'altra mar taronja on un dia imprecisable ens havíem topat també tots quatre, idènticament abillats, i en el qual, riba enllà, riba enllà, també a grans riallades, intentàvem de recordar a quin segle, davant el país de la mar taronja, havíem discutit una vegada tots quatre a quin planeta pertanyia la mar on una vegada ells tres i jo, tots de negre, i rient, ens esforçàvem a recordar...

Test.: AA GER OPS OC2

3	l'horitzó AA GER
7	Gertrudi AA
7-8	milenària, AA GER
8	de l'arbre] del màstil AA GER
9	wíking OPS OC2

Joaquim Molas ha remarcat (*Notes...*, p. 109, n. 6) com «aquesta prosa de *Gertrudis*» coincideix, «quasi lletra per lletra», amb «aquests falsos mots de Soldevila» (inserir pel poeta a l'article «Dades metafísiques sobre Sarrià», *Bella-terra*, núm. 9, octubre 1924, p. 324; *OC4*, p. 409-410): «Ja sé que a vós el serpenteig d'un farbalà vermell d'enagos, prehistòric, partint absurdament la negror solitària d'una nit de sarau en un revolt de placeta, us enfervoreix la pietat vilatana. Però és així: les mitges de Gertrudi, impúdicament solitàries entre el cel i la mar cendrosos, no seran mai per a mi un tema suggestiu d'inspiració.»

1. *el ball*] Hi havia diverses sales, a Sarrià: l'*Anuario Riera* (p. 560), per exemple, cita com a societats recreatives de fi de segle el «Casino Sarrianès», «La Violeta», el «Centre Tradicionalista» i el «Catalunya». El ball era un dels recursos d'esbargiment dels joves: «Cada festa litúrgica era aprofitada pel jovent sarauista per fer ballades en sales de festa i envelats» (*Nota autobiogràfica*, p. 6).

1-2. *el cel ~ tenebra*] *V. 8*: n. 10-11.

2-3. *El darrer estel ~ paorós*] *V. 34*: n. 7-9.

7. *Gertrudis*] *V. 3*: n. 7-8 i 25: n. 9.

8. *Oscher*] No he sabut identificar aquest «famos» víking.

9. *wíking - wíking*] Mantinc la lliçó de *DIA*, que recupera l'original, per tal com coincideix amb la forma modernament admesa (*V. DLC* i *DÉnc*) i la que fa servir Foix en altres llocs: a les «Cartes a En Vicenç Xatard» (*Serra d'Or*, núm. 11, novembre 1960; *OC4*, p. 380) Foix fa servir la catalanització completa «víking».

5

En acabar-se el ball, el cel i la mar són una sola tenebra. El darrer estel naufraga en un escull paorós i a la línia de l'horitzó, de l'arabesc de les enormes madrèpores, monstruoses, en resta una vaga fosforescència. Només entre la mar i el cel, solitàries, les mitges vermelles de Gertrudis pengen, com un parrac de bandera mil·lenària, de l'arbre d'un vaixell-serpent d'Oscher, el víking famós.

Test.: *GER OPS OC2*

- 1 mar!,] mar! *GER OPS*
6 la seva *GER OPS d.c.*] llur *OPS a.c. OC2 DIA*
9 vanament] inútilment *GER*
-

6. *la seva (GER OPS d.c.) – llur (OPS a.c. OC2 DIA)*] Llegint *GER* «la seva» (és evident que l'antecedent del possessiu és «la mar»), la substitució a *OPS a.c.* per «llur» ha de ser una ultracorrecció del corrector (que deriva l'antecedent cap a «homes i dones»), malmetent, o desvirtuant, el sentit del text. L'esmena de Foix sobre *OPS d.c.* és a proposta de Ferrater (V. l'apèndix A1 de l'«Estudi»).

6

De lluny tothom crida: la mar!, la mar!; però
en ésser-hi al davant, calla hores i hores.
Avui, una multitud d'homes i de dones, nus
com la mateixa mar, la desafiava a riallades. Creien
5 que llur pell bruna seria per a la mar un afrodisíac
desvetllador de la seva doble passió hermafrodita.
Però la mar, púdica, s'ha recollit sota un auri man-
tell on les ombres captives de la multitud teixien,
amb vagues imatges vanament obscenes, un irregu-
10 lar serrell.

Aquesta secció, que recull amb el mateix títol les tres proses que van aparèixer a la revista *Hèlix* (núm. 7, novembre 1929, p. 4), va ser inclosa al volum del *Diari 1918* el 1981, segons comenta Joaquim Molas, «per indicació meva [...] no sense una certa resistència» del poeta perquè «curiosament» les «havia oblidat» (V. Joaquim MOLAS, *Notes...*, p. 105).

Notes del «Diari»

Test.: *HX* [*MH*]

7 arrecades *HX*

1. *el meu carrer*] V. 2: n. 1.
6. *N'Alexandre Plana*] V. 101: n. 1.
- 8-10. *Damunt la pell ~ funda*] V. 1: n. 7-8.

No són cases; no és el meu carrer. Sota una
xarxa de cordes inútils, sento el brogit de
la mar que no veuré mai més. Faig un es-
forç mortal i arribo a entendre els mots gruixuts
5 que al fons d'un túnel sense fi es diuen un home
amb brusa de pintor i N'Alexandre Plana vençut
sota el pes de les arracades A. B. que li pengen de
les orelles. Damunt la pell de paquiderm que co-
breix el cel, per sempre hi ha pintats cavalls negres
10 i pneumàtics amb llur funda.

Test.: HX [MH

2 quinquar HX
7 mitja nit, HX

-
1. *la fornera*] V. 45: n. 7-8
- 4, 6, 8. *el tintorer – la tintoreria – l'aprenenta*] La tintoreria a què pot fer referència el text és la del carrer del Pedró de la Creu, situada davant del Clos.
- 4-6. *que ara ~ les estrelles*] V. 1: n. 7-8.
9. *la Dolors*] Atenint-nos a l'ordre cronològic de publicació, cal subratllar la primera aparició d'una dona —o, millor, d'un nom de dona— diferent de Gertrudis en una prosa dietarística. De fet, fins la publicació de proses a *L'Amic de les Arts* (1929), l'aparició de personatges femenins té dues motivacions prou diferents: aquelles que formen part del context del poeta, tant del «geogràfic», preses per tant, en principi, de la realitat (amb nom: Maria Dolors, Feliça, Maria Pepa, Niup, o sense, esmentades sobretot a través de l'ofici: cotillaire, fornera, etc.; o combinant tots dos: Pepa, la lletera), com del «cultural» (Ofèlia, Virgínia, Laura, Julieta, Scharazade) i aquelles amb les quals el poeta planteja alguna mena de relació. Sobre aquestes, Joaquim Molas (*El retrat...*, d'on provenen les cites següents; V. 3: n. 7-8) ja ha demostrat com Foix crea, en els textos publicats abans de la guerra, quatre «models» de dona: *Gertrudis*, «pletòrica i desvergonyida», «inabastable», a la qual s'oposen *Laia*, la *Laieta* «adolescent emblemàtica», la «“ben plantada” domèstica» de Sarrià; *Filis*, un mer «desdoblament literari» sense correlat real, i *la Vídua*, «la seductora madura i aventurera». Aquestes quatre «imatges» encetades en aquesta etapa desapareixeran o es diluiran, cadascuna a la seva manera, en l'obra posterior. Així, *Laia* i *Filis* —com l'*Amarillis* de Riba—, filles totes dues del noucentisme, s'esvaeixen completament en l'obra posterior, a partir del 1920 (*Laia*) i del 1924 (*Filis*); la *Vídua* apareixerà circumstancialment, amb el mateix «posat eròtic» del primer text a *Del «Diari»* (V. 61: 7) i més endavant, com en aquell, amb la categoria de protagonista d'una de les proses més llargues de tot el *Diari*, fortament connotada, però, d'un element inconegut al text del 1924: ara l'encontre no és només «d'expectació amorosa» sinó també «d'especulació estètica». I finalment *Gertrudis*, que quedarà difuminada (de forma taxativa: després del 1929 només apareix a «Platges mòbils», *La Publicitat*, 22 d'agost de 1934) dins un autèntic devessall d'altres noms presos, suposadament, de la realitat (V. 181: n. 5), però dislocats i transfigurats en un joc de vegades diacrònic (substitució d'«Isabel» per «Lídia» a 181: n. 5 o de «Gertrudis» per «Hermínia» a 203: n. 32) i, sempre, sincrònic («donzella en creixença —oh Balbina, oh Gertrudis, oh Sílvia, oh Dèlia, oh Marta, oh Francesca—» a 150: 35-36 o «Gertrudis és Pilar, Sumpta, Elvira o Constança?» a 196: 51-52), per mostrar la convivència, dins un mateix, de persones diferents: «talment com tu ets l'altra, i sou dues —o més!— i tens i et coneixen per un sol nom: Clara.» («Lletra a Clara Sobirós», a *Obres poètiques*, p. 8; *OC1*, p. 28; V., sobre aquest punt, FERRATER, «Pròleg», a J. V. FOIX, *Els lloms transparents*, Barcelona, Edicions 62, 1969, p. 10-11).
- La substitució de Gertrudis per aquesta multitud de noms comença, tímidament, amb la «Marta» de la tercera de les pràctiques de KRTU (*L'Amic de les Arts*, núm. 29, octubre del 1928), que podria ser la mateixa del poema «Naixença de la nit» del número anterior (*L'Amic de les Arts*, núm. 28, setembre del 1928; 2a ed. a *Art*, núm. 3, 1933; 3a ed. a *Desa aquests llibres...*, 1964; 4a ed. a *Sitges*, 1966), sembla que pren vigor a les proses d'*Hèlix* del novembre del 1929 (hi surten aquesta *Dolors* i l'*Elvira*) i es consolidarà en els llibres de després de la guerra. En els del *Diari*, concretament, el nom de Gertrudis apareixerà cinc cops a *Del «Diari...»* (57: 13, 69: 19, 72: 5-6, 79: 25 i 83: 15), cap a *L'Estrella...*, un a *Darrer...* (150: 35-36) i un altre a *Tocant...* (196: 52). Després reapareixerà amb força a *Cròniques de l'ultrason*, però amb una altra motivació.

Perquè m'he pintat la faç de negre, la fornera, amb un quinqué a la mà, em mira gelosa. Però sé que ignora les pràctiques libidinoses del tintorer i que ara faran un sostre a banda i banda dels carrers que no deixarà veure més les estrelles. Les parets de la tintoreria són peludes i, a mitjanit, si les palpeu bé, hi trobareu amagats ulls de noies adolescents. Els de l'aprenenta, que eren blaus com la combinació que va estrenar la Dolors pel seu sant, els tinc jo. Quan dormo me'ls poso damunt el ventre.

Test.: *HX* [*MH*]

2	enagües vermelles <i>HX</i>
3	Darrera <i>HX</i>
4	sura] flota <i>HX</i>
8	dret <i>HX</i>
12	dèia <i>HX</i>

3. *Gertrudis*] *V. 3*: n. 7-8 i 25: n. 9.
4. *flota – sura*] Si la substitució fos del corrector, sembla que hauria d'haver estat aplicada de forma sistemàtica a tots les formes de *flotar* que hi ha al llibre. *V.*, però, «flotant» a 2: 11 i «floten» a 32: 4, contra «suraven» a 9: 10 (ja des d'*AA*), «suren» i «surant» a 152: 1 i 8, «surar» a 183: 15, etc. El canvi només s'ha produït aquí i a 40: 3-4.
5. *la Vaqueria*] *L'Anuario Riera* (p. 560) en relaciona tres, al Sarrià del 1899: la d'Ignasi Baslach (Caputxins, 16), la de Jacint Munné (Major, 28) i la d'Amàlia Munné Prat (Serrano, 13) (Els carrers de Serrano i de Caputxins eren els noms que rebien els dos darrers trams del carrer Major, passada la Plaça; *V. 2*: n. 1). La més propera a la casa del poeta, doncs, hauria estat la segona.
5. *el perruquer*] *V. 1*: n. 5.
12. *Elvira*] *V. 25*: n. 9. Apareix també a 66: 12, 71: 14, 81: 7, 179: 24 i 196: 52.

Hi ha cavalls per portals i finestres. Hi ha enagos vermells al cap del carrer que tapen la nuesa de Gertrudis. Darrere Gertrudis hi ha el mar i damunt el mar sura la perruca que penjava del portal de la Vaqueria. El perruquer, sota el dosser argentat que dóna entrada a la llòbrega botiga, somriu sarcàstic. La seva dona, amb un bigoti postís, que li penja més del costat dret, desempolsa les testes decapitades de les seves tres filles.

10 L'anell que porto a la mà dreta pertany a la segona. En forma de segell conté, dibuixant una E (es deia Elvira), el seu cordó umbilical.

T DARRERA AA OPS darretera KRT

El primer grup de proses que Foix va donar a conèixer sota el títol d'aquesta secció (a *L'Amic de les Arts*, núm. 13, abril 1927) aplegava només les quatre primeres. La resta de proses, Foix les hi col·loca disposades segons l'ordre cronològic de publicació dins la revista sitgetana: «Perquè l'home...» (núm. 15, juny 1927), «Ni els peixos...» i «Feixos d'heura...» (núm. 18, setembre 1927), «Palplantat a la porta...» i «Destenyits per la pluja...» (núm. 22, febrer 1928) i «Tot just m'acabava...» (núm. 23, març 1928).

Ombres darrere els lilàs

Test.: AA KRT OPS (OM) OC2 [JU

2 closes AA
4 desvià] desplassà AA
4-5 aterradora. AA | L'endemà AA

3-5 L'ombra ~ aterridora. OPS → m. OM

1. *Mil ales ~ el cel]* V. la nota a les línies 7-8 de la prosa «He malferit en duel...».
- 5-6. *les imatges ~ decapitades]* Cf. el final de 77 i 208.

Mil ales rosa cobrien el cel. Portes i finestres eren closes, i de cantonada a cantonada voleiaven banderes i gallardets. L'ombra oval es desvià carrer amunt amb majestat aterridora. L'endemà, les imatges dels sants de la parròquia aparegueren decapitades.

Test.: AA KRT (oKRT) OPS (OM) OC2 [JU

- 9 el meu] mon AA
 9-10 dels teus] de tos AA
 10 del teu si,] de ton si AA | del teu sexe,] m. AA
 11 Rafel! AA KRT | Són AA
 13 el meu] mon AA

2. *el pont del passeig*] El pont del passeig de la Reina Elisenda (V. 14: 7) «que passa per sobre del carrer de J. V. Foix» (*Cinc rutes*, p. 155).

7, 11. *el taverner-Rafel*] «En Rafel, taverner del núm. 77 del carrer Major, una de les tavernes més antigues de Sarrià encara conservada» (*Cinc rutes*, p. 156).

Fou diumenge passat, a les tres de la tarda, sobre el pont del passeig, que un embriac occí una dona per amor d'una rosa que l'homicida abandonà damunt el toll de sang. Ja el diumenge
5 abans hom havia assenyalat un fet idèntic al mateix indret i a la mateixa hora. Pressento per a avui un crim equivalent. Em cal, doncs, advertir el taverner i avisar la policia. Però, Déu meu, i si fos jo l'assas-
sí? Vet ací el meu got vessant de vi, el carmí dels
10 teus llavis, del teu si, del teu sexe, reflectit dins la tèrbola beguda roja. Aboqueu més vi, Rafel!, són dos quarts de tres; al pont del passeig hi ha una dona amb una rosa a la mà i el meu coltell és fi com l'aresta d'un estel.

Test.: AA KRT OPS OC2 [JU

1-2	el piano de maneta.] llur organell. AA llur piano de maneta. KRT
2-3	endavant,] en endavant AA
6	de la finestra.] del buial. AA
7	coronises AA KRT
9	ningú AA
10	hi] s'hi AA KRT
11	als meus] a mos AA
14	mamelles] tetines AA KRT

1-3. *El Díaz ~ diumenge*] Díaz-Plaja (*Ritme i rima...*, p. 201) descobreix un vers de 18 síl·labes (6 + 6 + 6) i un de 16 (10 + 6) en aquest fragment (V. 8: n. 1-2).

1. *el Díaz i el Vicente*] Personatges no identificats.

5. *l'idiota de la taverna*] «La taverna», segons em comenta Carmen Sobrevila, sembla que era el bar situat al carrer de la Creu, entre el carrer Major i el de Bonaplata, davant de l'escola.

9. *el passatge*] Deu referir-se al passatge Mallofré (*Cinc rutes*, p. 157) que, de no ser pels edificis del carrer del Clos de Sant Francesc, seria la continuació del carrer de Setantí (on el poeta anà a viure després de casar-se amb Victòria Gili) des del Clos fins al carrer Major o la perllongació del de l'Hort de la Vila a l'altra banda del carrer Major.

13-14. *els estels ~ adolescents*] V. 34: n. 7-9.

14. *tetines - mamelles*] El canvi és paral·lel al del vers 7 del sonet «Fugiré carrer enllà...» de *Sol, i de dol*, on la primera versió deia «tetins» (*L'Amic de les Arts*, núm. 25, maig 1928, p. 192) i la segona i definitiva «mamel·lons» (*Sol, i de dol*, Barcelona, L'Amic de les Arts, 1947).

El Díaz i el Vicente s'han deixat embargar el piano de maneta. Quina tristesa d'avui endavant, les tardes de diumenge! Ombres absurdes vagaran indecises pels caps de carrer i l'idiota de la taverna es passarà la tarda abocant oli des de la finestra. Els lilàs cenyiran els murs, s'estendran per les cornises i teixiran de cantonada a cantonada espesses cortines impenetrables. A les cases del passatge ja no hi viurà mai més ningú, i les danses que hi ballaran a entrada de fosc seran, als meus ulls, invisibles. Només percebré l'àgil trepig dels peus minyons damunt l'asfalt i, en ésser nit, els estels que entre mil flonjors blau-negre simularan trèmules mamelles adolescents.

Test.: AA KRT (LP) OPS (P^f) OC2

1 poble AA | que malcobreixen] malcobrint AA
 2 gases] gaces AA glasses KRT
 3 cap-vespre AA
 4 celler AA
 5 escandellar AA
 7 intentar de AA KRT] intentar OPS OC2 DIA
 8 però AA | eren] eren només AA
 10 cel,] cel AA | s'elevava AA
 11 fil-ferro AA fil ferro KRT

5 bec KRT → béc LP
 10 cel, KRT → cel desemparat, LP
 11 fil ferro KRT → filferro LP

7 intentar OPS → intentar de PJ

1. *el meu poble*] V. 3: n. 2.

3-4. *la plaça*] Hauria de ser la plaça Major de Sarrià. V. un retrat «costumista» del mateix Foix a *Foix-Obiols*, p. 254-258.

5. *béc* (LP)] La forma amb accent, que Foix devia considerar diacrític —per distingir la forma de la del present d'indicatiu de *beure*, *bec*—, sovintaja els mecanoscrits foixians: cf. els llocs 91: 15, 162: 85 i 190: 2, 4, així com els fragments del *Diari per a Clara* editats per Carmen SOBREVILA i Joan R. VENY-MESQUIDA a *Llengua & Literatura*, núm. 9 (1998), esp. p. 192 n. 8.

7. *intentar – intentar de*] V. 7: n. 3.

Nois i noies del meu poble, que malcobreixen
llur groga nuditat sota gases de tendres
colors subtils, juguen cada capvespre a la
plaça. Llur veu hi ressona com en un celler, i els
5 ocells s'hi acosten per escandallar amb llur bec els
blavosos estanys de llurs ulls. L'altre dia, tot es-
trafent la veu amb un megàfon, vaig intentar de bar-
rejar-me en llur joc; però, nois, noies i ocells, eren
ombres entre ombres. Davant meu, entre la plaça
10 deserta i el cel, s'elevava, tràgicament delator, un
filferro en espiral.

Test.: AA KRT OPS (PJ') OC2

4	cobre-caps AA
5	roselles] roelles AA
6-7	carrerons AA
7	fantasmes AA
8	raval AA
10	Per] Per a AA
12	coronisa AA KRT

4	han OPS → s'han PJ
5	llurs OPS → els PJ

1-2. *l'home que ven fruits secs sota els porxos de la plaça*] L'única plaça porticada de Sarrià és la del mercat, on hi podria haver hagut una parada de fruits secs (V. 159: n. 5).

3. *el meu poble*] V. 3: n. 2.

8. *el raval*] A Sarrià, l'apellatiu no assenyala cap contrada determinada.

13-15. *dibuixant ~ atributs divins*] La idea que el poeta «fa ombres xineses a la paret del temps amb els elements que li proposa el real immediat» (*Del real poètic*, 88-90), es converteix freqüentment en motiu literari: Cf. 45, 52: 5-7, 79: 8-13, 83: 13-15, 87: 19-21, 89: 4-6, 110: 6-8, 134: 58-59, 173, 199: 8-11 o 207: 30-32.

Perquè l'home que ven fruits secs sota els porxos de la plaça s'ha posat un casquet turc, vermell, homes i infants del meu poble han adoptat el cobrecaps exòtic, i dones i donzelles han
5 ornat llurs cabells amb roselles enceses. Del matí al vespre, la marea roja submergeix els vells carretons, fins ara reialme dels fantasmes, i s'estén pel raval, on sojorna el ferrer de les dues testes. Tots dos, el senyor rector i jo, hem resistit el corrent
10 tirànic. Per defugir-lo, el senyor rector, amagant-se sota el seu ample mantell negre, ha pres figura de gàrgola centenària a la cornisa del campanar; i jo, convertit en l'orat del poble, em passo el dia dibuixant la imatge del sol per les parets i els seus atri-
15 buts divins.

Test.: *AA KRT OPS OC2*

- 1 demicercle *AA*
 - 3 dels] els *AA*
 - 5 arabescos *AA KRT*
-

1. *peixos*] Sobre el motiu dels peixos, V. 19: n. 15-17.

Ni els peixos en semicercle no eren adés
ocells ni són ara figuracions octogonals.
Llurs giravolts entorn dels tres botons de
laca vermella que floten en aquesta nit tan obscura,
5 no es confondran mai amb els arabescs que dibui-
xen els rulls de la grossa nina que has amagat im-
punement sota el sofà.

Test.: AA KRT OPS OC2

- 1 d'eura AA KRT
 2 haveu AA
 3 de] m. AA KRT
 4 són AA KRT
 5 hora AA KRT
 6 palma AA | darrera AA KRT
 7 hom] se AA KRT
 8 dia AA
 10 Aturem] Parem AA
 12 filagarces AA | tan AA
 15 darrera AA KRT
 16 d'eura, AA KRT | Ton, KRT] a Ton, AA OPS a.c. OC2 DIA.

16 a Ton OPS a.c. → a en Ton OPS d.c.

V. els comentaris sobre la rima i el ritme d'aquesta prosa a DÍAZ-PLAJA, *Ritme i rima...*, p. 205-206.

3, 9, 13, 16. *Ton – jardiner*] Personatge no identificat.

16. *a Ton*] Per tal d'evitar la preposició davant el complement directe de persona, Ferrater preguntava «Cal corregir “que Ton” o bé “que en Ton”?» a la seva llista de dubtes (V. l'apèndix A1 de l'«Estudi»). I Foix subratlla la primera opció i ratlla la segona; però la correcció que figura a *OPS d.c.* és «a en Ton», per bé que el manteniment de la preposició aquí podria ser un descuit del poeta, que afegí l'article personal però oblidà de ratllar la preposició. V. 10: n. 7-8. Em quedo, doncs, amb la lliçó que actualment preferiria la normativa (V. Mila SEGARRA, *Història de la normativa catalana*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 1985, p. 157-162).

Feixos d'heura davant de cada casa. Tan de
matí, tot fumant la vostra pipa, heu fet, mon
Ton, bella esporgada! Fa molta de fresca
aquesta matinada, i els carrers són, en aquesta
5 hora, ben solitaris. A totes les entrades hi ha una
creu de palma, i darrere les portes dels cancells i
per les cantonades hom sent el xiuxiueig dels àn-
gels que omplen la vila en néixer el dia, i s'hi con-
ten entre ells llurs rondalles. No feu brogit, Ton!
10 Aturem les nostres passes. Els àngels, com els ra-
tolins, callen en sentir el trepig més bla i fugen tot
deixant un rastre de filagarses rosa. No feu tant de
brogit, Ton!

El carrer és més solitari que mai. Fa molt de
15 fred aquesta matinada. No fou ahir tarda, darrere
un paravent d'heura, que em digueres que Ton, el
vostre jardiner, l'havíeu enterrat el dia abans?

Test.: AA KRT OPS (OM) OC2

T	ZOANTROPIA AA
1	carrer AA KRT
4	testa] testa dreta AA
7	d'èssers] d'àngels AA d'homes KRT
8	homenàs] home AA flonja AA
10	peus AA
12	cartró-pasta AA KRT
12-13	vernís] de vernís AA
15	tanco] cloc AA KRT a] m. AA KRT
15-16	adormir-me KRT
16	dibuixa AA
17	dreta, AA
18	en mig AA
20	nom AA ofiures, AA
21	anèmones AA KRT OPS cristallins, KRT
22	circulen] veig circular AA estogen KRT

15 per a OPS → per OM

1-5. *Palplantat ~ examinar]* Segons Díaz-Plaja (*Ritme i rima...*, p. 205) aquest fragment és un cas de «poesia versificada [...] amb hemistiqui».

5. *l'Institut]* «A partir dels nou o deu anys, vaig estudiar el batxillerat a l'Institut, integrat a l'edifici de la Universitat. D'allà vaig sortir per matricular-me al Col·legi Ibèric de Gràcia que hi havia al carrer Gran, cantonada amb el carrer de les Carolines. En acabar el batxillerat vaig ingressar a la Facultat de Dret.» (*Foix-Comadira*, p. 83).

6. *a casa]* V. 2: n. 1.

7-9. *Tot d'èssers ~ els estels]* El cel, en Foix, té la seva vida pròpia, i els seus constituents prenen atributs humans: els satèl·lits (136: 15-16), els astres (97: 10-12 i 207: 18-19), la lluna (207: 19-20) i, sobretot, com aquí, els estels (amb valor generalment positiu: 3: 9-11 i 25: 4-6): neixen (135: 7-8 i la citada 136: 15-16), naufraguen (22: 2-3), simulen coses (29:13-14), es confonen (110: 15) o s'estimben (101: 2-4) i s'esbalcen (127: 17-19). De vegades són estels artificials: 57: 12-15, 58: 9-10 i 174: 4-6. El cel, encara, pot reflectir èpoques diverses: 47: 27-28 i 53: 10-11 (V. també 1: n. 7-8).

21. *anèmones – anemones]* Malgrat que ja el *DO*rt de Fabra prescriu la forma paroxítona, el cas és que l'adaptació del cultisme sota la forma proparoxítona «encara que injustificada, ja no té remei, majorment havent estat consagrada per un clàssic (“una edat cànida / que es corona d'anèmones”, Costa i Llobera)» (*DECLC*, vol. I, p. 312), perquè és l'habitual a tot el territori de parla catalana (*DCVB*, vol. I, p. 680).

Palplantat a la porta i de cara al carrer, aquest homenàs no em deixa passar. L'amplada de la seva espatlla em tapa mig carrer i roman amb la testa i els braços estirats. —Faré tard a l'Institut; em cal examinar! —Faré tard a l'oficina! —M'esperen a casa...! —Em poso a plorar. És inútil. Tot d'éssers d'ales negres aixequen entre l'espatlla d'aquest homenàs i el cel una pantalla flonja, on s'ofeguen, en ésser nit, els estels. Si l'homenàs tingués peus, m'hi deixaria caure; però tot ell és un cos quadrat i massís, contra el qual no puc lluitar. El cartó-pasta de la seva testa regalima encara vernís i el seu bigoti roig és pintat de fresc. —Et conec, maniquí; restaré sempre més sota la teva guarda. Cada vespre, quan tanco els ulls per a adormir-me, per l'obertura de l'angle que dibuixen el teu coll i la teva espatlla dreta les verges passen en caravana enmig d'un silenci rosa; o, damunt un paisatge de contorns irisats, s'obren els estanys sense nom, al fons dels quals les astèries, les ofiüres, les madrèpores i les anemones són vidres cristallins per on circulen les perles que estotgen les gotes de sang que nodreixen la meva zoantropia.

Test.: AA KRT OPS (Pj') OC2

- 4 a] m. AA | vestits] túnics AA KRT
 5-6 enorme AA
 6 d'aquella] d'aquesta AA
 7 Pomaret AA
 8-9 de negre ~ plaça] les cases de la plaça de negre AA
 12 era] estava AA KRT
 14 atraure AA
 15 s'obriren, AA KRT OPS OC2] s'obrien, DIA
 16-17 dona, AA KRT
 17 columna AA

2. *passadís*] V. 5: n. 4-6.
 3. *el meu carrer*] V. 2: n. 1.
 5. *la plaça*] V. 30: n. 3-4.
 7. *can Pomaret – Pomeret*] Casa pairal de Sarrià, al torrent del mateix nom, actualment convertit en carrer (*Els Barris de Barcelona*, vol. II, Barcelona, Enciclopèdia Catalana - Ajuntament, p. 271; V. GGCC, vol. I, p. 173). L'existència a les terres catalanes dels dos llinatges (en *-ar* «pomar» 'pomerar', derivat de *poma*, i en *-er* «pomer» 'pomera', del llatí POMARIU) pot justificar el dubte foixià a l'hora de transcriure la vocal neutra.

13. *la farmàcia*] V. 11: n. 5-10.

16. *la fleca*] V. 45: n. 7-8.

Destenyits per la pluja, amagats tota la tarda en un estret passadís entre bocois, els nois del meu carrer ens avinguérem a esperar que es fes del tot fosc per a posar-nos els vestits morats i plantar al mig de la plaça un embut enorme, d'un diàmetre idèntic al perímetre d'aquella i tan alt com la torre de can Pomeret. En haver-se apagat el darrer llum del poble, pintàrem de negre les cases de la plaça i penjàrem entre terrat i terrat unes bambolines que figuraven uns núvols grisos o una columna de fum de locomotora en dia bromós. Quan era tot llest, ens amagàrem sota les voltes de la farmàcia per espiar de quina manera la lluna es deixaria atreure per aquell parany enginyós d'alumini. Però en ésser les dotze, s'obriren, amb gran terrabastall, les portes de la fleca, en sortí una dona carregada la testa amb sis pans en columna, i es perdé l'encís d'aquella nit.

Test.: AA KRT OPS OC2

T	STOPPAGE AA
1	Totjust AA
2	seva, AA KRT OPS] meva, OC2 DIA
6	corpulència AA
8-9	Jo provava] Jo, inútilment, intentava AA KRT
12	féu] fent AA feu DIA
13	i] m. AA
14	per a] i AA
15	comprende OPS a.c.
16	obiraven AA
17	fall OPS d.c.] abís AA KRT foll OPS a.c. OC2 DIA
19	És AA
20	veu, AA Les AA

-
2. *seva – meva*] Sembla evident que es tracta d'un error d'OC2 transmès a DIA.
12. *però, féu*] A l'«Addenda» a la llista d'errades, Ferrater proposa, en bona lògica, treure la coma («però féu»), que podria ser herència de AA, però Foix sembla haver desestimat la proposta (V. l'apèndix A1 de l'«Estudi»).
17. *abís – foll – fall*] «foll» deu ser un error de lectura del teclista d'OPS de l'esmena autògrafa del poeta sobre KRT. La correcció la proposava ja Ferrater a la seva llista d'errades.

Tot just m'acabava d'obrir ell mateix la porta de casa seva, el meu amic m'acostà a una pissarra que agafava tot un pany de paret. Sense dir res, hi escriví, amb difícil cal·ligrafia, *stop*.
5 Amb prou feines si jo l'havia reconegut: la seva famosa corpulència, que mai no em deixa veure prou bé la mar, s'havia esvanit fins al punt de transfigurar-se en l'efígie d'un singular amic absent. Jo provava de sil·labejar la consigna: *stop*. La impotència
10 més restrictiva m'ofegava el mot a flor de llavi. També en ell el mateix mot pugnava, infortunat, per materialitzar-se, però, féu un esforç que em caldrà agrair-li sempre més, i pogué arribar a alçar el braç esquerre per a assenyalar-me la finestra.
15 Vaig comprendre l'abast de la vera amistat: totes les carreteres que s'hi albiraven s'havien doblegat i es precipitaven, verticals, en un fall pregon. Una veu exclamà, alta per damunt les nostres testes: —És la més bella vitrina de pneumàtics que he vist
20 en ma vida. I una altra veu més alta encara: —Les trompes dels orifanys no cediran mai a cap de les temptacions de la vida moderna.

Aquesta secció recull els dos únics poemes no publicats abans de la seva aparició dins *KRTU* («Per un filferro...» i «Fugir, fugir...»), els quatre «Simulacres» del núm. 20 de *L'Amic de les Arts* (novembre 1927, «L'últim ocell...», «Cap mà no em diu...», «Per les obertures...» i «Só jo que porto...»), i la prosa «És inútil que...», el títol de la primera versió de la qual Foix aprofità per donar nom a tota la secció (núm. 14, maig 1927).

Retorn a la natura

Test.: *KRT OPS OC2*

1. *filferro*] V. altres grafies del mot a l'aparat de variants de 30: 11.
3. *guants*] V. 9: n. 10.

Per un filferro llançat per damunt el més absurd dels abismes, llisca, com perla de rosada, l'espectre dels teus guants.

Test.: *KRT OPS OC2*

1 avets *OPS d.c.*] avets, *KRT OPS a.c. OC2 DIA*
 5 darrera *KRT OPS*
 8 amputat *KRT*

1. *avets, – avets]* L'evident correcció d'*OPS d.c.* prové de la llista d'errades de Ferrater (V. l'apèndix A1 de l'«Estudi»).

6-7. *Hi ha un cel ~ passar]* V. 1: n. 7-8.

Fugir, fugir... Però l'ombra dels avets recull
l'ombra dels ocells malèfics i al fons de l'ho-
ritzó mil ales blaves han abatut llur vol. Fu-
gir... Hi ha una mà a cada estança, hi ha uns llavis
5 al llindar de les cabanes, hi ha uns braços darrere
els troncs caiguts. Hi ha un cel tan baix que no em
deixa passar. Fugir, fugir... Cèrcols de joc, cèrcols de
glaç i els meus peus amputats damunt les catifes
inútils del Gran Castell.

Test.: AA KRT OPS OC2

D PER A RAFAEL BENET AA
2 d'un disfraq AA

D. *Rafael Benet*] Rafael Benet i Vancells, pintor i tractadista d'art, assidu a la Penya del Continental i amic de Foix, fou membre de l'Agrupació Courbet, d'estètica renovadora, i més tard president del Cercle Artístic de Sant Lluc. V. fets i anècdotes del pintor viscudes pel poeta a *Foix-Obiols*, p. 49 i 72, i *Catalans*, p. 67 (*OC4*, p. 221). El mateix LÓPEZ-PICÓ va fer una presentació d'un llibret amb 34 reproduccions de pintures i dibuixos (V. Josep Maria LÓPEZ-PICÓ, *Rafael Benet*, Barcelona, Edicions Quatre Coses, 1926?, coll. «Monografies d'Art»; el pròleg és a les p. 7-12).

2. *macadam*] La primera documentació d'aquest mot, que designa «Afermat que consisteix en una capa de pedra picada compacta per compressió» (*DGLC*), és del 1920 (*DECLC*, vol. v, p. 341).

4. *guant*] V. 9: n. 10.

L'últim ocell es desprèn de la seva ombra com
d'una disfressa damunt el macadam inútil.
Qui abandona entre les meves mans aquest
guant perfumat?

Test.: AA KRT OPS (PJ') (OM) OC2

3-4 suren,] floten, AA KRT OPS OC2

1-4. *Cap mà ~ vegetal*] V. una disposició en versos d'aquesta prosa a DIAZ-PLAJA, *Ritme i rima...*, p. 198-199, on l'il·lustre professor, com que «el vers és naturalment, imperfecte, perquè segurament “ha nascut malgrat la voluntat de l'autor”», arriba a afirmar que «fins i tot hom diria que hi ha una consciència correctora que cerca de destruir un ritme que és massa fàcil i dringador a l'orella».

3-4. *floten, - suren*] V. 26: n. 4.

Cap mà no em diu adéu; però per les cantonades i al fons de tot del carrer, mil mans amputades, en aquest capvespre morat, surren, cauen o s'allunyen amb lentitud vegetal.

Test.: AA KRT OPS OC2

1 devallen AA
6 tentàculs AA
8 que] qui AA

8-9. *les parets del passadís*] V. 5: n. 4-6.

Per les obertures tubulars davallen grosses àmfores esmaltades. Del fons de les cisternes unes veus desordenades em criden pel meu nom. Però si em mogués del capdavall del soterrani, la meva testa —aranya marmòria coronada de tentacles cristal·lins— llanguiria sota les lluors qui-tranoses del dia. Quina vida ardent s'escorre per les venes robustes que palpiten al llarg de les parets del passadís...!

Test.: AA KRT (LP) OPS OC2

1 Soc KRT | qui port, AA
 3 çon AA on KRT
 4 Sento] Jo sent AA | só AA
 10 aniria] jo iria AA | provar] provar aquesta nit AA
 11 enginyós. Però AA KRT | capataç AA
 12 d'aquí AA KRT
 13 ferre, AA

1 Soc KRT → Sóc LP
 3 Pere, KRT → Pere! LP | on KRT → On LP
 6 entranyes KRT → entranyes, LP
 7 Joan, KRT → Joan! LP

3. *la font de la pedrera*] Si la pedrera és la de Pedralbes (51: n. 8-9) caldria potser identificar-la amb la Font del Lleó (V. una fotografia a *Els Barris de Barcelona*, vol. II, Barcelona, Enciclopèdia Catalana - Ajuntament, p. 279).

3, 7. *Pere, Lluís, Joan, Ernest*] Devien ser amics de la infantesa: l'Ernest, per exemple, podria ser l'Ernest Maragall de la quarta de les «Pràctiques» de KRTU (p. 82; OC2, p. 70-71).

4. *sent - sento*] «No estranyis aquesta barreja de primeres persones d'indicatiu en o i sense o que vinc fent en aquestes cartes» deia Foix a Obiols en carta del 14 de desembre de 1920. I continuava: «Però resulta que En Fabra fa una pila de dies que en ve parlant a *La Publi* i sense adonar-me'n, *dict* o *dicto*, *t'interrog* o *t'interrogo*, m'*enfat* o m'*enfado* segons raja la pluma.» (*Foix-Obiols*, p. 189-190).

la placeta] És difícil d'identificar. Segons Carmen Sobrevila, podria referir-se a la plaça de Sant Vicenç, de Sarrià.

13. *ferre - ferro*] A diferència d'aquest passatge, Foix manté la forma arcaïtzant en altres textos: V. «No pas l'atzar ni tampoc la impostura...» de *Sol, i de dol*, vers 3.

Só jo que porto, més alt que tots, l'ocellàs d'alumini que posem, a les nits de lluna, damunt la font de la pedrera. Pere, Lluís! On sou? Sento les vostres veus de joc a la placeta. No sóc orb, però em resteu invisibles. Veniu: amb tres rodes i un cordill li he farcit les entranyes i aquesta nit batrà les ales. Joan, Ernest! No voleu jugar més amb mi?

Ja el vespre es descompon en una escampadissa de fulls de paper de seda. Tot sol aniria a provar el mecanisme enginyós; però aquell capatàs m'ha dit que no em mogués d'aquí, i que aguantés hores i hores aquesta llarga barra de ferro, l'ombra de la qual, en projectar-se damunt la mar, s'hi insinua amb irregulars corbes obscenes.

Test.: *AA KRT OPS (Pj') (OM) OC2*

T RETORN A LA NATURA *AA*
 3 el teu] ton *AA*
 5 braços *AA* | tunel sense fi;] tunel; *AA*
 6 alço] aixeco *AA KRT* | enlaire *AA* en l'aire, *KRT*
 9 pollancs, *AA*
 11 m'ullprengué *AA*

8 cloc *OPS* → acluco *OM*

És inútil que, de cara a la natura com m'aconsellen els llibres, cerqui l'arbre on adés inscriví el teu nom o els pins que havien ombrejat els nostres jocs adolescents. Si estenc en creu
5 els braços, topo amb els murs d'un túnel sense fi; si els alço enlaire, me'ls empresona una espessa cortina d'ales. Només quan en la meva desesperança cloc els ulls, la natura em somriu: prats, rierols, pollancrees, fontanes i ocells viuen de llur vida en-
10 cesa i es rendeixen a l'encís de les teves danses. Occiria el monstre que m'ullprengué, si les meves mans no fossin el record vague de dues fulles mortes, si el meu cos no fos una fràgil figuració vegetal.

Test.: AA KRT OPS OC2 [MH

T	~ DEMÀ... AA ~ demà... KRT
2	vespre,] capvespre, AA
3	un disfràs divers: AA
4	carniceria, AA KRT negre; AA
5	jo AA alçà] aixecà AA KRT en l'aire KRT
11	senyora AA
13	darrera AA KRT
14	caretes] antifàs AA diabòlics. AA
14-15	trenta tres AA
18	mitja nit, AA KRT
21	darrera AA KRT

Aquesta prosa i la següent formaven, amb «KRTU» —no inclosa al *Diari*—, la secció «KRTU» del llibre homònim. Semblantment al que s'havia esdevingut amb «Sense simbolisme» de *Gertrudis*, i no sé si conscientment, en el moment de seleccionar el material per al *Diari 1918*, Foix va eliminar la prosa «KRTU», primera de la secció, i, amb ella, el títol de la secció (V. OC2², p. 55).

8. *l'escaleta del veterinari*] Segons l'*Anuario Riera* (p. 560) el 1899 n'hi havia dos, Josep Barceló Martí, al carrer de Sant Antoni, 5, i Bartomeu Rovira, al passatge Concepció.

14. *carotes i caretes*] V. 10: n. 3, 8.

Vindré més tard demà

Vindré més tard demà. Em fa por de trobar ta mare, com cada vespre, a cada portal del teu carrer, amb una disfressa diversa: ahir, asseguda a l'entrada de la carnisseria, tota de negra, en passar jo, alçà els braços enlaire per dibuixar amb llur ombra, damunt l'ala vermella de la porta, no sé quin ocell malèfic; dues portes més amunt, a l'escaleta del veterinari, em mostrava impúdica-ment el si rugós, m'amenaçava amb lúbric esguard i, en veure'm fugir, se'm presentà, en tombant la cantonada, vestida de gran senyora, per provocar la meva sorpresa, dues cases més amunt, en un llin-
dar equívoc, on darrere un taulell improvisat oferia, a poc preu, carotes i caretes diabòliques. A les tren-
ta-tres entrades que precedeixen la de casa teva, ta mare, en fer-se fosc, se'm presenta amb un vestit di-
vers i un maquillatge esporuguidor. Vindré més tard, vindré molt més tard. Passada mitjanit, ta mare, amb les altres dones del veïnat, miola per les teula-
des per desvetllar l'eco esgarrafós que agonitza al fons de les xemeneies. Tu i jo aleshores, darrere el

- 22 darrera AA *KRT*
 23 s'amaga] tomba AA
 23-24 darrera AA *KRT OPS OC2 DIA*
 25 l'Himalaia AA
 26 l'altra AA | Totjust AA
 27 per renàixer AA
-

24-26. *la negra muntanya ~ l'altre vessant*] V. 13: n. 7-11.

25. *l'Himalaia*] L'adaptació dels topònims estrangers al català, segons m'informa Josep Moran, no va ser duta a terme fins la consolidació del projecte de la *Gran Enciclopèdia Catalana* (1965-1971), per la qual cosa he preferit mantenir la grafia foixiana en detriment de l'actualment correcta *Himàlaia*.

mur de desferres rovellades que jauen darrere l'hort, contemplarem, callats, com s'amaga la lluna darrere la negra muntanya inaccessible que tanca la
25 vila. Més alta que l'Himalaia, ningú no n'ha explorat encara l'altre vessant. Tot just el disc pàl·lid morirà en el nostre horitzó per a renéixer a l'altra vall, escoltarem el xoc de les llances amb què milers de guerrers saluden l'alba nocturna.

Test.: AA KRT (AR) OPS OC2 [LC

T	OPS OC2 DIA] COTILLAIRE, COTILLAIRE... AA ~ SOL... KRT
D	A Pompeu Fabra AA
2	un] d'un AA KRT
3	rètols AA KRT OPS OC2] rètol DIA
3-4	cases: COTILLAIRE, AA KRT OPS OC2] cases: COTILLAIRE DIA
7	avall AA KRT
13	llurs branques AA KRT llurs soques AA KRT
14	engolia] englotia AA
16	de la grandària] del tamany AA
20	(Jo) Jo AA ésser!,] ésser! AA KRT
21	de dalt estant] des de dalt, AA KRT haguéssin KRT
<hr/>	
14	engolia KRT → engollia AR

D. a Pompeu Fabra] Fabra, per Foix, era com un mite vivent: V., ultra els textos del diari (*Catalans*, p. 19-43; OC4, 183-203), els que recull l'*Àlbum Foix* (p. 98-101).

1-2. Vaig ~ parets] V. 31: 13-15.

4. cotillaire] V. 17: n. 30-31.

7. oia, oia!] Cf. la semblança de les interjeccions del sonet «Fugiré carrer enllà, o-í! Finestra:» de *Sol, i de dol* (publicat per primer cop, però, a *L'Amic de les Arts*, núm. 25, maig 1928), vista ja per Gimferrer a *La poesia...* (p. 34-36), on fa una anàlisi de les imatges coincidents dels dos textos. D'aquí la hipòtesi clara que «KRTU és evidentment contemporani de la redacció dels sonets que formaran les parts quarta i cinquena de *Sol, i de dol*» (*La poesia...*, p.34). Tanmateix, un cop documentada i provada aquesta hipòtesi, és curiós de remarcar la diferent localització del que sembla una mateixa anècdota: mentre que la prosa sembla localitzada a Sarrià, el poema en vers ho està en una vila de la costa, versemblantment Sitges: la «Madroneta» que hi surt era, segons va reconèixer Foix a Sergio Vilar en una entrevista (V. «Retratos españoles: J. V. Foix», *La Vanguardia*, 7 maig 1966), «una veraneante de Sitges, en el año 1918».

7-8. el flequer] És difícil saber de quin es tracta: la *Nota autobiogràfica* (p. 5) diu que «Amb botiga parada al carrer Gran hi havia tres flequers». L'*Anuario Riera* (p. 560) en cita dos (Francesc Agut Urpí i Josep Farrés, amb botiga als antics núm. 49 i 19 respectivament) dels vuit que inventaria a Sarrià: potser el d'en Pió hi fou obert posteriorment (V. la nota a les línies 1-2 de «L'espíamonges»).

15. el garatge de l'amo] «Una de les instal·lacions de més forta modernitat en les avingudes catalanes d'avui és el garatge»: sobre la importància d'aquest tipus de construccions «en el desenrotllament i en la difusió del motorisme en tots els seus aspectes» V. l'article «Garatges», *La Publicitat*, 21 març 1930 (parcialment recollit a l'*Àlbum Foix*, p. 246).

On aniré tot sol

Vaig aconseguir que em deixessin ésser pintor de parets. Dret, dalt un tauló sostingut per dues escales, pinto rètols a totes les cases: COTILLAIRE, COTILLAIRE, COTILLAIRE, COTILLAIRE. L'olor
5 del vernís m'embriaga tant, que, a mig matí, deixo la feina i, presa d'una folla joia, corro carrer amunt i carrer avall, i crido *oia! oia!* Però el flequer que m'havia contractat ahir, em perseguí llanterna en mà fins a la placeta i m'obligà a acabar la
10 T del rètol de casa seva. Era fosc, fosquíssim. Sense moure'm de dalt de la bastida em vaig posar a tocar valsos sentimentals amb un violí. Les acàcies havien plegat ja les branques damunt les soques i la pica de la font, somorta, engolia pètals marcits
15 d'estel. Del fons misteriós del garatge de l'amo sortí, empesa per tot d'infants, i de la grandària d'una roda de carro, la lluna. Els ocells, a milers, brollaren del fons de les xemeneies i li volien buidar els ulls.
20 *(Jo també hi vull ésser! Jo també hi vull ésser!,*
hauria cridat de dalt estant si els llavis m'haguessin

22	obeït. (D'un AA caic.) AA
25	ésser! AA KRT OPS
27	darrera AA KRT
33	per] per a AA empènyer-la AA KRT
34	intensíssim] terrible AA KRT
38	aniré] iré AA
39	valsos AA
40	sóc KRT
41	del] pel AA KRT sóc KRT
42	de] m. AA
43	cases AA
45	Rectoria. AA

24	neu. KRT → neu. a part AR
27	atènyer, KRT → atényer, AR

28. *el meu poble*] V. 3: n. 2.

31. *la plaça*] V. 30: n. 3-4.

40, 41. *sóc – sój*] Aquest canvi es dona sistemàticament a les versions d'OPS dels textos de *Del «Diari 1918»* i *L'Estrella d'En Perris* (V. CORNUDELLA, *Notes*, p. 750 i 758).

40. *geperut*] Cf. els versos 2 («darrere teu veig l'home geperut») i 5 («Geperut! Geperut! Vaig a la platja») del sonet de *Sol, i de dol* citat a la nota de la línia 7.

44. *la barraca dels burots*] La *Nota autobiogràfica* (p. 5) diu que «Sarrià tenia aleshores [1894] [...] burots als quatre punts cardinals».

45. *la rectoria*] Està emplaçada al carrer del Rector Voltà, núm. 5.

obeït.) D'un bot salto a terra, m'entrebanco i caic. Els infants m'insultaven i em llançaven, furiosos, grosses boles de neu. (*Jo també hi vull ésser! Jo*
25 *també hi vull ésser!*, hauria cridat si la veu no se m'ofegués sempre, Déu meu, sempre.) Quan els vaig voler atènyer, havien desaparegut darrere els velluts blau de nit amb què els veïns del meu poble amaguen els cancells de llurs cases.

30 Sola, immensurable, la lluna havia estat abandonada al mig de la plaça i projectava, en con, la seva ombra damunt una llarga planxa d'alumini. M'hi vaig voler acostar per empènyer-la, però un fred intensíssim em glaçava les mans. De les cana-
35 leres dels teulats saltaven, monòtons, rajolins d'oli. Al fons del carrer més baix una mà fosforescent es movia en pèndol.

(On aniré tot sol!: reprendria la tonada dels meus valsos, si m'hagués restat cap corda al violí;
40 trucaria al Ton del bar... Però só geperut i, de dia, la gent del carrer riu quan passo i diu que só boig. Demà de matí em venjaré... Amb un carbó que tinc dibuixaré una ratlla a la paret de totes les cases, començant per la barraca dels burots i acabant per
45 la rectoria. A la torre del portal nou de la carretera

- 47 cantó i] cantó, AA KRT
 48 mà AA KRT | darrera AA KRT | l'atzaverar AA
 49 a] m. AA KRT

48-49. *cal Canet*] Hi surt sovint, a l'obra de Foix. Arran, per exemple, d'una estada de Dalí i Gala a casa de Foix, a Sarrià, el poeta explicà a Santos Torroella: «Al costat de la Riera [Blanca] hi havia una magnífica masia antiga a la qual anomenaven Can Canet. Es trobava darrera del Tennis Barcelona, prop dels caputxins, el superior dels quals era el pare Miquel d'Espligues, qui jo veia amb freqüència» (*Dalí-Foix*, p. 139).

pintaré un rètol que dirà COTILLAIRE i, tot posant-me el barret ben de cantó i amb un pot de vernís a cada mà, m'amagaré darrere l'atzavarar de cal Canet per a escoltar al fons de mi mateix les cançons que em sangloten a la gorja i que moren a flor de boca.)

Només conec tres ressenyes, breus, d'aquest volum: Paulina CRUSAT, «*Del "Diari 1918"*», *Insula*, núm. 144, (1956), p. 7; Joaquim MOLAS, «*Del "Diari 1918" de J. V. Foix*», *Indice de Artes y Letras*, núm. 92 (1956), p. 21, i Antonio VILANOVA, «*El Diari 1918 de J. V. Foix*», *Destino*, núm. 1002 (20 octubre 1956), les quals, juntament amb les «*Aproximacions al Diari 1918*», de Josep Romeu que feien de pròleg al llibre de Foix (reproduïdes a *Sobre Maragall, Foix i altres poetes*, Barcelona, Laertes, 1984, p. 93-97), constitueixen les úniques aportacions per resseguir la recepció que l'obra va suscitar en el moment de la seva publicació.

La llista dels estudis específics sobre els textos de *Del "Diari 1918"* és també molt curta: en parla Maurici Serrahima a «*J. V. Foix, en prosa*», *Serra d'Or*, núm. 160 (gener 1973), p. 27 i Joan R. Veny-Mesquida, «*Del "Diari 1918"*», de *J. V. Foix: Mecanismes de creació*, Barcelona, Tesi de llicenciatura, 1986.

DEL «DIARI 1918»

Test.: *DDI OPS OC2 JJU*

- 1-2 els monges *DDI*
- 6 noves *DDI*
- 9 borren *DDI* | dibuix *DDI*
- 14 l'abast, *DDI*
- 15 boca *DDI a.c.*
- 17 puresa *DDI a.c.*
- 19 alta *DDI*

1. *la Universitat dels Pares*] És la de Cervera: «Creada per Felip V, es va inaugurar oficialment el 1740. En retornar a Barcelona l'any 1842, l'edifici va servir per a usos ben diversos, casernes, fàbriques, etc. Entre el 1887 i el 1936 hi estigueren instal·lats els pares claretians. És així com Foix la va conèixer quan va anar a Cervera.» (*Cinc rutes*, p. 19).

20-21. *En Fornells*] Joan Fornells, a «primers de segle, havia estat l'encarregat de la confiteria Foix de Sarrià. Foix evocava sovint el teatre de fusta que li havia construït. També recordava els números d'una revista que li havia ensenyat titulada *Fora grillons!* [...] L'amistat amb la família Fornells va durar sempre. Els poemes datats a Cervera l'any 1955 [...] són precisament de quan Foix hi va anar per darrera vegada arran de l'enterrament de Joan Fornells» (*Cinc rutes*, p. 20).

En arribant a la Universitat dels Pares, els monjos que hi viuen, que jo em creia que eren mercenaris, m'han rebut silenciosos com si fossin de la Trapa i m'han acompanyat al celler on,
5 de nit i de dia, pinten damunt retaules vells estructures noves, amb verds i vermells frisosos i blaus enervats. Treuen les colors de tines profundes guardades al fresc de la gruta amb pia gaubança. Enllestits, esborren colors i dibuix, i escaten la
10 taula on, de nou, pinten negres urgents i grocs en aparents concrecions que evoquen l'escorça presentida però oblidada d'un arbust pre-colonial o un aeròdrom en procés d'ossificació. He demanat que me n'interpretessin l'abast; però amb la mà a la
15 boca, m'han recordat la consigna i m'han acompanyat a la porteria, al peu de l'escala de sortida. Ebri de les colors i de llur lúbrica puresa, he saltat pel rost cap al camí de la Plana. Hauria exultat i tot en veu alta, si un pagès no m'hagués fet adonar de
20 la boira que s'arrossegava per la bardissa d'En Fornells i de les seves figuracions i arranjaments immediats. L'escopetada d'un caçador furtiu ens ha alliberat de l'encís. He cridat: Negrors! Supers-

25 esquinçat] estripat *DDI*
26-27 escampat per] estripat a *DDI*

24. *l'alberg]* Carmen Sobrevila em fa saber que, quan anava a Cervera, Foix s'estava a casa dels Fornells (V. la nota a les línies 20-21).

25 ticions! Botiflers! Posseïts! I, de tornada a l'alberg,
he esquinçat els gravats que il·lustraven llibres
claustrals i antologies floraleres i els he escampat
per la cambra dels quitrans transeünts.

Test.: *DDI OPS (PJ') OC2 [JU*

7	mercader] mercader gasiu <i>DDI</i> llotja <i>DDI</i>
9	dèiem si] vam cuidar que <i>DDI</i>
10	terracuita. <i>DDI</i>
12	temps <i>DDI</i>
13	a] <i>m. DDI</i>
15	aigües] herbes <i>DDI</i> darrera <i>DDI</i>
17	travesses <i>DDI a.c.</i>
20	ha <i>DDI OPS a.c. OC2</i>

«A més de localitzar-se a Cervera, aquest text ens documenta l'estada del poeta a la ciutat el 6 de febrer de 1913, a la Festa Major d'hivern, en honor del Santíssim Misteri» (*Cinc rutes*, p. 21; V. la nota a les línies 13-14 de la prosa «Perquè han ullprès la pubilla...»).

2-3. *Font del Barranc*] Segons Carbonell i Sobrevila (*Cinc rutes*, p. 21), a tocar del magatzem de ferralles de l'estació del tren hi havia una font, que podria ser aquesta.

4-10. *una estàtua de Venus – un Mercuri peu alat – un mercader de llotja – un càndid Llimona – un faune de terra cuita*] «En el poema parla de diversos personatges que tant poden ser reals com ser algun dels tipus representats en les mècules dels balcons de la Paeria» (*Cinc rutes*, p. 21).

6-7. *peu alat*] Vallcorba esmena «peualat». De fet, aquest tipus de composició del substantiu i l'adjectiu, típica en Foix, troba tres formes diferents de realització: amb l'espai, com ara aquest «peu alat»; amb el guionet, com per exemple «pota-ranca» (178: 13-14), «roda-ranca» (180: 45) o «verd-espigat» (185: 10), o amb l'aglutinació dins un sol mot, com «capcots» (48: 8), «ullmarcits» (48: 8-9), «cuadret» (158: 22), «peuferm» (171: 19) o «llenguaafrenat» (186: 22). Algunes d'aquestes solucions conviuen diacrònicament en alguns dels exemples citats: «potaranca», p. ex., és la lliçó de δ; «cua-dret», la de E d.c. i *DAR*; «peu ferm», és la de *DAR* i *OC2*.

15-16. *el magatzem de ferralles de l'estació del tren*] V. la nota a les línies 2-3.

18-19. *la Matilde, la filla gran del notari*] Carmen Sobrevila pensa que es pot identificar amb Matilde Lucaya, casada amb un important advocat de Cervera, el senyor Codina. V. també, 25: 9.

20. *ha meravellat – han meravellat*] A la llista de dubtes, Ferrater es pregunta: «“ens ha meravellat” o “ens han”?» (V. l'apèndix A1 de l'«Estudi»). Foix expressà la preferència pel plural i dugué a terme la correcció a l'exemplar corregit que ha consultat Vallcorba (segons es desprèn de l'aparat de la seva edició, p. 6): no figura, en canvi, a l'exemplar de Carmen Sobrevila ni al de l'Arxiu Foix.

Ahir tarda, després completes, vam anar amb el granger de la Torre de les Sables a la Font del Barranc. Pels volts de les sitges ens ha semblat que clarejava una bella estàtua de Venus.

5 Tot acostant-nos-hi, la imatge, en metamorfosi, modificava la seva aparença. Adés era un Mercuri peu alat, o un mercader de llotja, enfurrinyat amb una bossa de sous contra el pit, o un sant barroc. També dèiem si era un càndid Llimona o un faune

10 de terra cuita. En arribant al peu de tan irregular figura, hem descobert l'engany: Era la carcassa d'un bou malmesa pel temps, i que algú havia apuntalat amb quatre troncs per a mantenir-la vertical. Ja ens en tornàvem plens de la foscant remor

15 de plantes, aigües i ocells quan, de darrere el magatzem de ferralles de l'estació del tren, entre munts de carbonissa i estibes de travesses, hem sentit la veu manyaga de la Matilde, que és la filla gran del notari, que ens cridava pel nom. L'hem vista nua entre

20 tendres foscors, i bella, i ens han meravellat les dolces vilanies que deia tot coronant-se d'espígol. Hem penjat llargues cabelleres de fibra fuliginosa als pals del telèfon i, ajudats pel cap de l'estació, hem

27 una] *m. DDI*

26. *l'alberg]* V. 46: 24.

27-28. *una altra ~ miocèniques]* V. 34: n. 7-9.

25 tancat panys i més panys de llarg a llarg de la foradada que esquiva el Roc. De tornada, hem parlat del vil estament del món i, arribats a l'alberg, imaginàvem de la finestra estant una altra lluna i estels novells en un cel d'estructures miocèniques.

Test.: *DDI OPS (PJ') OC2*

6	llurs vestes esfilagarçades <i>DDI</i>
7	pitiera <i>DDI</i>
8	cap cots <i>OPS OC2</i>
8-9	ullmarcit, <i>DDI OPS OC2</i>] ullmarcits, <i>DIA</i>
15	samalons. <i>DDI</i>

1. *l'Alberg de l'Olivera Rodona*] Francesc Carreras Candi, al volum dedicat a la ciutat de Barcelona de la seva *Geografia general de Catalunya* (Barcelona, Albert Martín, s. d.), cita diverses vegades (p. 273, 318, 319, 324, 327 i 979) un terme situat «en lo camí de baixar [de les Corts] a la ciutat [...] anomenat *Olivera rodona*, que s'extenia vers lo N. arribant prop dels *Monterols*» (p. 318). Segons Carreras Candi «s'ha de creure [que] seria un arbre arrodonit artificialment per tenir-lo aparellat per la caça». Foix aprofita el nom per aplicar-lo a aquest «alberg» que segons Josep Moran —que em donà aquesta referència— segurament podria identificar-se amb l'hostal «can Ràbia» de Sarrià.

4. *però del*] Ferrater, a l'«Addenda» a les seves errades, esmenava «però, del», correcció que Foix no materialitzà en cap dels exemplars corregits d'*OPS* (V. l'apèndix A1 de l'«Estudi»).

8-9. *capcots, ullmarcit – ullmarcits*] Sobre aquest tipus de composició, V. 47: n. 6-7. Quant al plural d'«ullmarcit», introduït probablement pel corrector de *DIA*, coincideix amb la proposta de Ferrater a l'«Addenda» de la seva llista d'errades. El cas pot tenir a veure amb el de «dolcíssim» (ε E *TOC OC2*) → «dolcíssims» (*DIA*) de 197: 7. V. l'argumentació de Joan R. VENY-MESQUIDA, «Encara sobre els textos de J. V. Foix publicats a *Quaderns Crema*», *Èls Marges*, núm. 69 (gener 2002), p. 108-109.

9. *guaitat des de*] Ferrater proposava emmarcar el circumstancial que separa el complement directe del verb entre comes i hi corregia, a la mateixa llista, «guaitat, des de».

14. *la Font del Torrelló*] Topònim no identificat.

15. *can Feu*] Es pot referir a la vivenda que «pel que sembla es trobava a la finca que els ducs de Solferino tenien a Sarrià i que era coneguda amb el nom de Can Llança o Can Llançà, el de llurs descendents. Aquest edifici és a la plaça de Sarrià, on avui hi ha la pastisseria Foix» (*Foix-Obiols*, p. 39, n. 23).

16-17. *la Sibília*] V. 25: n. 9. Apareix també a 114: 15.

L'hostaler de l'Alberg de l'Olivera Rodona,
cofat amb gorra frígia, ungia taules i cadi-
res amb llinoses de sol. M'hi he acostat per
llegir-li un versos meus; però del fons del celler on
5 guarda els vinagres, ha eixit una corrua d'homes
uniformats. Damunt els vestits esfilagarsats duien
escrit, arran de pitrera i amb lletres grosses: Poeta.
Han passat davant nostre capcots i xollats, i, ullmar-
cit, han guaitat des de l'erol de la Vila, els camps
10 i llur fam sòlida. Guardats per escarcellers de plo-
matge gris i bec de grua, han desaparegut per la
clariana d'uns pallers. He desat els papers a la
lleixa del pastador, entre pales i sedassos, i amb el
servent hem anat a la Font del Torrelló a omplir els
15 semalons. Quan, de nit, he anat a can Feu a ofre-
nar, enamorat, un gresol de ble primerenc a la Si-
bília, he vist com, mal arrecerades sota un saüc,
dues velles bescanviaven pells de cabra i palets de
riera manuscrits.

Test.: *D DDI OPS OC2 [JU*

- 1-3 Quan ~ pare] Al cap-al-tard d'avui, fredós, [contemplàvem *ratllat*] amagats darrera un barril de calç, contemplàvem ton pare, el carreter, com *D* ~ darrera ~ *DDI*
- 3-5 invisibles, ~ ànimes.] invisibles. *D* ~ ningú ~ *DDI*
- 5-6 el teu ~ d'ofici,] *m. D*
- 6-7 amenaçava, geniüt,] geniüt, amenaçava *D*
- 7 balcon.] finestres. *D* | jo *D*
- 8 endreçats els mandrons,] *m. D*
- 8-9 hem decidit acostar-nos-hi, *D*
- 9 dona] mestressa *D*
- 10 noms] noms adolescents *D* | als] damunt els *D* | seva tenda,] botiga, *D*
- 10-11 hem fugit, espantats. *D*

3. *enratjava*] La forma segueix l'ortografia proposada per Fabra al *DOrt* i al *DGLC*, que *DEnc* i *DLC* esmenen per la més habitual *enrajat*.

5. *el novenari de les ànimes*] *V. 77*: n. 3.

9. *la dona de la taverna*] *V. 29*: n. 5.

Quan guaitàvem, a hora baixa, amagats darrere les conques apilades de l'adober, com el teu pare enratjava desmesurades rodes invisibles, no es veia ningú, i les noies eren al
5 novenari de les ànimes. De tant en tant el teu pare, que creu que és carreter d'ofici, amenaçava, geniüt, els veïns absents de portals i balcones. Quan tu i jo, endreçats els mandrons, vam decidir d'acostar-nos-hi, la dona de la taverna escrivia els nostres
10 noms als vidres glaçats de la seva tenda, i vam fugir espantats.

Test.: *DDI OPS OC2*

- 4 m'exalta *DDI a.c.*
- 6 Comarcal *DDI*
- 8 contrada] enginyosa contrada *DDI*
- 9 recordat *DDI OPS OC2*
- 11 barbaflorit *DDI*
- 13 els] llurs *DDI*
- 14 portat *DDI OPS OC2*
- 15 esbalços *DDI a.c.*
- 16 de] *m. DDI*

9. *recordat – recordat,*] L'afegit de la coma l'havia proposat ja Ferrater a la seva llista d'errades (V. l'apèndix A1 de l'«Estudi»).

14. *portat – portat,*] L'esmena de la coma que fa el corrector de *DIA* ja l'havia suggerit Ferrater a l'«Addenda» de la seva llista d'errades.

15. *esbalços*] La forma no és recollida per cap dels diccionaris normatius (sí, en canvi, *esbalçada*, *esbalçader* i *esbalçar*) i el *DCVB* (V. p. 152) en limita l'àrea d'ús al Pallars, la Conca de Tremp i el Pla d'Urgell.

Ha plogut a bots i barrals i la natura, vigoritzada, ha obert les parpelles amb reflexos maresos damunt la terra fosca. Tanta de claror m'exalta, i m'he enfilat per terra de muntanya, partida vinya i partida bosc, que és de la Comunitat Comarcal, i que paga primícia de tots fruits a la Pia Gaubança de Santa Clara. He arribat, no m'he adonat com, a una contrada on unes petites piràmides de fang blanc m'han recordat, per llur meravellosa projecció, els mots del Gran Romeu barbaflorit, segons els quals Déu és poder de saviesa i de bonesa, i de llibertat. Amb rars instruments de precisió n'he calculat les dimensions i els implícits abismes. Un voler irresistible m'ha portat, entre torrents i esbalços, a la planella que domina la vall immemorial dels avions perduts i de llurs desferrres retrospectives.

Test.: *DDI OPS OC2*

5 (No *DDI*
 9 inatacable?) *DDI*] inatacable?—) *OPS OC2 DIA*
 10 siderals, *DDI a.c.*
 12 Sóc *DDI*

8-9. *la Pedrera Blanca*] Pedrera «d'on van extreure la pedra per construir el monestir» (*Cinc rutes*, p. 154) de Pedralbes. Sovint s'identifica, en l'obra de Foix, amb aquest monestir: «Tot just acabàvem de salvar l'antiga pedrera blanca que dona el nom a Pedralbes.» (*La Publicitat*, 12 febrer 1928; citat a l'*Àlbum Foix*, p. 19).

12. sóc – só] V. la nota a 45: l. 40, 41.

Damunt el cel d'octubre onegen senyeres verdes. Quins són els camins que menen al castell? Tots coneixem el brogit de les ombres que erren, venturoses, per la boixeda de la nit.

5 (—No xiuleu tan fort per les passeres del Congost! Amb cordill fort i tela dura farem avions i globus imbatibles! Cobrim-nos de pèl i pintem-nos bigotis i celles espessos! No sentiu, al peu de la Pedrera Blanca, la divina remor de l'hipogrif inatacable?)

10 Soneu, clarins siderals; desplegueu-vos suaus, constel·lacions; sortiu de les tèbies negrors, cometes púdics! Só jo el més coratjós dels serfs del Prebost que ha de venir.

Test.: *DDI OPS OC2 [JU*

1	Bisbe <i>DDI a.c.</i>
3	recons <i>DDI</i>
5	sotjaven <i>DDI</i>
18	centre <i>DDI</i>
20	intentant] intentant, en va, <i>DDI</i>
25	Pont <i>DDI</i>

1. *el senyor Bisbe*] Per l'«itinerari» traçat a les *Noves raons* (V. l'apèndix C) i els llocs citats a la prosa ha de ser el de Solsona (V. *GEC*, vol. 21, p. 336-337).

6. *pintat ulls hostils a les parets*] V. 31: n. 13-15.

6-7. *al portal major de la muralla*] Hauria de ser el Portal del Pont (V. la nota a la línia 25).

10. *riu amunt*] Hauria de ser el riu Negre, afluent de la dreta del Cardener, que neix prop de Lladurs i desguassa aigües avall del Pantà de Sant Ponç.

12. *esfera amb*] Ferrater proposava «esfera, amb» (V. l'«Addenda» de l'apèndix A1 de l'«Estudi»).

16-17. *la Plaça de la Font*] La «Plaça de Sant Joan, també anomenada de la Font» (*Cinc rutes*, p. 27).

20. *intentant d'encotillar*] Com ja ha observat Cornudella (*Notes*, p. 750), «curiosament, en aquest llibre hi ha els dos únics llocs en què el corrector de Nauta va respectar la construcció *intentar de* + infinitiu». L'altre lloc és 55: l. 21.

25-26. *l'ull central del Pont*] El pont del riu Negre que dona entrada a la ciutat de Solsona pel portal del Pont, que té cinc ulls, el més ample dels quals, el del mig, té una llum sobre el riu de 30 m i una alçada de 25 m (V. una fotografia i quatre pinzellades històriques a Manuel MA-RISTANY, *Els ponts de pedra de Catalunya*, Barcelona, Editorial 92, 1998, p. 192-194).

26. *amb capitells falsos sota braç*] «El Museu Diocesà de Solsona conserva antics capitells i una columna» de l'antiga església romànica que esdevindria catedral (*GEC*, vol. 21, p. 338).

D'amagat del senyor Bisbe, i forasters arribats de nou, hem cremat els espígols a cada cap de carrer i pels racons de la placeta. Tothom ha tancat portes i finestrons amb forrellats medievals; però «sentíem» que ens sotjaven, i hem pintat ulls hostils a les parets i al portal major de la muralla. Hem trucat, inútilment, a l'espardenyer; hem cridat, sense esma, pels canarons de l'hort de les Monges. Es feia fosc i pensàvem d'anar-nos-en riu amunt amb els sarrions carregats de camusses, quan, del costat de la Vall, han arribat, en comunitat, els adeptes amb una esfera amb les colors del crepuscle, a les mans, camí dels Estudis, i seguits dels fàmuls portadors dels gibrells on dormen les oliasses. Ho hem vist tot més clar. S'han obert les cases, i grans i fadrins han sortit cap a la Plaça de la Font. Han hissat un bou mort de fresc dalt el pal que en centra el perímetre, i han ballat amb les testes guarnides amb crineres vegetals. A mitja part, les noies, tot intentant d'encotillar llur natura frondosa, ens han imprecat braços en creu. Flairosses d'espluga humida, han omplert els cossis de caça morta i cendres calentes i, amb mots incitatius, ens han maleït. Ens hem escapat per l'ull central del Pont, amb capitells falsos sota braç.

Test.: *DDI OPS OC2*

- 1 adalerat, *DDI*
 - 5 noms] els noms *DDI*
 - 6 convulses *DDI*
 - 7 carrerons *DDI a.c.*
 - 8 tempestes.] sagrades tempestes. *DDI*
-

10-11. *un llum ~ pretèrit]* V. 34: n. 7-9.

Si venteja, corro, adelerat, els camins irresolts
de la carena. Cobejo grandeses i, amb els
braços submergits a les blancors fulloses i els
peus esquivant tolls, declamo, més alts que la pol-
5 seguera, noms de sants, de reis i d'herois. De nit,
quan les muralles de la vila bateguen convulses, se-
gueixo, a les palpentes, placetes i carrerons, i amb
llaunes velles imito el soroll de les tempestes. Del
pregon dels rònecs s'ouen dolços gemecs. Només
10 el carboner, que viu als afores, té un llum encès,
estel perdut en un cel pretèrit. I prego a Déu, i ric.

Test.: *DDI OPS (PJ) (MA) OC2 [JU LC*

17 olives] olives covades *DDI*
 22 assenyalat *DDI a.c.*
 24 repetia *DDI a.c.*
 25 prestigi *DDI a.c.*

12 gaudeix, *OPS* → gaudeix *PJ*
 13 Torrents, *OPS* → Torrents *PJ*

Foix explicà a Manent (*V. J. V. Foix*, p. 4-5) l'origen real d'aquesta prosa: «El poeta m'havia explicat que en la dècada de 1930 [Carbonell i Sobrevila, a *Cinc rutes*, p. 30, concreten la data a l'agost del 1939] un dia agafà l'autobús de can Galtanegra, línia de Solsona, i demanà que el deixessin baixar al ramal de camí que duia als Torrents. Tot caminant s'alçà un vol de corbs i en una cruïlla Foix va dubtar. Agafà el camí de l'esquerra i aviat albirà una masia i dalt del terrat una dona tota endolada. “Vaig bé per anar als Torrents?”, li demanà. La dona, sense ni respondre, tancà les finestres. Quan va trobar una altra casa de pagès, en demanar aigua, el càntir era buit. Finalment, arribà al nucli petit dels Torrents: l'església i unes cases esparses. En un pedrís, sorrut i capcot, hi havia un pastor. El diàleg fou eloqüent i el transcric tal com me'l dictà el poeta: “Vós viviu aquí?”. “Sí, en aquesta casa”, respongué el pastor. Foix insistí: “És vostra?”. “No, és del bisbat de Solsona, però no és d'ell, no, és d'un tal Foix que morí d'una guitza que li etzibà una mula perquè li donava terrossos enlloc de farratge”. Qui era aquest Foix? Potser l'oncle Joan del poeta? Foix tornà a preguntar: “Escolteu, sabeu on és el senyor rector?”. “No m'hi faig”, fou la resposta lacònica. [...] el pastor li va dir que el mossèn era a la cúria de Solsona. Quan finalment arribà el rector, li ensenyà l'església i dinaren plegats. Després Foix se'n tornà a peu fins a la carretera per esperar-hi l'autobús.» *V. la contextualització d'aquesta prosa i la seva relació amb altres textos de Foix a Cinc rutes*, p. 30-35.

1. *el meu oncle*] *V. la nota de la línia 26.*

3-6, 11. *els passos de Vall-llonga – el Priorat de Desvalls – el serrat de Busa*] Són topònims de la contrada dels torrents de Foix i de Lladurs (*V. Cinc Rutes...*, p. 29-35).

13-14. *al casalot que ha estatjat els meus*] «Can Foix era una gran casa pairal, les propietats de la qual arribaven fins al riu Cardener, on hi ha encara el Molí de Foix» (*Cinc rutes*, p. 35).

20. *la petxina de la pila baptismal de la Parròquia*] «L'església parroquial [dels Torrents], mig enrunada, però amb la petxina de la pica baptismal encara sencera, només conserva dret el campanar» (*Cinc rutes*, p. 30).

Quan he sabut que el meu oncle havia mort d'una guitza de mula —li donava terrossos per farratge— he deixat l'Hostal i, pels passos de Vall-llonga, he arribat al Priorat de

5 Desvalls. He vorejat, tot fent marrada, els torrents de Foix i de Lladurs per arribar a un planell on un vol de corbs, senyorívols malgrat la llegenda i planyívols de llur dissort, ha ombrejat, un moment, les pregoneses dels erms que reivindiquen, monòtons,

10 el meu nom. Volia parlar amb el senyor Rector, però caçava el mussol pels baixos del serrat de Busa i m'ha rebut, en hoste, un pastor que gaudeix, als Torrents, del benefici d'aixoplugar-se al casalot que ha estatjat els meus. Té el seu culte propi, des-

15 caradament heretge, i en els dies filtrats adora el Sol i la Lluna, més alts que tots, segons ell, i els ofrena formatges invocats i olives al quadrant màgic. En temps de fretura, crema herbes macerades, pels tucs més alts, i conjura els astres. Del fons de

20 la petxina de la pila baptismal de la Parròquia, n'ha tret uns pergamins matxucats i allisant-los, grosser, amb el palmell de la mà, m'ha assenyalat, amb un ditàs d'on brollaven herbes nodrides amb fang adobat, un paràgraf on el meu nom es repetia, amb

25 insolent prestigi, a cada ratlla. —*Tot això*, ha dit, és

27	ronca. <i>MA</i>] ronca— <i>DDI OPS OC2 DIA</i> que] qui <i>DDI</i> jo <i>DDI</i>
29-30	bastó] gaiat <i>DDI</i>
30	nit <i>DDI</i>
31	deslletades <i>DDI</i> Cardoner <i>DDI OPS OC2</i>

27 ronca—. *OPS* → ronca. *MA*

26. *d'un tal Foix*] «Qui era aquest Foix? Potser l'oncle Joan del poeta?» (MANENT, *Foix*, p. 5).

27. *ronca*] Ferrater, a la seva llista de dubtes, preguntava: «“ronca” o “ronda”?» (V. l'apèndix A1 de l'«Estudi»).

qui - que] Potser és més lògica, pel sentit literal de la prosa, la primera versió; però la segona té unes connotacions més riques.

31. *el Cardener*] «Riu dels Prepirineus, el principal afluent del Llobregat [...] que escorre les aigües de les serres de Port del Comte i del Verd, el serrat de les Comes, el Pedraforca i la serra d'Ensija.» (*GEC*, vol. 6, p. 273). Neix a la vall de Lord, al municipi de la Coma i la Pedra (V. 177: n. 26-27). Les seves aigües segueixen l'itinerari de Sant Llorenç de Morunys, Solsona, Cardona, i s'uneixen a les del Llobregat passats 8 quilòmetres de Manresa (V. *Els rius de Catalunya*, vol. IX, Col·leccionable de l'*Avui*, Barcelona, 1995).

d'un tal Foix, hereu d'una nissaga morta i que ningú no sap on ronca. No li he dit que era jo, però li he demanat que em deixés els més vells dels seus vestits de pastor, els hi he canviat pels meus i, bastó en mà, recorro dia i nit, amb bous magres i cabres deslletades, el vell reialme del Cardener on, durant segles, els meus han plantat l'ullastre.

Test.: *DDI OPS (P]') OC2 [JU*

4	tard <i>DDI</i>
7	alt <i>DDI a.c.</i> Puig de l'Aguda] Aguda <i>DDI</i>
8	enllà <i>DDI a.c.</i>
9	—esclops,] —socs, <i>DDI</i>
10	sostre <i>DDI a.c.</i>
12	sulfuroses <i>DDI a.c.</i>
13	mals] <i>m. DDI</i>
16	freixe <i>DDI a.c.</i>
22	Rectoria <i>DDI</i>
24	emmalengits <i>DDI OPS OC2</i>

7. *Puig de l'Aguda*] L'Aguda de Torà és un llogaret del municipi de Torà de Riubregós, a la serra de l'Aguda (V. *GGCC*, vol. ix, p. 134).

13-14. *llevar-li els mals esperits*] Segurament fa referència a la festa del Sant Misteri de Cervera que té lloc cada 6 de febrer. S'hi celebra «la gràcia de treure els dimonis del cos dels endimoniats» que té «una relíquia d'una estella de la Vera Creu» conservada a la capella del Santíssim Misteri de l'església de Santa Maria de Cervera. «Cada any, el dia d'avui, en què va tenir lloc el prodigi, és aplicada la relíquia damunt dels possessos i endimoniats. [...] acudien a Cervera gents de terres molt llunyanes [«encara al començament del s. xx», *GEC*, vol. 7, p. 198] atacades de mals nerviosos. El temple s'omplia de pobres gents que amb llurs moviments i contorsions incessants formaven un espectacle depriment.» (*Costumari*, vol. i, p. 739-740).

21. *intentava de*] V. 52: l. 20.

Perquè han ullprès la pubilla del Mas, tocant al riu, els bous de la llaurada, quan ella els mira, s'aixequen nou pams de terra. Ho he vist a ple sol i en tinc els ulls meravellats. Més tard, he
5 sabut que les menges li fugen del plat tantost s'asseu a taula i que, si ronda per l'era, les palleres s'esventen soles, l'aviram vola alt, Puig de l'Aguda enllà, i les sellones escupen l'aigua. A la sala he estat testimoni de la pluja de calçat —esclops, botines
10 i espardenyes— que l'omplen fins a sostre, i que ningú no sap com ni per on entren a l'estança. Els de casa la senyen en les hores sulfuroses, i avui hem aprofitat el pleniluni per a llevar-li els mals esperits. Al punt de mitjanit, estesa la roba de la fadrina al terradet contigu al teulat, l'hem picada
15 amb estris del camp i vares de freixe, i n'hem espolsat el malefici. He sentit com els esperits queien al corrent de l'aigua amb dring de vidre i l'ai! esborronador dels negats invisibles. En entrar a la
20 cambra de la donzella l'hem vista, de la finestra estant, com intentava de cobrir la seva nuesa amb fullaraca sideral. Hem trucat a la Rectoria, i hem encès els ciris de l'altar de Sant Roc. Les butxaques del gec em sobreeixien d'ossos emmelangits

25 pellingues *OPS* → de pellingues *PJ*

25 i pelleringues mortes. El Rector, tot baix i comminatori, m'ha dit: —*Allibereu els mals esperits d'altri i vós, rústec, romaneu amb els vostres!*

Test.: *DDI OPS OC2*

- 2 per què *DDI*
 - 8 veus *DDI a.c.* | severes *DDI a.c.*
 - 12 un] d'un *DDI*
 - 18 collir *DDI a.c.*
 - 21 tivant *DDI*
 - 21-22 extrems *DDI*
-

El carter, esmarrit, m'ha donat un plec de cartes perquè les lliurés, i m'ha deixat la bicicleta. En arribant, cuitós, a l'indret que assenyalaven les adreces, m'he trobat en un pla boscat.

5 Ençà i enllà, equidistants, clarejaven uns números al capdamunt d'uns pals que, en algun temps, devien haver assenyalat les cases d'un carrer. Un brogit de veus, alternativament joioses i severes, m'ha atret al bruguerar on tampoc no hi havia gent

10 ni hostal. Però en un puig que jo recordava d'haver vist envinyat, senyorejava un mur que m'ha fet creure que em trobava davant un dels casals que cercava. El mur era sol i el portal s'obria a les clars d'un precipici. Amb un fons de paisatge llunyà,

15 hi havia una taula llarga, en una estança esborronadorament aèria damunt la qual perlejaven vestits de nit, d'home i de dona, capells ornats amb flors acabades de collir, i centenars de copaltes emancipats i supersticiosos. M'ha esglaiat de veure,

20 al fons de tot de la timba, el carter que passava, àgil, per una corda fina tibant entre dos àlbers extrems, i carregat amb un feix de bastons i insígnies autoritaris. He mirat de nou les adreces escrites en

- 24 contrada *DDI*
25 l'alfabet *DDI a.c.* | entornat *DDI*
26 polsosos. *DDI OPS*] polposos. *OC2 DIA*
-

26. *polsosos (DDI OPS) – polposos (OC2 DIA)*] Restauro la lliçó original perquè no fa l'efecte que la darrera sigui una innovació foixiana sinó més aviat un error del teclista d'*OC2*.

25 el parlar d'aquella contrada, i del qual desconec
l'alfabet, i me n'he tornat tot omplint-me les butxa-
ques de pinyols calcigats i polsosos.

Test.: *DDI OPS (PJ) OC2*

- 4 al llarg] a llarg a llarg *DDI*
 8 beberri *DDI OPS OC2*
 11 borrava *DDI*
-

4. *la platja*] Si, segons sembla, l'acció de la prosa té lloc a Sitges, podria ser qualsevol de les d'aquesta vila.

12-15. *Els estels ~ mans*] *V. 34*: n. 7-9.

13. *Gertrudis. V. 3*: n. 7-8 i 25: n. 9.

15-16. *la vila pel costat d'Aigua Dolç*] Aiguadolç és el «nom que es dona a la cala i platja que hi ha a l'E de la punta de *les Forques*» (*Els noms... de Sitges*, p. 59).

18. *el Cafè dels Omesos*] Carmen Sobrevila pensa que es tracta del nom deformat d'un cafè que existia, a Sitges.

M'han deslligat a riba mar. Els corsaris eren
cecs i, perduts en l'alba engolidora dels
blaus de nit, he vist com centenars d'ho-
mes desmallaven al llarg de la platja. Volia provo-
5 car-los al born extrem; però els pirates, on eren? I
els enginyosos pescaires caranegres? Si vingués,
bocarruda, la mossa de l'Hostal! N'he blasmat, i
del seu pare, beverri i fill de bagassa. Vagaré sem-
pre més per eres i cabrisses i, al foscant, pels es-
10 corrancs del Puig, escriuré els meus cants hostils.
(Ja, més tard, una dolça pluja esborrava el pujol i
els seus vinyars, el mar, l'oliverar i els pins. Els es-
tels d'argent del teu vestit de ball, Gertrudis, s'han
marcit, despresos, als clots oblidadissos de les me-
15 ves mans.) D'entrada a la vila pel costat d'Aigua
Dolç, he trobat el mestre d'aixa i li he donat els lli-
bants per si en tenia fretura i, plegats, hem entrat
al Cafè dels Omesos.

Test.: *DDI OPS OC2 [MH*

- 1 carrer *DDI a.c.*
 - 2 d'amoniac *DDI a.c.*
 - 6 sediment *DDI*
 - 7 d'aerolit *DDI*
 - 8 passat *DDI a.c.* | puntetes *DDI a.c.*
 - 9 vermelles *DDI a.c.*
 - 13 terenyines *DDI*
-

9-10. *hem penjat ~ guixos. V. 34: n. 7-9.*

12-13. *Una brisa ~ celestes] V. 1: n. 7-8.*

14. *la Punta de l'Atzavara]* Topònim no localitzat.

De cap a cap de carrer, ple de clarors seques amb deix d'amoníac, hi havia el malendreç de sempre: bótes desajustades i descenyides del rovell de les rotllanes —on, d'infants, imaginàvem històries bíbliques—, un feix d'oliu, galledes amb sediments de laques, cubells amb fragments d'aeròlit i caixes amb engrut d'escates plenes d'argiles. Hem passat, de puntetes, cofats amb caperulles vermelles, i hem penjat estels de cuir retallat, a la tija dels guixos. L'home de la serradora ha tapat, amb borres espesses, les portadores que obstrueixen el pas a les cales. Una brisa suau ha mogut les teranyines celestes i, a la calma de l'hora, hem desat els pergamins a la Punta de l'Atzavara. D'amagat dels altres, he cremat les herbes de l'epistolari, i he fugit sorres enllà.

Test.: *DDI OPS (PJ') OC2*

7 quadrant *DDI*
 10 tivant *DDI* [prima] sòtil *DDI a.c.* sotil *DDI d.c.*
 17 testaferre *DDI*

3. *la punta del moll*] Si l'acció de la prosa té lloc a Sitges, cosa que no queda clara, seria el «nom donat, no correntment, a la Punta» (*Els noms... de Sitges*, p. 122), que «és l'extrem del Baluard que entra al mar davant de la Parròquia» (*Els noms... de Sitges*, p. 139).

12-13. *no eren però pirates, ni flors, ni papallones ans* (*OPS*)] Ferrater era partidari d'esmenar «no eren, però, pirates, ni flors, ni papallones, ans» tal com apunta a l'«Addenda» de la llista d'errades (V. l'apèndix A1 de l'«Estudi») però no hi ha constància que Foix assumís la proposta.

17. *testaferre - testaferro*]. V. 42: n. 13.

Havíem deixat la moto, que és la primera que hem vist esmaltada amb figures mitològiques, a la punta del moll. Desalgàvem les cordes d'una barca quan, de costat del dic, han
5 aparegut quatre pirates esprimatxats i durs, més alts que persona humana, que navegaven a la deriva damunt un singular quadrat de fusta. Cadascun d'ells se sostenia, rígid, en cadascuna de les puntes extremes de la insòlita caixa. De boca a boca
10 aguantaven, tibant, una corda prima per on lliscaven, amb perlejant frisança, papallones i flors. Refets, ens hi hem acostat sense escomesa. No eren però pirates, ni flors, ni papallones ans les quatre tiges dels roserars que, amb cremors de posta, fe-
15 cunden els elements en amainar la tarda. Ens n'hem tornat a vila carregats d'inútils terrisses i ho hem contat, meravellats, al testaferró del setmanari de la vegueria.

Test.: DDI OPS (PJ') OC2

3	lluna DDI a.c.
10	Pradell DDI a.c.
13	nodrien DDI a.c. Informats DDI a.c.
22	erols DDI a.c.
23	Tecla DDI a.c.

8 tronc OPS → tronc, PJ

1. *el Pradell*] Catalanització foixiana del nom del Casino «Prado Suburense fundat en 1877 en un local de balls que es construí en 1869 [...] a l'hort de la Marineta [...]. El casino era entre el carrer de Jesús i el de sant Isidre [...]. L'entrada era pel primer d'aquests carrers [...]. El nom sembla imitació del d'una societat barcelonina dita El Prado Catalán i a poc de la fundació s'uní al Prado l'antic Casino Suburense» (*Els noms... de Sitges*, p. 137-138), «entitat que era a la meitat de la banda N de l'actual Cap de la Vila» constituïda «en el cafè que en tal lloc tenia en Peret Espardenyer, amb membres de la colla del Gra» i inaugurada el 1861 (*Els noms...*, p. 156). Irònicament, se'l coneixia com «el casinet de dalt» (*Els noms...*, p. 77).

2. *el Recés*] Catalanització foixiana del nom de la societat recreativa «El Retiro, constituïda l'any 1870 principalment amb antics socis del casino Primero de Sitges» (fundat el 1861, al carrer de sant Francesc, a can Laureano segons *Els noms... de Sitges*, p. 138), el nom del qual «prové segons uns de la societat de Barcelona El Buen Retiro [...] segons altres d'El Retiro de la Vejez» (*Els noms...*, p. 142-143). Irònicament, se'l coneixia com «el casinet de baix» (*Els noms...*, p. 77).

13-14. *Informats, de*] Foix no sembla haver seguit la recomanació de la llista d'errades de Ferrater de treure la coma: «nodriem els Freturants Informats de blats» (V. l'apèndix A1 de l'«Estudi»).

23. *santa Tecla*] L'església parroquial de Sitges està consagrada a sant Bartomeu i a santa Tecla. (V. 61: n. 14-15).

Els partidaris del Sol s'aplegaven al Pradell a l'hora d'alba; llurs adversaris del Recés sortien només quan feia lluna, i es recloïen en antres ignorats, en temps de lluna nova. Cada confraria tenia la seva bandera i cadascun dels germans exhibia símbols adients a la seva ortodòxia transcrits en colors al·lusives damunt cartells sostinguts per un tronc l'alçada del qual augmentava de dia en dia en la mútua rivalitat. Em vaig fer frare del Pradell, i de l'aurora al crepuscle passejava per munts i platges la meva pancarta, més alta que cap, on hi havia pintat un esparver coronat de gira-sols. Si els del Pradell nodríem els Freturants Informats, de blats i fruits il·lustrívols, els del Recés els proveïen de carbons i betums. Tothom de la vila havia triat la seva facció i abrandava el conflicte. Els bàndols s'enfrontaven amb invulnerable gravetat: Un minyó pradellenc no s'amullerava amb cap fadrina arrecerada ni, a la inversa, cap arrecerada no hauria follejat amb un pradellenc. Bel·licosos, els uns i els altres mandronejàvem tot temps per sorral i erols, i el qui guanyava un trofeu a l'adversari l'oferia tantost a santa Tecla, i els seus el coronaven. Si els del Pradell proclamaven que entrar en

- 33 els] llurs *DDI*
 34 vam *DDI a.c.*
 36 els] llurs *DDI* | pals *DDI a.c.*
 37 enfilar-se, *DDI*
 43 xarracs *DDI OPS* | pasquals *DDI a.c.*
 45 assexuats, *DDI OPS* | per] per a *DDI*
 46 caratocs *DDI a.c.* | pels] per llurs *DDI a.c.*
 48 mosts *DDI a.c.*
-
- 29 jaure *OPS* → jeure *PJ*
 37 enfilar-se *OPS* → enfilar-se, *PJ*
 43 xarracs *OPS* → xerracs *PJ*
-

30. *L'altre dia quan, a]* Ferrater, segons apunta a l'«Addenda» a la llista d'errades, hauria corregit «L'altre dia, quan, a».

32. *les Illes]* Carmen Sobrevila em comunica que Foix, com molts, usava sovint aquest apel·latiu per referir-se a les illes Balears.

37-38. *enfilar-se a corrua feta, a]* A la llista d'errades de Ferrater hi ha la proposta finalment ratllada de treure la coma de «feta, a». En canvi, a l'«Addenda» a aquesta llista, proposa posar-ne una després d'«enfilar-se».

39. *ullenyorat]* Sobre aquest tipus de composició, *V. 47: n. 6-7.*

41. *la Ribera]* *V. 9: n. 12.*

43. *xarracs – xerracs]* L'error havia estat advertit ja per Ferrater.

44. *la Morisca]* «Àmplia cala, uns 600 m a l'E de la de Vallcarca [...]. El nom deu ser probablement record de les emboscades de pirates africans, que van durar fins al segle XIX.» (*Els noms... de Sitges*, p. 123). El nom assenyalava també la *punta*, el *sorgent* d'aigua dolça, la *cova* i el *fondo* d'aquesta cala (*Els noms...*, p. 124).

la Foradada] «Roca que és vers la meitat de la banda E del fondo de les Àligues» (*Els noms... de Sitges*, p. 95).

46. *caratocs]* Sobre aquest tipus de composició, *V. 47: n. 6-7.*

47. *la Fassina]* La Fassina és la «casa que és a vorera S del fondo de Jafre, 150 m al NE de can Marcer [...] A meitat de segle XIX consta l'existència a Jafre d'una fàbrica d'aiguardent o fassina [...], i precisament d'aquell temps (primera constància en 1867 [...]) és el canvi de nom antic de la casa, mas de la Font, per l'actual de Fassina» (*Els noms... de Sitges*, p. 180-181).

25 el Sol era ésser llum en l'etern, els del Recés repli-
caven que se submergien, amb pler, a la perennitat
de la mort. Si aquells es lloaven de folgar amb dona
fresca al brollar de les fonts, aquests es feien un
30 goig de jaure entre fumeres en un nimfeu desallot-
jat. L'altre dia quan, a platja oberta i entre dos
llustres, anàvem a combatre'ns, del cantó de les
Illes va aparèixer un estol de barques de pesca, fo-
rasteres. Van ancorar davant nostre mateix i els tri-
pulants van amarrar, llests i callats, i després de
35 desar llurs temibles coltells en fundes de cuir, van
hissar, negres, els ormeigs als pals, i ens van mirar
malfiats. Enduts per la fe, van enfilarse a corrua
feta, a les naus, en van davallar caixes i més caixes
de peix ullenyorat i, amb gests intimidants, van
40 obligar els del Recés a carregar-se-les al cap i a
dur-les, Ribera enllà, sense repòs. Gambaires, no
gosaven ni somicar. Nosaltres, lliberts, els vam
acompanyar al ritme dels xerracs pasquals, i abans
d'arribar a la Morisca, van entrar a la Foradada on
45 van desaparèixer, asexuals, per sempre. Els foras-
ters caratoscs van salpar, enfosqueïts pels ormeigs
estesos; nosaltres vam anar a la fassina a flairar els
mosts, i vam llençar els mandrons al cubell de les
tries. D'ahir ençà, als terrats i balconcs de la Vila, a

50 campanar *DDI a.c.*

50. *la punta del Baluard*] Punta del «promontori rocós, que senyoreja la *Ribera* de la vila de Sitges [...]. Està ocupat per l'església i per una petita placeta, que ocupa el lloc de l'antic cementiri que va ser traslladat l'any 1824 [...]. En 1887 s'hi plantaren arbres [...]. El VII.1972 es van il·luminar amb reflectors, tant la roca com l'església [...]. El 5.IV.1972 s'hi col·locà, encarat a mar, un canó antic, que estava mig enterrat, fent la guardacantó, al mateix *Baluard*, dalt de l'escala que baixa a la platja pel cantó de terra, a la banda S [...]» (*Els noms... de Sitges*, p. 65).

el campanar] «Fou construït juntament amb l'església parroquial [de Sitges] en el segle XVII, però amb acabament pla sense lloc per a les campanes [...]. Probablement en 1746 s'hi van fer uns arcs per a les campanes cobrint-los amb un sostre pla [...]. En 1863 [...] es coronà el campanar amb una barana i una cúpula amb una imatge de la Mare de Déu al cim» (*Els noms... de Sitges*, p. 73). Sobre l'església, V. la nota a les línies 14-15 de «Sortits del Cap de la Vila...».

- 50 la punta del Baluard i al cim del campanar, oneja un penó únic, vermell, amb la imatge del Sol i els seus atributs virils.

Test.: *DDI OPS OC2*

2	espès <i>DDI OPS OC2</i>] expès <i>DIA</i>
7	l'estuva <i>OPS a.c.</i>
8	carmins <i>DDI a.c.</i>
9	desparellades <i>OPS d.c.</i>
11	l'aigua <i>DDI</i>
15	gamfarons <i>DDI</i> darrera <i>DDI a.c.</i>

1. *el Cap de la Vila*] «Nom donat a les terres de fora del raval, fora muralles, a l'extrem N del carrer Major [...]. Amb el pas del temps van quedar rodejades d'edificis i convertides en plaça, que va anar sofrint diverses transformacions urbanístiques [...]. Malgrat haver conservat sempre el seu nom tradicional, ha rebut oficialment els noms de plaça Nova, del marquès de Mont-roig, de Durruti i, des de 1939, altra volta el de Cap de la Vila.» (*Els noms... de Sitges*, p. 75).

2. *carrer de Mar*] «Sembla ser els carrers que vorejaven la platja, és a dir, els avui anomenats de la Ribera i del port de n'Alegre.» (*Els noms... de Sitges*, p. 115). Carbonell i Sobrevila (*Cinc rutes*, p. 52) afirmen que es correspon amb «el carrer Major, que va d'aquesta plaça [del Cap de la Vila] fins a l'Ajuntament, a tocar de l'església, al promontori del Baluard».

6. *carotes*] *V. 10*: n. 3, 8.

7. *la Ribera*] *V. 9*: n. 12.

la Vidua es colrava, nua] El 8 de setembre de 1920, Josep Obiols escriu una postal a Foix des de Siena on li pregunta: «La vídua Parés que em va dir que tenia de venir a Itàlia, saps si ha vingut o no?» (*Foix-Obiols*, p. 107, i nota 2); el 13 del mateix mes, contestant aquesta pregunta, Foix li diu: «La vídua Parés la vaig trobar a Sitges mig quillada» (p. 111), un *quillar-se* la traducció literària del qual podria ser el «colrar-se» de la prosa. No sé fins a quin punt aquesta «Vídua» té a veure amb la famosa Vídua de Sarrià, personatge que Foix aprofità per crear un correlat literari que apareix diverses vegades a la seva obra (*V. 122*: n. 1).

7-8. *l'estuba dels carmins*] La correcció de «l'estuva» (a *OPS*) és conseqüència de la proposta de la llista ferrateriana d'errors (*V. l'apèndix A1 de l'«Estudi»*). És probable que el nom dels «carmins» alludeixi a algun lloc determinat de la Ribera que, tanmateix, metaforitzat, no he sabut desxifrar. En tot cas, no apareix com a tal a *Els noms... de Sitges*.

8-9. *l'Amèlia, ~ bicicles*] *V. els vers 8 del sonet «Fugiré carrer enllà...» de Sol, i de dol*: «la Madroneta es despulla al garatge» (*V. 45*: n. 7). Sobre el símbol dels pneumàtics, *V. 152*: nota inicial.

9. *desaparellades – desparellades*] La correcció assumida per Foix i materialitzada sobre *OPS* a l'exemplar de Sobrevila és a proposta de Ferrater. Però, amb Cornudella (*Notes*, p. 751), penso que «el sentit ('desmuntades de la bicicleta' i no pas 'separades l'una de l'altra') aconsella no fer-ne cas», i per tant prefereixo no adoptar la lliçó d'*OPS d.c.*

14-15. *la Parròquia*] «Església del poble [de Sitges], situada sobre el mar, a la Punta.» (*Els noms... de Sitges*, p. 130).

16. *la Punta Grossa*] «Punta de mar, extrem O de la prominència d'Aiguadolç, sobre la platja dels Balmins» o «Prominència rocosa, travessada pel túnel més a l'O dels del terme de Sitges, a l'O de la desenrocada» i, «potser per proximitat, el turó que hi ha immediatament al NE de la punta Grossa» (*Els noms... de Sitges*, p. 104).

Sortits del Cap de la Vila, hem abocat un gruix
espès de serradures carrer de Mar avall. Hi
hem passat per damunt, descalços, a l'hora
que els sabaters i llurs amants, que és la dels mig-
5 dies d'agost, abocats a les finestres, imiten perso-
natges antics, amb carotes d'estopa. En arribant a
la Ribera, la Vídua es colrava, nua, a l'estuba dels
carmins, i l'Amèlia, franca, es despullava al magat-
zem dels bicicles entre rodes desaparellades i pneu-
10 màtics desembotits. Gallards, anàvem a tirar-nos a
l'aigua, quan una florida d'esquerdes ha transfor-
mat la mar en una Ucraïna tipogràfica amb pics,
gorges i llacunes esborradissos. Malforjats amb ro-
bes moresques, ens hem enfilat, pel dret, a la Par-
15 ròquia, hem tret els gonfanons de darrere l'altar de
sant Bartomeu i els hem plantats a la Punta Grossa.

Test.: *DDI OPS OC2*

- 3 darrera *DDI*
- 4 l'Eixopluc *DDI*
- 6 fustagasses *DDI OPS OC2*
- 7 per les cales] als calancs *DDI*
- 14 de rel, *DDI*
- 17 arrancat *DDI* | portolans] portuaris *DDI*

1. *el Golf]* Aquest topònim no apareix a *Els noms... de Sitges*, on segons sembla està localitzada l'acció d'aquesta prosa.

6. *fustagasses – fustegasses]* L'esmena del corrector de *DIA* per la forma normativa (V. *DCVB*, vol. VI, p. 105 i *DGLC*) cal relacionar-la amb les vacil·lacions dactilogràfiques del poeta al voltant de la vocal neutra (V. el § 6.3.7. de l'«Estudi»).

7. *calancs – cales]* És possible que el canvi fos degut al corrector d'*OPS*, ja que no hi ha altra documentació de *calanc*: el *DCVB* (vol. II, p. 835) remet a *calanca* i reproduïx aquest fragment foixià.

11. *la Vila]* Aquí és, evidentment, la vila de Sitges.

estendards teixits] Ferrater proposava «estendards, teixits» a la llista d'errades (V. l'apèndix A1 de l'«Estudi»), suggerència que Foix, segons sembla, no va admetre.

12. *la torre del Baluard]* Podria ser la Torreta («Nom de la plataforma rocosa que hi ha a l'extrem O de la platja de Sant Sebastià, junt a les cases de la vila» el nom de la qual «recorda que allí hi hagué una de les torres de defensa de la vila»; *Els noms... de Sitges*, p. 160), que dona nom al baluard de la Torreta («donat al recinte de la Torreta, emmurallat en forma de barana sobre el mar»; *ibid.*), dit també baluard Vidal i Quadres (*Els noms...*, p. 166). V. també 60: n. 50.

15. *el nostre Comú]* És el consell de la vila de Sitges. Sobre els diferents avatars de l'edifici V. *Els noms... de Sitges*, p. 166.

16-17. *el passatge de les Notaries]* Carrer no identificat.

18. *el vinyet]* Podria referir-se al santuari del Vinyet, «capella dedicada a la Mare de Déu, que és a 1,5 Km a l'O de Sitges i 450 m al N del mar. El nom deu derivar dels camps conreats de vinyes del voltant» (*Els noms... de Sitges*, p. 167-168). O, senzillament, a algun d'aquests vinyets.

No eren pas iots del Golf amb contraban de
càustics com deien els qui, amb guants d'es-
cata, jugaven a la morra darrere la gavarra
de salvament de l'Aixopluc dels Nàufrags; ni tam-
5 poc galions amb carregament de mulates com creia
jo, tot untant amb sèu les fustegasses que arreplego
per les cales en els canvis de lluna; ans una flota
de guerra amb milers de combatents qua han ocu-
pat la platja coronats de turqueses i amb armes
10 desconegudes. Han avançat, callats, i han assetjat
la Vila després d'hissar llurs estendards teixits de
corda i fulla, a la torre del Baluard i a la del Far.
Llur capitost, silenciós, ens ha ensenyat un paper
on hom ens comminava si no canviàvem, d'arrel, el
15 regiment secular del nostre Comú. Per amagatalls
desconeguts de l'invasor, hem entrat al passatge de
les Notaries, hem arrencat dels almanacs portolans
els fulls del divendres i hem escapat pel vinyet.
Hem fet el distret ensitjant gra negre i pellofa seca
20 tot esperant l'hora d'alba.

Test.: *DDI OPS (PJ') (MA) OC2*

- 1 bogant, *DDI OPS OC2*
 9-10 contrarrem? *DDI*
 12 al *DDI*] el *OPS OC2 DIA* | agostenc, *DDI*] agostenc *OPS OC2 DIA*
 16 platja *DDI a.c.*
 18 d'alçada *DDI* | de la] de llur *DDI*
 23 enllà *DDI a.c.*
-
- 11 sec *OPS* → séc *MA*

1-2. *la punta de les Coves*] «Punta marina, que és aproximadament 1 km a l'O de la riera de Ribes» (*Els noms... de Sitges*, p. 84).

12. *el migdia marès, al fumall agostenc, acull – el migdia marès, el fumall agostenc acull*] Sobre la lliçó d'*OPS*, Ferrater proposava recuperar la coma després d'«agostenc» (V. l'apèndix A1 de l'«Estudi»).

16. *cap de Grills*] «Punta que forma la ribera O de la riera de Ribes en arribar al mar» (*Els noms... de Sitges*, p. 103-104).

Hauríem arribat, vogant, fins a la punta de les Coves; però els remes resistien al nostre esforç i la barca havia encallat, contranatural, en mar profunda. Dúiem un carregament de partitures amb composicions escrites al baterell del sol i de la sal. Les hem llençades a l'aigua per a alleugerir la nau, però aquesta, immòbil en una mar passiva, ha vençut el nostre coratge i hem invocat, submisos, llebetjada. Qui sirgava, invisible, contra-rem? Qui llastava amb fardells imponderables? Quin sec ignorat envilia quilla i buc? O era cert que el migdia marès, al fumall agostenc, acull els misteris que refusa la nit? Captius d'una potència rival, nodríem la imaginació de proeses antigues i d'arriscades previsions. Tot d'una hem vist com del costat de cap de Grills i desflorant la platja, s'acostava una filera de gegants de més de cinc metres d'alçària la figura dels quals s'esprimatxava de la base a la testa —que era només un punt ortogràfic damunt el triangle d'una vesta en negre pur— i evocava la de les imatges bètiques i llurs encaputxats. Hauríem cridat, confosos, si llurs siluetes, projectades ençà i enllà, i allargassades, no haguessin reproduït amb tanta d'exactesa un estol de galions en ordre de combat. Hem saltat entre gànguils

31 esquifidesa *DDI*

26. *Punta Ferrosa*] «Punta que hi ha a l'O de Vallcarca, exactament al S de l'ermita de la Trinitat.» El nom prové del «color d'una mar cendrosa i esblanqueïda» (*Els noms... de Sitges*, p. 93).

27. *els Balmíns*] «Forma actual del nom de tres petits entrants de terra, que hi ha a l'E de Sitges entre la punta de les Mabres i la punta Grossa.» Els tres entrants s'anomenen «el balmí gran» (a l'extrem més oriental), «el balmí mitja» o «del soldat» i «el balmí xic» (a l'extrem més occidental) (*Els noms... de Sitges*, p. 65).

navilis cap a les sorres pel costat de Punta Ferrosa i, a les envistes dels Balmins, hem sobtat les nostres balladores d'anit, les quals, ignorants de la presència dels Triangles Anquejants, es capbussaven i reien. Ja el con tenebrós dels fantasmes solars encaçava la nostra humana esquifidesa, quan el xiscler d'una de les noies ha fet que ens tiréssim a l'aigua per a salvar-les. Però les mans se'ns han omplert d'algues amb ròssec de cabellera i, a migdia suprem, ha fet nit.

Test.: *DDI* (o*DDI*) *OPS* (*PJ'*) *OC2*

6	treiem <i>DDI</i> circular <i>DDI a.c.</i>
10	lluminosos <i>DDI a.c.</i>
15	per què <i>DDI</i>
16	mitja nit <i>DDI</i>
19	al canyar] a l'eixut de les canyes <i>DDI</i>
<hr/>	
13	del <i>OPS</i> → el <i>PJ</i>

Segons s'ha donat a conèixer darrerament (*Històries il·lustrades de Sarrià*, Barcelona, Columna, 1997, p. 46), dins el primer lustre dels anys seixanta, els veïns del carrer de Gresolet i de Setantí de Sarrià, a instàncies d'una veïna, la senyora Vda. Carbonell, van voler recordar la participació del veïnat en les processons d'aquells anys en un llibre: *El llibre d'or del carrer Gresolet*, del qual només es materialitzà un sol exemplar. El volum, amb les col·laboracions manuscrites, anà prologat per Foix, el qual aprofità l'ocasió per rememorar aquesta prosa en els termes següents: «Fa anys que vaig escriure —en un florilegi de poemes en prosa— que els veïns del meu carrer vivim tots en cases iguals, amb silencis muntanyencs, i que, de nit, quan couen [*sic*] les ments [*sic*] i grana la lluna, tots traiem el cap per la finestra i ens mirem els uns als altres, i ens somriem, manyacs. De tant en tant, sentim un sotrac que imita el dels trens invisibles i llunyans. Els nostres fronts d'astrònom són lluminosos, i els braços i les mans, transparents, pengen, amb floral defallença, per la façana. Els dissabtes, al cap de tot del carrer, entre ginestes flairants, apareix la cara que només podem veure, dolça, al foscant d'aquell dia. Hi podria afegir, ara, que els veïns —i els d'aquells les cases dels quals donen al carrer—, ixen als portals de llurs cases, i ells, tan solitaris, s'agleven, dones i artesans, fadrines i donzells, amb la pia fervor de teixir amb aquelles ginestes i d'altres flors que dóna el temps, i amb branquillons fullats de bon anomenar a les clarors eucarístiques, un tapís amb flonjors d'alba, destinat a la Divina Petja.»

1. *el meu carrer]* V. 2: n. 1.

14. *En Simó Ponç]* Personatge no identificat.

19-20. *l'avinguda dels trapezís]* Cf. 206: 5.

Els veïns del meu carrer vivim tots en cases
iguals. Són tant petites com una cabana pi-
rinenca, i de lleny. Bastides damunt uns
troncs de pi, tenen un ull de bou com a única ober-
5 tura. De nit, quan coven les mentes i grana la lluna,
els veïns traiem el cap per la finestra circular, i
ens mirem els uns als altres amb un somriure ma-
nyac. De tant en tant sentim un sotrac que imita el
dels trens invisibles i llunyans. Els nostres fronts
10 d'astrònom són lluminosos, i els braços i les mans,
transparents, pengen, amb floral defallença, per la
façana. La randa de la neu amaga, al fons de tot
del país, la dolça cara que només podem veure al
foscant dels dissabtes. Avui En Simó Ponç, cap de
15 la càbala i teürg, m'ha donat un filtre perquè l'abo-
qués a l'estany on les noies es banyen a mitjanit de
Sant Joan. Li he dit que no i, d'amagat del veguer,
que viu dels seus horòscops, he esquinçat la carta
del zodíac al canyar, i m'he allunyat per l'avinguda
20 dels trapezis.

Test.: *DDI OPS OC2 DIA*

7 dia *DDI a.c.*
 10 barnissos *DDI*
 12 comins *DDI*

- 1-2. *el campanar*] V. 14: n. 6.
2. *el carrer gran*] És un altre apel·latiu del carrer Major de Sarrià: la *Nota autobiogràfica*, per exemple, diu: «amb botiga parada al carrer Gran [...]».
3. *diürns*] Ferrater, a l'«Addenda» a les errades proposa afegir una coma després de «diürns» (V. l'apèndix A1 de l'«Estudi»).
7. *En Bernat de Banyeres – En Pere Baruç*] Personatges no identificats.

De nit, els carrers s'agleven al peu del campanar. Només al carrer gran cremen els petro-
lis diürns i s'omple del tràfec de centenars de
mercaders de tots els temps i països. Van i vénen,
5 callats, i bescanvien paraments d'aigua, pètals bo-
reals, vents de mapamundi i ombres nòmades.
L'altre dia, amb En Bernat de Banyeres i En Pere
Baruç, vam decidir d'anar-hi tocades les dotze; però
tantost vam intrigar per barrejar-nos-hi, la fosca
10 havia engolit els vernissos. Quan al defallir de les
boires hi anem de nou per arreplegar les engrunes,
encabassem camamilles i comins, o l'aura dels fo-
nolls amb fibres tardanes. Si aleshores miro el car-
rer dels mercaders amb un vidre fumat, reveig el
15 tragí de la nit i oeixo remors de ferralla de meca-
nismes futurs; però les mans em cremen i, ple
d'excessos, m'esforço per no cridar els adeptes.

Test.: *DDI OPS OC2 DIA*

9 darrera *DDI*
12 i *DDI a.c.* | sèquia *DDI a.c.*

2. *can Cuiàs*] Casa situada al carrer dels Paletes, entre el carrer Major (V. 2: n. 1) i la plaça del Consell de la Vila (V. 119: n. 9).

3. *la claustra*] A Mallorca, la «clastra» o «clasta», per contracció de *claustra*, és el «pati situat a la part anterior o central d'una casa de pagès, envoltat de les habitacions i altres dependències de la casa, com bovals, pallisses, porxades, cotxeria, etc.» (V. *DCVB*, vol. III, p. 194).

5-6. *les túniques dels Portants del Sant Crist*] «En alguns actes religiosos, com és ara els penitents en les processons o els portants del Sant Crist en el viacrucis», s'utilitza una *vesta*, o «túnica talar utilitzada per laics» (*GEC*, vol. 24, p. 55).

10. *els Prats*] Topònim difícil d'identificar, si és que té un correlat concret.

12. *Elvira*] V 26: n. 12.

Amb sacs balders hem enfosquit el pati que el vell de can Cuiàs anomena, no sé per què, la claustra. Hi hem posat, dretes a tall de columnes, barres de glaç per on hem vagat hores i hores, i callats, vestits amb les túniques dels Portants del Sant Crist. De cop hem sentit la veu d'una noia que deia: —*L'etern és pertot, i ara; lleveu-vos els guants i davalleu als torrents*. He saltat, sol, per la paret de darrere i, fondals enllà, he corregut fins als Prats on homes antics embalen motors amb destinació anònima. He dit, amb veu baixa, el teu nom, oh Elvira!, i, vorejant els marges de la sèquia, he calcigat panotxes.

Test.: *DDI OPS OC2 DIA*

23 captessin *DDI a.c.*
23-24 partitures *DDI a.c.*
24 guerra *DDI a.c.*

3. *el Frontó] V. 7: n. 1, 13.*

Establíem damunt unes insòlites pissarres l'obliquïtat de la línia descrita per les pilotes llançades al ras de les parets del Frontó. I, també, les dimensions de llurs ombres en projectar-se, oh delectança!, al fosc de la pista. Em parlaves, abstret, de la Contrada i de l'Amor, contingents. Afirmaves, amb mi, l'Home perpetu, la Unitat i el Nombre. Però en reprendre el nostre solaç, partit perdut, els atletes, la pista, el joc celeste d'ombres i llur divina geometria, havien desaparegut. Al peu d'una figuera arribava, regalimant d'un aiguat llunyà, una berlina xarolada, de dos cavalls, guiada per un estrany personatge vestit amb oripells napoleònics. Tu asseguraves, il·lús, que l'ocupava una bella dama; jo, un venerable pastor anglicà. Quan ens miràvem per establir el debat, no ens hem reconegut. (Qui ets? Qui sou?, ens dèiem, solitaris, l'un a l'altre. La brisa suau esvania, cels enllà, roses mòrbids i intranscrivibles.) Ja de tornada i amb l'adreç del joc a coll, he recordat el brum de la pilota després de petar damunt la paret amb ressons pregons d'espluga i claror de cisterna, i m'ha estranyat que no el captessin, per a il·lustrar llurs partitures, els músics nous enervats per la guerra, i que deliren per terres toscanes.

Test.: *DDI OPS OC2 DIA*

6	obert,] obert <i>DDI OPS OC2 DIA</i>
6-7	solitàries <i>DDI a.c.</i>
10-11	soledats, <i>DDI</i>
13	sentit <i>OPS d.c.</i>] sentits <i>DDI OPS a.c. OC2 DIA</i>

2-3. *les monges del cantó de Ses Esplugues*] Sembla que cal identificar-les amb les del monestir de Pedralbes (*V. 80: n. 1*).

4. *la Vila*] *V. 3: n. 2*.

6-7. *s'han obert solitàries*] «solitàries» o «soles»?» pregunta Ferrater a la seva llista de dubtes (*V. l'apèndix A1 de l'«Estudi»*). I, com diu Cornudella (*Notes*, p. 751), «Foix ratlla la segona opció i afegeix les comes al davant i al darrere de *solitàries*».

11-12. *talment ~ llard*] *V. 173: 41-42*.

13-14. *sentits – sentit*] L'esmena d'*OPS d.c.* respon la pregunta de Ferrater a la llista de dubtes: «sentits respirar» o «sentit respirar»?» Però en aquesta llista, Foix havia ratllat precisament la segona opció.

Amb els braços estesos endavant, somnàmbules de l'infinit, les monges del cantó de Ses Esplugues s'han escampat pels carrers de la Vila com si portessin estofes sagrades i joiells amb
5 pedres i perles grosses per a encastar a la Vera Creu. Les finestres de les cases s'han obert, solitàries, i s'han esbatanat les persianes dels balcons. Les monges hi han estès cobrellits i domassos invisibles. Una prodigiosa claror ginestera ha fendit
10 la natura amb cossos, aigües, vents i les altres solituds, talment la ganiveta del cansalader el pa de llard, acabada d'esmolar. Els rocs del terra s'han reclòs sota llurs tímides ales de mica i els he sentits respirar.

Test.: *DDI OPS OC2 DIA*

5	volatejat, <i>DDI OPS OC2</i>
12	d'altres] altres <i>DDI</i>
13	carnisseria <i>DDI a.c.</i>
15	horassa <i>DDI a.c.</i> inicial <i>DDI a.c.</i>
16	de paper <i>OPS d.c.</i>] <i>m. DDI OPS a.c. OC2</i>
20	on <i>DDI a.c.</i> rovells] rovells febreros <i>DDI</i>

1. *les monges del Pas*] No he sabut esbrinar a quina comunitat pot referir-se. Posats a trobar-hi un correlat, Carmen Sobrevila pensa que podria referir-se a la del Sagrat Cor, a la riera de les Monges.

5-7. *Han voletejat ~ secretes*] *V. 1: n. 7-8.*

6. *la Vila*] *V. 3: n. 2.*

14-15. *l'espluga de Finestrelles*] Deu referir-se a alguna cova del coll de Finestrelles, a la serra de Collserola. Cf. també *119: 20, 154: 23 i 160: 7.*

16. *el quadern de paper d'Armènia*] Ferrater va donar l'alerta a Foix: a la llista de dubtes (*V. l'apèndix A1 de l'«Estudi»*) qüestionava «“quadern d'Armènia”?». I el de Sarrià inserí un «de paper» que dóna sentit al sintagma. La restitució, feta també a *OPS d.c.*, troba confirmació en el «paper d'Armènia» de la prosa «Les parets del court...» (*V. 7: n. 6.*)

19. *Gertrudis*] *V. 3: n. 7-8 i 25: n. 9.*

23. *el Passadís del Odres*] *V.* altres referències a l'aparició del símbol del passadís a *5: n. 4-6.*

Quan les monges del Pas han obert els porticons de les finestres que donen al riu, de la frescor celeste de les cel·les n'han eixit, en columna rabent, milers d'ocells de blancor
5 molinera. Han voletejat, amb frisança d'aigua, pels vidres que en els sostres baixos de la Vila aparen ten el cel i les seves claraboies secretes. La neu, tan esperada pels entesos, i que jo blasmo, acotxava els afores i, amb flamejants blavors feudals, re-
10 flectia formes inèdites. He fermat la somera —amb carregament de còdols historiat amb espiadimonis i d'altres libèl·lules i flors escolars— a l'argolla de la carnisseria, i emboçat amb la manta dels diu-
15 menges d'hivern, m'he arribat a l'espluga de Fines- trelles, he petjat, durant una horassa, la neu inicial, i he copiat, en el quadern de paper d'Armènia, les seves empremtes confidencials. Als clots extrems de la cova he abocat puntes i claus i altra divina ferralla. He pensat en Gertrudis i en les blancors
20 de la seva estança on, als raspats amb rovells que hi deixen els claus mal reblats, cerquem personatges turbulents, ulls navegants o camins que es perden pel Passadís dels Odres.

Test.: *DDI OPS OC2*

- 5 Marata *DDI*
 8 d'olis] d'olis adolescents *DDI*
 9 pels senderons] per llurs senderons *DDI*
-

1. *En Medir Pomeret*] *V. 35*: n. 7.

5. *Morlà – Marata*] Els cita també Serrahima («J. V. Foix, en prosa», *Serra d'Or*, núm. 160, gener 1973, p. 27) com a personatges reals reconeixadors pels veïns de Sarrià.

9-10. *Pedres Blanques*] Caldria identificar-les amb la Pedrera Blanca (*V. 51*: n. 8-9).

18. *En Xatard*] Sembla que hauria de ser el mateix de les «Cartes a Vicenç Xatard» (*La Publicitat*, 6 maig 1934 i *Serra d'Or*, núm. 11, novembre 1960; recollides a *OC4*, p. 378-382), que, tanmateix, no he sabut identificar.

23-24. *penjarem, al Pla de les Forques, els imprudents*] El Pla o el Puig de les Forques és un topònim comú, a les contrades catalanes, residu testimonial d'aquella vella tradició segons la qual, els condemnats a mort havien de ser castigats «en públic i de la manera més esgarrifosa i punyent possible. [...] els pobres que havien mort a la forca no en podien ésser despenjats. Hi havien de restar fins que el temps els consumia i que els ocells de presa els devoraven. Al peu de les forques hi solia haver un pou que servia de carner, on anaven a parar algunes de les despulles dels pobres penjats a mesura que s'anaven desprenent». (*Costumari*, vol. v, p. 616 i s.). Al mateix Port de la Selva, per exemple, trobem un Puig de les Forques (*GGCC*, vol. iv, p. 232).

Si l'hàbil daguer, que és En Medir Pomeret, no
jagués sempre damunt l'engrut dels taulells
—oh sicaris indistints, escàpols de la llòbre-
ga tendeta perduda entre ceres combatives i blens
5 astuts!—, tu, Morlà, i tu, Marata, i els teus cosins,
fadrins pagesos, i tots plegats, tindriem dagues no-
ves i llances. Els flancs de la muntanya són, a sol
llevat, benèvols. Amb dolls d'olis baixen les vestals
pels senderons i, pels degotalls de Pedres Blan-
10 ques, alegen les mandràgores admonitores. Da-
munt les corbes de llum on, entre ordis, neixen les
hores, plantarem llurs noms escrits amb colorants
vidents. No em deixeu sol! Passiu entre garbells i
coratjós entre arpiots, endreço lligalls de papers
15 prisats amb texts anagramàtics. No és a la Placeta
del Mig on, de sol a sol, senyoregen els corsers do-
mables només pels qui, com nosaltres, pel goig del
goig, ventem el boll a l'era d'En Xatard, a la sere-
na d'agost? Junts, batrem els qui, captats pel male-
20 fici de les nits i vassalls de la Lluna, es juguen als
daus prerrogatives, franqueses, exempcions i lliber-
tats. De tornada de la lliça, victoriosos, i alliberats
d'alambins i fornells, penjarem, al Pla de les For-

- 25 ques, els imprudents que afoguen formiguers o couen fornades de calç quan espiguen els blats a l'ombra de la Santa Creu.

Test.: *D DDI OPS (P^f) OC2*

- 1 etern. *D*] etern—. *DDI OPS OC2 DIA*
 2 filòsofs *D* | mentors] *m. D*
 3 a] en *D*
 4 dansa, ~ Escolteu,] dansa; escolteu *D*
 5 rocam,] rocam espès, *D* | Sóc *D DDI*
 7 nit, i totes,] nit *D* | reflexa, *D*
 7-8 vivents i actuals,] vivents, *D*
 8 segles, *OPS*
 9 brases] cendres *D a.c.*
 11 Escipió!] August! *D* | —Aixequem, *D* | perennes,] eternes, *D*
 12 proscrites,] negres, *D* proscrites *DDI* | amb polsim d'aigua] de lliris flexibles *D*
 13 magnànims] perennes. *D*
 13-14 el pol·len] la cendra *D*
 14 oh Elvira! Xiulen] Gertrudis; xiulen *D*
 15 albí *DDI a.c.*
 16 fraterns.] unànimes. *D*
-
- 5 Só *OPS* → Sóc *PJ*
-

5. *sóc - só]* V. la nota a 45: l. 40, 41.

14. *Elvira]* V. 26: n. 12.

Res no és moridor, tot és etern. Dèiem, i us
deia. Oh pèrfids filòsofs, mentors pertina-
ços en la negra mentida! Sóc etern a cada
minut de la dansa i a l'instant del joc. Escolteu,
5 entre el rocam, les rares músiques inextingibles. Só
persa sota Darius i macedoni sota Alexandre.
Aquesta nit, i totes, la mar reflecteix, vivents i ac-
tuals, els segles. Us escolto, sofistes, peus nus da-
munt les brases d'Atenes. He lluitat contra les
10 teves hosts, Vercingetòrix; m'he coronat amb els
teus llorers, oh Escipió! Aixequem, perennes, les
banderes proscrites, i cobrim amb polsim d'aigua
els cossos dòcils i magnànims. Persigna'm amb el
pollen dels teus ulls, oh Elvira! Xiulen gumies al
15 llevat albí, i el meu cor bat amb mil cors durs i
fraterns.

Test.: *DDI OPS OC2 [LC*

5-6	Getrudis <i>DDI a.c.</i>
6	plegats.] junts. <i>DDI</i>
7-8	química <i>DDI a.c.</i>
11	ferre. <i>DDI</i>
12	rapaç <i>DDI</i>
13	bec <i>DDI</i>
15	Modolell <i>DDI a.c.</i>
18	son <i>DDI a.c.</i> gal·làxies. <i>DDI a.c.</i>
21	carro <i>DDI a.c.</i>

1. *En Xori]* Era, en efecte, tal com m'explica Carmen Sobrevila, un carreter de Sarrià especialment apreciat pels nens perquè els deixava pujar al seu carro.

2. *can Boscà]* Indret no localitzat.

3. *el meu carrer]* V. 2: n. 1.

En Gombau] Segons Carmen Sobrevila devia ser un company d'estudi del poeta.

5-6. *Gertrudis]* V. 3: n. 7-8 i 25: n. 9.

11. *ferre-ferro]* V. 42: n. 13.

14-15. *la pineda dels Modolell]* Lloc no identificat.

16. *sotil]* En un primer moment, Ferrater havia col·locat «sotil» a la llista d'errades, on proposava substituir la forma per «subtil». Més tard, va ratllar la possible esmena i la va incloure a la llista de dubtes, on pregunta: «“sotil”?» (V. l'apèndix A1 de l'«Estudi»).

19. *la Bòbila de Dalt]* A banda i banda del camí de les corts (que no és «la carrertera sinó el camí vell que passava per on és ara el carrer Numància des de la plaça Prat de la Riba fins al carrer d'Anglesola), hi havia les bòbiles de Can Batllori i Can Feu [...]» (cito del full que Josep Moran va preparar per a l'exposició d'*Homenatge a J. V. Foix* que es va fer a la seu del districte del barri de Les Corts des del 6 fins al 13 de febrer de 1986). Sabem, encara, pel mateix Foix (*Nota autobiogràfica*, p. 5), que Sarrià «gaudia de [...] deu bòviles [sic] fumoses i feineres [...]». L'*Anuario Riera* (p. 560) del 1899 en dóna un llistat d'onze.

20. *la vídua Guinarda]* No sé si aquesta «Vídua» té alguna cosa a veure amb la famosa Vídua de Sarrià (V. 122: n. 1 i 61: n. 7).

En Xori ens ha deixat pujar al seu carro, camí de can Boscà. Hi érem tots, nois i noies del meu carrer, amb En Gombau que és el fill de la rentadora de l'Abadia i sap dur, plenes i sense vessar-les, quatre galledes. Hi era també Gertrudis, però no hem pogut seure plegats. M'ha allargat, perquè l'hi corregís, un quadern d'apunts de química, però se m'han emplomissat braços i mans i, ulls clucs, m'ha semblat que m'estimbava a un antre protegit per quatre parets altes amb escrostonats malèfics i òxids de ferro. En mirant de nou enlaire, he vist com un ocell rapaç, amb un pom de lliris al bec, s'amagava entre núvols. No hem acabat d'arribar al mas perquè s'ha calat foc a la pine-
15 da dels Modolell, i hem fugit al galop. Amb els sotracs, Gertrudis ha perdut la troca de fil sotil amb què fixa l'òrbita de les flors latents en els oasis del son, i llurs frèvoles galàxies. Quan entràvem al poble, els homes de la Bòbila de Dalt, que és de la
20 vídua Guinarda, estibaven, a la frescor de la lluna, una cuita sobtada de maons. En baixant del carro, ens hem tret els esclops que ens havia deixat En Xori, els quals, drets i barbuts, han desaparegut per les dolçors d'un corriol. Gertrudis m'ha donat

25 full, sencer, *DDI a.c.* | vidre *DDI a.c.* | anat, *DDI a.c.*

27. *la fleca*] V. 45: n. 7-8.

- 25 tot un full sencer de paper de vidre, i se n'ha anat per la portella d'un soterrani. Tots hem sentit, al·lucinant, el pas de les llanes de la fleca.

Test.: *DDI OPS OC2*

4	Sol <i>DDI a.c.</i> forasters <i>DDI a.c.</i>
16	mare <i>DDI a.c.</i>
20	estrams <i>DDI OPS a.c.</i>

1-2. *el carrer que dona al Cau del Llop*] Existeix el topònim del Cau del Llop, entre el Port de la Selva i Llançà, «que forma una platja gran, on hi ha aigua potable i que constitueix el fons de sac de tot el golf de la Selva» (*La Costa Brava*, p. 355), però no sembla que sigui aquest al que fa referència el text.

6. *la tenda del baster*] La *Nota autobiogràfica* (p. 5) afirma que «Amb botiga parada al carrer Gran hi havia [...] un baster», la botiga del qual deu coincidir amb la que l'*Anuario Riera* (p. 568) situa al número 16, és a dir la de Ramon Alsinellas Riera.

7. *el meu pare*] En l'obra del poeta, les referències al pare, Josep Foix i Ribera (Els Torrents 1855 - Barcelona 1935; V. MANENT, *J. V. Foix*, p. 4-6), com a la resta de familiars són tan tangencials com la d'aquesta prosa. En un passatge de *Catalans de 1918* (p. 41; *OC4*, p. 201), diu, per exemple: «menestral treballador i auster, al qual distreu més empaitar l'isard, si li vaga, que obrir un llibre».

14-15. *les meves germanes*] «Carolina (Sarrià 1889 - 1959) era fadrina i fou la que mantingué més relació amb els parents de Manresa [V. 10: n. 9]. Semblava més aviat esquerpa [...] i ajudava molt el seu germà a regentar la pastisseria de la Plaça. Isabel (Sarrià 1894 - Barcelona 1976) als disset anys, essent novícia de les monges de Sant Vicenç de Paül, fou destinada a Cuba i va viure a Matanzas fins al 1961 en què, expulsada com tants religiosos per Fidel Castro, va instal·lar-se a Barcelona. Foix se l'estimava molt i solament es neguitejava perquè amb cinquanta anys de viure a Cuba sor Isabel, que era de caràcter dolç i falaguer, tendia a parlar en castellà.» (MANENT, *J. V. Foix*, p. 6).

16. *la mare*] Paulina Mas i Rubinat (Manresa 1863 - Barcelona 1945). Cf. *J. V. Foix*, p. 6. Les referències a la mare, en l'obra de Foix, sempre són tangencials com aquesta: poques vegades ens en dona més informació. En un cas, per exemple, la fa servir com a aval per a la correcta pronúncia de la ela geminada: «La meva mare, que no té gaire de lletrada i que, pràcticament només parla i escriu, a la seva manera, català, ha pronunciat sempre i tots els de casa igual, col·legi i intel·ligent i ombrellà (en referir-se a la parroquial amb la qual hom acompanya el Sant Viàtic) i carretella» (*Catalans*, p. 35; recollit a *OC4*, p. 196-197). «N'estava molt, del seu pare i de la seva mare. Moltes vegades anomenava la seva mare en la conversa. Mentre van viure no va deixar mai ni un dia de fer-los l'amistat. A tots dos. Al matí i a la nit.» (testimoni de Gaudiosa González, serventa de Foix, a *Cinc rutes*, p. 178).

20. *estrams*] Com en tants altres casos, l'alerta sobre l'error de teclista la va donar Ferrater a la llista d'errades (V. l'apèndix A1 de l'«Estudi»).

22-23. *En Castelló de les Aigües*] Personatge no identificat.

25. *can Sentmenat*] Es deu referir al mas que el 1779 el mestre d'obres Andreu Bosch havia reconvertit en palau o «casa de camp» per als marquesos de Sentmenat i que està emplaçada al final de l'actual passeig de Santa Eulàlia (*Els Barris de Barcelona*, vol. II, Barcelona, Enciclopèdia Catalana - Ajuntament, p. 271, amb fotografia; V. també *GGCC*, vol. VIII: p. 238).

Com que les velles fetilleres del carrer que
dóna al Cau del Llop conjecturen senyals im-
minents al cel, tothom, al veïnat, té por. Avui
hi ha hagut eclipsi de Sol, i uns forasters, protegits
5 amb escuts fets amb el cuir que jo mateix vaig
veure ahir migdia estibat a la tenda del baster, han
vingut a casa per endur-se'n el meu pare. Jo, alt i
corpulent, he protegit els meus. El capitost, per a
amagar la seva covardia, m'ha dit: —Vós sou dels
10 nostres, oi? I m'ha ofert una manada de gra de co-
riandre, que he refusat, arrogant. He tancat la por-
ta d'una revolada; però el meu pare, a la penom-
bra de l'obrador, agusava ganivetes i s'ha deixat
créixer, de més de mig pam, la barba. Les meves
15 germanes feien llum als sants de la calaixera. Jo he
passat la nit a la falda de la mare, i he somiat que
amarinàvem galeres a la riba del Màrmara i que els
turcs afavorien els nostres designis tot nodrint-nos
amb nèctars autòctons mentre les dones del país
20 ballaven llurs danses o recitaven estramps en català
antic. A la matinada, quan he sortit per a traginar
el llenyam que ens ven, àpoques pagades, En Cas-
telló de les Aigües, he sentit les veus matineres i
antigues d'unes dones que parlaven dels penjats de
25 can Sentmenat.

Test.: *DDI OPS OC2*

12	nou i cobert <i>OPS d.c.</i>] nous i coberts <i>DDI OPS OC2 DIA</i>
15	seda <i>DDI a.c.</i>
19	singulars embalums <i>DDI a.c.</i> singulars embalums, <i>DDI d.c.</i>
25	d'altres] altres <i>DDI</i> fumera] fumera, en espessa columna, <i>DDI</i>

1, 5, 24. *el Consell de la Vila – la Casa de la Vila – el Comú*] Obra de Francesc Mariné del 1895, està emplaçat a la plaça que en porta el nom i delimitat pel carrer del Clos i el de l'Arquitecte Mas (V. una fotografia a *GGCC*, vol. 1, p. 173).

2. *saber als*] Ferrater, a la seva llista d'errades, proposava «saber, als» (V. l'apèndix A1 de l'«Estudi»).

5. *l'Orri*] *A Catalans...* (p. 46; *OC2'*, p. 262; *OC4*, p. 204) apareix també «la placeta de l'Orri» (que és com els avis de Sarrià coneixen la plaça del Consell de la Vila; *Els carrers...*, p. 54), que devia ser «el cap dels algtzirs» de l'Ajuntament.

10. *1914*] «El 1914 [Foix] va començar el servei militar i contava que un dia que demanà pel “sergent” li clavaren un escàndol.» (MANENT, *Foix*, p. 15).

12. *nous i coberts – nou i cobert*] El canvi al singular d'*OPS d.c.* (l'esmena figura a l'exemplar corregit de Vallcorba i al de Carmen Sobrevila, no al de l'Arxiu Foix) respon a l'alerta de Ferrater, a la llista de dubtes: «“nous i coberts” o “nou i cobert”?», on Foix expressà la seva opció pel singular.

16. *hem arribat a la Plaça*] Des de la plaça del Consell pel carrer Major s'arriba a la plaça de Sarrià (V. 30: n. 3-4).

21. *l'església*] La Parròquia de Sant Vicenç (V. 77 n. 2).

El Consell de la Vila, amorós de novetats, ha fet saber als qui entrem enguany en quintes, d'haver ordenat la nostra mobilització per a un servei d'utilitat comuna. Aplegats als baixos de la Casa de la Vila, l'Orri, que és el cap dels algutzirs, ens ha fet vestir unes gramalles obrades d'or amb una orla de pedres i de perles, i on hi havia, pintades en miniatura, la vida dels patrons de la Parròquia amb llurs prodigis. A cadascun dels minyons que integren la lleva, que és la de 1914, ens han destinat un carretó com els que fan servir els mestres d'obres, però nou i cobert amb velluts de vermell carmesí. Hi han carregat un comptador de gas, de metall preciós, envolupat amb paper de seda, i ornat amb llaçades comtals i pontifícies. En ordenada mesura, hem arribat a la Plaça. Els peons hi havien obert el sòl, a gran fondària, com si fos un cràter de volcà extingit. Ens han dit de descarregar, a mans, tan singular embalum, i amb afectada pompa, hem coronat l'orifici. Les campanes de l'església han tocat a festa i el Cap del Consell ha abocat al fons de l'obertura, damunt un foc abrandat, amb ventalls policroms i expressos, per la major i sana representació del Comú, mirra i encens, i d'altres resines aromàtiques. La fumera

- 26 veïnat *DDI a.c.*
27 d'altri *DDI a.c.*
-

28-29. *drecera amunt*] *V. 173*: n. 52

29. *el pantà*] El «pantano» (FABRE i HUERTAS, *Tots els barris...*, p. 149) és el nom popular del dipòsit d'aigües de Vallvidrera (*V. 160*: n. 6-7).

33. *sentiríem petar la porta de dalt*] *Cf. 122*: 108.

s'ha estès per damunt el veïnat, i ja ningú no veia la casa d'altri, ni la faç. Protegits per la tenebra, els de la lleva ens hem tret les gramalles i, drecera amunt, hem arribat al pantà on el bruixot que en
30 guarda les llegendes ens ha donat unes palmes de llum i ens ha mostrat la naixença alada dels vidres i llur vol. En confidència, i d'un a un, ha dit que:
—...*un dia o altre sentiríem petar la porta de dalt.*

Test.: *DDI OPS OC2*

1	A] En <i>DDI</i>
10	d'Hortons <i>DDI a.c.</i>
20	inclements <i>DDI a.c.</i>
21	darrera <i>DDI</i> temps <i>DDI a.c.</i>

1. *l'avi Manel*] Serrahima («J. V. Foix, en prosa», *Serra d'Or*, núm. 160, gener 1973, p. 27) l'esmenta també com a personatge real del Sarrià vell.

8. *la Roseta de cal fuster*] Apareix esmentada també a *Catalans* (p. 47; *OC4*, p. 206): «En aquells moments ha passat la Roseta de cal fuster i ens hem distret parlant del sarau de diumenge que ve [...]». La *Nota autobiogràfica* (p. 5) diu que «amb botiga parada al carrer Gran hi havia [...] un fuster». L'*Anuario Riera*, però, en cita tres: Francesc Brasó i Marsà (a l'antic núm. 44), Ramon Estrada i Balsells (núm. 27) i Joaquim Vinyals i Planella (núm. 32).

10. *el lloc d'Hortons*] Topònim no localitzat.

11. *can Magí Calopa*] El cita també Serrahima (V. la nota 1) com a personatge real de Sarrià. Podria estar relacionat amb la masia de can Calopa de Dalt, a Vallvidrera (V. *Els Barris de Barcelona*, vol. II, Barcelona, Enciclopèdia Catalana - Ajuntament, p. 265).

23-24. *l'alou d'en Jordà*] Segons *Els carrers...* (p. 75), Josep Jordà fou qui urbanitzà els terrenys que actualment conformen el carrer de Jordà, situat entre el de Canyelles i el de Bonaplata.

Ales tardes plujoses d'hivern, l'avi Manel em
deixa conduir, tot sol, el faetó de dos cavalls
pels carrerans que es perden al fondal que
porta als afores. Les noies del meu raval, vestides
5 de rosa i cabellera estesa, seuen molt juntes al llarg
dels seients del carruatge. Quan plou fort —oh di-
vina presentalla!— el polsim de les aigües ens ruixa
talment a tots, que la Roseta de cal fuster xiscla
amb enjogassada complaença i, tot esbroncant-la,
10 en riem. En arribant al lloc d'Hortons, parem a
can Magí Calopa, l'estanyerri. Fa poc que ha fet
pintar amb safrans novells la casa i hi ha dibuixat,
a la façana, senglars alats i marciais personatges.
En Calopa té només un ull al front i els pagesos li
15 diuen, injustament, el Guerx. Sense parar esment
en el xàfec, ens rep, botejant per tolls i fangueres
i tocant la polca —no en sap d'altra— amb un fagot
cerdà. La seva dona, que passa per bruixa, ens es-
cridassa del fons estant de la cofurna on garbella
20 ocres inclements, i amb gests lúbrics ens incita a
ballar. Però darrere la pineda s'alça el bell temps,
i l'Arc de Sant Martí desfà l'encís de la tarda.
Enyorat, me'n torno a peu i sol pels molins de l'alou
d'En Jordà. En els vespres dels dies que ha plo-
25 gut, voldria ésser el fanaler de la vila.

Test.: *DDI OPS (PJ') OC2*

2	Vídua <i>DDI a.c.</i>
5	Els cavalls són] Són <i>DDI</i>
6	Galopen <i>DDI</i> tancats <i>DDI</i>
7	aigües <i>DDI a.c.</i>
8	cim <i>DDI a.c.</i>
9	ahinen, <i>DDI OPS OC2</i>
21	contigua <i>OPS</i> on <i>DDI a.c.</i>
22	d'aram <i>DDI a.c.</i>

Les coincidències de la imatgeria d'aquesta prosa amb la del darrer poema —el «Cap d'Any»— d'*Onze Nadals i un Cap d'Any* (*OC1*, p. 224-226), són tan abundants que no m'he pogut estar de remetre-hi.

1. *És si plou*] «La pluja» és el primer substantiu del títol del «Cap d'Any», on aquesta es personifica i esdevé personatge que parla amb el poeta: «Ja ve na Pluja i es posa el monocle | Per veure-hi just: [...] | I diu: —*Ja som a la Casa Vermella: | Grua, pluja o bruixot, jo só l'orat | Que cerqueu tots*» (v. 55-57).

1-2. *els cavalls del Ros de la Vídua*] «Si me hablan del carrer de la Creu, de momento no sabré de qué me hablan, pero si hago un esfuerzo de evocación se me presenta exactamente como era, con la misma cochera que había en una casa llamada “el ros de la vídua”, me parece, que tenía dos o tres berlinas y una jardinera que eran utilizadas por los señores del paseo de la Bonanova cuando querían presentarse en una reunión con coche y lacayo» (paraules de Foix recollides per Borja CALZADO, a «J. V. Foix: memoria de Sarrià», *La Vanguardia*, 31 desembre 1985, p. 34).

2-3. *pels camins que només jo em sé els porto ~ a la Casa Vermella*] «Jo sé el camí de la Casa Vermella» («Cap d'Any», v. 1).

8. *arribant al cim*] El títol del «Cap d'Any» comença «La pluja, que s'ha posat la vesta de l'orat de la casa del cim...».

8-10. *alliberats de la brida ~ de les eugues*] «—Els qui us narreu al quitrà de les places | O poliu rims a les planes del son, | Allibereu les egües a la platja!» («Cap d'Any», v. 65-67).

11-13. *el Meteoròleg - el Barbussa*] El vers 2 del «Cap d'Any» diu: la Casa Vermella «On viu l'orat que farga a mitjanit».

21. *contigua*] L'error va ser vist per Ferrater i anotat a la llista d'errades (V. l'apèndix A1 de l'«Estudi»), però no arribà a materialitzar-se als exemplars corregits per Foix.

És si plou que embrido els cavalls del Ros de la Vídua, i pels camins que només jo em sé els porto, a ple xàfec, a la Casa Vermella. Ja sé que és lluny; però els aiguats em tempten, i el
5 vent. Els cavalls són d'un torrat clar, i la crin, de natural, els blanqueja. Galopen, ulls tancats, pel paradís de les aigües, i renillen de pler quan avança la remor dels elements. En arribant al cim, i alliberats de la brida, aïnen, dolços, i folguen, pels
10 corrals, amb les més folles de les egües. De la Casa Vermella surt a rebre'm el Meteoròleg i, com sempre, em somriu. És un gegant de barba llarga —pels dalts li diuen el Barbussa— i jo un minyó de pèl moixí. Bevem un got d'aigua palustre i, de puntes,
15 tes, em plau de mirar-li els ulls que, com els dels cavalls que remoregen tan a prop nostre, reflecteixen pluges antigues i sols extingits. De la lleixa en treu el *Llibre dels Naufragis Atlàntics*, ple de gravats que illustren oratges i tempestats famosos,
20 i ens el mirem hores i hores. Ja tard, entrem en una estança contigua on, a les pregoneses d'una calderassa d'aram, aboquem mel i remolatxa. Amb

26 dels seus *DDI OPS a.c. OC2 DIA*] de llurs *OPS d.c.*

26. *dels seus – de llurs covals*] A la llista de dubtes, Ferrater pregunta: «“dels seus” o “de llurs”?». I Foix respon ratllant la segona opció i afegint, per deixar clar l'antecedent, «del mar» entre parèntesis, i introdueix l'esmena de Ferrater sobre l'exemplar corregit d'*OPS* de Vallcorba (no hi és al de Carmen Sobrevila ni al de l'Arxiu Foix).

una pala llarga que movem tots dos, i cada cop
amb més embranzida, barregem les substàncies,
25 imitem temporals de mar i ens encisem a la claror
dels seus covals.

Test.: *DDI OPS (PJ) OC2*

- 10 intensa *DDI a.c.*
 15 corporis *DDI a.c.* | vist *DDI a.c.* | bellugadissos, *DDI d.c. OPS OC2*] bellugadissos
DDI a.c. vellugadissos, DIA
 18 sacristia, *DDI*
 19 portes *DDI a.c.*
-
- 15 bellugadissos, *OPS* → bellugadissos *PJ* | oïts *OPS* → oït *PJ*
 17 tements *OPS* → tements; *PJ*
 18 sagristia, *OPS* → sacristia, *PJ*
 21 pineda *OPS* → pineda, *PJ*
 22-23 «Diari ~ làctia». *OPS* → *Diari ~ Làctia. PJ*
-

2. *la Vila*] V. 3: n. 2.

la Parròquia] L'església de Sant Vicenç, a la Plaça de Sarrià. Diu Foix a la *Nota autobiogràfica* (p. 6): «La vida popular —[...]—, s'ajustava a l'any litúrgic amb les seves diades i commemoracions. La Parròquia de Sant Vicenç, amb rector, vicaris, beneficiats, organista i sagristà, senyorejava.» «L'antic edifici consagrat el 1147 fou enderrocat el 1781 i substituït per l'actual (acabat teòricament el 1812); és un edifici neoclassitzant, amb la façana emmarcada per dos registres de columnes adossades acabada en frontó triangular i flanquejada per dues torres campanars (l'esquerra és inacabada) [...]. Després del 1939 Josep Obiols féu una sèrie de pintures murals.» (*GGCC*, vol. I, p. 172). Sobre l'església, V. F. de SAGARRA i de SISCAR, *Sant Vicenç de Sarrià*, Barcelona, 1921. També *La Cònsola*, núm. 20 (octubre 1920), p. 114.

3. *el Novenari de les Ànimes*] «Novena que es predicava el mes de novembre, a càrrec de la confraria de les ànimes del purgatori» (*GEC*, vol. 16, p. 244) i que començava l'endemà no festiu de Tots Sants, el *dia dels morts* o *de les ànimes* (*Costumari*, vol. v, p. 653).

6-7. *el retaule on hi ha figurades les ànimes damnades a foc temporal*] «En aquest dia [V. la nota anterior] [...], en les esglésies es guarnia damunt de l'altar una mena d'escenari amb telons pintats, en els quals es veïen un gran nombre d'ànimes de tots els estaments socials recargolant-se entre les flames del Purgatori» (*Costumari*, vol. v, p. 656; també les representacions, de diferents èpoques, d'algunes d'aquestes figures, p. 653-669): són «els personatges sofrents» de les línies 12-14: «L'Usurer, el Golafre, el Luxuriós, el Bisbe simoniàc, la Dona-Que-Ensenya-els-Pits i el Tirà Ufanós». V. algunes notícies sobre aquest retaule i la reproducció d'una de les taules a *Història de l'art català*, vol. III, Barcelona, Edicions 62, 1994, p. 258-259.

19. *i al fons de les alcoves les*] Ferrater proposava esmenar «i, al fons de les alcoves, les», a l'«Addenda» a la llista amb les errades (V. l'apèndix A1 de l'«Estudi»).

19-21. *les imatges del Sagrat Cor i de la Verge dels Dolors, sagnaven*] Cf. el final de 208. Ferrater, a l'«Addenda» a les errades, proposava treure la coma que separa el subjecte del verb.

A pagats els gresols de dos blens que il·luminaven la Vila, hem entrat a la Parròquia, al Novenari de les Ànimes. El Vicari ho vol tot fosc en arribant l'hora de les pregueres: Vila i
5 Temple. Només encén els vasets d'oli que emmarquen el retaule on hi ha figurades les ànimes damnades a foc temporal. —*El fred i la fosca*, ens ha dit, *aviven la pietat i ofeguen els mals volers*. A mig sermó, la llum del retaule, en un clam de tenebres,
10 s'ha fet més intensa, i tothom ha vist les flames de la pintura reviscolades i agitant-se, agressives, entre els personatges sofrents. L'Usurer, el Golafre, el Luxuriós, el Bisbe simoníac, la Dona-Que-Ensenya-els-Pits i el Tirà Ufanós s'han fet, als nostres
15 ulls, corporis, i els hem vists bellugadissos, i oïts en llurs clams pietosos. Els presents, que érem tots els de la Vila, ens hem aixecat tements i, qui pel portal del mig, qui per la sagristia, ha fugit. Tothom ha forrellat les portes, i al fons de les alcoves les imatges del Sagrat Cor i de la Verge dels Dolors, sagnaven.
20 Jo m'he perdut per les espessors de la pineda tot rebregant el darrer número del «Diari de la Via Làctia».

Test.: ?? (LP A ALV) DDI OPS (MA) OC2

T	De cap a cap del carrer de la Creu... ??
1	carrer] carrer de la Creu ??
2	d'animals fers] de cavalls ??
4	dit,] dit ?? DDI a.c. del joc.] d'aquesta tarda. ?? Darrera ?? DDI
5	vells,] immensos, ??
5-6	no ~ més] mai més no veurem ??
7	ca l'Anglí,] can Ponsic, ?? brogit] dolç brogit ??
9	astres.] àngels. ??

T	De cap a cap del carrer de la Creu... ?? → DE LA INFANTESA D'EN JOAN ESTELRICH. LP DE LA INFANTESA D'EN JOAN ESTELRICH A ALV
1	De cap a cap del ?? → Quan érem infants, En Joan Estlerich i nosaltres vam penjar, en sortint de l'estudi del LP Quan érem infants, En Joan Estlerich i nosaltres, vam penjar, en sortint d'estudi, al A ALV Creu ?? → Creu, de Sarrià, LP A ALV teló ?? LP → ample taló A ample teló ALV
2	hem ?? → havíem LP A ALV pintat ?? LP → penjat A a.c. pintat A d.c. ALV el ?? → la LP A ALV
3	un noi ?? → l'Estelrich LP N'Estalric A N'Estelric ALV l'ha foradat ?? → el va foradar LP A ALV
4	dit ?? LP → dit, talment com fan els actors per veure si el teatre és ple, A ALV ha desfet ?? → va desfer LP A ALV d'aquesta tarda. ?? → d'aquella tarda. LP A ALV Darrera ?? LP A → Darrere ALV
5	un mur bastit ?? LP → una paret bastida A ALV immensos, ?? LP → de gruix, A ALV alt, ?? LP → alta, A ALV
5-6	mai més no veurem ?? → mai més no hem pogut veure LP A ALV
7	can Ponsic, ?? LP → can Ponsic, A ALV sentirem ?? → hem pogut sentir LP A ALV dolç brogit ?? LP → brogit suau i refrescant A ALV
8	quan, a primera hora, ?? LP → quan a primeres hores de la matinada A ALV ajoquen ?? LP → ajoquen, confosos, A ALV els àngels. ?? LP → ocells, àngels i tarots vells. A ocells, àngels i barrets vells. ALV

A la capçalera, A i ALV no segueixen l'ordre cronològic per mostrar el seu parentiu amb ??; essent del 1970, haurien d'anar després d'OPS, del 1964.

1. *el carrer (de la Creu)*] V. 2: n. 1. Cf. la relació evident entre aquesta prosa i 11: 14-20.

7. *la torre de can Ponsic* (?? A ALV) – *ca l'Anglí* (DDI)] Can Ponsic és una casa situada a la cruïlla del carrer Domínguez Miralles i del comte del Trinquet (V. una fotografia a *Els Barris de Barcelona*, vol. II, Barcelona, Enciclopèdia Catalana - Ajuntament, p. 301; Cf. també 120: 13 i 180: 53). Ca l'Anglí era una de les antigues masies de Sarrià, emplaçada al carrer que actualment en porta el nom.

De cap a cap del carrer hem penjat un teló on hem pintat el mar amb tot d'animals fers que s'hi negaven. Però un noi l'ha foradat amb el dit, i ha desfet l'encís del joc. Darrere la tela hi ha
5 un mur bastit amb carreus vells, tan alt, que ja no veurem mai més la lluna penjada dalt de tot de la torre de ca l'Anglí, ni sentirem el brogit dels eucaliptus quan, a primera hora, s'hi ajoquen els astres.

Test.: *DDI OPS (PJ) OC2*

5	cel] <i>m. DDI</i>
8	barnissos, <i>DDI</i>
10	d'iris,] d'iris quaternaris, <i>DDI</i>
12	bregosos <i>DDI</i> de les] dels <i>DDI</i>
19	desesperada <i>DDI a.c.</i>
22	darrera <i>DDI</i> farum <i>DDI</i>
<hr/>	
9	d'hora, <i>OPS</i> → d'hora <i>PJ</i>
19	pintat <i>OPS</i> → pintat, <i>PJ</i>
22	La ferum <i>OPS</i> → L'olor picant <i>PJ</i>
23	parpellejar <i>OPS</i> → parpellejar, <i>PJ</i>

4. *la capella del Collegi*] És difícil d'identificar de quin col·legi es tracta: en tot cas, no és l'escola municipal de Salvador Mundi on estudià Foix (V. 159: n. 2 i 186: n. 23).

8-13. *M'embriaguen ~ brunyits*] V. 31: n. 13-15.

14-15. *esteles*] És curiós aquest ús (V. 86: 35 i 92: 4) de la forma dialectal restringida a l'àrea del Rosselló, el Conflent, el Vallespir, el Capcir i la Cerdanya (V. *DCVB*, vol. v, p. 530).

14-16. *espiem ~ bandera*] Cf. les línies 12-14 de la prosa «La vila» (13).

17, 18. *sang espessa i calenta ~ les Codines*] Cf. l'hemístiqui «Plou sang a les Codines», que tanca el sonet «Jo tem la nit, però la nit se m'emporta...» de *Sol, i de dol*, que és una frase sentida per Foix al carrer (V. GIMFERRER, *La poesia...*, p. 50).

19. *pintat damunt*] A la llista d'errades de Ferrater, aquest proposava emmarcar el circumstancial que separa el complement directe del verb entre comes i hi corregia «pintat, damunt» (V. l'apèndix A1 de l'«Estudi»).

Ens hem posat, oloroses encara de la bugada,
unes bruses de pintor, llargues. Qui millor
que jo encerta els blaus per pintar cúpules
5 marianes a la capella del Col·legi? Qui em guanya
a preparar els vermells per a imitar el cel ponent
en els decorats de la Fugida a Egipte? O els roses
insulars per a evocar, amb tret segur, la Naixença
de Venus? M'embriaguen els vernissos, els olis de-
gradats i les coles preses i, si plego d'hora, amb un
10 mocador florejat al coll i la gorra espargida d'iris,
pinto, de franc, les portes de la muralla amb grocs
bregosos, o les parets ombrívols de les estables
amb gruixos brunyits. Avui, però, des de les esclet-
xes d'on, d'infants, espiem el sol, la lluna i les es-
15 teles, i els cometes defallents projectats en negre
damunt l'or del drap de la nostra bandera, rajava
sang espessa i calenta. He clamat venjança per
ponts i cabrisses i, a les Codines, agonitzaven els
cavalls. A la desesperada, he pintat damunt el
20 sèpia del portaló de l'hort, una creu amb negre
bullent. A l'alba de la celístia he vist algú que
desapareixia darrere les figuerasses. La ferum del
sofre m'ha fet parpellejar i he tingut temor de Déu

25. *Gertrudis* V. 3: n. 7-8 i 25: n. 9.

25 i esperança en la seva misericòrdia. En un full de paper brístol he brodat, amb sedes refractàries, la data d'avui, i el teu nom, Gertrudis.

Test.: *DDI OPS (PJ) OC2*

10 campanar *DDI a.c.*
 11 dia *DDI a.c.*
 15 vidre *DDI a.c.*
 17 Darrera *DDI*
 18 cadirat *DDI* | cobert *DDI*

5 eritreu, *OPS* → eriteu, *PJ*
 15 masses *OPS* → maces de boter *PJ*

1. *el monestir*] Sembla que ha de ser el de Santa Maria de Pedralbes, fundat per Elisenda el 1326 (V. E. CARBONELL, A. CIRICI i J. GUMÍ, *Grans monuments romànics i gòtics*, Barcelona, Edicions 62, 1977, p. 159-168).

7. *el claustre*] Ferrater, a l'«Addenda» a les errades, afegia una coma després de «claustre» (V. l'apèndix A1 de l'«Estudi»).

9. *la tàpia de l'hort*] La tàpia de l'hort de les monges, del monestir de Pedralbes. Hi surt sovint, a l'obra de Foix: «al peu de la tàpia del monestir de Santa Maria, ens hi trobarem com en ple segle XIX» (*La Publicitat*, 12 febrer 1928; citat a l'*Àlbum Foix*, p. 19); «Aquest carrer de la Roca, que avui porta el nom d'un personatge —[...]—, és darrere mateix de la tàpia del monestir de Santa Maria, davant per davant del portal contigu a la torre de la muralla que servia de presó.» («Joan Miró, 1918», *Serra d'Or*, núm. 163, abril 1979, p. 35-37; *OC4*, p. 518).

10. *el campanar*] El campanar del monestir «és una obra puríssima, un prisma octogonal ritmat per una imposta baixa al nivell de l'enrasament dels capitells de la porta d'entrada; una imposta mitjana continuació de la cornisa que acaba el bloc de les capelles laterals, d'on brollen els contraforts; una tercera imposta, a una distància igual que les dues anteriors, continuació de la cornisa del cim del mur de la nau central. Un darrer segment, igual que els dos primers, porta les vuit finestres allargades, i es corona amb aresta viva, sense cornisa» (V. la nota 1: CARBONELL, CIRICI i GUMÍ, p. 161).

14. *la pedrera*] V. 51: n. 8-9.

Volíem passar pel portal del jardí del monestir un vidre quadrat de grandor extrema. Ningú, ni nosaltres mateixos, no en sabia la destinació; i si aquell deia si havia de servir per simular un
5 llac eritreu, l'altre creia que era per protegir, amb tota la seva magnitud, l'altar major. El vidre era del perímetre del claustre i no hauria cabut a la plaça gran. Les monges, sanglaçades, han penjat per les parets del convent, al llarg de la tàpia de l'hort i de
10 dalt a baix del campanar, draps de tafetà negres amb flors d'or. S'ha fet nit a ple dia, i per les rieres i els barrancs s'escometien, adverses, les boires. Hem plantat tres creus de tronc d'olivera al cim del serrat de la pedrera i, gorra treta, hem romput amb
15 masses beneïdes el vidre, i n'hem escampat els trossos pel vinyar. Hem aclarit, amb sang fresca de xai, els arbres, les pedres i els brins. Darrere el pujol, asseguts en cadires de vori cobertes de roba de burell fosca, els saurins i els profetes tenien llur
20 aplec.

Test.: *DDI OPS OC2*

- 2 davant] davant de *DDI*
- 7 interpretar.] d'interpretar. *DDI*
- 9 àcides,] àcides i furtives, *DDI*

3. *la casa del calderer, a la sortida del passatge*] *L'Anuario Riera* (p. 559) situa la botiga del calderer al carrer Cornet, 53. Sobre el passatge *V. 29*: n. 9

7. *l'Elvira*] *V. 26*: n. 12.

8. *els Clots*] Topònim no identificat.

Hem arrambat un bidó curull de sal granada al tronc mort de l'alzina que hi ha davant la casa del calderer, a la sortida del passatge. Hem enquitranat dues posts velles bransolejants en
5 un tou de ramatges d'eucaliptus i hem calat foc a un manyoc de versos meus que no havíem sabut interpretar. L'Elvira m'ha dit si volia anar a collir glans als Clots. Jo, distret tot mirant com la seva mare encubellava davantals en aigües àcides, i sen-
10 se dir-li, com cada vespre, adéu, he desfermat el cavall, li he embenat els ulls i m'he esgarriat per l'ombra espessa dels arbres que voregen la carretera i dels quals pengen les esferes de vidre on fermenten els tints.

Test.: *DDI OPS (PJ' OC2*

4 amunt *DDI a.c.*

11 conquilles.] conquilles vagabundes. *DDI*

8 nom *OPS* → nom, *PJ*

1. *l'Emília*] V. 25: n. 9; apareix també a 91: 3, 92: 11, 109: 30-31 i 119: títol.

5. *l'escarceller del Pont*] No identificat.

12. *cal fuster*] V. 75: n. 8.

Perquè era el seu sant, l'Emília ha cenyit l'em-
bull de cabells que li enfosqueix els ulls, amb
una llaçada de vellut vermell. L'he seguida
carrer amunt, i quan amb una clauassa antiga i ro-
5 vellada com la de l'escarceller del Pont ha obert la
porta de casa seva, m'he adonat que donava a una
vall clandestina on tot de boïgaires escampaven la
cendra pels erms de la boira. Volia dir-li el nom
però algú m'ha tapat la boca amb un manoll tebi
10 de grans de blat. Dues portes enllà el traginer des-
carregava sàrries curulles de conquilles. Com sem-
pre, he passat el vespre a cal fuster encolant peces
inaplicables que entaforo, de nit, a les golfes.

Test.: *DDI OPS OC2*

- 13 D'esquitllentes *DDI a.c.*
 19 velles *DDI a.c.* | complaença *DDI a.c.*
 20 taverner] fadrí *DDI*
-

- 1-2. *cal baster*] V. 73: n. 6.
 3. *costura*] «Els minyons del Sarrià vell», diu la *Nota autobiogràfica* (p. 6), «anaven a l'estudi municipal i les noies tenien dues costures.»
 4. *En Vicenç*] Personatge no identificat.
 12-13. *els abeuradors del Moli*] Topònim no identificat.
 13-15. *D'esquitllentes ~ Vila*] V. 31: n. 13-15.
 15. *Casa la Vila*] V. 74: n. 1, 5, 24.
 Gertrudis] V. 3: n. 7-8 i 25: n. 9.
 17-18. *la baixada de la Rectoria*] V. 45: n. 45.
 18, 20. *la taverna – el taverner*] V. 29: n. 5.

He recolzat la bicicleta a la paret de cal baster quan, en tardejant, tornaven les noies de costura. He mig obert la porta per veure si hi havia ningú i dir a En Vicenç, que és l'hereu, si em volia ajudar a encapsar els rocs que els di-
5 jous sants collim a fresca d'alba. El seu pare, a la tebior dels arreus, empaitava, forca en mà, les ombres que he vist com s'enfolcaven, amb cruixir de rajols, sota el ràfec de l'eixida. M'he begut un got
10 de vi que hi havia damunt la taula i, esperonat i forca en mà també, he pedalejat carrer avall a l'encalç de les ombres que aforesten els abeuradors del Molí. D'esquitllentes, m'ha semblat de veure el noi del baster com pintava, de dalt a baix, amb
15 grocs recents, les parets de Casa la Vila. Gertrudis se'l mirava somrient tot allargant-li un braçat d'arrels de bruc, regalimant. He tombat per la baixada de la Rectoria, he entrat a la taverna, he hissat bambolines velles, amb complaença, i he ajudat el
20 taverner a endreçar els carbons sediciosos que hi havia escampats damunt el taulell.

Test.: *DDI OPS OC2*

2	sègol <i>DDI</i>
5	torrenteres <i>DDI a.c.</i>
7	cigales] grills <i>DDI</i>
7-8	confidencials <i>DDI a.c.</i>
14	ajupits,] jups, <i>DDI</i>
17	Ferrer, <i>DDI</i>
19	selva] forest <i>DDI</i>
20	els seus] llurs <i>DDI</i>
21	darrera. <i>DDI</i>

12. *l'hereu d'En Canet*] V. 45: n. 48-49.

17. *En Ferrer de la Creueta*] Personatge no identificat.

20-21. —*Descarregueu ~ darrere*] «Un dia [Foix] em va explicar que un dels seus poemes es diria “Descarregueu els sacs de sofre i entreu-los per la porta del darrere”, que es corresponia al capdavall a una frase que havia sentit a Sant Llorenç de la Muga» (MANENT, *Foix*, p. 9; també a *La poesia...* de Gimferrer, p. 50).

Hem arrambat carro i cavall al peu dels xi-
prers que protegeixen els camps de sègol,
dels vents vexatoris. A migdia, que és l'ho-
ra de la por viril, els fantasmes solars, gegants o
5 pigmeus, vaguen per camps, masos i torrenteres, i
cerquen llur destinació incerta a l'angoixa de la
llum. Aigües, cigales i tantes de remors confiden-
cials, i les veus latents en els canyars celen llur pre-
sència. Sorpresos —jo i els qui amb mi, corredors
10 de coll de la vila, fem crida pels llocs acostumats,
*«que ningú no enrami la paret de les cases de les
noies que refusen de ballar amb l'hereu d'En Canet,
amb terres pigmentades que no procedeixin de l'hi-
vernacle comunal»*— ens hem afanyat, ajupits, a si-
15 mular una feina. Qui esgranava terrossos cuits, qui
amorrallava un mul, qui llevava els marges a la
finca del veí que és En Ferrer de la Creueta. Jo he
fingit d'espugonar la pomera que hi ha a l'entrada
de l'hort. Una veu ens ha alliberat de la selva solar
20 i els seus encisos i ha dit: —*Descarregueu els sacs
de sofre i entreu-los per la porta del darrere.*

Test.: *DDI OPS (PJ') OC2*

3 guaitar] guaitar, a la claror de les estrasses, *DDI*
4-5 recons *DDI*
8 rels *DDI*

7. *graons]* V. 16: n. 15.

El campaner m'ha dit si volia pujar, de nit,
dalt de tot de la torrassa. Ens hem aturat a
cada espitllera per guaitar el feu dels bran-
catges a lluna ixent. Ell, d'amagat, deixava pels ra-
5 cons de cada replà manyocs de cordill rebregats i
trossos de llautó lluents. En salvant els darrers
graons li volia mostrar, des de l'espitllera de dalt,
el mar llunyà per on naveguen les arrels i llur saba
pomposa, però m'havia abandonat i m'he trobat sol
10 sota la campana major. He estès, com sempre, els
braços en creu i, òliba entre òlibes, he volat da-
munt contrades antediluvianes amb llurs deltes i
amb rius primigenis per on naveguen els nombres
cardinals i llurs rebrots en flames. He planejat el
15 continent de les dunes i m'he posat, abismat, en
una platja. Algú em tatuava al cos consignes es-
partanes.

Sobre aquest llibre, V. el comentari anònim a, *Tele/eXprés* (12 maig 1965); Enrique BADO-SA, «L'Estrella d'En Perris de J. V. Foix», *El Noticiero Universal* (30 juliol 1963); Laureano BONET, «El realismo transfigurado de J. V. Foix», *Destino*, núm. 1413 (5 setembre 1964), p. 34; Arnau PUIG, «J. V. Foix y su perfil humano», *Revista*, núm. 500 (1963), p. 23; Josep ROMEU, «Nota breu a L'Estrella d'En Perris», *Poemes*, num. 7 (1963) (reproduït a *Sobre Maragall, Foix i altres poetes*, Barcelona, Laertes, 1984, p. 99-100).

Sobre el títol del llibre, V. la nota al títol de la prosa «Encofràvem còdols...».

**L'ESTRELLA
D'EN PERRIS**

Test.: *L gLEP LEP OPS (PJ') OC2*

T	«Obres Completes» <i>Lí</i> «OBRES COMPLETES» <i>LEPí</i>	
2	en mig obria,] n'obria, <i>L</i>	
4-7	— <i>Teniu ~ grafomania!</i>] — Teniu ~ grafo-	7 Abaix <i>L</i>
	mania! <i>gLEP LEP</i>	
7	Què] A qui li <i>L</i> A qui <i>gLEP</i> Qui <i>LEP</i>	
8-9	Versaires i metròmans,] Poetes, <i>L a.c.</i>	
16	follia <i>L</i>	
23	a] en <i>L a.c.</i>	
24	en] amb <i>L a.c.</i>	

4-7. —*Teniu ~ grafomania!*] La norma tipogràfica de *LEP* (i, òbviament, *gLEP*) converteix els subratllats dels mecanoscrits, que normalment anirien en cursiva, en negretes tot al llarg del llibre. Aquesta prosa, tanmateix, hi és presentada en cursiva amb excepció d'aquest fragment, que està en rodona i negreta. Aquesta opció tipogràfica, a l'hora de picar el text d'*OPS*, va comportar que algunes d'aquestes negretes esdevinguessin rodones, en comptes de cursives (V. 94: 11 i 114: 11-14).

22-23. *els historiadors de les lletres, necròfags*] Cf. 177: 63-64.

Era jo sol en un vagó de tren, voltat de llibres. Com alguns crítics, en mig obria, sense tallar, els dos primers fulls, i sense llegir-ne res, els llençava per la finestrella. —Teniu, pagesos, vaques, 5 carrilaires, cabres, llenyataires, motoristes i rentadores! No els llegireu, ni tampoc no us ajupireu a collir-los. A baix la grafomania! Què cal llegir? Per què tant de llibre mort a la fossa de la biblioteca? Versailles i metròmans, qui us fa escriure en comptes de 10 viure? Novel·listes i romançaires, no us adoneu que resteu curts, i que la vostra miopia és progressiva? Qui us enganya, poetes i prosistes, càndids i babaus, a aplegar les vostres cuites en llibres complets i espessos, on hi és tot, i massa, abans que us plorin 15 les amigues i que us persigni la deessa? Tanta és la vostra follia, que encomaneu el taüt en vida i us hi estireu voltats de violes i englantines? Pugeu al tren amb mi, i, manuscrit darrere manuscrit, llibre darrere llibre, escampeu-ne els fulls al vent fumós. Ja a la 20 frontera, passarem, d'amagat dels duaners, plantes i animals fòssils, ocells embalsamats i urnes amb cendres de prestigi. Això és ben retribuït, i els historiadors de les lletres, necròfags, us esmentaran a les biografies. Vindreu, tantost, en una vila que conec. 25 Contemplareu, amb mi, com s'esfullen els tints del

26 tornada] torna *L*
33 llançols *L*
36 puig *L* Puig *gLEP LEP*

30 nit, *OPS* → nit *PJ*

35. *esteles*] *V. 79*: n. 14-15.

capvespre i la tornada dels navilis, molls de benèvoles escumes. Veurem el pas al·lucinant dels qui carbonen en boscatges fabulosos i les noies com cremen herbes oloroses i embruixades, als caps de rec. De
30 *nit, alçarem, alt, el botell, i parlarem de la llibertat, de la vida i de l'amor tot esperant que algú, màgic, heroi o bandoler, faci la feina. I quan l'Ogre ens demanarà el salconduit, ens cobrirem amb els llençols dels fantasmes. La carn del poeta és tendra, i els*
35 *ullals s'afinen a la claror de les esteles. Escàpols de les tenebres, pujarem al cim del Puig, a punta de sol, i contemplarem la naixença enrosada de les Illes enmig de boires i de vapors blavoses, talment com si fos la nostra naixença. Invocarem el Pare, i li demanarem coratge i fortitud. Ull clar, llegirem ço que hi*
40 *ha escrit pertot, i cremarem els autògrafs.*

Test.: *L gLEP LEP OPS OC2 JJU*

T	Els hivernants embruixats <i>Lí</i> ELS HIVERNANTS EMBRUIXATS <i>LEPí</i>
1	viatgers! <i>L</i>
4	malefici <i>L</i>
8	fet <i>OPS d.c.</i>] fets <i>L LEP OPS a.c. OC2 DIA</i>
10	protegia <i>L</i>
11	nou <i>L</i>
12	fontanes <i>L</i>
16	devallar <i>L</i>
20	ensunyats, <i>L gLEP</i>

6. *Ja al]* A la llista d'errades (V. l'apèndix A1 de l'«Estudi»), Ferrater proposava esmenar «Ja, al», correcció que Foix materialitzà a l'exemplar corregit d'*OPS* de Vallcorba (no figura ni al de Carmen Sobrevila ni al de l'Arxiu Foix).

7. *bou llampat]* A la llista de l'addenda a les errades, Ferrater esmena «bou, llampat» per emmarcar l'aposició que adjectiva «bou».

8. *fets – fet]* La rectificació d'*OPS d.c.* (al volum de Vallcorba i al de Sobrevila: no hi és al de l'Arxiu) és conseqüència de la pregunta de Ferrater a la seva llista de dubtes: «“fets meditar” o “fet meditar”?», on, sorprenentment, Foix havia mostrat la seva preferència per mantenir la concordança. El cas és paral·lel a 68: 13-14 (i nota).

16. *la vila]* V. 3: n. 2.

20-21. *han escrit ~ rosada]* V. 31: n. 13-15.

23. *la mare]* V. 73: n. 16.

— **L**a cendra és calenta, viatgers!, deia la veu que guiava els hivernants per les espessors del bosc. Ningú no sabia interpretar el sentit de la crida. Alguns temien un malefici, i enyoraven les ombres de la primavera en llur país; d'altres temien de topar amb la bestiassa. Ja al tombant d'un coll, la carcanada d'un bou llampat en una tardor oratjosa, els havia fet meditar, i no havien ni vist la porpra encesa de ponent d'on sorgeixen, felços, els somnis. L'ala freda de l'aire de nit protegia, de nou, llurs pensaments, quan la mateixa veu, en un tendre corriol de fontanes, repetia: —*La cendra és calenta!* Al peu d'una soca cremada de pi jeia, acoltellat de poc, el cos d'un home jove. Els viatgers, pietosos, el van cobrir amb brossalla seca, i van davallar, amb recolliment, a la vila. En entrant a l'hostal tothom se'ls mirava com si fossin els bandits. Algú els va dir: —*Sacrílegs!*, i se'n van meravellar. Però, de matinada, han recorregut els carrers, ensonyats, i han escrit, a les parets, llargues tirades de versos regalimants de sang i de rosada. No sé qui ha trucat a deshora i ha preguntat a la mare si jo era a casa.

Test.: *L gLEP LEP OPS (OM) OC2 [MH*

T	El manescal encerclat de fogueres <i>Lí EL MENESCAL ENCERCLAT DE FOGUERES LEPí</i>
1	Mig, <i>L gLEP</i>
3	seca <i>L gLEP</i>
8	exercit,] experimentat, <i>L gLEP</i>
10	pretenció <i>L gLEP</i>
12	daliu <i>L a.c.</i>
15	l'esquivar <i>L</i>
21	tot <i>L gLEP</i>
<hr/>	
15	vol <i>OPS</i> → vol dir <i>OM</i>
20	¿Ni de <i>OPS</i> → ¿N'hi ha <i>OM</i>

Aquest poema, amb el mateix títol de *LEPí*, va ser «dramatitzat» a *Escenificació de cinc poemes* (Barcelona, Rocas, 1965).

1. *carrer del Mig*] Carbonell i Sobrevila l'identifiquen amb el carrer Nou del Port de la Selva (*Cinc rutes*, p. 119)

De pujada pel carrer del Mig he trobat el manescal davant de casa seva. Apilava palla seca, i hi calava foc. M'ha dit que acabava de buidar una caixa que contenia un joc nou de ferradures. Em plau de parlar amb els homes d'ofici, entesos. Aquell qui creieu home comú, rústec i grosser, o un jaques apoquinat, en la seva feina és un savi exercit, teòric i especulatiu ensems, competent i iniciat. Talment com un teòleg, un físic o un humanista, però menys pretensions i embrollaire. El seu vocabulari és abundós, i fresc com un gra de raïm, a l'alba. Us hi deliu i hi apreneu. Com hauria sabut jo que hi havia tants d'estils de ferradures? Que cada mula, cavall o ruc té jeia pròpia que cal conèixer? Que esquivar una guitza vol anys d'aprenentatge? Mai no m'acosto a cap farga, la qual imagino sempre a través d'estampes mitològiques. Què sabia jo del ferrar i del desferrar, i dels complicats procediments que cada país aplica per a enclauar i desenclauar? Ni de tants d'estils de ferradures a cada segle? Ho ignoro tot, de les ferreries, per a mi fosques i emboirades per l'alè de carbonosos herètics. —*No és pas bo tothom per a aquesta feina*, observa el manescal. I, tot atiant el

- 26 cossaques *LEP*
 30 m'engoixa *L gLEP*
 33 no] ni *L a.c.*
 36 reconcs *L gLEP*
 37 villa. *gLEP* | —Tothom] Tothom *gLEP*
 38 guarir] el guarir *L gLEP*
 39 ferrar] el ferrar *L gLEP*
 44 casa *L gLEP*

43. *una punya civil*] A la reescriptura que fa Foix d'aquesta prosa per a l'*Escenificació de cinc poemes* es concreta en «la Guerra del Francès». Cal remarcar el sentit etimològic ('lluita') amb què és usat aquí el terme (*DCVB*, vol. VIII, p. 998).

25 foc, m'ha parlat de ferradures catalanes, gascones,
hongareses i cosaques. Però a mi m'intrigava el del-
lit amb què cremava la palla al mig del carrer i a
ple sol. —*Us plau de fer foc...* Tot transformat, ha
respost: —*Sóc home de nit. Ferrar de dia com fem*
30 *tots i acostumen de fer a tots indrets, m'angoixa.*
Voldria, i no he convençut mai cap mulater, ferrar al
punt de mitjanit, voltat de flames. Jo i l'animal tots
sols, quan ningú no piula i güellen les rates, i encer-
clat de fogueres. M'ha descrit, com si en fos ja ac-
35 tor, el bell espectacle de les ombres d'home i ca-
vall, agegantades i allargades, vistents a tots racons
de la vila. —*Tothom s'adonaria que l'acte de ferrar*
té essència, entitat i substància pròpies, i que guarir
i ferrar bèsties hauria d'eleva el manescal de rang.
40 Ha triat, de la seva col·lecció, una ferradura pompo-
sament cisellada amb arabescs miniaturats i al·lu-
sius. Era del cavall que muntava el seu avi, ma-
nescal, i capità de facció en una punya civil. L'he
penjada al portal de casa, i, de nit, fa claror.

Test.: *L gLEP LEP OPS (P') OC2 [JU LC*

- T L'hereva dels déus *Lí a.c.* HEREVA DELS DÉUS *LEPí*
 6-7 al mecànic *L gLEP LEP*
 7 línia, *L*
 8 aireja el cos;] ensenya un pit, *L* ensenya un pit; *gLEP*
 12-13 déus ~ tombes,] déus, cantava al peu de les tombes coronada de violes, *L a.c.* déus, ~ *L d.c.*
 18 —Vós, *L*
-
- 19 braç, *OPS* → braç *PJ*
-

La inconcreció dels llocs i els personatges d'aquesta prosa, que va ser «dramatitzada» a *Escenificació de cinc poemes* (Barcelona, Rocas, 1965) amb el mateix títol de *LEPí*, en fa difícil la seva identificació.

4-6. *Riu ~ evocatus*] *V. 31*: n. 13-15.

6. *ganyotes*] *V. 10*: n. 9.

Diuen que la filla de l'esclopaire, gollut i amb poca feina, és boja, i la gent en fuig quan hi topa. Riu, envermellida i escabellada, del matí al vespre. Riu, cansada de tant de riure, i di-
5 buixa signes estranys a les parets, que jo crec evocatus. Riu, a primera hora, quan fa ganyotes als mecànics dels cotxes de línia; riu quan s'enaigua a la font de la vila, i es descorda i aireja el cos; riu quan balla tota sola al clar de lluna, i riu, més que
10 mai, quan els altres ploren. El capellà l'exorcitza quan ella vol entrar al Temple, en dies d'oratge. Avui l'he trobada quan, hereva dels déus i coronada de violes, cantava al peu de les tombes, dolça i afinada. Més tard, l'he vista quan amagava uns pa-
15 pers. Tota amarada de sol, m'ha mirat i ha fugit. Tocat migdia, quan, corredor de plaça, venia de fer les tendes, se m'ha acostat amb una faldada de roselles i me n'ha donat un pom. —*Vós no em feu riure*, ha dit. M'ha agafat pel braç, i m'ha fet seguir
20 per un corriol perdedor entre arbres fruiters. —*No, vós no em feu riure gens*. M'ha mirat tendrament i, amb timidesa de vestal, m'ha donat un plec de fulls manuscrits on conta, amb lletra segura, clara i tor-

24 d'ús,] d'ús, d'ara *L. a. c.*

25-27. *no recordo ~ transcriure*] *V. 17: 23-26* i la nota.

25 badora ensems, històries fora d'ús, llunyanes i actuals, que jo, lector llarg de ficcions, no recordo que mai cap escriptor hagi tingut prou talent per a transcriure.

Test.: *L gLEP LEP OPS (OM) OC2*

T	13	<i>L</i>	La nit muntanyana dels flequers	<i>Li</i>	LA NIT MUNTANYANA DELS FLEQUERS	<i>LEPí</i>
5			muntanya	<i>prob.</i>	<i>L d.c.</i>	
10			fet córrer]	apartat	<i>L a.c.</i>	
11			guaitat:	<i>L Si, L Si:</i>	<i>gLEP</i>	
15			vists	<i>L a.c.</i>		
16			forçuts,]	robusts,	<i>L gLEP</i>	
16-17			escampaven]	escampaven, a dolls,	<i>L a.c.</i>	
18			l'empremta]	la color	<i>L a.c. en]</i>	per <i>L gLEP</i>
20			enferinats,	<i>L gLEP</i>		
23			descobert,	<i>L</i>		
24			donaven]	lliuraven	<i>L</i>	

Com en l'anterior, la inconcreció dels llocs i els personatges fa difícil la localització d'aquesta prosa.

M'havian advertit que no fes gens de cas de les veuarres que potser sentiria, a primeres hores de la matinada, al peu de la Font del Comú. —*Són els flequers que omplen les*
5 *portadores.* A muntanya, no tinc mai el son prim, i les remors fosques d'una sala i alcova pairals, i llur ròssec, no em lleven el dormir. Però els flequers d'aquest poble, de nit, tenen la veu amb pregoneses de gruta, i els milans i els corbs hi aletegen
10 durs. M'he llevat, he fet córrer els feixucs cortinatges, i he guaitat. Sí: tocant a la font, es movien cinc o sis personatges aureolats per espesses blancors farinoses. Parlaven, alt, un llenguatge que no he comprès, i es movien entre flors pansides i ampolles i gots trencats. Els he vists, cada cop més alts
15 i forçuts, com esbotzaven les portadores i escampaven sang tendra i espessa per les roderes. He mirat l'empremta de llurs petges quan, en comptes de tornar al forn, s'allunyaven fora burots, més alts enca-
20 ra, gairebé gegantins, més espessament enfarinats, i més endurits en llur blancor. Llur figura, en passar el collet, evocava no sé pas quins temes mitològics, i m'ha semblat que, girats, m'havian descobert i que amb gests intrigants em donaven instruccions.
25 cions. He tancat les vidrieres d'una revolada; volia

- 26-27 de cridar *L gLEP LEP*] cridar *OPS OC2 DIA*
28 llit *L gLEP*
33-34 et ~ casa] *manca una línia gLEP*
35 só *L a.c.*
36 llanterna] llàntia *prob. L a.c.* | innocent *L gLEP*
37 dit:] dit, tot /+++/ *L*
-

26-27. *de cridar – cridar*] V. 7: n. 3.

fer llum, i no trobava els lluquets; he intentat de cridar, però la veu se m'ofegava. He arribat, a les palpentes, al capçal del llit, on unes mans desparellades em forçaven a jeure. Una veu monòtona i allucinant repetia: —*Confessa i combrega! Confessa i combrega!* I una altra, manyaga i amorosa: —*Com reposaria a l'ombra del teu cos! Dolç occidor: Amaga els pistolots a la pila dels sacs i deixa que et desenfibri amb llinoses caldes!* La mestressa de la casa on sóc hoste ha obert, de bat a bat, la porta de l'estança i, llanterna en mà i veu innocent, m'ha dit: —*Que és estrany, tot plegat!*

Test.: *L gLEP LEP OPS OC2*

T	Els diables siamesos <i>Lí</i> Els DIABLES SIAMESOS <i>LEPí</i>
6	l'ombra] els fantasmes <i>L a.c.</i>
7	draçades, <i>L gLEP</i>
12	imaginats. <i>prob. L a.c.</i> projecte <i>L gLEP</i>
13	béc <i>L gLEP</i> Jo, <i>L gLEP</i>
15	bassons <i>L a.c.</i>
16	lluna,] lluna nova, <i>L a.c.</i>
17	tendre <i>L gLEP</i>

3. *l'Emília*] V. 82: n. 1.

12-13. *esquis de mar ~ bec de gavina*] L'esquí nàutic va néixer «el 1921, simultàniament a Florida (EUA) i al llac d'Annecy (França)» (*GEC*, vol. 10, p. 264). Costa de creure que el 1925, data més moderna que dona Foix de les proses del seu dietari, ja es practicà a Catalunya: de fet, el 16 de febrer de 1929 a l'article «La naixença d'un esport» de *La Publicitat*, Foix encara no el cita (V. els fragments reproduïts a l'*Àlbum Foix*, p. 239-240).

13. *béc* (*L gLEP*)] V. 30: n. 5.

— **N**o enyores, ací dalt, la tristesa de les barques de bou quan tornen de la pesca?
L'Emilia, que arreu on és amb mi enterra roses vermelles en tombes imaginades, no viu
5 a gust, a muntanya. Tem l'embruix del frec d'ales que omplen el carrer quan vespreja, i l'ombra de les forques garberes que erren, altívolament dreçades, sota els arcs de la plaça. Fuig dels pallers d'ull pervers i de les estables fosques, profundes i buides
10 on remoregen els espectres del bestiar banyut. D'amagat, dibuixa rares estrelles de mar i d'altres equinoderms imaginaris. O projecta esquís de mar, sòlids i llisquents, o alats, amb bec de gavina. Jo netejo l'escopeta, bec vi fresc, ensello l'egua i empaito,
15 més enllà de les alzines, els diables bessons i siamesos que, quan fa lluna, escarneixen la veu, més aviat tendra, del gegant que s'ensota entre els dos puigs.

Test.: *L gLEP LEP OPS OC2*

T	Els grius <i>Li</i> <i>ELS</i> <i>GRIUS</i> <i>LEPí</i>
5	També, <i>prob.</i> <i>L a.c.</i>
8	cases] totes les cases <i>L a.c.</i>
13	el <i>L gLEP LEP</i>] al <i>OPS OC2 DIA</i>
19-20	(<i>Què ~ carbonera?</i>) <i>gLEP LEP</i>] (<i>Què ~ carbonera?</i>) <i>L a.c.</i> (<i>—Què ~ carbonera?</i>) <i>L d.c.</i> ¿ <i>Què ~ carbonera?</i>) <i>OPS</i> ¿ <i>Què ~ carbonera?</i> <i>OC2 DIA</i>
20	sé <i>OPS OC2</i>
23	armes fulgents] <i>daga</i> <i>L a.c.</i>
24	estrenyut <i>L gLEP</i>
25	dolça <i>OPS OC2</i>

Donada la indeterminació dels topònims del text, de difícil localització, apunto algunes coincidències amb altres textos foixans.

2-3. *el pontarró ~ el rieral*] *A Catalans* (p. 48; *OC4*, p. 206), Foix parla del «pontarró que salva la riera» Blanca de Sarrià (*V.* una reproducció dibuixada de Pere Queraltó a la portada de *La Veu de Sarrià*, núm. 138, novembre 1999; també *120*: 15-16) però aquí no resulta fàcil d'identificar.

4. *esteles*] *V.* 79: n. 14-15.

5. *falziés*] Caldria corregir-hi *falcies*, segons prescriuen tots els diccionaris normatius; però, sense el suport de cap testimoni, prefereixo respectar la lliçó foixiana (*V.* també *203*: 24), que deu respondre a la pròpia fonètica (que és la general: *V. DCVB*, vol. v, p. 719).

11. *Emília*] *V.* 82: n. 1

13. *la Pujada de la Costa*] Al Port de la Selva, hi ha el carrer de la «Pujada de la Costa» que continua en el camí del mateix nom que porta al Cim de la Costa, des d'on es pot «disfrutar d'una magnífica vista panoràmica d'El Port de la Selva, la Selva de Mar, i a les nostres espatlles, de Cala Tamariua». (*V.* la *web* de l'Ajuntament del Port: <http://www.ddgi.es/porselva>).

13-14. *el cant – al cant*] Restitueixo, coincidint amb Cornudella (*Notes*, *V.* la nota de la p. 759), la lliçó sense preposició perquè, si bé podria formar part de l'enumeració de les aposicions referides a «les dues velles» («les dues velles i llur taralla aturades, al pas..., al rost..., al cant..., amb tristesses lunars»), fa més sentit com a element de l'enumeració principal («el grinyol..., les dues velles..., el cant punxut..., l'entenebrament..., la veu...»).

19-20. (*Què ~ carbonera?*) – *Què ~ carbonera?* – *Què ~ carbonera?*] He restituit els parèntesis per tal com sembla evident que la «caiguda» del primer a *OPS* —ajudada, potser, per l'eliminació de la cursiva de *LEP*— va condicionar l'eliminació del segon a *OC2*. Ja Ferrater, a la llista d'errades d'*OPS*, proposava restituir-hi el primer (*V.* l'apèndix A1 de l'«Estudi»).

20. *sé*, – *sé*] La lliçó sense coma és una contaminació evident d'*OPS* que el corrector de *DIA* esmena encertadament. L'esmena d'*OPS* la plantejava ja Ferrater a la seva llista.

24-25. *dolça*, – *dolça*] És un cas idèntic al de la línia 20, correcció de Ferrater inclosa. Donen fe de l'encert del corrector de *DIA* fragments com «M'ha donat, humil i riallera, la mà» d'«El singular viatjant de Déu» (*143*: 46-47).

Com cada diumenge passat migdia, ens hem aturat al bell mig del pontarró de pedra que salva el rieral. Com sempre, ens hem esperat per veure les primeres esteles reflectides al bassal
5 que enfosquen les falzies. També com sempre, tu les volies comptar, i et perdies, ulls clucs, tantost les ha bressades la marinada. Algú arriava les banderes grogues que hissen a les cases per a commemorar les festes. Damunt el bosquet volaven, ra-
10 bents o en cercles regulars, els corbs. M'has dit, Emília, que tot t'era estrany: el grinyol de la corda del pou, les dues velles i llur taralla aturades, al pas dels segles, al rost de la Pujada de la Costa, el cant punxut dels grills, amb tristeses lunars, l'entenebrament dels ceps amb brogit secret de cremall, la veu de l'home que mai ningú no ha vist i
15 que parla tot sol, avui i sempre, Senyor, als apareguts dels horts. —*Ja ni de nit* —em deies— *els somnis no em llumegen el son*. (Què hi fan tants de diaris rebregats, tocant a la sitja carbonera?) Ja sé, Emília, que tot ens és estrany i nou. Mira com s'acosten, tumultuosos, els soldats que assetgen el crepuscle amb armes fulgents al puny. Són a milers, amb casc i cuirassa negres. M'has estret,
20 dolça, la mà, i has respost que era la roureda que

- 27 grius! *L* | Ens] Braços enlaire, ens *L a.c.*
 32 manyà] manescal *prob. L a.c.*
 35-37 (—*Faré ~ calentes?*) *L d.c.* (*Faré ~ calen-* 35-36 als prestatges *L a.c.*
tes?) *gLEP LEP*

31-32. *les bicicletes arrambades a la paret de cal manyà]* *V. 99*: n. 1. Com que no queda clara la localització geogràfica de la prosa i que *L* llegeixi «cal manescal» (substituint pel definitiu «manyà» potser per evitar la cacofonia «*cal manescal*»), cal tenir present que la *Nota autobiogràfica* (p. 5) explica que «Amb botiga parada al carrer Gran hi havia [...] dos manyans» (*l'Anuario Riera*, p. 559, en cita un, a l'antic número 35: Salvador Torrens Juvé).

35. *el diari]* Hauria de ser *La Publicitat*, on Foix col·laborà des del 1922 fins al 1936 (*V. Jaume Passarell*, «*La Publicitat*», *diari català*, Barcelona, Pòrtic, 1971, p. 47-57; *Guerrero, J. V. Foix...*, p. 122-129; *Vinyet Panyella, J. V. Foix: 1918 i la Idea Catalana*, Barcelona, Edicions 62, 1989, p. 101-113).

avançava i creixia, i feia la nit més profunda. —*Són els grius!*, hem dit, tot d'una. Ens hem trobat cadascú més sol en una conca morta. Al fons de tot es movia, suau, un teló on hi havia pintat el poble
30 amb les senyeres d'or, la riera, el pontet, les verges cabelludes, les bicicletes arrambades a la paret de cal manyà i la lluna en un fons de carbonissa. Diumenge vinent, l'Emília i jo, com sempre, ens tornarem a descomptar tot espiant la naixença aiguosa
35 dels astres. (Faré tard al diari: què hi fan, al presatge dels llevats, tants de poemes escrits amb tinta esborradissa, entre farines calentes?)

Test.: *L gLEP LEP OPS (Pj') OC2*

T	El tren s'hi atura <i>Lí EL TREN S'HI ATURA LEPí</i>
2	Muntanya, <i>L</i>
4	sempre] tot temps <i>L gLEP plans. Bon] plans, els quals bon L</i>
6	saludar-los] parlar-vos <i>L a.c. parlar-los L d.c. diuen, altius:] diuen: L</i>
7	Viuen, <i>L en la] amb la L el] un L</i>
10	enmig] entre <i>L</i>
11	que <i>L para,] s'atu[ra,] L a.c.</i>
14	i] llança i <i>L a.c.</i>
15	de negre] negre <i>L a.c.</i>
16	arribar-hi <i>L</i>
17	poble <i>L dret i arrogant,] dret, L que esperava] esperant L</i>
18	guaitar] guaitar carrers <i>L a.c.</i>
19	somniar. <i>L gLEP LEP</i>
22	remorosos <i>L a.c.</i>
22-24	a ~ falsa.] batién i empremtaven metalls i ensitjaven moneda falsa, a la claror de la neu o de les cuques de llum. <i>L</i>
25	dels falsaris,] dels falsos moneders <i>L</i>

7. *Viuen d'avis]* Ferrater s'ho planteja com a errada i suggereix «Viuen, d'avis» (V. l'apèndix A1 de l'«Estudi»).

Tan lluny com són, m'enfilo sovint a les muntanyes més altes de la Muntanya per establir-hi la concòrdia. Hi ha estadants que romanen sempre drets i aturats de cara als plans. Bon punt s'adonen que heu aconseguit d'arribar, ja abans de saludar-los us diuen, altius: —*Esperem el tren*. Viuen d'avis a néts, en la fe en el Tren, principi i fi de tot progrés, llarguíssim i velocíssim, que duu els pobles a l'extrema avantguarda del bé o a l'exili etern, enmig d'ermots i deserts. N'hi ha d'altres que, convençuts que el tren passa i para, encunyen moneda falsa que, segons ells, és la més noble de les activitats en els països regits, com cal, per capitosts amb cavall, mantell i espasa negres, cobri-celats de negre sota un cel de profundes negrors. Ahir, en arribant-hi en mula fresca i caminadora, he vist mig poble, dret i arrogant, que esperava el tren, amb els ulls vermells de tant de guaitar les llunyanies, i de somiar. Com sempre, el més vell m'ha dit: —*Esperem el tren*, i m'ha ungit amb olis carbonosos. A l'interior solitari del poble i als patis de les cases, l'altra meitat del veïns, remorosos, a la claror de la neu o de les cuques de llum, batien i empremtaven metalls i encunyaven moneda falsa. He preguntat al més jove dels falsaris, quan passa-

- 26 tren; m'ha] tren. M'ha *L*
27 antics *L* | mitja hora] deu minuts *L* | gran] *m. L*
29 De nit,] En essent nit, *L*
30-31 florejats,] florits, *L*
32 darrera *gLEP*
-

ria el tren; m'ha respost, amb urc, que des de temps antiquíssims s'atura cada mitja hora al gran parador de marbre, amb duaners augusts i gendarmes conspicus. De nit, brillen llums celestes pertot, i a la brisa de sedes blanques i de somriures flore-
30 jats, el passatge és amanyagat per mirades filtrades per llargues pestanyes que endevineu, diu, darrere les espessors llibertines del brancatge.

Test.: *L gLEP LEP OPS OC2*

T	La timba pairal <i>Lí</i> LA TIMBA PAIRAL <i>LEPí</i>
1	tants] <i>m. L</i>
3	l'orella, <i>L gLEP LEP</i>] l'orella <i>OPS OC2 DIA</i>
3-4	s'assenyalaven <i>gLEP</i>
4	l'entrada, <i>L a.c.</i>
9	terrissa.] terrissa, recents. <i>L a.c.</i>
11	— <i>Ni vós no sou. L gLEP LEP</i>] —Ni vós no sou. <i>OPS OC2 DIA</i>

3. *l'orella, – l'orella*] Restitueixo la coma original per tal com segueix l'ús habitual de separació de la pròtasi condicional de l'apòdosi.

8. *la Riera*] *V. 120*: n. 16.

9. *m'empella*] Trobo l'infinitiu només a Pere LABÈRNIA (*Diccionario de la lengua catalana, castellana y latina*, Barcelona, Hereus de la V. Pla, 1939-1940, vol. II, p. 751): «Posar pell las llagas. Empellar, encorar, encorecer. Vulnera cicatricem ducere».

11. —*Ni vós no sou.*] Ja Ferrater advertia a la llista d'errades que «la frase dialogada ha d'anar en cursiva» (*V. l'apèndix A1 de l'«Estudi»*). És possible que el fet que *LEP* tradueixi els subratllats mecanoscrits per negretes hagi afavorit la badada a *OPS* (*V. 86*: n. 4-7).

Tantes de viles i tants de pobles que jo havia vist agemolits, agençats o encimellats, on són? Si paro l'orella, del fons dels pous que n'assenyalaven l'entrada puguen les veus enyorades, la fressa feinerà dels artesans, dels pagesos i dels pastors, i cants de joia, de pler i de pau. Les branques de les alzines es mouen com si contessin el Fet, i les aigües de la Riera murmuregen històries de terrissa. Voldria parlar, i una fosca basarda m'empella els mots. La tonada molla del vent diu i rediu: —*Ni vós no sou*. Em reconec arbre eixut entre els arbres, arrelat enmig de brucs cremats, i voltat de soques mortes. Com s'esbalcen els segles a la timba pairal i al propi clos!

Test.: *L gLEP LEP OPS OC2*

T	Fa segles que ho veig <i>Lí a.c.</i> FA SEGLES QUE HO VEU I HO SAP <i>LEPí</i>
4	els] uns <i>L a.c.</i>
6	bergantí <i>L gLEP</i> talons <i>L gLEP</i>
15	nefrades, <i>L</i>
20	per] per a <i>L</i> arribar <i>L a.c.</i> temps <i>L a.c.</i>
23	darrera <i>gLEP</i> del fred,] frigorífica, <i>L</i>

Tres indicis menen a pensar que l'origen d'aquesta prosa podria trobar-se a les terres de ponent i, molt probablement, a Cervera: la referència a la Jueria (línia 20), l'ús de la variant *muriac* 'ratpenat' (V. la nota a la línia 19) i l'esment d'aquesta varietat dialectal («en airejat lleidatà») a les línies. 27-28.

19. *muriac*] És la forma dialectal (pròpia de Vic i Guardiola de Tremp, segons *DCVB*, vol. VII, p. 666) de *muricec*, *ratpenat* o *ratapinyada* (admeses totes quatre al *DGLC*) que fa servir sempre Foix (V. 158: 50 i 194: 6).

— **N**o *triguis gaire*, li he dit, de baix estant, quan ella era a la finestra. No sap pas el goig d'obrir, cap al tard, les portes de l'obrador del pergaminer, tot retirant abans els
5 bastidors amb palmeres, les bambolines amb cordes i escales de bergantí, i els telons de fons amb selves i castells confosos que n'obstrueixen l'entrada. Li he contat que el pergaminer treballa d'amagat de tothom, i que es posa barbotes i cabelleres
10 postisses. Voltat de pells que pengen del bigam que fecunden els corcs, empra eines antiquades. Parla, tot sol, de vedelles i de corders, i d'altres animals de pell de soca. Quan hem arribat tots dos a l'insòlit magatzem, hem sentit veus reials i ge-
15 mecs de gents nafrades, brogit d'homes amb armes i clams de negats que sortien del fons de l'obrador. Hem muntat de nou dalt la moto, i hem accelerat a fuita lliure. En dir-me ella que, a poca alçada, ens encalçava un muriac amb remors de rompents
20 d'aigua, hem virat per la Jueria per arribar, a temps, a les primeres clarors joioses dels bars. Hem vist, amb esglai, com tot d'éssers esfèrics, cuats i banyuts, s'amagaven darrere la cambra del fred, lluent de blancors escandinaves. N'hem parlat amb

25 ganyotes *L gLEP LEP OPS d.c.*] banyotes *OPS a.c. OC2 DIA*
26 medieval *gLEP*

25. *ganyotes – banyotes*] L'errada d'*OPS* fou assenyalada ja per Ferrater a la seva llista (V. l'apèndix A1 de l'«Estudi»). V. 10: n. 9.

- 25 l'home del bar, el qual, amb ganyotes de mercader medieval, preparava lluminoses begudes cosmopolites. Tot allargant-nos el diari del vespre, i en airejat lleidatà, ha respost que: —...*feia segles que ho veia i ho sabia.*

Test.: *L gLEP LEP OPS OC2*

T L'altre alfabet *Lí L'ALTRE ALFABET LEPí*
2 viletanés *L a.c.*
5 parlen, *L d.c.*
6 humiliats *L d.c.*
14 Mai *L*
15 de] el de *L d.c.*
16 fadrina *L a.c.*
21 sento] oeixo *L a.c.*
23 als clots *L a.c.*

Vós sentiu sempre veus pertot, diu el pastor que conta faules vilatanes. —*I més, encara, a muntanya*, dic jo. El silenci dels cims és, per a mi, un brogit harmònic de veus. Els troncs
5 parlen greus, a les ombres del vespre; les branques enrosades, a punta d'alba; els carbons humiliats, a ras de sitja, nit entrada; i els rocs. A totes hores: els rocs es lleven, tímids, i es drecen, amb orgull, a ple migdia. S'apleguen en els planells que jo sé,
10 i dialoguen, clars. En conec el llenguatge i l'emotivitat, i, com tots nosaltres, amoregen, s'ajusten i es disbauxen. Les veus de les terres baixes arriben als cims, dolces i afinades com les fumeres de les viles i dels masos. I, també, les rialles. Mai, dels
15 dalts estant, no he sentit el plor del mainatge ni de la fadrina, enyorosos d'enyorament. Ni el plany de la riera en una nit boscosa. Quan, veloços i augusts, els avions han arruixat l'ocell altívol, i l'encís de llur remor defalleix dellà les bromes, el silenci
20 esclata en càntics novells, i tantes de veus en fan una de sola. Jo sento veus pertot, i no sofreixo al·lucinació auditiva. Però tinc en privilegi, i de naixença, gravades al clot de les mans, totes les lletres, menys quatre, de l'altre alfabet.

Test.: *L gLEP LEP OPS OC2*

T	Foc i tenora <i>Li FOC I TENORA LEPi</i>
3	secret. <i>OPS a.c.</i>
7	l'altra <i>L gLEP</i>
8-9	Mireu: <i>L</i>
14	Davallarem <i>L</i>
18	fosc] d'agost <i>L a.c.</i>
23	i ~ basarda.] i fan la basarda més <i>L a.c.</i>

Com en altres proses, la indefinició dels llocs esmentats (l. 8: el puig, l'estany; l. 12: la vila; l. 20: el ball) fa difícil la localització de la prosa.

10-12. *Però ~ intranscrivibles] V. 34: n. 7-9.*

Embriagats pel foc que cremava olivars i pinedes, hem enfilat els corriols que hi porten, amb alegria secreta. De nit, és bell el foc. Com la grossa tempesta del mar sota el glaç de les bromes. I com el vent confús, que remoreja pertot, confortant o colèric, i crea sons nous, que jo voldria inextingibles. Ja el foc salta a l'altre vessant del puig, i fa roja i temible l'aigua de l'estany. Mireu, ara és un ull vermell, irós, voltat de negrors herboses. Però al cel hi ha més pau que mai, i els astres, segurs, guspiregen tendres blavors intranscrivibles. Ja la cobla, a vila, exalta, amb bròfega tonada, les noies de la nit, esbullades i franques. Davallarem, deseixits, a la plana, ballarem, i, com els altres, oblidarem l'infortuni. —*Destapeu l'ampolla, bon home! Ompliu els gots, curulleu-los, i digueu als músics que comencin la farandola. Pel camí fosc de la sèquia acabo de veure com un foraster s'emportava el Maligne, sac al coll.* Plegarem tard del ball. Una nit de foc i de tenora, com la d'avui, no és pas com les altres. De tornada amb les noies, ja no ens caldran les torxes ni les llanternes que esbarrien les ombres i encresten la basarda. L'alba, amb flaires de socarrim boscà i flor matinera, ens farà perdurables.

Test.: *L gLEP LEP OPS OC2*

- T Motors de gasolina *Li* MOTORS DE GASOLINA *LEPí*
 1 —*Pertot, diuen, som L gLEP LEP*
 2 el tamborí i el fiscorn] les tenores *L a.c.* el tamborí ni el fiscorn *L d.c.* ~ friscorn *gLEP*
 4 mànegues *L gLEP LEP*
 5 desensunyats— *L a.c.* desensunyats!— *L d.c.* *gLEP*
 6-7 —*Sigueu, ~ audaçós] Sigueu, ens diuen, audaçós gLEP*—*Sigueu, ens diuen, audaçós L*
LEP
 9 torrentol, *L a.c.*
 13 el] al *gLEP LEP*
-

1. *diversos i dispersos] V. 129: n. 18-19.*

14. *la Cotxera Nova] Lloc no identificat.*

Pertot —diuen— *som diversos i dispersos*, i ni el tamborí i el fiscorn del foscant, ni els feixucs impermeables negres exhibits al portal dels casots muntanyans, regalimants i mànigues en
5 creu —oh espantall dels blasfems desensonyats!— no ens lleven distinció ni estranyesa. —*Sigueu* —ens diuen— *audaços i freds*. Però a mi m'aturen, d'encís, el clam dels vents al fort de la pineda, el sil·labari de les aigües del torrent, la fressa del
10 diable quan baixa de les golfes, negre i menut com és, per a flairar els fums de nit de l'alcova, el rastre dels davantals passats pel lleixiu i els prodigis de la gla senyada el darrer de febrer de l'any bixest. I
15 avui, a la sortida del poble, a la Cotxera Nova, la fatiga de la voluptat dels motors de gasolina.

Test.: *L gLEP LEP OPS (PJ') OC2*

T	Na Constança <i>Lí</i> NA CONSTANÇA <i>LEPí</i>
1	Recó <i>L a.c.</i>
3	breus] de mal dir <i>L gLEP</i>
4	llunyeres,] enyorades, <i>L gLEP</i> pel <i>gLEP</i>
5	nit,] nit, amb passos de somnàmbul, <i>L a.c.</i>
6	devant <i>gLEP</i>
7	alta,] altiv[a] <i>prob. L a.c.</i>

Hi ha una versió «dramatitzada» d'aquesta prosa a *Escenificació de cinc poemes* (Barcelona, Rocas, 1965).

1. *el Racó de les Bicicletes*] Al Port de la Selva, a la plaça de P. Nadal i Mallol, «d'esquena al mar, al fons a l'esquerra, és on adobaven bicicletes i sempre n'hi havia moltes d'amuntegades. Tant que popularment se'n deia "el racó de les bicicletes"» (*Cinc rutes*, p. 118). V. una fotografia del poeta davant d'aquest «racó» a *Destino*, núm. 1843 (gener 1973), p. 25.

5-6. *el Clos dels Troncs*] Topònim no localitzat.

6-7, 15. *la filla del ferrer – Na Constança*] V. 25: n. 9. Apareix també a 196: 52.

11-12. *Rec d'Amont*] La reelaboració d'aquesta prosa per a l'*Escenificació de cinc poemes* (Barcelona, Rocas, 1965) en diu «l'escórrer d'amunt», la qual cosa fa pensar que no es tracta d'un topònim concret sinó d'una «toponimització» d'algun dels múltiples recs del Port de la Selva.

17-20. *He confegit ~ del mecànic*] Val la pena de tenir present el fragment que Foix va afegir, unes línies abans d'aquest, a l'*Escenificació*, perquè dóna informació més explícita per entendre la prosa: «Cada bocí de vidre té una lletra d'un alfabet que desconec però que *em sembla que serà fàcil d'ordenar i de compondre a les flonjors del son.*» (la cursiva es meva).

Cercava, adelerat, el Racó de les Bicicletes. M'havien dit que, asseguda al pedrís, la filla del ferrer hi embasta calces breus per a fadrines llunyeres, i hi emprova geccs de pèl llarg i
5 calent per als minyons que entren, de nit, al Clos dels Troncs, i s'hi perden. En essent-hi davant, la filla del ferrer s'ha dreçat, alta, negra i cabelluda, i m'ha mirat amb desvergonyiment. Amb urc senyorívol s'ha despampolat els pits, i m'ha allargat
10 un flascó ple de trossets de vidre de totes colors, arrodonits per la fregadissa d'aigües i sorres al Rec d'Amont, i xifrats amb alfabet propi. He obert els braços per a haver-la, però s'ha esvanit en el guspireig de l'escuma solar. N'he parlat amb l'adobabicycles, i m'ha dit que Na Constança anys havia que
15 era morta, recremada pel sol, a les selves brasileres on son pare doma salvatgina. He confegit les lletres de l'alfabet vidrenc damunt el marbre del taulell de la tenda; el missatge ha confirmat la narració del mecànic. Però m'invita a venir cada dia
20 de sol, a la mateixa hora i al mateix indret, on podré gaudir de la seva presència i de les tendres tebiors que exhala, exuberant i pròdiga, en el lluminós despull.

Test.: *L gLEP LEP OPS (MA) OC2*

T Les ianquis feudals *Lí* LES IANQUIS FEUDALS *LEPí*
14 en hem *L gLEP*
15 per] per a *L gLEP*

7 Riuen, *OPS* → Riuen *MA*

La tramuntana ha mancat, i el mar és una llosa negra a recer de les terres salines. La fosca i la boira baixa hi congrien un bosc d'arbres amb espessor de selva. Tot de dames americanes, 5 amb capes transparents que fan més ostensible llur esveltesa, hi munten i hi cavalquen, al galop, cavalls bretons de crina lluminosa. Riuen, folles, de tant de riure, i desapareixen amb remor de ressaca allà on la nit aparenta planes herboses amb miralls 10 d'aigua. Damunt les sorres, enmig de filagarses salobres i clofolla seca, han abandonat les desferres de llurs autos feudals. Hi ha qui ha vist com, de bon matí, les ianquis els desfeien a cops durs i violents, amb guant ferrís. Ens n'hem endut les mag- 15 netos a casa per provar-les.

Test.: L gLEP LEP OPS (PJ') OC2

T	Pedres encantades <i>Lí</i> PEDRES ENCANTADES <i>LEPí</i>
2	<i>plau</i> , els deia, <i>d'espíar</i> L gLEP LEP
4	Verdera— L gLEP
5	l'erola <i>L a.c.</i>
6	fanals] fars L gLEP LEP
8-9	jaquets L gLEP LEP
14	a] <i>m. L a.c.</i>
17	la] el <i>L a.c.</i>
19	faig] tinc <i>L a.c.</i>
22	s'havia] havia L gLEP No L gLEP LEP] Ni OPS OC2 DIA
23	eran, gLEP llevat, L
25	contraclaror L gLEP

22 Ni OPS → No PJ

1. *En Plana i En Planella*] Cal identificar-los amb Alexandre Plana, factòtum de *La Revista*, i Josep Maria Planella, amic d'escola de Foix, amb qui, pel que sembla, va fer les primeres estades al Port de la Selva: «La primera vegada [que hi va anar] va ser l'any 1925 [o el 1924: *V. Cinc rutes...*, p. 113]. Aleshores hi anava l'Alexandre Plana, un home de molt valor intel·lectual que pertanyia a la colla de l'Ateneu. [...] L'any 1925 hi vaig passar vuit o deu dies. Era un poble de pescadors, solitari, sense cap turista. Només l'Alexandre Plana s'hi havia llogat un pis, hi tenia una barca i sortia amb els pescadors. Jo vaig decidir per primera vegada de visitar el Port de la Selva, conjuntament amb un amic meu ja mort [Josep Maria Planella?] a causa d'un article de Josep Pla a «La Publicitat». En feia un elogi com a poble llunyà, d'una certa tristesa ambiental, sobretot als vespres quan només hi havia tres o quatre llums de gas.» (*Foix-Comadira*, p. 80). *V. 143*: n. 70. Foix no començà a passar-hi els estius d'una manera regular fins a partir del 1945 (segons Josep PLAYÀ, *J. V. Foix...*, p. 15), del 1946 (segons CARBONELL, *J. V. Foix*, p. 379) o del 1948 (segons *Foix-Comadira*, p. 82).

2-4. *els estels ~ Verdera*] *V. 34*: n. 7-9.

4. *la Verdera*] La serra de Rodes, «l'extrem de l'eix axial dels Pirineus [...], origina un rellu escarpat al sector SW, que cau verticalment sobre els aspres i la plana. El perfil de la seva carena és un dels trets d'identitat del paisatge empordanès, dominat per la muntanya de Verdera (670 m), amb el castell medieval de Sant Salvador i amb el monestir de Sant Pere de Rodes en un replà de llevat» (*GGCC*, vol. IV, 17).

5. *l'Erola*] Lloc del Port tocant a Rec de Canet (*V. 102*: n. 2), on actualment hi ha les instal·lacions del càmping «L'Erola» (*V. Cinc rutes*, p. 133).

11. *el Mirall*] És un altre dels puigs de la serra de Rodes.

19. *l'Alberg del Moll*] Caldria identificar-lo amb l'Hotel Comerç, situat al damunt del morro que clou la platja de la Ribera i que acull, pel cantó de Port de Reig, el moll de la Timba, i, pel costat de la platja, el d'en Balleu. «Avui encara es llegeix el rètol però està tancat» (*Cinc rutes*, p. 113). Des del 1924 i fins que no es va comprar la casa al carrer de la Unió (núm. 90) el 1947, era el lloc de residència del poeta. «Arreberat al peu de la Fonda del Comerç, el moll d'En Balleu és, a Port de la Selva, l'indret més cèntric.» (*La Publicitat*, 14 agost 1931; citat a *l'Album Foix*, p. 33).

21. *la badia*] Aquí ha de ser la del Port de la Selva.

Quan En Plana i En Planella m'han deixat sol
—...*em plau* —els deia— *d'espigar els estels*
quan l'un darrere l'altre s'estimben passades
les crestes del munt de la Verdera—, del cos-
5 tat de l'Erola ha arribat una jardinera de motor
amb els fanals apagats. Ha trencat, bategant, cap
als aiguamolls de la platja, i s'ha aturat, en sec, a
frec d'escuma. N'han baixat vuit minyons amb ja-
quetes de pell i deix germànic. Mar i platja s'han
10 fet nit en la nit, i les boires de setembre, afolcades,
han desaparegut darrere el Mirall. Els vuit fadrins,
ara ajupits, ara drets, i amb gests insòlits, removien
la sorra, arreplegaven pedres que aixecaven enlaire
com si les miressin a contraclaror, feien com si les
15 amaguessin, i tot just si els sentia respirar. Els he
guaitats en llur desfici, i m'han vingut ganes de
cridar. Passada mitjanit, es movien amb la mateixa
frenesia i feien els mateixos moviments. Me n'he
tornat, descalç, a l'Alberg del Moll, on faig parada.
20 De bon matí, he despertat els meus, els he contat
el fet i, cama llarga, hem anat a l'indret de la badia
on s'havia esdevingut. No hi hem trobat ningú;
però les roderes i les petjades eren, a sol llevant,
visibles. Sense adonar-nos-en, hem remogut les
25 sorres, i hem mirat palets i còdols a contraclaror, i

- 27 patxina, *L gLEP*
32 màgiques,] encisades, *L gLEP*
33 Pi, *L gLEP*
34 gaudeixen, *L a.c.*
35-36 meravella. *L a.c.*
-

33. *cova de sota la Punta del Pi*] En el tram de costa de Cadaqués a Port Lligat hi ha la platja de Guillola, tancada al S per la Punta d'es Pi i al N per la de l'illot del Gavià; venint de Port Lligat, abans d'arribar a la Punta d'es Pi, hi ha la Cova d'en Cabanyes, que podria ser la que esmenta Foix (*La Costa Brava*, p. 332).

amb el mateix neguit. Però els còdols i les pedres se'ns obrien com una petxina, entre mans, i hi descobríem, tènueament gravades, l'efígie de vells conqueridors, d'emperadors egregis i de dames famoses per llurs anòmals esbargiments o per llur faixada continència. Sense dir-nos res, ens hem mirat, hem ensacat, a milers, les pedres màgiques, i les hem amagades en una cova de sota la Punta del Pi perquè d'altres pelegrins gaudeixin, dellà els segles, de la troballa, i en contin, de nou, la meravella.

Test.: *L (OF) gLEP LEP OPS OC2*

T Reganàvem vestits d'escafandres *Lí a.c.* Reganàvem vestits amb escafandres *Lí d.c.* RE-
GUENÀVEM VESTITS AMB ESCAFANDRES *LEPí*

1 a la] *m. L gLEP*

3 apaiades *L gLEP LEP OPS OC2*] ajustades *DIA*

6 tot *L gLEP*

4 d'algues *L* → de plantes *OF*

5 encauar *L* → encauar, *OF*

A *L* i *Lí*, aquesta prosa anava després de la següent.

T. *Reganàvem – reguenàvem*. «“Reguenar” és, al Port de la Selva, anar amb barca a hora foscant per la badia i resseguir les desembocadures dels recs per pescar-hi, perquè, després d'una tempesta, els peixos s'hi “apaien” per trobar-hi menjar» (*Cinc rutes*, p. 133). L'infinitiu no apareix al *DGLC* ni al *DLC* o al *DEnc*. Cal anar al *DECLC* (vol. VII, p. 192, s. v. «rega») per conèixer el sentit difús del terme: «Amades i Roig recolliren un verb *reganar* a Roses, atribuint-li el sentit de “pescar a l'encesa” [...]; *AlcM* [...] devia obtenir-ne una rectificació “pescar amb fitora, de nits, amb un llum”, localitzant-ho al Port de la Selva [...]. Crec que Moll no devia quedar ben convençut, car en una sessió de la Secció Filològica de l'I. E. C. de 1960 [...], en què assistia ell junt amb J. M. de Sagarra i J. V. Foix (tots dos amb molts estius i considerable arrelament al Port de la Selva) aquests estigueren d'acord que s'usa *reganar* a la península del Cap de Creus, limitant-se a dir que és pescar a la vora de la costa. Com que pescar amb fitora es pot fer sobretot a les caletes, però no és “pescar a l'encesa” endevinem que les tres definicions [...] tenen algun element de veritat i que en realitat deu ser ‘pescar vora les *reganes* o caletes rocoses’ i que de vegades es fa de nits i portant llum». (V., també, 196: n. 50). La mateixa vacil·lació del poeta a l'hora de transcriure la neutra crec que justifica la meua correcció per l'opció postulada per Coromines. No és exacta, doncs, l'afirmació de Cornudella segons la qual «Foix usa sempre les formes en *-e-* (com si fossin derivats de *rec*, del tipus *regueró*, etc.) en lloc de les formes en *-a-* (derivades de *regana*) que prefereixen l'Alcover-Moll i el Coromines» (*Notes*, p. 786).

2. *Rec de Canet*] *Rec* en el sentit de ‘riera, torrent’ (*DCVB*, vol. IX, p. 211), al NE de l'Empordà, «on d'acord amb el clima, són secs fora de pluges», «el mot no sols ve a ser el substitut de ‘còrrec, barranc’ sinó que també se li fa designar tota la valleta muntanyenca» (*DECLC*, vol. VII, p. 161). «El Port de la Selva s'estén [en direcció O], formant Riba, des de la Lloia, pel Port de Reig, el Moll d'En Balleu i la Platja del Port, que continua pel Racó de l'Erola, el Vinyadeus Petit fins a la Riera de Galí i el Rec.» (*La Costa Brava*, p. 347).

3. *ajustades – apaiades*] La lliçó de *DIA* deu ser una esmena del corrector. Lògica, d'altra banda, ja que la veu original és realment rara: l'infinitiu *apaiar* no és recollit per cap dels diccionaris prescriptius moderns; al *DCVB*, l'article consisteix a reproduir aquest fragment de Foix, mentre que el *DECLC* hi reconeix «una mala grafia en lloc d'*apallar*», amb el mateix sentit d'«amuntegar’ (palla, etc)» que *apallerar*, *apalleronar* o *amoladonar* (V. *DCVB*, vol. I, p. 633 i 740). Si fos certa la hipòtesi de Coromines, és probable que Foix sentís la forma en zones on es produeix la iodització i escrivís, per això, el mot amb la *i* llatina.

Ahir a la nit, al desguàs de les barques, al peu del Rec de Canet, miràvem, escafandriers neòfits, les noies apaiades en un planell submarí d'algues lascives. Les arponàvem, inhàbils, quan la
5 lluna, amb frescors de llàntia, ens va fer encauar tots tremolosos. Vam perdre els guants de nit a la timba cremosa de llurs cossos.

Test.: *L gLEP LEP OPS (P) OC2 [MH*

T	El torredà del far i l'Eterna Permanència <i>Lí EL TORREDÀ DEL FAR I L'ETERNA PERMANÈNCIA LEPÍ</i>
2	seu— <i>L gLEP</i>
4	torre,] torre, i <i>L a.c.</i>
5	jo] <i>m. L gLEP</i>
8	vinyes, les <i>L a.c.</i> al] a <i>L a.c.</i>
8-9	migdia, <i>L a.c.</i>
15	sóc <i>L gLEP LEP</i> miracler: <i>gLEP LEP</i>
16	on] on els <i>L a.c.</i>
25	les] <i>m. L a.c.</i> els] <i>m. L a.c.</i>

A *L* i *Lí*, aquesta prosa anava abans de l'anterior.

1. *el faroner*] Sobre aquest personatge, *V.* la narració de «Vermell» (de *Quatre colors aparien el món...*, a *OC2*, p. 462-463) localitzada al Port d'Andratx, a Mallorca.

4, 17. *la torre – el far*] Donat que les accions de la prosa anterior i de la següent estan localitzades al Port de la Selva, és molt probable que l'anècdota real d'aquesta també s'hi circumscrigui: en aquest cas, es fàcil que aquest far fos el de S'Arnella, situat a la punta del mateix nom, que tanca per l'O la badia del Port (*V. La Costa Brava*, p. 354).

15. *sóc – só*] *V.* la nota a 45: l. 40, 41.

El faroner, de mil bigotis —no he pogut saber mai quin era el seu—, m'ha demanat si, per una nit, volia encarregar-me del llum. Hem pujat a la torre, me n'ha ensenyat el mecanisme i m'ha donat les claus. A posta de sol, jo aparellava i engegava segons prescripció i norma. De moment, m'encisava el pas dels feixos lluminosos per les vinyes —les quals diríeu que verdegem com al migdia— per les pinedes que es retallen al fort de la claror i pels rocs. Però la meva sorpresa —meravella, prodigi, màgia— ha estat en adonar-me que, a l'esclat de la fosca, a nit tocada, el feix de llum es projectava, a cada passada, en un país nou, en paisatges inesperats, en illes no previstes, en contrades de faula i rondalla. No só pas miracler; però us dic que pertot on es projectaven els feixos del llum del far, regulars i monòtons, apareixia l'increïble, com si el roc de la torre, després, solqués, a velocitat no gaire fàcil de concebre, totes les mars del món i arran de riba. Hi ha hagut moments en els quals he cregut que la llosa i el castell farers eren una nau que navegava de nits segons un projecte madur i germinatiu. Les costes amb llurs ports i ciutats, els freus i els esculls evocadors o temibles, les illes il·lustres i fecundes, els promontoris

26 les] *m. L a.c.*
 30 llurs *OPS*
 31-32 nit i a cada] *m. L a.c.*

26 famosos; *OPS* → famoses; *PJ*

31. *El que va ésser i el que serà*] «Cal tenir en compte que el do de les Muses al vell Hesíode (*Teogonia*, 32) implica el do de cantar “el que serà i el que ha estat” i que aquest mateix (conèixer “el que és, el que serà i el que ha estat”) és el do que caracteritza l’endeví al vers *Iliada*, I, 70» (Carles MIRALLES, *Lectura de les «Elegies de Bierville» de Carles Riba*, Barcelona, Universitat, 1979, p. 39-40).

i les platges famosos; i, també, l'Arxipèlag amb el Temple, les Columnes, l'Estàtua i l'Olivera. Com a ple dia, i jo tot sol, mestrejant el Misteri! Avui he descobert el secret de la fidelitat dels faroners a llur professió dura i responsable. Ells, solitaris, són els vidents del que va ésser i del que serà. Cada nit i a cada minut, el feix lluminós els mostra l'Eterna Permanència.

Test.: *L gLEP LEP OPS (MA) OC2*

T	Com voldrien morir <i>Li COM VOLDRIEN MORIR LEPí</i>
4	encorades <i>gLEP</i>
5-6	—tramuntanada o gropada, <i>L gLEP LEP</i>
6	ells— <i>L gLEP</i>
10	medievals.] feudals. <i>L gLEP</i>

1. *tràngolada*] No apareix als diccionaris normatius i l'única acceptió que recull el *DCVB* (vol. x, p. 434; també *DÉCLC*, vol. VIII, p. 706), 'en un instant', no hi té res a veure: cal entendre'l, doncs, com l'augmentatiu de *tràngol*, igual com els anàlegs «tramuntanada» i «gropada» (V. la nota següent).

5-8. —*tramuntanada o gropada ~ brogidores.*] El terme *gropada* —«tempestat congriada sobtadament; cop de vent i d'aigua molt tempestuós» (*DLC* de l'IEC)— a Cadaqués, com als pobles amb pescadors que feïngen pel Cap de Creus, «hi ha gropada quan, a més de sobtadament, la tramuntana té una gran força i aixeca cortines d'aigua i d'escuma, en el mar» (Ernesta SALA, *El Parlar de Cadaqués*, Girona, Diputació, 1983, p. 85).

Quan el vent i la trangolada entren a boca de fosc, una colla de pescadors i jo acostumem de trobar-nos a la cabina d'una de les barques de bou ancorades i segures a recer del dic. Avui feia tramuntanassa —*tramuntanada o gropada*, discutien entre ells—, i les onades, fosques i altes, saltaven els carreus i escumejaven brogidores. Tot eren negrors en un fons boscat de negrors, on jo veia foradades i esplugues, i galeries amb portes drapades i cambres medievals. A la punta, la nafra vermella de la nit sagnava damunt la polseguera de l'aigua. Hem fet foc en uns brasers d'altre temps, i hem preparat i consumit menges olioses i salobres. Jo no recordava ventades tan xiuladores, fredes i udolaires. Les pregones remors del mar, la cruixidera de les fustes, el renou de la ferramenta, la fregadissa de cordes i xarxes, i el grinyol de tants d'ormeigs malendreçats, ultrapassaven la memòria que jo tenia d'altres estades a bord d'una barca sòlidament amarrada. Algú ha sortit a parlar de la mort, i cadascú ha narrat la seva història de navegant amb tempestes, naufragis i negades. No és pas que els pescadors que conec siguin massa tràgics ni dramàtics en llurs contalles. Diuen que no temen la mort. Volen dir, ja ho sé,

26	ni no hi] ni ho <i>LEP</i>
33	sí <i>L</i>
35	terç <i>OPS</i>
36	ni] <i>m. L gLEP LEP</i>
37	balenes.] murenas. <i>L gLEP</i>
43	remuga <i>L gLEP LEP OPS d.c.</i>] refuga <i>OPS a.c. OC2 DIA</i>
44	ballant,] brillant, <i>gLEP</i>
45	—Jo,] Jo, <i>L gLEP</i>
47	senyors] burgesos <i>L a.c.</i>

26	ni no hi <i>OPS</i> → i no hi <i>MA</i>
43	refuga <i>OPS</i> → remuga <i>MA</i>

29-30. *l'estrella d'En Perris*] *V. 105*: n. al títol.

33. *sí – sí*] Penso que la lliçó del mecanoscrit és un simple error mecanogràfic (*V. CORNUDELLA, Notes*, p. 760).

43. *remuga – refuga*] La lliçó autògrafa «remuga» de *L* i la d'*OPS d.c.* desautoritzen, em sembla, «refuga»: desqualificació confirmada per les lliçons de *gLEP* i de *LEP*. A més, dos correctors així ho entenen: el de *MA* i el mateix Ferrater, que recull «remuga» com a esmena a «refuga» a la seva llista d'errades (*V. l'apèndix A1* de l'«Estudi»). L'opció de Vallcorba en favor de «refuga» deu obeir el criteri de la *lectio difficilior* o deu ser el resultat d'una comunicació personal del poeta. De fet, *refugar*, que no surt al *DGLC* fabrià ni a *DLC* o *DEnc*, però sí al *DCVB* d'Alcover-Moll com a variant fonètica dialectal de *refusar* (vol. IX, p. 278), també fa sentit en aquest fragment.

cagalatxa] El *DCVB* (vol. II, p. 817) recull l'única accepció del mot ('avar') i dóna com a únic exemple aquest fragment de Foix. Coromines (*DECLC*, vol. II, p. 395) diu que «sembla ser terme de pescadors empordanesos per *caga-alatxa*» (*alatxa* és un «peix semblant a la sardina, però sol ésser més gros i no és tan bo», *DCVB*, vol. I, p. 411).

que no hi pensen ni no hi volen pensar. Massa eixerrits, s'han avesat a no recordar-la. De tants d'estels com espurnegen en les clares nits sobiranes, tot just si només els interessa el nom de l'estrella
 30 d'En Perris, que és la de l'alba i la del vespre. Però saben el dels rocs i el dels recs. —*Mirem més ensota que endalt; de peixos, no en plouen. I, de cua d'ull, si apunta el grop.* Ja un altre comenta: —*La mort, en aquest temps que som, no fa por a ningú;*
 35 *mireu com corren i com volen.* I un terç: —*Ja no els fa por ni l'infern; a mi, tampoc, perquè no hi crec. Me'n fan més les balenes.* D'altres han parlat com els filosofastres, però amb menys urc i més airejada fantasia. —*Sempre ho hem vist així, i el qui ens*
 40 *va embarcar que ens colgui. Ara, si he de viure uns quants anys més, que em deixi vi a la bóta i pa a la post.* Quins descreguts, Senyor! —*Deixa't de vi: sous!, remuga el més cagalatxa.* —*Jo voldria morir tot ballant,* diu un de jove. —*Jo, quan dormo.* I el
 45 més vell, mestre de sardinals: —*Jo, tot mirant el mar.* I, girant-se cap a mi, planta: —*La mort només fa por als senyors i als valents, vull dir a aquells qui diuen sempre que no els fa por res. Mireu, per aquí*
 50 *als voltants, de tant en tant n'hi ha que es pengem, de tan feliços que són.* Era tard, i el fred i la son ens ensopien. Tants de sorolls, el bufarell que passa

- 53 passatge,] passatge, i *L a.c.*
 56 un] *m. gLEP*
 59 massa] massa de *L gLEP*
 62 poques d'hores *L gLEP*
 64 cotxes, *L gLEP* | L'embriac] I l'embriac *L a.c.*
 65 continua] segueix *L gLEP LEP OPS OC2* | no] *m. gLEP*
 67 plenes *L gLEP*
 68-69 no havien petat] *m. L a.c.*
-
- 74 vos... *OPS* → vós...? *MA*
-

54. *el Cap*] Sembla que ha de ser el Cap de Creus.

61. *la Festa*] Al Port de la Selva, la «festa major petita [...] s'escau el 20 de maig, amb motiu de la diada de Sant Baldiri, [...], i la festa major, [...] se celebra el 5 d'agost, festivitats de la Mare de Déu de les Neus» (*GGCC*, vol. IV, p. 232-233), que és a qui està consagrada l'església del Port.

66-67. *les terrasses dels cafès*] Els «cafès i les tavernes» del Port «s'arreglaren vora el moll d'en Balleu [V. 101: n. 19]» (*GGCC*, vol. IV, p. 232).

pertot i els batzacs de l'embarcació ens feien enyorar el jaç. Hem tornat amb el bot de passatge, hem saltat com si passéssim el Cap, i ens hem mullat. Ja
55 en terra, hem sentit la veu vinosa d'algú que s'aturava i ens escridassava. És un que s'empilloca sovint i que, de nit, volta pels horts on parla, diu ell, amb les canyes, les quals li conten històries i secrets. —*Fujo del poble; hi ha massa gent pels carrers, i cotxes i motos que van amunt i avall, i no et deixen pas. Com si fóssim per la Festa. Un li fa: —Què dius, ara! No en fa poques, d'hores, que tot-hom és a dormir. —N'hi ha que ni s'han llevat, avui; i de cotxes, fa mesos que no se'n veuen.* L'embriac
60 continua dient: —*Pareu bé l'orella: no sentiu enraonaments, crits, cants, música i rialles? Les terrasses dels cafès són plenes, i les tenores no havien refilat mai tan prim i tan altes, ni les piules no havien petat tan fort.* I a primeres hores de la matinada,
70 enmig d'una soledat basardosa, s'apartava per deixar pas als carruatges i a la gent figurats que... —*l'empenyien.* Li he dit que no feia pas gaire que parlàvem de la mort i dels morts. —*Què en penseu, vós...* S'ha tret el tapaboques, i ha cantat una cançó
75 fresca i mordaç, amb tendres tornades que repetia mig cloent els seus ulls de xibeca. Li he preguntat si me la deixaria copiar: —*No sé pas si la recordaré:*

79 rai!] prou!: *L a.c.*

me l'he pensada ara mateix. Li he dit si en recordava el nom: —Això, rai! «Mariner quan folga amb dona, prou s'hi voldria morir.»

Test.: *L gLEP LEP OPS (OM) OC2*

T	L'estrella d'En Perris <i>LEPí</i> L'ESTRELLA D'EN PERRIS <i>LEPí</i>
1	Guitard, <i>L</i>
3	muralla, <i>L</i>
4	esfilagarcen <i>L gLEP</i>
5	palmons <i>L gLEP</i> pertot] <i>m. L</i>
8	sap] en sap <i>L gLEP</i>
9	homes] homes toscs, <i>L a.c.</i>
10	la tenebra <i>L</i>
12	blancs] <i>m. L</i> Tuta, <i>L</i>
13	perdre] no perdre <i>L</i>
14	fet veure] simulat <i>L</i>
16	—oh frisança!—] <i>m. L</i>
17	al fons pedrós] per la canal <i>L gLEP</i>
23	olivar <i>L gLEP LEP</i>
24	depressa, <i>L gLEP</i>
25-26	Hem ~ trangolada.] <i>m. L</i>

1 més codols. *OPS* → més còdols! *OM*

T. *L'Estrella d'En Perris*] «En el Puerto de la Selva hay un collado que pertenecía a un hombre llamado Perris. Al caer la tarde, Venus sale precisamente tramontando el collado. De ahí que los geselvenses llamaron a este planeta la estrella “d'En Perris”.» (Enrique BADOSA, primera postdata de l'*Antología de J. V. Foix*, Barcelona, Plaza & Janés, 1969, p. 37). V., més avall, la nota a les línies 28-29.

1. *Guinard*] Personatge no identificat.

7-8. *l'aiguadolç del Gou*] És una de les cales del Golfet (V. 192: n. 11).

12. *tuta*] Ferrater proposa a la seva llista d'errades la ultracorrecció «ruta» (V. l'apèndix A1 de l'«Estudi»). El terme, tanmateix, és viu en els parlars d'algunes comarques i en la toponímia (DCVB, vol. x, p. 587) i, a més, el sentit reblat pel context ('cova'), com diu Cornudella (*Notes*, p. 761), «no admet objecció».

17. *Cala Torta*] «La Punta de Cudera inaugura el litoral que porta el mateix nom i els accidents del qual són els espadats i el Racó de Cudera, la Punta de sa Creu, Cala Torta i Cala Seca, després de la qual s'arriba a Punta Prima de Cala Bona [...]. Al litoral de Cudera comença, en realitat, la desolació mineral i cataclísmica de Cap de Creus.» (*La Costa Brava*, p. 332). Cala Torta —que segons Pla (p. 320) «no és cala»—, i Cala Seca, «són minúsculs accidents burinats en la puresa mineral.» (p. 332).

21-22. *els Masos*] Carmen Sobrevila m'informa que era un grup de cases que hi havia al camí vell del Port a Cadaqués.

22. *armallades*] «Ormeig de xarxa que es cala a fons, no gaire lluny de la costa, vorejant el roquer» (DCVB, vol. I, p. 867). No apareix a *DGLC*, *DEnc* ni *DLC*.

Encofràvem còdols i més còdols. Tu, Guinard, cantaves l'esfondrament de no sé quina vella muralla i els navilis de troncs cremats, amb soldats i mariners de pluja que esfilagarsen les boires amb llargs palmons, i combaten pertot el desordre i el mal. O la cançó de les fadrines que ballen, a ple migdia, damunt les sorres de l'Aiguadolç del Gou, i de les quals ningú no sap l'amagatall. Però uns homes amb aires de protagonista, eixits de les tenebres del son, volien obligar-nos a acabar les pintures que havíem començat damunt els pedrots blancs de la tuta, i que havíem abandonat aviat per por de perdre el camí. Jo, tot espiant-los de cua d'ull, he fet veure que aparejava ormeigs, i tu, abnegat, has vessat semalades i semalades de vi de la collita nova —oh efímera, divina frisança!— al fons pedrós del rec de Cala Torta. Tot s'ha tenyit de vermell, i de la part de gregal descobríem enmig de rojors abissals, íntimes estances amb gravats antics de paisatges estel·lars i, ufanosament nues, les mestresses més desencongides dels Masos. Hem amagat les armallades, i la veu d'algú que esporgava l'oliverar de dalt, ens ha dit de desarmar, de pressa, l'artó, i d'anar-nos-en com fos. Hem pujat al llagut i hem investit, rems armats, la

27 desencoratjava, *L gLEP*
 30 més] *m. L d.c.*

26. *la Medella*] Un dels esculls de Punta Blanca, «anomenat el Roc», és conegut pels pescadors com «la Medella, i del braç de mar que el separa de la costa, en diuen el Freu. “El Freu de la Medella” era el nom de la segona embarcació que va tenir J. V. Foix.» (*Cinc rutes*, p. 105).

28. *el pic del turó de la Cativa*] Al «Fragment d'un estudi» sobre Josep-Sebastià Pons publicat a la revista *Tramontane* de Perpinyà (gener-febrer de 1956; recollit a *OC4*, p. 383), Foix diu de la Cativa «que és un calanc [V. 62: n. 7] del Port de la Selva amb violes latents i polípers ignorats, tebis i sangosos.» Sobre aquesta cala «s'hi veu, muntanya amunt, una vinya. És la vinya d'En Perris.» (*Cinc rutes*, p. 105). «A la Cativa, s'hi pot anar a peu des del Port de la Selva. Si passava dies de maig o de juny al Port, Foix s'hi anava a banyar. Havia ja complert els vuitanta anys i encara s'hi arribava.» (*ibid.*, p. 106).

trangolada. Passada la Medella, i quan l'espessor del fred, de la fam i de la por ja ens descoratjava, de darrere el pic del turó de la Cativa ha aparegut l'estrella d'En Perris, del nostre sistema solar, i ho
30 hem vist tot més pur i distint.

Test.: *L gLEP LEP OPS OC2*

T Na Lluïsa a Port de Reig *Lí NA LLUÏSA A PORT DE REIG LEPí*
 1 peiró] menhir *L a.c.* | a] el *L gLEP*
 2 Reig *L a.c.* | líquen, *L*
 4 frontera de les transmutacions,] ratlla dels olis de Ponent, *L gLEP*
 7 o] i *L a.c.*
 9 estanys *gLEP*

1-2. *Port de Reig*] «Aquest nom prové del fet que, ja fa més de dos-cents anys, el rei Carles III hi va desembarcar. També és aquí on, quan hi havia mal any per als pescadors, aquests tiraven i recollien l'Art Gros, una xarxa molt gran («400 m. de llarg i 30 d'ample», *GGCC*, vol. IV, p. 231) que tancava gairebé tota la badia i que, per mar, aguantaven dues o tres embarcacions (bous o vaques). L'Art Gros es guardava a l'església del Port. En aquest acte, hi prenia part tot el poble. El que es pescava es repartia entre tots. En aquestes ocasions quasi sempre es pescaven tonyines, que van sempre en ramat [V. 187: n. 37]» (*Cinc rutes*, p. 126).

10. *Lluïsa*] V. 25: n. 9. Apareix també a 125: 9.

Han fermat el peiró que hi ha tocant a Port de Reig, amb cadenes llordes de líquen, molsa i fulla enquitranada. Ja no vagarà més a la frontera de les transmutacions, ni ombrarà
5 les finestres del somni. Quina tristesa per als qui advoquem la joia del temps futur i el bell primerenc! Com podrem néixer, o renéixer, renovellats, al pla de les fonts del miratge? Ja la pluja de sol no fecundarà els estanys, ni nevaran roses als pics
10 més alts com ens asseguraven, Lluïsa, els poetes.

Test.: *L gLEP1 gLEP2 LEP OPS OC2*

T	El Fet i els mots <i>Lí EL FET I ELS MOTS LEPí</i>
9	canyar. <i>L a.c.</i>
11	fullós <i>L gLEP</i>
12	prefecto <i>gLEP1</i>
13	batllera <i>L gLEP</i>
15	airejats!— <i>L gLEP LEP OPS</i>
18	cobertes] <i>m. L gLEP</i> pues] cues <i>L gLEP</i>
19	Darrera <i>gLEP1</i>
20	sectors <i>OPS a.c. OC2</i>
21	tot <i>L gLEP</i>
22	bernusos. <i>L a.c. bornussos. L d.c.</i>
23	canadenques,] robustes i canadenques, <i>L a.c.</i>
24	d'amagar <i>L gLEP LEP</i>

Aquesta prosa, per raons de composició tipogràfica, té dues versions a les galerades de *LEP*. Com que, curiosament, presenten lleugeres discrepàncies, he preferit distingir-les sota la denominació de *gLEP1* i *gLEP2*. Ara: quan la variant els és comuna, la indico, simplement, amb *gLEP*.

3. *Moll de la Puja*] Deu ser el moll del Port de la Selva situat davant del Pòsit, entre el d'en Balleu (V. 101: 19) i el de la Timba (V. 143: n. 22-23).

7. *l'Hostal*] Sembla que caldria identificar-lo amb l'Hostal Comerç del Port (V. 101: n. 19).

19. *l'espècie anomenada «mons»*] No consta enlloc ni a ningú l'existència d'aquesta espècie. Antoni Corcoll, gran especialista del tema a qui agraeixo l'amabilitat amb què va atendre les meves consultes en aquest sentit, em comunica que ho ha preguntat a pescadors de la zona de l'Empordà, però no n'ha trobat cap que tingués coneixement d'aquest apel·latiu.

24. *amagar – d'amagar*] V. 7: n. 3.

Hem deixat els rocs a mig espellofar, i plane-
jant el maresme amb els braços estesos,
hem aterrat al Moll de la Puja. S'hi havien
ajustat els notables del poble cofats amb amples
5 barrets d'escata que, vists dels dalts, aparentaven
nous sistemes solars. No encertaven l'entrada a
l'escala que porta a l'Hostal, i la tenien davant ma-
teix. Eren cecs, i es movien amb remors fosques de
canyer. Per evitar el tumult que es congriava, els
10 he arrengrerats a pler meu. Davant de tots, l'almi-
rall d'ungles d'ònix i el pit fullós, ple de conquilles
esmussades. Li feien costat el prefecte amb els
cabells en cua de peix i la batllessa amb les falde-
tes de les festes. Els seguien, de dos en dos —oh
15 troncs de pi mal airejats!—, els dotze comandants
de marina amb sotanes balneàries i tricornis amb
serrell d'or atlàntic, i els pescadors amb grosses
esferes cobertes amb llargues pues d'equinoderm a
les mans, de l'espècie anomenada «mons». Darrere
20 de tots, els tres rectors de les tres parròquies ri-
berenques, amb el cap cot, tots afanyosos de co-
brir-se amb espessos barnussos. Brandaven unes
canyes de pescar canadenques, noves de trinca, que
intentaven, inútilment, d'amagar a l'ombra d'una
25 vaga estesa de tafetans. Han desaparegut, com si

s'hi esfondressin, pel passadís del refetor. Hem sentit per totes bandes veus que deien: —*Desarneu els remes! Pareu el motor! Orseu! Vigila el sec! Fes proa a l'Illa!* Jo enregistrava, per primera vegada, 30 els esdeveniments i els mots.

Test.: *L gLEP LEP (oLEP2) OPS (OM) OC2 [MH*

T Quan ho sabran els de Cadaqués *Lí* QUAN SE SABRÀ *LEPí*
 2 prè *L*
 5 omplenava *L gLEP*
 6 continuat] seguit *L gLEP LEP OPS*
 9 Cap: *L gLEP LEP OPS* | Amb *L gLEP*
 10-11 cabussa *L gLEP LEP*
 12 breçada *L gLEP*
 17 admirats] meravellats *L a.c.*
 19-20 l'animaven *L a.c.*
 24 ponent, *L a.c.* ponent— *L d.c. gLEP LEP OPS*
 25 hem recalat] he recalat *gLEP* | petjat] posat els [peus] *L a.c.*

5 saber *LEP* → a saber *oLEP2*
 17 Alguns *LEP* → Alguns, *oLEP2*
 18 d'altres *LEP* → d'altres, *oLEP2* | avançar sols *LEP* → avançar, sols, *oLEP2*
 22-23 capes *LEP* → capes, *oLEP2*

3-4 qui fugia costa amunt, *OPS* → *m. OM*

Sobre el tema d'aquesta prosa *V.* també 116 i 131.

7. *el Far*] Deu ser el de S'Arnella (*V. 103*: n. 4, 17), a la badia del Port de la Selva.

8. *la Punta de la Creu*] De camí de la Lloia cap a la cala Tamariua, passant per la platja del Pas, al Port de la Selva, «les pedres surten del mar i formen la Punta de la Creu» (*Cinc rutes*, p. 130). «Tota aquesta costa», diu Pla (*La Costa Brava*, p. 347), «és plena de fantasia i grandiositat. Les postes de sol que s'hi poden contemplar sobre els alts cims pirinencs i els vessants del golf de la Selva coberts de vinyes verdes són realment esplèndides: les llums i les ombres, els colors i els reflexos, la vivacitat del vent i del mar són aquí d'una contínua varietat fascinadora.»

9. *el Cap*] Per l'itinerari descrit a la prosa, aquí ha de ser el Cap de Cervera (*V.* la nota següent).

19. *Cervera*] Aquest camí (*V.* la nota a la línia 8) és «un mirador que domina tota la badia fins al cap de Cervera» (*Cinc rutes*, p. 130). Una fotografia de Francesc Català Roca en dona fe (*La Costa Brava*, p. 354).

25. *el Moll Major*] També conegut com «el moll gros», passat Port de Reig, al NO del moll de la Timba (*V. 143*: n. 22-23). La construcció d'aquest moll o espigó (els anys 1937-1938, demanat des del segle passat: *V. GGCC*, vol. iv, p. 232) «va produir al poble molt malestar i infinites queixes» per la nosa que representava a l'hora de pescar les tonyines (*V. 187*: n. 37): «a més, l'obra ha produït un desplaçament de sorres i Port de Reig s'ha convertit en un racó de pedruscall i ganxos rocallosos» (*La Costa Brava*, p. 347).

Quan han vist, amb tots dos ulls, que jo caminava damunt l'aigua, m'han pres per un bruixot. Qui se senyava de cara al cel, qui fugia costa amunt, qui escampava el joell que
5 emplenava el bolutx, qui ho anava a fer saber a la Comandància de Marina. Jo he continuat avançant més enllà del Far. Mestre de les onades, he fet proa a la Punta de la Creu, i he seguit per la ruta del Cap; amb els braços plegats com qui oeix l'Evan-
10 geli, o estesos endavant, rígids com qui es capbusca de dalt la palanca. Els vilatans, amb brogit de pineda bressada pel llebeig, s'han ajustat per molls i platges, i, ara l'un, ara l'altre, vells, joves i mainatges, han posat els peus en mar, i braços plegats,
15 en creu o estirats endavant, segons els moviments de les onades, han avançat per les aigües, tot rient i cantant. Alguns em seguien, admirats i prudents; d'altres s'arriscaven a avançar sols fins a les envistes de Cervera. Ja els gavians, en vol espès, els
20 animaven amb llur xiscladissa i els ombraven amb amor. Només els carrabiners han romàs en terra, estranys al fet, i llunyans, emboçats amb llurs capes i recolzats en anacròniques espingardes. Ja gairebé de nit, i a l'orsa —bufava, lleig, el ponent—,
25 hem recalat al Moll Major, i hem petjat sorra, indem-

31 de] *m. gLEP*

29-30. *Figuerasses*] Terrenys del Port actualment ocupats per la urbanització del mateix nom (V. *GGCC*, vol. iv, p. 232).

31. *Cadaqués*] V. un recorregut pels indrets que Foix havia conegut de Cadaqués i els voltants a *Cinc rutes*, p. 90-97.

nes i contents. Tots em miraven, i es miraven sense gosar dir res. —*Tan fàcil com és*, els he dit; —*Talment, si vull, i estesos els braços com un espantall, volo*. El més vell, que viu tot sol darrere les Figuerasses, ha dit amb els ulls plorosos d'alegria: —*Ai, quan ho sabran els de Cadaqués!*

Test.: *L gLEP LEP OPS (OM) OC2*

T	Banyistes, nacres i el corall brancut <i>Lí LES BANYISTES, EL NACRE I EL CORALL BRANCUT</i> <i>LEPí</i>
7	les] llurs <i>L gLEP LEP</i>
8	ermitan <i>LEP</i>
20	cabussen, <i>L gLEP</i>
21	i] o <i>L a.c.</i>
24	l'esperver. <i>L gLEP</i>
25	claror] brill <i>L a.c. gLEP cordativants, L gLEP</i>

4. *calancs] V. 62: n. 7.*

Ja els banyistes, dels quatre cantons del reialme dels blancs, hostils a les ombres i a llur ascendent, s'ajeuen pels sorrals. O s'escampen pels calancs amb grutes fresques. Tu i jo els coneixem
5 segons llur fervor. Hi ha els ascetes immòbils en llurs pràctiques, els beats contemplatius, els adoradors recollits que cremen les darreres oracions, els ermitans col·lectors de conquilles i els anacoretetes que compten la vida, o el viure, per les hores de
10 sol. Elles, tan drapades quan arriba a llurs terres la tardor fullosa i el desbrancat hivern, mireu-les ara en el despullament! Tot just si amaguen res de llurs tiges aèries, i, com els joiellers a la tebior dels velluts, paren i acusen els nacres i el corall brancut. Talment com les dames valencianes del temps
15 de sant Vicenç, les quals, si passaven homes pel carrer, eixien a les finestres i feien veure que regaven les flors per a mostrar els pits. Hi ha, també, els practicants de la mar, palmípedes d'un ordre
20 nou, els quals neden i es capbussen, o, cenyits amb vestes negres, ullerats i boçats, s'afonen, vigorosos, i lleven a flor d'onada toies de mariscs que, així que flairen claror, esdevenen heliotrops i girasols, o, alats, volen amb l'esperver. I els qui llisquen,
25 amb claror d'escama, per l'aigua, cordatibants, per

35 parallelograms $L, gLEP$ | trapezòadres $L a.c. gLEP$
37 Migdia.] Migdia Perfet. $L a.c. gLEP$
39 fraterns $gLEP$

27 sol, $OPS \rightarrow Sol, OM$

30-31. *Emilia*] *V. 82: n. 1.*

salvar l'abisme on denta el monstre. Però cap
d'aquests súbdits del sol, ni els donzells i llurs
amades —els quals, sota lones breus on la brisa
s'afina, s'enfervoreixen amb danses i cants, i els
30 dolços tocaments— no s'adonen, com tu i jo, Emí-
lia, de l'aparició dels simulacres i dels apareguts
diürns. Els veiem, en palpem el gruix, n'amidem
les ombres que el sol allarga, eixampla o afua. Són
els sòlids immortals: cubs, esferes, cons, cilindres,
35 paral·lelograms i àdhuc els trapezòedres i els políe-
dres, els quals, amb llur divina i torbadora presèn-
cia, fecunden el Migdia. Tots dos, solitaris en una
forest d'òrgans vitals que poncellen i es desclouen,
ençà i enllà dels altres, ment i cor fraterns, gaudim
40 de l'absolut de l'Instant.

Test.: *L gLEP LEP OPS OC2*

T	Collíem, fresc, el calçat <i>Lí COLLÍEM, FRESC, EL CALÇAT LEPí</i>
5	platja] mar <i>L a.c.</i> m'he] <i>m. gLEP</i>
6	he] <i>m. gLEP</i>
7	temple <i>L a.c.</i>
10	escrit <i>L a.c.</i> allà <i>L a.c.</i>
12	sarraïna,] de ferralla serraïna, <i>L a.c.</i>
13	encordat <i>L gLEP LEP OPS]</i> escordat <i>OC2 DIA</i>
14	nega <i>L a.c.</i>
15	estels <i>L a.c.</i>

Els pocs noms de lloc que apareixen a la prosa (el Raval, el Temple i el Mercat) no permeten localitzar amb seguretat l'acció d'aquesta prosa.

6-8. *He pintat ~ horts]* V. 31: n. 13-15.

13. *encordat – escordat]* Sembla evident l'error del teclista d'OC2.

15. *De nit ~ els estels]* V. 34: n. 7-9.

Perquè les fadrines del Raval ja no es pinten, els joves passen les hores mirant el mar, i torçant fils i caps de corda que desen en armaris clandestins. He enlairat un capell d'herbes
5 amb totes dues mans, i davant la platja m'he sentit indulgent, i he recobrat les virtuts solars. He pintat de vermell les cases, el Temple, el Mercat i les parets dels horts, i m'he mirat al blanc blavós dels ulls de les minyones. Amb grocs i amb negres purs
10 he escrit, ací i allà, els meus pecats, i a punta de ganivet m'he endut la més antagònica. Quan arribaven les barques amb fressa sarraïna, jo ja havia encordat l'algutzir i ajaçat tendrament la qui em nega, damunt gaies, diverses i exuberants esto-
15 fes. De nit, hi ha hagut confusió entre els estels, i cadascú collia fresc el calçat a l'herbei de les vitrines.

Test.: *L gLEP LEP OPS OC2*

T	Qui diu que això no és cap poble? <i>LEPí</i> MÉS ENLLÀ DE LA MURALLA I DE LA FRONTERA <i>LEPí</i>
1	tots i] a tots i a <i>L gLEP</i>
6	recó <i>L gLEP</i> rectoria, <i>L gLEP</i>
7	visibles <i>L a.c.</i> tu <i>gLEP LEP</i>
10	vós <i>gLEP LEP</i>
10-11	depressa, <i>L gLEP</i>
12	vos <i>L gLEP</i>
13	tu <i>L gLEP LEP</i>
17	també; <i>L gLEP</i>
19	monges <i>L gLEP</i>
22	ancudes,] mal ancudes, <i>L a.c.</i>
23	a escatar] i que escatin <i>L a.c.</i> rogers <i>L a.c.</i>

V. una lectura d'aquesta prosa al § 4.1.2 de l'«Estudi».

4. *el Moll*] Si l'acció de la prosa transcorre, segons sembla, al Port de la Selva, ha de ser el d'en Balleu (V. 101: 19) o el de la Timba (V. 143: n. 22-23).

5. *En Guanter*] Personatge, probablement del Port de la Selva, no identificat.

10. *el Pòsit*] És situat davant la riba que forma el moll d'En Balleu (V. GGCC, vol. IV, p. 232).

14. *cloïsses*] «Com a nom del mollusc bivalve, dit 'almeja' cast., [...], s'usaria a l'Empordà segons afirmació recent d'algun amic: Josep V. Foix s'ha fet en els anys 50 el propagador entusiasta d'aquest mot, que hom diu usat al Port de la Selva; deu ser així (encara que Moll em confirmi c. 1960 la manca de dades, que jo tampoc no tinc) puix que ho diu el nostre savi i occitanista collega» (Joan COROMINES, *DECLC*, vol. II, p. 774).

19. *els monges* (*L, gLEP*)] Curiosa coincidència amb la versió *DDI* de 46: 1-2.

el Monestir] No sembla que es refereixi aquí a cap de concret; en tot cas, si no és així, el més proper al Port és evidentment el de Sant Pere de Roda.

21, 22. *el Magatzem, el Salador*] A la confraria de pescadors del Port no han sabut dir-me a quin lloc estaven situats. Al magatzem es guardaven els diferents ormeigs que es feien servir per pescar, amb les xarxes, que tradicionalment adobaven les dones (d'aquí «les cosidores» del text; V. *Tradicions i llegendes*, Barcelona, Nauta, 1982, vol. I, p. 285-287). El salador és la «cambra on es guarden coses salades» (*DCVB*, vol. IX, p. 680), en aquest cas el peix. Al Port de la Selva, «les indústries de salaó són documentades des del 1800» (*GGCC*, vol. IV, p. 232).

Els he cridats tots i cadascun pel nom: —Vós, pengeu una corda esfilagarsada i algosa, al clau de la paret; tu, deixa la xarxa estesa de cap a cap del Moll i posa-hi quatre maons d'En
5 Guanter a cada punta perquè el vent no la llevi; vós, deixeu els garoters al racó de la Rectoria, drets i visibles, i que el sol hi toqui; tu, posa les botes d'aigua al relleix de la finestra, a costat de les de ton pare; tu, ajusta les gambines; tu, vés al
10 Pòsit a cercar els caixons; vós, prepareu, i de pressa, esquer; vós, aneu amunt i avall amb els remes a coll; vós, enllestiu el llum con si tornéssim als temps d'anar a sardinals; tu, sargeix; aquell, que apedaci, o que sali anxoves, o que adobi cloïsses.
15 Tots d'ací d'allà, com qui fa feina. No vull veure ningú parat, ni els qui embarquen els bous a escarada. I les dones, també: que s'afanyin, costa amunt o soterrani endins, a dreta i esquerra, com els monjos pels passadissos del Monestir tot dient-
20 se inútils secrets en llengua convencional. I les cosidores del Magatzem, de calda mamella i mugró florent i esponerós, i ancudes, que vagin al Salador amb davantals de gruix a escatar pagells i rogers, o que s'escarrassin a espinyolar olives per farcir-
25 les i enflasconar-les. Ferrenyes i dòcils, ensems, ja

- 29 darrere] de darrere *L a.c.*
 39 estrany] tant estrany *L a.c.*

28-29. *cofat ~ glaçats*] El poeta, «a cada època vetlla pel misteri, per la seva permanència. Conrea la màgia i fa ombres xineses damunt el mur de l'eternitat amb els elements materials que li proporciona la trista i mòbil realitat. Cerca l'altra realitat (el suprarreal, el sobrenatural) —que no és, no us esvereu, l'antihistòria. El poeta, a través de la caverna, escolta el més misteriós dels ecos, i el reprèn. Una mateixa tonada, enyorívola, es transmet, gràcies als poetes, a través del quadriculat del temps». «Literatura i política, II», *La Publicitat* (29 juliol 1934) (V. l'article «Del real poètic», a l'apèndix D, línies 86-91).

29, 37. *el Cafè*] Podria ser qualsevol dels que «s'arregleren vora el moll d'en Balleu» (V. 104: n. 66-67).

38. *abatré les muralles que us encerclen*] A través de la poesia: V. 13: 7-11.

43-45. *més enllà ~ la nodreix*] V. l'apartat 2 de la nova «Introducció» a J. V. FOIX, *Tocant a mà...*, Barcelona, Edicions 62, 1993, p. 8-17.

folgaran de nit, a la claror de les canyes. Perquè,
qui diu que això no és cap poble? En havent sopat,
cofat com un bruixot, us faré ombres màgiques
darrere els vidres glaçats del Cafè. Us mostraré els
30 reialmes privats on jo esbocasso allò que no és. —
*Retalleu-me, minyones i fadrins, papers, que en
faré nevada; cerqueu-me un paraigua ben gros, que
l'obriré, talment enfredorit.* I d'altres objectes que
es retallin bé, negres damunt la glaça de les vidrie-
35 res i l'escuma de les pipotes: ocellassos, remes, ca-
dires i, si pot ésser, un cavall. —*Un cavall de debò,
si en trobeu cap.* Al caliu del Cafè, clar de dins i
fosc de fora, abatré les muralles que us encerclen,
escriuré i cridaré, ara que es parla estrany i les ter-
40 res són d'altri: —...*que hi ha foc a casa.* Em veu-
reu, i us veureu, en negre i blanc, passar damunt
les portes abatudes i el vidram escampat. Us des-
cobriré, més enllà de la muralla i de la fron-
tera, l'ombra de l'Etern i el joc de flames que la
45 nodreix.

Test.: *L gLEP LEP OPS (PJ') OC2*

T	Ramon Llull <i>Lí LLULL A PLE SOL I TOCANT A LA PLATJA LEPÍ</i>
2	barba florit, <i>L gLEP</i>
7	pèleg <i>L a.c. gLEP</i> onós <i>L gLEP</i>
13	d'En] de <i>L a.c.</i>
16	per] per a <i>L</i>
18	pergamins; <i>L gLEP</i>
20	d'orella <i>L gLEP</i>
24	al] el <i>L a.c.</i>

-
1. *la vila*] Aquí és la de Sitges (V. la nota següent).
 2. *En Llull, el barbaflorit*] Albert Manent ha explicat com Foix li contà una anècdota que podria ser l'origen d'aquesta prosa: per al poeta, Llull «és sempre vivent», em diu. Fa deu anys [1963, data de publicació de *L'Estrella d'En Perris*], un dia, a Sitges, el va veure de debò. Prop del cementiri hi havia un home amb una barbassa i cofat amb un bonet, com Llull, un feix de llibres a la vora i una ploma d'oca. De moment, la visió el torbà, però no somiava. Després va saber que era un capellà copte, refugiat o de vacances» («Entre la llegenda i la vida de cada dia», *Serra d'Or*, núm. 160, gener 1973, p. 26; V. GIMFERRER, *La poesia...*, p. 64 i n. 1).
 4. *la Ribera*] V. 9: n. 12. El *mondlit* podria fer referència al monument al Greco «que hi ha a la Ribera, davant del carrer de Sant Pau» (*Els noms... de Sitges*, p. 103).
 13. *Ramon lo Foll*] Sobre el que representava el mallorquí pel sarrianc, V. Manuel CARBONELL, «Textos de Foix sobre Ramon Llull», *Randa*, núm. 17 (1985), p. 179-193, recollits, amb d'altres, a *OC4*, p. 239-274, i Pere ROSSELLÓ BOVER, «La figura de Ramon Llull en l'avantguarda catalana: J. V. Foix i Josep Palau i Fabre», *Estudis de Llengua i Literatura Catalanes*, núm. XXVIII (1994), *Miscel·lània Germà Colón*, vol. 1, p. 201-218. Per l'ús que la literatura contemporània ha fet del Mestre, V. Joaquim MOLAS, «Ramon Llull i la literatura contemporània», a «Acti del Congresso Internazionale Ramon Llull, il lullismo internazionale», *Annali del Istituto Universitario Orientale*, vol. XXXIX, núm. 1 (Nàpols, 1992), p. 399-412.
 - 24-25. *Pas de la Mala Dona*] «Pas de l'antic camí i avui de la carretera que és immediatament a l'O del coll de Corralets, on la Falconera s'uneix a la muntanya [...]. La tradició atribueix el nom a un fet esdevingut en el segle XVIII, pel qual una dona estimbà en tal lloc el seu marit, que era cec.» (*Els noms... de Sitges*, p. 115).

Pels carrers assolellats de la vila corre la nova que En Llull, el barbaflorit, es presenta pels volts de migdia al peu del monòlit que amityana la Ribera. Diuen que vesteix gramalla fosca cenyida amb un tros de cuir vell i balder. Conten que s'asseu damunt un pedrís mal apuntalat, tot voltat de llibres i paperassa. Tantost mira el pèlag ondós i els espellats banyistes, tantost amb ploma d'oca dibuixa signes rars en un quadern rebregat i esfu-
10 lladís amb sentors de fusta humida. Avui n'he volgut ésser testimoni. Tocades les dotze, al peu mateix del roc commemoratiu, un homenàs barballarg, vera efígie d'En Ramon lo Foll, deixava vesta burella i caperó morat al sorral, i entrava a l'aigua,
15 voltat de clarors, amb un infant al braç dret, que enlairava com si li ensenyés el mar per ensinistrarlo a nedar. Volia endur-me-li els llibrassos i els pergamins: però algú m'ha estirat enrere i m'ha embenat els ulls amb teles fregants. M'ha dit uns
20 mots de l'antigor a cau d'orella, i m'ha persignat amb sals verges. A cegues, m'ha obligat a cavalcar no sé pas quina alada bestiassa brogidora, i m'he desentenebrat en aterrar, entre brugueres, sol i abrasat per noves ardors, tocant al Pas de la Mala
25 Dona.

Test.: *L gLEP LEP OPS OC2*

T	Les bótes del Carrer de les Ànimes <i>Lí</i> LES BÓTES DEL CARRER DE LES ÀNIMES <i>LEPí</i>
6	per tot, <i>L</i>
6-7	ombrívols] negres <i>L gLEP</i>
9-10	vineters <i>L gLEP</i>
11	fassines <i>L a.c.</i>
13	issen <i>L gLEP</i>
15	geòmetre <i>L a.c.</i>
19	cenyeixen: <i>L a.c.</i>

2. *el carrer de les Ànimes*] «Carrer, que en direcció S-N va des del carrer de Jesús a la carretera. És continuació del carrer de Sant Sebastià. Ja tenia el nom en 1792.» (*Els noms... de Sitges*, p. 62).

13. *la Davallada*] Podria ser el carrer de Sitges que «amb fort pendent davalla de la plaça del general Mola fins el carrer de Barcelona», documentat ja el 1611 («*vico nunc voccato* de la Davallada»), (*Els noms... de Sitges*, p. 86).

14. *el baluard de garbí*] V. 60: n. 50.

15. *geòmetre*] Cf. una altra vacil·lació en l'ortografia del mot a l'aparat de 146: 10-11.

Que no deixin més les bótes arrambades a la cantonada del carrer de les Ànimes! M'han respost: —*Fem veremes*, tot omplint les portadores de plomes i plomissols. De nits,
5 en aquests dies plujosos d'octubre, els sediciosos ixen per tot, i al peu del botam conjuren els vents ombrívols o, carrer endins, apaguen els gresols de les tavernes i les llànties de les capelles. Cada bóta és l'amagatall d'un conjurat; els veremadors i els vina-
10 ters plomen ocells estranys pels passadissos que porten als cellers o a les fassines, mentre els corsaris i llurs espectres arrosseguen, amb ufana de tro, les bótes per la Davallada. Adés hissen els parracs de llur senyera al baluard de garbí, o s'esbargeixen
15 al baterell dels aiguats. Però jo só el geòmetra que, a sol i serena, canta les amors, les danses i el fumatge clar, i que, de nit, tem el malefici de les ombres ventrudes i del rovell obscè dels cèrcols que les ceneixen.

Test.: *L gLEP LEP OPS OC2*

T	Na Sibília <i>Lí</i> Na Sibília <i>LEPí</i>	
7	centelleigs] guspireigs <i>L a.c.</i>	
11-14	— <i>Arrenqueu ~ peixateria. L d.c. gLEP LEP</i> — <i>Arrenqueu ~ peixateria. L a.c. OPS OC2 DIA</i>	11 fadrina, <i>gLEP</i> 12 morenes] murenes <i>L gLEP LEP OPS OC2 DIA</i> 14 salador <i>L</i>

11-14. —*Arrenqueu ~ peixateria*] Ja Ferrater va proposar de restituir la cursiva de la primera edició (V. l'apèndix A1 de l'«Estudi»). V. 86: n. 4-7.

12. *murenes – morenes*] La forma amb *u* és la que sol escriure sempre Foix (V. 104: línia 37 de l'aparat i 166: 3), pots per raons etimològiques (V. el cultisme *murènid*), per bé que «la quantitat de la *u* no consta segura en llatí, però en romànic es comporta com si hi fos breu» (DECLC, vol. v, p. 788), tal i com demostra la fonètica dels dialectes occidentals i del mallorquí (V. DCVB, vol. VII, p. 572). Hi esmeno, doncs, la forma normativa, que el corrector de *DIA* no corregí aquí però sí a 166: 3.

13. *empudinga*] No apareix a cap diccionari normatiu ni tampoc al DCVB o al DECLC.

14. *el Salador*] V. 111: n. 21, 22.

15. *Sibília*] V. 48: 16-17.

No em sabia avenir que fos ella, tan baixa, gèperuda i guerxa. Com m'hi he enganyat fins ara! Venia, panteixant, pel viarany de sortida del laberint, tot arrambant-se, com qui cerca
5 caliu, a la fronda de borra de centenars de columnes que es movien, convulses. He flairat la fari-gola, m'he girat, i ella, alta, dreta i amb centelleigs solars de mica a la mirada, m'ha somrigut. Follia de la nit! Totes dues, la curta i estrafeta, i l'altra,
10 d'estofa estel·lar, al meu davant, amb nom idèntic i branca única d'un sol tronc! —*Arrenqueu, fadrins, els arpons de les morenes! Lleveu-ne el greix que empudinga la cova! Deixeu-me sol al crepuscle del Salador o a la nit de la peixateria!* Com és que em
15 plantes, i tornes, i fuges, Sibília, a mi que em plau tant de mirar com s'esfullen els astres als clots ombrosos del teu cos?

Test.: *L gLEP LEP OPS (Pj') (OM) OC2*

T El decret del Sobirà *Lí* EL DECRET DEL SOBIRÀ *LEPí*

9 balancejaven *L* | frisosos— *gLEP*

15-16 decoracions ~ contemporànies,] decorats anacrònics o contemporanis *L* decorats anacrònics o contemporanis, *gLEP* ~ contemporànies *LEP OPS OC2*

8 camp *OPS* → camp, *OM*

3. *el camp aeronàutic*] Per a la relació entre Foix i l'aviació *V. Àlbum Foix*, p. 239-243; Josep CANUDAS, *Història de l'aviació catalana*, Barcelona, La Magrana, 1983; *Foix-Obiols*, p. 251-253.

19. *botides*] El sentit amb què apareix al text és restringit a l'àrea empordanesa (*V. DCVB*, vol. II, p. 627).

Un decret peremptori del Sobirà ha prescrit que tots els súbdits havíem d'aplegar-nos al camp aeronàutic. L'ordre és imperativa, i dels quatre punts de la Contrada han davallat, en
5 columna ajustada i brogidora, milers de sotmesos de tots sexes i edats. Una massa d'èssers enfosquits per la por i conscients de la imminència del Fet. Al camp hi havia, a punt d'enlairar-se —i s'hi balancejaven, frisosos—, milers d'aeròstats inflats
10 amb gasos segurs i amb els fermalls i les àncores llests per a ésser alliberats pels mecànics. Ja els aeronautes, preparats, aguantaven els governalls amb mà ferma, tot esperant el senyal. Hi hem vist globus de totes les dimensions, montgolfiers de colors
15 clares amb decoracions anacròniques o contemporànies, els quals es movien i es gronxaven, o s'empenyien, i feien la basarda més espessa. Un clam d'esglai ha empès la multitud a enfilear-se a les botides naus i a ajustar-se, com fos, a les cabines.
20 Ningú no ha romàs en terra, i el Sobirà i els seus, en nau aèria exclusiva, ornada amb farbalans de brocat d'or com per a una partida d'esbargiment, han desancorat. Ja el vent negre amb remor tardorral de fullatge acompanyava la preguera dels fugitius.
25 Darrere el Sobirà, milers i milers de globus que

29-30 dels serrats] del serrats *OPS*
 30 que n'assenyalen] *m. L a.c.*
 33 al] a *L*
 38 desllestat *L gLEP LEP OPS a.c. OC2*
 39 per] per a *L*
 48 les] *m. gLEP*
 49 lliberar-se *LEP*
 50 sostre *L gLEP*

29-30 del serrats *OPS* → del serrat *PJ*
 38 desllestat *OPS* → desllastat *PJ*

30 que n'assenyalen *OPS* → que assenyalen *OM*
 38 desllestat *OPS* → desllastat *OM*

38. *desllestat – desllastat]* L'esmena del corrector de *DIA* coincideix amb la que feia Ferrater a la seva llista d'errades (V. l'apèndix A1 de l'«Estudi»).

40 i s. *amb un sostre celeste]* V. 1: n. 7-8.

que cobrien l'espai visible, han desamarrat i ascen-
dit, resistents i compactes. A alguns metres d'alçà-
ria, els emigrants s'han adonat, amb pànica terror,
que del terra de la Contrada i dels cims dels ser-
30 rats que n'assenyalen els vagues i irresolts confins,
s'aixecaven flames blavoses i verd-negres, les quals
ho arrasaven tot. —*No és el foc*, ha dit algú que
tenia al costat. —*És l'altre foc*. No era, doncs, el foc
que abranda brucs i coscolls, o crema cases i palle-
35 res a les viles; era un esperit inflamable més lleu-
ger que tots els fluids. Immaterial i immediat, fora
de les coneixences científiques i en oposició a tota
descoberta extrema. Els esfèrics han desllastat amb
pressa per forçar l'enlairament; però no han tardat
40 gaire a topar amb un sostre celeste dur, massís,
impenetrable, negre enmig de negrors i, jo diria,
llustrós. Com de ciment calafatat. Un crit confús i
tumultuós, una vasta clamor amb ecos pregons i in-
finitament allargassats, ha omplert l'espai que ens
45 empresonava entre els dos adversaris terra i cel,
sense esperança. M'ha semblat de descobrir una
mica enllà una obertura salvadora. He pres el timó
de les mans de l'aeronauta i he forçat l'aeròstat a
alliberar-se i a elevar-se tot passant per aquell trau
50 celeste. Però, a poca alçària, un altre sostre, més dur
i de negror més lluent, feia impossible l'escapada.

52 altre *LEP OPS*
 53 tot sol] sol, *L so*[], *gLEP* | breçat *L gLEP*
 60 d'aterrir *L gLEP*
 67 sed *gLEP*
 69 tocar,] costat *L a.c.*
 71 el seu brill, *L gLEP*
 74 darrera *gLEP*
 75 i *L gLEP* | costat *L gLEP*
 76 cara *L gLEP* | maduresa. *L gLEP*

76 cara, *OPS a.c.* → cara *OPS d.c.*

75 costat, *OPS* → costat *PJ*

52 altre *OPS* → altres *OM*

76 cara, *OPS a.c.* → cara *OM*

70-80. *el mirall*]. Símbol del mirall com a element distorsionador d'aquesta realitat V. 5: n. 4-6.

75-77. *d'un costat, refà ~ de cara, estrafà ~ de l'altre costat esbossa*] Ferrater proposa la solució més lògica «d'un costat refà ~ de cara estrafà ~ de l'altre costat esbossa» (V. l'apèndix A1 de l'«Estudi»). Vallcorba, seguint el seu exemplar corregit d'*OPS* —les correccions del qual no sempre coincideixen amb les del de Carmen Sobrevila o el de l'Arxiu Foix, com és ara aquesta— esmena «d'un costat, refà ~ de cara estrafà ~ de l'altre costat esbossa». De qualsevol manera, podeu comparar l'ús d'aquesta imatge del mirall amb la fotografia d'Umberto Boccioni, *Io, noi, Boccioni* o la *Fotodinàmica* del mateix italià.

M'he girat per advertir-ho als altres fugitius: no hi havia ningú. Era tot sol bressat i arrossegat pels remolins de la fredor i de la solitud. He triat els
55 estris més puntuts i punxeguts malendreçats al calaix de les eines del pilot, i he atacat els espessos teixits. Els forats i els esquinços han desinflat el globus, el qual ha davallat tot desviant-se llargament i ràpidament. M'he llançat, com fos, abans
60 d'aterrar l'aparell, i he caigut damunt una insòlita mar de polsina blanca, de cendres aparents, d'un tou de pòllen de neu, farina d'una substància que desconec, de fredor cremosa. He contemplat, dret, aquell oceà de blancors, sense límits ni punts de
65 referència. He provat d'avançar, i, sense agafar mà, a cada passa m'afonava més. Amb més de mig cos colgat, la set m'enarcava i m'encorbava ensem. Quan m'anava a esfondrar del tot, m'ha semblat de descobrir, gairebé a tocar, un clot amb aigua.
70 M'he esforçat per atènyer-lo: era un tros de mirall, singular en la seva brillantor, com si fos acabat de polir. M'hi he mirat: no era jo. Ni un altre jo. No era cap de les imatges successives que un any darrere l'altre ens dóna el mirall de la cam-
75 bra, tot barrejant les edats, i, si d'un costat, refà l'adolescència, de cara, estrafà la maduresa, i de l'altre costat esbossa els trets de la vellesa. No; jo

80 néctars *gLEP* | d'una *L*

era un altre: obria els ulls, i la imatge els tancava;
cloïa la boca, i la imatge la badava. He plorat, i la
imatge, feroç, ha rigut. Algú m'ha amorosit els lla-
80 vis amb nèctars i ambrosia d'un altre segle.

Test.: *L gLEP LEP OPS OC2 [LC*

- T** Levitació entremig d'ocells morts *Lí* LEVITACIÓ ENTREMIG D'OCELLS MORTS *LEPí*
2 teulas, *gLEP* | canonades] tuberíes *L gLEP*
7 els éssers i els] éssers i *L*
11 alçar-se] aixecar-se *L gLEP LEP*
12 d'enterra *gLEP*
13 eixutes, o *L*
14 grana, *L gLEP*
14-16 mestres ~ feina] atrafegats sense feina, mestres sense saber *L*

Sobre el tema de la prosa *V.* la nota introductòria de «Quan han vist...» (108).

— **Q**ui vol, pot, he dit als altres mentre apilàvem teules, maons i canonades per a la casa nova. M'he enlairat, cama estirada i peus junts, i braç rígid i mans ajustades al

5 cos, passa de cinc metres damunt la carretera. Ni al camp ni a la ciutat no hi ha obstacles, per a mi. Salvo els éssers i els objectes amb un acte senzill i natural de levitació. Em sorprèn la resistència que

10 la gent d'ací i la d'altres contrades —assolellades, bromoses o fredes— oposen a l'exercici de la més noble, humana i franca de les facultats: alçar-se uns quants pams d'en terra enmig d'ocells morts, de parets altes i de fonts eixutes —o de flors, de fruits i de grana—, i fer el pont a aquells qui,

15 tres sense saber, metròmans sense poesia, atrafegats sense feina o cridaires sense eco, no volen mai que els destorbin.

Test.: *L gLEP LEP OPS OC2*

T	De nit, la tintoreria s'omple de clarors <i>Lí DE NIT, LA TINTORERIA S'OMPLE DE CLARORS LEPi</i>
2	s'il·luminava <i>L</i>
5	mesclament <i>L a.c.</i>
15	calb] impúdicament calb <i>prob. L a.c.</i>
17	l'he imaginat] he imaginat el tintorer <i>L a.c.</i>
22	cocis <i>L gLEP</i>
23-24	mal pensats <i>L gLEP</i>

1-2, 4. *la Tintoreria – el tintorer]* V. 25: n. 4~8.

Tots deien que, de nit, la finestra de la Tintoreria s'il·luminava, i que el carrer s'omplia de clarors fantàstiques. I que a l'interior de l'estança s'esdevenen prodigis. Conec el tintorer, amb
5 el qual mercadejo, en singular mesclament, colors i cavalls. A mi, els tints m'exalten. I encara més els cavalls de raça, els quals, tantost són meus, allibero a ple camp o per les places i els carrers de la vila. Em desvetllen la imatge de països on els poe-
10 tes i llurs amigues vaguen lliures i cavalquen, a pler, per valls i rosts. O s'estatgen alts, en castells amb cambres i passadissos on la màgia i les seves múltiples pràctiques esdevenen un do natural. Avui, amb molts d'altres, he volgut ésser testimoni
15 de les aventures nocturnes del tintorer, calb i esprimatxat. En veure tanta de claror que sortia per la finestra, l'he imaginat fent pràctiques libidinoses amb la muller —baixeta, ufanosa i amb estranyes cicatrius al front— o ensinistrant les aprenentes als
20 jocs lascius o epigramàticament lúbrics. Talment jo creia que la manipulació de les colors, el joc de cossis, cubells i cubelles, i els banys colorants, eren un preciós afrodisíac. És ben cert que els malpensats hauríem d'anar a galeres! Dins la cambra
25 breu on cercàvem els secrets dels tints, hem desco-

- 29 colors *gLEP*
32 reduïa, *L a.c.*
33 ponei, *L gLEP LEP OPS OC2*
-

36. *els Rocabertí*] Fou una de les nissagues de la noblesa catalana de l'edat mitjana (en destacà el poeta Bernat Hug de Rocabertí; V. M. DE RIQUER, A. COMAS i J. MOLAS, *Història de la literatura catalana*, Barcelona, Ariel, 1980 (2a ed.), vol. IV, p. 9-20) que s'establiren a Sarrià.

bert el tintorer voltat de centenars de cavalls vivents en miniatura, de totes les races —flamencs, àrabs, bretons—. Disfressat de palafrener i fuet en mà, els feia destres a conèixer les colors, i re-
30 nillaven de goig quan els cobria amb arnesos vermells i negres. Hem romàs perplexos, i en tornar-nos-en, no sabíem aclarir com els reduïa a la meitat d'un poni, a mida de cambra, ni com ell mateix s'empetitia com un vailet, per a la pràctica d'una
35 doma tan insòlita. Ho he preguntat al cavallerís dels Rocabertí, que diuen que és molt entès, i m'ha respost: —*De nit, m'encomano a Déu, i tanco.*

Test.: *L gLEP LEP OPS (OM) OC2*

T	Un tret, tocant a casa <i>Lí</i> UN TRET TOCANT A CASA <i>LEPí</i>
4	esser-hi <i>gLEP</i>
5	suicida <i>L</i>
7	enleirat <i>L a.c.</i> enlairant <i>gLEP</i>
13	— <i>No culpeu ningú;</i>]—No culpeu ningú; <i>L a.c.</i>
<hr/>	
8	serrell <i>OPS</i> → serrell vermell <i>OM</i>

1. *quatre cases més avall*] Foix, mentre no es va casar, va viure al carrer Major, núm. 57 (V. 2: n. 1). L'anècdota que dona lloc a la prosa té un origen real, segons m'explica Carmen Sobrevila.

14. *la Madrona*] És un dels noms típics de Sarrià.

A hir es va sentir un tret quatre cases més avall de la nostra. Hi va córrer una munió de veïns, i van trobar l'home del pis de dalt que s'havia llevat la vida. Els qui van ésser-hi conten
5 que el suïcida seia en una cadira de braços, encoixinada i esbotifarrada, mal assegurada damunt un castell de caixotes, enlairat com en un tron. Portava, al braç dret, la llaçada blanca amb serrell d'or de la primera Comunió, i la faixa d'individu del so-
10 metent. A la falda guardava el certificat de naixença, el de casament, la llicència militar i el darrer rebut de lloguer del pis. I un paperot on, amb lletres gargotejades, llegia hom: —*No culpeu ningú; digueu només que el cornut de ca la Madrona s'ha*
15 *matat ell mateix després d'encomanar-se a Déu.*

Test.: *L gLEP LEP OPS OC2*

T	L'Emília hi era <i>Lí</i> L'EMÍLIA HI ERA <i>LEPí</i>
4	Vila, <i>L gLEP</i>
12	d'haver <i>L gLEP</i>
14	filla] noia <i>L gLEP</i>
15	jardiner, famosa <i>L a.c.</i>
17	fressa, <i>L a.c.</i>
21	Justs, <i>L gLEP</i>
22	Rei <i>L gLEP</i>
23	amants? <i>L gLEP</i>

-
- T. *L'Emília*] V. 82: n. 1
4. *Casa la Vila*] V. 74: n. 1-24.
9. *la placeta del davant*] És la plaça del Consell de la Vila. De primer es deia de la Constitució però la dictadura de Primo de Rivera canvià el nom pel de Poeta Zorrilla; la República instaurà el de Consell de la Vila, fins que el 1939, el franquisme recuperà el nom de Poeta Zorrilla (FABRE i HUERTAS, *Tots els barris...*, p. 161). V. 74: n. 5-6.
14. *can Batllera*] Nom amb què es coneix popularment el cementiri de Sarrià (Cf. també 182: 11 i «Què us podria dir» de *Cròniques de l'Ultrason*, Barcelona, Quaderns Crema - L'Amic de les Arts, 1985, p. 11).
- 18-19. *l'Eixida dels Jurats*] Lloc no identificat.
20. *Finestrelles*] V. la nota a 69: 14-15.

Un delegat de l'Intendent ha fet saber, per ban, als veïns, que: —...*totes les escales de mà en llur poder, llargues o curtes, havien d'ésser dutes a Casa la Vila i deixades al vestíbul.*

5 Plovia a muntanya, i les tres noies, amb sarments de cep a les mans, davallaven d'una vinya entre estels. Ja les escales —quants d'aquests aparells casolans hi ha, Déu meu, a la vila!— no cabien ni a la sala del Consell ni a la placeta del davant, i

10 omplien carrers, carrerons i els ombrívols pas-satges. Tothom parlava, a mitja veu, amb tebiors d'abrigalls avials. Qui deia haver vist ombres d'ar-bres mal esbrancats que entraven i sortien del clot de can Batllera on sojornen els morts; qui la filla

15 del jardiner —famosa pels seus jocs d'amor inven-tius i pel seu enginy a tancar les portes de la cam-bra sense fer fressa—, com s'escapolia, carregada amb fardells de draps ducals, per l'Eixida dels Jurats. Ja ens arraulia la por, quan del cantó de

20 Finestrelles han aparegut tres personatges borrosos. Molts han cregut que eren els tres Justs; d'al-tres, tres emissaris del Rei, i, alguns, tres missat-gers del senyor Bisbe. —*I si fossin els tres amants?*, he dit jo, com si divulgúés secrets subterranis. M'hi

25 he acostat, i a la frescor del cerç m'he adonat que

- 27 nevasada *L*
28 érets *L gLEP*
29 fosca] clara *L gLEP*
-

28. érets (*L gLEP*)] *V. 145*: n. T.

eren tres megàlits, que jo era tot sol en una erola extrema, i que la nevassada feia la nit ampla i pregonna. —*Tu eres una de les tres, Emília.* Ho he conegut per la mirada fosca de falcó, i perquè la neu arrela, espessa com mai, a la més vasta de les solituds.

Test.: *L gLEP LEP OPS OC2*

T	Foneria Tipogràfica <i>Lí FONERIA TIPOGRÀFICA LEPí</i>
4	anuaris tipogràfics.] anuaris. <i>L gLEP</i>
5	dóna] mira <i>L gLEP LEP</i> dona <i>OPS OC2</i>
9	però, <i>gLEP</i>
11	Sentmanat, <i>L gLEP</i>
18	que <i>gLEP</i> só, <i>L a.c. OPS OC2</i>

T, 19. *Foneria*] «En fracassar per desídia en els estudis universitaris, Foix ajudà més el seu pare, el qual, però, veient que la vocació del seu fill no era l'ofici de pastisser, li comprà una foneria tipogràfica —vers 1911— en la qual treballaven dues persones i el poeta n'era l'encarregat. Quan la linotípia va envair el mercat, Foix plegà la foneria.» (MANENT, *Foix*, p. 14-15), però conservà sempre «l'amor al llibre i a la lletra» (GUERRERO, *Foix*, p. 48-50).

1. *can Sil*] Possible catalanització de cal «Silo», magatzem de ciments del número 34 del carrer del Clos de Sant Francesc (*V. Cinc rutes*, p. 149).

11. *el Camí Vell*] O Camí Fondo que, segons Carmen Sobrevila, vindria a coincidir amb l'actual carrer de Domínguez Miralles.

els Sentmenat] *V. 73*: n. 25.

13. *la torre d'En Poncic*] *V. la nota a 78*: 7.

15. *el Convent*] Pot ser qualsevol dels molts que justifiquen la dita «Sarrià: vents, torrens, torres i convents» (*V. GGCC*, vol. 1, p. 171).

16. *la Riera Blanca*] Foix explicava a Santos Torroella, arran d'una visita de Dalí a casa del poeta, a Sarrià, que la Riera Blanca «era la més llarga —arribava fins a l'hospitalet— de les catorze o quinze de les que aleshores [1934] es veien aquí» (*Dalí-Foix*, p. 139). De fet, sortia aproximadament de l'actual cruïlla del carrer Domínguez Miralles i el del comte del Trinquet i arribava fins a Les Corts: «passava a ponent de la vila» i «era formada per dos brancals units avall del convent de Caputxins; el brançal dret [...] rebia el nom de la riera de Can Canet [*V. 45*: n. 48-49]; el brançal esquerre [...] rebia el nom de Can Móra i prop de Can Poncic [*V. 78*: 7] s'unia amb el que baixava del Desert [*V. 16*: n. 26] [...] i des d'aleshores es deia riera de les Monges» (*GGCC*, vol. 1, p. 172).

Han tombat pel cantó de can Sil, s'han tret la cogulla, han amagat les imatges darrere un tou de persianes mortes i han cremat els anuaris tipogràfics. Jo els havia signats, feia dos
5 vespres, al peu de la finestra que dóna al celobert. Allà hi ha els fogons i el calder on l'avi esbroma els xarops amb escumadores d'aram. M'havien promès de venir avui, entre dos llustres, a dessagnar la corda que penja dels dalts, però algú els deu
10 haver donat una altra consigna. M'he enfosquit pel Camí Vell, i volia avisar el munter dels Sentmenat, el qual, en les nits santes, rebla els claus de la porta de la torre d'En Poncic. Però la seva dona, amb mots emmetzinats, m'ha dit que era a atiar els
15 gossos a les bruixes del Convent. Me n'he tornat per la Riera Blanca, i en un clot que només sé jo, al peu d'una vimetera, he amagat un joc de lletres, nou, que, mestre de punxó com sóc, m'havia endut de la Foneria.

Test.: *L gLEP LEP OPS (Pj') OC2*

T La meva amant *Li LA MEVA AMANT LEPi*
 3 és *L a.c.* | mi *L a.c.*
 5-9 La meva ~ entristeix. *L gLEP LEP] m. OPS OC2 DIA*
 14 escaldufades *L a.c.*
 15 continent *gLEP LEP OPS OC2]* continent, *L DIA* | vila, *L gLEP*
 16 poblet *L gLEP* | vila *L gLEP*
 18 Tuïetes! *L gLEP*

5-9 *m. OPS* → La meva amant es vesteix, es pentina i es calça cada dia segons models nous i, ben sovint, excepcionals. Tot allò que és nacional, ràcic o pairal, de cada país, ens entristeix. *OM*

5-9. *La meva ~ entristeix. (L gLEP LEP) – m. (OPS OC2 DIA)]* No crec que l'eliminació del fragment vingui de la mà del poeta: l'evidència de l'haplografia més aviat fa pensar que es tracta d'un salt involuntari del teclista d'*OPS*.

11. *Tuïes]* Només apareix en aquesta prosa. *V.*, tanmateix, 25: n. 9.

No em plau gens de tornar allà d'on he vingut. Al volant de la moto o del cotxe, avanço sempre enllà; i allà on arribo ja és, per a mi, terra, vila o ciutat morta. M'emporta el nou, el misteri i el deler i el delit de conèixer. La meva amant es vesteix, es pentina, es pinta i es calça cada dia segons models nous i, ben sovint, excepcionals. Tot allò que és nacional, ràcic o pairal, de cada país, ens entristeix. La meva amant —lliri, ribera, prat florit, most setembrí, nit d'arbres, oh Tuies!—, nada no sap ja on i ha oblidat de qui, tantost vesteix d'ortigues, tantost de moltes, o de pètals de neu, o de brossalla de pi, de móres salvatges, de pellofes d'ametlla escaldufada o de clofolles d'ou. Cada continent és, per a tots dos, una vila; cada nació, un poblet, i cada vila, un casalot. Però la nostra cabana, breu, sense camp ni molí, Pertot i Enlloc, és, oh Tuies, Tuietes!, un meravellós planeta.

Test.: L gLEP LEP OPS (OM) OC2

T	La Vídua Lí LA VÍDUA LEPí
1	— <i>Sóc la Vídua.</i>]—Só la Vídua. L
3	s'escau L gLEP
4	patricis; L gLEP
5-6	«viuda»] vídua L a.c. vídua L d.c. «vídua» gLEP
7	És L gLEP
21	fer-li L gLEP
22	prefereix] la prefereix, gLEP ella, L gLEP LEP

1. *sóc – só]* V. la nota a 45: l. 40, 41.

la Vídua] Com a personatge, surt diverses vegades a l'obra de Foix. A l'epígraf segon de les «Dades metafísiques sobre Sarrià», diu: «Evidentment: ni el famós Cavall dit Unicorn [es refereix a 204], ni la Vídua desencinyellada [V. 205], ni el Fanal-de-Gas [206], ni la Diana fosforescent [207] [...] no han estat observats pels meus tres col·legues diligents [Soldevila, Salvat-Papasseit i Pla].» I, a l'epígraf següent, explica un suposat encontre amorós frustrat entre la vídua i el poeta (prosa 205). El 1956 (a *Del «Diari 1918»*) apareix tangencialment a la prosa «Sortits del Cap de la Vila...» —si és la mateixa: V. 61: 7—, però no torna a ser personatge central al voltant del qual s'articula la prosa fins aquí. Sobre l'entitat literària del personatge i el que representa en l'obra del poeta, V. MOLAS, *El retrat...*, p.17-18; a la p. 32, nota 23, Molas diu: «aquesta Vídua, de la qual Foix m'havia parlat alguna vegada, és la mateixa que recorda J. Torres-García a la seva *Historia de mi vida*, Montevideo, 1938, p. 182-183.» El substantiu acompanya de vegades un llinatge: la «vídua Parés» (*Foix-Obiols*, p. 107 i 111), la «vídua Consol» (*Foix-Obiols*, p. 98), la «vídua Guinarda» (72: 20) o el «Ros de la Vídua» (76: 1-2).

1 i 5-6. *vídua – viuda]* La forma normativa fabriana (DGLC) és *vídua*, malgrat que «l'única viva i recomanable» segons Coromines (*DECLC*, vol. IX, p. 329 i s.) és *viuda*. La coexistència de les dues formes dins la prosa serveix per remarcar la «classe» social del personatge: la *vídua* patricia *vs.* la *viuda* plebea.

4-5. *els del Camp]* Es deu referir al subdialecte del Camp de Tarragona, «la característica més destacada, més singular» del qual «és la pervivença —bé que no a tota l'àrea— de la /v/ labiodental, que era comuna en la llengua antiga, oposada a la bilabial /b/» (Joan VENY, *Els parlars catalans*, Mallorca, Moll, 1998 (12a ed.), p. 34).

12. *Friné]* «Cortesana grega [...] Acusada d'impietat i defensada per Hiperides, anava a ser condemnada quan l'orador la va despullar; la bellesa de la dona desarmà els jutges.» (*Gran Larousse català*, Barcelona, Edicions 62, 1987, vol. v, p. 2251).

Ha telefonat i ha dit: —*Sóc la Vídua*. La Ví-
du-a, sil·labejant distintament i sàviament,
com escau a aquells qui pertanyen a un
llinatge de patricis, i pronunciant la «v» com els del
5 Camp. No és, per les noves que en tinc, una «viu-
da» plebea i comuna, retirada i pudibunda, vestida
tot l'any de negre i fidel a la carcassa de l'altre: és
la Vídua, coronada d'ametistes i aureolada d'histò-
ries meravelloses. Els més grans de la colla la co-
10 neixen, i els més destres en gai saber l'han exalça-
da, en llurs floraleres excrecions, com una vestal,
o a pèl, com Friné. Jo, tot just si la vaig veure una
vegada, quan baixava d'un landó per comprar un
pom de gardènies. Conten d'un que conec, gànguil
15 i pre-tuberculós, lector de Bakunin i d'altres pro-
fessors de teories, i, també, de Zola i d'Ibsen, el
qual escriu, gairebé cada dia, a la Vídua, en prosa
i en vers, damunt papers violacis i olorosos, prèvia-
ment i enginyosament rebregats, cremats de les
20 puntes i untats de llàgrimes. Li diu, o s'esforça per
fer-li-ho comprendre, que, a ell, la carn més aviat
li fa nosa i que prefereix a ella —...*vaga i boirosa*—,
talment com l'evoca en els seus somieigs solitaris.
Un altre, el qual verseja i romanceja a la franxutis,
25 en folis manuscrits que m'ha vagat de llegir, li pro-

27	lluna <i>gLEP LEP</i>
29	metrònam <i>OPS</i>
33	valenterosament. <i>OPS a.c. OC2</i> —Só <i>L</i>
34	no] <i>m. L gLEP LEP</i>
36	qui] a qui <i>gLEP</i>
37	Diu <i>L gLEP</i>
42	morada, <i>L</i>
46	remats, <i>L gLEP</i>
47	granalluts <i>L</i> barbats <i>L</i>

33	valenterosament. <i>OPS</i> → volenterosament. <i>OM</i>
34	no <i>OPS</i> → <i>m. OM</i>
43	i seure <i>OPS</i> → a seure <i>OM</i>

29. *metrònam – metròman*] La badada tipogràfica va ser advertida per Ferrater a la llista d'errors (V. l'apèndix A1 de l'«Estudi»), encara que Foix no va fer la rectificació als volums corregits.

33. *valenterosament – volenterosament*] L'errada fou ja indicada per Ferrater a la seva llista i Foix la introduí en l'exemplar corregit d'*OPS* que ha consultat Vallcorba: l'esmena no figura a l'exemplar de Carmen Sobrevila ni al de l'Arxiu Foix.

43-53. *saló ~ crani*] A propòsit de la decoració d'«una casa de meuques com la de la Brígida» Foix comenta a Obiols (carta del 18 d'agost de 1920; *Foix-Obiols*, p. 98): «Jo deu fer cosa de mig any que vaig estar-hi amb En Junoy i creu que em va sorprendre; una nota de color que ni els interiors de la vídua Consol».

posa de suïcidar-se plegats —la Vídua i ell— a l'ho-
ra del crepuscle o al clar de la lluna, a la riba d'un
llac suís o al cor mateix de l'estany. Hi ha també
qui, no pas metròman ni nihilista, amb el llenguat-
30 ge de les camèlies projecta, i li ho diu per escrit,
orgies extremes en mas propi, o la cràpula en el
nocturn del port. Però la Vídua, amb passament
notori, tria a ull i volenterosament. —*Sóc la Vídua,*
m'ha telefonat, i he comprès que era ella. Ningú no
35 en coneix cap més per aquests indrets? —*Sóc la Ví-*
dua; veniu aquest vespre, i porteu qui us plaurà dels
vostres. Diu, qui l'ha vista de prop, que és més gran
que cap de nosaltres, i bella. Més aviat carnuda, no
ho gosa negar ningú, i torbadorament quillada. El
40 rimaire, l'extremós i el burgès rapaç parlen, boca-
badants, dels ulls i del cabell. Ja d'entrada a la
casa, dues serventes de parpella morada ens han fet
entrar al jardí, i passar i seure al saló, parat per
mans delirants i agençat afectadament i preciosa-
45 ment al gust pre-noucentista. Pinturasses i pinture-
tes amb cavalls, ramats, serralls amb dones nues,
jardins bètics, caps d'estudi granelluts i barbats, i
uns començaments de Toulouse-Lautrec entre aqua-
rel·les pairals. Porcellanes deliquescents, ferregada
50 de tots estils, retrats, amb autògraf, dels caps de
brot i d'ala de l'òpera i del musical, gerrassos can-

56	servents, <i>L</i>
58	peveters, <i>L gLEP LEP</i>
65	Cléo de Mérode <i>OM</i>] Cleo de Merode <i>L gLEP LEP OPS OC2 DIA</i>
71	guantada <i>L gLEP</i> on <i>L gLEP LEP</i>
77	Era <i>L gLEP</i> o <i>L gLEP LEP</i>
<hr/>	
57	uns pólvors: <i>OPS</i> → unes pólvores: <i>OM</i>
58	els <i>OPS</i> → les <i>OM</i> pebeters, <i>OPS</i> → pebeters; <i>OM</i> els <i>OPS</i> → les <i>OM</i>
65	Cleo de Merode <i>OPS</i> → Cléo de Mérode <i>OM</i>

65. *Cléo de Mérode*] Cléopatre de Mérode (París 1881-1967) «Ballarina francesa [...] Des del 1894 actuà a l'Òpera de Paris. Es feu cèlebre com a amant de Leopold II de Bèlgica. En retirar-se publicà unes memòries: *Le ballet de ma vie* (1955)» (*GEC*, vol. 15, p. 109).

toners amb exemplars figurats de les diverses varietats de la família de les palmàcies, i un crani. Ostensible i obsessionant: un crani amb ulls pos-
55 tissos de recanvi, d'un verd de mar bromós. Ja una de les serventes, engalonada i engalipable, se m'acosta i em dóna uns pólvors: —*M'ha dit la senyora que els poséssiu als dos pebeters, i que els creméssiu bon punt entrarà a saludar-vos.* Tots ulls,
60 hem esperat el senyal. Un joc complicat de vidrieres amb doble entrada i sortida, dissimulat darrere espessos cortinatges, ens ha fet previsors, i, com uns afiliats, hem flairat el misteri. He cuitat a consumir la matèria olorosa i cremadissa, i la Vídua ha
65 aparegut alta, clenxada a la Cléo de Mérode, amb vesta llarga de vellut verd, calçat tenyit d'or vell i penjolls historiatos arreu on s'estila. Un escot més enllà del costum emmarcava clareses blancors i l'entrada al freu de les illes. Cantava, alt, un frag-
70 ment de «La Traviata». M'ha allargat la mà dreta, enguantada fins arran de colze, on, a la manera dels abats benedictins, lluia un anell on hi havia encastada una gemma —robí o topazi, o ametista, què sé jo—, i l'he besada. Els altres quatre acòlits
75 que m'acompanyaven, empetitits com jo mateix i fent cua, m'han imitat. Aleshores ho he vist clar: era davant la Vídua de la Gemma, o, més exacta-

81	noucents. <i>L gLEP</i>
86	més] <i>m. L gLEP</i> <i>i] m. L</i>
87	enderreri <i>L gLEP</i>
88	d'explorar <i>L gLEP</i>
92	llibres <i>L gLEP</i>
93	cuïta-corrents,] a cuïta-corrents, <i>L gLEP</i>
96	papers <i>L gLEP</i>
96-97	comatós <i>L gLEP</i>
99	estupra.] estupra una verge. <i>L a.c.</i> <i>Es] Tenen, o Es L gLEP</i>

88. *d'explorar – explorar]* V. 7: n. 3.

ment, la Gemma. Acabava de conèixer, revinguda i madura, amb senyals clars de macament, la nostra musa nacional i, de retop, la poesia floralesca i gemmada del nou-cents. —*M'han parlat de vós com d'un avantguardista*, m'ha dit. I sense obrir diàleg, ha fet un curs de literatura florejada amb els noms de les diverses tendències i sectes airejades a París. —*Vós sereu cubista, futurista o avantguardista; però com més extremós i a la punta del modern creureu, il·lús, que sou, més endarrerit us veuré i us trobareu. Vós creieu explorar el futur, i no feu sinó recular. Ja us veig practicant el barroc del segle setzè, i potser i tot, i em doldria, exorcitzant bruixots amb versos medievals. Un dia cremaran els vostres llibres, i potser arribareu a veure amb tots dos ulls com la gent es treu, cuita-corrents, de casa, i llença balcó avall l'obra diabòlica d'aquests ressagats cubistes i futuristes, els quals, havent trobat l'art en estat agònic, gargotegen teles i papers, en estat comatós, i n'acceleren la mort, incapaçs de crear de nou, de cara a la llum. Són prou vils per a violar-ne el cadàver amb la bava de qui estupra. Es vanen d'ésser els iniciadors d'una pintura nova, i no passen de col·lectors de les escorrialles del dinou. El meu marit —i la Vídua ha marcat amb un dit el perímetre de l'estança— en guardava i n'emmarcava la*

106	dir] a dir <i>L a.c.</i>
110	tot, <i>L gLEP LEP</i> de] <i>m. L a.c.</i>
111	mà <i>L</i>
113	flaons] galetes <i>L gLEP</i>
116	crani <i>L gLEP</i>
116-117	condrosos <i>L gLEP LEP</i>] tendrosos <i>OPS OC2 DIA</i>
117	tret <i>L gLEP</i>
118-119	<i>canvio</i> , ha dit, <i>dues L gLEP LEP</i>
119	al <i>L gLEP</i>] el <i>LEP OPS OC2 DIA</i>
120	sumisos, <i>L gLEP</i>
123	la casa.] casa. <i>L</i>
127	veure] <i>m. L gLEP</i> trapa <i>L gLEP LEP</i>] trampa <i>OPS OC2 DIA</i>

108. *el darrer espetec del finestró]* Cf. 74: 33.

110. *de fer – fer]* V. 7: n. 3.

116-117. *condrosos – tendrosos]* Considero que la variant introduïda a *OPS* no és tal sinó un error de teclista.

119. *al – el]* Com en el cas de la nota anterior, sembla clar que calia restituir aquí la primera lliçó.

127. *trapa – trampa]* V. 13: n. 28.

femta. La Vídua ha parlat gairebé com una professora, dura de to però dolça en el gest, amorosa en el consell i sense ira. Goso dir amb la serenitat de la mestressa que dicta el testament abans de sentir el darrer espetec del finestró. Ningú no deia res. Jo, més aviat atorrollat i quasi víctima, he confes-
105 sat, no pas contrit del tot —...*que acostumava de fer foc amb l'estella que tenia a mà, i de ballar amb les noies que es deixaven caure a l'envelat*. Hem menjat quatre flaons i hem begut una copa de vi ranci que, senyorívola i condescendent, ens ha servit la Ví-
110 dua. Ha llevat, ella mateixa, els falsos ulls verdosos del crani, i els ha substituïts per uns altres de cendrosos i tardorals. Els ha trets d'un estoig on en guarda tot de parells, de tots tons. —*Els canvio* —ha dit— *dues o tres vegades al mes*. Hem pres comiat
120 gairebé submisos, tot prometent de tornar. Però ja a l'enfora del reixat de l'entrada del jardí, hem sentit les veus esglaiades de les serventes de parpella morada, i hem tornat a la casa. Ens han contat, balbes, que en passant la Vídua pel joc doble de vidri-
125 res tan subtilment aparellades, no havia aparegut per la que donava entrada a l'interior. Hem mirat el terra per veure si hi descobríem cap trapa o escotilló. L'hem cridada. Ja algú de l'escamot proposava de fer vastes excavacions. No ho he dit, però

- 130-131 deixat *L gLEP*
131 d'ací *L a.c.*
133 escaiola,] escaiola recent, *L* | exacte *gLEP*
137 gements] suspirants *L* | van trobar *L*
-

130 estic segur que, materialment, s'ha fos. Els he deixats telefonant ací i allà. Ja a casa, m'he adonat d'un paquet que hi havia al meu escriptori. L'he desfet: contenia, en escaiola, una bella i exacta reproducció de la mà de la Vídua, sense guant ni
135 gemma, nua i venosa. A sota, un plec de lletres, no pas de l'amant segur ni del vigorós piloteaire, ans dels tendres gements que no troben mai l'hora de trencar els hams.

Test.: *L gLEP LEP OPS (MA) OC2*

T Ella s'ha perdut de vista *Li* ELLA S'HA PERDUT DE VISTA *LEPí*
 6 passat, *L* | fàcil— *L*
 7 esbarriada] perduda *L gLEP*
 8 la] sa *L a.c.*
 9 continuat] seguit *L gLEP LEP OPS*
 12 cridat; m'he *gLEP*
 13 arrancava *L a.c.*

Aquesta prosa va ser «dramatitzada» a *Escenificació de cinc poemes* (Barcelona, Rocas, 1965), sota el títol «M'he perdut de vista, mare».

10-14. *carrer endalt – carrer de l'Hort de la Vila – Baixada de l'Estació*] El carrer que la noia puja «endalt» és versemblantment el carrer Major: l'itinerari sembla coincidir exactament amb «el camí que [Foix] solia fer per anar a agafar el tren» (*Cinc rutes*, p. 158).

Aquest matí ha vingut una dona, coneguda de casa, a contar com la seva filla —que conec prou per haver-hi ballat— era trastocada. Havia sortit de compres, i havia tornat sense el cistell, amb les mans buides. En preguntar-li sa mare què li havia passat —a ella, tan benvolent i fàcil—, ha respost amb la mirada esbarriada dellà el temps: —*M’he perdut de vista*. I en exclamar la mare: —*Santa innocència!*, la noia ha continuat dient: 5 —*Ho podeu ben creure. En pujant carrer endalt, m’he vist a mi mateixa com tombava pel carrer de l’Hort de la Vila. Tota sorpresa, m’he cridat. M’he vist com arrencava a córrer fins a desaparèixer per la Baixada de l’Estació. M’he perdut de vista, mare. Aviseu 10 els qui caldrà, que no sé pas on és.*

Test.: *L gLEP LEP OPS OC2*

T	Obrador de fotògraf <i>Lí</i> OBRADOR DE FOTÒGRAF <i>LEPí</i>
4	És just] Ja és vulgar <i>L a.c.</i>
5	de] tots entorn de <i>L gLEP</i> irrealitat] irrealitat o de la comicitat <i>L gLEP</i>
6	reproduïts] reproduïts en les diverses cares de llurs vides <i>L a.c.</i>
9-10	tanta <i>L gLEP</i>
17	...és <i>L gLEP</i> —és <i>LEP OPS</i>
18	arronçat <i>L gLEP</i>
20	una:] una amb el [dit] <i>L a.c.</i>
21	veieu? <i>L LEP OPS OC2</i>] veieu <i>DIA</i>
22	altra. <i>L a.c.</i>
24	—Dispenseu,] —Dispenseu, mestre, <i>L a.c.</i>

1-2. «*Monitor de les Arts i de les Lletres*»] A «*Monitor*», «exposàvem, amb el fraterne Josep Carbonell, plans vastíssims polítics, federalistes i imperials i [...] defensàvem el nou i el modern en les arts plàstiques» (MANENT, *Entre la llegenda...*, p. 24). V. dos textos foixians sobre aquesta revista a l'*Àlbum Foix*, p. 77-78. La correspondència amb Obiols coetània a la preparació i la publicació del primer número d'aquesta revista (V. *Foix-Obiols*), en dóna informacions importants, des de la primera idea (carta de 13 de novembre de 1920: un «periòdic més o menys estrafolari que pensa fer en Carbonell», p. 139), les discussions sobre el títol (22 novembre, p. 144), el full anunciant-ne l'aparició (29 novembre i 1 desembre, p. 150 i 152), fins a l'enrenou que va produir l'aparició del primer número (31 gener 1921, p. 235), passant pels comentaris amb el pintor sobre la tipografia (14 desembre i 16 febrer, p. 189 i 242-243); però, sobretot, sobre la idea de revista que volia Foix (1 i 9 desembre, p. 153-155 i 173-174). D'altra banda, són de lectura obligada els articles que Foix publicà a la revista aplegats a *OC3*, p. 361-384 i *OC4*, p. 15-25. V., sobre aspectes externs de la revista, GUERRERO, *Foix*, p. 96-101; sobre la ideologia expressada, Vinyet PANYELLA, *J. V. Foix: 1918 i la Idea Catalana*, Barcelona, Edicions 62, 1989, p. 77-94; una mica de tot a MANENT, *Foix*, p. 20-24.

3. *Josep Carbonell*] Manent (*Foix*, p. 21) ha explicat la prosaica manera com es van conèixer Foix i Carbonell: «El pare de Carbonell era negociant de vins. A la botiga del pare de Foix devien vendre malvasia i moscatell del vinater sitgetà i Josep Carbonell anava a cobrar factures.» D'aquí va néixer una amistat comparable només, per la seva fertilitat, amb la que el poeta havia mantingut amb Joaquim Folguera o la que mantingué tota la vida amb Josep Obiols. El que sentia Carbonell per Foix queda sintetitzat en aquesta anècdota: el 1976, amb motiu del nomenament de Fill Predilecte de Sitges, un grup d'amics i intel·lectuals esperaven Carbonell pel sopar d'homenatge; quan aquest arribà «es plantà davant de Foix i exclamà eufòric: "Ara ja hi sóc sencer"» (Vinyet PANYELLA, «Notes per la biografia de Josep Carbonell i Gener», a *Miscel·lània Penedesenca*, 1979, p. 219). Per al que significava Carbonell per Foix, V. els textos d'aquest sobre aquell citats a l'*Àlbum Foix*, p. 112-115.

10. *tanta*] És un error de concordança: *sotabarba* és, ja des del primer *Diccionari ortogràfic* de Fabra, substantiu masculí (*cf.*, unes línies més avall d'aquesta mateixa prosa, «el sotabarba»).

Després de corregir unes proves del «Monitor de les Arts i de les Lletres», hem entrat amb En Josep Carbonell, de Sitges, en una botiga de fotògraf, a recollir unes positives. És just el comentari que fem de la irrealitat dels personatges reproduïts i exposats als aparadors oberts a la ratlla del país dels espectres. Mentre esperàvem, un menestral tornava les fotos que no havien plagut a la seva muller: —*Massa sotabarba; no en té pas tanta, i no vol que se'n vegi gens.* El fotògraf li volia donar entenent que la màquina no amaga res, i li va fer memòria que era la tercera vegada que li tornava les proves: —*Primer, les berrugues, i les vaig fer invisibles; després, la corba del nas, i ja veieu com ha estat rectificada, i, ara, el sotabarba? És que voleu, de debò, el retrat de la dona?* El menestral ha respost que, a ell, ja li estava bé, però: —*És ella, sabeu?* El fotògraf ha arronsat les espatlles mentre el marit desencantat repassava els retrats de dona exhibits a les vitrines. De sobte, n'assenyala una: —*Com aquesta, veieu?* El fotògraf, sorprès, li ha fet notar que, jove i camosa, era el retrat d'una altra: —*No hi fa res; doneu-me'n mitja dotzena, i la farem contenta.* L'artista, picat, ha conclòs: —*Dispenseu, aquesta és la meva dona.* Al cap d'una estona, en-

- 28 ens] *m. L a.c.* | nen] *peu LEP*
 34 retratista] retratista, sense estranyar-se, —hi estem fets, ens ha dit més tard, *L a.c.*
 40 d'aviram *L gLEP LEP*
 41 ull] un *L a.c.*
 44 p|orat. *L* | vós..., *L gLEP*
 45 al] *m. L a.c.* | fotogràf: *gLEP LEP* | —Mireu, *L*
 48 secret i *L d.c. gLEP LEP*] secret, *L a.c.* secrets i *OPS OC2 DIA*
 50 nen... *L gLEP*

40. *d'aviram – d'aviram,*] A la seva llista d'errades d'*OPS*, Ferrater proposava restituir la lliçó original sense coma (V. l'apèndix A1 de l'«Estudi»).

tren tres dones populars, totes de negre. Una d'elles treu de la bossa, negra, un retrat d'infant: —*Vol-dríem que ens afegíssiú unes ales al nen de la foto. S'ha mort, i el capellà ha dit que era al cel. També*
30 *voldríem que ens en féssiú una de més gran, i així, cada cop que farem dinada —pel Sant, per Nadal o per Reis— el posarem en una cadira al cap de la taula i amb el plat davant. Que ens presideixi i ens beneeixi.* El retratista ha cridat per l'ull d'una esca-
35 *la de cargol: —Nois, baixeu les ales!; hi ha unes senyores que volen escollir. I, oh sorpresa! Insòlit es-pectacle! De l'entresol han davallat dos minyons carregats de molts de parells d'ales blanques, de totes mides, de totes formes, regulars i anòmales,*
40 *amb brogit d'aviram, arruixat per la masovera: —Trieu, senyores. Amb ull novell i encisat, com si ja entressin al Paradís, les tres dones han mirat les ales, n'han comptat els parells, les han amoixades, i gairebé han plorat: —Quines li posaríeu, vós?, diu*
45 *una d'elles al fotògraf. —Mireu: n'hi ha d'àngel, d'arcàngel, de querubí, de serafí i d'altres estaments celestials.* Les tres dones s'han mirat entre elles, s'han parlat en secret i ens han mirat a nosaltres dos com si esperessin consell: —*I quines li toquen,*
50 *al nostre nen?*

Test.: *L gLEP LEP OPS OC2*

T Carbó damunt el taulell *Li CARBONS DAMUNT EL TAULELL LEPí*
 4-5 —on ~ juguen] —on els camioners, de matí, es juguen a *L a.c.*
 5 morra—*L*
 7 per] per a *L gLEP*

1. *la taverna*] Si l'acció de la prosa té lloc a Sarrià, V. 29: n. 5.
- 9-10. *Lluïsa*] V. 106: 10.

Hem entrat, un cop més, a la taverna, hem
escampat, com sempre, de cap a cap del
taulell, hulla, carbó de bosc i antracita; ens
hem escapolit per la porta de baix —on, de matí,
5 els camioners es juguen el sou a la morra—; hem
calçat, un cop més, les altes botes de muntar, i ens
hem perdut, potser per sempre, pel carrer que vo-
regen els bocois de corba valenta on bullen els
sucs temibles. He vist clar, no m'ho negaràs, Lluï-
10 sa, que et senyaves.

Test.: *L gLEP LEP OPS (PJ') OC2*

T	Les xifres <i>Lí LES XIFRES LEPí</i>
1	<i>Amaguem, ens gLEP LEP</i>
1-2	altres, <i>les gLEP LEP</i>
10-11	els que escriuen <i>gLEP</i>
11	estibadors <i>L gLEP LEP OPS]</i> estibadors, <i>OC2 DIA</i>
12	del mot, del roc, <i>L gLEP LEP</i>
12-13	la rel <i>L gLEP</i>
13-14	d'astrassa <i>gLEP</i>
19	icons] corifeus <i>L gLEP</i>
24	sol <i>L gLEP</i>

12 de mot, de roc, *OPS* → del mot, del roc, *PJ*

11. *estibadors, – estibadors]* He restituït la llició originària perquè la coma trenca el paral·lisme amb el sintagma següent de l'enumeració («amb els poetes del»).

12. *del mot, del roc – de mot, de roc]* Em sembla que la interpretació que fa Cornudella d'aquest passatge (*Notes*, p. 762) no admet discussió: «[...] entenc que la llició de Nauta deu ser una correcció d'autor. Els *poetes de mot* són els escriptors de versos, i els *poetes de roc* són els recollectors de “poemes de pedra” (com Foix mateix, que el març del 1961 havia presentat al Fòrum Vergés l'exposició *Vint poemes de pedra*, composta pels “rocs corcats amb aparença d'escultura abstracta” que recollia al Port i al Cap de Creus); en els altres quatre sintagmes, la complementació dels substantius *arrel, fantasmes, paper* i *cordes* fa necessari l'article determinat».

A *maguem* —ens hem dit els uns als altres—
les xifres! Grosses o petites, vermelles o bla-
ves, de fusta, de bronze o de llautó. Sota ter-
ra, si us plau. Al damunt plantarem un arbre de
5 bosc, no pas de jardí. Que ombregi, dellà els se-
gles, els qui amen per amar, els qui naveguen per
navegar, els qui riuen per riure, els qui pinten per
pintar i acoltellen, si cal, el marxant nassut i l'estult
colleccionista. I, també, els qui volen per volar, els
10 qui, en terra o mar, sellen per sallar, els qui es-
criuen lliures, purs o envitricollats, els estibadors
de pells fresques, els poetes de mot, de roc, de l'ar-
rel cremada, dels fantasmes diürns, del paper d'es-
trassa i de les cordes sauloses. O els qui cremen
15 calendaris, trossegen els rellotges i creuen en el
Més Enllà. —*Amaguem els números al més pregon
dels clots! Esborrem-los arreu!* Ja els poetes i llurs
amants oceixen, a codolades, els servidors d'ídols,
icons i fetitxes, els erudits escarxofats dels nombres
20 imparells, els avantguardistes del dòlar amb coefi-
cient avantatjós i les xifres àrabs amb caperons
etruscs. —*Amaguem, per un mai més, nombres, nú-
meros i xifres. Tatuem-nos el cos amb els mots i les
llegendes proscrietes!* (Però jo guardo, per a mi sol,
25 el 0 i l'1. Ni se n'han adonat.)

Test.: *L gLEP LEP OPS OC2*

T	L'home dels Ciments <i>Lí L'HOME DEL[S] CIMENTS LEPí</i>
2	coll <i>L a.c.</i>
5	al] el <i>L gLEP</i>
12	serrat <i>L</i>
13	segrera <i>gLEP</i>
20	adonar-se <i>L gLEP</i>
21	Ciments <i>L</i>
22	I, <i>L gLEP LEP OPS</i>
23	n'hauríem molts <i>L a.c.</i>

L i *Lí* presenten una ordenació diferent d'aquesta prosa i les dues posteriors: «Avui recordava...», «Ha passat el dels Ciments...» i «En moure la palanca...».

1. *el dels Ciments*] *V. 120*: n. 1.

3. *la Dreccera*] *V. 173*: n. 52.

4. *l'Aqüeducte*] No he sabut esbrinar el referent real d'aquest apel·latiu.

13. *segrera – sagrera*] Les vacil·lacions ortogràfiques amb què trobem escrit el mot són una mostra de les indecisions foixianes a l'hora de transcriure la vocal neutra: ultra els testimonis d'aquesta prosa, *V. les lliçons de l'aparat a la línia 7 de 181. V.*, també, la definició que dona el poeta del terme a *181*: n. 7.

el Monestir] És probable que es vulgui referir al monestir de Pedralbes (*V. 80*: n. 1).

17-18. *el cel ~ mecànica*] *V. 1*: 7-8.

18-19. *els estels ~ les canals*] *V. 34*: 7-9.

19. *En Galobardes*] Personatge no identificat.

19-20. *la Plaça d'En Magre*] La plaça de Sant Vicenç de Sarrià «és en terrenys urbanitzats l'any 1836 per Josep Bosch i Canet, propietari de can Canet de la Vila, en els quals l'any 1854 l'Ajuntament col·locà una font. El poble coneix aleshores l'indret com a plaça del Magre, cognom dels antics estadants de la fusteria Estrada». (*Els carrers...*, p. 113).

Ha passat el dels Ciments amb una ampla llosa acanalada al coll, i l'he seguit, ull nu, fins al peu de la Drecera. Ha tombat pel cantó de l'Aqüeducte, braços enlaire, mostrant, altiu, l'ondós rectangle. Ja dalt al serrat, on no es veuen pas senyals d'obres en construcció, diuen els de vista llarga que el dels Ciments ha encarat el gros cairó de canals, successivament i amb reverència, als Quatre Punts. Per vila tothom en parla, i alguns prediuen fets anormals. En aquesta nit de lluna nova, fins les negrors s'onden, i els veïns del pla i els de tots dos costats del serrat, i fins i tot els de la sagrera del Monestir, homes, dones i infants, a peu dret, en hostel clos o ajaçats a la pallissa, som bressats per una estranya mar grossa i llarga amb esglais de presentalla. Hi ha qui encara gosa piular, i diu que el cel també ondula amb precisió mecànica i que els estels, arremorats, s'esbalcen al fons de les canals. Ja En Galobardes, l'ordinari de la Plaça d'En Magre, m'ha dit que en adonant-se de l'aparició de l'home dels Ciments, havia aculat per sempre més el camió al fons de l'establa. I amb veu morta, que d'aquesta feta n'hauríem: —...*molts de desgrats i gens de profit.*

Test.: *L gLEP LEP OPS OC2*

T	Havíem acabat el combustible <i>Lí A PLE VOL HAVIEM ACABAT EL COMBUSTIBLE LEPí</i>
4	avall] avall tot <i>L a.c.</i>
5	gent i] tot de <i>L a.c.</i> remuntat <i>L a.c.</i>
14	fites <i>L a.c.</i>
16	d'èsser <i>L gLEP</i> imatges] tot d'imatges <i>L a.c.</i>
16-17	solars. Els] solars i que els <i>L a.c.</i>
17	xiprers, <i>gLEP</i>
18	fardells <i>L gLEP</i>
19	esbadallades <i>OPS OC2</i> fresques.] frescals. <i>L a.c.</i>
20	en] a <i>L gLEP</i>
22	els homes] tot d'homes <i>L a.c.</i> les dones] dones, <i>L a.c.</i>
22-23	figuracions] barres feixugues <i>L a.c.</i>
24	dit <i>L a.c.</i> així <i>L gLEP</i>

V. la nota introductòria a la prosa anterior.

16. *ésser – d'èsser*] V. 7: n. 3.

En moure la palanca per baixar tot planejant, hem vist que el camp d'on havíem pres volada era un llac vastíssim amb barques i bots vells a la riba i, amunt i avall d'una ampla avinguda, gent i gent que feinejava. Hem remuntat, i tot era d'una singular raresa. Vèiem d'altres països que ni per referència, vivència o ciència, no coneixíem. El pilot m'ha cridat: —*Remunto alt, que no tinc combustible*. M'ha somrigut estranyament feliç, se'ns han tancat, dolços, els ulls, i ens hem adormit. Ens ha despertat un brogiment d'ales, de sirenes i de motors i, desvetllats del tot, hem vist com posàvem, sense que hi féssim res, en una pista sense fites, coberta per milers d'avionassos de formes insòlites difícils de descriure i de copiar, i m'ha semblat ésser davant el mar que reflectia imatges solars. Els alterosos mecànics eren xiprers; els robusts passatgers, oliveres, i les valises i els fardells, un tou de roses esbadellades i fresques. Algú, autoritari, ens ha acompanyat en unes oficines il·limitades on les veus ressonaven amb fressa de porcellana, i d'on els homes i les dones sortien carregats amb figuracions de glaç. El President, de mil cares, ens ha dit, com qui vol ésser benèvol: —*Sou així, els catalans!* Ens ha convidat a una collació de fruits confits i vins preciosos, i hem bescanviat targetes.

Test.: *L gLEP LEP OPS OC2 [LC*

T	La vella del Carrer d'En Brusi <i>LEPí LA VELLA DEL CARRER D'EN BRUSI LEPí</i>
1	Lletera, <i>L a.c.</i> que, <i>gLEP</i>
4	encorcobida, <i>L gLEP</i>
10	noi, <i>L gLEP</i>
11	Só <i>L a.c.</i> Sóc <i>L d.c.</i> <i>gLEP</i>
12	tivat, <i>L gLEP</i>
15	Pensa] Pensa'm, <i>L</i>

V. la nota introductòria a la prosa «Ha passat el dels Ciments...» (127).

1. *En Puig de la Lletera*] Carmen Sobrevila pensa que hauria de ser Lluís Puig Barella, la filla del qual duia un lletera a Sarrià. Pot ser el mateix Puig que apareix a *Catalans*, p. 30-32 (OC4, p. 192-194).

3-4. *l'Ibèric del carrer Gran de Gràcia*] V. 34: n. 5.

4. *encorbida*] El DCVB (vol. iv, p. 891) dona la forma com «adjectiu antic», sinònima d'«encorbat»; no és registrada pel DGLC, el DEnc ni el DLC. És difícil escatir si el pas d'*encorcobida* (recollida per aquests diccionaris normatius amb el sentit d'«arrupit, decaigut»; l'ortografia a DCVB és *encorcovit*, que dona també l'accepció *encorbat*) a *encorbat* pot venir d'un error del teclista de LEP o d'una decisió foixana d'última hora.

8. *carrer d'En Brusi*] Carrer de Barcelona que porta el nom de qui fou director i promotor del *Diario de Barcelona* els anys 1838-1867, Antoni Brusi i Ferrer (V. Esteban MOLIST, *El «Diario de Barcelona» (1792-1963)*, Madrid, Editora Nacional, 1964).

11. *sóc – sój*] V. la nota a 45: l. 40, 41.

13-14. *els Josepets*] Nom popular de l'«antic convent de la Mare de Déu de Gràcia, dels carmelitans, [...] obra del segle XVII de fra Josep de la Concepció, que donà nom a la vila de Gràcia i que presideix la plaça de Lesseps» (GGCC, vol. i, p. 189) de Barcelona.

18-19. *canten i contén*] En l'obra de Foix hi ha la presència constant d'enumeracions formades per parelles o tríades de paraules que són, fins a un cert punt i depenent del cas, aparentment redundants. Aquest procediment, que trobem ara i adés en l'obra de Foix —no només en la de creació sinó també en la de no-ficció—, ajunta els diferents elements de l'enumeració a través d'una relació marcadament sinonímica o de pràctica homofonia, com si els últims elements enumerats fossin eixamplaments suggerits del primer.

Avui recordava a En Puig de la Lletera que quan jo feia el segon curs de batxillerat, i d'anada a l'Ibèric del carrer Gran de Gràcia, vaig topar una vella encorbida, amb fardells
5 feixucs a les mans. Em va aturar, i em va dir si la volia ajudar. Em va donar una senalla amb men-
ges, draps, llaunotes, cordills i jo què sé. D'arribada al cantó del carrer d'En Brusi, va dir que ella ti-
rava avall. Vaig tornar-li el fardot. Tot mirant-me
10 amb ulls clars i somrients, va dir: —*Gràcies, noi; no te'n penediràs: sóc la Mare de Déu.* No li va plaure la cara que jo feia de minyó incrèdul i tibet, i va afegir: —*Quan sentiràs que les campanes dels Josepets tocan a morts amb un repic diferent, com si*
15 *fossin les campanes de Pasqua, serà per mi. Pensa que jo em recordaré de tu.* Va seguir, rancallosa, carrer avall, es va girar, i em va dir amb veu alta i jove: —*Digues pertot i a tothom que allò que canten i conten del meu home, no és pas veritat.*

Test.: *L gLEP LEP OPS (oLEP1) OC2*

T	Panegíric, a l'Autò+++ <i>Lí a.c.</i> Panegíric, a l'Autòdrom <i>Lí d.c.</i> PANEGÍRIC, A L'AUTÒDROM <i>LEPí</i>
1	cor, <i>L gLEP</i> Guifré, <i>L gLEP</i> Xatard, <i>L gLEP</i>
2	tu,] tu, Guimbau, tu, <i>L a.c.</i> Montràs— <i>L a.c. gLEP</i> Mont-ras— <i>L d.c.</i>
7	Aigües <i>L gLEP</i>
10-11	ivarçosos, <i>L gLEP LEP</i>
12	porxes <i>L gLEP</i> llevar <i>L gLEP</i> o] i <i>L a.c.</i>
18	la fressa] la /mi/ fressa <i>L</i>
22	engoixat, <i>L gLEP</i>
<hr/>	
9	el mas llunyà <i>LEP</i> → la masia llunyana <i>oLEP1</i>
15	cadàvers <i>LEP</i> → <i>m. oLEP1</i>
22	si <i>LEP</i> → i si <i>oLEP1</i>

T. *l'autòdrom*] Amb les dades de la prosa, és difícil d'establir-hi una connexió, però el 17 de setembre de 1922 s'inaugurà, al costat dels terrenys de la urbanització «Terramar», un autòdrom en el qual, durant dos anys, es van fer competicions d'automòbils (Ramon PLANES, *El llibre de Sitges*, Barcelona, Selecta, 1952, p. 161).

1, 2, 27, 28. *Guifré – Xatard – Mont-ras – Llavallol – Gausacs – Brasó*] Eren, segons Carbonell i Sobrevila, «companys d'escola» del poeta (*Cinc rutes*, p. 146).

1. *Vicenç Xatard*] V. 70: 18.

2. *Guimbau*] La primera versió de *L* afegia a la llista aquest altre personatge, que surt també als *Catalans* (p. 51; *OC4*, p. 219): «[l'Obiols] un dia és a la Font d'En Llavallol, l'altre a la més gerda i ombrosa del Mas Guimbau». «Durante una época, cada mañana nos encontrábamos [Foix i Obiols] a las cinco y cuarto, salíamos de Sarrià y nos íbamos a Vallvidrera, hasta medio camino de Las Planas o a la Font del Mas G[u]imbau.» (Borja CALZADO, «J. V. Foix: memoria de Sarrià», *La Vanguardia*, 31 desembre 1985, p. 34).

10-11. *ivarçosos – ivarsosos*] Essent com és un arcaisme desuet, no hi acaba d'haver acord entre els diccionaris sobre l'ortografia del mot: Fabra (*DOrt* i *DGLC*) prescriu *ivarsós*, el *DLC* i el *DEnc*, *ivaçós*, mentre que el *DCVB* (vol. vi, p. 730-731), descriptiu, d'*ivarçós* i *ivarsós* envia a *ivaçós* o *ivarçós*. Sembla que, un cop bandejada la *r* —«ultracorrecció potser només gràfica» (*DECLC*, vol. 1, p. 519)— i atenent-nos a l'etimologia —llatí *vīvācius*—, la forma correcta hauria de ser *ivaçós*, tal com dicten els esmentats *DLC* i *DEnc*. En tot cas, sembla força probable que el terme —que Foix utilitza també al vers 6 del sonet «Si en cru matí naveguen en mar corsa...» de *Sol, i de dol*— l'agafés d'algun autor medieval com ara Llull (V. Miquel COLOM, *Glosari general lul·lià*, Mallorca, Moll, 1984, p. 161-163).

Les nostres motos, a cor —tu, Guifré; tu, Xatard; tu, Mont-ras—, fan ressonar el preludi de llurs cants d'embruix. Per què, hivernencs, feu el sord a les rudes dolceses i a la joia viril de llurs tonades? Desesperançats, cavalqueu màquina i motor, i oblideu que elles, alades, us emmenen pertot on granen les meravelles: aigües botides pels vents en els paratges furtius, fardells d'or a la plana en un tombant breu, el mas llunyà sota una espessa
10 brossalla de llum, el pic nevós on arribeu ivarossos, el bosquet on les vostres amants paren tenda. I els porxos de la nit amb llavor de misteri, o els porticons on s'esfullen les aigües de l'alba. Avui, en arrambant les motos al peu de la tàpia de mil
15 branques, les heu deixades, cadàvers, com qui abandona un sac de ferregada. A mi em plau de sentir-ne el batec arreu on vaig. No aturo mai el motor, i la màquina, fidel, ajusta la fressa a les remors vitals de la cambra de l'home. Si tardo, bat
20 més fort, i lluu com una maragda; si m'hi acosto, tot just si brogeix. El motor de la meva màquina no em vol angoixat, ni enterbolit; si m'entenebro, m'encingla i m'encimbella, i em fa lliure i després. M'escolta, em respon, m'és condescendent. Quan
25 la munto, fa com si em guaités, somriu i m'il·lumina.

27 Tú, OC2 | Llavallol, *L gLEP*

28 Gausacs, *L gLEP*

27. *Llavallol*] V. la nota a la línia 2.

28. *Gausacs*] Josep Gausachs i Armengol, pintor i dibuixant.

Oh diví brogiment de les motos matineres! Frisança celeste dels viratges ràpids i cenyits. Tu, Llavallol; tu, Gausacs; tu, Brasó i els qui us ajusteu a les divines frescors de l'autòdrom quan floreixen els ametllers!

Test.: *L gLEP LEP OPS OC2*

T	L'U i el Punt <i>Lí L'U I EL PUNT LEPí</i>
4	que <i>L a.c.</i> l'altra <i>gLEP</i>
6	sóc. <i>L d.c.</i> <i>gLEP LEP</i>
11	parlar] garlar <i>L gLEP LEP</i>
12	costa, <i>L a.c.</i>
13	Allà <i>gLEP</i>
14	vull, <i>L gLEP LEP</i> sempre, <i>L gLEP LEP</i> sóc. <i>L d.c.</i> <i>gLEP LEP</i>
16	tancar] de tancar <i>L gLEP</i>
19	port <i>L gLEP</i> d'allà <i>gLEP</i>
20	no-res <i>gLEP</i> sóc <i>L d.c.</i> <i>gLEP LEP</i> la] <i>m.</i> <i>L gLEP LEP</i>

La indefinició dels llocs i els topònims d'aquesta prosa en fa difícil la seva localització, per bé que el paisatge que hi apareix fa pensar en el del Port de la Selva.

Sobre el tema de la prosa *V.* la nota introductòria de «Quan han vist...» (108).

6. *sóc – sój* *V.* la nota a 45: l. 40, 41.

16. *de tancar – tancar*] *V.* 7: n. 3.

22. *poc ho sap*] *V.* 143: n. 70.

Ella avançava sense esforç i lentament pel pujant de la vileta. Però és llarg d'arribar dalt de tot on el campanar cimeja boira i núvol. L'he cridada, i no s'ha girat. Ignora que, a l'altre
5 tombant de puig, la vila és a peu pla. A mi, només em cal tombar per la garriguella, i ja hi só. No som pas gaires els qui sabem el secret; però arreu hi ha dreceres subtils que escurcen els camins en un pensament. Quan ella arribarà al cim, ja farà hores
10 que hi seré. Talment com, si vull, en quatre gambades, i tot aturant-me encara a parlar amb els masovers, arribo a les platges obertes de la Costa, mig dia abans que altri; o al pic fronterer més alt. —*Allà on vull* —dic sempre— só. I em cal esperar els altres. No em mouen baralla, però esquivo el
15 preguntaire. A mi, em cal només tancar els ulls: els camins, plens de llum, em porten, i d'arribada al primer coll, entre dos puigs, ja veig, a tocar, l'altre port, on arribo tantost. I d'allà, entre solanes cantaires, en un no res só a la riba de mar i d'un buf, si
20 vull, al Castell, que salvo d'una camallada. No, ella poc ho sap. Però si em torna a dir que quan la miro el temps s'integra a l'U, jo li contaré que, si tanco els ulls, l'espai, per a mi, és un punt: el Punt.

Test.: *L LEP OPS OC2*

T La infinita +++ *Li a.c.* La passera *Li d.c.* LA PASSERA ON FAN ESTADA ELS DESENCARNATS
LEPi
1 en] a *L*
5 encavellada *L*
10 caretes blanques] antifaços blancs *L LEP*
12 cavallers *L*
18 herois *L LEP*

M'han empès a enfilem-me, tot sol, en una llarguíssima i estreta bastida que aparentava infinita, sostinguda damunt el mar per uns irregulars suports bruts d'alga i de quitrà.

5 A cada costat de la singular encavallada hi havia un reng de noies, gracioses i esveltes —vestals o infermeres— amb robes i cofes blanques, les quals somreien i somicaven ensems. Ja més de prop, m'ha semblat que eren cavallers d'un orde militar

10 antic, amb caretes blanques, els quals amb el braç dret assenyalaven una fita per a mi invisible. Però tampoc no eren cavallers, sinó centenars de vells d'una extrema serenor i dignitat. Vestits amb túniques blanques, amb gests benignes feien com si em volguessin aturar. —*Deuen ésser filòsofs*, m'he dit.

15 —...*els estoics*. Ja a tocar, m'he adonat de l'engany. No eren vestals, ni germanes de la caritat amb toies de plors i rialles, ni heroïnes de cap croada, ni mòmies venerables de cap secta il·lustre, ans els ba-

20 tents d'unes portes engalzades a uns bastiments alçats a cada costat de la insòlita palanca que es perdia dellà la ratlla. Eren unes obertures sense marxapeu ni fons, arran mateix de l'aigua. Jo, tot sol, era estranyament feliç en aquell desconegut parat-

25 ge marès. Les onades, les quals, amb brogit de tem-

- 29 allargar-se] essent *L a.c.*
36 insentat! *OPS*
37 complagut, *L LEP*
38 representava *L a.c.*
41-42 llibres i manuscrits] de llibres i de manuscrits *L LEP*
43 esmentat *L*
-

36. *insentat (OPS)*] L'esmena no figura als exemplars corregits d'*OPS* però ja havia estat advertida per Ferrater a la seva llista d'errors (V. l'apèndix A1 de l'«Estudi»).

37-39. *què representaven aquella successió infinita de bastiments*] Sembla que el verb, pròpiament, hauria d'anar en singular, tal com llegia *L a.c.*

pesta, s'alçaven altes i temibles, es desembotien sobtosament al peu dels encavallats que aguantaven la passera, i, amansides, passaven silencioses per sota i s'encrestaven irades en allargar-se a l'altre costat. Me n'he tornat, tot forçant el pas. Havia avançat massa, i el moll devia ésser molt lluny. Ja no sabia si anava avant o enrere, quan he sentit una veu protectora que em cridava. He tancat els ulls per fer el camí més curt, i molt aviat uns braços vigorosos m'ajudaven a baixar. —*D'on veniu, insensat!* He respost que, malgrat tot, m'hi havia complagut; però que no sabia d'on tornava ni què representaven aquella successió infinita de bastiments amb porta badada, que donaven al mar. —*Són les cel·les on sojornen els desencarnats.* En veu baixa, m'ha aconsellat de cremar no sé quants llibres i manuscrits meus, els títols inversemblants dels quals ha esmentat, i que estic segur de no haver escrit mai.

Test.: *L LEP OPS OC2*

T	La forastera <i>Li</i> LA FORASTERA <i>LEPi</i>
2	hom] hom hi <i>L</i>
5	s'enaiguen— <i>L</i>
20	pretèrits <i>L a.c.</i>
21-22	s'hi escorren,] hi llisquen, <i>L a.c.</i>
22	conduccions] tuberies <i>L</i>
25	blanc, <i>L</i>

A *Li* el lloc d'aquesta prosa i el de la darrera estan intercanviats.

9. *el fuster*] *V. 75*: n. 8.

l'esbotzacarrers] Sobre aquest tipus de composició, *V. 47*: n. 6-7.

15. *els caputxins*] Sobre els caputxins de Sarrià, *V. GGCC*, vol. 1, p. 174.

La meva amiga forastera creu que a la vila on
visc hom camina a poc a poc del matí al vespre,
tot petjant feltres pels carrers solitaris i pels
passatges secrets amb frescors de gruta. Les cases
5 són de fullatge espès —on les remors s'enaigüen—
i voltades de jardí amb flors de velluts tendres: ni
el ventet mariner de l'alba ni el vent calmós del
migdia tot just si hi sospiren, tendres. El ferrer, el
fuster i l'esbotzacarrers hi feinegen com si s'enta-
10 foressin en pregons soterranis, i el mecànic de cot-
xes hi treballa, gairebé aguantant-se l'alè, estirat da-
munt coixins d'alga i ploma, i com si fes vacances.
La meva amiga creu que tothom hi parla baixet,
com les carmelites al refetor el diumenge de Pas-
15 qua, o els caputxins pel passadís que duu a la cel·la
on el prior fa la sesta. Les noies, al clos de les glo-
rietes d'ombra, hi toquen tonades lentes en arpes
de porcellana; els enamorats es besen i folguen a
la frescor dels pètals, tot aprofitant els lleures, per-
20 duts en bosquets pretèrits, i les aigües de les fonts
i dels brolladors, airejats o domèstics, s'hi escor-
ren, quietes, per conduccions de vidre. Quan avui
els de casa havíem fet llarga provisió de serrradures
per a escampar-les i, tot enganyant-la, complaure-la,
25 ha nevat. La meva amiga forastera, de blanc —oh

26 Francesca!— *L*

26. *Francesca*] *V. 25*: n. 9. Apareix també a *150*: 35-36 i *159*: 15.

Francesca!—, ha arribat lliscant per la neu dels carrers i del jardí de casa, damunt alats patins i amb les més llunyanes de les solituds reflectides a la pura claror dels ulls.

Test.: *L LEP (oLEP2) OPS (OM) OC2*

T	Fronteres <i>Lí</i> FRONTERES <i>LEPí</i>
1	moveu, <i>L</i>
2-3	<i>i ~ cartutxos] m. L a.c. ~ cartutxos, L d.c.</i>
5	escardelenc <i>L</i>
7	ningú <i>L a.c.</i>
9-10	mirant-me <i>L a.c.</i>
11	que <i>L</i> feia <i>L</i>
12	<i>i L</i>
16	boca, <i>L d.c.</i>
18	pastor <i>L a.c.</i>
20	s'inclinaven] em feien pas <i>L</i> respecte <i>L a.c.</i>
23	somrigut <i>L a.c.</i> si <i>L</i>
25-26	sumisos, <i>L</i>

13 he ~ seguit *LEP* → fragment no enregistrat *oLEP2*

14 Isabelets *OPS* → Elisabets *OM*

Aquest text va ser «dramatitzat» a *Escenificació de cinc poemes* (Barcelona, Rocas, 1965), amb el títol «Ara pugem...». Sobre el sentit d'aquesta prosa, convé tenir present la lectura comentada que en va fer Gabriel Ferrater a la Universitat de Barcelona el 1967 (publicada per Joan Ferraté a *Foix i el seu temps*, Barcelona, Quaderns Crema, 1987, p. 22-27). Al seu temps, Molas (a *El retrat...*, p. 19) considera que aquesta prosa és la represa del motiu d'una revolta carlina que proporcionà la base per al «Poema» que comença «El campanar de Sarrià es desplaça...» publicat a *La Cònsola* (V. 14: n. 6).

4. *la caseta dels burots]* V. 90: l. 19.

8-9. *l'Anneta]* En un moment de delicada autoironia, diu Foix a *Catalans* (p. 29; *OC4*, p. 191-192): «Potser com s'esdevé massa sovint, la pèrdua de temps en converses estèrils com la d'avui i la lectura abusiva de diaris, fan que m'acusi d'indolent. Potser perquè fa dies que no veig l'Agneta.» V. 25: n. 9. Apareix també a *159*: 15.

14. *els Isabelets]* Segons Carmen Sobrevila és el nom popular del Real Colegio de Santa Isabel.

— **N**o us mogueu, que ara pugen. M'han donat una escopeta de dos canons i un cinturó amb cartutxos i m'han deixat sol a l'entrada del poble, al peu de la caseta dels burots. —*Ara pugen...* M'he mirat, escardalenc i gairebé infantívol de posat. I mig vestit, com si m'haguessin forçat a llevar-me a ple son. No es veia ningú, i no se sentien sorolls. No sé pas d'on, ha aparegut l'Aneta —que ara té quinze anys i em plau—. Tot mirant-me, i estranyada de veure'm tan malforjat i amb tan poca roba, m'ha preguntat què hi feia, allà. —*Ara pugen...* Ha fugit carrer amunt, i, en un bosc de silencis, he sentit que cridava, seguit i arreu: —*Ara pugen!* Del costat dels Isabelets s'han presentat davant meu dos desconeguts. Els he dit: —*Ara pugen...* Però m'han tapat la boca i han dit: —*Ja ho sabem; ara, calla.* M'han cobert amb una llarga capa encaputxada de pastor, i m'han dit d'anar a pujar al tren tot sol. Ja allà, els funcionaris s'inclinaven amb gran respecte, i un d'ells m'ha acompanyat al vagó, i, amb reverència, m'ha invitat a seure. —*Ara pugen...*, li he dit, malgrat tot. Ha somrigut, i ha fet que sí amb el cap. No sé pas com, m'he trobat a la frontera on els gendarmes, sense exigir-me la documentació, han format, sub-

36	al tren, <i>L d.c.</i>
41	veient-me,] veure'm, <i>L</i>
46	verdós] bla[u] <i>L a.c.</i>
49	lliure <i>L</i>
50	fatiga <i>L a.c.</i>
51	països <i>L</i>
<hr/>	
37	res <i>LEP</i> → re <i>oLEP2</i>
50	quan <i>LEP</i> → quan, <i>oLEP2</i>
<hr/>	

misos, en doble reng. M'he posat bé l'escopeta que se m'escorria per l'espatlla, i he enfilat per una ampla i meravellosa avinguda amb arbres robusts i ombrosos, i atent al cant espès de l'ocellada. Donava a un altre parador de ferrocarril davant el qual, ajustats, funcionaris i passatgers m'han fet pas, i en català puríssim han fet vots perquè reeixís en la meva delicada comesa. —*Ara pugem...*, he fet jo. Tothom, somrient i servicial, ha fet que sí amb el cap, i he pujat i segut en un vagó on el meu nom era escrit en lletra grossa. Un cop el tren ha arrencat, m'he adonat que també anava sol. En un no res m'he trobat al parador terminal d'un altre país. Tampoc no m'han demanat papers, i tothom feia com si em coneixia. Pels carrers, clars i espurnejants, la gent, en veient-me, s'aturava i es fixava en l'escopeta de dos canons, i també en pur catalanesc, em donava la benvinguda. —*Dec ésser a Suïssa*, m'he dit. Talment com en una postal de colors, m'ha semblat de veure un fons de muntanyes nevades sota un cel verdós i radiant. He partit cap a d'altres terres on tothom em rebia i m'acomiadava content i en català. Els guardaagulles de tots els trajectes donaven via lliure, i movien, joiosos, el banderí. Ja em vencia la fatiga, quan a l'entrada d'una plaça d'un dels darrers països, on no veia

- 55 en] a *L*
 63 la boca,] boca, *L LEP*
 64 al] el *L*
 65 vist, *L d.c.* | finestra, *L d.c.*
 67 mirat] vist *L*
 70-71 convalescències: no *L a.c.*
 71 continents. Planures *L a.c.* continents: Planures *L d.c.*
 74 mangre. *L a.c.*
 76-77 màquina *L a.c.*
 77 fogainer *L a.c.*
-
- 77 ni conductor *OPS* → conductor *OM*
-

58-59. *amb les parets ~ mal traçats]* *V. 31*: n. 13-15.

68-69. *geografies universals de la biblioteca del pare]* *A Catalans...* (p. 41; *OC4*, p. 201), Foix afirma que el seu pare tenia, «al seu despatxet, voltat de “Mundos Ilustrados” i geografies universals, [...], uns llibres de versos de mossèn Cinto i unes guies del Berguedà i del Solsonès».

hom ciutadans ni vehicles, com si fes segles que ha-
gués estat abandonada, un individu amb capa i
caputxa com la meva, i armat amb una escopeta de
55 dos canons, m'ha acompanyat silenciós i servil en
un altre parador ferroviari mig enderrocats, amb sa-
lles immenses nues i tristes, humides i escrostonades,
amb les parets plenes de llegendes i dibuixos
mal traçats, i amb els vidres de les finestres i dels
60 portals mig trencats i polsosos. Em creia d'haver
arribat, de nou, entre els meus; però el qui m'acompanyava,
com si m'endevinés el pensament i sense
obrir la boca, ha decantat la testa. —*Ara pugem...*,
li he dit, i, com tothom, ha somrigut. Ja dalt al vagó
65 i el tren en marxa, he vist per la finestra que cor-
ríem veloços a través d'un paisatge anòmal, el qual
no em recordava cap dels que jo he mirat reproduïts
en les múltiples geografies universals de la
biblioteca del pare. Ni, tampoc, en els àlbums que
70 fullejàvem amb la mare durant les convalescències.
No hi reconeixia cap dels cinc continents: planures
immenses de terra sangosa sota un cel insòlit, sense
masos, poblats, plantes, homes ni bestiar. Com
si llisquéssim damunt un mar de mangra. Segur de
75 mi mateix, he recorregut el comboi, el qual esbufegava
i xiulava normalment. En arribant a la màquina,
he vist que no hi havia ni conductor ni fogainer,

- 78-79 desencoratjava, *L*
 79 quan *L LEP*] que *OPS OC2 DIA* | sec *L*
 83 missió.] alta missió. *L a.c.*
 84-85 cartutxera *L*
 85 entornat *L*
 86 trobat] vist *L* | altra] una altra *L d.c.*
 87 d'esquena *L*
 89 tocar, *L d.c.* | ella] l'Anneta *L*

85-91 amb ~ d'Ultrason. *LEP* → *fragment no enregistrat oLEP2*

79. *que – quan*] He restituit la lliçó de la primera versió per tal com el sintagma idèntic de la línia anterior («que el tren») pot haver provocat el canvi del teclista; i perquè la construcció «Ja ..., quan ...» és emprada sovint per Foix: *V.*, per exemple, a les línies 50-51 d'aquesta mateixa prosa: «Ja em vencia la fatiga, *quan* a l'entrada d'una plaça [...]».

i que el tren corria sol amb mi sol. Ja em descoratjava, quan el tren s'ha aturat en sec, i els mateixos
80 desconeguts que m'havien armat al peu dels burots del poble, m'han fet baixar, i, amb gran admiració, m'han fet tot de compliments per l'èxit aconseguit en la meva missió. —*Només vós us en podíeu sortir.* M'han tret la capa, m'han alliberat de la cartutxera,
85 i se n'han tornat amb l'arma tot dient: —*No, no han pujat.* M'he trobat altra vegada indecorosament vestit. M'he girat d'esquena, i he vist que l'altra cara del paisatge era la del meu país, que el poble era a tocar i que ella m'esperava amb una
90 grossa carpeta amb tot de làmines que reproduïen els indrets més bells de les terres d'Ultrason.

Test.: *L LEP OPS OC2 [LC*

T L'altra cobla *LEP*; *L'ALTRA COBLA LEP*
 4 costat.] costat de la tàpia. *L a.c.*
 5 negre *L*
 13 degotall *L*
 15 contesta *L gLEP LEP*
 16 fadrins, *L a.c.*
 18 el que] ço *L* | darrere] a l'altre co[stat] *L a.c.*
 24 que] i *L a.c.* | somnien *LEP*
 25 l'altra cobla,] el jaz, *L*

A *Li* el lloc d'aquesta prosa i el de «La meva amiga forastera...» estan intercanviats.
 7-8. *la naixença dels estels*] *V. 34: n. 7-9.*

Tots, minyones i fadrins, anem cada capvespre al peu de la tàpia. Hi passem hores llargues per a escoltar els sons i les tonades que ens arriben de l'altre costat. Són d'altres tenores
5 que gemeguen com la tramuntana negra quan s'acosta el temps de veremes; són d'altres trompetes que assenyalen la mort de les hores i la naixença dels estels. (*Jo he vist el primer! —Jo, el segon! —Jo, el terç! Comptem-los...*) Són d'altres flautes amb
10 defallences d' enamorada a mitjanit de Sant Joan; són d'altres clarinets que ploren i riuen des del fons de les valls pregones que imaginem i mai no veurem; són d'altres tamborins amb so de degotall, a la claror de les fonts; i d'altres violes que planyen
15 no sé pas quina contesa entre amants gelosos o guerrers del foc. Minyons i fadrines, enardits i embadalits sota un cel amb més estels que en d'altres nits, enyorem el que neix, floreix i podreix darrere la tàpia, amb cobles diferents de tonada vagabunda,
20 i danses confidencials on dia i nit, i sol i lluna bateguen plegats. Bé ens plau la cobla, a ple migdia, a riba de mar, en un juny granat com una magrana; més ens plau, quan dormen les gavines que somien d'altres mars amb tristeses d'estany,
25 d'escoltar, al peu de la tàpia, l'altra cobla, en una

28 el *L LEP OPS*] al *OC2 DIA*
29 són. *L*

tardor dolçament macada com una fruita, i de provar de ballar, amb aures de neus fresques o amb sentors de begudes on fermenta el malefici, d'altres danses que només hem vist al fort del son.

- T Anava sola i dreta dalt l'autobús E a.c.
D A Joan Prats Vallès [a part] A Mercè Ros Soler E DAR
-

La bibliografia específica sobre aquest llibre és realment molt breu: Josep ROMEU, «De mitologia foixiana», *Presència*, núm. 515 (Girona, juny 1970), p. 30; «Darrer comunicat», *Serra d'Or*, núm. 144 (setembre 1971), p. 47-48 [reproduïts a *Sobre Maragall, Foix i altres poetes*, Barcelona, Laertes, 1984, p. 101-107 i 143-146, respectivament]; Josep PUJOL, «Sobre una prosa de *Darrer comunicat*», *Faig*, núm. 22 (juny 1984), p. 41-48 (recollit per Narcís GAROLERA a *Anàlisi i comentaris de textos literaris catalans*, vol. IV, Barcelona, Curial Ed., 1985, p. 120-129); Jordi CASTELLS-CAMBRAY, «Aproximació (metodo)lògica a una prosa de J. V. Foix», *Els Marges*, núm. 37 (maig 1987), p. 111-119.

DARRER COMUNICAT

Test.: ϵ E DAR (oDAR2) (P²) OC2

T	EL DARRER ~ ϵ E
D	<i>m.</i> ϵ E DAR
2	s'ajocaven ϵ E a.c.
4	salten, ϵ E a.c.
5	i els novells] i novells; ϵ E a.c.
6	torrents ϵ E a.c.
7	vagada. ϵ a.c. E a.c.
10	llunyants, ϵ E a.c. batec] cop ϵ a.c. E a.c.
13	l'home] l'home-botzina ϵ d.c.
15	estells ϵ E a.c.
15-16	satèl·lits] intrusos satèl·lits ϵ d.c.
16	passen] <i>m.</i> ϵ a.c. E a.c. passaven ϵ d.c.
19	Pòsit, ϵ E boga ϵ E DAR OC2
20	s'enfarritja— ϵ E s'enfarritja—, DAR OC2

A partir d'ara, el text de *PJ* és el de la segona edició (1975), que és la primera de l'antologia de Badosa que incorpora textos de *Darrer comunicat* i *Tocant a mà...*

Per a Joaquim Molas, «el *Darrer comunicat* [...] conté, com a mínim, dos textos que, en principi, podrien fer referència a la literatura realista dels anys seixanta i que, per tant, *podrien* coincidir amb alguns dels poemes satírics aplegats a l'apèndix de l'*Obra poètica* de Nauta. En efecte, les proses 1 [«Darrer comunicat»] i 23 [«El bufanúvols de Torremoresca»] són, la primera, que dona títol a tot el volum, una defensa de la paraula i, a la vegada, una condemna de les lleis que regeixen l'univers on escriu, i la segona, una requisitòria contra els qui qualifica de “dogmàtics” i, per consegüent, contra els que no saben veure l'altra “realitat”, la de la fantasia: “el dogmàtic del poble, que diu, prediu i conjectura, no hi veu més enllà de les ulleres.”» Sobre aquesta prosa V. també Jordi CASTELLS-CAMBRAY, «Aproximació (metodo)lògica a una prosa de J. V. Foix», *Els Marges*, núm. 37 (maig 1987), p. 111-119.

D. *Joan Prats Vallès i Mercè Ros Soler*] A *DAR* —com a *Gertrudis* amb Joaquim Folgueira: V. 1: nota a la dedicatòria— la dedicatòria és de tot el llibre. Per a la relació Prats-Foix, V. Alexandre CIRICI, *Presència de Joan Prats*, Barcelona, La Polígrafa, 1976. És probable que la dedicatòria sigui *in memoriam* de l'artista, finat poc abans de l'edició de *Darrer comunicat*. Foix participà també en l'homenatge a l'artista que es publicà pòstumament (*Homenatge a Joan Prats*, Barcelona, Fundació Joan Miró - Centre d'Estudis d'Art Contemporani, La Polígrafa, 1975) amb «Tres poemes» que eren tres proses de *Tocant a mà...* («Manresa 1904» [= «L'oncle de Viladordis»], «Sarrià 1906» [= «Les mans tremolejaven»] i «Pedralbes 1910» [= «La casa de les Campanelles»]).

1. *camí vell de Roses*] És el camí de Sant Genís que va del Port a Roses i passa pel Mirall (V. 101: n. 11).

11-12. *el cap de la Selva, camí del port*] Hauria d'identificar-se amb la punta de S'arnella, a la badia del Port, on hi ha el far (V. 103: n. 4, 17).

15-16. *com naixien ~ satèl·lits*] V. 34: 7-9.

16. *el moll*] V. 111: n. 4.

19. *el Pòsit*] V. 111: n. 10.

Darrer comunicat

A Joan Prats Vallès

A Mercè Ros Soler

Venia jo tot sol pel camí vell de Roses. Ja les
perdius s'ajocaven, i els pocs conills que els
caçadors desesmats han deixat lliures em
saltaven, sorpresos, per entre les cames. Mirava les
5 vinyes, els olivars i els pins vells i els novells, i els
recs, els córrecs i els torrents, com si fos la darrera
vegada. Sentia degotar l'aigua d'una sequiola, la
fressa d'un ocell que no encerta la branca, les dar-
reres cigales i els primers grills vesprejants. Sentia,
10 llunyans, el batec sec i ritmat de les barques del
bou que tombaven el cap de la Selva, camí del
port, el monòton brogit dels motors que empenyen
els vehicles per les carreteres perquè l'home arribi
a Enlloc aviat, i la fressa del mar que mancava. Mi-
15 rava com naixien els estels i com alentien els sa-
tèl·lits. Vaig arribar allà del moll quan passen les
noies amb aires de festa, sense draps ni lligats,
com un infant que acaba de venir. Un que conec,
del Pòsit —el qui voga amb més delit quan el mo-
20 tor s'enferritja—, em va donar, sense fer-hi comen-

- 22 algú ~ Diu:] li van donar perquè /li/ me'l passés, que diu: ϵ E *a.c.* algú li va dir que em passés. Diu: E *a.c.*
 24 passat ϵ E *DAR*
 25 penjat ϵ E *DAR*
 26 lapídat ϵ E *DAR* | guillotinat ϵ E *DAR*
 27 assassinat ϵ E *DAR*
 28 posat ϵ E *DAR*
 29 estripat ϵ E *DAR*
 30 pulveritzat ϵ E *c.c.* polvoritzat E *d.c.* *DAR*
 31 per] per a ϵ E *c.c.* | desvirginat ϵ E *DAR*
 32 vomitat ϵ E *DAR*
 34 tivant ϵ E *c.c.*
 38 les sentors de la ϵ E *a.c.* | glevés girades *m.* ϵ E *a.c.*
 39 dir-lo: ϵ E | us ~ llengua.] us llevaran la pell. ϵ E

-
- 21 tots dos, *DAR* → tots, *oDAR2*
 22-23 per a *DAR* → per *oDAR2*
 24 passat *DAR* → passats *oDAR2*
 25 penjat *DAR* → penjats *oDAR2*
 26 lapídat *DAR* → lapídatos *oDAR2* | guillotinat *DAR* → guillotinat *oDAR2*
 27 assassinat *DAR* → assassinats *oDAR2*
 28 posat *DAR* → posats *oDAR2*
 31 desvirginat *DAR* → desvirginats *oDAR2*
 36 matinera *DAR* → marinera *oDAR2* | l'estel *DAR* → l'estrella *oDAR2*
 39 dir-ho: us escurçaran la llengua. *DAR* → dir-lo: us tallaran la llengua. *oDAR2*

-
- 24 passat *DAR* → passats *PJ*
 25 penjat *DAR* → penjats *PJ*
 26 lapídat *DAR* → lapídatos *PJ* | guillotinat *DAR* → guillotinat *PJ*
 27 assassinat *DAR* → assassinats *PJ*
 28 posat *DAR* → posats *PJ*
 29 estripat *DAR* → estripats *PJ*
 31 desvirginat *DAR* → desvirginats *PJ*
 32 vomitat *DAR* → vomitats *PJ*
-

tari, i amb estranyesa de tots dos, un paper que algú volia que em passés. Diu: *Ja no hi ha mots per a dir que els mots ja no són mots i que tot just si guardem la paraula. Els han passats per la mola*
25 *dels màrtirs, els han penjats a la forca més alta, els han lapidats a les barricades, els han guillotinat al pla de l'alçament, els han assassinats a l'altra cantonada, els han posats sota la roda d'un vehicle,*
els han estripats com un bou a l'escorxador, n'han
30 *donat la sang a beure al feram, n'han polvoritzats els ossos per adobar els erms, els han desvirginats a les redaccions dels diaris, els han vomitats els novel·lastres i els poetastres, els n'han llevat la pell, l'han assecada i l'han feta tibant per als timbals de*
35 *guerra. Si dellà la paraula teniu encara un mot per dir, pur com la brisa matinera, clar com l'estel de l'alba, fort com el vi de les terres costeres, net i novell com la sentor de les gleves girades, no proveu pas de dir-ho: us escurçaran la llengua.*

Test.: ε E DAR (*oDAR1*) (*OM*) (*PJ*²) *OC2* [*JU*]

T	ANAVA DRETA AL MIG D'UN AUTOBÚS ε E <i>a.c.</i>
1	sola i] <i>m.</i> ε E <i>a.c.</i> bell] <i>m.</i> ε E <i>a.c.</i>
12	l'ultra-son ε E <i>DAR OC2</i>
13	nit ε <i>d.c.</i>
14	frèvols ε E
16-17	amb ~ antigues,] sota pedres antigues amb escrits trinitaris ε <i>a.c.</i> E <i>a.c.</i> sota pedres antigues amb escrits trinitaris, E <i>d.c.</i> sota lloses antigues amb escrits trinitaris, ε <i>d.c.</i>
19	Era,] L'hem vista, a sol alt, a l'estació de França, amb vestit transparent com l'aigua de les cales quan afluixa el mestral. Era, ε <i>a.c.</i> E <i>a.c.</i> ja tocat migdia,] passat mig dia, ε E
20	d'or,] d'or subversiu, ε <i>d.c.</i>
21	subversiva, ε E
23	/+++/ sola, ε E

1	bell <i>DAR</i> → <i>m.</i> <i>oDAR1</i>
10-11	temporals. <i>DAR</i> → tempesta. <i>oDAR1</i>

12	l'ultra-son <i>DAR</i> → l'Ultra-son <i>OM</i>
17	antigues, <i>DAR</i> → antigues <i>OM</i>
23	en <i>DAR</i> → al <i>OM</i>

oDAR1 (1970), *OM* (1973) i *PJ*² (1975) parteixen, cadascun pel seu compte, de *DAR* (1970): són tres línies evolutives diferents sense cap relació comuna. Donat que parteixo de la segona edició de *PJ* (V. la nota introductòria de la prosa anterior), cal situar el seu testimoni després d'*OM*.

22-23. *els torrents de Fornells*] Deu referir-se als torrents que desguassen a la cala Fornells (*GGCC*, vol. iv, p. 230; *La Costa Brava*, p. 345; *Cinc rutes*, p. 105), que és la primera que hi ha, anant cap al Port de la Selva, en direcció O, després del golf de Tavallera (V. 142: 11) i Cap Gros, al N del Cap de Creus.

Anava sola i dreta dalt l'autobús

Anava sola i dreta al bell mig d'un autobús, amb els ulls mig tancats i una flor —qui en sap el nom!— a l'esbullada cabellera. L'autobús ha tirat cap amunt, per un carrer ignorat, amb
5 sostremort, que s'enfila tot dret cap a un cim amb clarors de parpella ensonyada. L'hem vista més tard com triava postals i guies de països que no sap ningú on són, ni quan estudiàvem geografia en mapes desolats amb rius sense pollancs, volcans sense
10 foguera, muntanyes sense neu i mars sense temporals. Li hauríem demanat, si ens hagués vist, si li agrada el país on esclaten les flors de l'ultrason amb sèpals roig-foscant i pètals blau de nit, i tiges frèvoles amb frescors de borra d'olivera. Ha tom-
15 bat, un cop més, pel camí dels afores, on amaga papers rebregats amb escrits trinitaris, sota lloses antigues, voltades d'atzavares. Ha travessat el pont que porta a la capella, com si anés a missa, però ha passat de llarg. Era, ja tocat migdia, a l'aeròdrom.
20 Venia de llevant, capa i caputxa d'or, amb els llavis pintats d'un vermell de bandera subversiva i diamants pertot, com si ventés mica pels torrents de Fornells, sola, com sempre, en camp sol, al brisot

- 24 al foscant,] pel vespre, *ε d.c.*
25 vestit] un vestit *ε d.c.*
-

de les ales. L'hem vista, al foscant, a l'estació de
25 França, amb vestit transparent com l'aigua de les
cales quan afluixa el mestral. Pujava en un tren
amb tendrors de roba secreta de lli amb brodats i
llaçades. No ha fet l'adéu! a ningú. Ni ens ha vist,
absent en contrades perdudes, com sempre. El com-
30 boi ha sortit amb ella tota sola i els astres.

Test.: ε E *DAR OC2*

- 9 nàutic i] nàutic, ε a.c. E a.c. | bípedes ε E *DAR*
 10 billard, ε a.c. E a.c.
 13 les galtes i els ulls,] galtes i ulls, ε E a.c.
 16 Diu:] I diu: ε d.c.
 17 l'adroguera,] l'estanquera, ε E a.c. | li en ε E c.c.

T. *En Quirc de l'Erminda*] Carmen Sobrevila em comunica que es tracta del marit de la mestressa del restaurant «L'Erminda» del Port de la Selva (carrer Illa, núm. 7). Malgrat tot, la irrealització del paisatge en aquesta prosa fa de mal situar-ne l'acció al Port, on, per exemple, no hi ha hagut cap «tramvia» (línia 5), però sí, en canvi, un «club nàutic» (línia 9).

19-28. *els miralls*] Símbol del mirall com a correlat de la multiplicitat de persones que viuen en una sola persona (V. 5: n. 4-6).

En Quirc de l'Ermina

Ho he vist jo mateix, quan sortíem tots dos de darrere el paravent on llegíem diaris de no sé pas quin segle. En Quirc de l'Ermina tothom el mira i ell no sap per què. Per les places i
5 pels passatges; al tramvia; pels cantons mal cairats dels soterranis; a les tendes on compra mecanismes amb rodets i esferes de difícil aparellar, estranys filaberquins i fil de ferro; pels passadissos gèlids del club nàutic i pertot on ronden bípedes
10 amb testa de billar, el miren i el remiren, ulls clavats. S'ha tret el barret tou per si hi havia insectes o cap cau malvolgut de serpotes; s'ha palpejat el front, la boca, les orelles, les galtes i els ulls, per si en brollava sang. S'ha remirat calçat i roba, ha temut d'anar nu, polsós i esgarrinxat, amb aires de
15 pallanga. Diu: —*Què em passa?*, al del bar; —*què tinc?*, a l'adroguera, i la veu se li'n va. Amb papers a les mans, on copia els preceptes, ha travessat les vies i les rondes que duen als miralls; s'hi mira, i
20 no s'hi veu; on és la seva imatge? Encén llums i llumassos: els miralls reflecteixen multituds, homes i dones amb nassos de festa, noies bifronts amb els cabells tirats a flor de nuca, recollits i cenyits per

26 l'hi] li ϵ a.c. E a.c. | M'ho mir-ho ϵ a.c. E a.c.
27 la punta] l'extrem ϵ E

26-28. *M'hi miro ~ girat d'esquena*] Compareu l'ús del motiu del mirall en aquesta prosa i en el quadre de Magritte, *Reproducció prohibida (Retrat de Mr. James)*, del 1937.

25 una veta estreta. Romàs davant mateix, tampoc no hi era. Amb planys i plors m'ho diu; jo tampoc no l'hi veig. M'hi miro jo mateix: hi sóc lluny, molt i molt lluny, a la punta d'un llarg passatge que forada els murs, *girat d'esquena*.

Test.: ε E *DAR* (*oDAR1*) OC2

- 1 claror] llu[or] ε *a.c.* E *a.c.* | dimònics ε *a.c.* E *a.c.*
 3 que ε E
 9 tenis ε E *DAR* OC2
 11 bala ~ xvii.] cindria, i més. ε *a.c.* E *a.c.* síndria, i més. E *c.c.* bala artillera, i més. ε *d.c.*
 12 espectants ε E *c.c.*
 18 apòcrifs] inèdits ε *a.c.* E *a.c.*
 21 pantufles ε E *c.c.*
 23 jo, ε E *a.c.* | furtar ε E

-
- 4 banya *DAR* → cara *oDAR1*
 11 del xvii. *DAR* → del segle dissetè. *oDAR1*
 21 plantofes *DAR* → pantofles *oDAR1*
-

3. *casa*] V. 2: n. 1.
 4. *plantat*] Diu Vallverdú: «Ep! plantat?».
 21. *plantofes*] Sobre «pantufles» de E, Vallverdú corregeix «pantofles» i suggereix «millor plantofes».

No tempteu el temptador

Avui, a la claror ocellera de l'alba, els dimonis esfèrics que havien rodat i rodolat de nit per les estances de casa, i que, flamarejants, havien plantat banya al Senyal, s'han fos, pudents
5 com els escarabats, al fons de la carbonera. Diria hom que la missió dels diables esfèrics —i jo crec que tots ho són— és de desendreçar i de mantenir el desendreç pertot. No són pas més grossos que una pilota de tennis o una bola de billar; però quan
10 s'aïren i la banya se'ls allarga, tenen potència per a engrossir com una bala de canó del XVII. Els he vists fent flam sota la consola, o quiets i expectants en un angle del dormitori, o, com aquesta nit passada, deixant senyals de llur pell cremadora da-
15 munt la taula d'escriure. Un cop han passat i deixat rastre damunt totes les coses, no és pas gens fàcil de trobar res al seu lloc: llibres, llibretes, llapis, estils, gomes d'esborrar, escrits originals o apòcrifs i llurs còpies, han volat aneu a saber on. I, també,
20 els objectes d'ús domèstic, personal i quotidià: vestits, corbates, barrets, botes, plantofes i fins i tot desapareien els estris d'afaitar. Ja no fa gaire i essent-hi jo present, em van furta, de la màquina d'escriure,

- 25 d'una vegada ϵ *d.c.*
29 per] per a ϵ *d.c.*
30 tempteu] tempteu doncs ϵ *d.c.*
-

el paper regularment fixat i amb escrits gairebé en-
25 llestits. Més d'un cop m'han fugit de les mans ver-
sos que guardava d'altri, i llibres nous a mig tallar.
El pas rodoladís del Maligne i dels seus, de nit,
desgavella la topografia de qualsevol indret, tancat
o lliure, sovint per sempre, i esbarria allò que us
30 cal tenir amb urgència a mà. No tempteu el Temp-
tador. Us llevarà, sense esperança de recobrament,
la memòria i us despoblarà l'esperit.

Test.: ε E *DAR OC2*

3	cinc] tres ε E <i>a.c.</i>
5	cinc] tres ε <i>a.c.</i> E <i>a.c.</i>
7	gairebe ε E <i>c.c.</i>
14	Veguer ε E
17	cinc] tres ε <i>a.c.</i> E <i>a.c.</i>
21	caminaven] pujaven ε <i>a.c.</i> E <i>a.c.</i>
22	veia] em veia ε <i>a.c.</i> E <i>a.c.</i> cinc] tres ε <i>a.c.</i> E <i>a.c.</i>

3. *nans*] Ja Gimferrer (GIMFERRER, *La poesia...*, p. 77, n. 6) avisava que aquests nans evocuen els descrits al poema «Els barbosos minyons...» de *Desa aquests llibres al calaix de baix* (*Obres poètiques*, p. 288, vers. 9 i *OC1*, p. 241, on és el v. 10, perquè s'hi ha restituit el vers 4, que mancava a *OPS*).

7-8. *els gegants de Solsona*] Per la festa major de Solsona, que té lloc pel setembre («el dia 8 es commemora la Nativitat de Maria i el dia 9 és la festa de la Mare de Déu del Claustre»), i també pel Corpus «hi ha una exhibició de gegants i altres comparses» (*GGCC*, vol. IX, p. 369). La segona de les «Pràctiques» de *KRTU* («A través d'una selva...», *KRTU*, p. 81; *OC2*, p. 70), diu: «com el de la barba del gegant de cal Poldo, de Solsona».

14. *els comtes de Cardona*] Per a la relació entre els Cardona i Solsona V. *GGCC*, vol. IX, p. 371-372.

15. *el pont Vell*] V. fotografies a *GCC*, vol. II, p. 632 i *GGCC*, vol. IX, p. 45 i 48.

20. *graó*]. V. 16: n. 15.

*El cardenal Richelieu fa gala
pública dels seus vicis privats*

No es van aturar fins que van ésser a la placeta. Vaig pensar i tot si no anaven a la mateixa casa on faig estada. Eren cinc nans —gnoms, petarrells, lil·liputencs, patufets—; vull dir
5 cinc personatges amb la testa, el cos, els braços i el calçat del caps grossos que acompanyen els gegants quan hi ha processó, però gairebé de l'alçada dels gegants de Solsona, i de carn i ossos com nosaltres. Feia ja una estona que els seguia amb moltes d'intencions: per ex., confirmar que eren persones ci-
10 vils, capaces de saber qui són, on van i què volen; o bé els protagonistes d'una ficció que tenen el compromís de representar com a missioners de Déu, del Papa, dels comtes de Cardona, del veguer de
15 Manresa o de la bruixa de dellà el pont Vell. De fet, vam coincidir al peu de la mateixa escala. Tots cinc es dirigien allà on jo anava i vivia una temporada. Van passar davant meu ordenadament tot fent-se compliments i polideses. A mi, ni em van veure. Però, oh meravella!: en pujar el primer graó ob-
20 servo que caminaven cul enrere, segurs, somrients i feliços. Jo ja veia totes cinc testes amb dificultats

- 23 per a] per ε *a.c.* E *a.c.* | perquè ε E
 23-24 els caps] els tres caps ε *a.c.* E *a.c.*
 24 grossos ε E *a.c.*
 25 per] per a ε E *a.c.*
 27 manestrals ε E *c.c.* | o] i ε *a.c.* E *a.c.*
 28 batent, ε E *a.c.* | I,] Però, ε E
 29 meravella! En ε E *a.c.* meravella! En E *c.c.*
 31 la pujaven] pujaven l'escala ε E *a.c.*
 33 molçudes, ε E *c.c.*
 38 la una ε E *c.c.*
 40-41 al mateix temps,] simultàniament, ε E
-

38. *les carotes de la tragèdia grega*] V. també 10: n. 3, 8.

per a salvar els replans. No comprenia per què els caps grossos, segurament d'ascendència municipal, no es treien la testa per no embanyar-se l'un a l'altre; però aviat vaig tornar a la realitat. Eren personatges —herois, senyors, menestrals o quídams—, els quals, cor batent com jo, anaven per feina. I, oh doble meravella!: en un tombant d'escala vaig descobrir que també tenien cara a la cara, al davant, com tothom; és a dir, que no la pujaven d'esquena, ni a recules. Tenien ben bé dues cares amples, molsudes, vermelles, i uns ullassos amb màgia. De moment, vaig creure que la cara posterior era una ampla i ben imitativa carota que reproduïa la faç normal, real i legal; doncs no: totes dues cares eren ben musculades i vivents. És que, potser, tot imitant les carotes de la tragèdia grega, l'una reia i l'altra plorava? Tampoc: aclucava els ulls la cara anterior, i la posterior podia ben bé i al mateix temps, obrir-los. Eren, potser, hermafrodites amb cara d'home i de dona simultànies? I ca! Eren dues cares autònomes en una mateixa testa, com si els personatges fossin bianímics sense ésser del tot biformes. Quan van arribar al replà on tots anàvem, van pitjar la porta i, sense trucar abans, van entrar ajupits per a no topar amb el sostre, van avançar, no van parlar ni van demanar res, i van passar a la

- 53 és] ens fan ε E a.c. | Deixa'ls fer,] Deixa'ls ε d.c.
 56 remanament ε E
 57 campanades] de campanades ε E
 65 no] jo no ε E a.c.
 67 de dues] dues ε a.c. E a.c.
 68 Una d'elles, l'Agnès,] I una d'elles ε a.c. E a.c. I la una d'elles ε d.c.
 69 ves ε E c.c.
 70 a] amb ε a.c. E a.c.

58-59. *els meus parents-descendents dels combatents del Bruc*] Referència als combats del Bruc (juny del 1808), on un exèrcit més o menys organitzat, amb individus del sometent de Manresa, entre altres, van impedir el pas de les tropes napoleòniques cap aquesta ciutat.

67, 68. *les meves cosines – l'Agnès*] Personatge no localitzat.

sala gran em va sorprendre que els meus parents
50 no es belluguessin, ni diguessin res; més aviat van
somriure com si entre ells hi hagués connivència.
En demanar-los jo si els coneixien, em van dir que
no. —*Potser és un registre. Deixa'ls fer, no tinguis*
55 *por. Aquesta mena de gent sempre saben el que es*
fan. Molt més que nosaltres, potser; ja veus. Vam
sentir remenament de calaixos, de claus enfunda-
des, de cortines esqueixades, campanades sacríle-
gues i brises d'alcova mal airejada. Els meus, des-
cendents dels combatents del Bruc, somreien tot
60 amoixant els ullals d'un mamut. Els cinc personat-
ges van reaparèixer, sempre ajupits, carregats apa-
rentment amb un gran retaule embolicat amb grui-
xudes flassades i fragments de cortinatge, tot lligat
amb cordes metàl·liques. Van sortir sense prendre
65 comiat. Diuen, no ho vaig pas veure, si en entrant i
en sortint van fer una difícil inclinació de testa; és
clar que de dues cares, diuen mes cosines, no saps
mai quina t'has de mirar. Una d'elles, l'Agnès, em
va dir: —*Mira; tu vés pels brandons, no t'aturis pas*
70 *enlloc i no esbombis el que acabes de veure, a so de*
trompetes. Vaig baixar darrere els cinc protagonis-
tes: parlaven tots cinc a la vegada amb veu prima i
refiladissa d'ocell, com si fóssim en un concurs de
canaricultura. De tornada, vaig demanar a la meva

- 77 en] *m. ε E a.c.* | copiar el] deixar còpia del *ε d.c.*
78 Lo *ε E c.c.*
79 PRIVATS. *ε E c.c.*
-

77. *el besavi Fruitós*] Personatge no identificat.

- 75 parentela què s'havien endut els reservats caps grossos. —*No res: Una pintura molt antiga, que feia nosa. El nostre besavi Fruitós en va copiar el títol: «LO CARDENAL RICHELIEU FENT GALA PÚBLICA DE SOS VICIS PRIVATS.»*

Test.: ε E *DAR OC2*

- T *m. ε ~ Morunys DARí*
 2 aurora, i] aurora; però ε *a.c. E a.c.*
 3 tot] i tot ε *a.c. E a.c.*
 4 vespreja, però] vespreja; però ε *a.c. E a.c.* vespreja i ε *d.c.*
 5 mar, tot és] mar i és tot ε *a.c. E a.c.*
 9-10 llumejants—;] assolellades—; ε *d.c.*
 13-14 mig ~ copsem.] tancat. ε E

Sobre el sentit d'aquesta prosa, V. la lectura de Josep PUJOL, «Sobre una prosa de *Darrer comunicat*», *Faig*, núm. 22 (juny 1984), p. 41-48.

T. *els Morunys*] Sant Llorenç de Morunys, a la Vall de Lord (V. *GGCC*, 401-404); Foix, «aprofitant l'escaiença del viatge» als Torrents [V. 54: nota introductòria], «féu una estada de vuit dies a Sant Llorenç de Morunys o dels Piteus» (MANENT, *Foix*, p. 6) i visità la Pedra i la Coma (V. 177: n. 26-27).

Si sóc dalt els Morunys...

Si sóc dalt els Morunys quan tot, masos i munts
i ocells són aurora, i miro la vall i la conca,
tot és una mar d'escumes silencioses; si sóc a
l'ampla platja quan tot, cases i gent, vespreja, però
5 em giro a mirar el mar, tot és un bosc frondós amb
espessor de branques: També quan sóc amb tu,
ara ets la nit amb plugim de pòllens i crits mig ofe-
gats per la brossalla —sota un sol de migdia de
mar, amb claror de pins i entre aigües llume-
10 jants—; ara ets un camp assolellat, sota un cel net,
amb flors als cims i càntics —a nit ja entrada, a la
cambra de dalt, entre coixins llisquívols i el balcó
mig obert per a escoltar les veus que només tu i jo
copsem.

Test.: ε E DAR (OM) OC2

T	~ Cap-gros, ~ DARí OC2í
1	en] hem ε a.c. E a.c.
2	issaven ε E a.c.
5	quarç ε E c.c.
8	robust m. ε E
10-11	vent. Han passat, dret,] vent, ε a.c. E a.c.
11	Tavallera] Taballera, ε E Tabellera DAR OC2 DIA
15	platja, ε E
16	peixots ε E DAR OC2] peixos DIA
21	la encesa ε a.c. E a.c. que, ε E DAR
22	onze] deu ε a.c. E a.c. gragal ε a.c. E a.c.

Sobre el sentit d'aquesta prosa, V. Josep ROMEU, «De mitologia foixiana», *Presència*, núm. 515 (Girona, juny 1970), p. 30 (reproduït a *Sobre Maragall, Foix i altres poetes*, Barcelona, Laertes, 1984, p. 143-146, d'on cito).

T. *Cap Gros*] «La Punta del Puig Gros o Cap Gros [...] és l'accident d'aquest litoral d'una presència més aparatosa. Com el seu nom indica, [...] és molt voluminós. És de color obscur, amb una incerta resplendor rogenca. És un accident amb personalitat pròpia que cobreix la badia del Port de la Selva» (*La Costa Brava*, p. 345). «La costa d'aquell indret, bellíssima i de geologia particularment torturada, abunda en accidents roquers que suggereixen formes d'animals i àdhuc de persones: el Boc i la Cabra, el Flautista, altrament dit el Frare i la Monja, i d'altres encara [...] Així que hom entra al golf de Tavallera, a la dreta del Cap, hi pot veure una altra mola, en forma de lleó ajagut» (ROMEU, *De mitologia...*, p. 145; també *Cinc rutes*, p. 104 i *La Costa Brava*, p. 345). Pel que fa als «cavalls» d'aquesta prosa, «unes roques, recolzades a la punta mateixa del Cap [Gros] verticals i de cara a l'aigua simulen un nombre indeterminat de cavalls —potser quatre ben clarament, i uns altres no gaire— en actitud de galop i de precipitar-se a la mar» (ROMEU, *De mitologia...*, p. 145).

2. *el «Romeu»*] Hauria de ser una de les barques de pesca del Port, que no he pogut identificar.

11. *el golf de Tavallera*] «Taballera» (ε E) és la grafia que fa servir també Pla (*La Costa Brava*). Hi esmento «Tavallera», que és la forma establerta per Coromines (*Onomasticon Cataloniae*, Barcelona, Curial, 1997, vol. VII, p. 208). Tavallera és la cala «més fonda» (*La Costa Brava*, p. 339) «que forma el sac d'un petit golf ficat dins el golf global de la Selva» (*ibid.*, p. 344), anomenat per això «el Golfet». Aquesta petita badia del N del Cap de Creus, situada entre les puntes de Cap Gros i la dels Farallons, és plena d'altres caletes: «Pròna (contracció de «Pregona»), Tavallera [«deliciosa platja, encara que d'escassíssim abric», *La Costa Brava*, p. 344], Aiguadolç, Talabre i Galera» (*Cinc rutes*, p. 102). «Era a les cales del Golfet on correntment J. V. Foix s'arribava cada matí en companyia dels seus amics. Segons el temps es triava una cala o una altra i l'estona que s'hi volia estar. S'hi banyava, s'hi passava el dia i Foix hi solia recollir troncs i objectes que el mar havia treballat i que les onades havien escopit a terra. Generalment, eren unes deu o dotze persones. S'hi portaven dues banastes, una amb el menjar i l'altra amb el parament. La beguda anava a part. Tothom col·laborava a parar taula i les converses giraven entorn dels temes més diversos. Semblava que s'estigués molt lluny de qualsevol lloc habitat i dels problemes comuns que s'hi troben» (*Cinc rutes*, p. 103-104).

13. *els roquerars de Tudela*] Un altre dels accidents geogràfics del N del Cap de Creus.

*Els cavalls de Cap Gros,
a la ratlla de l'altra mar*

Ens en vam adonar, de pas i en negatiu, quan
hissaven les xarxes al pal mort del «Romeu»,
una barca de bou amb motors bruts de calç
i veles afeblides. Eren sis, eren set? —*eren vuit*,
5 reprèn l'eco— amb ulls de quars i crin llarg i rullat.
Surten tots vuit —*són nou*, esmena l'eco— cos con-
tra cos, compactes i pitjats, tot integrant un sol cos
robust emmantellat de mica lluminosa. Han galo-
pat, segurs, amb guspireigs metàl·lics, entre aigua
10 i roca, amb brogit de ressaca amoixada pel vent.
Han passat, dret, pel golf de Tavallera, guardat per
un lleó amb fredors de zodíac, s'han perdut pels
roquerars de Tudela i han aparegut de nou pels ai-
guabatents del Cap. Llur crinera de pedra amb
15 resplendors de platja ha cenyit l'horitzó. Ja tornà-
vem, feixucs, amb peixots de mal vendre i el cor
ple d'alegrors —perquè el temps ho portava— quan
hem vist els nou —*els deu*, murmura l'eco— cavalls
pedrencs ajustats a la ratlla de l'altra mar, com una
20 illa nova al portell de llevant. Ens han dit, estra-
nyats, els qui van a l'encesa que —*...de nit, hi ha
onze llums fulgurants, entre gregal i xaloc, que ens*

24-25 dotze] deu ε a.c. E a.c.

25-26. *poc és terrenal]* V. 143: n. 70.

25 *fan perdre ardiment. Si apaguem els llums de la barca, tot és més fosc i fred ençà. I enllà, imaginem dotze viles amb llurs llotges i pòsits en flames. Això poc és terrenal; voldríem saber qui ens espia i escampa arreu cireres bordes de mala astrugància.*

Test.: ε E *DAR OC2*

T	EL SINGULAR MISSATGER DE DÉU ε <i>a.c.</i> E <i>a.c.</i>
2	per] per a ε E <i>c.c.</i>
7-8	atravessades, ε E <i>c.c.</i>
17	Avui,] Avui que, ε E <i>a.c.</i>
19	ribera ε E <i>a.c.</i>
23	Timba, ε E <i>a.c.</i> diria: ε E <i>a.c.</i>

19. *la ribera*] Aquí, la Ribera no és la de Sitges (V. 9: n. 12) sinó «la platja de la Ribera, coneguda per la gent del Port [de la Selva] com la platja Gran» (*Cinc rutes*, p. 133).

22-23. *el moll de la Timba*] És el promontori que sobresurt a la banda nord del moll d'en Balleu (Pla, a *La Costa Brava*, escriu també «Velleu»). Foix hi situa també l'acció de la primera prosa d'*Allò que no diu «La Vanguardia»* (V. *OC2*, p. 233), coetània d'«Els quatre pintors del Moll de la Timba» (publicada a *Tocant a mà...*, p. 78-79; *OC2*, p. 455-456). V. també *101*: n. 19.

El singular viatjant de Déu

M'ha passat més d'un cop que, en arrencant el full del dia, del calendari, per fer vistent el dia que som, ha aparegut un full estrany al bloc, amb lletres d'un alfabet —o d'alfabets— que desconec i arabescs i fullatges de totes colors. De vegades, és un paisatge urbà amb balcons sense barana i finestres obertes que són travessades, de cara al buit, per florasses alades i ocells-espasa de plomatge vermell; de vegades són vistes de mar amb crepuscles allimonats i olivosos per on naveguen navilis de sarments ressecades i fumalls benolents. Què passarà, doncs, avui? Puix que cada vegada que entre full i full de calendari n'apareix un d'insòlit amb imatges que aparenten símbols o simulacres, sé que no arribaré al vespre sense ésser testimoni i fins actor d'una aventura. Avui, ja de bon matí, feia un dia rúfol, de vent fred, amb boires de sal espesses i enfosquidores. No hi havia ningú ni a la ribera, ni als molls, ni embarcació en mar. Talment com a les primeres hores de la matinada d'un dia de festa. No havia pas tocat migdia, quan he vist aturat al cap del moll de la Timba un auto, jo diria ostentosa-ment vell, amb un

- 24 matosser ε E c.c. | ras del] *m.* ε *a.c.* E *a.c.*
 26 per] per a ε E *a.c.*
 31-33 *Escric ~ Marsella.*] *Escric ~ Marsella.* ε E *a.c.*
 33 sel ε E *a.c.*
 36 remolc ε E *a.c.*
 37-38 de la mida] del tamany ε E *a.c.*
 41 bíbliques] místiques ε *a.c.* E *a.c.*
 43 qui] *m.* ε E *a.c.*
 46 riallera ε E *DAR OC2*
 49 garbí—] xaloc— ε E

34. *quan ell me parlava*] *V.* 5: n. 3.
 37. *del tamany – de la mida*] *Escriu Vallverdú* al marge de E: «“tamany” d’acord?», advertiment que, a la vista de la lliçó definitiva, Foix va tenir present.
 37-38. *el butlletí d’Acció Catalana*] Per a la relació de Foix amb el moviment polític d’Acció Catalana i el seu butlletí, *V.* el resum, amb textos, de GUERRERO a *Foix*, p. 106-111.
 47. *Guerau de Liost*] *Jaume Bofill i Mates* va ser precisament president d’Acció Catalana (*V.* Albert MANENT, *Jaume Bofill i Mates - Guerau de Liost*, Barcelona, Edicions 62, 1979, p. 137 i s.)

singular remolc més aviat matusser, al ras del qual
25 feien grup un home amb barba i cabellera canoses,
una dona i una noieta. M'hi he acostat per saludar-
los i excusar el mal temps. L'home, en francès agas-
conat, m'ha dit que no era pas cap turista ans bé
un romeu, un delegat especial de Déu ací, a la ter-
30 ra. —*Estimat senyor meu, sóc un mèdium de Déu,*
amb facultats precises però sàviament limitades. Es-
cric ço que em dicten del Cel estant, i m'ho impri-
meixen a Marsella. La dona i la donzella se'l mira-
ven amb infinita dolcesa, quan ell me parlava.
35 M'ha acompanyat, condescendent, al peu de l'atro-
tinat remolc, de l'interior del qual n'ha tret —n'hi
havia una pila— un exemplar d'un periòdic de la
mida del butlletí d'Acció Catalana: «Lumièrè», i me
n'ha donat un exemplar. Hi havia, a primera plana,
40 un editorial doctrinari, i, seguit, articles i comuni-
cats profètics, glosses bíbliques i evangèliques i no-
tícies fresques del Cel amb pronòstics encongadors.
N'hi he demanat alguns exemplars més per als qui
creuen i diuen que tot és bòfia. —*No hi sóc per res.*
45 *Déu dicta i opera i jo, parrac humà, sóc el més sub-*
mís dels creients. M'ha donat, humil i riallera, la
mà, talment com el poeta Guerau de Liost, i he
pres comiat de tots tres. Passades quatre hores de
migdia —de tramuntana havíem passat a garbí— he

50	on, ε E a.c.
51	per] per a ε E c.c.
53	Al] Però al ε E
54	o] i ε a.c. E a.c.
55	els] tots els ε a.c. E a.c.
57	coturn— ε E a.c.
57-58	s'acotaven] s'inclinaven ε a.c. E
59-60	les veus] els crits ε a.c. E
60	salms] m. ε E a.c.
61	Claver ~ Margall.] Claver. ε E a.c.
65	tots,] a tots, ε E a.c. d'ells,] de tots, ε E a.c. tivat ε E c.c.
66	carolingis ε E a.c.
67	dir-me DAR OC2
73	que a] que aquest ε a.c. E a.c.

61. *Claver – Pi i Margall*] Per a la «relació» entre el músic Josep Anselm Clavé i el polític Francesc Pi i Margall, V. Josep M. POBLET, *Josep Anselm Clavé i la seva època (1824-1874)*, Barcelona, Dopesa, 1973.

70. *el Port*] El Port de la Selva (V. la nota a les línies 22-23). Sobre el que significava el Port de la Selva per a Foix, V. *Foix-Comadira*, p. 80-85 i Josep PLAYÀ MASSET, «J. V. Foix observa el pas de cada estiu al Port de la Selva», *Avui* (3 setembre 1983), p. 15. Joaquim Ventalló —a qui agraeixo públicament, en homenatge, l'estona que va dedicar a resoldre les meves consultes— em va dir (1992) que va ser ell qui portà Foix per primer cop al Port de la Selva, d'on era l'avi matern de Ventalló. V. la seva emocionant descripció de la vida del poble a Frederic MARÉS I DEULOVOL, *Port de la Selva: notes històriques*, Figueres, Instituto de Estudios Ampurdaneses, 1972, p. 331-336.

poc hi ha dingú] Heus aquí un dels trets característics del parlar del Port: l'adverbi *poc*, precedint el verb, «equivaleix a una negació, a “no ... pas”. Aquest ús és freqüent especialment a l'Empordà, al Gironès, el Berguedà i altres comarques del nord de Catalunya» (*DCVB*, vol. VIII, p. 688). «*Ningú* (amb variant *dingú*) és usual gairebé en tot el territori» (*DECLC*, vol. V, p. 941).

50 fet cap al mateix indret on havia conegut abans el
delegat celeste i els seus. Delia per parlar-hi de
nou i més llarg; però cotxe, remolc i tríade ambu-
lant i missionera se n'havien anat qui sap on. Al
mateix indret, hi havia aplegats, jubilats o actius,
55 els pescadors del poble. Feien una vaga remor de
ressaca pedrosa i, ara gesticulaven ardits i drets
—estirats, com si calcessin coturn—, ara s'acota-
ven, gairebé s'ajupien, com si preguessin, abstrets,
per a tornar-se a dreçar, unànimes, i ajustaven les
60 veus com si provessin de cantar salms amb música
d'En Claver i lletra d'En Pi i Margall. M'hi he anat
acostant, gairebé de puntetes; però quan alguns
s'han adonat de mi, han callat tots i jo diria que
han rebufat. M'han mirat com un intrús, malgrat
65 que els conec tots, i d'anys. El més alt d'ells, tibat
com un abat dels temps carolingis, es decideix a
dir-me: —*Què en penseu, vós, de tot això?* Li dema-
no on són els forasters i llur arnadissa tartana mo-
toritzada, i m'han mirat i s'han mirat estranyats.
70 —*Què us empatolleu, ara; al Port, fa molts de dies
que poc hi ha dingú.* No, ningú no havia vist res;
però un fortíssim deler els havia aplegats, malgrat
ells mateixos, a la punta precisa del moll que a
migdia ocupava l'oracle occità. I, sorpresos o mera-
75 vellats, s'han girat d'esquena, i s'han ajustat, amb

76 unció,] pia unció, ε E *a.c.*

unció, de nou. Els pescadors, tan incrèduls i donats a la blastomia, s'han ajupit de nou com si adressin alguna cosa per a mi invisible, i han reprès el cant, afinats com si tot l'any haguessin assajat en un oratori subterrani. Per fer el pagès, he recollit quatre rodelles, de terra, i amb peu silenciós he tornat voltat de meravelles, a casa. He arrencat el full del calendari; per sort, era el 30 i seguia, com és de llei, el 31.

Test.: ε E *DAR OC2* [JU

T	— <i>No et giris!</i> ε E
3	carabines, <i>DAR</i>
6-7	cuiracers ε E c.c.
10	creuats ε E <i>DAR OC2</i>] croats <i>DIA</i>
22	esbatanades ε E <i>DAR</i>

Aquesta prosa sembla haver estat incorporada al volum a ultimíssima hora, per tal com no segueix la numeració dels folis de l'original feta per Foix ni tampoc la de l'editorial.

10. *creuats – croats*] A E hi ha una nota al marge, del mateix Foix, que diu: «Corrector respecteu “creuats”»: per això he restituit la lliçó primera.

No et giris!

Els soldats davallaven a milers. Petjaven neus profundes i antigues, amb els peus nafrats; llençaven els fusells, les carrabines, els arcabussos i els mosquets; i les fones, els arcs, les llances i les falçs. Guerrers de tots països, novells i veterans, arquers i alabarders, dragons i cuirassers. Trepitjaven neus novelles i ossaments prehistòrics, amb els peus sangosos, i deixaven en terra, abandonaven, cascs i vestits, galons i cartutxeres.

5 Els creuats de tots temps, tàctics i estratègics, colpits per la dissort, es tiraven des d'un coll altívol a un ample rieral on, atacats de gegantisme i colpits per la lepra, tramvies i autobusos, autos i avions, en orgasme de mort, mostraven, malolents, llur pútrida carcassa.

10 Els vetllaven, tibats i encartonats, faraons i presidents, califes i xas, capitosts descrestats malvestits amb parracs de riques filatures. M'ho mirava de lluny. M'hi he acostat. (He deixat tot un plec de diaris a recer d'una mata de riu.)

15 Els trams i els autobusos s'estiraven, s'allargaven més i més, sofrents damunt llur ombra; els avions, amb llurs amples parpelles esbatanades, m'han mirat com les aigües d'un riu quan ve gros, com si em volguessin

20

30 per què ε E

24-25. *una dona que ajuda a fer les feines a la meua mare*] Personatge no identificat.

30. *la perruquera*] Segons Carmen Sobrevila, pot referir-se a la que hi ha al costat de la tintoreria, al carrer del Pedró de la Creu (V. 25: n. 4~8).

fer por. Una dona que ajuda a fer les feines a la
25 meva mare —no sé pas per on ha vingut— m’ha
agafat de la mà amb fervors i tendrors de germana,
i se m’ha endut corredors enllà. Com si cantés,
m’ha dit: —*No et giris!* I m’ha donat un paquet amb
unes rares llavors amb sentors passades de patxolí,
30 perquè el portés a la perruquera.

Test.: ε E *DAR* (OM) OC2

- 1 no] *m. ε a.c. E a.c.*
 3 Benfeixat? ε E
 5 esprimetxats, ε E *c.c.* | dreçats] d'arrels mòbils, dreçats ε *a.c. E a.c.*
 8 ajaguts] estirats ε *a.c. E a.c.*
 10 t'amenacen ε *a.c. E a.c.*

14 què, *DAR* → què *OM*

T. *érets*] Aquesta forma col·loquial de la 2a pers. sing. de l'imperfet d'indicatiu del verb *é-ser*, que és comuna a tots els dialectes nord-occidentals i orientals no insulars (aquells en què la 2a pers. sing. del present és *ets*; V. *DCVB*, vol. v, p. 488), no és insòlita, en l'obra de Foix, tant en la de creació, formant part d'un suposat diàleg, com en l'àmbit íntim de la correspondència (*Foix-Obiols*, p. 111).

Sumpta] V. 25: n. 9. Apareix també a 196: 51.

2-3. *els esculls del Gorguell*] Els esculls de la cala del Gorguell. «El nom d'aquesta cala és el que es va donar a la primera barca que va comprar Foix.» (*Cinc rutes*, p. 105). Pla (*La Costa Brava*, p. 345) en diu «el Corquell».

3. *el Benfaixat*] Personatge no identificat.

9. *el pas de la Gorga*] Deu referir-se al Salt de la Gorga, un dels barrancs que davalla de la Muntanya Negra (cf. *GGCC*, vol. iv, p. 230), en el qual hi ha un pont: «Era nit quan hem passat el Coll de Perafita per davallar a casa. Ens hem aturat, com gairebé sempre que hi passo tard o de matinada, al Pont de la Gorga. Un hom s'hi sent sol i primitiu, i llunyà en el temps, i, segons com, fa basarda. A mi em fa venir a la memòria un gravat francès del segle XVIII amb el pont damunt el Segre, on uns conjurats de la colla estimben, amb una pedrassa lligada al coll, el comte Carles d'Espanya. D'arribada al Port s'ha girat tramuntana. Hem entrat al cafè de la Pelosa a beure un cordial. A fora, amb fred i tot, encara hi havia jovent que ballava.» («Cartes a En Vicenç Xatard», *Serra d'Or*, núm. 11, novembre 1960, p. 5-6; *OC4*, p. 382).

11. *En Maidéu, de Cadaqués*] Personatge no identificat.

Tu hi érets, Sumpta

La patacada no ha estat prou forta perquè ens acovardíssim i reculéssim. Qui tem els esculls del Gorguell si qui rema és el Benfaixat? O el pas, en lloc erm o en lloc boscat, dels troncs, alts i esprimatxats, dreçats i temibles, si és de dia? (Puix que els troncs amb ròssec imperatiu només trafeguen, segons la llegenda, de nit.) O els embanyats gegants que espien ajaguts pel relleixos del pas de la Gorga? I les veuasses que t'hi escridassen i t'hi amenacen si t'acompanya, daga afinada, En Maidéu, de Cadaqués? No; la patacada no ha estat prou forta. Tu hi érets, Sumpta. Ja només em fan por el fred agullós dels teus ulls i l'intrèpid aplom d'arrels seculars amb què, boca, pits i sexe obrants, em contes falsies.

Test.: ε E *DAR* (*oDAR1*) OC2 [LC

T *m. ε Déu ~ OC2í DIAí*
 3 fadigat ε E | apressat] cansat ε *a.c. E a.c.*
 5 cor, ε E *c.c.*
 6 déu ε *a.c. E a.c.*
 10-11 geòmatre ε E *c.c.*

12-13 pacient i misericordiós, *DAR* → pacient, misericordiós i esperançat, *oDAR1*

Aquesta prosa sembla haver estat incorporada al volum a ultimíssima hora, per tal com no segueix la numeració dels folis de l'original feta per Foix ni tampoc la de l'editorial.

4. *Joan Miró*] V. 12: nota a la dedicatòria.

4-6. *Duia una imatge ~ de bastant de pes*] El segon vers del poema «Platges mòbils», dedicat a Joan Miró (*La Publicitat*, 22 d'agost de 1924), deia: «(Em costa de passar pel bosc amb una imatge policroma del Sagrat Cor a cada mà)», el qual, a la segona versió (*Desa aquests llibres al calaix de baix*), es va transformar en: «(Em costa de passar pel bosc amb una imatge policroma als braços!)» (V. també *Foix-Obiols*, p. 75 i nota 2).

10-11. *geòmatre*] Cf. un altre dubte mecanoortogràfic del mot a l'aparat de 113: 15.

Déu, de cara al mar

Havíem sentit fressa de passos, darrere nostre, i de fulla seca petjada per algú que caminava fatigat i apressat a la vegada. Era el pintor Joan Miró que ens volia aconseguir. Duia
5 una imatge policroma del Sagrat Cor, a cada braç, de bastant de pes. Ens va dir que cercava Déu i que s'havia hagut d'accontentar amb una aproximació. Un de la colla —un que sempre es deixa el tapaboques al penjador dels cafès— li va respondre
10 que... a Déu, fort i etern, principi i fi de tot, geòmetra de l'absolut, omnipresent, el trobaria, a totes hores i a tots països, de cara a mar, assegut, pacient i misericordiós, amb els vells i els jubilats, al banc dels si-no-fos.

Test.: ε E *DAR OC2*

- 2-3 desvatllar ε *a.c.* E *a.c.*
 5 pels rost, ε *a.c.* E *a.c.* pel rost, ε *d.c.*
 9 /+++/ mandroners, ε E | tips] nodrits ε E
 10 es] i es ε *a.c.* E *a.c.*
 16 miralls] miralls que refle[cteixen] ε *a.c.* E *a.c.*
 17 diamants per ulls,] carbons a les mans, ε *a.c.* E *a.c.*
-

2. *els espadats de Busa*] V. 54: n. 3-6, 11.

10. *Tampoc*] A E, Vallverdú suggeria «Tampoc no».

*Els qui vivim de viure
quan el dia és de dia*

No serem pas nosaltres els qui encendrem la torxa per anar als espadats de Busa a desvetllar voltors. Els qui vivim de viure i cavalquem, quan surt el sol, cavalls vermells, i davalllem pel rost com els qui fan dreuera; i arribem a la platja, on bornem; o mirem els velers que solquen, rosa i verda, la mar; i els mariners, que fan com qui fa, i es nodreixen de raïms d'escuma i pa de boira, *esquivem, mandroners, els qui tips de carn*
5 *morta, es fan el jaç amb la pròpia femta.* Tampoc serem nosaltres els qui excavarem temples, menhirs o covasses; ni els escorcollarem per si guarden tresors. Per als qui el dia és: el dia de dia, amb vidres de tot tall i mimoses als murs, blats espigats,
15 barrils de most espès, olives negres als dolls de la sal i miralls pertot on vaguegen les mòmies amb diamants per ulls, *esquivem els qui mengen, de nit, insectes i rèptils desembalsamats, i dormen a l'herbei dels aiguamorts.*

Test.: ε E *DAR* (*oDAR1*) (*MA*) *OC2*

3	un] una ε E c.c.
4	a les afores ε E <i>DAR</i>
-
4	a les afores <i>DAR</i> → als afores <i>oDAR1</i>
5	N'Arcís s'està <i>DAR</i> → S'està <i>oDAR1</i>
9	diu <i>DAR</i> → diu que sí, <i>oDAR1</i>
10	gossa, doncs? <i>DAR</i> → gossa?, <i>oDAR1</i>
-

Carmen Sobrevila em comunica que l'anècdota que narra aquesta prosa és un fet real viscut per Foix.

T. *N'Arcís*] Tal com explica el poema, era un veí del Port que havia deixat el poble per anar a viure prop de Banyuls. La separació de la *n* inicial no és infreqüent en la parla catalana, on els parlants la interpreten com l'article aglutinat.

2. *el carrer de Dalt*] Carrer del Port de la Selva, paral·lel per la banda de terra al de la Unió, on al número 90 Foix tenia casa seva.

3. *una de més jove* (ε E c.c.)] Al marge de E, amb delicada discreció, Vallverdú indica: «un oi?».

5. *la Pedrera*] Indret no localitzat.

11. *vàreig escanyar*] Formació de la 1a pers. sing. del perfet simple sota el model de les del plural (*vàrem, vàreu, varen*), típica dels parlars nord-occidentals.

poc hi ha gaire] V. 143: n. 70.

N'Arcís

Demano per N'Arcís. Em diuen que no hi era; que ja no vivia al carrer de Dalt. —*La dona li ha fuit amb un de més jove que ell. Fa temps que viuen en un mas, als afores de Banyuls.*

5 *N'Arcís s'està en una barraca, a la Pedrera, d'on només veu el mar. Se n'hi va anar amb la gossa, no la recordeu? Negra del tot, era sempre al carrer amb lleganyes i gana. Trobo N'Arcís a la Pedrera, i em diu que viu tot sol, del peix que pesca, sol, i del*

10 *raïm que, tot sol, abasta. —I la gossa, doncs?, dic jo. —La vàreig escanyar, poc hi ha gaire, un dia de mal llamp que em va venir prenyada. Ja us ho diré, senyor: que m'embanyi la dona, hi passo; però no la gossa.*

Test.: ε E *DAR OC2*

T	EL ROC ABSOLUT ε a.c. E a.c.
2	engorrats] avançats, ε a.c. E a.c. engorrats, ε d.c. E d.c.
7	qui ε E
9	obra ε E <i>DAR OC2</i> l'Ull ε a.c. E a.c. l'ull ε d.c. E a.c.
10	lluors ε E a.c. L'Home ε E Cafè ε E qual, ε E
13-14	proposava i] proposava, ε E
14	responde:] respondre amb aires de manefla: ε a.c. E a.c. Absolut ε E
15	Roc] Roc Absolut ε a.c. E a.c.
15-16	pedró,] roca, ε E
16	foradat diforme] m. ε E a.c.
18-19	infinítament] però infinítament ε E
21	sadiment, ε E c.c.

T. *pertús*] Com a adjectiu, 'foradat' (*DGLC*, *DEnc* i *DLC*), i com a substantiu 'forat' (*DCVB*, vol. VIII, p. 503), «aplicat a la vulva d'una mala dona» (*DECLC*, vol. VIII, s. v. *tundir*, p. 927). Com a topònim, dóna nom al «municipi del Vallespir [V. *GGCC*, vol. XIV, p. 31-32], situat al límit amb l'Alt Empordà, damunt la serra de l'Albera, des del vessant del pic del Priorat, a Ponent del coll de Panissars, fins a la collada del Pla de l'Arca, a llevant del coll del Pertús (271 m alt), el pas més baix i accessible de tota la serra» (*GEC*, vol. 17, p. 468). L'ús paral·lel de la forma més tardana *Portús*, també en Foix (V. la primera edició del vers 24 del poema «També vindrem, infant, a l'hora vella» d'*Onze Nadals i un Cap d'Any*, Barcelona, L'Amic de les Arts, 1960, per bé que podria ser una esmena del corrector o un error d'impressió, car els mecanoscrits diuen «Pertús»), «amb la normal assimilació vocàlica (corroborada encara per la influència de PORT)» (*DECLC*), demostra que el mot arribà al poeta per via oral, no pas llibresca, segurament a partir del topònim.

10. *el cafè*] Podria al·ludir al famós Cafè de la Marina del Port.

El roc pertús

Els veïns més motoritzats del país i els seus ciclistes més engorrats han deliberat de moure el poble i trasbalsar-lo. Han aconseguit la col·laboració dels sermoners de tota secta i dels discursers de tota facció. Els capitaneja un personatge gras, baix i roig de mal pèl, amb cua de piano i pellut. Sosté que és ell qui, quan el crepuscle fa més alt el mur de violes que afita el ponent, hi obre finestral on l'ull, que recula amb mòrbides lluors, prova d'anul·lar-se. L'home del Cafè, el qual del matí al vespre i sense repòs retira gots i ampolles, i enretira les tauletes perquè passin els camionassos del contraban, li va demanar què es proposava i va respondre: —*Alliberar el Roc absolut*. El Roc no és pas cap puig, ni cap munt altívols, ni pedró, ni quer, ni meda, sinó un roc foradat diforme no pas més gros que una imatge simbòlica de quatre pams i mig d'alçària i dos d'amplària, infinitament treballat pels segles. Hi descobriu els sistemes de totes les eres geològiques, els fenòmens d'aixecament, de sediment, d'estratificació de la geologia terrestre, amb mòduls, plegaments i esquerdes. La prehistòria i la història física sense omis-

- 26 pertús] Absolut ε E *a.c.* pertús E *a.c.* Pertús E *d.c.*
 28 capital] vila ε *d.c.*
 32 seràfic estol] escamot ε *a.c.* E esbart ε *d.c.* | frares] caputxins, ε *a.c.* E *a.c.* sis caputxins ε *d.c.*
 35 nacions, ε E *a.c.* | cataclisme, ε E *c.c.*
 37 finança,] finança i de la vagància, ε *a.c.* E *a.c.*
 37-38 pels ciclors] ciclors ε *a.c.* E *a.c.*
 38 pertús] Absolut ε E
 40 totes les comarques] tota comarca ε E *a.c.*
 41 mainats] veïnats ε *a.c.* E *a.c.*
 42 estandards ε *a.c.* E *a.c.*
 45 pertús,] Absolut, ε E *a.c.* pertús, E *a.c.* Pertús E *d.c.* | closca,] càscara, ε E
 46 —«Vosaltres, ε E

41. *mainats*] La forma no apareix a cap dels repertoris lexicogràfics normatius ni al *DCVB* o al *DECLC* (V., tanmateix, *mainatge*); tampoc als vocabularis rossellonesos de Carles GRANDÓ (a *Miscel·lània Fabra*, Buenos Aires, Coni, 1943, p. 180-205 [fac. Barcelona, IEC, 1998]) ni de Renat BOTET (Perpinyà, *El trabucaire*, 1997). A ε, la forma és autògrafa sobre «veïnats», que hi és mecanografiada.

45. *càscara* (ε E) – *closca* (*DAR*)] L'opció per *closca* és a suggerència de Vallverdú, el qual, al marge de E, avisava: «Ben bé càscara?».

sions. Les aigües, mars, estanys, rius i platges, hi
25 són presents pertot amb llur màgia potencial. El
Roc pertús és la representació de la matriu de tots
els mons físics realitzats o possibles. Aquesta figu-
ració, a vuit quilòmetres d'una capital mediterrà-
nia, és dalt un promontori que no passa els 1.000
30 m, i el poble fabulador i vulgar li atribueix les va-
lors carismàtiques d'un fet sobrenatural. Talment
en va donar la custòdia a un seràfic estol de frares
com si fos una imatge de Maria, tot encarregant-los
d'edificar-li un temple. Però la brama que corre
35 entre les nacions d'un possible i ascètic cataclisme
ha exaltat la gent, la qual, atiada pels caps com-
mutadors de la finança, pels automobilers, pels ci-
clers i fins i tot pels peoners, volen el Roc pertús
erigit al bell mig de la plaça gran. Ja ahir mateix,
40 de totes les comarques i de les illes, homes, dones
i mainats es van aplegar al carrer gran amb ban-
deres, estendards i gonfarons combatius. Els estu-
diants de l'Escola d'Arquitectura pregunten i compo-
nen subtils jaculatòries. —*Cal raptar, diuen, el Roc*
45 *pertús*, i han elegit tres innovadors amb llur closca,
la proclama dels quals diu: —*Vosaltres, senyors bis-
bes i canonges en viatge de bodes, deixeu les vostres*
*màquines fotogràfiques, les vostres litúrgiques camio-
netes, les vostres sandàlies policromes, les vostres ira-*

- 51 En] I En E *d.c.*
 54 bates] *m. ε a.c. E a.c.*
 56-57 duaners,] duaners, prepòsits, *ε E a.c.*
 60-61 cabussaments,] capbussons, *ε E*
 63 pertús] Absolut *ε E a.c.*
 66 partidaris.] frarots. *ε E a.c.*
 69 furt *ε E*] futur *DAR OC2 DIA | i*] però, *ε E*
 70 sorpresa! *ε E*
 71 vila, *ε E a.c.*
 74 de prior benedictí,] d'abat carolingi, *ε E*
 75 absolut!, *ε E a.c.*

68. *En Roig de Malpèl*] No sembla que tingui un correlat real, sinó més aviat una nominalització del «personatge gras, baix i roig de mal pèl» de la línia 6.

69. *furt* (*ε E*) – *futur* (*DAR OC2 DIA*)] Sembla clar que és una errada de lectura de *DAR*, no pas una esmena de Foix sobre proves d'impremta.

50 *cúndies climatèriques, i oficiu ritus nous, de cara al Roc! En columnes de cinc, vosaltres, mestres d'obres, paletes, guixaires, i peons, endosseu-vos barrets i capes pluvials, i erigiu, sense extres, un temple al Roc. Vestits amb llargues bates feineres morades i lai-*

55 *ques, carregats amb peces de recanvi i enamorats de les trifulgues transcendentials arriben duaners, inspectors, verificadors, receptors, col·lectors i burots amb llurs tarifes, taxes i gabelles desflore-*

60 *rades i marcides. —Cal rampinyar el Roc, diuen. Sembla que només els capgirells i els cabussaments, públics, claustrals o domèstics, justifiquen que el Roc pertús hagi romàs solitari durant segles dalt un puig i adorat pel comú de la gent amb supersticioses complaences, com una imatge vilatana*

65 *o un fetitxe sectari, guardat per mitja dotzena d'esponjosos i encrostats partidaris. Però la junta d'acció, precedida per la joventut motoritzada i presidida per En Roig de Malpèl amb cua de piano, fa el senyal de partir per al gran furt històric; i oh,*

70 *sorpresa!, a totes les carreteres i camins que duen a la vila han aparegut centenars de camions carregats de rocs, tot formant llargues cues que es perdien dellà l'enllà, amb un sol camioner amb posats de prior benedictí, el qual en llatí eclesiàstic mal*

75 *engafetat ha clamat: —Tot roc és absolut per al savi*

77 penjat, ε E *a.c.*
80 l'ultra-son. ε E *DAR OC2*

submís i per a l'ardorós solitari. En Roig de Malpèl ha penjat a les sis branques d'un arbre robust i secular, sis vestes amb espessors de gebres endurides i d'herbes gomereres. —*Tota pedra és suprema*
80 *per al clarivident i per als saurins de l'ultrason. Tot*
còdol és prodigiós i tot palet cabdal per a l'home
encerclat de grues locomòbils.

Test.: ε E *DAR* (*OM*) *OC2*

T	~ creixença ~ <i>DARí OC2í DIAí</i>
1	fresc,] nou, ε <i>a.c.</i> E <i>a.c.</i>
4	ensunyats, ε E <i>c.c.</i>
9-10	fer aguantar,] penjar, ε <i>a.c.</i> E <i>a.c.</i>
12	per a] per ε E <i>c.c.</i>
16	penjar-hi] penjar E <i>t.c.</i>
18	per] per a ε E <i>c.c.</i>
21	prims de cànem] d'espart embatumats ε <i>a.c.</i> E <i>a.c.</i> malensuats, E
21-22	embatumats ε E <i>DAR OC2</i>

18	per <i>DAR</i> → per a <i>OM</i>
21-22	embatumats <i>DAR</i> → embetumats <i>OM</i>

El lèxic («rodells», «sutzura de peix», «l'artaire», «ormeig», «hams», «esquers», «xarxes»), més que no pas els noms de lloc que s'hi citen (l'altar de sant Pere, can Frai o can Tous), porta a localitzar la prosa en una vila de la costa, versemblantment el Port de la Selva.

3-6. *nosaltres ~ feimasses?*] Prova de l'escriptura «a raig fet» de Foix: comença la frase com si fos un subjecte, però el desenvolupament posterior el converteix en complement indirecte del verb principal, com indica el pronom feble: «ens fa fer». Hauria calgut, doncs, posar-hi al davant la preposició *a*.

*Sis draps de pit, de donzella
en creixença, per a evocar el moment*

Per què de cop i de fresc, d'hora, quan el guaita de nit deixa llança i fanal i les claus renoueres al peu de l'altar de sant Pere, nosaltres, ensonyats, amb granelles als ulls, un no-sabem-què
5 empès per un no-sabem-qui ens fa fer tan sovint idèntiques feinasses? Puix que hem d'encalcinar de nou tot un costat de paret dels baixos de can Frai, clavar-hi un croc ganxut, de gruix, i amb prou rovell per a evocar-hi els anys. Hi hem de fer aguan-
10 tar, també de gruix, una corda que pengi, no gaire més, d'un costat, prou bruta de moltes marcides i esquitxos de quitrà, per a recordar l'antic. I mirar-nos-ho, després, de lluny, per si el cor i la ment, enjovats, s'esbarrien i ens recordin ço que ja no és.
15 També ens hem d'arribar al portal de can Tous, i penjar-hi als batents rodells de tota mida, de suro, és clar, amb sutzura de peix i passats en cordill, no pas com vol l'artaire, però a plaer nostre, per integrar-nos en el secular i arrelar-hi. I, així mateix,
20 preparar cofins d'espart per a peces d'ormeig, fils prims de cànem o de lli malenseuats, cordillots embetumats i agulles saqueres. I hams de tot metall i

- 23 omplirne ε E a.c.
 27 per] per a ε E c.c.
 29 ponent ε E a.c.
 30 recents i forts] purs ε E a.c.
 31 per a] per ε E c.c.
 34 casa, ε E | pit] nit ε a.c. E a.c.
 35 creixença, ε E a.c. | Balbina,] anna, ε E a.c. Anna, ε E d.c. | gertrudis, ε E a.c.
 36 Francesca!—] Francesca! ε E a.c. | per] per a ε E c.c.

30 i vins *DAR* → vins *OM*

24. *graons*] V. 16 n. 15.
 31. *quan se fa fosc*] V. 5: n. 3.
 34. *el terrat de davant de casa*] Si la casa és la del carrer Major (V. 2: 1), el terrat podria ser qualsevol dels del costat dret, mirant a la plaça Major, d'aquest carrer (Cf. 174: 1).
 35-36. *Balbina* [*Anna*, ε E d.c.] – *Gertrudis* – *Silvia* – *Dèlia* – *Marta* – *Francesca*] V. 25: n. 9. Balbina apareix també a 180: títol i 188: 44 i Francesca a 133: 26; per a Gertrudis V. 3: n. 7-8 i per a Marta, 25: n. 9; Anna, Sílvia i Dèlia només apareixen en aquesta prosa.

esquers triats, i omplir-ne les voreres dels carrers
i els graons de les cases, amb desordre fingit per
25 mantenir el costum. I fins i tot pengem xarxes i
més xarxes a tot cap de carrer, n'estenem a la riba
i en cobrim portes i arcades per sentir el temps que
diuen que a tots, mascle o femella, emmalla. Ja al
portal de ponent, aboquem cabassades de sorres
30 calentes, i vessem olis recents i forts i vins anyats
per a gaudir el permanent. I quan se fa fosc i hem
fet els deures, i el guaita de nit s'empolaina d'ofici,
lliures de tot regany, pengem al filferro del mig del
terrat de davant de casa sis draps de pit de donze-
35 lla en creixença —*oh Balbina, oh Gertrudis, oh Sil-
via, oh Dèlia, oh Marta, oh Francesca!*— per exultar
l'instant.

Test.: ε E DAR (oDAR1) (OM) OC2

1	cavalla, ε E a.c.	
2	l'autolinia ε E c.c.	
3	joventut d'ara,] joventut, ε E	
7-9	—Aquest xofer ~ bon muscat.]	8-9 patricons ε E c.c.
	—Aquest xofer ~ bon muscat. ε E a.c.	
11	m'encoratge. ε E c.c.	
21	agitenats. ε E c.c.	

13 havia DAR → m'ha oDAR1

Test.: no he pogut localitzar el mecanoscrit d'aquesta prosa reproduït en facsímil a la contraportada de l'*Àlbum Foix*.

T. Foix explica a oDAR1: «Això és un viatge cap a Esterri d'Àneu. Era un xofer —bé, això, l'origen [de la prosa]— que li deien “lo Pep”, “lo Pep boig” —perquè allà diuen “lo Pep”, “lo Pep boig”—... era en el cotxe de línia del Graells —ja fa molts d'anys, d'això—: quan érem ja passat... doncs... Pons, l'home —el viatge és molt llarg—, quan ningú no el veia, es ficava pel mig dels camps, amb uns crits de tothom que s'esvalotava... I la guàrdia civil, el dia que hi era, el volia agafar perquè feia això. Però ell ja havia fet drecera, anava fent drecera saltant, baixant per les vinyes i pels rostolls, sabeu? Un home corpulent, etcètera. I la resta és ja tota la part irreal: aquestes dones encarcerades, etcètera. Però l'origen sempre té un... l'origen [és] immediat.»

9. *caraplè i galtavermell*] Sobre aquest tipus de composició, V. 47: n. 6-7.

Lo Pep boig

Com que la diligència feia curt de cavalls, hem pujat a l'autolínia de les dones pintades. Duu a la muntanya extrema on la joventut d'ara, diuen, passa el segle donada a aventures mediocres i jocs tristíssims. He segut al costat del conductor, frenètic caçador de llops quan l'hivern s'encaputxa, i beverri. M'ho havien advertit: —*Aquest xofer aguanta set dones d'una tirada i dotze petricons de bon muscat. És alt, caraplè i galtavermell,*

5

i m'empetiteix. Li diuen lo Pep boig, i això em conforta i m'encoratja. Què volem més els llevadors de somnis? Miro, de reull, el passatge: tot són dones. Dames, havia dit algú. De vint a trenta anys, no pas més. No gens uniformades, fastuosament vestides

10

amb robes honestes de tot gruix i estil. Conjunts negres de nit campestre amb coll de setí blanc, bruses blaves brodades amb pàmpols d'or llicenciós, faldillasses de color de maduixa, mantells ducals amb velluts acacauats, combinats de jersei de

15

color de castanya amb raïms pompeians i faldeta amb volants agitanats. I pentinats extremosos i esbulladissos amb noms inèdits: zebra, dos-cavalls, descapotable. Enmig de sorolls roncs, espetecs de

20

28	atravessat ε E <i>DAR</i>
29-30	torrentot, ε <i>a.c.</i> E <i>a.c.</i>
32	diu] diu, fresquet, ε E <i>a.c.</i>
33	per] per a ε E <i>c.c.</i>
35-36	és miraven ε E <i>a.c.</i>
39	contradictoris, ε E <i>a.c.</i>
42	colors ε E <i>a.c.</i>
43	que ε E
45	dames] <i>m.</i> ε E <i>a.c.</i>
47	engoixa. ε E <i>c.c.</i> [Ja] Però ja ε E
47-48	freixes, ε <i>a.c.</i> E <i>a.c.</i>
48	camps,] camps ε E
<hr/>	
34	res. <i>DAR</i> → re. <i>oDAR</i>
41	i es <i>DAR</i> → i <i>oDAR</i>
<hr/>	
28	atravessat <i>DAR</i> → travessat <i>OM</i>
<hr/>	

motor i grinyols de ferralla, lo Pep ha engegat. Ja
25 d'un bot hem salvat cinc-cents metres, i érem al
primer revolt, amb tou de matarrades. El vehicle
ha girat a l'esquerra d'un barranc, ha deixat, amb
bufaments, la carretera, ha travessat un bladar
amb sentors terroses i humides, ha passat un tor-
30 rent, s'hi ha enfangat, s'hi ha envilit, ha enfilat una
garriga, ha abatut un arbrissell i hem petjat carre-
tera. —*Hem guanyat dos quilòmetres*, diu lo Pep.
M'he girat per observar el posat de les honrades
dames pintades: no s'havien adonat de res. Hierà-
35 tiques, impassibles, rígides i rigoroses, ni es mira-
ven ni es parlaven. Com si elles, antigues i moder-
nes ensems, esperessin tanda cadascuna d'elles en
una perruqueria diferent, en carrers distints, en
barris contradictoris. Només si un era atent podia
40 arribar a suposar que, molt en secret, es quillaven
i es maquillaven, i que la faç de cadascuna canvia-
va, àcides o fermentables, les colors, d'aurora mun-
tanyana o de crepuscle marès. Jo diria que, talment
com els estanys, el mar o les caletes, les cares de
45 tan virtuoses dames reflectien les metamorfosis del
cel immediat i les seves filadisses flonjors, sense
goig ni angoixa. Ja el conductor accelera, salta fei-
xes, i, fre lliure, travessa camps i camps, llaurats o
conreats, enfila una coscollera difícil, i petgem, de

- 53 ho] hi ε E
 55 Llucifer.] el diable. ε E *a.c.* lo Llucifer. E *d.c.*
 56-57 estrets, ε E
 57 malaparallats. ε E *c.c.*
 59-60 tan nobles] les honestes ε E *a.c.* tant nobles E *d.c.* DAR
 64 terrabastellós ε E *c.c.*
 66 Si, ε E *c.c.*
 67 pas] *m.* ε E | ningú, ε E DAR] ningú; OC2 DIA
 71 que ε E *a.c.*
 73 actual. ε E *a.c.*
 75 senyores, ε E *a.c.*

59-60 tant nobles DAR → tan nobles OM

67. *ningú, – ningú;*] Restitueixo la coma perquè no és habitual, en aquests casos, la separació de l'estil directe i la veu del narrador amb punt i coma. S'entén igualment, a més, que allò que el poeta es diu a ell mateix és «Sí, ~ ningú».

50 nou, el camí ral. —*Hem guanyat tres quilòmetres i mig*, diu lo Pep. Li he demanat si mai ningú no l'havia escridassat: —*Vaig estimbar, fa temps, un gendarme que em volia fer denúncia. No ho ha sabut mai ningú. Els faig por. Conten que el meu avi*
55 *de part de mare havia fet pactes amb Llucifer.* Lo Pep boig accelera fort, passem cruïlades, ponts estrets i carrerons de pobles malaparellats. No em fa gens de goig, ara, aquest home. Un cop d'ull a l'interior del carruatge motoritzat em fa creure que tan
60 nobles dames viatjaven, fora del temps, per una foradada d'alta muntanya, de cara a un enllà vague. Solemnes, encinglades, agegantades, sense oir ni mirar, les púdiques senyores no s'han adonat del bot terrabastallós que ha fet fer al cotxe lo Pep
65 boig. —*Hem guanyat cinc quilòmetres més; aviat hi serem.* Sí, no hem tardat gens: ja hi som; però no hi ha pas ningú, em vaig dir jo. Era una placeta irregular, al peu d'una muntanya. El Pirineu pel costat del Pallars? Els Alps julians? Les severes muntanyes albaneses? On són els minyons folgaires? I els vells testarruts i mal plantats? I què fan les virtuoses dames empolainades a l'antiga i pintades al modern més actual? Lo Pep boig prova d'alliberar-les de llur encantament, i els parla amb veu
75 d'infant. Tot d'un plegat, les senyores s'aixequen

76	enravanades, ε E c.c. i] m. ε a.c. E a.c.
79	testimoni] un testimoni ε a.c. E a.c.
81	convent? ε E a.c.
82	n'ha] ha ε E a.c. camí.] camí que hi duu. ε a.c. E a.c.
83	silenci ε E a.c.
84	tendre ε E

81. *el Convent*] En un dels enregistraments dels darrers anys de la seva vida, fet amb Caterina Arnau, Foix explica que aquest convent era un edifici tancat on «la joventut celebrava... feia el ball el diumenge».

84-85. *de mentes i de vainilles abacials*] Cf., a 180: 54-55, les progressives modificacions fins a la lliçó definitiva: «mentes degradades» → «vainilles degradades» → «ginesta passada» → «ginesta calcigada».

unànimes i enravenades, i baixen, callades com sempre, tot refusant el braç del xofer. S'arreglaren com unes col·legiales del darrer curs i em semblava que jo era testimoni d'un excepcional concili de gegantes. Una d'elles, que aparentava la més important, ha demanat al Pep boig: —*On és el Convent?* El qual, reprimint, els n'ha ensenyat el camí. L'han seguit afilerades i en silenci, tot deixant un rastre de fulla tendra i d'olors de violetes, de mentes i de vainilles abacials. —*El Convent?*, dic jo. —*És una sala de ball. Fa més de cinquanta anys que no hi balla ningú. Jo l'he vista sempre tancada*, ha respost lo Pep boig.

Test.: ε E *DAR* (*oDAR1*) (*oDAR2*) OC2

T	~ MEI ~ ε E
2	per tot ε E c.c.
5	radial— ε E
8	fadigats ε E a.c. I ε E a.c. en posa ~ mar] posa en mar un pneumàtic ε E
10	en penja un altre] el penja, soliu, ε E
13	apila tots] apila, ε E columnes, ε E
14	per les] m. ε a.c. E a.c. esfaltats ε E betums calents,] càlids betums, ε a.c. E a.c.
16	La ~ corre,] També hi corre, la Mei, ε E a.c.
18	horts— ε E
18-19	els estripa,] l'estripa, ε E
20	amb ~ rega] en re[ga] ε a.c. E a.c.
<hr/>	
7	amants <i>DAR</i> → amants, <i>oDAR1</i>
8	fatigats <i>DAR</i> → fatigats, <i>oDAR1</i> I, <i>DAR</i> → I <i>oDAR1</i>
<hr/>	
6-7	no-res <i>DAR</i> → no-re <i>oDAR2</i>
15-16	trossos, ~ vexat. <i>DAR</i> → trossos. <i>oDAR2</i>
19	ara <i>DAR</i> → ara he vist <i>oDAR2</i>

Abans de començar la lectura, diu Foix a *oDAR1*: «A veure un epigrama d'aquests.» I quan acaba, afegeix: «Aquest és un poema molt fort d'imatgeria, oi? La voluptuositat, la sensualitat d'un... d'una noia davant d'un pneumàtic... de goma; que els esbotza i els estripa, el viola i n'es-campa tots els sucus pels... d'això.»

T. *La [Re]Mei*] Només apareix, al *Diari*, en aquesta prosa. V. 25: n. 9.
l'Erola] V. 101: n. 5.

12. *reflexa*] L'infinitiu *reflexar* (que el *DCVB*, vol. IX, p. 270, dona com a sinònim de *reflectir*) no figura a cap diccionari normatiu. V. l'aparat genètic de 184: 33.

17. *l'ocellada rosa i enrosada*] Cf. 194: 26.

La Mei, del costat de l'Erola

Perquè els pneumàtics, potents i bufats, suren pertot on l'aigua s'allargassa, la Mei, del costat de l'Erola, pit endavant i amb l'ala mig plomada, diu que, negres com són —negres de negre de goma radial—, els pneumàtics són el símbol real de tota nit concreta i la imatge possible del no-res quan l'ombra assumeix les ombres i els amants fatigats s'ignoren. I, ara en posa un en mar surant al costat d'un caixa de peix estavellada i d'una toia marcida de flors, ara en penja un altre a la paret emblanquinada de casa, com si fos un trofeu en nit de lluna, quan la goma en reflexa els blancs mòrbids. O bé els apila tots en columnes pels carrers i per les pistes asfaltats amb betums calents, entenebrits per fosques botelles a trossos, i ferramenta d'avió vexat. La Mei també hi corre, a l'hora d'alba —quan l'ocellada rosa i enrosada baixa molt baix pels horts—, com un noieta darrere el cercol. O els estripa, de gust, com ara avui, i en mostra els suc i la sang, i amb voluptat hi rega les platges, els molls i l'illa.

Test.: ε E *DAR OC2* [*MH*]

5 de negra ε E *a.c.* | borrasca,] tempesta, ε E
10 embotats ε E *DAR OC2*

1. *guants*] V. 9: n. 10.

3. *al dit del cor i al novell*] En aquest context, «novell» té tota l'aparença d'errada per comptes de *menovell* 'dit petit de la mà' (*DCVB*, vol. VII, p. 354; també a *DGLC*, *DEnc* i *DLC*), forma present ja al *DOrt* de Fabra. Sobre l'origen i altres formes, V. *DECLC*, vol. v, p. 599.

4. *els esculls del Portitxó*] «Des de cala Prona el litoral, tancat a ponent per l'altiva massa rocosa de Cap Gros, es decanta sempre al sud i per [...] la petita platja de Portitxó [...] s'arriba la platja de Tavallera [V. 142: 11]» (*La Costa Brava*, p. 344).

7. *la Verdera*] V. 101: n. 4.

11. *el moll*] V. 111: n. 4.

11-12. *Eugènia*] Només apareix, al *Diari*, en aquesta prosa. V. 25: n. 9.

*Després d'un exili de segles,
torna a la gropa d'un búfal*

No havíem vist mai, en mar, tants de guants
de peluix amb ànima de goma i enduts pel
corrent, amb anells papals al dit del cor i al
novell. Han passat pels esculls de Portitxó, inso-
5 lents i arrogants, negres de negre de borrasca, els
ditassos botits per velles granissades i botons d'ull
d'aeròlit que peta a la Verdera. No havíem vist mai
tanta de flor de llana amb sentors de mollusc en un
sorrall opac, tanta d'ombrel·la roja saltant de vinya
10 en vinya, tanta de mel i de neu espesses embotades
a les calmes del moll, com quan avui tornaves, Eugè-
nia, d'un exili de segles, escumosa de sabons bore-
als, a la gropa nocturna d'un búfal.

Test.: ε E *DAR OC2*

T	<i>a mà</i> ε
4	daurats] vermells ε <i>a.c.</i> E <i>m.</i> ε <i>d.c.</i> i] <i>m.</i> ε <i>d.c.</i>
5	L'hem ε E
9	cedra, ε E <i>c.c.</i>
11	endurits,] històrics, ε E
12	galletes ε E <i>c.c.</i>
13	i piles] piles <i>m. prob.</i> ε <i>a.c.</i> E <i>a.c.</i>
14	el cerer] els cerer ε <i>a.c.</i> E <i>a.c.</i>
16	sous ε E ells] <i>m.</i> ε <i>a.c.</i> E <i>a.c.</i>
19	per] per a E <i>c.c.</i> no <i>m.</i> ε <i>a.c.</i> E <i>a.c.</i>
23	i han] hi han E <i>a.c.</i>

5. *la Festa*] La festa major de Sarrià, que és on versemblantment cal localitzar l'acció d'aquesta prosa, se celebra el primer diumenge d'octubre.

6. *la noia del cansalader*] A la *Nota autobiogràfica* (p. 5) Foix diu que «amb botiga parada al carrer Gran hi havia [...] un cansalader», que no figura a l'*Anuario Riera* del 1899.

6-7. *cuixaferma*] Sobre aquest tipus de composició, *V.* 47: n. 6-7.

12. *galletes – galledes*] La tinta del retolador del corrector no deixa veure si abans Foix ja havia fet l'esmena. De tota manera, la forma *galleta* és viva en el tarragoní, el tortosí i en algunes zones del nord-occidental (*V. DCVB*, vol. vi, p. 149).

14. *el cerer*] El pare de Foix tenia una cereria, emplaçada on actualment hi ha l'aparador gran de la pastisseria vella (vegeu-ne un dibuix a *Tibidabo*, gener-febrer 1986, p. 5; reproduït ara a *Cinc rutes*, p. 176). L'*Anuario Riera* del 1899 el situa al número 48 (actual 57) del carrer Major.

14-15. *la vídua de l'herbolari*] *V.* 181: n. 19.

23. *coll de Finestrelles*] *V.* la nota a 69: 14-15.

Els forasters emplomissats

A mig matí han arribat uns extravagants forasters amb la cara i la veu estrafetes. Precedien un carro d'obres tirat per un tronc de mules amb guarniments daurats i florejats com si fos la
5 Festa. L'han descarregat, amb presses, a la cantonada on la noia del cansalader, ventruda i cuixafirma, pren la fresca quan ve l'estiu mosquer i mandrós. Jo, com sempre, polia, combinava i enganxava trossos perduts de melis, de caoba i de cedre,
10 en un cap de taula mal apuntalat. De cop he vist, ací i allà, llargues escales amb engruts endurits, taulons, gavetes, galledes bonyegudes, sacs de sorra, de calç i de ciment, i piles d'obra fresca de bòbila. He suposat que el cerer, el safraner o la vídua
15 de l'herbolari, feien obres. Tots són hàbils a ajustar sous, i ells no s'avergonyeixen gens de dir mots vilans a les mosses garrelles i mogudes. Però els forasters ganàpies han aferrat les escales en terra, i salvant, cautament per no ensopegar-hi, l'ombra
20 d'unes travesses, s'han enfilat al terrat. A la claror de l'hora he vist com el cos se'ls emplomissava, i treien cresta. Han estès els braços de cara a ponent, i han volat, dret, cap al coll de Finestrelles.

- 24 contat] an[a]t a contar ε a.c. E a.c. | Parròquia. ε a.c. E a.c.
 25-26 d'afliccions] d'infortunis ε E
 27-28 —Llegeixes ~ marfonen.] —Llegeixes ~ marfonen. ε E a.c.
 30 llenca ε a.c. E a.c.
 31 ruscs] rucs ε a.c. E a.c. | un] m. ε E a.c.
 32 d'erisipelles ε a.c. E a.c.
 34 siscents ε E c.c.
 35 «Història] història ε E
 35-36 l'infern»,] l'infern, ε a.c. E

31. *En Feló]* Personatge no identificat.
 33. *la font de la Magnèsia]* Una de les fonts de Sant Pere Màrtir, a la serra de Collserola.
 39. *la Filomena i la Sofia]* Només apareixen, al *Diari*, en aquesta prosa. V. 25: n. 9. La Filomena és la protagonista del famós sonet de *Sol, i de dol*, «Au, Filomena, que la mar s'acosta!».

Ho he contat al vicari de la parròquia. A mig dir,
25 m'ha tractat d'insensat, m'ha pronosticat tot d'aflic-
cions i m'ha acusat d'amagar-li diaris verdosos i
herètics al calaix de les casulles. —*Llegeixes massa,*
noi, i els banys de mar allargats et marfonen. El vi-
cari, al qual plauen les viandes savoroses, escatava
30 el socarrim d'una llesca de pa torrat, i m'ha fet en-
flasconar la mel dels ruscs d'En Feló, un que simu-
la l'anacoreta i el guaridor d'erisipeles pels topants
de la font de la Magnèsia. A mig enllestir, m'ha dic-
tat un text en català vulgar del sis-cents amb la
35 «Història del capellà que vol ficar el dimoni a l'in-
fern», perquè no hi hagi faltes. Ara tinc por que no
m'encarregui de llegir-lo a les confesses contrites
del carrer, a les vespres del dimecres de Cendra.
Què hi diran la Filomena i la Sofia tan afrene-
40 llades?

Test.: ε E *DAR OC2*

- 1 si ε E c.c.
 5 jo] m. ε E a.c. | mig] davant ε E a.c.
 7 fardells] enormes, monstruosos fardells ε E a.c.
 8 micrografia] micologia ε E
 9 nupcials. Però ε E
 9-10 els capciosos E d.c. *DAR OC2*] alguns capciosos ε E a.c. els *DIA*
 13 d'aquell indret.] de l'indret. ε E a.c.
 14 alps ε E c.c.
 18 dubto,] vaig dubtar gens, ε d.c.
 19 emprades] usades ε E a.c.
 20 com] m. ε d.c.
 21 exhibició] paorosa exhibició ε E a.c.
 22 país.] país abandonat per tots. ε E a.c. país, abandonat per tots. E d.c.
 22-23 algú] d'algú *prob.* ε a.c. E a.c.

6. *l'avinguda que va de riu a riu de la ciutat*] La Gran Via de les Corts Catalanes, de Barcelona?

9-10. *alguns capciosos* (ε E a.c.) *els capciosos* (E d.c. *DAR OC2*) *els (DIA)*] Restitueixo la lliçó de E d.c. i *DAR* perquè no fa l'efecte que la supressió de l'adjectiu sigui obra de Foix.

*La meva descoberta
dels mobles hipnagògics*

No, això sí que no. Que no! Que no pot pas ésser! M'ho he dit jo mateix. Encara no havien tocat les set del matí, que és quan els mots floreixen, granen o maduren instantàniament.

5 Els fets són els fets, i jo n'era testimoni: al mig de l'avinguda que va de riu a riu de la ciutat hi havia uns fardells tan alts com els palaus on els ostensiblement reeixits practiquen la micrografia en llurs secretes cambres nupcials, però no tant com els capciosos gratacels.

10 Els fardells, arrengrerats, afillerats, ocupaven ben bé tota l'amplària de la via central. Mirats en perspectiva, modificaven del tot l'estètica urbana d'aquell indret. Evocaven l'Egipte amb les piràmides? Uns Alps crepusculars? Una necròpolis

15 dels temps fabulosos amb fingits personatges? També als passeigs laterals hi havia centenars de fardells arrengrerats arran de les voreres. Eren, no en dubto, els autos coberts amb lones d'idèntic teixit que les emprades per als bolics centrals, però

20 sense marcar les formes. Em creia sol, com abandonat i enganyat en aquella exhibició de fardams; i exiliat al meu propi país. De sobte, vaig sentir al-

- 23 tot guaitant-me,] que em guaitva ε E *a.c.*
 26 més ε E *a.c.*
 27 cases] casasses ε E *a.c.*
 28-29 carrers ε E *a.c.*
 29 d'haver] haver ε E *a.c.*
 32 ronc] unànimе ε E
 39 fàbules ε E *DAR OC2*] faules *DIA* | trameses. ε *a.c.* E *a.c.*
 42 fardell] fardell central ε E *a.c.*
 44 orejat,] crític, ε *a.c.* E *m.* ε *d.c.*
 46 document ε E *a.c.*

29. *haver – d'haver*] V. 7: n. 3.

34. *tempestat*] Al marge de E, Vallverdú qüestiona: «tempestat?».

39. *faules*] Diu Vallverdú al marge: «fàbules?», d'on entenc que si *DAR* sortí amb «fàbules» és perquè Foix així ho va voler. Calia, doncs, desfer el que probablement era una esmena del corrector de *DIA*.

gú que reia, tot guaitant-me, i que potser em coneixia. Miro enlaire: increïble. Terrats, terrasses, balcon
25 cons i finestres eren plens de gent. Milers de veïns ajustats, premsats, sense cabre-n'hi cap més, ocupaven els espais lliures de les cases i dels palaus; tota la ciutat, vaig creure jo. Però ningú pels carrers, que aparentaven d'haver estat abandonats
30 feia anyades. Quan els aglomerats ciutadans es van adonar que els mirava, la riallada va ésser comuna. Era un riure col·lectiu, com el bram ronc dels espectadors en un camp d'esports, estentori, retrunyidor; un riure de tempestat dalt la muntanya. Jo,
35 tot sol en una pista morta, intrigat i gairebé petrificat, era com l'adolescent que descobreix per primer cop la presència d'altri i n'aprèn, estupefacte, les indigents històries, els prodigis fossilitzats i les fàbules mal transmeses. Tot és, potser, mentida i tot
40 podria ésser meravellosament veritat. Quan ja les riallades eren un temporal desfet i m'hi acostumava, vaig notar que al peu de cada fardell hi havia un escrit. Hi deia, en meritòria ortografia i en català refregat i orejat, que el fardellàs contenia no so-
45 lament el mobiliari propietat del ciutadà el nom del qual figurava a la capçalera del document, sinó també la roba i els estris de totes utilitats. I, encara, les pintures, les escultures i els gerros raconers

- 51 paraigüera. Milers] paraigüera; que mils ϵ E *a.c.*
 52-53 honestament despullats,] honestament nus ϵ *a.c.* E *a.c.* mal vestits ϵ *d.c.* honestament nus, E *d.c.*
 54 riallers ϵ E *a.c.*
 55 I] Però, i ϵ E
 56 cuita-corrent, ϵ E
 57 que em recordaven] com ϵ E *a.c.* | ferellons ϵ E *a.c.* farellons E *c.c.* DAR OC2
 58 de] a ϵ E | tirrena. ϵ E *c.c.*
 59 de casa] també ϵ E *a.c.*
 60 bolics] fards ϵ E
 61 l'inventari ϵ E *a.c.* l'inventari, E *a.c.*
 62 abadesses ϵ E *d.c.* | sacristies ϵ E *c.c.*
 63 temples.] convents. ϵ *d.c.*
 65 tots] *m.* ϵ E *a.c.* tots, E *d.c.*
 70-71 licorosa ϵ E
 73 algú, ϵ E

57. *ferellons* (a) – *farellons* (b) – *farallons* (c) És una mostra que l'estudi de l'evolució de les variants foixianes és també l'estudi de la normativa lingüística del país. (a) és un d'aquells casos típics del poeta de vacil·lació en l'escriptura de /ə/ sobre el model de (b), que és el que prescriu la primera edició del *DGLC* (1932) i la quarta del *DOrt* (a les tres primeres no apareixia). La substitució per la definitiva (c) —en coherència amb l'ètim (*V. DECLC*, vol. III, p. 884)— es va fer a la quarta edició (1966) del *DGLC* (*V.* l'«Advertiment» d'aquesta, p. XXII, n. 1). És raonable que, el 1970, quan Vallverdú va corregir el mecanoscrit E, el corrector no disposés encara d'aquesta nova edició, perquè si no, cal suposar que hauria esmenat el definitivament normatiu *farallons*.

amb llurs palmàcies. És a dir, que als habitants de
50 l'avinguda els havien buidat cambres i estances
sense deixar-los ni la terrissa paraigüera. Milers de
ciutadans eren obligats a romandre a casa, honesta-
tament despullats, a la intempèrie, amb els braços
plegats i severament i inflexiblement riallers, i for-
55 çadament rients. I a casa meva, doncs? Hi he anat
cuita-corrents, tot vençant insòlits i inesperats obs-
tacles, que em recordaven els farallons i els esculls
de la mar Tirrena. Ja d'arribada, constato que el
fet també s'hi havia esdevingut. El carrer de casa
60 era un inesperat museu de bolics i de fardells, amb
un escrit al peu de cadascun amb l'inventari mi-
nució, com el de les abadesses, de les sagristies
de llurs temples. He mirat enlaire, als terrats, als
balcons: no hi havia ningú. Els havien enfardellats
65 tots plegats amb el mobiliari, el cotxe, les motos i
les bicicletes. He entrat a casa: no hi havia ni els
empaperats. He provat de fer llum, però tot just si
tenia un lluquet que ha fet un instant de claror.
Però una altra claror, com eixida de la primera,
70 suau, delicada, persuasiva, tolerant, gairebé lico-
rosa, m'ha fet veure allò que els somnis diürns ens
neguen massa sovint. Al cancell, a la saleta, a la
sala gran, a la biblioteca, als dormitoris, algú —qui,
oh déus hivernats i domèstics?— havia decorat i

- 78 forjats ε E
80 més a] a ε E *a.c.*
81 en] *m.* ε E *a.c.* | la] llur ε E *a.c.*
82 l'esveltesa] llur esveltesa ε E *a.c.* | el] llur ε E *a.c.*
85 l'estil] el ε E *a.c.*
86-87 inèdites i convulses] celestes ε E *a.c.*
88 vexants] sàdiques ε E
88-89 riellades *prob.* ε E *c.c.*
91 escrupulós ε E | mobles ε E *a.c.* | la real,] llur celeste, ε E *a.c.*
-

75 moblat cambres i estances amb taules, calaixeres,
cadires i llits obrats amb metall blanc, amb fila-
ments trenats com els mobles estivals i jardiners,
divinament forjats, no pas acadèmics ans bé origi-
80 nals, purs i concrets, amb límpids i subtils entre-
llaçats, nerviosos i harmònics ensems. Com més a
prop hi era, més els dibuixos en descobrien la fe-
cunda elegància, l'esveltesa i el refinament. Llur
bellesa immediata es concretava com més m'hi
acostava. Si feia memòria dels vells estils i compa-
85 rava, l'estil dels mobles d'ara els resumia enginyo-
sament tots, sense assemblar-s'hi gens. I amb inè-
dites i convulses filigranes. En el tràgic silenci del
meu carrer, passat el record de les vexants rialla-
des dels veïns de la gran avinguda, vaig viure el
90 bell i el moment. Quan vaig tocar amb dit lleuger
i escrupolós els mobles, en vaig descobrir la real,
efectiva i definida immaterialitat.

Test.: ε E *DAR* (*PJ*²) *OC2*

- 1 gavinet. ε E *a.c.*
- 2 Torre] cala ε E | Farella, on ε E *a.c.*
- 4 lunar, ε E *a.c.* | dels] de set ε E *a.c.*
- 8 venen ε *a.c.* E *a.c.*
- 10 troben ε E
- 11 gavinet ε E *c.c.* ganivet E *d.c.*
- 12 cercàvem ε E *a.c.*
- 15 moll, ε E *a.c.*
- 21 Recramat ε E *a.c.* | afinat] afilet ε E *a.c.*
- 22 pascals, ε E *c.c.*

11 gavinet *DAR* → ganivet *PJ*

2. *cala – torre Farella*] El canvi de «cala» per «torre» a les proves d'impressió és una mostra de la manipulació que pot sofrir un topònim en mans del poeta. A la badia del Port de la Selva, passada la punta de S'arnella, de camí cap a Llançà, hi ha la Farella, «a la platja de la qual hi ha un pou d'aigua potable» (*La Costa Brava*, p. 357), que no sé fins a quin punt pot convenir amb la que s'esmenta en el text.

7. *el riu*] No hi ha prou elements al text per esbrinar de quin es tracta.

*Ningú no sabia què se
n'havia fet del ganivet*

Ningú no sabia on era el ganivet. Qui el cer-
cava a l'església, qui a Torre Farella —on hi
ha qui assegura que el ganivet hi vaga i hi
serpeja a l'apogeu lunar— pels voltants dels llibres
5 de ciència abandonats a la sorra per quatre cler-
gues desencisats; qui a l'ombra de les panxudes
bótes de vi ranci, encallades al pas estret del riu,
ningú no sap a quina destinació, ni d'on venien, i
que modificaven talment el paisatge que fins i tot
10 els nadius s'hi trobaven estranys. El ganivet —l'an-
tic coltell medieval— i el gavinet oscat i rovellat
dels valents descordats que tots cercàvem, era més
aviat un ganivetàs amb molta d'història i d'inicia-
tives pròpies. Navegava pel riu, de nit, s'hi cabus-
15 sava tot fent petar ostensiblement la molla, es des-
cloïa com una flor de mar si feia celístia i reflectia
a les pregoneses del seu temible acer tants de mi-
llers d'estels defallents a les primícies del setembre
muntanyà. Conten que pescava en els paratges
20 més insegurs de la ribera, adreçat i hostil als ra-
mats de tot bestiar. Recremat pel sol i afinat per la
lluna en les augustes nits pasquals, el ganivet que

- 26 viril ε E *a.c.* | ataca i] ataca, ε E *a.c.*
27 brau] toro ε E *a.c.* bou E *a.c.*
29 avall ε E *a.c.*
30 parc;] parc ducal; ε E *a.c.*
35 /+++/ entraven ε E
36 hostals,] cafès, *prob.* ε *d.c.* | n'assenyalava] els n'assenyalava ε *d.c.*
38 esquerra ε E *a.c.*
41 suïcidat ε E
44-45 d'una ~ bizantí.] d'un temple bizantí. ε *a.c.* E d'una singular torre fluvial /amb asp[ecte]/ d'aspecte bizantí. ε *d.c.*
-

amb tant de delit cercàvem, tantost fa olor de fruita camosa, tantost de tripa de vedell, ara de peix
25 fresc, ara de polpa de garota, adés d'olis mal refinats. Creix, viril, quan l'adversari ataca i sagna com un brau provocat amb engany i assassinat a l'arena. Acluca els ulls complaent quan emigren
carretera avall, amb frisança d'oratge, les fosques
30 florasses del parc; o els obre, delirant, quan les tempestes de passat migdia lleven de l'aigua exèrcits d'encaputxats de tota confessió ramificada. Què se n'ha fet? Qui l'ha espiat? Qui l'ha guaitat? Qui l'ha vist? Qui l'ha reconegut? Qui l'ha tocat?
35 Quan, desesperançats, els cercaganivets entraven a llurs hostals, una veu robusta n'assenyalava la presència. El ganivet era allà mateix, davant un mirall fora mida que tapava tot l'angle esquerre del tombant més boscós del riu. Consumia les darreres
40 pròpies clarors centellejants, corbat pels sofriments i atent a la mort. S'havia suïcidat. Al fons del mirall podia veure hom uns personatges que trencaven, sense presses, molt a poc a poc, els vidres de les rosasses i dels finestrals d'una singular glorieta
45 fluvial d'aspecte bizantí.

Test.: ε E *DAR OC2* [*MH*]

- 3 garotes] meduses ε E
6 vermell, vetes i] amb vermells ε E
11 arrels] estels ε *a.c.* E *a.c.*
14 recents,] nous, ε *a.c.* E *a.c.*
17 tancades] extremes ε *a.c.* E *a.c.* | nodreix el flam] venta el foc ε *a.c.* E venta el flam ε *d.c.*
-

T. *Natàlia*] V. 25: n. 9

Hi ets o no hi ets, Natàlia?

L'hi havia vista i no hi era; l'hi veig encara però el cor em diu que no hi és. El paravent, amb garotes i estrelles de mar pintades, és davant meu, allargat a l'infinit, amb centenars de bastidors on ella es muda i s'amaga, o s'exilia —cep de tardor, cel vermell, vetes i estrats de negres torbadors, canya d'estiu dreta, i sibil·lina en el cant, arbre de pluja amb perles als turmells, falguera amb polsim d'alba i boira a les mans. Hi ets o no hi ets? És que envernisses els armaris on amagues perruques de mig temps? Poleixes arrels amb tristeses de duna? Adobes porcellanes amb arbres desviats del camí? A cada bastidor del paravent, el teu nom juga amb els teus llavis recents, i els focs follets dels aiguamolls els il·luminen. Digues, Natàlia qui és ara el qui, cada nit, cala focs a les platges tancades i en nodreix el flam amb tu?

Test.: ε E *DAR OC2*

- 1 dogmàtic ε E *a.c.*
 4 cap d'amunt ε *a.c.* E *a.c.*
 9 benestrucs ε E *c.c.* | infurtunis. ε E
 10 avis ε E | una] té una ε *a.c.* E *a.c.*
 11 les vistes] els paisatges ε E *a.c.* | mira] veu ε E *a.c.*
 11-12 els mateixos. ε E *a.c.*
 12 inèdits, ε E *a.c.*
 12-13 Algunes simulen] Alguns aparenten ε E *a.c.*
 19 volts i giravolts] meandres ε E
 22 cua-dret, E *d.c.* *DAR*
 23 hi] jo hi ε E *a.c.*

Sobre el sentit d'aquesta prosa i la seva datació V. la nota introductòria a 136.

T. *Torremoresca*] No he sabut esbrinar el correlat real del topònim.

1. *maldentat i boca-rugós, cua-dret – cuadret*] Sobre aquest tipus de composició, V. 47: n. 6-7.

El bufanúvols de Torremoresca

El dogmàtic, amb manegots, maldentat i boca-rugós, veí del poble, ha volgut que jo tragués el cap per una finestra extrema, sota terrat, d'una casa molt alta que hi ha al capdamunt del carrer. El dogmàtic creu que només ell ensolca i
5 capeix, i que els altres som uns patumots curts de gambals. No sap que els del meu poble hi pugem i hi guaitem cada vegada que els vents anuncien que s'acosten fets benastrucs o infortunis. Aquella
10 finestra té, i ja ve dels temps dels avis, una singularitat: les vistes que un hi mira no són mai les mateixes. No pas que siguin inèdites, qui ho ha dit! Algunes simulen la reproducció de paisatges pintats com a fons, en taules i retaules, amb personatges
15 importants, fingits o fabulosos; d'altres evocuen gravats antics amb castells murallats i torres massisses, estintolats al flanc de puigs aguts amb espadats i ocellots de mal fiar. O bé rius que vénen de lluny, amb volts i giravolts ombrats per espesses
20 arbredes, amb microscòpics personatges primparats que es passen secrets o que aparellen un bot fluvial tocant a un pontarró, amb un gos cuadret, per testimoni. Més d'un cop hi he vist, i m'hi he

- 35 historiats.] fredolics. ε E
37 he] jo he ε E *a.c.*
38 per] per a ε E *c.c.* | la singular finestra,] les finestres, ε *a.c.* E *a.c.* | ell ε E *a.c.*
39 maravelles ε *a.c.* E *a.c.*
44 Doncs ε E *a.c.*
48 llunyanies.] llunyanies, /darrere uns/ ε E
-

complagut, aurores boreals, en negre i blanc, amb
25 llapissades vermelles, talment com jo, de noiet, les
acoloria; frèvol miratge tropical amb palmeres i
camells esvaïts; pluges d'estels amb muntanyoles al
carbó al fons de tot; oratges amb llamps i llampecs,
i embarcacions amb els pals trencats i les veles
30 esquinçades, davallant per un abisme d'aigües, i,
sobretot, pluges i vents per a mi gloriosos, amb
vil·les solitàries amb els balcons i les finestres seve-
rament tancades, foscs dins la foscor ufanosa d'uns
jardins amb evidents sortilegis. O poblets llunyans
35 amb campanars amb parallamps historiat. No: el
dogmàtic del poble, que diu, prediu i conjectura,
no hi veu més enllà de les ulleres. Quan he tret,
per complaure'l, el cap per la singular finestra, ell,
gelós del nostre món de meravelles, ha dit que hi
40 veia terrats amb goteres i andròmines de mal clas-
sificar, xemeneies tortes i fumades amb sarganta-
nes enfiladisses, colomars amb cries d'esparvers,
galliners amb gosses paridores i una serralada al
fons amb més clarianes que bosc. Doncs, no: Era
45 la plana d'un país de masos, a l'hora baixa del mar,
amb feroços guerrers plantant banderes negres als
castells i a les torres de les muralles i cobrint amb
draps, espessos de lívides colors, les llunyanies.
Avançaven plegats, com de plom, negrencs sota els

- 53 junyits] feroços i junyits ε *a.c.* E *a.c.* rudes i junyits ε *d.c.*
 54 espessos, ε *d.c.* | pallids ε E *c.c.*
 55 estels, ε *a.c.* E *a.c.*
 55-56 miralla, ε E *DAR*] muralla, *OC2 DIA*
 56 esferes ε E *a.c.*
 57-58 Torremoresca ε E *a.c.*
 58 bategaven ε *d.c.*
 61 amorosit, ε E

50. *miriac*] *V. 95*: n. 19.

alallargs] Sobre aquest tipus de composició, *V. 47*: n. 6-7.

55-56. *miralla – muralla*] Sens dubte fa més sentit la primera lliçó que no pas la darrera, segons l'accepció que li dona Balari i que recull el *DCVB*: «Talaia, torre de guaita, segons Balari Orig. xxx i 286» (*DCVB*, vol. vii, p. 445).

50 cascs d'or amb muriacs alallargs i atents, per cime-
ra. Tot era un feix de negrors ben travades i un crit
fratern amb polsim de xaloc. Tot era sal a les mans
dels qui mirem i veiem. Quan els guerrers, junyits
sota bambolines amb núvols espessos i pàl·lids, i
55 solitaris estels eren quasi a tocar de la nostra mira-
lla, hi ha hagut una aparició. Cinc esferes, grosses
com la lluna quan surt, al ple, darrere Torremores-
ca, palpitaven a mig cel. Eren com de vidre sense
ésser-ho, amb colors de medusa fondalera i dego-
60 tant increïbles rosades. Guerrers, terres i mars,
amorosits, han cedit amb remor de falcons quan
s'ajoquen, a la nit venturosa. El dogmàtic, llibresc i
criticastre, no s'ha adonat de res.

Test.: ε E DAR (oDAR1) (OM) OC2 [MH JU LC

3	monges] serves ε a.c. E a.c. Serves ε d.c. E d.c.
7	cinema,] cinema, a les vitrines, al taulell, al soterrani, ε a.c. E a.c. ball,] ball, a la cotxe- ra, ε E
9	passeig,] carrer del Pecat, ε E
12	ample, ε E
15	Francesca,] Anneta, ε E Francesa, DAR
<hr/>	
15	Francesa, DAR → Francesca, oDAR1
<hr/>	
11	caràcters DAR → caràcter OM
12	ampla, DAR → ampla OM
13-14	Amb ~ donada... DAR → m. OM

Per Salvador OLIVA (*Mètrica catalana*, Barcelona, Quaderns Crema, 1980, p. 12-14), «no costa massa de veure que aquest poema “en prosa”, malgrat les aparences tipogràfiques, no és res més que un seguit de versos amb distribució accentual regular».

2-9. *el campanar ~ del passeig*] Enumeració de llocs de Sarrià i els voltants:

2. *el campanar*] V. 14: n. 6.

l'escola] L'Escola Municipal de Sarrià, situada als núm. 26-28 del carrer del Clos de Sant Francesc (*Cinc rutes*, p. 148). L'*Anuario Riera* (del 1899, a la p. 559) el situa al carrer de la Creu, núm. 6, i n'indica el responsable: Salvador Mundi i Roura. Sobre aquest pedagog, V. el comentari a 186: 23 i els textos que s'hi citen.

3. *els bancs de la capella de les monges*] V. 16: n. 13-14.

3-4. *l'hort de l'Oriola*] Indret no localitzat.

4-5. *les estacions de tren de Valldoreix*] Deu fer referència a les estacions del trajecte de Sarrià a Valldoreix dels ferrocarrils de la Generalitat, que hi van arribar durant el segon decenni del s. xx.

5. *les parades del mercat de fruita*] El mercat de Sarrià, obra de l'arquitecte Arnau Calvet, del 1911, ocupa l'illa de cases compresa entre els actuals Passeig Reina Elisenda, el carrer Major, el carrer del Pare Miquel de Sarrià i el de la Parròquia (V. fotografies a *Els Barris de Barcelona*, vol. II, Barcelona, Enciclopèdia Catalana - Ajuntament, p. 278).

6. *la sortida del funicular*] Pel que ha estat dit abans (línies 4-5) sembla lògic pensar que es tracta del funicular de Vallvidrera.

7. *el cinema*] Al·ludeix a l'antic cinema Spring, després Murillo, ja desaparegut, del Passeig de la Bonanova (V. una fotografia a *Els Barris de Barcelona*, vol. II, p. 282).

la sala de ball] V. 22: n. 1.

7-8. *la Casa del Llamp*] Carmen Sobrevila m'informa que s'ha d'identificar amb la casa de Rius i Taulet situada al núm. 64 del carrer d'Anglí. Actualment hi viu una filla de Tomàs Garcés.

8. *la rectoria*] V. 45: n. 45.

8-9. *els fanals del passeig*] Són els fanals del passeig de la Reina Elisenda (V. 14: n. 1 i 7).

10. *en pal sec*] «Caràcter de lletra derivat del romà antic» (Miquel JOSEPH I MAYOL, *Com es fa un llibre: Diccionari de les arts gràfiques*, Barcelona, Pòrtic, 1979, p. 287).

11. *a la romana*] De la lletra rodona —«lletra dreta de forma circular»—, també «se'n diu romana perquè aquest caràcter es creà a Itàlia i, també per la semblança amb l'antiga escriptura romana» (Miquel JOSEPH I MAYOL, *Com es fa...*, p. 308).

12. *en elzeviria*] O elzeviria: «Caràcter d'estil romà antic introduït el segle XVII per Elzevir». «Són famosos per la seva elegància i la seva llegibilitat» (Miquel JOSEPH I MAYOL, *Com es fa...*, p. 229).

15. *Anneta*] V. 134: n. 8-9.

Francesca] V. 133: 26.

*No m'omplis més de flors:
ja no t'estimo*

Que tu plantis papers per façanes i portes, al
peu del campanar, als vidres de l'escola, als
bancs de la capella de les monges, al portaló
de l'hort de l'Oriola, a les estacions del tren
5 de Valldoreix, a les parades del mercat de fruita, a
la sortida del funicular, damunt les cartelleres del
cinema, a la sala de ball, a la torratxa de la Casa
del llamp, a l'escrivania de la rectoria, sota els fa-
nals del passeig, a la mateixa porta de l'alcova...
10 Que ho escriguis en lletra rodona, o en pal sec, o
bé a la romana, en caràcters d'impremta forastera,
en elzeverià, en lletra molt ampla, o en cursiva...
Amb carbó dur i gruixut, amb guixos exaltats o
amb mangra de color de sang donada... Què hi puc
15 fer jo, Francesca, què haig de dir, si amb els ulls
aclucats ja sé el que escrius: *No m'omplis més de
flors: ja no t'estimo.*

Test.: ε E *DAR OC2*

- 5 Tan ε E *a.c.*
 6 comunal] de comunal. ε *a.c.* E *a.c. m. ε d.c.*
 10 els torrents,] *m. ε d.c.*
 16 col·leòpters ε E *c.c.*
 23 de flòrida boirina.] d'intenses vermellors. ε E

Test.: No he localitzat el mecanoscrit d'aquesta prosa que apareix a la contraportada de l'*Àlbum Foix*.

T. *el mestre*] V. 186: n. 23.

5-6. *el dipòsit comunal de les aigües*] Sota el cim de Sant Pere Màrtir, «hi ha situat un gran dipòsit d'aigua del Llobregat per al forniment de Barcelona» (GGCC, vol. I, p. 441). Va ser construït el 1864 per l'arquitecte Elies Rogent (*Els Barris de Barcelona*, vol. II, Barcelona, Enciclopèdia Catalana - Ajuntament, p. 274, amb fotografia), any en què es van fer també les conduccions d'aigua cap a la vila (FABRE I HUERTAS, *Tots els barris...*, p. 148-149).

6-7. *el Puig de l'ermita*] És el de Sant Pere Màrtir (V. 14: 14).

7. *el Coll*] Deu ser el coll de Finestrelles (V. la nota a 69: 14-15).

8. *el serrat*] Hauria de ser la serra de Collserola (V. GGCC, vol. I, p. 22-23).

17, 18. *alamorts – banyaarronsats*] Sobre aquest tipus de composició, V. 47: n. 6-7.

La calba etrusca del mestre

Com cada dia, hem canviat el cartó que duu enganxat un gravat vell que reproduïx la imatgeria d'un fet bíblic. A mi, d'aquests gravats —en tenim carpetes plenes— m'agrada molt més el paisatge que l'anècdota. Tant si pujo al dipòsit comunal de les aigües, com si enfilo el Puig de l'ermita, tant si m'aturo al Coll d'on veig l'altra vessant del serrat i d'altres secrets i divines sorpreses, com si no em moc de la porxada, els arbres, les atzavares, les rieres, els torrents, les cases i les fumeres, em recorden els gravats bíblics sense llurs complicats i angoixadissos personatges. Hi evoco centaures arrogants amb vesta de duc, andrògins vestits de marquès, molluscs monstres amb potes de comte, ogres amb testa ogival amb uniforme de baró. I, també, coleòpters gegants i drets, amb cap de congressista i alamorts, que fan cua espessa per a adorar el vampir, i cots i banyaarronsats, descalçar la vampiressa per a besar-li el dit gros del peu. I tot sota un cel groc, voltats d'una mar groga per on naveguen, escassos, negres navilis de bandera negra, i naus de forma d'ull nafrat, sense pilot i encerclades de flòrida boirina. Si acluco els ulls, jo

29 bust] cap ε a.c. E a.c.

28. *els Estudis*] V. 186: n. 23.

29. *Minerva*] Deessa romana identificada amb l'Atenea grega, que presideix tota activitat intel·lectual, sobretot l'escolar (Pierre GRIMAL, *Diccionario de mitología griega y romana*, Barcelona, Paidós, 1981, p. 358).

mateix hi passejo —o hi navego!— com un minyó
25 que empaita el vent, i contempla com passa un vol
de grius, sense cap dany, damunt un cràter bullós
amb fúria de foc. Si els obro, foll de no sé pas qui-
na licor, torno als Estudis, i poso una roja gorra frí-
gia al bust de la deessa que imita Minerva, darrere
30 la calba etrusca del senyor mestre.

Test.: ε E DAR (MA) OC2

- 1 tot] ell ε d.c.
- 2 milles] quilòmetres ε a.c. E a.c.
- 3 oriental,] fluvial, ε E
- 4 embarcació] goleta ε E a.c.
- 5 esbotzada,] estavellada, ε E
- 11 tot sol] m. ε d.c.
- 14 Hípic, ε E
- 15 els mateixos,] m. ε a.c. E a.c.
- 16 passin ε E
- 19 guspines] espurnes ε d.c.

Test.: No he pogut localitzar el mecanoscrit d'aquesta prosa exhibit en facsímil a la contraportada de l'*Àlbum Foix*.

1-15. *Veure ~ gaire]* La comparació d'aquesta prosa amb un fragment de la carta que Foix escriví a Josep Obiols el 28 de juliol de 1927 posa de manifest la riquesa de matisos de la creació i recreació foixiana de la realitat, per tal com, a través d'un mateix procediment («veure qui passa») arriba a dos textos d'estils, tons i intencions ben diferents (*Foix-Obiols*, p. 255-256): «[...] l'oliàire passa amb un carretó inverossímilment petit traginant dos barrils d'olives i amagant el pèl de la barba entre la cua del ruc, [...] Passa, en el seu Buick, el Dr. Garcie Die i em fa una solemne barretada, passen les catorze noies Muntadas amb el trajo d'ara fa dos estius que encara els està bé; passa en samarreta i bragueta obert, l'home que fa el glaç a la plaça-mercat, re-negant en valencià i gratant-se la nuca; s'encalla, davant mateix de la botiga, en un tros que fa quinze dies que van desempedrar i no hi han tocat més feina, un camionàs amb matrícula de Sant Just: renega el xofer, blasfema el descarregador i les dues germanes de mossèn Ignasi, amb provisions de pa i vi al braç, fan, ostentosament, el nom del pare [...]»

11. *sol i ple de dol]* No pot ser una casualitat: l'indici mena a pensar que aquesta prosa és, realment, posterior a *Sol, i de dol*, o, com a mínim, al moment d'escriptura del sonet que donà nom al cèlebre llibre de versos (que segons confessà el poeta a Joan Gili en carta del 14 d'abril de 1948, «data de 1928»; V. GUERRERO, *Foix*, p. 346 i n. 9).

14. *el Club hípic]* Hauria de ser el Real Polo Hockey Club de Barcelona, instal·lat el 1917 a l'antiga propietat de can Balasc, on el 1929 es construï el recinte conegut com a «Piscines i Esports» (*Els Barris de Barcelona*, vol. II, Barcelona, Enciclopèdia Catalana - Ajuntament, p. 261).

Em ve sempre de nou

Veure el qui passa amb la gaveta al cap, tot sol i a ple Sol, com si jo fos a milers de milles de distància, en un port oriental, a la proa d'una embarcació de nom borrós, i sense destina-
5 ció; veure el qui passa amb una porta esbotzada, i com l'arrossega, irat, i blasma el tot amb mots grossers, com si jo vagués lluny, i més lluny, per un bosc d'espantalls, sense llança ni llàntia; veure
10 el qui porta sacs de cendra a la carreta, coberts amb xarxes velles de mal apedaçar, i riu, de tant de riure tot sol i ple de dol per la mort de l'amada, com si jo fos el qui amanseix animals fabulosos en un comal de mal trobar, molt més enllà dels camins que menen al Club hípic, no em sorprèn pas
15 gaire. Però que els mateixos, ara l'un, ara l'altre, a les frescasses de tardor, passin, fa segles, carregats amb cuirs, metalls, carburs o xeixa, com si jo fos el penjat a la forca, a l'altra vora del llac, voltat de draperies foradades i socarrimades per les guspies
20 dels focs boscats, em ve sempre de nou.

Test.: ε E *DAR* (*oDAR1*) (*OM*) *OC2*

T	<i>a mà</i> ε
3	he] hav[ia] ε <i>a.c.</i> E <i>a.c.</i>
7	vagó-llit, ε E <i>a.c.</i>
9-10	davant] al davant, ε E
11	de mar] <i>m.</i> ε <i>a.c.</i> E <i>a.c.</i>
11-12	simulen ε E de, ε E
13	tricomies ε E <i>DAR</i>
15	cicatrius.] inguaribles cicatrius. ε <i>a.c.</i> E <i>a.c.</i> s'hi aguanta] s'hi aixeca ε <i>a.c.</i> E <i>a.c.</i>
17	de la qual ε E <i>a.c.</i>
18	circulars. De] circulars, que de ε <i>a.c.</i> E <i>a.c.</i>
19-20	llur diàmetre minva] de menys diàmetre cadascuna ε <i>a.c.</i> E <i>a.c.</i>
21	s'afina] minva ε E <i>a.c.</i>
23	ample ε E <i>c.c.</i>

12	dees <i>DAR</i> → deesses <i>oDAR1</i>
16	d'obra, <i>DAR</i> → d'obra <i>oDAR1</i>
23	Oh, <i>DAR</i> → Oh <i>oDAR1</i>

13	tricomies <i>DAR</i> → tricromies <i>OM</i>
15	s'hi aguanta <i>DAR</i> → s'aguanta <i>OM</i>

Test.: No he pogut localitzar el mecanoscrit solt d'aquesta prosa que cita Vallcorba a la seva edició de *Darrer comunicat*, p. ix.

La imatge sobre la qual es basteix aquesta prosa recorda molt *La gran torre* de De Chirico, del 1913 (V. una reproducció a Pere GIMFERRER, De Chirico, Barcelona, Polígrafa, 1988, núm. 10): «una ampla llosa» (línia 10), «un altíssim pilar d'obra» (15-16), «sis plataformes circulars» (18), «llur diàmetre minva de baix a dalt» (19-20).

La casa del rei

No era pas ben bé com m'havien dit, el casal del rei; ni tampoc no era allà on jo l'havia imaginat. Sempre he cregut que els albergs reials eren als afores, enmig de frondosos jardins, amb cascades i brolladors d'aigua en airejades perspectives, eclèctics d'estil, amb suggerències de vagó-llit amb puntes i randes entre narratives i emfàtiques i amb els talons del calçat arcaics i epistolars, massa grans. L'hostal del rei que ara tinc davant és bastit damunt una ampla llosa, en un cap de roca de mar de punta afilada. Les boires hi simulen, de tant en tant, dees amb pijames borrascosos en un fons de tricromies colonials, amb ulls criolls, dagues desembagulades i testaments amb cicatrius. Al bell mig de la llosa s'hi aguanta un altíssim pilar d'obra, de prop de cent metres, a l'interior del qual una sòlida escala de pedra del país porta a sis plataformes circulars. De l'una a l'altra mantenen la mateixa distància però llur diàmetre minva de baix a dalt. El conjunt és, plàsticament, reeixit; s'afina amb regularitat, però tot i tothom hi roman a la intempèrie. Ja a la recerca del rei, arribo a la primera i més ampla plataforma. Oh, sor-

- 27 descobrir] aclarir ϵ *a.c.* *E a.c.*
 28 justifiquessin llur] en justifiqués la ϵ *d.c.*
 29 confessar-ne l'únic] confessar llur únic ϵ *a.c.* *E a.c.* | rei] *m.* ϵ *a.c.* *E a.c.*
 30 l'hermètic ϵ *E a.c.* | el] els ϵ *a.c.* *E a.c.*
 30-31 rellotge-pulsera ϵ *E c.c.*
 32 polsaguera ϵ *E c.c.*
 38 ni finestres] finestres ϵ *d.c.* *E d.c.*
 39 personatges ϵ *E* | ajustades ϵ *E a.c.* | pitjades ϵ *E a.c.*
 40 el] llur ϵ *E a.c.*
 41 per] per a ϵ *E c.c.* | ferse *DAR*
 42 per] per a ϵ *E c.c.*
 45 desconectades, ϵ *E c.c.*
 48 coven] fermenten ϵ *a.c.* *E a.c.*
-
- 39 per a *DAR* → per *oDAR1*
 42 taumaturg *DAR* → taumaturg, *oDAR1*
 46 mag *DAR* → mag, *oDAR1*
-
- 38 balcons, *DAR* → balcons *OM*
-

presa! L'ocupen milers de persones de tots sexes,
25 braços plegats, mirant-se i observant-se els uns als
altres, estranyats de conèixer-se sense saber qui
són, capficats com si meditessin per descobrir raons
que justificuessin llur presència a la plataforma
sense confessar-ne l'únic propòsit: veure el rei de
30 qui tant parlen, l'hermètic, i el seu singular rellot-
ge-polsera desespinat, cru i sangós. M'ha costat
vents i polseguera d'arribar a la segona plataforma,
amb la mateixa escuma amb pedruscall de terrissa
arrodonida i centenars de persones callades, tot es-
35 piant-se i esperant l'hora d'ésser rebudes pel rei,
el somnàmbul amb cucurull sense crustacis a la
testa i sense resines a les mans. Ja al terç replà,
també sense portes, balcons, ni finestres ni teula-
da, dotzenes de personatges, ajustats i pitjats per a
40 no estimbar-se, mantenien el metabolisme amb els
ulls tancats per no fer-se por ells amb ells i sospi-
rant per contemplar el rei, el taumaturg que passa
els capvespres afilant ametlles pelades amb coltell
d'or. La quarta plataforma, ja d'un diàmetre exigü,
45 bull de gents desconnectades, amb eines monòto-
nes a les mans, frisoses de conèixer el rei, el mag
que a mitjanit allibera els cavalls que ensinistra el
migdia, i els avia a les cambres de la mar on coven
futures espècies sàviament acoblades. He passat a

- 50 cinquena ε E
 51 emmadellats ε E c.c.
 53 trans plantat ε E a.c. transplantat E c.c. *DAR* | i immatriculat, ε E
 55 filatelist] sigil·lògraf, ε a.c. E | estació] estació de tren ε d.c.
 57 darrere plataforma ε E a.c. | hi] m. ε E
 58 sol i bufat,] primer que tots, ε E
 62 claus, ε E d.c. | butxaques ε a.c. E a.c.
 63 ortogràfics,] cardinals, ε E a.c.
 64 pendul ε E c.c.
 64-65 helvètic ε E a.c.
 65 davant] ben bé davant ε d.c.
 69 forçat] m. ε E a.c. | no pas] m. prob. ε a.c. E a.c.
 70 totes] amb totes ε E | que duc] m. ε E
 71 amb] amb llurs ε E a.c.
 73 em] m. ε E a.c.
 74 plaers ε d.c. | joies ε d.c.
 74-75 vèrtig! ε E

58 l'embriador *DAR* → l'embriador, *oDAR1*
 74 plers *DAR* → plaers *prob. oDAR1*

58 l'embriador *DAR* → l'embriador, *OM*
 60 confites *DAR* → confitades *OM*

74-75. *vèrtig – vertigen*] El canvi es deu a la suggerència de Vallverdú.

50 la cinquena, on provaven de mantenir-se drets d'altres individus emmedallats i enginyosament carregadissos que esperen ésser condecorats de nou pel rei, el trasplantat i l'immatriculat, amb passaport turístic universal que quan es vesteix de colombòfil filatelista a cada estació s'equivoca de
55 comboi.

Quan he arribat a la darrera plataforma, hi he vist, sol i bufat, el rei, l'embruixador amb vastíssims magatzems d'armes i d'altres fruites seques,
60 confites o englaçades. El fred i el brogit dels súbdits que es miren entre ells com si fossin cilindres, amb panys sense claus a les butxaques, i que ignoren els punts ortogràfics, eren ja per a mi un episodi. El rei, amb pèndol com un rellotge rústec i helvètic,
65 era davant meu, plantat damunt la sisena plataforma, la qual té el diàmetre precís perquè hi càpiga ell sol i perquè l'ombra que hi projecta no pengi pels costats i no es rebregui. M'hi he encabít, just, amb un peu forçat fora. El rei, no pas sorprès,
70 m'ha anomenat i m'ha mirat totes les mars que duc al fons dels ulls amb ciclons i mànegues. Amb la punta del ceptre, d'os de faraó, m'apunta al front i em tira, cap per avall, al buit. Oh voluptat dels abismes! Delícies i dolceses, plers i joia del vertigen!
75 He fet creu amb tots dos braços i he planat amb

- 76 veires ~ mans,] veire d'estranya licor a la mà, ε *d.c.*
 82 tivants ε E *c.c.*
 83 portat] fet passar ε E | herètica i] herètica, ε E *a.c.*
 85 béc ε E
 88 Jo,] Jo, m'hi sentia etern, ε *a.c.* E *a.c.* | d'ampolles ~ buits,] de sacs i d'ampolles buides, ε *a.c.* E *a.c.*
 91 on ε E
 95 canarons] carrers ε E *a.c.* canerons E *d.c.*
 100 milicià,] benedictí, ε *a.c.* E
 101 bicicleta, ε E *a.c.*

84-85 torbadors, ~ faences. *DAR* → torbadors. *oDAR1*

91 d'ara *DAR* → d'avui *oDAR1*

95-101 per canarons ~ bicicleta;] *fragment no enregistrat oDAR1*

85 faences *DAR* → faiances. *OM*

78. *sense esquis*] *V. 91*: n. 12-13.

81-82. *la platgeta de S'Arenassa*] «Des de cala Prona el litoral, tancat a ponent per l'altiva massa rocosa de Cap Gros, es decanta sempre al sud i per [...] S'Arenassa [...] s'arriba la platja de Tavallera [*V. 142*: 11]» (*La Costa Brava*, p. 344).

84-85. *on es perden ~ faences.*] No sé com cal interpretar el fet que Foix no llegís, a *oDAR1*, aquest fragment: fou una omisió involuntària o bé conscient? Podem suposar, si això darrer fos cert, que l'esmena estava ja materialitzada al volum que llegia (no figura a cap dels exemplars de *Darrer comunicat* conservats a l'Arxiu Foix)? O responia, senzillament, a la intenció d'abreujar la prosa per no cansar el públic? *V.* el § 6.6.3. de l'«Estudi».

85. *béc (ε E)*] *V. 30*: n. 5.

èxtasi i amb veires d'estranyes licors a les mans, davallada avall. He tocat en un riu, i m'hi he posat volenterosament, sense esquís. Era un riu amplísim i pregon, com una mar d'aigües intactes, en un país de no sé pas quin continent, en una diada de mil ventures. He fet el mort, com si fos a la platgeta de S'Arenassa, damunt unes aigües tibants que m'han portat per meandres amb flora herètica i amb laberints torbadors, on es perden i es retroben ocells severs amb bec de velles faences. Tot hi viu i hi guspira amb esclat de gomes i resines, tot hi creix, finestres obertes, tot hi fermenta sense biografia. Jo, marxant d'ampolles i de sacs buits, i de valises desfetes, m'hi sentia etern. De cop, he encallat en una mata espessa, al peu d'un pont antic on, en llenguatge d'ara i mal escrit, deia: «Pont vell dels romans.» Allà mateix hi havia, dreta i esperant-me, una bicicleta amb cromats i dibuixos sicilians. L'he muntada endut per l'esma d'altri, i m'ha dut i fet passar per canarons amb paret espessa de canyes, per camins marcats per altívols xiprers i pels carrers estrets d'una vila on era tot tancat. Al peu d'una plaça porticada, els manillars han frenat i les rodes han cedit. Al portal del davant ha aparegut un personatge mig milicià, mig patge. M'ha ajudat a baixar de la bicicleta; jo havia

102 depressa, ε E c.c.
105 sarcàstic,] irònic, ε E a.c.
106 signat,] m. ε E a.c.
107 EL] LO ε E

104 clauasses. *DAR* → claus. *oDAR1*

envellit. Ha desat, amb misteri i de pressa, la bicicleta en una torre obscura de l'edifici, i ha amagat, no sé pas on, les clauasses. Aleshores, tot cerimoniós, mig somrient mig sarcàstic, m'ha allargat un breu pergamí signat, rubricat i segellat pel sobirà, on diu: EL REI: *No és cap salconduit.*

Test.: ε E *DAR OC2*

- 1 no] *m.* ε E *c.c.* | l'havia ε E *a.c.*
 2 l'embanyada] *la* ε E *a.c.*
 3 es] *em* ε E *a.c.*
 4 l'un ~ l'altre,] *any rere any*, ε E *a.c.* ~ *rere* ~ E *a.c.*
 7 li] *em* ε E *a.c.* | Tot ε E *a.c.*
 8 antics ε E *a.c.*
 9 a més] *encara* ε E *a.c.* | li] *em* ε E *a.c.*
 12 m'ha] l'hi ha E *d.c.*
 13 incrèdul,] *m.* ε E
 17 per] *de* ε *a.c.* E *a.c.*
 22 aixefats ε E *c.c.*

-
1. *Ningú li havia]* Escriu Vallverdú al marge de E: «“no” d'acord?».
 2. *Júlia]* No apareix a cap altra prosa del *Diari*. V. 25: n. 9.
 6. *l'estanquera]* V. 188: n. 50-51.
 10-11, 14. *el fadrí de la impremta – l'impremta]* Si el que explica la prosa té lloc a Sarrià, l'amo de la impremta no pot ser sinó Francesc X. Altés i Alabart, amb establiment al carrer Major (antic núm. 15 segons l'*Anuario Riera*, p. 559 i 560), que edità *La Revista* i els seus «Almanacs», *La Cònsola*, *Monitor*, etc. Mort el pare el 1926, el fill s'encarregà de la impremta, que podria ser el «fadrí» de la prosa.

Abaixeu, si escriviu, les persianes!

Ningú no li havia dit que els anys rejoyenien;
 ni l'embanyada Júlia, sempre tan tossuda,
 quan feia potingues perquè no es fes vell.
 Com si passéssim, l'un any darrere l'altre, de vells
 5 a joves. Me'n vaig adonar no fa pas gaire; un mig-
 dia: la gran de l'estanquera —només té vint anys—
 no li va voler cobrar l'*Almanac de Tots Temps*, amb
 versos i gravats com si fossin antics, i en paper de
 color de casulla morada. I a més li va somriure,
 10 com si fos el canvi. Ho he contat al fadrí de la
 impremta —que surt amb una que té els ulls de
 lotus, amb aigües i fullatge— i m'ha dit que ho sa-
 bia per un llibre. —*Això vol dir que vós, incrèdul,*
afegeix l'impremer, més d'una i de dues vegades
 15 *heu passat fred, de bon grat, al peu de cisternes sense*
ombra, i heu oblidat d'anar al bosc a fer llenya; que
us escapen els trens per massa matinar, i us allar-
gueu via enllà i us perdeu pel bosquet; que mireu bo-
caobert com la pluja es despulla davant vostre, sense
 20 *miraments, i us hi delecteu, però ignoreu de quina*
fusta fan esclops; que embutxaqueu els claus torçats
i rovellats, i els filferros aixafats per les rodes, com si
fossin joiells, i rebutgeu els càndids relloges que us

- 25 d'ell] de vós ε *a.c.* E *a.c.* del vell Canet ε *d.c.* E *d.c.* | conten] diuen ε E | fa] feu ε *a.c.* E *a.c.*
 27 dorm] dormiu ε E *a.c.*
 30 tivants, ε E *c.c.* | —Abaixeu ε E
-

24-25. *ésser jove, de vell, no és pas bo*] Cf. algunes consignes similars a 186: 33 i s.

25. *el vell Canet* (ε *d.c.* E *d.c.*)] V. 45: n. 48-49.

26. *el Pont*] V. 28: n. 2.

En Lleí] Personatge no identificat.

*fan mitja rialla recolzats a les finestres. Ésser jove,
25 de vell, no és pas bo. No és d'ell que contem que fa
passar pel Pont les vaques d'En Lleí amb patins a
les potes i calces vermelles, però dorm a les nits que
les mosses del bar, pit a l'aire i enlaire, planten foto-
grafies allà on crema un fanal, i s'emproven calçats
30 amb mirallets i alcen, tibants, les cames? Abaixeu,
si escriviu, les persianes!*

Test.: ε E DAR (Pj²) OC2

- 5 per] per a ε E c.c.
 11 el Sol] els focs solars ε d.c. | polsaguera ε E c.c.
 12 vila, i ε E
 13 llorers] llorers pasquals ε E a.c.
 18 ulls] uns ulls ε a.c. E a.c. | impiadosos, sectaris] impenitents, parcials ε E
-

La inconcreció dels indrets esmentats al text («camps d'arròs», «el rec», «un puig pinós», «la plana», «la plaça de la vila», «els caps que fan entrada a les arcades», «el camí de la vinya vella») fa difícil la localització de les accions narrades.

T. *l'Antònia dels Estanys* No apareix a cap altra prosa del *Diari*. V. 25: n. 9. El topònim és de localització imprecisa.

2. *Pals* V. un recorregut pel paisatge que Foix havia conegut dels voltants d'aquesta vila a *Cinc rutes*, p. 68-81.

L'Antònia dels Estanys

Ja a punta de dia corria la veu que uns homes de Pals, a la fresca dels camps d'arròs, havien lligat amb cordes noves, de gruix, les xemeneies de les cases, com si les volguessin abatre. Quan el veïnat, sorprès, ha cuitat per afrontar-s'hi, els homes de Pals, vigorosos i taciturns, han saltat el rec, i amb soroll confós de còdols i canyes vinculades, han desaparegut darrere un puig pinós, camí de la plana. Jo i els meus, que acostumem de rondar per les cruïlles dels camins, i que enyorem el Sol i la seva divina polseguera, ens hem arribat a la plaça de la vila i, en un dels caps que fa entrada a les arcades, hem cremat els llorers que adornen els picaportes. Els menestrals de tot ofici i els pagesos han buidat on fos les piques beneiteres. És aleshores que ha passat el fet: l'Antònia dels Estanys ha aparegut coronada de pluges, ens ha mirat amb ulls sense riba ni platges, impiadosos, sectaris i experts, s'ha espolsat les artigues del vestit, ha esfullat les margarides dels genolls, i amb gests de braços, indistints, i veu forta, ens ha amenaçat a convertir-nos en arbre. Havia oblidat, pèrfida, que s'havia compromès a ésser, avui i sempre, la nostra

24 Sort que] Però ε E

missatgera. Sort que els de Pals han tornat aquies-
25 cents i baronívols, han desencordat els fumerals
i, excitats pel so d'actives i invisibles tenores, se
n'han endut l'Antònia pel camí de la vinya vella.
No hem pas tardat gens a veure aparèixer pel cos-
tat de llevant la flor vital i fulgent dels nostres som-
30 nis mentals.

Test.: ε E *DAR OC2*

T	SORTÍEM DE BALLAR DE «LA VIOLETA» ε ~ «LA VIOLETA» E
1	«la Violeta», ε E
3	coci ε E c.c.
7	una anemona ε a.c. E a.c. unes anemones ε c.c. E a.c. unes anèmones E d.c. <i>DAR</i>
8-9	músics ε a.c. E a.c.
9	plegaven,] tornaven, ε a.c. E a.c.
11-12	i, ara ~ contra baix,] i, ara l'un, ara l'altre ε a.c. E a.c. ~ [cornatí, E c.c.] ~ contra baix ε a.c. E d.c.
14	balcó, ε E
15	i,] però ε E
21-22	lluny ~ carreró,] lluny, ε a.c. E a.c.

T. *la «Violeta»*] V. 16: n. 24.

2. *la Madrona*] V. 118: n. 14.

4. *el Passage*] V. 29: n. 9.

18-19. *la Granja*] Indret no localitzat.

Sortíem de la «Violeta»

Sortíem de la «Violeta», érem ja de matinada, i la Madrona s'ha aturat a mirar les primeres lluors de l'alba a l'aigua d'un cossi arrambat a l'entrada del Passatge. S'ha queixat, ja els ulls se
5 li aclucaven, que jo li hagués dit, tot ballant, que la seva pell tenia frescors de gruta i que ara, acotada, els pits se li ufanaven com unes anemones de mar coronades de tentacles. Aleshores passaven els músics, que plegaven, i han obert els instruments com
10 si fossin para-sols estivals, han assajat un pas nou de dansa i, ara el fiscorn, ara el cornetí, ara el contrabaix, i tot fent veure que no s'havien adonat de nosaltres, han saltat el mur i s'han enlairat fosca enllà. Una veïna ha esbatanat el balcó i ha fet com
15 si tirés flors i més flors, i, en veure'ns, l'ha tancat d'una revolada tot dient mots sense lligam com és ara: *Aigües missioneres, els ganuts de Nicaragua, perles esbullades, granelluts i ressentits, a la Granja!*, *clavells emboirats, no tingueu pas por que els*
20 *pengin!* Ho anava a comentar amb la Madrona; però l'he vista enllà, molt enllà, lluny de la sortida del carreró, molt lluny, en una plaça de vila de mar assolellada com a ple migdia, tota inquieta com si

esperés un vehicle. Tots dos ens trobàvem en hores
25 diverses, en indrets distants. Li he fet adéu, amb la
mà; però he comprès que li era impossible de veu-
re'm, com si fos en un altre país. Jo hauria seguit
els músics en llur volada; però m'ha semblat de
sentir la veu d'algú de casa que em deia de pujar
30 el llevat a l'estuba, i he tirat carrer avall.

Test.: ε E *DAR OC2*

T	Les dones pintores ε Les dones amb capes llargues i coturn E <i>a.c.</i> ~ coturn E <i>d.c.</i>
2	amb] de ε <i>a.c.</i> E <i>a.c.</i>
3	murena ε E <i>DAR OC2</i>
8	cremosos ε E <i>a.c.</i>
9	mitjà de] <i>m.</i> ε <i>a.c.</i> E <i>a.c.</i>
9-10	silenciosos ε E <i>a.c.</i>
12	enllestides, ε E
13	veieu ε E <i>a.c.</i>
19	estucs. ε E <i>DAR</i>] estucs <i>OC2 DIA</i>
22	cap-altes, ε E <i>DAR OC2</i>

3. *murena – morena*] V. 114: n. 12.

22. *cap-altes – capaltes*] V. 47: n. 6-7.

*Les dones pintores
amb capes llargues i coturns*

Vam pujar escala amunt. No volíem llegir; no volíem firmar tant de paper amb barba de bruixot i dents afilades de morena. Les dones eren dalt, en una estança amb tèbies clarors coordinades. Dretes, amb molt de gruix de roba, preparaven colors en tines abismals. Ni reien, ni ploraven, ni somreien. Vestien capes llargues de robes teixides amb colors cremosos, i si el vermell hi era exalçat per mitjà de blaus tendres i verds silenciosos, el groc s'hi espessia a poc a poc, amb complaença. Calçaven el coturn com si representessin. Posaven les pintures enllestides en pots extravagants on, gravats al foc i al fred, hi vèieu, figurats, emperadors i papes domadors de serpents, i bous romans de banya cargolada. En provaven el to damunt les portes —com és costum també del qui pinta les barques— d'un passadís privat, i preparaven teles i fustes, oliaven parets, i amb sorra i pols de marbre preparaven estucs. —*Què pintareu?*, els dic. Les dones es movien, calmoses, i si feien un gest, s'ajustava a la idea. Treien les colors de les fosques tinasses amb cullerots gruixuts, i capaltes,

- 27 caleixera, ε a.c. E a.c.
34 planta] penja ε a.c. E a.c. fixa E a.c.
48 tivades ε E c.c.
-

29-30. *el cavall-bernat*] És el conegut procediment de substantivació d'un topònim. No es refereix, doncs, a cap en concret. Tanmateix, com a topònim, el trobem ací i allà; només a l'alta Costa Brava ja en trobem tres: com a illa Meda a l'Estartit, al Cap Norfeu en el golf de Roses, i, a Grifeu, vora la platja de Garbet (V. *La Costa Brava*, passim).

31. *polp*] Forma dialectal de *pop* documentada als Pirineus orientals, Tortosa, València i Eivissa (V. *DCVB*, vol. VIII, p. 745).

sense vessar-ne gens, i n'omplien els pots decorats, amb sàvia diligència. No feien pas cap gest que no
25 repetís un altre gest pensat. I ara alçaven, amb compte, una cama, tot recolzant el cos damunt el marbre d'una calaixera, i la mà esquerra com qui sosté la testa; ara s'eixarrancaven sota la capa folgada com qui fa un bot i encamella el cavall-bernat. Ja una d'elles amb capell d'ala ampla, fosc i
30 clarós ensems com un polp acabat de pescar, tot just quan surt de l'aigua, s'enfila a un tamboret —de potes retorçades per fer més modern—, i planta a la paret un dibuix que jo creia un projecte d'art mural. Ja una altra de les dones, de capell
35 més ample, talment un para-sol de platja grega, i enfonsat a mig cap com si li vingués gran, diu amb mitges reserves: —*És un plagi?* —*Oh, no, estimada: és un calc rigorós del que veig sota els ponts quan hi passen, ja absoltes, les mans que movien ventalls amb diamants quan les actrius es passaven metzines i l'espia parava els rellotges.* Ja de nou, jo demano: —*Què hi pintareu?* I la dona dels velluts confosos em fa: —*Oh, dissortat! Ningú no parla sola, aquí;*
45 *pintem totes plegades i els motius no són pas els qui vós podeu viure ni les vostres amants inhàbils i falses. Pintarem, al temps de les aloses, allò que vós no heu vist mai i que mai no escriureu.* I tibades i llar-

49 capes, ~ talons] llurs capes, llurs capells i llurs talons ε E a.c.
51 a] cap a ε E a.c.

51. *l'Elisa* V. 25: n. 9.

50 gues, amb capes, capells i talons daurats de pam,
despreses del coturn, i tot fent amb la roba folgada
la fressa de l'Elisa quan passa entre els ceps a mit-
jan setembre, van desaparèixer ara l'una, ara l'al-
tra, per l'escotilló.

Test.: ε E *DAR OC2*

T	pas] <i>m.</i> ε E
1	mi ε E <i>a.c.</i>
4	marees ε E <i>a.c.</i>
6	amortellades ε E <i>DAR OC2</i> líquens,] líquens impurs, ε E <i>c.c.</i> líquens impurs, E <i>d.c.</i>
6-7	la peixalla morta] els pops putrefactes ε E
7	d'estrís] dels guants ε E <i>a.c.</i>
9	porten ε E <i>DAR OC2</i>
21	s'enllegostin ε E <i>c.c.</i>

12. *els garatges*] *V. 45*: 15.

*A mi, que no m'hi comptin pas
els diumenges*

A mi, que no m'hi comptin pas els diumenges
per a fer passar de l'un moll a l'altre els
grans transatlàntics, a l'hora que les aigües
del port reculen, en irregulars marees, i deixen a la
5 vista les tristes empremtes de l'ombra de les grues,
les barques amortallades amb moltes i líquens, i la
peixalla morta als clots d'estris de goma. Que no
em proposin d'enfilar-me, al peu del pantà, a les
allargassades escales que porten, en hipotètics
10 dalts, a fonts ignorades amb frescors d'estel, nodri-
des per boires extremes; que no em diguin de fer
entrar als garatges finals, allà on es congrien el fum
i les ombres, els camions de vint-i-dues rodes amb
carregament de robes interiors inconfessables. No,
15 burots de fronteres endeutades: els diumenges són
per a mi sol, i per als enterramorts amb capes vio-
làcies. Deixeu que en llengua canicular els llaners
amb testa de falcó, els boters amb aletes de cala-
mars, els especiers amb pèl de cabra i els canvistes
20 amb potes de flamenc, s'esgargamellin, s'ensofrin
o s'enllagostin. Jo, i els dels meus migdies amb
trens que surten cada mitja hora, plantarem, per

26 treurem ε E c.c.

25. *el tim*] Forma inusual per *farigola* o *timó*. El *DCVB* (vol. x, p. 286) la cita amb un únic exemple de Bosch de la Trinxeria, que el podia haver pres del francès *thym* si no és un neologisme (del llatí *thimus*).

als arxivers i els escribes, rètols indicadors d'aigües termals. Després, allà on floreixin i olorin el
25 tim i l'espígol, apilarem la pellofa dels somnis i
amb fregaments i raspats traurem llustre a la nit.

Test.: ε E *DAR* (*oDAR2*) (*OM*) (*PJ*) *OC2*

T	<i>a mà</i> ε
2	l'obscurimemnt,] l'enfosquiment ε E <i>a.c.</i> però,] però ε E <i>a.c.</i>
6	hores.] dues horotes. ε <i>a.c.</i> E <i>a.c.</i> horotes. ε <i>d.c.</i> E <i>d.c.</i>
9-10	aclareix ε E
13	extranyament ε E <i>c.c.</i>
19	mollusc ε E
<hr/>	
6	rosts <i>DAR</i> → rostos <i>oDAR2</i>
17	pertusa <i>DAR</i> → foradada <i>oDAR2</i>
18	dues <i>DAR</i> → dugues <i>oDAR2</i>
<hr/>	
14	atributs <i>DAR</i> → trets <i>OM</i>

Aquesta prosa explica, segons Carbonell i Sobrevila (*Cinc rutes*, p. 98), «l'episodi d'una tempesta viscuda per Foix un dia que tornava de fer una volta en barca» per la costa de Cap de Creus. Abans de començar a llegir (*a oDAR2*), Foix diu: «Això és a la Tavallera, un temporal de nit a la Tavallera». Les tempestes d'aquesta zona són, per dir-ho amb Pla, «perfectament desagradables»: en cas d'ensopegar amb la sorpresa d'un cop de tramontana o de mestral, aquí el que cal fer abans que tot és fugir, fugir com més de pressa millor cap al Port de la Selva, si encara s'hi és a temps [...]; a Portaló o a Culip si ja no es pot passar. Aquest litoral [del N. del Cap] és tan dolent com el de Cap de Creus pròpiament dit o pitjor i té el desavantatge de no presentar cap mena de refugi; cosa que el Cap ofereix relativament. Amb vents del nord i del quart quadrant aquestes aigües són [...] de perill constant.» (*La Costa Brava*, p. 347).

4. *el Cap*] Sembla que ha de ser el Cap de Creus.

17. *pertusa*] *V. 149*: nota al títol.

La pluja negra

Tot just si havíem vist un grop espès de la banda de mestral; l'obscuriment, però, ha estat immediat. Una fosca tempesta en una platja pregona a les envistes del Cap, no fa pas gens de goig. Sempre hi ha qui té por d'haver de tornar a peu, roques amunt i rosts avall, i durant hores. Amb la mar alçada i els abismes de nit que la fan temible, ha vingut, batent contra la mar i les roques, la pluja. Un combat entre aigua i roca us esclareix; una pugna entre aigües, espaordeix. Un llamp ha fet llum, i hem viscut l'instant sobirà: dels fondals d'una onassa amb terrabasall de rocs i de palets, n'ha sortit, estranyament transparent, una dona jove, amb tots els atributs de la bellesa. Ens ha somrigut a tots i ens ha allargat la mà. Sense donar-nos gairebé temps de contemplar-la s'ha ficat entre dos sortints de roca pertusa i hi ha desaparegut. Les dues ales de pedra, com les valves d'un mollusc, s'han clos darrere seu, i en ràpida metamorfosi s'han transformat en nacre que hem tocat, palpat i amoixat amb pler i goluts. —*És coneguda meva*, he dit tot recordant noms i figures. —*No us feu il·lusions; cap de nosaltres no la coneix*, ha dit

- 28 callat, que ε E | onassa ε E *a.c.*
 31 sornaguera, ε E *c.c.*
 32 l'altra ε E *a.c.*
 34 conec jo,] conec, ε E
 36 claror,] llum, ε E | que ε E
 37 somrient ε E
 39 sabia] coneixia ε *a.c.* E *a.c.*
-
- 28 callat que, *DAR* → callat, que *oDAR2*
-
- 24 el *DAR* → un *OM*
-

33-34. *A aquesta]* Vallverdú, al marge de E, adverteix el poeta de la preposició *a* davant el complement directe, i li pregunta: «A aquesta?» (*V. 10*: n. 7-8).

el mariner. —*I no cregueu tampoc que sigui cap ne-*
25 *reida, cap sirena, ni, no cal pas dir, cap oceànida.*
De temps antics que això dura, i ningú no en gosa
parlar. Ni els pescadors, que ja és dir molt. Encara
no havíem callat que, ja d'una altra onada prenys,
n'ha eixit, tan lluminosa i potser més transparent,
30 una altra dona jove, deliciosament tipogràfica, la
qual, mig somrient, mig sorneguera, ens ha donat
la mà, molla de rosada rosa. Com l'altra, ha desa-
paregut entre dues valves de mol·lusc petri. —*A*
aquesta, també la conec jo, dic. —*I ca!*, fa el pes-
35 cador; *si de cas, com l'altra: de faula.* Ja un altre
llamp fa claror, i veiem una tercera dona jove que,
bellíssima, perlejant i somrient, ha fet com les al-
tres. No he gosat dir que també m'era coneguda i
que sabia el nom de totes. El patró de la barca,
40 mariner i pescador ensems, ha dit: —*Aquestes do-*
nes només es deixen veure en temps de pluja negra,
com avui. He estès la mà: m'hi havien deixat un
grapats de raríssimes pedres precioses que es fonien
com els grans glaçats, però més lentament.

Test.: ε E *DAR OC2*

- 3 de la placeta] del moll ε E *a.c.* del Moll E *d.c.*
 4 què] que ε E *a.c.*
 5 massa sovint] *m.* ε E *a.c.*
 8 dona ε E *a.c.*
 15 esponerosos.] gegantins. ε E
 18 amant, i, ε E *a.c.* | un per un,] cadascun de tots tres ε E
 18-19 de les pròpies] llurs [pròpies *a sobre*: estances] E *a.c.*
 19 tot ε E *a.c.* | l·legítims, ε E *DAR*

La demolició de les fronteres espacials, evident en aquesta prosa, comporta la inclusió de topònims de tres àrees diferents: del Mediterrani, de Sarrià i del Port de la Selva.

2-3. *el cafè del moll – de la placeta*] V. 104: n. 66-67.

4. «*javia*»] «L'imperfet en *-via* dels verbs en *-wre* (*crevia*, creia, *sevia*, seia, *jevia*, jeia, etc.) atrets pel model de *movia*» (Joan VENY, *Els parlars catalans*, Mallorca, Moll, 1998, p. 39) és una construcció pròpia del català septentrional de transició.

17. *la Carmeta*] V. 25: n. 9.

19-21. *saïms legítims*, ~ *de l'obrador d'En Parrot*] Es deu referir a «l'establiment de pastisseria i comestibles situat entre Can Margenat i l'església parroquial» de la plaça (*Foix-Obiols*, p. 254-255, n. 26) que segons l'*Anuario Riera* era també «fàbrica de xocolata» (p. 559) i que regentava Josep Parrot.

No saben on són ni on viuen

— **S**abeu vagament on és a casa vostra però ignoreu on viviu. Ja aquest matí, l'home del cafè de la placeta m'ha dit que jo mateix no sabia on jo «javia». No sé pas què hi deu haver de cert; 5 però és de debò que massa sovint cerco el llum de casa a la capçalera del llit d'un hotel de Taormina, l'escala llevadissa d'un piròscaf de l'Adriàtic al buc de la meva casa natal i una finestra que dona al mar, en un refugi d'alta muntanya. Avui mateix 10 fèiem colla de tres. Anàvem contents i germanívolament a casa a regirar llibres. Ja hi érem a tocar, quan m'adono que pujàvem i baixàvem per difícils camins de pols i brossa, per monticles i pujols que no havíem vist mai, amb un fons mig esborrat d'ar- 15 bres esponerosos. Tot era desfigurat, però sentíem els sorolls acostumats del meu carrer, la veu fabuladora de la Carmeta provant d'engatussar un altre amant i, un per un, els grinyols de les portes de les pròpies estances. Jo flairava i tot, saïms legítims, 20 canyelles concentrades i sucres cremats de l'obra-
dor d'En Parrot. Érem, com qui diu, a quatre passes i, ara avança, ara recula, ens sentíem perduts tot saltant marges i salvant atzavares en un indret

- 25-26 confiat,] segur, ε E *a.c.*
 36 encrestats ε E *a.c.*
 37 avui] *m.* ε E
 37-38 encantaments,] llurs encantaments, ε E *a.c.*
 38 tipografia ε E *DAR OC2*
 44 trasbalsos ε E
 46 sé] sé jo ε E *a.c.*
 48 llur] la seva ε E *DAR OC2* | feina.] tasca noble i civil. ε E *a.c.*

29. *fer pedrals*] «Embarcar» els pedrals «dins la barca». El pedral és la «pedra grossa que, lligada a l'extrem d'una corda, serveix per a fondejar una barca o un ormeig de pescar» (*DCVB*, vol. VIII, p. 366).

31. *joeller*] «Xarxa de mallat emprada per a pescar el joell», peix «més conegut amb els noms de *moixó* i *xanguet*» (*DCVB*, vol. VI, p. 760).

bridell] Forma dialectal rossellonesa de *brida* (*DCVB*, vol. II, p. 668).

32. *sirga*] «Corda proveïda d'un plom a un extrem, i d'un suro a l'altre, que serveix per a fondejar i servir d'element auxiliar dels palangres quan estan calats» (*DCVB*, vol. IX, p. 928).

33. *Sa Tuna*] L'estada a Sa Tuna de Foix i uns quants amics (entre els quals, Josep Obiols i Carles Ribà) va esdevenir mítica, per a aquest grup d'amics. V. *Cinc rutes*, p. 77-81. Sobretot, els textos que s'hi citen.

33-34. *Port de Reig*] V. 106: n. 1-2.

38. *tipografia* – *topografia*] L'esmena sembla evident: V., a 139: 27, «El pas rodoladís del Maligne i dels seus, de nit, desgavella la *topografia* de qualsevol indret, tancat o lliure, sovint per sempre, i *esbarria* allò que us cal tenir amb urgència a mà.» (les cursives són meves).

41. *la cotxera de l'avi Manel*] V. 75: 1 i nota.

41-42. *la fleca nova d'En Raurell*] A l'*Anuario Riera* (p. 560) s'esmenta la fleca de Joan Raurell Pallarol, al carrer Cornet i Mas, antic núm. 17.

47. *taloja*] Curiosament no apareix al *DCVB* ni al *DGLC*; sí al *DEnc* i al *DLC*: «Instrument emprat pels paletes i pels guixaires per a igualar i allisar l'argamassa i el guix amb què han arrebossat, enguixat, una paret, un mur.»

desconegut. Topem amb un veí segur d'ell mateix
25 que ens diu que torna a casa. Hi va de dret, confi-
fiat, sense obstacles; no tardarà pas dos minuts a
arribar-hi. Li contem les nostres trifulgues; ens
mira sorprès i estranyat, i, canviant cara i veu, fa:
—*Vinc de fer pedrals, minyons. Els pedrals, per si no*
30 *ho sabeu i us interessa, són pedres preparades per al*
joeller on lliguem el bridell per a assegurar el cap
d'en terra, i el cap de fora amb la sirga. No hi hem
entès res; com si fóssim a Sa Tuna o a Port de
Reig. Érem, doncs, a marina, en un país nou? Tal-
35 *ment com la boira manyaga i traïdora, dalt els*
puigs encrestats, us capgira els punts cardinals,
avui el pas de la nit, pèrfida i deslleial, i amb en-
cantaments, ha esbarriat la topografia del nostre
barri. Ja no ens serà gens fàcil no solament de
40 *saber on són les nostres llars, ni descobrir on cau*
la cotxera de l'avi Manel o la fleca nova d'En Rau-
rell. Ho anàvem a comentar, desesperançats, quan
un altre veí cabal i aplomat, al qual hem contat els
nostres trasbalsos, tot mudant, com l'altre, de veu
45 *i de fesomia, ens diu: —Nois, no sabeu on teniu el*
rebot ni la jaça com ho sé per a mi. Us conec: tam-
poc no sabeu què es la taloja, i us ho diré: Una peça
que empren els enguixadors en llur feina. Té mig
metre de llarg per un pam d'ample. És de caoba i

50 *destinada exclusivament a enguixar. Els joves mal apuntalats d'avui només sabeu a mitges on teniu la casa i heu oblidat del tot on viviu.*

Test.: ε E DAR (OM) OC2

1-2	pedres, ~ rústegues,] pedres rústegues ε E
6	o que] que ε a.c. E a.c.
8	arrabassaires,] arrabassaires d'ara, ε a.c. E a.c. desencivellats, ε a.c. E a.c.
10	enrampa.] enutja. ε a.c. E a.c.
14	pel, ε E c.c. pintar ε E

6-7	tàpies DAR → tàpies OM
7	jueria DAR → caserna OM

Carbonell i Sobrevila afirmen que aquesta prosa fou escrita «molt més tard» que les «Notes sobre el Port de la Selva» de KRTU publicades el 1928-1929 a *L'Amic de les Arts*. És curiosa la convergència de tons i intencions entre aquesta prosa i el fragment següent de Pla (*La Costa Brava*, p. 353): «Durant l'última guerra civil, el poble va ésser manat de camuflar-se. Les cases foren pintades de colors ocres, terrosos, amb aquesta barreja de verds, daurats i carmins del verdet i de la molsa. [...] un cop acabada la guerra els ciutadans del Port de la Selva es van apresar [...] a emblanquinar altra vegada les cases i a posar blau pertot arreu. Quina mania aquesta de la gent, en un país tan lluminós, de posar blanc i blau pertot! Quina redundància absurda! Com més agradable no seria la nostra costa si les cases, en lloc d'ésser pintades amb aquests blancs ferotges i aquests blaus violents, ho fossin amb uns colors més fins, més densos: de préssec, de verdet, de rosa, de tots els matisos del verd, del carmí i de l'ocre!» Si la prosa foixiana tingué alguna cosa a veure amb aquest capítol de la història local del Port, tindriem un altre argument per a la controvèrsia sobre la inclusió de proses dins el *Diari* per la data.

7. *la jueria – el torricó moresc*] No es coneix call ni torre musulmana, al Port de la Selva.

9-10. *carrer de Dalt – del Mig – de Baix*] Si el de Dalt i el del Mig són els del Port de la Selva (V. les notes de la línia 2 a la prosa «N'Arcís» [148] i de la línia 1 a «De pujada pel carrer...» [88]), el de Baix hauria de ser el de Mar.

11. *desenxubats*] *Enxubat* 'dit d'un lloc tancat d'on l'aire es renova difícilment' (DGLC, DEnc i DLC; DCVB, s. v. *enxovat*) no sé si lliga massa en aquest context. És probable que vulgui dir *desanxovats* (V. les interessants apreciacions de Coromines al DECLC, vol. 1, p. 336-337, s. v. *anxova*).

la Tina del Port] Al núm. 15 del carrer Major del Port de la Selva, hi ha «l'hostal i restaurant La Tina, amb rústec interior». Abans de ser restaurant, «va ser una mena de "boîte" i s'hi feia ball. També s'hi reunien diversos escriptors i s'hi havia atorgat el Premi Tina del Port» (*Cinc rutes*, p. 117).

*Que no emblanquinin més
i que policromin!*

Que emblanquinin les pedres, nobles o rústegues, de les cases i que n'esborrin, sacrílegs, les empremtes, les cicatrius, les taques, els signes —mítics o profans— que el temps, i
5 l'home, per voler o per incúria, hi han deixat marcats; o que arrebossin amb guix mal endurit les tàpies de la jueria o del torricó moresc, ens enutja; però que els arrabassaires, botits i desensivellats, encalcinin i enguixin el nou —al carrer de Dalt, al
10 del Mig o al de Baix, de l'1 al 500—, ens enrampa. Tant, que ahir, els desenxubats de la Tina del Port, folgosos i pensarosos, de matinada, proveïts de bidons curulls de colors de tot cel i pinzells de tot pèl, vam pintar, d'una a una, les cases. La prime-
15 ra, de rosa lívid, la segona, de groc ebri, la tercera, la quarta i la cinquena, de vermell nacrat. No pas ben bé una sola color per a cada casa ans també per a cada conjunt, de dues o més. Com si fóssim grans mestres, plens de geni i segurs, miràvem el
20 ple de cases, de lluny —mig aclucant els ulls, no cal dir, i fent visera amb la mà esquerra i aplomant el pinzell amb la dreta. Com que les cases són des-

24	/+++/ ordena ε E
26	tot, ε E
33	mateixa] <i>m. ε a.c. E a.c.</i>
34	vesperols] <i>m. ε a.c. E a.c.</i>
37-38	trascendentalisme ε E
38	pragmàtics, ε E
42	polsaguera ε E c.c.
46	des] <i>m. ε E</i>
46-47	la riba, ~ Canet,] riba estant, ε E

27	l'altra, <i>DAR</i> → l'altra <i>OM</i>
41	emblanquir <i>DAR</i> → emblanquinar <i>OM</i>
46	part <i>DAR</i> → banda <i>OM</i>

47. *Rec de Canet*] *V. 102*: n. 2.

iguals de volum, ens era més fàcil de pintar el poble com qui ordena volums i colors en un retaule.

25 Ja al carrer del Mig hi vam afegir el negre, xeme-neies i tot —és una casa més alta que les altres—, i, al costat, un violeta crepuscular i a l'altra, un gris de ratolí, i tres de plegades, d'un blau de lleixiu domèstic. I al carrer de Dalt, un conjunt d'unitats,

30 de verd-verd, sense censura, acompanyat d'un marró caputxí i d'un turquesa difús. Ja llests, pocs ho creurien, la vila policromada havia guanyat l'u per mil, i vencia, de molt, la mateixa natura quan

els vermells, els violes i els negres vesperols amar-
35 ronats exciten la ment tot complaent-la, i inflamen els sentits. Esperàvem que fos del tot dia per a mostrar als arquitectes alliberats de transcendentallisme i pragmàtics l'embriagant troballa; però una oratjosa tramuntana —jo diria un mestral desentonat— que aixecava mànegues de sal dels fondals del mar, ho va emblanquir tot amb la seva cremadora polseguera i ho va embrutir amb deixes putrefactes d'alga. Si algú vol provar d'heure encara un poc del pler que vam aconseguir amb els nos-

45 tres policromats, potser si s'hi arriba de matinada, i es mira el poble des de l'altra part de la riba, tocant a Rec de Canet, i acluca ben bé ells ulls del tot, no es decebrà.

Test.: ϵ (J) E DAR (P^J) OC2

3	allí: ϵ E a.c.
6	navilis] galeres ϵ E a.c.
13	dames] dames /i/ ϵ E
18	l'aigua] l'astre ϵ a.c. E a.c.
19	camina, ϵ E peuferm,] peus nus, ϵ E peu ferm, DAR OC2

T	EL PÀLLID ANÒNIM $\epsilon \rightarrow$ A NA JOANA GIVANEL DE VENTALLÓ J
3	va $\epsilon \rightarrow$ van J allí: $\epsilon \rightarrow$ allí. J voltants, $\epsilon \rightarrow$ voltants: J
4	antic, $\epsilon \rightarrow$ antic J
4-5	silenci; jo $\epsilon \rightarrow$ silenci. Jo J
8	jo $\epsilon \rightarrow$ m. J
10	On $\epsilon \rightarrow$ A on J
12	amb ulls $\epsilon \rightarrow$ d'ulls J
13	dames $\epsilon \rightarrow$ madames J
14	espectre, $\epsilon \rightarrow$ espectre? J les donzelles $\epsilon \rightarrow$ I les noies J
15	casa, les $\epsilon \rightarrow$ casa? Les J bordell $\epsilon \rightarrow$ bordell, J
16	anònim $\epsilon \rightarrow$ romeu, J
16-17	Digues-me: $\epsilon \rightarrow$ I digue'm J
17	dut? $\epsilon \rightarrow$ dut. J
18-19	roques $\epsilon \rightarrow$ roques, J
19	perd la por, $\epsilon \rightarrow$ es fa ardit, J
20	bandera, $\epsilon \rightarrow$ cavall, sense escut ni senyera J llibert $\epsilon \rightarrow$ sol i llibert J
21	cràters. A part: J. V. FOIX A part: El Port, 18 de set. 1970 J

2. *un dolmen massís*] «Del període megalític hi trobem [al Port de la Selva], a la muntanya de Verdera, la Taula dels Lladres (La Selva de Mar), les Mores Altes, Roca Galera, La Pallera i els dolmens del Pujolar. També podem trobar, en el Massís del Cap de Creus, diversos dòlmens com el de Tavallera o el de la Cendrera.» (V. la *web* de l'Ajuntament del Port: <http://www.ddgi.es/porselva>).

10. *la Vall*] Donada la seva proliferació per tot el territori, resulta difícil de reconèixer a quina Vall vol alludir el poeta. Com que la versió versificada d'aquest poema (V. l'apèndix C) sembla haver estat escrita al Port de la Selva (V. Ferran BACH, «Presentació», a J. V. FOIX, *Entre algues, do'm la mà*, Barcelona, Quaderns Crema, 1997, p. 15) potser caldria identificar-la amb la riera de la Vall, que davalla de la Selva, o amb el mateix poble de la Vall de Santa Creu, al municipi del Port, a mig camí de la carretera de Llançà (V. GCC, vol. IV, p. 234).

19. *peu ferm – peuferm*] Sobre aquest tipus de composició, V. 47: n. 6-7.

El pàl·lid anònim

Vam tombar pel costat de les moreres —on un dolmen massís fixa el sender dels astres— i em va dir que era allí. Jo mirava els voltants, tot m'era nou i antic, ensems, i vaig sentir el silenci; jo parava l'orella al tronc d'un roure, i veia l'oceà solcat per mil navilis amb focs al pal major; jo tocava una pedra enfangadissa, i flairava horts de llum amb aigües viatgeres; jo olia un tros de vidre verd-ampolla, i gustava la mel de l'arna de la Vall. On m'has dut, pelegrí sense bordó ni estrella, a Delfos, al Sepulcre o a la Meca? On són les beguines amb ulls desarrelats, les monges amb orelles tapiades, les dames tocades i marcides per l'alè d'un espectre, les donzelles que es deixen les roses a casa, les dones de bordell sense besars salobres? On ets, pàl·lid anònim sense vi ni petxina? Digues-me: on m'has dut? —*Allà on les pors s'estimben i l'aigua ve dels astres. A tots vents, on escumen les roques i el feble perd la por, i camina peuferm, sense armes ni consignes, sense casc ni bandera, llibert en un foscant de cràters.*

Test.: ε E DAR (OM) OC2

T	—NO ~ ε a.c. E a.c.		
1	oberta! ε E		
2	Campdepedrós.] Jesús Feliu. ε d.c.		
3	endins, ε E		
4-8	— <i>Llits ~ hostil.</i>] —Llits ~ hostil. ε	4	farum ε E c.c.
		5	faunessa,] bruixot, ε a.c. E
8	són afroses ε E DAR OC2] fan horror DIA		
9	sorgeixen ε E c.c.		
9-10	vuitcentistes. ε E c.c. vuit-centistes. E d.c.		
11	en] a ε a.c. E a.c.		
12	Prat, ε d.c. en els] als ε a.c. E a.c.		
13	dels llogaters,] dels llogaters ε a.c. E a.c. m. ε d.c.		
17	peu] caixa ε d.c.		
20	tornin ε a.c. E a.c.		
21-31	— <i>Tanqueu ~ portalassos!</i>] —Tanqueu ~ portalassos! ε	23	naufragis,] tempestes, ε E

8	són afroses DAR → són hostils OM
---	----------------------------------

1-2. *En Jesús Feliu – En Campdepedrós*] Personatges no identificats. A la carta de Foix a Carmen Sobrevila que acompanyava el *Diari per a Clara* (publicada a *Llengua & Literatura*, núm. 9, 1998, p. 400-404), Foix esmenta, com a *alter ego*, «En Feliu».

8. *són afroses*] Ja Vallverdú va donar el toc d'alerta a Foix sobre aquest frapant gallicisme (*V. DCVB*, vol. 1, p. 269): «afroses d'acord?», escrivia al marge de E. Però *DAR* continua llegint «afroses», d'on cal concloure que el poeta tenia clar que era aquesta la lliçó que volia i no pas solucions més «castisses» però potser menys reeixides com les que van dur a terme els correctors d'*OM* («són hostils») o de *DIA* («fan horror»). El gallicisme, tanmateix, fou «usat per alguns autors de començament de segle ja sigui per moda o per la por d'emprar mots massa semblants al castellà. L'any 1901 Careta i Vidal considerava *horror* i *horroritzat* com a “barbarismes”» (Montserrat BARRI, *Aportació a l'estudi dels gallicismes del català*, tesi doctoral, Universitat de Barcelona, 1995, p. 305).

12. *avions del Prat*] *V. 115*: n. 3.

No em deixeu cap porta oberta!

— **N**o em deixeu cap porta oberta!, crida En Campdepedrós. No aguanta, diu ell, de veure els dins i els més endins de cap estança exhibida amb impudícia: —*Llits desfets amb ferum*
 5 *de faunessa, cadires nòmades amb potes manllava-*
des, litografies tortes amb dimonis que es mengen,
ells amb ells, la cua, obscenes sabatilles en desordre
hostil. Li són afroses les portes mig tancades amb
 10 *dentistes arrupits que sargeixen domassos vuit-*
centistes. L'avergonyeixen, diu, la bugada amb llei-
xiu en bidons esbotzats i els sacs arran de sostre
plens de ferralla d'hèlices d'avions del Prat en els
pisos dels llogaters, sense panys ni baldons; l'es-
 15 *panten els penjats amb els propis elàstics en una*
estança desempaperada, voltat de fotos detergents
i peus desenfundats de pianos de cua; el desenci-
sen els rellotges de peu amb velluts per guardar-hi
serps filipines dissecades i orelles de nacre en es-
 20 *toigs d'uralita; els ciris mal apagats amb febres se-*
cretes damunt coixins brodats per quan tornaran
del museu les plètores calvícies. —Tanqueu portes
i portalons allà on hi ha un coltell salvat de me-
morables naufragis, amb un ull viu i transparent al

- 26 amples] *m.* ε E
- 27 coherents i progressives,] lentes
i coherents, ε E
- 28 fecundats, *DAR*

28 fecundats, *DAR* → fecundants, *OM*

28. *fecundats – fecundants*] És evident que el participi és una errada de *DIA*.

25 *costat, i un llibre de viatges sense pedals ni llanter-*
na! I obriu, i cuiteu, els portals per on passen les
altes carrosses amb amples parpelles de sol, els ma-
riscals de les pluges coherents i progressives, les fal-
gueres amb clarors i gebrors fecundants, les piscines
30 *amb panteres d'amor desenguantades, i l'hipogrif*
flairós de tints calents i hermètics. Tanqueu les
portes i obriu els portalassos!

Els únics estudis específics que conec sobre *Tocant a mà...* són els següents: Enric SULLA, «*Tocant a mà*, de J. V. Foix», *Serra d'Or*, núm. 160 (gener 1973), p. 51; Joan TRIADÚ, «1970: el Foix de *Darrer comunicat* i de *Tocant a mà...*», a *La poesia catalana de postguerra*, Barcelona, Edicions 62, 1985, p. 201-203; Joan R. VENY-MESQUIDA, «Introducció», a J. V. FOIX, *Tocant a mà...*, Barcelona, Edicions 62, 1993, p. 5-103 (el text que vaig editar aleshores era el de *TOC*; aquí és el de *DIA*).

TOCANT A MÃ...

Test.: α CR (*o*TOC1) β ϵ E TOC (OM) (*o*TOC2) (P)² OC2 [MH JU

T	/7/ 8 a mà α m. CR [8 a mà] a part LA PARET β La Paret T1í Rí
D	m. α CR β ϵ E
1	paret, CR β
2	Fa segles] Se[gles] fa α Segles fa CR
3	descobert CR ϵ E a.c.
4-5	masegats, β
5	sagristia CR
6	llurs semanaris α
7] m. α CR
7-8	ciència o faula.] política o ciència. α CR β
8	¿Era] ¿Hi havia α CR un puig, ~ selva] un bosc α un munt, un bosc CR ~ mar, o ~ β
9	matins, <i>fi de la versió</i> α
10	mirar] veure CR
12-13	Hi ~ rialleres,] Hi havia cavalls, bisons, càlculs aritmètics de gran volada, CR Hi vèiem cavalls, bisons, càlculs aritmètics de gran volada, β
13-14	en ~ falcat,] amb versos transcendents mal falcats, CR
14	dia, CR
15	pel veïnat] per la vila CR
16	Paret CR] paret β ϵ E TOC DIA
18	desmuntar-la ϵ a.c. E a.c.
20	els veïns] el veïnat —quatre-cents tres focs sense comptar-hi els masos— CR els veïns —quatre-cents tres focs sense comptar-hi els masos— β
21	amb desassossec] m. CR amb desassossec, β

D	h. TOC → homenatge OM
16	paret TOC → Paret OM
20	sap TOC → sabia OM

12	ploraires TOC → ploraners <i>o</i> TOC2
----	---

La data de redacció d'aquesta prosa, amb tota probabilitat, és molt acostada a la de la publicació de *Tocant a mà...*, segons vol fer notar el títol que englobava els quatre textos publicats a *In memoriam Carles Riba (1959-1969)*, Barcelona, Ariel, 1979: «Tres vells poemes inèdits i un de nou, el darrer, a la memòria del poeta». D'altra banda, sembla clar que la versió d'aquesta prosa per a l'homenatge ribià és anterior a la de la primera edició del llibre (juny del 1972), per molt que l'edició de l'*In memoriam* sigui posterior (setembre del 1973). Ho proven dos documents conservats a l'Arxiu Foix: la carta del 5 de juny de 1969 que enviaren a Foix els organitzadors (J. Maluquer, M. de Riquer, J. Alsina, J. Berenguer, A. Comas i E. Valentí) demanant la seva col·laboració, i una nota adjunta on es pot llegir que l'admissió de treballs durarà fins al 15 de setembre de 1969, perquè «l'homenatge se celebrarà a finals de setembre (o a començaments d'octubre)». Sobre l'acte d'homenatge, que se celebrà, finalment, el 28 d'octubre, vegeu la ressenya del mateix Foix, «L'homenatge a Carles Riba», a *Tele/Estel* (21 de novembre de 1969; citat a l'*Àlbum Foix*, p. 128-130 i recollit en versió diferent a OC4, p. 288-302), on dóna les referències de bona part dels seus escrits sobre Riba.

1-6. *Tots sabíem ~ en parlaven]* V. 13: n. 7-11.

9-14. *Molts ~ rememoratiu]* V. 31: n. 13-15.

16. *Paret - paret]* La intenció de Foix, segons sembla (V. la correcció de β a la línia 34 de l'aparat genètic), era de posar-hi sempre majúscula: de les sis vegades que surt a la prosa, aquesta és l'única que està en minúscula a ϵ E TOC OC2 i DIA.

Tocant a mà

a Carles Riba, h.

Tots sabíem on era la Paret, però ignoràvem què hi havia darrere. Fa segles que els més documentats de la vila havien descobert, en cròniques comunals manuscrites i en papers masegats de sagristia, tot de dites, pronòstics i llegendes
5 que en parlaven. N'escrivien en els setmanaris diumengins, i en feien literatura, erudició, ciència o fauna. Era un riu, un puig, el mar o una selva amb bèsties feres? Molts de matins, quan s'ha fet de dia
10 i és tot clar, hi anàvem a mirar els dibuixos, les guixades i els emmangraments que la decoraven. Hi vèiem càlculs aritmètics, sols ploraires i llunes rialleres, frases profètiques en vers transcendental mal falcat, i cors i fal·lus commemoratius. Un dia va
15 córrer pel veïnat que hi havia gent del poble i de la rogalia decidida a destruir la Paret i descobrir què amagava. Qui la volia esfondrar sense miraments, amb violència; qui pretenia desmuntar-la pedra a pedra, amb molt de compte, tot numerant-les. Ningú no sap qui o què va empènyer els veïns a destruir de cop, tot d'una, ara mateix, amb desassossec
20

- 22 febra ε a.c. E a.c.
 25 Paret, CR β
 26 vells *m.* ε a.c. E a.c.
 26-27 antics] antiquíssims, CR
 28 roques que] grans roques quan CR grans roques que β ε E a.c. | en un] a la vall o en un CR en un gran ε E a.c.
 29 mar, CR β a.c. | d'una allau.] de l'allau. CR
 30 esborronar] va esborronar CR
 31 lluminós i] lluminós, CR
 33 ni rius, CR | però,] *m.* CR β ε E
 33-34 bosc ~ platja.] selva, ni estany, ni puig, ni mar. CR
 34 Deçà] Arran mateix CR β ε E a.c. | paret, β a.c. Paret, β d.c.
 35 allargassaments CR
 38 clar, CR β
 39 *tot blanc,*] *tot blanc* TOC OC2
 41 desesmats, o penetrar-hi] desesmats CR desesmats, β
 43 qui] que β a.c.
 43-44 s'aturaven ~ arran] restaven plantats a ras CR /restaven/ s'aturaven plantats arran β
 45 sobirà,] absolut CR absolut, β | i β
 45-46 els ~ ells.] més fort que ells els empenyés. CR β
 47 per] per a ε E a.c. | acordar] decidir CR β
 47-48 material CR β ε E a.c.
-
- 24 desficijjava CR → desfeciejjava. oTOC1 | ésser CR → ser oTOC1
 25 ésser CR → ser oTOC1
 33 ni rius, CR → ni riu, oTOC1
 47 decidir CR → dicidir oTOC1
-
- 38 clar TOC → clar, OM
 39 *tot blanc* TOC → *tot blanc* OM
-
- 24 ésser TOC → ser oTOC2
 25 ésser TOC → ser oTOC2
 47-48 materials TOC → material oTOC2
-

24. *desficijjava – desfeciejjava*] Aquest tipus d'assimilacions i dissimilacions són habituals ací i allà, en el territori de parla catalana. Són també un tret de la parla col·loquial foixiana (V. la nota 47 i 198: n. 33).

41-42. *com una ganiveta ~ del país*] Cf. 68: 11-12.

47. *decidir – dicidir*] V. la nota a la línia 24.

com presa d'angoixa, la Paret. Una febre encomanadissa, una singular malaltia de l'esperit, col·lectives, els desficijava. Tota eina va ésser bona, tot
25 braç va ésser útil: la Paret ultrasecular —que alguns vells anomenaven la muralla— de carreus antics i pedres de tot gruix i temps, va caure amb el terrabastall de les roques que s'estimben en un planell de cap de mar i amb l'espetec d'una allau.
30 La polseguera va enfosquir el dia i esborronar els vilatans. A l'alba del dia nou, tebi, lluminós i olorós, tots plegats, minyons i grans de tots dos sexes, érem a l'espera: Ni riu, però, ni bosc, ni estany ni platja. Deçà dels fonaments seculars de la Paret ni
35 dellà, no hi havia cap forat amb allargaments misteriosos, cap pou amb negrors sinistres, cap obertura amb precipicis esglaiadors ni cap abisme amb fondals magnètics. Era un *tot* clar sense forma ni color, un *tot blanc*, d'un blanc neutre difícil de descriure, el qual us atreia no pas per a estimbar-vos-
40 hi desesmats, o penetrar-hi com una ganiveta de cansalader en un pa de llard del país. Aquells o aquelles qui es decidien o resolien a fer-ho, s'aturaven, es plantaven arran del límit d'aquell buit-ple
45 sobirà, i, espaordits, reculaven com si algú els empenyés, més fort que ells. El veïnat va cuitar a aplegar-se per acordar la reconstrucció. Va apilar mate-

- 48 però, CR β
 48-49 petjava el terra] posava els peus CR β
 49 tapiat,] emmurat, CR emmurat β
 49-50 d'aquell ~ vila,] la vila, d'aquell costat, β
 50 quimeres] quimeres, β *a.c.*
 51 la fleca, la taverna i l'apotecari] el metge-apotecari i la taverna, CR el metge-apotecari i la taverna β *a.c.* l'apotecari i la taverna β *d.c.*
 52 s'enfilava ~ puig,] a la dreuera que mena a la carena. CR a la dreuera de la muntanya. β
 53 a l'arxiu, CR β
 54 divers] tot divers CR
 54-55 de càstic β
 55 escolar.] escolar i universal. CR
 56 donar la cara,] donar la cara, CR β | a frec] arran CR
 58 mà.] mà, mateix. ε *d.c.*

51 el metge-apotecari i la taverna, CR → el metge, l'apotecari i la taverna, *oTOC1*

51 l'apotecari TOC → l'apotecari, *OM*

51 la fleca, TOC → *m. oTOC2*

49-50 on ~ plaça TOC → *m. PJ*

50. *la vila*] V. 3: n. 2.

50-51. *la plaça on hi ha l'església, la fleca, la taverna i l'apotecari*] La plaça de Sarrià (V. la nota a la línia 4 de «Nois i noies del meu poble...» [30]), on, efectivament, hi ha la parròquia de Sant Vicenç, el «Bar de la Plaça» emplaçat en un edifici modernista, on hi hagué la farmàcia de Josep Lloret Vidal (al número 1 del carrer Major, fent cantonada amb la plaça: V. *Anuario Riera*, p. 559) i on més endavant (1923: V. MANENT, *Foix*, p. 6) hi hauria la segona fleca-pastisseria «Foix de Sarrià».

52. *la dreuera*] La *Dreuera*, de «la carena» (CR), «de la muntanya» (β) o «del puig» (ε E), hauria de ser el camí de Sant Pere Màrtir a Vallvidrera (V. *Els carrers...*, p. 113), que surt de la plaça de Sarrià i, pel carrer Major i la plaça Borràs, arriba al Peu del funicular, des d'on fa cap al puig de Sant Pere Màrtir. A *Catalans* (p. 59 i 65; *OC4*, p. 214 i 219), Foix dóna a entendre que aquest era el camí que feia per anar a veure Joaquim Folguera a Vallvidrera.

rials tot aprofitant la runa; però tantost algú petjava
el terra allà on la Paret havia tapiat, d'aquell costat,
50 la vila, imaginava quimeres i fugia cap a la plaça on
hi ha l'església, la fleca, la taverna i l'apotecari o
s'enfilava per la dreuera del puig. Aquest fet, ja re-
gistrat als arxius, va fer que, a la terra dels meus,
posar-se *de cara a la paret* té un sentit divers al del
55 càstig escolar. Entre nosaltres, testimonis reivindi-
cats, vol dir *donar la cara*, a frec de casa mateix, a
un infinit curullat de prodigis i de miracles latents.
Tocant a mà.

Test.: α CR EP E* TOC (OM) (oTOC2) OC2

T	6 a part No tanquis la finestra, de vespre; no tanquis els porticons, de nit a mà α No tanquis la finestra, de vespre... <i>Tií</i> /Tanca el/ No tanquis els finestrons <i>Rí m</i> . CR ~ nit <i>T2í</i> TOCí OC2í DIAí	
6	centenars, α a.c. CR	
7-8	tendrament α	
8	parla amb manyagueria.] parla. α CR Ara] Adés α	
8-9	menuda, α a.c.	
9	cop, α CR	
9-10	dreça ~ altiva,] dreça, esvelta, α a.c. CR dreça esvelta, α d.c.	
10	testa. α CR EP E TOC] testa: OC2 DIA	
10-21	—No ~ dius.] —No ~ dius. α	10-11 —No tanquis, li dic,] —No tanquis α No tanquis CR
		11-12 quinquè α ϵ EP E a.c.
		13 l'estança, α CR EP E desfés-te CR E] desfés-te α EP TOC OC2 DIA
		14 toferosa CR EP E a.c.] toferosa i llarga α tofarosa E d.c. TOC OC2 DIA
		15 o] i α a.c.
		17 tanquis, li dic,] tanquis α CR
		18 només EP E a.c.

12-13 treballejant TOC → treballar OM

4	rovell TOC → tot rovell oTOC2
7	fabulós, TOC → fabulós oTOC2

E fa referència a la versió publicada a *El Pont*, retallada i enganxada en un full, que Foix corregí i donà com a definitiva, per a la primera edició. A α , aquesta prosa està al mateix foli d'«Els tres clergues del temps de Pere III», a la meitat inferior. Abans de llegir el text, a oTOC2, Foix explica: «Això és un poema dedicat a una noia de veïnat, d'una casa modesta, que està estenent i traient roba [mots inintelligibles].»

1. *el terradet de davant de casa*] Cf. 150: 34 i la nota.

4-6. *Estrelles ~ pedagògic*] V. 34: n. 7-9.

14. *toferosa - tofarosa*] A E, la substitució de la *e* per la *a* —potser sobre el model *tofa*— és clarament obra del poeta. Tanmateix, el primitiu del mot sembla més aviat *tofera* 'espessor de cabells o de matèria filamentosa' (DCVB, vol. x, p. 328), d'on es forma *toferut* 'que té un reveixí de llana dalt el cap' (*ibid.*) i, doncs, *toferós*, *toferosa*.

17. *el mirall*] Símbol del mirall, calidoscopi de la realitat (V. 5: n. 4-6).

19, 21. *com te fas - com te dius*] V. 5: n. 3.

No tanquis els porticons, de nit...

La veig cada dia al terradet de davant de casa endreçant i desendreçant. Quantes d'andròmines! Comptadors de gas, somiers, regadores, tot pols i rovell, esgavellat, esbotzat, míser. Estrelles de paper d'estany, de tota grandària, penjades pertot, a centenars com en un cel pedagògic. I un animal fabulós, de drap, que ella amoixa tendrament, i al qual parla amb manyagueria. Ara és menuda com un infant de gorra de cop; ara es dreça esvelta i altiva, tan alta, que no li veig la testa. —*No tanquis, li dic, la finestra, de vespre; deixa el quinqué mig donat, amb poca claror, que et vegi treballant per l'estança; ajup-te, mou-te, estira't, desfés-te la toferosa cabellera. Perd-te pel bosc de les teves múltiples ombres, penja i despenja robes arnades o capes amb folres de pell d'ermini, multiplica't fins a perdre't pels fondals del mirall. No tanquis, li dic, els porticons, de nit; deixa'm imaginar només, de fora estant, com te fas transparent sota un doll d'aigües, i endevinar, sense llibres ni gargots màgics, com te dius.*

Test.: *R CR (oTOC1) E TOC (MA) (oTOC2) OC2 [LC*

T	<i>m. R CR En Pió Rí L'ESPIA-MONGES. E a.c.</i>	
D	A Josep M ^a . Carandell <i>a mà R</i>	
1-5	Que el fadrí que, de nit, fa la pastera al forn de can Pió, al carrer Gran sigui el mateix que, ja de matinada, aboca sacs de farina de força a la font de la Creu de la Cristina per a eixugar els <i>inici de revisió manuscrita al peu de R</i>	1 l'home ~ nit,] aquell home que, de nit, fa la pastera <i>R a.c. CR</i> 2 d'En] de can <i>R CR</i> 3-5 força ~ Cristina,] força, de matinada, a la font de la Cristina, per eixugar els bassals que ell mateix hi deixa quan omple les portadores, a mitjanit sonant, <i>R CR</i>
7	rector] /seu/ Rector <i>R Rector CR</i>	
10	llarga i cremant] <i>m. R CR</i>	
12	té] fa <i>R a.c. CR</i> guaita] el guaita <i>R CR</i>	
13-14	endormiscades ~ des del] somnàmbules que surten del <i>R somnàmbules que surten pel CR</i>	
15-16	parli ~ rialla,] faci la mitja rialleta, els parli amb llengüeta de clarinet <i>R CR ~ llengüeta /i se/ tot ~ rialleta, E a.c.</i>	
16	endugui, <i>E a.c.</i>	
17	rosada <i>R a.c. CR</i>	
19	m'admira i m'embadoca.] m'embadoca i em meravella. <i>R CR m'admira i em meravella. R t.c. m'embadoca i m'admira. R t.c.</i>	

1-8	Que ~ amb <i>TOC</i>] <i>fragment no enregistrat oTOC1</i>	
16	dins <i>CR</i> → dintre <i>oTOC1</i>	

7	rector <i>TOC</i> → Rector <i>MA</i>	
---	--------------------------------------	--

1	Que ~ nit, <i>TOC</i> → <i>fragment no enregistrat oTOC2</i>	
12	té <i>TOC</i> → fa <i>oTOC2 a.c.</i>	
16	dins <i>TOC</i> → dintre <i>oTOC2</i>	

El mecanoscrit E, Foix va incorporar-lo a la carpeta T3 a última hora, quan ja s'havien fet les primeres galerades del volum, segons m'informa Francesc Vallverdú i segons es pot deduir de la comparació dels índexs de T2 i el definitiu.

T. *L'espia-monges – L'espiamonges*] Sobre aquest tipus de composició, V. 47: n. 6-7.

1-2. *el forn d'En Pió*] Estava situat a l'antic número 72 del carrer Major, cantonada amb el de Canet (*Cinc rutes*, p. 159-160).

2. *el carrer gran*] V. 65: n. 2.

5. *la Font de la Cristina*] Estava emplaçada a la cantonada del carrer Major amb el carrer de la Creu (*Cinc rutes*, p. 160. V. una reproducció —de «principios de siglo»— dibuixada per P. Queraltó a la revista *Tibidabo*, gener-febrer 1986, p. 5; ara també a *Cinc rutes*, p. 176).

6. *la Parròquia*] V. 77: n. 2.

7. *la mare*] V. 73: 16.

12-13. *el Monestir*] V. 80: n. 1.

14-15. *portaló de la tàpia de l'hort*] V. 80: n. 9.

18-19. *el mercat*] V. 159: n. 5.

L'espiamonges

Que l'home que fa la pastera, de nit, al forn d'En Pió, al carrer gran, sigui el mateix que aboca sacs de farina de força als bassals que ell mateix hi deixa quan omple les portadores a la Font de la Cristina, ja em sorprèn; que ell mateix faci l'escolà, a la Parròquia, a missa de cinc, i que el rector li permeti —la mare i jo ho hem vist— de vestir de vermell, sense roquet, amb tres banyes afilades plantades al front i una cua llarga i cremant que deixa senyal allà on passa, m'intriga; però que s'emperruqui i s'embarbi les nits que té festa, i faci guaita pels voltants del Monestir, i espïï les monges endormiscades que flairen la matinada, vel llevat, des del portaló de la tàpia de l'hort, els parli amb llengüeta tot fent-los la mitja rialla, i se les endugui dins un sac, com si fossin esponeroses col-i-fors humides de gerda rosada, i les carregui al carro de l'hortalissa, camí del mercat, m'admira i m'embadoca.

Test.: α CR EPE* TOC (OM) (Pf²) OC2 [LC

T	5 a mà α Els tres clergues del segle XIVè <i>Tií</i> Els tres clergues <i>Rí m. CR</i>
1	casa,] casa —32 cms. d'alçària— α
2	clergues] sacerdots α CR celebrants α CR
3	catorzè.] XIVè. α ells amb ells,] <i>m.</i> α ells amb ells CR
4	amb calma,] calmosos, α CR
7	porcellanes α
8	pare.] /casa/ pare. α
9	eren α
10	porcellana, CR
12	Pere terç, amb] /fra Vic[enç]/ Pere III en α Pere terç, en CR
13-14	canterano CR
14	tres] <i>m.</i> α
15-16	preveres medievals] curats α
16	albastrins EPE a.c. movien] movien de nou α
17	el] al E c.c.
18	tres] <i>m.</i> α
21	cara a mi,] cara, α reposadament, EPE a.c.
23	cor] ni cor α CR

9 Eren TOC → eren OM

E fa referència a la versió publicada a *El Pont*, retallada i enganxada en un full, que Foix corregí i donà com a definitiva per a la primera edició. A α , aquesta prosa està al mateix foli de «No tanquis els porticons, de nit...», a la meitat superior. Aquesta prosa, en un primer moment, tal com mostra l'índex de *T2* i la numeració canviada de les pàgines de *T3*, anava *després* de la següent.

1. *a casa*] V. 2: n. 1.

8. *el magatzem del pare*] Podria ser «La cereria» (V. 154: n. 14) del pare (V. 73: 7).

*Els tres clergues
del temps de Pere III*

Al prestatge de dalt on tinc els llibres, a casa, he vist avui tres clergues vestits de celebrant del segle catorzè. Encarats ells amb ells, com si es passessin secrets, movien, amb calma, braços i mans. Ocupaven el lloc on guardo tres llibres d'història, amb lloms de pergamí. He pensat que algú hi havia posat aquelles aparents porcellanes, tretes del magatzem del pare. M'he enfilat a l'escambell, de puntetes: Eren tres figures de debò, no pas de porcellana sinó de pur alabastre, representant realísticament tres clergues del temps de Pere terç, amb hàbits litúrgics del segle. Immòbils, finíssims, perfectes. Les he posades damunt el canterano, i he endreçat els tres llibres al prestatge. Més tard, de tornada a la cambra, els tres preveres medievals alabastrins, en facsímil reduït, es movien dalt el prestatge amb més cerimònica litúrgica; els tres llibres jeien damunt la catifa. M'he mig emboirat els ulls per si aconseguia de descobrir la causa de la metamorfosi; però els celebrants s'han girat de cara a mi, m'han mirat reposadament i m'han beneït. Els tres llibres han romàs a terra, i no tinc cor ni esma d'endreçar-los avui ni mai més.

Test.: δ'' δ' ε E TOC OC2

T	Dr. δ Buyrach, δ ε E] BUYRACH TOC OC2 DIA D'AIGÜES CALDES E a.c. m. E d.c.
D	m. δ ε a mà T2í E
3	a] m. δ ε E a.c. l'esbargien—] l'esbargien— a δ d.c.
4	nous, δ
5	alhora.] ensems. δ a l'hora. ε E a.c.
6	rierols;] rierols pertot; δ'' δ' a.c.
7	molses; δ
8	bancs] seients δ
8-9	mateix —no] mateix, no δ ε E
9	qui ni com] com ni qui δ qui ni com, ε E a.c. dur-m'hi—,] /m'hi v[a]/ dur-m'hi, δ dur-m'hi, ε E
10	a la] en una δ'' δ' a.c.
11	seminaristes, δ
12	mostraven] mostraven, saltironant com la mainada, δ'' δ' a.c. mostraven, cofats, δ' d.c.
13	era costum] solien δ
14-15	el mateix enfervoriment δ el mateix fervor ε E a.c.
15-16	En ~ centenars.] En/s/ tenien a centes, δ En tenien centenars, ε E a.c.
16	i em va sorprendre, δ ε E a.c.
16-17	a mi ~ conservo.] jo qui no servo mai res. δ
17	sabien molt,] sabien molt d'aquesta matèria, δ'' δ' a.c. sabien, δ' d.c.
18	erudició,] edificant erudició, δ exemplar erudició, ε a.c. E a.c. extrema erudició, ε d.c.
19	què] que ε E c.c.
20	Quan vaig] En δ

Aquesta prosa, en un primer moment, tal com mostra l'índex de T2 i la numeració canviada de les pàgines de T3, anava *abans* que l'anterior.

T. *el doctor Buyrach, d'Aigües Caldes*] Hi he restituit la coma perquè figura a tots els mecanografiats amb títol (i per analogia amb altres títols: V., per exemple, els de 152 i 188). No he pogut localitzar el personatge: tanmateix, Carmen Sobrevila m'informa que, pel que sembla, a Sarrià, en els temps del pare de Foix, hi deuria haver un tal doctor B..., metge, que anava al balneari de Caldes de Malavella, on reposarien les seves restes.

D. Foix també dedicà a Ferrater, en ocasió de la seva mort, l'emocionant poema «Tots hi serem al port amb la desconeguda» (OC1, p. 305) i, més tard, el recordà de forma entranyable a *Una tarda de diumenge amb en Ferrater*, ja citat (OC4, p. 400-402). Fou Ferrater qui inicià aquest «diàleg» en incorporar-lo al seu «Poema inacabat» de *Teoria dels cossos* (Barcelona, Edicions 62, 1966, p. 18-19) i, a més, li dedicà una sèrie de conferències l'any 1967 (finalment publicades a *Foix i el seu temps*, Barcelona, Quaderns Crema, 1987) i una part remarcable dels seus estudis, bàsics per entendre l'obra de Foix: el «Pròleg» a *Els lloms transparents*, de J. V. Foix (Barcelona, Edicions 62, 1969) i *Nou sonets de Foix, comentats* («Quaderns Crema», núm. 1, 1979, p. 43-52), que es poden consultar al recull ferraterià *Sobre literatura*, Barcelona, Edicions 62, 1979, p. 43-77. Tothom qui recorda, oralment o per escrit, les converses dels diumenges a la tarda entre Ferrater i Foix, ho fa amb uns termes que exalcen l'admiració mútua (*cf.*, darrerament, Ramon BARNILS, «L'intel·lecte ingenu», *El Temps*, núm. 410, 27 abril 1992, p. 58).

1-2. *Balneari – Termes – Banyes*] És difícil d'esbrinar de quins es tracta: el sentit generalitzador del nom que fa servir Foix és prou evident. Podrien ser (vegeu la nota al títol) els de Caldes de Malavella? V., tanmateix, la nota a les línies 26-27.

4-5. *m'alegraven, m'alleujaven i m'alleugerien*] V. 129: n. 18-19.

18-19. *com Ramon Llull del misteri trinitari*] No crec que es refereixi a cap fragment determinat d'alguna obra concreta de Llull. V., però, 112: n. 13.

*El doctor Buyrach,
d'Aigües Caldes*

a Gabriel Ferrater

Els uns en diuen el Balneari; d'altres, les Termes; el comú, els Banys. De noi, aquests mots m'obrien a la ment —i l'esbargien— paisatges nous. M'alegraven, m'alleujaven i m'alleugerien alhora. Imaginava esveltes construccions en una obaga amb arbredes i rierols; una font en un fall amb rocs regalimants i moltes, i una taula i uns bancs rústecs per a les berenades. Ahir mateix —no sé pas qui ni com va dur-m'hi—, vaig trobar-me a la porxada d'un d'aquests establiments, tot voltat de seminaristes no sé pas de quin bisbat, que exhibien i em mostraven unes anelles de ferro on era costum fermar els animals dels carruatges o dels cavallers de pas. N'eren col·leccionistes amb la mateixa fervor que eren balmesians. En tenien a centenars, i va sorprendre'm, a mi que no servo ni conservo. En sabien molt, i van parlar-me'n amb erudició, talment com Ramon Llull del misteri trinitari. No sé pas què va venir-los, que van arrencar a córrer i vaig perdre'ls de vista. Quan vaig girar-me,

- 22 la casa,] l'establiment termal, δ | l'hidroteràpia δ *a.c.*
 24 agafar-me ~ estufat,] agafar-me, febrós i estofat, del braç, δ ~ estofat, ε E TOC OC2
 25 —amb] amb δ
 28 paratges δ ε E *a.c.*
 29 tots ~ codis.] tota llei. δ ~ i llei. ε E *a.c.*
 30 llargues taules] gairebé infinites taules llargues δ'' δ' *a.c.* | paral·leles, δ
 31 per ~ banyants.] per a una multitud. La testa em fumejava. δ *a.c.* per a una multitud.
 Treia fum dels dits. δ *d.c.* | (Per δ
 32-35 voler? ~ girbat?)] voler?) δ 33 cascada ε E *a.c.*
 34-35 endreçat] deixat ε E *a.c.*
 37 senyorívols δ ε E | asseguda] que seia δ'' δ' *a.c.*
 38 ara] *m.* δ
 39 tavernes,] tavernes d'ara, δ | dos] tres δ
 40 traient] traient-ne E *d.c.* | posant-hi—] posant— δ'' δ' *a.c.*
 41 volum δ
 42 Tota] Vestia δ'' δ' *a.c.* | negre δ
 43 amples i] *m.* δ
 45 va δ ε E TOC] fa OC2 DIA | senyals d'amagat,] uns senyals d'amagat δ | vaig] jo vaig
 ε E *a.c.*

24. *estofat – estufat*] El sentit i la forma «estufin» (a 199: 16) donen raó a l'esmena de DIA.
 26-27. *fondeta de l'Alt Cardener*] Foix aprofità el viatge als Torrents, per visitar «la Pedra i la Coma (on el seu pare anava a caçar) i les fonts del Llobregat [són les del Cardener: V. 54: n. 31]. En un edifici mig abandonat, que deia “Baños”, antigues aigües termals [la zona era coneguda per la seva riquesa en deus d'aigües sulfuroses (V. GGCC, vol. II, p. 426-428)], trobà un gargot, encara visible, que deia “Josep Foix Ribera”» (J. V. Foix, p. 6).

42. *mànegues*] V. 186: 20 i nota.

45. *va – fà*] La lliçó d'OC2 DIA té tota l'aparença de ser un error d'impremta.

tenia al davant, com qui fa hores que hi és, un hoste de la casa, activista de la hidroteràpia. —*Sóc el doctor Buyrach. Ja en deveu haver sentit parlar. Va*
agafar-me del braç, febrós i estufat, va fer-me pas-
25 sar per complicats corredors —amb les parets escantellades com les d'una fondeta de l'Alt Cardener— i vam entrar en un menjador espaiós, decorat amb arreus de cavalleria de tots paratges, i estris de pesca i caça de tots segles i codis. Hi havia
30 llargues taules paral·leles parades per a un dinar cuinat per servir un eixam de banyants. (—Per què sóc aquí? Què deuen voler? Què hi fa aquest ocellàs que voleteja amb brogit de cascada, i entra i surt per un ventalló gairebé invisible? On he endreçat les maletes? On vaig tan estranyament girbat?)
35 —*Us presentaré la mestressa. Vaig comprendre que era una dama d'aires senyorívols, asseguda en un tamboret giradís com els que ara s'estilen als taulers de les tavernes, però de més de dos metres*
40 *d'alçària, de cara a la paret, traient —o posant-hi— no sé pas quines urnes de poc volum, d'una obertura circular. Tota de negre, amb el coll alçat, i les mànegues i les faldilles amples i llargues, i el darrere descobert. En adonar-se'n, el doctor Buyrach*
45 *va fer-li senyals d'amagat, però que vaig percebre. —Deu ésser el costum de la casa, vaig dir-me. Vam*

- 48 de negre] tota de negra δ'' δ' a.c. de negra δ' d.c. ε E c.c.
 49 llarg, ~ cenyida.] llarg. δ | assure's] assurees a la taula δ | lluir,] exhibir δ a.c.
 50 Per] A darrera d'aquesta noble dama i per δ'' δ' a.c. Darrere d'aquesta noble dama i per δ' d.c. Després d'aquesta noble dama i per δ' d.c.
 51 nombroses] múltiples δ | del menjador] al menjador, δ
 52 rígidament de negre,] rigorosament de negre i δ'' δ' a.c. de negre rigorosament i δ' d.c.
 53 punts] indrets δ
 53-54 menys esperats] més inesperats δ
 54 creient-me ~ ablanit,] d'una, δ
 55 em ~ manyac:] em planta: δ a.c. amolla: δ d.c.
 56 teniu] /+++/ ε a.c. E a.c. | llibràs] volum δ
 57 aguanteu ~ braç?] porteu a la mà? δ /+++/ sota ~ ε a.c. E a.c. | Si, δ
 58 Duia] Jo duia δ
 58-59 quin ~ mans,] quin. El doctor Buyrach parla sec i cru, i tan depressa, que els mots se li encavallen com les tecles d'una màquina d'escriure. Si, jo tenia un llibre gruixut a la δ'' *fi de la còpia* δ' a.c. quin. El doctor Buyrach parla sec i cru, i, tan depressa, que els mots se li encavallen com les tecles d'una màquina d'escriure. Si, jo duia un llibre gruixut a la mà, δ'' d.c.
 60 També era] Qui me l'hi havia posat? Puix que era també δ''
 61 tenia] duia δ'' | ni m. δ'' ε E a.c.
 62 temporada] any δ'' ε E a.c.
 64-66 Només ~ bicicleta?] m. δ''
 66-67 m'esforçava a] tractava de δ''
 69 aquells Banys] aquella casa de banys δ'' | ni el nom,] m. δ''
 70 el qual ~ ronca,] que respira ronc, δ'' el qual respira, ronca, ε E | babeja ε E a.c.
 71 jo] m. δ'' ε E
 71-72 recordava foscament] /va semblar/ va semblar-me de recordar δ''
 72 si, δ'' ε E c.c. | que] que jo δ'' ε E | moltes,] que n'havia fetes moltes, δ''

63-64. *Necròleg ~ mateix*] Cf. 86: 23.

girar el cap tots dos per dissimular. En aquell moment entrava una altra dama, també de negre i de llarg, però més cenyida. En asseure's va lluir, amb
50 púdica naturalitat, íntimes transparències. Per les nombroses entrades del menjador van aparèixer d'altres dames rígidament de negre, encotillades, amb un pensament d'escot als punts menys esperats de la roba. Tot creient-me intrigat o ablanit,
55 el doctor Buyrach em diu manyós i manyac: —*Com teniu la necrologia? No és pas aquest llibràs de tant de gruix que aguanteu sota el braç?* Sí, era veritat. Duia un llibre, no sé pas quin ni com m'havia vingut a parar a les mans, de coberta de vellut negre
60 i llom de marfil. També era veritat que jo no el tenia ni d'arribada ni quan era amb els seminaristes. —*Cada temporada tenim tres morts, al Balneari, i vós en porteu, fa anys, el registre. Necròleg i escriptor vol dir, si fa no fa, el mateix. Només escriu*
65 *qui no sap viure, en aquests temps de corredisses i llaurar tort. No heu anat mai en bicicleta?* Jo m'esforçava a recordar quan, com i per què vaig comprometre'm a redactar l'obituari termal. Ni coneixia aquells Banys, ni l'indret, ni el nom, ni el
70 doctor Buyrach, el qual respira fort, ronca, baveja i put. Suggestionat o ullprès, i capgirat, jo recordava foscament que sí, que escrivia necrologies, moltes,

- 73 grossos] espessos δ''
- 74 ara] *m.* δ'' ε E *a.c.* | tenia,] tenia entre mans, δ'' tenia a les mans, ε E *a.c.* | cada cop] *m.* δ''
- 74-75 amb més precisió,] clar, δ''
- 75 llargs] molts de δ'' | la] la meva δ''
- 76 recordava amb nitidesa] em semblava de recordar δ''
- 77 caràcter,] caràcter, i δ'' *a.c.*
- 78 solament, doncs,] solament δ''
- 78-79 els ~ mà] em semblava d'haver-los manuscrit δ'' ~ escrit ~ ε E *a.c.*
- 79 sinó ~ fets] ans també d'haver-los fet δ'' ~ fet ε E *a.c.*
- 81 recordava] em semblava δ''
- 82 balneari] establiment δ'' *a.c.* | el] el seu gran δ'' | on seien] i δ'' | les] les incomptables /le/
i δ''
- 83 vídues, δ'' | endolades] estrictament de negre δ'' *m.* ε *d.c.*
- 85 «Gran δ'' | termal», δ''
- 85-86 em ~ Buyrach.] *m.* δ''
- 86 És clar...] *és clar.* δ'' /És clar/ És clar... ε E | Ara m'he] M'he δ''
- 87 d'aigües δ'' ε E
- 88 sien ~ carbòniques.] caldes, sulfuroses, ferruginoses o carbòniques. δ''
-

que eren aplegades en grossos volums com el que ara tenia, els quals, cada cop ho veia amb més precisió, ocupaven llargs prestatges de la llibreria. També recordava amb nitidesa com eren les lletres titulars i el caràcter, la família i el cos de la lletra comuna del text. No solament, doncs, els havia escrits a mà sinó que els havia fets imprimir. Una estranya fabulació que va durar no sé pas els minuts. Sincrònicament, recordava d'haver vist sovint aquell balneari amb el menjador on seien les honestes vídues endolades amb esquinços diàfans i desconcertants a la vestimenta. —*Són quaranta volums del Gran Obituari Termal*, em recorda el doctor Buyrach. És clar... Ara m'he promès de no deixar-me caure mai més a cap establiment d'aigües, sien sulfuroses, sien carbòniques.

Test.: δ ε E TOC OC2

T	TOTS SOM VACARISSOS AMB HORES DESCOMPTADES δ ε a.c. E a.c. TOTS SOM VACARISSOS AMB VAQUES DESCOMPTADES ε d.c. E a.c. Tots som vacarissos amb vaques descomptades T2i	
1	¿Com és I ¿Com és δ a.c. ¿De què ve δ t.c.	
1-2	demana] demana δ a.c. diu δ a.c.	
2	llet δ	
3	prodiga] empra tot temps δ a.c. empra δ d.c. ε a.c. E a.c.	
4	diu, δ a mitjanit,] nit plena, δ com] i amb veu d'ogre —com δ	
4-5	cal divulgar,] no cal esbombar— δ	
5	jo ~ amidem] amidàvem, jo i els aparelladors, δ	
5-6	unes terres] unes propietats δ a.c. un alou δ d.c.	
6	Jo ~ granger] Aquest granger diria que δ	
7	per rodar per] per petjar δ a.c. de petjar δ a.c.	
8	vetllen. δ	
9	burxa,] insisteix δ burxa ε E a.c.	
9-10	després ~ ardots?] ens diu que els trucs ja els sap? δ	
10	Són δ	
11	vaques doctes»] vaques»— δ escampa] propaga δ	
12	set. δ d.c.	
13	amb ~ posat,] canvia de postura δ a.c. amb nova positura δ d.c. ull δ	
13-14	potaranca? δ m. ε d.c.	
14	i, fallaciós, diu:] i diu, fallaç: δ —Deixem δ ε E TOC] —¿Deixem OC2 DIA	
14-31	Deixem ~ avall.]	15 us] m. δ a.c. δ feina. δ ε E] feina? TOC OC2 DIA
	—Deixem ~ avall. δ	16 L'estratagema ~ me'] Els truquets de la llet me'ls δ cor. El δ
		17 que em digueu] saber δ ε a.c. E a.c. és, δ per què,] m. δ perquè ε E a.c. quan ~ lluna,] al ple de lluna nova, δ
		18 (quan les δ us] ens δ
		19 terra,) δ fiteu] aparelleu δ a.c. per què fiteu δ d.c. terres i] m. δ
		20 poc] no δ vostres? δ No avui sol:] No pas avui, δ a.c. No pas ara i avui, δ d.c.
		20-21 fa ~ dura.] de sempre, ara i entany, δ a.c. sin[ó] adés i antany: δ d.c.
		21 A] a δ nova δ
		21-22 vostres enjovats,] vostres, δ
		22-23 tan ~ condició,] muts i descalços, δ
		23 tresqueu, ~ brogit,] sense fer brogit, tresqueu δ

T i s. *vacarissos*] La forma admesa en tots els repertoris lexicogràfics normatius és *vaqueris*. Tanmateix, he preferit mantenir la forma foixiana per tal com, havent passat per molts correctors i no haver estat esmenat, podria ser una opció ortogràfica del poeta.

6. *la carena*] Hauria de ser la de Sant Pere Màrtir (V. 14: n. 14 i 173: n. 52).

12-14-15-32. —*Per què ~ diu: —Deixem ~ feina. L'estratagema ~ la gossada?*] La pregunta ha d'incloure tot el fragment en estil directe: «Per què... ens mira... i diu: “Deixem el vacaris... la gossada”?»

13-14. *potaranca – pota-ranca*] Sobre aquest tipus de composició, V. 47: n. 6-7.

20. *que poc són vostres*] V. 143: n. 70.

Tots som vacarissos

Com és que el granger de Canamunt em demana què en sé dels trucs per aigualir la llet, que prodiga el vacarís de la contrada? Per què m'ho diu a mitjanit, com un secret que cal divulgar, mentre jo i els aparelladors amidem unes 5 terres dalt la carena? Jo crec que aquest granger ens espia. No són pas hores aquestes per rodar per la selva i descobrir-hi els passos dels qui vetllem. Per què burxa, i després reconeix que sap els ar- 10 dits? Són quatre vaques i tres fonts boscanes —que el vacarís anomena «les vaques doctes» i escampa pertot que el tot fa set? Per què el mateix granger amb un altre posat, ens mira amb ulls de garsa potaranca, i, fal·laciós, diu: —Deixem el vacarís i parla- 15 rem de vós i dels enterramorts que us fan la feina. L'estratagema de les vaques me'l sé de cor; el que jo vull que em digueu és per què, quan no fa lluna, quan les negres negrors acumulades us aixequen tres pams damunt d'en terra, fiteu terres i terrancs 20 que poc són vostres. No avui sol: fa anys, jo diria segles, que dura. A cada lluna nova, vós i els vostres enjovats, tan elegants, presumits i omniscients malgrat llur condició, tresqueu, sense fer brogit, pels

rocs i les comelles altes, i amideu, amideu amb cin-
25 tes d'un vermell foguejant, allà on hi ha un planell,
un calm o un erol, per amunt que siguin. Voldríeu
fer-vos amos, d'amagat, de puigs i boscs, i de llur
àuria polseguera. Jo sóc, i no em reca de dir-vos-
ho, el vacarís de les set vaques, i us vull veure, ara
30 mateix, rodoladissos pedruscalla avall. Encaputxeu-
vos, doncs, i aneu-vos-en, i deixeu tot l'oli al setrill
si no voleu que us atii la gossada. Nosaltres fèiem
el sord i, ara amidàvem, ara mesuràvem, fidels a la
consigna, gairebé en trànsit. —*Mesurar és fer*. Ja
35 les cintes de foc assenyalaven un poblat novell on
anem a l'alba, on exaltem el Sol, i avaluem coses,
cossos i somnis. La quadrícula roja, vista de la vall
estant, sembla un esquema, molt ampliat, de les
línies del metro de Londres, i això ens sorprèn. Tot
40 ens meravella, i ens estranya que hi hagi tants de
milions de dorments. Tot d'una ens adonem que el
vacarís de les fonts lleteres i granger s'havia reduït
talment un gla d'alzinall i que el podíem guardar al
sac de l'esquena sense eixamplar ni estrènyer les
45 corretges. Ens cabia folgadamente al clot d'una ore-
lla sense agreujar-la. De sobte, amb aparences i
l'embranchida de set braus, les vaques van sortir
d'un bosc d'avets com si volguessin atacar-nos. Com
més s'acostaven més minvaven de mida i de coratge,

- 50-51 Nosaltres ~ nodrits] vam adonar-nos que érem gegants nodrits de nit δ *a.c.* Érem doncs uns gegants nodrits de nit δ *d.c.* ~ érem uns ~ ϵ E
- 51 insòlita saba diürna] insòlites sabses δ *a.c.* una insòlita saba δ *d.c.*
- 51-52 i ~ que] *m.* δ ~ vesperals ~ ϵ E *a.c.*
- 52-53 ens donen semblança] ens donaven aparença δ *a.c.* ens donava aparença δ *d.c.* ens dóna semblança ϵ *a.c.* E *a.c.*
- 53 mil·lenaris] d'arbreda mil·lenària, δ d'arbres mil·lenaris ϵ *a.c.* E *a.c.*
- 53-54 arrelats ~ auguris.] amb cavernes i balmes amb arbres marbres calents i sorgents i corrents d'aigües íntactes, sota un sostre absolut, allà on cova la grana dels auguris. δ o de roques d'altívoles roques amb cavernes i balmes amb marbres calents i sorgents i corrents d'aigües íntactes, sota un sostre +++, allà on δ *t.c.*
-

50 talment el vacarís emmotxillat. Nosaltres érem ja uns gegants nodrits per insòlita saba diürna i amorosits per gebres vesprals que ens donen semblança de troncs mil·lenaris arrelats a coves i grutes on el Fet és, sense pronòstics ni auguris.

Test.: α E TOC (OM) (Pj²) OC2

- T *m.* α ~ cabellera negra T1í *a.c.* ~ CABALLERA NEGRA E *a.c.*
 D *m.* α a mà T2í P. Gimferrer a mà E
 1 de ~ de] és un α *a.c.* de temps en temps, sembla /ap/ té aparença de α *d.c.*
 2-3 constatat ~ vegada.] contat sovint. α
 4 fumassa,] fumeres compactes α
 5 per l'escullat α *a.c.*
 5-6 van encallar] van /encallar en un sec. vam creure que ha/ van encallar α
 6 tot] *m.* α
 7 gumies, coltells] coltells d'argent α *a.c.* dagues d'argent α *a.c.* dagues, gúmies, coltells
 α *a.c.* | deixalles] deixes α | del temps] *m.* α
 8 pirateria, E *a.c.* | —al] al α E *a.c.* | quan] que α
 8-9 defalleixen] defallents que α *a.c.*
 9 escumen—,] escumen α escumen, E *a.c.* | el] la α
 10 s'enduria, α | Ni havíem advertit] *m.* α Ni no ~ E | Sol α
 11 insurgent,] insurgent, raspós i esquerp α *d.c.*
 12 penyals α | que] de α
 13 gens] *m.* α | d'encertar] d'endevinar α
 14 Ens vam sentir α E *a.c.*
 14-15 La ~ un] /Fum/ La densitat α *a.c.*
 15 esquerdes] /trencs/ esquerdes α
 16 què] que α
 17 arený,] un sorral, α
 18 terra compacta,] terra, α terra compacte, E *c.c.*
 19 solcat fressós.] conegut remorós i salobre. α salpat fressós i salobre. E *a.c.*
 20 Les nostres] Fins les nostres pròpies α *a.c.* Àdhuc les nostres mateixes α *d.c.* | invertides,] com a la inversa, α *a.c.* a la inversa, α *a.c.*

8-9 defalleixen TOC → desfalleixen Pj

4 i TOC → i de OM

D. Gimferrer ha sintetitzat la seva relació amb Foix a «J. V. Foix: tres imàgenes», a «Homenaje a J. V. Foix en sus 85 años», *Destino*, núm. 2106 (1978), p. 26. Les pàgines que Gimferrer ha escrit sobre Foix constitueixen, juntament amb les de Josep Romeu, Gabriel Ferrater i Joan Colomines, els primers assajos seriosos d'interpretació de l'obra del poeta de Sarrià. V. la bibliografia citada al final del volum de l'«Estudi».

2-3. *ho hem constatat més d'una vegada]* És cert: V. 20: n. 1-2.

5. *Cala Torta]* V. 105: n. 17.

7. *caçant]* Caçar en el sentit de 'cercar' —que és el que té al text— és propi del parlar de l'Empordà, entre altres contrades (V. *DCVB*, vol. II, p. 797).

Somnis immòbils
amb ròssec de cabellera

a Pere Gimferrer

Que el mar de temps en temps té aparença de
sòlid, ho hem vist i ho hem constatat més
d'una vegada. Recordo aquell dia que vol-
tats de foc i fumassa, tot vogant indolents
5 pels escullats de Cala Torta, la barca i els remes van
encallar en un sec que desconeixiem. Distrets tot
caçant gumies, coltells i d'altres deixalles del temps
de la pirateria —al ventre de les ones quan defallei-
xen i escumen—, no ens havíem adonat que el mar
10 s'enduria. Ni havíem advertit que el Sol, d'un ver-
mell insurgent, modificava el color dels farallons i
dels penyals, i que l'ombra dels cossos esbiaixava
talment que no era gens fàcil d'encertar l'hora que
era. Vam sentir-nos aturats en un món encantat. La
15 mar era un vidre de gruix sense esquerdes ni trencs.
No sabíem què fer, quan vam descobrir que tot era
areny, de la costa a la ratlla de l'horitzó, i que nos-
altres i l'embarcació érem en terra compacta, a im-
mensa distància del mar que havíem solcat fressós.
20 Les nostres ombres es projectaven invertides, com

- 21 Tinc encara presents] Recordo també com si fos ara α *a.c.* Recordo α *d.c.* Tinc present E *a.c.*
- 22 passar] tenir α | per] per a E | a casa, a peu,] a peu α
- 23 i els remes a coll.] a coll! α | que, avui, un] que el α *a.c.* que avui un α *d.c.* E *a.c.*
- 24 —com] com α | de Camilla] d'Elvira α
- 25 plaer, α | porti, α
- 26 cales] cales en eretisme extrem α cales, E | erectes] verdes α *prob.* E *a.c.* | descriure,] dibuixar, i bell recordar α *d.c.*
- 27 desvetllats,] desperts, α *a.c.*
- 27-28 lletres ~ grosses,] lletres lascives α *a.c.* altes lletres escabroses, α *a.c.* grans lletres escabroses, α *d.c.* ~ grosses E *a.c.*
- 28 impúdicament] quasi impúdiques α
- 29 els ~ vespre,] un títol de diari, de mal /sil·labejar/ confegir α *a.c.* un títol de diari, α *d.c.* | robes] i llurs vestes α *a.c.* vestes α *d.c.*
- 30 amb] *m.* α *a.c.* | moltes,] moltes humides, α | singulars] *m.* α *a.c.* falses α *d.c.*
- 31 de mar agressives,] d'or episcopals, α *a.c.* d'or episcopal, α *d.c.* arborescents E *a.c.* | immòbils α
- 32 empallats,] empellats, α *a.c.* empallats α *d.c.* | ròssec] ròssec negre α *a.c.* | cabellera,] cabelleres negres, α *a.c.* cabellera negra, α *d.c.* E *a.c.* | m'ullprèn] m'al·lucina, m'ullprès α m'al·lucina, m'ullprèn E *a.c.*
-
- 28 arrengraderades *TOC* → arrengraderades *PJ*

24. *Elvira – Camilla*] V. 26: n. 12.

26-33. *estranyes arrels ~ de cabellera*] Sobre el costum del poeta de recollir el que el mar deixa a la costa, V., per exemple, Ferran BACH, «Presentació», a J. V. Foix, *Entre algues, do'm la mà*, Barcelona, Quaderns Crema, 1997, especialment p. 8-13.

si el Sol fos de llevant. Tinc encara presents els tràfecs que vam passar per tornar a casa, a peu, amb la barca i els remes a coll. Però que, avui, un mar lívid i exsangüe —com els llavis de Camilla als confins del plaer— porti a poc a poc a la platja i a les cales estranyes arreles erectes de mal descriure, ocelles dissecades amb els ulls desvetllats, lletres de l'alfabet grosses, impúdicament arrengrerades com en els titulars d'un diari del vespre, robes llibertines barrejades amb palles i molles, singulars estrelles de mar agressives, i somnis immòbils, empal·liats, amb ròssec de cabellera, m'ullprèn i m'espanta.

Test.: ε E *TOC (MA) OC2*

T	~ Balbina, ~ <i>T2i</i>
6	piano] instrument ε E <i>a.c.</i>
7	sestegen] s'adormen ε E
8	fressa] brogit ε <i>d.c.</i> filles ε E <i>a.c.</i>
11	llòbreg ε <i>a.c.</i> E <i>a.c.</i>
16	mangre cuit E <i>c.c.</i>
17	Riera Blanca <i>MA</i>] Riera blanca ε <i>a.c.</i> E <i>TOC OC2 DIA</i> Riera ε <i>d.c.</i>
18	fos] toqués ε E <i>a.c.</i>
21	el] <i>m.</i> ε <i>d.c.</i>

17 Riera blanca *TOC* → Riera Blanca *MA*

Per al tema d'aquesta prosa, val la pena de tenir present també «Tots, minyones i fadrins...» (135).

1. *Úrsula*] No apareix a cap altra prosa del *Diari*. V. 25: n. 9.
Balbina] V. 150: 35-36 i 25: n. 9.
2. *don Ruperto*] Carmen Sobrevila pensa que podria ser el Ruperto Belderrain que cita Josep Maria Gassol a *Les «Bases de Manresa»* (Barcelona, Dalmau, 1992, p. 16).
- 3, 10-11. *el corredor dels cortinatges – al fons de tot ~ del llòbrec passadís*] V. 5: n. 4-6.
17. *la Riera Blanca*] V. 120: n. 16. He restituit la majúscula, malgrat que sigui una lliçó aportada només per *MA*, perquè és el nom de la Riera, no pas un adjectiu, tal com fa Foix en altres indrets (V. 120: 16).

Úrsula i Balbina
o les filles de don Ruperto

Ningú. No ho sabia ningú. No ho sabrà mai ningú. Cap on va don Ruperto, el pianista, quan passa el corredor dels cortinatges amb un brandó de Corpus biscaí, mig apagat i fumós, a
5 la mà? Cap de nosaltres no gosa seguir-lo. Diuen que al fons de tot hi ha un altre piano divers del que teclegen els alumnes quan els veïns sestegen amb fressa d'eucaliptus. Les seves filles, Úrsula i
10 Balbina, amb robes d'ara i mirinyacs borbònics, ignoren les trifulgues del pare al fons de tot, si n'hi ha, del llòbrec passadís amb domassos espessos i calents. Quin instrument hi toca: orgue, flauta o clavecí? La més gran, té setze anys, blanca d'alba
15 papal i ulls pungents d'alabarda teutònica, amb grèvoles conquilles fòssils per orelles i un pic de mangra cuita allà on s'escau la boca, sap un indret de la Riera Blanca on els insòlits concerts de don Ruperto s'oeixen com si fos allà mateix. Tan lluny
20 com és, Balbina, el maculat paratge! És cert que els sons hi arriben gairebé corporis, estructurats de nou i ordenats en volum. És don Ruperto el singular saurí de rares melodies subterrànies? Ja Úrsula

- 23 Balbina ε E | com] arribaven com ε *a.c.* E *a.c.*
 24 l'enramada ε E *a.c.*
 28 que ε E *a.c.*
 34-35 com si provessin] amb l'urc ε *d.c.*
 36 A] Al ε E *a.c.* | Balbina ε E *a.c.*
 37-38 es va desfer ε E *a.c.*
 38 llevés, ε E] llavés, *TOC OC2 DIA* | crida: ε E
 39 vol parlar-te! ε *a.c.* E *a.c.*
 41 desconegut, breu] desconegut curt ε *a.c.* E *a.c.* | ui!] ai! ε E *a.c.*
 43 pertot] *m.* ε E *a.c.*
 45 pota-ranca, ε *a.c.* E *a.c.*
 48 800] 900 ε *a.c.* E '900 ε *d.c.*

38 llavés, *TOC* → llevés, *MA*

38. *llevés – llavés*] Sembla clar que la lliçó amb *a* ha de ser una errada del teclista de *TOC*, per la qual cosa he restituit l'original.

45. *pota-ranca*] Sobre aquest tipus de composició, *V. 47*: n. 6-7.

i Balbina, amb mascareta d'ulls com si anessin al ball de l'enramada, m'han fet passar per un camí
25 de fums amb trencalls i passerres ignorades. En un cluc d'ulls arribàvem al clot on els sons arranats per don Ruperto prenen volum, s'estructuren ardents i es fan corporis. Puix que, ara vèiem un espès poblat de villetes cerdanes que aparentaven
30 rellotges helvètics amb un fons fonedís de minarets egipcis; ara grosses onades de colors flamants que alhora ens ensonyaven i esbaltien. Ja, invisible, una mà ho esborrava: vèiem velers antics i ocells de mar novells, vivents i encantats a la vegada, com
35 si provessin d'ésser, malaurats!, eterns en llur immòbil jactància. A ple somni diürn, Balbina, de pell fosca, mirada vagarosa i llavis esfumats, va desfer-se el cabell, com si es llevés, i cridà: —*Ai que el pare ens ha vist i et vol parlar!* Van treure's totes dues la
40 careta, i vaig besar-les per heure coratge. Per un altre camí, també desconegut, breu com un ui! i amb resplendors de platja, arribàvem a casa don Ruperto, amb camforers pertot i polsim de caoba corcada. Ens esperava a la porta de baix, tocant a
45 la cotxera on guarda una berlina roda-ranca, amb escut navarrès. Ja ni el vaig reconèixer; havia enjovenit. Amb cara de fadrí que torna del servei, afaitat a repèl i amb clenxa del 800 protegia les filles

- 50 empetiteixo.— E *d.c.*
 52 coneixessin. ε E *a.c.* | I ~ quan] I això que quan ε *a.c.* E Quan ~ ε *d.c.*
 53 llarg ε E *a.c.*
 54 ningú ε E
 54-55 ginesta calcigada,] mentes degradades, ε *a.c.* E *a.c.* vainilles degradades, ε *a.c.* E *a.c.* ginesta passada, ε *d.c.*
 59 feia] si feia ε E *a.c.*
 60-61 s'havia ~ doncs,] m'havia pres els anys i ε E
 63-65 a Úrsula ~ premuts,] rocs pintats a Úrsula, ε *a.c.* E *a.c.*
 65 rec,] pont en un alba pasqual, ε E *a.c.* rec en un matí pasqual, E *d.c.*

- 49-50. —*És ~ empetiteixo*] Cf. 186: 35: «Sense calçat, guanyo tres pams».
 53. *els jardins de l'Alòs*] «La finca de cal Ponsic [V. 78: n. 7] era coneguda antigament per ca l'Alòs» (*Els carrers...*, p. 74).
 54-55. *ginesta calcigada*] V. 151: n. 84-85.
 56. *el torrent dels frares*] Nom amb què es coneixia també la Riera Blanca (V. 120: n. 16), pel convent de frares caputxins.

com dues amants. I deia i repetia amb rigidesa: —*És*
50 *quan calço coturn que empetiteixo!* Vaig somirure,
beat, com qui es defensa. Les noies feien com si no
em coneguessin. I això que, quan fa estiu i el ves-
pre és llarg, juguem plegats als jardins de l'Alòs o
per carrers on no passa ningú, olorosos de ginesta
55 calcigada, fem córrer el cèrcol, amidem els astres,
o allargassem les ombres pel torrent dels frares.
He tornat a casa, que és davant mateix. M'he vist
als vidres amb barba i el cabell gris, talment com
don Ruperto tot just feia una hora. Amb les ma-
60 nyes d'un músic cavernós, s'havia tret anys i me'ls
havia passats. M'havia, doncs, encomanat vellesa.
Ja no podré donar papers escrits a la fosca dels
feixos de llenya, a Balbina, ni a Úrsula cartons re-
bregats acolorits amb pètals frescs de gerani i lilàs
65 premuts, quan passa el rec, enfarfegada amb lli-
bres d'anar a missa.

Test.: JP α' α' (oTOCI) β ε E TOC OC2

T	SARRIÀ 1906 JP 2 a mà α β Les mans tenien por T1i	
1	Fou] Era JP	
1-4	après ~ Neró,] estudiat, JP α β	3 descobrir ε a.c. E a.c.
5	quan] que JP α β E d.c. na Lídia i jo,] Na Bet i jo, JP la Bet i jo, vérem α a.c. la Sila i jo, α' d.c. jo i la Isa α' d.c. β jo i la +++ α' d.c. ~ jo ε E a.c. del veïnat,] que amb nosaltres s'esbargeixen, JP α s'esbargeixen amb nosaltres, β	
6	vam veure JP dels carrers i places] de les cases JP de totes les cases de tots els carrers i places α' α' a.c. de les cases dels carrers i places α' d.c. de les cases de tots carrers i places β	
7	vila,] sagrera JP segrera, α vila vella, β esbalaidorament α Presentírem] El cor ens deia JP	
8	dintres de les cases] dins JP dintres α β buits i balmats,] buits, JP α buits i deserts, β	
8-15	mapamundis ~ vidres.] vidres, armaris mirall ni panys, sense estris fumejants, cabelleres, violes ni ungles. JP vidres ni panys, sense es tances ni estris fumants, sense cabelleres ni [ungles t.c: laques t.c: laques ungliformes]. α' vidres ni panys, sense estances ni estris fumants, sense cabelleres ni ungles. α' vidres ni panys, ni baldons, sense estris fumants, sense cabelleres ni ungles. β	13 als] on eren els ε E a.c.
15-19	Les ~ litogràfics.] Per l'eixida, donaven a d'altres carrers travessers, amb les portes dels casals i dels convents impúdicament es batanades, de cara a horitzons desempaperats i cels teürgics. JP Per l'eixida de darrere donaven a llargues carreres de cases amb les portes esbatanades, sense horitzons ni empaperats teürgics. α' α' a.c. Per l'eixida de darrere donaven a llargues carreres de cases amb les portes també esbatanades, sense horitzons ni empaperats teürgics. α' d.c. Per l'eixida de darrere, donaven a llargues carreres de cases amb les portes insòlitanent esbatanades, sense horitzons ni empaperats llibertins. β	15 amb] solcat amb prob ε a.c. E a.c. 18-19 vesuvis DIA 19 litogràfics.] litogràfics flamejants. ε a.c. E a.c.
6	vérem α → vam veure oTOCI de les cases dels carrers i places α' d.c. → de tots els carrers i places oTOCI	

A α i a β, aquesta prosa està al mateix foli que «La Casa de les Campanelles» i «L'oncle de Viladoris».

2-3. *eriçó, castanya de mar, garota*] Són geosinònims (V. 129: n. 18-19).

4. *Horaci en temps d'August*] Horaci (s. I aC), en una llarga llista de preceptes al voltant de la cuina i dels menjars inclosa a les *Sàtires* (llibre II, cap. IV, l. 30-34), incorpora els següents consells sobre els equinoderms (cito de la traducció de Llorenç Riber per a la Fundació Bernat Metge, del 1927, p. 36: «La lluna nova omple les ostres al fons del mar; però no tots els mars són fèrtils d'aquestes closques riques: el marisc lucrí és molt superior a les conquilles de Baies; les ostres es crien a Circei, i els eriçons al cap de Misena; i de les seves amples petxines bivalves fa gala Tarent efeminat.» (Dec aquesta referència a Joan Bastardas i Parera, a qui vull expressar públicament el meu agraïment).

Dioscòrides sota Neró] Dioscòrides (s. I dC), metge dels exèrcits de Neró, deixà escrita una *Matèria mèdica* on recollia les virtuts medicinals d'un importantíssim nombre de plantes i de molts animals, entre els quals, l'eriçó de mar, altrament dit castanya de mar o garota. A l'estat espanyol,

(continua a la p. 812)

Les mans tremolejaven

Fou en sortint de casa, havent après què eren els equinoderms —eriçó, castanya de mar, garota— i descobert el bé que en digueren Horaci en temps d'August i Dioscòrides sota Neró, quan na Lídia i jo, i d'altres nois i noies del veïnat, vérem les portes foranes dels carrers i places de la vila, esbalaïdorament obertes. Pressentírem que els dintres de les cases eren buits i balmats, sense mapamundis ni georames, sense cartes celestes, sextants ni astrolabis. Cap porta de l'interior no donava a cap sala d'esgrima, cap passadís no duia a la cavallerissa, cap escala a la cria de falcons, cap senyal als jocs gímnics. Ni espessor de cabelleres ni laques ungliformes! Una ronya progressiva rosegava els vidres. Les eixides donaven a carrers amb fang espès amb roderes profundes, amb casalots amb les portes també esbatanades, sense hores, sense mostasses, papallones momificades ni vesubis litogràfics. Ens semblà que vèiem l'herbolari com tombava la cantonada amb un senglar acabat d'abatre, al coll. El cridàrem; ens respongué, no sabem des d'on, una veu de dona que deia: —*Cap camí secret no us durà a l'Oracle, ni als Burots ni*

- 19-24 Ens ~ Confins.] No vam gosar dir-nos res. *JP* No gosà- 19 Ens va semblar ε E a.c.
 vem parlar-nos. α' α' a.c. β Ni gosàvem parlar-nos α' d.c. 20 de batre ε E a.c.
 24 fresca i amorosívola] gerda frescor de *JP* α' α' a.c. β frescor de α' d.c. | roïna] roïna *JP* α
 25 envigoría i tonificava,] amorosía el cos, *JP* amorosía els cossos, α β
 25-26 eren aterrides.] tenien por. *JP* α β

19. *l'herbolarij* «Amb botiga parada al carrer gran», diu la *Nota autobiogràfica* (p. 5), «hi havia [...] un herbolari», que podria ser l'únic que esmenta l'inventari de l'*Anuario Riera* de l'any 1899, és a dir Isidoro Zufía Segaría, amb l'establiment al carrer Major, antic núm. 42.

23-24. *Oracle-Burots-Confinsj* V. la línia 19 de 90.

24. *roïna – roïna]* A *oTOCI*, que diu «roïna» seguint α, Foix explica el significat d'aquesta manera: «roïna —que a Port de la Selva diuen “roïna”— és aquesta plugeta gairebé invisible, que sembla aiguaneu». És curiós de constatar com, al final, Foix prefereix la forma dialectal *roïna* (més propera, tanmateix, a l'ètim: V. *DCVB*, vol. IX, p. 542) a la normativa *roïna*.

(de la p. 810)

la traducció més coneguda és la d'Andrés Laguna, del 1555, amb diverses edicions i reimpressions. L'eriçó és al llibre II, cap. I (p. 123 de l'edició salamantina del 1570). V. Pio FONT QUER, *Plantas medicinales: El Dioscórides renovado*, Barcelona, Labor, 1983 (8a ed.), p. XII-XIX de la «Introducción».

5. *la Bet – la Sila – Isa – Isabel]* A *oTOCI*, quan llegeix «Isa», Foix diu: «una noia que es deia Isabel (“Isa”-“Isabel”), en aquella època (ja fa anys, d'això!)».

7. *la vila]* V. 3: n. 2. *oTOCI*, que segueix α, diu «sagrera», mot sobre el qual Foix diu: «la sagrera, en un poble, és el lloc, el territori on hi ha l'església, més la rectoria, més cases que depenen de la parròquia, diguem-ho així. A Sarrià, per exemple, la sagrera de Sarrià seria on hi ha l'església i les quatre cases del voltant». «El nucli de població inicial [al s. X] fou la Sagrera de Sant Vicenç (un espai de trenta passes al voltant del temple)» (*GGCC*, vol. I, p. 171).

25 *als Confins*. Una fresca i amorosívola roïna octub-
brera ens envigoria i tonificava, però les mans eren
aterrides.

Test.: δ ε E *TOC OC2 [MH*

- 2 fosc,] nit, δ | avui] *m. δ*
 3 entonats] encaputxats δ
 4 ni mercader] ni ric, mercader δ
 10 arrogants] *m. δ* | s'esborren] s'esborren lentament, δ
 11 can] casa en δ *a.c.* | es fia,] s'arrisca, δ ε E
 12-13 de l'ombrívol] del llòbrec δ *a.c.* del fosc δ *d.c.* del llòbrec ε E
 14 no] *m. δ ε E a.c.*
 16 anomenar i difícil] *m. δ*
 18 fantasioses,] imaginades i δ | segons modes] seguint estils δ
 19-20 d'aneu a saber] de no sabem δ
 20 descobreixen δ
 21 terrífics—,] terrorífics— δ terrífics— ε E *TOC*
 22-23 mal ~ activitats.] aferrissades activitats i mal domades falleres. δ

1. *carrer del Forn Nou*] És el carrer de la Creu. L'antic Forn Nou, segons m'explica Carmen Sobrevila, estava situat a la cantonada amb el carrer Cornet i Mas.

11. *can Batllera*] *V. 119*: n. 14.

12. *els tres manyans*] *V. 92*: n. 32.

21. *transfigurats o desfigurats*] *V. 129*: n. 18-19.

*Si tothom ho ha vist,
per què ningú no en parla?*

Al capdavall del carrer del Forn Nou, a entrada de fosc, encara avui apareixen les imatges dels penedits entonats projectades a la paret que en tanca la sortida. Ningú, ni mercader ni artesà, ni dona de sa casa ni cortesana no us sabran dir des d'on són projectades. Ja en parlaven els vells, us diran; però ni aleshores ni ara, ningú no s'ha aventurat a esbrinar qui encatifa el carrer i ens omple les mans de violes tantost les ombres dels arrogants contrits s'esborren i desapareixen pel costat de can Batllera. Tampoc ningú no es fia, i ben pocs en parlen, dels tres manyans de l'ombrívol i foguejat obrador del mateix carrer. Ja dels temps dels rebesavis treballen de dia i de nit, i no envelleixen. Forgen ferros no mai vists destinats a països de mal anomenar i difícil recordar: baranes per a balcons d'insòlita llargada on figuren, enmig de flors fantasioses, estilitzades segons modes desconeguts, cossos d'homes i de dones d'aneu a saber quin segle. Els malpensats hi descobreixen, transfigurats o desfigurats —jo diria terrífics—, veïns famosos per llurs mal domades fal·leres o abri-

- 23 hi] *m. ε E a.c.*
 24 o ~ l'hostal.] i els fills de la metgessa quan seran grans. δ
 25 aclarirà, però,] aclarirà δ ε E
 26 material. δ | qui] també qui
 27 els ~ refonen] fonen i refonen el mateix material δ | donant-li δ
 27-28 cada vegada] *m. δ*
 28 inèdites,] sempre originals δ
 31 estació. δ
 31-32 Somriuén, carbonosos,] Somriuén δ
 34 el qual ha explorat] que a seguit δ
 36-37 no ~ serrallers] els tres manyans no estranyaria gens que δ no estranyaria gens que tres
 manyans *ε a.c. E a.c.*
 37 tres-cents anys.] trescents. δ
 38 1778.] 1788. δ

29. *Als tres manyans]* Complement directe amb preposició (*V. 10: n. 7-8*).
 31. *el ball]. V. 22: n. 1.*
l'estació] És la de la parada de Sarrià dels Ferrocarrils Catalans de la Generalitat.
 33. *ganyotes]* *V. 10: n. 9.*
 37-38. *un hereu Rocabert]* Personatge no localitzat.

vades activitats. Hi ha i tot qui hi ha reconegut
l'avi, un oncle canonge o les noies de l'hostal. Cap
25 veí no us aclarirà, però, quan carreguen l'obra en-
llestida ni si descarreguen mai materials. Hi ha qui
diu que els fonen i els refonen tot donant-los cada
vegada formes inèdites, pel goig d'ells mateixos.
Als tres manyans alts i fornits del carrer del Forn
30 Nou no els imagina ningú fora de l'obrador. Qui els
ha trobats mai a missa, al ball o a l'estació? Som-
riuen, carbonosos, si els mireu; però us fan esbor-
ronants ganyotes un cop heu passat. Fra Ventura,
del Convent, el qual ha explorat territoris a la ribe-
35 ra de l'Orinoco i sap secrets de la gent de vida llar-
ga, diu que no estranyaria pas que els tres ser-
rallers passessin dels tres-cents anys. Un hereu
Rocabert els havia dibuixats cap allà el 1778. No
han canviat gens.

Test.: $\alpha \delta \epsilon E$ TOC (*oTOC2*) (P^2) OC2

T	<i>m. α</i>
D	<i>m. $\alpha \delta \epsilon a$ mà T2í E</i>
1	ben] molt $\alpha \delta$
2	de les mars blavisses] del mar α a.c. dels mars blaus α d.c. dels mars blavissos δ a.c. petgem α a.c.
3	escodrinyem] <i>m. α a.c.</i>
4	vies, venes o] vies i α
5	les contenen i] /cinyeix[en]/ les contenen, α aturen, o] aturen i α aturen o $\delta \epsilon E$
6-7	una ~ prolongació] un apèndix α a.c.
7	nostre planeta,] planeta, α nostre planeta ϵE
8	jo ~ quin] ignoro quins α a.c. ignoro quin α d.c. δ jo no sé quin ϵE Apareixen, $\alpha \delta$ a.c.
9	vermelles,] roges, α cenyides] encerclades α a.c.
10	cel] cel negre $\alpha \delta$
11	aquestes mars creixen] la mar creix α a.c. aquesta mar creix α d.c.
12	homes] /parells/ homes α
13	robustes, α atlètiques, α gegants] com si fossin gegants α a.c. de temps passats,] d'altres temps, α
14	sofriments, α sofrences. δ d.c. els quals amb] amb $\alpha \delta$ a.c. Amb δ d.c.
15	senyorejants] imperials $\alpha \delta$ provaven δ a.c.
16	vermells] rojors α rojors δ a.c. i α
17	nou ϵE a.c. clamants, $\alpha \delta \epsilon E$ a.c.
17-18	fe ~ simultànies] desesperança i la fe simultània α fe i l'esperança ϵ a.c. E a.c.
19	aquestes parelles] <i>m. α a.c.</i> gaudissin ϵE a.c.
20	terrible] una terrible α
21	en vaig veure α tres, $\alpha \delta$
21-22	en ~ conjunta.] no pas en aparició simultània. α no pas en aparició conjunta. δ

8-9 calmoses TOC → calmoses, *oTOC2*

17 clamants TOC → clamant *oTOC2*

D. Enric Badosa m'ha confirmat que la dedicatòria d'aquesta prosa respon a la voluntat foixiana de retre-li homenatge per l'amistat que durant tant de temps lligà els dos escriptors i d'agrair-li les esplèndides traduccions de la seva obra. A més, Foix li va escriure el pròleg a *Más allá del viento* (Madrid, Rialp, 1956). Per la seva part, Badosa fou qui donà a conèixer l'obra del poeta català a tot l'Estat espanyol a través d'una antologia (amb traduccions al castellà, primer: *Antología lírica*, Madrid, Rialp, 1963, i després, en versió bilingüe: *Antología de J. V. Foix*, Barcelona, Plaza & Janés, 1969), amb una important introducció. La bibliografia de Badosa sobre Foix és també molt significativa: «Los hallazgos poéticos de J. V. Foix», *El Noticiero Universal* (5 octubre 1954); «¿Por qué y para qué escribe usted?», [enquesta a J. V. Foix i d'altres], *Correo literario*, any v, 2a època, núm. 8 (desembre 1954); «De la poesía religiosa de J. V. Foix», *Destino*, núm. 1037 (1957), p. 38; «Conversaciones en la redacción: J. V. Foix, humanista i poeta», *El Noticiero Universal* (28 abril 1959); «J. V. Foix», a *Vint-i-cinc anys de la Lletra d'Or*, Barcelona, Edicions 62, 1980, p. 77-81. I va participar en els números d'homenatge pels 80 anys del poeta a *Destino*, pels 85 a *Insula* i pel Premio Nacional de las Letras Españolas al volum d'*Anthropos*.

4. *Vies, venes i clivelles*] V. 129: n. 18-19.

5-6. *les contenen i les aturen, o les limiten i les contornen*] V. 129: n. 18-19.

9-10. *horitzons ~ baixíssim*] V. 1: n. 7-8.

Els amants

a Enric Badosa

Conec mars que ben pocs han vist. Són passats
els confins de les mars blavisses que petgem,
escodrinem i impurifiquem. Com si les ai-
gües que es filtren per vies, venes o clivelles del ro-
5 cam que les contenen i les aturen, o les limiten i les
contornen, apareguessin de nou en una remota pro-
longació inexplorada del nostre planeta, després
de passar jo no sé pas quin infern. Apareixen cal-
moses o tumultuoses, vermelles, cenyides per ho-
10 ritzons roigs sota un cel baixíssim. De tant en tant,
quan aquestes mars creixen per l'impuls de noves
correnties, arrossegueu homes i dones aparellats,
robusts, gairebé atlètics, gegants de temps passats,
bellíssims en llurs sofrenes, els quals amb gests
15 senyorejants proven de surar damunt les espesses
vermellors i, ara desapareixen com si s'haguessin
negat, ara els veieu de nou, clamants amb la fe i
l'esperança simultànies dels qui van a morir. Com
si aquestes parelles gaudissin, magnífiques i sober-
20 gues, del que a mi em sembla terrible dissort. En
un sol dia, no fa pas gaire, vaig veure'n tres en apa-

- 22 S'alçaven $\alpha \delta$
 23 descobrissin un] veïessin no sé pas quin α veïessin un $\delta \epsilon$ a.c. E a.c.
 24 Una pregona] Però una profunda α | ressaca, però,] ressaca α ressaca però, ϵ E | s'enduia] /se'ls en[duia] com mai no havia vist ni/ s'enduia α /s'endugué va endur-se'n/ s'enduia δ
 25 tres] m. α tres magnífiques δ tres magnífiques ϵ a.c. E a.c. | s'estrenyien] s'estrenyien i jo diria α a.c.
 25-26 fortament,] fort, α forts δ a.c. fort δ d.c. fortament ϵ E
 26 afonant-se, ϵ E | tràgiques, i somrient.] tràgicament somrients. $\alpha \delta$
 27 l'espectre de] m. α | suraven α
 28 de volves solars.] amb llampagueig de diamants. $\alpha \delta \sim$ bolbes $\sim \epsilon$ E a.c. | va dir-me] deia α a.c. em va dir α d.c.
 30 d'on] m. α | jo] m. $\alpha \delta \epsilon$ a.c. E a.c. | guaitar.] espïar. α | recordar] pensar amb α
 32 d'aigua \sim foc,] de foc i aigua, α | va aconsellar-me decidit:] em va dir. α va aconsellar-me. δ | «No α més.] mai més. δ a.c. | pas] m. α | gens] m. $\alpha \delta$ | de] m. α
 34 sec.» α | vegada, $\alpha \delta$
 34-35 havent caminat] tot caminant $\alpha \delta$
 35 llarg α | segons costum,] m. α com acostumo, δ
 36 frontera] ratlla $\alpha \delta \epsilon$ E | glaç. Una] glaç, i una α | veu, $\delta \epsilon$ E
 38 de la] la α
 38-40 on \sim s'esbalcen.] ni la del pler. $\alpha \sim$ filòsofs i teòlegs \sim esterrufats s'esbalcen. Si no ets poeta, és clar. δ a.c. \sim filòsofs i teòlegs \sim estarrufats s'esbalcen. —*Si no ets poeta, és clar.* δ d.c. \sim marrada, $\sim \epsilon$ E a.c.
-
- 24 ressaca, *TOC* \rightarrow ressaca *oTOC2*
 28 va dir-me *TOC* \rightarrow em va dir *oTOC2*
-
- 23 descobrissin *TOC* \rightarrow descobrissim *PJ*

31. *Hero i Leandre*] En la mitologia grega, Leandre era un jove d'Abidos que estimava Hero, una sacerdotessa d'Àfrodita que residia a Sestos (ciutat situada a l'altra banda de l'Helespont, davant d'Abidos). Cada nit, Leandre travessava l'estret nedant, guiat per un llum que Hero posava a la part més alta de la torre de casa seva. Una nit de tempesta, la llanterna s'apagà i el jove morí ofegat. L'endemà, el seu cadàver aparegué al peu de la torre d'Hero, la qual es precipità al buit, perquè no volia sobreviure al seu amant (Pierre GRIMALT, *Diccionario de mitología griega*, Barcelona, Paidós, 1981, p. 263 i 310-311). Per a la utilització que s'ha fet d'aquest argument en la literatura universal, V., s. v., Elisabeth FRENZEL, *Diccionario de argumentos de la literatura universal*, Madrid, Gredos, 1976.

33-34. *No és ~ en sec*] Recordeu, de «Trenca el mirall i sabràs com ets», la consigna «No interpreteu els somnis: us decebrien; no proveu pas de refer-los o de reprendre'ls: enfolliríeu.» (186: 43-45).

34-35. *havent caminat llarg, segons costum*] És ben coneguda l'afecció foixiana per les llargues caminades.

rició gairebé conjunta. S'alçaven, altes i vigoroses, com si descobrissin un punt sòlid de salvament. Una pregona i vastíssima ressaca, però, s'enduaia
25 rocs i sorrals, i les tres parelles s'estrenyien fortament, tot afonant-se tràgiques, i somrient. Només l'espectre de llurs ombres surava com una vestidura de volves solars. —*Són els amants*, va dir-me algú que al mateix temps em retirava de la punta
30 de l'illot des d'on jo gosava guaitar. Vaig recordar Hero i Leandre; però la mateixa veu, ja amb deliri d'aigua i de foc, va aconsellar-me decidit: —*No tornis més. No és pas gens bo de reprendre els somnis. En pots morir, i en sec*. Ja una altra vegada havent
35 caminat llarg, segons costum, m'havia trobat enllà de tot continent, a la frontera del glaç. Una veu dels dins de mi mateix m'havia advertit de no passar mai de la ratlla del saber on filòsofs, doctrinaris i teòlegs fan marrada i es perden, ni de la del plaer
40 on els amants estarrufats s'esbalcen.

Test.: α'' α' ε E TOC OC2

- T DE LA TORRE α a.c.
 1 escriure] parlar-vos α a.c.
 3 al] el α
 4 de l'alçària de] amb α | replans,] replans només α
 4-5 segons la Lluna α'' α' a.c. —segons la Lluna—, α' d.c. segons la Lluna, ε E a.c.
 5 invisibles α
 6 era] fou α a.c. sempre fou α d.c.
 6-9 carotes ~ tardor.] enormes carotes fosforescents que riuen i ploren ensems, així que entrem a la tardor penjades al fons del fons de la paret que tanca el carrer de Sota α a.c. enormes carotes que al fons del fons del que tanca el carrer Vell riuen i ploren ensems, així que entrem a la tardor. α'' d.c. les enormes carotes que riuen i ploren a l'hora, així que entrem a la tardor al fons del fons del mur que tanca el carrer Vell. α' d.c. ~ que tanca el ~ Clos, reien ~ i entrava la tardor. ε a.c. E a.c. ~ Clos, reien ~ i entrava la tardor. ε d.c. ~ Clos, reien ~ E d.c.
 9 Aquell ~ Molí,] I si al Molí qui hi entra espaordit ni α a.c. I si el qui ~ Molí ni α d.c.
 10 surt α ε E a.c. | delira,] es penja a l'arbre, α' α'' a.c. | Pont de la Reina] pont Vell o del balcó α' α'' a.c. pont Vell, α'' d.c.
 10-11 tanquen, α
 11 aquells] els α | gosen α | carasses del Clos,] temibles carasses, α
 12 mouen α | més α'' α' a.c. | als] a les α a.c.
 13 de mur] m. α | a la tàpia] al mur α
 14 els ~ temps] m. α | en són testimonis] ho h[em vist] α a.c. en som testimonis; α d.c.
 16 Molí] Molí, del Molí α a.c. ε E Molí, —del Molí α d.c.
 17 Tor,] Tor—, α d.c. | vinya, α | boscatge] /b/ bosc α | recremats ε E a.c.
 18 calç ~ endurida.] calçs endurides. α | no] /nuen/ no α | en] m. α a.c.
 19 grans, ~ exigus,] amples o breus, α
 20 planisferi celeste] palisferi α | a la vegada.] de cop. α | poc] /qu/ poc α
 21 atureu a contemplar-los,] tureu per contemplar-los, per un efecte màgic, α
 21-22 o limita,] m. α
 22 desapareix.] fuig. α | tots] tot α d.c.

T. *els aiguamorts del Molí de la Tor*] Podria fer referència a algun molí del poble de Tor, del municipi d'Alins de Vallferrera, al Pallars Sobirà (GEC, vol. 22, p. 422), al qual, tal com em confirma Carmen Sobrevila, Foix va fer alguna visita en la seva joventut.

6-9. *les carotes ~ la tardor*] V. 10: n. 3, 8.

7. *carrer del Clos*] V. 16: n. 5.

10. *el pont Vell – el Pont de la Reina*] El pont Vell pot ser el de Solsona (V. 140: n. 15); el de la Reina podria ser el del passeig de la Reina Elisenda, a Sarrià (V. 28: n. 2).

18-19. *us en heu adonat*] «En algunas comarcas (provincia de Gerona) es muy común la adición de una *a* átona á los afijos *ens, us y els*» (Pompeu FABRA, *Ensayo de gramática del catalán moderno*, Barcelona, L'Avenç, 1981, p. 42). Aquest factor, juntament amb el fet que es tracta del pronom *en*, i que es tracta d'una imprecació directa del narrador al lector, degueren portar Foix a escriure la forma colloquial i bandejar la normativa «us n'heu adonat».

*Els aiguamorts
del Molí de la Tor*

No és pas del Molí que vull escriure: Qui no en sap més que jo? Fosc de dia i clar de nit, obert a l'alba i tancat al crepuscle, alt com el Puigmal o de l'alçària de dos replans, segons la lluna, i amb les ales gairebé invisibles, és el que era segles enllà. Com les carotes lluminoses que al fons del fons que barrava el carrer del Clos reien i ploraven ensems quan érem infants i s'acostava la tardor. Aquell qui entra espavorit al Molí, tantost en surt, delira, es tira del Pont de la Reina o el tanquen; aquells qui gosaven mirar les carasses del Clos, ja no es movien mai més, amarrats als carreus de mur com els jueus a la tàpia de les dolences. Tots els del meu temps en són testimonis, i és més bo no parlar-ne. Jo vull contar el que passa als aiguamorts que hi ha pels voltants del Molí de la Tor, amb vinya i boscatge recremats, i muntanyoles de calç bruta i endurida. Els aiguamorts, no us en heu adonat?, grans, llargs o exigus, són mapamundi i planisferi celeste a la vegada. Per poc que us atureu a contemplar-los, tot ço que us volta o limita, desapareix. Resteu tots sols, com si aterréssiu

- 23 en] a α
 26 Cada bri α
 27 hi] *m.* α | illes,] illots, illes ϵ E *a.c.*
 28 Jo hi] Hi α' *d.c.*
 29 Esperança, α | clarors α
 30 rierols] astuaris α *a.c.* | inèdites α | tipogràfics, i] tipogràfiques, α tipogràfics, ϵ E
 31 desoladors.] infinitament trists. α infinitament desoladors. ϵ E *a.c.* | Si] Ja sé α *a.c.* És
 quan *a.c.*
 32 les mars tancades] /les/ els oceans i els estanys α | s'omplenen α | navilis] gloriosos na-
 vilis α' α'' *a.c.*
 33 reflexen α | foscs ~ alhora.] novells obscurs i lluminosos a la vegada. α *a.c.* obscurs i llu-
 minosos a la vegada. α *d.c.* carbonosos. α' *d.c.*
 35 que α ϵ E | petgeu, α' α'' *a.c.* | nou, α
 36 aiguamolls pampelluguegen ϵ E *a.c.*
 37 animal,] humà, α | o s'acluquen] i es tanquen α | frisança.] forta frisança. α *a.c.*
 38 Ja] Jo α' *d.c.* | explicar] contar α'' α' *a.c.* contar aquell diu α' *d.c.* | qui, ϵ E *a.c.* | sobte,]
 cop α cop, ϵ E
 39 del meu record,] abans, α del meu record ϵ E *a.c.* | de company,] com de company α
 40 quant α | tot ~ diu:] se m'adreça i em di[u] α *a.c.* se m'acosta i, ull ~ α *d.c.*
 41 ni aiguamolls] *m.* α
 43 rodaven] vagueren, α'' α' *a.c.* vagueren, α' *d.c.* | i anys, α | dins α | cal α
 44 molí. α | i] i tot α
 45 gireu cua.] us entorneu. α | En aquell instant] Ha desaparegu[ϵ] quan α
 46 des de Noufonts.] del coll estant. α
 46-47 van semblar-me] em van semblar α'' α' *a.c.* aleshores van semblar-me α' *d.c.*
 47-48 s'aclucaven] es clo[i]en α *a.c.*
 48 purs] purs i lluminosos α'' α' *a.c.* +++ i lluminosos α' *d.c.* | una idea.] la idea. α'' α' *a.c.*
 la idea que en tenia. α' *d.c.*

24. *intranscrivible i irreproduïble*] V. 129: n. 18-19.

28. *el cap de Creus*] V. 104: n. 54.

31-33. *Si plou ~ alhora*] V. 8: n. 10-11.

41. *aiguamorts ni aiguamolls*] V. 129: n. 18-19.

45-46. *estanys de Carançà*] Petits estanys que ocupen els escarpaments i les comes que ha modelat el gel de la vall del mateix nom, de capçalera de la Tet, estesa entre el pic de Noucreus i el de la Dona, al vessant nord de la frontera que separa el Conflent del Ripollès (*GEC*, vol. 6, p. 244). El pic de Noufonts (2864 m) és a l'Oest del pic de Noucreus (*GEC*, vol. 16, p. 226).

en un altre planeta, idèntic al que ens tolera però d'una altra claror intranscrivible i irreproduïble.

25 Continents, contrades, paratges amb llur vegetació: cada bri d'herba és un pollanc, cada mata una selva. Tot hi és mar amb illes i arxipèlags, costes, promontoris i caps. Jo hi veig el cap de Creus i el de la Bona Esperança amb claror de metalls polits;

30 hi veig rius i rierols amb inèdits colors tipogràfics, i deltes i confluents desoladors. Si plou, els oceans i les mars tancades s'omplen de navilis esfèrics que reflecteixen cels foscs i resplendents alhora. Sé que hi ha qui ha viscut aquestes meravelles; però no

35 s'ha adonat que, si us n'aparteu i petgeu de nou la terra comuna, els aiguamorts pampalluguegen com un ull animal, i s'obren o s'acliquen amb frisança. Ja ho anava a explicar al qui de sobte, i sense haver-lo vist del meu record, em feia de company,

40 quan, tot acostat i ull regirat, em diu: —*No són pas aiguamorts ni aiguamolls com sé que vós creieu. Són ulls, ulls de debò. Són els ulls dels personatges que rodaven anys i anys pels dins, i, si calia, pels afores del Molí. Ho espïen tot i ho enregistren. Val més que*

45 *gireu cua.* En aquell instant jo evocava els estanys de Carançà, mirats des de Noufonts. També van semblar-me ulls; però no parpellejaven ni s'acliquaven ans fulguraven purs com una idea.

Test.: JP α' α' (oTOC1) β ϵ E TOC OC2

- T MANRESA 1904 JP 3 a mà α β
 2 d'armaris, ~ reretaulells.] de consoles, d'armaris i de reretaulells. JP α' α' a.c. de calaixeres, d'armaris i de reretaulells. α' d.c.
 3 pallús] parrot, JP pallús, α pallòfol, β | —verd ~ por—] irós o covard, JP verd o groc, α verd ~ por, β
 4 gosarà] tindrà l'atreviment de α tindrà el coratge de β
 5 obrirà JP | per ~ passin,] m. JP pels segles dels segles, α' α' a.c. β pels segles, α' d.c. | donaran β
 6 Sol, JP | fangats] ufanejants JP fangats de poc β | fan branca.] poncellen JP
 7 et posis la] cal que et llevis la JP cal que et posis cap β | airegerà α' α' a.c. ϵ E a.c.
 8 i ~ fastuosos.] fastuoses. JP temiblement fastuoses. α β | l'oncle] l'oncle matern, JP
 10 nova] m. JP | lluors] clarors torbadores JP lluors torbadores α lluors esgarriadores, i de β | verd-espigat, JP α β ϵ E TOC OC2
 11 dinamo del transformador.] dinamo. JP α β ϵ E
 12 descobriràs] hi descobriràs JP α β
 13 córrer] cuitar el pas β | allà] cap allà JP β | l'escassa riera] la riera, escassa, JP la riera α' d.c. β | dóna] afluix β
 14 escumava] hi escumava β
 14-15 espesses ~ lletjors.] viscoses blancors brogidores. JP ~ blancors. α β
 17 Culla.] Culla. Ai! Ai! Ei! Ei! β d.c.
-
- 1-2 —Ets ~ d'armaris, TOC] fragment no enregistrat oTOC1
 2 de calaixeres, d'armaris i de reretaulells. α' d.c. → d'armaris, de reretaulells i de calaixeres. prob. oTOC1
 10 verd-espigat α' d.c. → verd-espinat oTOC1

A α i a β , aquesta prosa està al mateix foli que «Les mans tremolejaven» i «La Casa de les Campanelles». Quan acaba de llegir, a oTOC1, Foix afegeix: «Això és a Manresa, en una centraleta elèctrica... Bé: això és l'origen, oi?»

T. *l'oncle de Vilardordis*] A la línia 8, JP diu «l'oncle matern»; no he pogut esbrinar de quin d'ells es tracta: «la mare del poeta [...] tenia vuit germans més: Maria, Ramon, Antònia, Josep, Salvador, Agustí, Lluís i Trinitat» (MANENT, Foix, p. 6). Vilardordis és un dels barris perifèrics de Manresa (V. 10: n. 9).

1-2. *calaixos d'armaris, de consoles*] El vers 30 del poema «Els de la Coromina de dalt...» (datat el novembre del 1967 i recollit als «Altres poemes» d'OCI, p. 209-300), diu: «llevem negrors d'armaris i consoles». Els calaixos guarden sempre relació amb la literatura i les claus del misteri: V. 203: 27-31 o el mateix títol de *Desa aquests llibres al calaix de baix*.

10. *verd-espigat*] Sobre aquest tipus de composició, V. 47: n. 6-7.

11. *la dinamo del transformador*] Aquest oncle de Foix, pel que es veu, «tenia cura del transformador de la Companyia Anònima Manresana de Electricidad, anomenada popularment "l'Anònima"» (*Cinc rutes*, p. 38).

13-14. *l'escassa riera que dóna al riu*] La riera pot ser qualsevol de les que es citen a GGCC, vol. IX (p. 38); el riu és, evidentment, el Cardener (V. 54: n. 31).

16-17. *camí de la Creu de la Culla*] La Culla, era una «antiga masia fortificada del municipi de Manresa (Bages), aturonada, a l'est de la ciutat, prop de la qual a l'indret de la capella de Sant Blai i Sant Llätzer (esmentada ja al s. XIII), fou construït un convent de clarisses al primer quart del s. XIV» (GEC, vol. 8, p. 400).

L'oncle de Viladordis

— **E**ts el fadrí que tanca i tancarà més calaixos
 d'armaris, de consoles i de reretaulells. Qui
 és el pallús —verd d'enveja o groc de por—
 que gosarà contradir-me? Ets també el qui obre i
 5 obrirà, per anys que passin, més balcons que donin
 al sol, a camps fangats i allà on les sals fan branca.
 Ets, i no et posis la carota, el qui airejarà més golfes
 i sostremorts tristament fastuosos. M'ho deia l'oncle
 de Viladordis, tot provant d'ajustar una corretja
 10 nova amb lluors de marbre verd-espigat als cilindres
 que escalfen la dinamo del transformador. —*Si et
 mires el revés de la llengua, descobriràs el senyal
 del presagi.* Vaig córrer allà on l'escassa riera dóna
 al riu; però l'aigua escumava espesses i brogido-
 15 res lletjors. Vaig tornar a ciutat —m'empaitaven
 veus i sons admonitoris— pel camí de la Creu de la
 Culla.

Test.: α'' α' ε E TOC OC2

- T mirall, T2í | i] hi T1í HI ε a.c. E a.c. | ets] ÉS E t.c.
 1-2 en sentíem] n'haviem sentit α
 2 fets i faules] dites i fetes α
 3 L'ermità] Era cert. L'Ermità α
 4 on ε E
 4-5 atàviques o arrauxaments,] atàviques, α
 5 I vam anar α'' α' a.c. Hi vam anar α' d.c.
 6 tot allò] el α
 7 referit] dit α | casa α' d.c.
 8 paratge, α | resquícies] deixes α | podien α
 9 suggerir, ε E | l'Ermità α l'hermità. ε E c.c.
 10 d'un sol] d'una sola α'' α' a.c. | els] les α'' α' a.c. | tots] totes α'' α' a.c.
 11-12 d'aquell ras sobirà] del magne ras α'' α' a.c. de l'ample ras sobirà α' d.c.
 13 corró, α | pedra.] pedra marbre. α pedra-marbre. ε E
 13-14 ens vam adonar α'' α' a.c.
 14 sense gaires sotrats,] m. α
 15 bellugar] moure α
 16 En] I en α | distints. Mentre α | progressava] avançava α ε E a.c.
 17 l'altre que, α | lluny, α
 18 mata] selva α
 18-19 es plantava,] s'aturava, α es plantava ε E
 19 vol estimbar-se. α
 20 home E d.c. | mànega α
 21 mig amagava] tapava gairebé α mig tapava ε a.c. E a.c.
 22 llenguafrenat] sense dir ni piu α'' α' a.c. llenguafrenat, ε E | boca] boca tancada α'' α' a.c.
 boca [breu prob] α' d.c.
 23 macada— ε E a.c. | llarg punter α | dreta] dreta, com el del senyor Mundí, α'' α' a.c. dreta com el del senyor Mundí, α' d.c.

20. *mànegues*] Amb el sentit de 'màniga', la forma, habitual als dialectes orientals (V. DCVB, vol. VII, p. 193), és admesa als diccionaris normatius (V. també 177: 42).

22. *llenguafrenat*] Sobre aquest tipus de composició, V. 47: n. 6-7.

23. *un punter llarg a la mà dreta*] α diu «com el del senyor Mundi», mestre de l'escola de Sarrià, on Foix estudià amb Josep Obiols: «Vam anar a estudi plegats, a l'escola municipal de Sarrià, al carrer de la Creu [antic núm. 6 (*Anuario Riera*, p. 559), actuals 26-28, on fins fa poc hi havia una llibreria (*Cinc rutes*, p. 148)], que encara aguanta el nom. Érem al tombant del segle, i el senyor Mundi —don Salvador— i el senyor Pepet, l'ajudant, ens van donar els primers cartipassos on provàvem de fer pals i ganxos.» («L'alta i modesta figura de Josep Obiols», *Qüestions d'art*, núm. 3, 1967; OC4, p. 537). La petja d'aquest mestre a la vila de Sarrià fou important fins al punt que els seus antics alumnes organitzaren un homenatge pòstum, entranyablement recordat per Foix al conegut article «La palmeta de "don Salvador"» (*La Publicitat*, 23 octubre 1931; recollit a *Els lloms transparents*, Barcelona, Edicions 62, 1969, p. 109-111; OC3, p. 127-129).

Trenca el mirall i sabràs com ets

Vam pujar a veure l'ermità. Feia temps que en sentíem contar fets i faules que ens intrigaven. L'ermità estava dalt un puig no gaire lluny de la ciutat bordellera on, per impulsions atàviques o arrauxaments, ens hem entrampat. Vam anar-hi ahir, passat migdia; tot allò que ens n'havien referit era de debò. A poques llegües de casa, un paratge que només les resquícies d'un malson poden suggerir acollia i acompanyava la vida de l'ermità.

5

10 Un paisatge d'un sol color: els integrava tots sense fixar-ne cap. I mòbil; com si el terra d'aquell ras sobirà es mogués com l'amplíssima corretja ajustada a un doble corró de pedra. Aviat vam adonar-nos que érem moguts sense gaires sotrac, i que

15 avançàvem o reculàvem sense bellugar els peus. En dos plans distints: mentre el nostre progressava o retrocedia amb lentitud, l'altre, que de lluny ens havia semblat una mata de troncs pelats, ara es plantava, ara corria com qui es vol estimbar. El sant

20 home, en mànegues de camisa franciscana però amb caputxa autònoma que li mig amagava el rostre, llenguafrenat —la boca semblava una móra macada—, amb un punter llarg a la mà dreta ens

- 24 feia veure,] mostrava, α feia veure ε E | l'una] la una ε E *a.c.*
- 25 grosses lletres] gros[s]íssimes lletres α' α' *a.c.* lletres grosses α' *d.c.*
- 26 mata] selva α
- 27 l'Ermità α | punta] punta pedagògica α ε E *a.c.*
- 28 ara] ara les vèiem a α ara a ε E *a.c.*
- 29 rústica] grossera α'' α' *a.c.* | municipal] *m.* α
- 29-30 amb sou, ~ garantits.] amb sou i rodes garantits. α' α' *a.c.* amb sou i rodes garantits i banderes descolorides. α' *d.c.*
- 31 poguer α ε E *a.c.* | però, α
- 33 Vegeu ~ vaga:] Eren, vam suposar, màximes, regles o paradoxes del singular baró. Vegeu i, si us vaga, mediteu: α
- 33-50 Trenca ~ de Déu.] Trenca el mirall i et veuràs com ets. Sense calçat, guanyo tres pams. No em vaga d'anar a cavall, [no α' *d.c.*] tinc temps per perdre. Ploro de dia, ploro de nit i ric content, a l'alba. Escapceu-vos i sereu rics. És quan vagarejo que treballo. És de vell que cal cremar l'escambell. [Mut, tancat i barrat, tothom m'escolta. α' *d.c.*: Muts, tancats i barrats, tothom ens escolta.] [Quan avallo, munto. α' *d.c.*: Avallem muntem.] Com més profundament estirat dormo, més desvetllat, fresc i foguejant [em α' *d.c.*: me] trobo. Com més [trontollo α' *d.c.*: trontollem], més dret [em tinc α' *d.c.*: ens tenim]. Només reculant avanço. Tothom, pagès, menestral, burgès, ric o Papa, té el dret d'anar a peu. Déu és per damunt de Déu. Morir és somriure als altres. Tot és immediat i permanent. *A la capçalera de α', a mà:* No em mireu tant [que *d.c.*: potser] m'oblidariu *a part* No interus interpreteu els somnis, us [defraudarien *d.c.*: decebrien]; ni no *a part* proveu de refer-los o reprendre'ls: enfollirieu *a part* Commuteu-vos i feu-vos por! *Al peu de α', a mà i tinta diferent:* Ni escrits, ni crits, ni procalmes: /ni ma/ fer *a part* Moriu com moren les atzavares: treient flor altívolament *a part* Aneu-hi quan tothom [ne *d.c.*: en] tornarà, sereu el primer *a part* Aneu pertot /en/ a vela; els motors s'enferritgen α
- 35 calçat, α ε E *TOC OC2*] calçar, *DIA*
- 37 /+++/ us ε E
- 39 Papa ε *a.c.* E *a.c.* | ni cants,] *m.* ε E *a.c.*

33. *el mirall*] *V. 5:* n. 4-6.

35. *calçat - calçar*] He restituit la lliçó original per l'evidència que la lliçó de *DIA* és un error d'impremta.

43-45. *No interpreteu ~ enfollirieu.*] Recordeu, d'«Els amants», el consell «No és pas gens bo de reprendre els somnis. En pots morir, i en sec.» (*V. 183:* 33-34).

feia veure, l'una darrere l'altra, les pancartes amb
 25 fons negre i grosses lletres en blanc radiant, que
 apareixien penjades a cada tronc de la mata tan-
 tost l'ermità els tocava amb la punta del bastó. I,
 ara vèiem una sola pancarta, ara centenars, com en
 una rústica manifestació municipal amb sou, rodes
 30 i banderes descolorides garantits. Ni jo ni els qui
 venien amb mi no vam poder llegir-les totes; però
 si evoquem el fet, entre tots en recordem algunes.
 Vegeu i mediteu, si us vaga: *Trenca el mirall i et*
veuràs com ets. Ploro de dia, ploro de nit i ric, con-
 35 *tent, a l'alba. Sense calçat, guanyo tres pams. És de*
vell que cal cremar l'escambell. Muts, tancats i bar-
rats tothom us escoltarà. Com més trontollem més
drets ens tenim. Tothom: pagès, menestral, burgès,
ric o papa, té el dret d'anar a peu. Ni escrits, ni cants,
 40 *ni crits ni proclames: feu! Moriu com moren les atza-*
vares: fent flor. Aneu-hi quan tothom en tornarà:
sereu el primer. Emmanteu-vos i feu-vos por. No em
mireu tant, potser m'oblidaríeu. No interpreteu els
somnis: us decebrien; no proveu pas de refer-los o de
 45 *reprendre'ls: enfolliríeu. No aneu a cavall: perdríeu*
el temps. Com més estirat dormo, més desvetllat, fresc
i lliure em trobo. Aneu pertot a vela: els motors s'en-
ferritgen. Escapceu-vos i sereu rics. És quan vagare-
jo que treballo. Tot és immediat i permanent. Morir és

- 51 i] però α
 52 dir.] recordar. α | L'ermità] El sant home de l'Ermità, α' α' a.c. L'Ermità, α' d.c. | unes] unes pietoses i α' α' a.c. unes pietoses α' d.c.
 53 babarotes,] carasses, α' d.c.
 54-55 tot de molt] molt de α
 55 fresc] fresc escarbotat α
 55-56 Torres-Garcia, el pintor.] Torres-Garcia. α' α' a.c.
-

53. *tuta*] V. 105: n. 12.

55-56. *Torres-Garcia*] Foix fou un dels defensors de la pintura de Torres-Garcia: vegeu, per exemple, el que en diu a *L'alta i modesta...* (OC4, p. 539-540) o a *Catalans de 1918*, p. 33, 35 i 45-47 (OC4, p. 195, 196 i 204-205). Per la seva banda, l'uruguaià va reconèixer el suport foixià a la seva obra en el seu «Esbós autobiogràfic» (*D'Ací i d'Allà*, febrer 1926), recollit a *Escrits sobre art*, (Barcelona, Edicions 62, 1980, p. 7): «Nou grup adherit a la meua obra: Beltran, Salvat, Foix, Barradas, Garcés, etc.» També *Historia de mi vida*, Montevideo, 1938, p. 182-183.

50 *somriure als altres. Déu és per damunt de Déu. I*
d'altres contrasentits o paradoxes de bon retenir i
de mal dir. L'ermità, tot fent-nos unes gairebé mís-
tiques babarotes, va entrar a la tuta on adora la Di-
vina empremta. Nosaltres ja ens ho miràvem tot
55 de molt lluny, com si fos un fresc d'En Torres-Garcia,
el pintor.

Test.: α EP E* TOC OC2

T	1 a mà α
D	m. α EP a mà T2i E
1	Jo i] Amb α més hem] més, he α
2	fàmul] capellà α a.c. EP E a.c. fàmul acapellanat α d.c. E a.c. pernes] potes α
3	d'elefant α
4	la] el α
5	de menta] vermell α
6	estirant-lo amb força,] estirant-lo, α n'ha] ha α
7	una llenca] un tros, α mans α
9	sòlida i compacta,] sòlid, compacte, α sòlida i compacte, EP E
10	d'un pam estirat.] de quatre dits travessers. α —«La α
10-11	endurit.» α endurida—. EP E
11	mig mossèn] mossèn α a.c. fàmul α d.c. mossèn amb nas de trompa EP E a.c.
12	anat α d.c.
13-14	marcit amb tapes] de cobertes α
14	mà esquerra.] mà. α —Qué EP E a.c.
16	de troballes locals que] que fa poc α
17	escola;] estudi; α EP E
18	placeta] plaça α
19	de la bassa que fa de] d'una α
21	bimba] bimba negra EP E

E fa referència a la versió publicada a *El Pont*, retallada i enganxada en un full, que Foix corregí i donà com a definitiva per a la primera edició.

Malgrat la inconcreció dels llocs esmentats en aquesta prosa («la placeta de la Vila», «la bassa que fa de piscina»), el paisatge on s'esdevé l'acció fa pensar en el Port de la Selva.

D. Arthur Terry, amb uns articles fonamentals, ha obert nous camins a la investigació sobre l'obra de Foix. Vegeu, per exemple: «Sobre les *Obres poètiques* de J. V. Foix», *Serra d'Or*, núm. 102 (març 1968), p. 47-52; «La idea de l'ordre en la poesia de J. V. Foix», *Serra d'Or*, núm. 160 (gener 1973), p. 41-43; [«Resposta a una enquesta»], *Reduccions*, núm. 7 (maig 1979), p. 41-43; «Les fronteres de J. V. Foix», *Faig*, núm. 22 (juny 1984), p. 29-38, alguns d'ells recollits a *Sobre poesia catalana contemporània*, Barcelona, Edicions 62, 1985, p. 87-135.

2. *potes – pernes*] Sobre els diferents sentits d'aquests mots —que no sembla que hagin d'ésser estrictament sinònims— segons les zones geogràfiques, V. *DECLC*, vol. vi, p. 753-755 i 452-453 i *DCVB*, vol. viii, p. 801-802 i 483-484 respectivament.

17. *l'escola*] Les escoles del Port de la Selva estan situades davant del club nàutic, al costat de la Lloia.

Amb una llenca de mar a les mans

a Arthur Terry

Jo i quatre vailets més hem anat a la platja. Ens
acompanyava, enrobat, un fàmul amb pernes
i orelles d'elefant, i testa de cabirol descornat.
Tots cinc hem decidit de girar la mar per descobrir
5 com era el revés del cobertor de menta i llimona
que l'acotxa. Tot estirant-lo amb força, ens n'ha
romàs una llenca a les mans, de la grandària del
mapa d'Espanya que hi ha penjat a la paret d'estu-
di. Era estranyament sòlida i compacta, i del gruix
10 d'un pam estirat. —La sal, he pensat jo, l'ha endu-
rida. El mig mossèn s'ha esglaiat en adonar-se que
al mar n'hi mancava un tros. Se n'ha anat, sorral
enllà, tot fent l'estudiós, amb un llibre marcit amb
tapes vermelles, a la mà esquerra. —*Què en farem,*
15 *ara?*, ens hem dit tots cinc, esverats. L'un d'ells ha
proposat de dur-lo al museu de troballes locals que
tenim a l'escola; un altre, de fer-ne un monument
al mig de la placeta de la Vila; el terç, de destinar-
lo a cobrir el fons de la bassa que fa de piscina; el
20 quart, de provar d'enganxar-lo de nou; jo, de donar-
lo al President amb garrofes de bandoler i bimba

- 23 considerat,] convingut α | però α
 24 l'humitat α *a.c.* *EP E c.c.* | al] el α *EP E a.c.* | a] *m.* α *EP E a.c.*
 25 desferà, α | depressa, α *a.c.* *EP E c.c.*
 27 havíem decidit] ens havíem proposat α | per què *EP E c.c.*
 27-28 beneïssin α
 28 provinent α *TOC OC2*
 28-29 durant anys,] anys llargs, α
 29 l'insòlit α *EP E*] l'insòlid *TOC OC2 DIA* | nou α
 30 descobert] descobert, sobtats, α *a.c.* descobert, α *d.c.*
 31 atapaïment α *a.c.*
 32 l'enyorosa] la infinita α *a.c.* l'enyorada α *d.c.*
 33 Amb els] Els α *EP E*
 33-34 costat del] *m.* α
 34-35 el fàmul ~ acompanyat,] el clergue ~ α *a.c.* *EP E a.c.* el fàmul acompanyant α *t.c.* l'acompanyant, fàmul acapellanat α *t.c.*
 36 garbí] garbí, rocallosa, α *a.c.* garbí, α *d.c.*
 37 Tunyines. α *a.c.* tunyines. α *d.c.*

28. *provident - provinent*] Destaquem els complicats vaivens de variants com aquesta: *provinent* α → *provident* *EP E* → *provinent* *TOC OC2* → *provident* *DIA*.

29. *l'insòlit - l'insòlid*] L'afirmació de la línia següent («la superfície del sòlid marès») contradiu el sentit literal de la lliçó última amb *d*, que des d'aquest punt de vista podria ser un error introduït a *TOC*. Restitueixo, per això mateix, la lliçó dels mecanoscrits. Però no està de més de notar que la lliçó amb *d* estableix un paralelisme creuat —quàsmic, diria— que remarca la doble paradoxa: per una banda «sòlid» *vs.* «marès» i «insòlid» *vs.* «agregat», per l'altra «sòlid» *vs.* «insòlid» i «marès» *vs.* «agregat»; proporciona, en definitiva, una lectura molt rica i suggerent del passatge.

36-37. *la platja de les tonyines*] Les minúscules del topònim fan pensar en un apel·latiu popular, cosa que ens permetria de rebutjar el topònim de Llançà (Les Tonyines) o el de la més allunyada illa Culleró (Racó de sa Tonyina). Es pot referir, doncs, a la platja del Port de la Selva on, abans de la construcció de l'espigó (*V. 108*: n. 25), es pescaven tonyines. Josep Pla ho ha explicat així: «Era un costum antic del Port tenir sempre una vigilància als cingles de la penya per tal de donar l'alerta al més petit senyal de presència de les tonyines a la badia i procedir a calar l'art per agafar-les. Aquesta alerta es podia produir a qualsevol moment del dia o de la nit, i, en produir-se, homes, dones, i criatures sortien de les cases corrent cap a Port de Reig. L'espigó s'interposa a aquesta feina i ha tancat la platja a aquests efectes.» (*La Costa Brava*, p. 347). O també pot al·ludir a la platja de les Canyelles Grosses, que «des de les Medes fins a Port Bou [...] era considerat el millor lloc per a pescar-hi la tonyina» (*Cinc rutes*, p. 91; *V.* també PLA, *La Costa Brava*, p. 291).

de magatzemer de colonials, com a homenatge del jovent que puja. Hem considerat, però, que allà on la humitat tot s'ho menja, com és ara al museu o a
25 la possible piscina, el sòlid es desfarà, i de pressa, i provocarem inundacions d'abast de mal preveure. Ja havíem decidit de dur-lo al bisbat perquè el beneïssin, i esperar si un fet provident mantenia, durant anys, l'insòlit agregat. En mirar-nos-el de nou,
30 hem descobert que la superfície del sòlid marès era un espès atapeïment d'ulls de peixos que ens guaitaven amb l'enyorosa tristesa dels déntols mal arponats. Amb els quatre vailets hem fugit pel costat del bosquet. Ja de lluny, hem albirat el fàmul
35 que ens havia acompanyat, immòbil, dret com un menhir, petrificat, a la punta de garbí de la platja de les tonyines.

Test.: α'' α' ε E TOC OC2

- T EN MÈLIC, DELS TORRENTS TOC OC2 ε d.c. E d.c.] EN MÈLIC, CARA ENÇÀ DELS MOTORS PELUTS α En Mèlic T1i En Mèlich, ~ T2i EN MÈLICH, DELS TORRENTS DE FOIX I DE LLADURS. ε a.c. E a.c. En Mèlic ~ TOCí OC2í DIA DIAí EN MÈLIC ~ DIA
- 1-3 De ~ Claper] De temps que sentíem contar que /a la casa/ l'entrada a la casa d'En Mèlich, era pel costat del Claper *assaig de començament manuscrit al peu de α'* 1 la] a la α 2 Mèlich ε a.c. E | feia] ja feia α 3 tenia l'entrada] hi entrava hom α'' α' a.c. tenia entrada ε E a.c.
- 4 planyíem] planyíem avui α
- 6-7 Talment ~ Vall-llonga.] m. α ~ l'estret de Vall-llonga. ε a.c. E a.c. ~ Cardener a la Vall-llonga. ε d.c. E a.c.
- 9 les duanes?)] per la Duana?) α'' α' a.c. per la fosca +++ α' d.c. per les foscors de les Duan[es] α' d.c. per les tenebres de les Duan[es] α' d.c. per les duanes?) ε E a.c. | ja gairebé] gairebé vençuts, α
- 10 esma] ni esma α | tornar-nos-en E d.c. | en Mèlic] l'home, En Mèlic, α' α'' a.c. En Mèlic, α'' d.c. el en Mèlic, ε E a.c. en Mèlich, E d.c.
- 11 dels Torrents,] m. α
- 13 dit] permès α
- 14-15 terenyines α ε E c.c.
- 15 tenebra, α
- 17 una bossa] un bossot α'' α' a.c. | gravat α'' α' a.c.
- 18 dibuixos] arabescos α'' α' a.c.
- 20-21 d'un braser muntanyenc.] d'una singular brasera. α
- 22 a la] la ε E a.c.
- 23 amples i] m. α'' d.c.

T. *Mèlic – Mèlic,*] Personatge no identificat. Sobre la restitució de la coma, V. la nota al títol de 177.

els Torrents] V. 54: 5-6.

3. *el Claper d'Amunt]* Topònim no localitzat.

7. *el Cardener, a Vall-llonga]* V. 54: n. 31.

11. *peugròs]* Sobre aquest tipus de composició, V. 47: n. 6-7.

En Mèlic, dels Torrents

De temps que sentíem contar que la casa d'En Mèlic —el qual en vida dels avis feia prodigis— tenia l'entrada pel Claper d'Amunt. Ja ens planyíem d'haver-hi anat. Tants de rocs feien
5 la passa curta i el camí perdedor. Ni percebíem el temps. Talment com sota el pont de l'estret del Cardener, a Vall-llonga. (Quants de dies, quants d'anys per a arribar-hi sense infrangir la llum ni passar les duanes?) Tot d'un plegat, quan ja gairebé no te-
10 níem esma per tornar-nos-en, hem vist en Mèlic dels Torrents, alt, secallós i peugròs, davant nostre, sense pompa ni vanitat aparents. Amb força de precés ens ha acompanyat al seu estatge i ens ha dit d'entrar-hi. Tot hi era rústec, i una cortina de te-
15 ranyines amb espurneigs de tenebra n'allunyava el parament. Només concret, real, hem vist, damunt una possible taula, una bossa de cuir gravada amb dibuixos corniformes. A alguns ens ha semblat que en Mèlic escantellava l'engrut de la pipa amb la mà
20 dreta mentre amb l'esquerra atiava el foc d'un brasermuntanyenc. La brutícia que endevinàvem a les parets obria a la mirada paisatges amb timbes i espadats vertiginosos, i amples i il·limitades boscúries

- 24 pins esbrancats.] troncs i columnes esbrancats i sangosos. α *a.c.* troncs i columnes esbrancats. α *d.c.* troncs esbrancats. ϵ *a.c.* E *a.c.*
- 25 refiats] confiats α
- 27 el] la α ϵ E
- 28 Mèlich ϵ E *a.c.*
- 28-29 com ~ o] *m.* α
- 31 de] *m.* ϵ E
- 33 com] pertot com α
- 34 de la] el de la α | Tot] En α | reculant ϵ E *a.c.*
- 35 de l'Abellidor,] del Tèptador, α | turbulent α ϵ E
- 36 Mèlich E *d.c.* | nostre, α ϵ E *a.c.*
- 36-37 a pams evidents,] de pam en pam, α *a.c.* a pams vists, α *d.c.*
- 38 retrocedit] reculat α
- 39 i hem] hi hem α *a.c.* | sortit.] fugit. α *a.c.* eixit. ϵ E *a.c.*
- 40-41 de veus confuses.] arbredes antigues. α veus confuses. ϵ *a.c.* E *a.c.*
- 41 amunt,] amunt, sense girar-nos, α
- 41-42 d'un turó.] del Puig. α
- 42 hi] *m.* α *d.c.*
- 43 com si planéssim] i planàvem ϵ *d.c.*
- 43-44 com si fossin] com si fos α' α' *a.c.* talment α' *d.c.* ϵ E *a.c.*
- 44 Balbina] Balbina, a pèl, α *a.c.* | que] com α ϵ E *a.c.*
- 44-45 folgaven ϵ E *a.c.*
- 46 tan ganàpia,] ganàpia com és, α *a.c.* | que] com α ϵ E *a.c.*
- 46-47 ensacava] ensacava i encamionava α la fruita dels horts α
- 48 enflascades] enflascades en α *a.c.*
- 49-50 dels ~ Vilanova,] medievals, sota una ampla llosa, mejada per la molsa al peu de l'alzinar; α' α' *a.c.* quatrecentistes, sota una ampla llosa, orejada per la molsa al peu de l'alzinar; α' *d.c.*

25. *Refiats i malfiats*] V. 129: n. 18-19.

31-32. *Uccello*] Paolo di Dono, dit Uccello, Pratovecchio-Casentino vers 1397 - Florència 1475. Pintor, mosaicista i pintor de cartrons de vitralls. Era conegut per Uccello, malgrat que en les seves obres conservades no hi ha cap ocell, perquè les parets de casa seva haurien estat coberts d'ocells pintats o perquè li hauria apassionat l'ornitologia. *Piero Della Francesca* (Piero Franceschi di Benedetto o Piero Borghiese o dal Borgo, dit Piero della Francesca, Borgo San Sepolcro, 1410/1420-1492). *Giorgione* (Giorgio Barbarelli da Castelfranco, dit Giorgione o també Zorzo da Castelfranco, Castelfranco 1477/1478 - Venècia 1510). L'extrema geometrització dels volums de la pintura d'Uccello portà els cubistes i, més tard, els surrealistes (apareix citat, per exemple a «Posició moral del Surrealisme» de Dalí, *Hèlix*, núm. 10, març 1930, p. 6) a estudiar i revalorar la seva obra. L'obra dels tres autors, que Foix cita per ordre cronològic i d'influència i que representa, dins la història de la pintura, la concepció, assimilació i consolidació de la perspectiva geomètrica en termes moderns, es caracteritza per uns trets que li donen un caràcter «modern», allunyat de l'estètica medieval: una certa estranyesa irreal dels colors, el tractament no mimètic sinó recreador de la llum, la interrelació figures-paisatge i la geometrització dels volums. V. s. v. E. BENEZIT, *Dictionnaire critique et documentaire des peintres, sculpteurs, dessinateurs et graveurs*, vol. x, París, Gründ, 1976, 10 vol.

33-34. *sant Ignasi, de la Cova*] «La cova de Sant Ignasi» és una balma de Puigcardener formada per l'erosió del riu Cardener, a Manresa [V. 54: n. 31], on segons la tradició, el sant es

(continua a la p. 842)

de pins esbrancats. No ens hem parlat gens, i ens
25 miràvem refiats i malfiats alhora. Hem gosat avan-
çar fins arran d'un cortinatge fastuós, de rica esto-
fa carminada, el qual amagava l'entrada a l'alcova.
N'hem separat les dues ales —en Mèlic feia com si
no ens veiés o com si volgués somriure— i a la pa-
30 ret del fons hem descobert una pintura emmarcada
d'or i de pedres precioses. (...Uccello? Della Fran-
cesca? Giorgione?) Els ulls del personatge emmar-
cat em miraven i em perseguien com els del sant
Ignasi, de la Cova. Tot reculant, hem vist que era
35 la testa de l'Abellidor, escrutadora, turbulenta i in-
quisitiva. En Mèlic creixia davant nostre a pams evi-
dents, li brollaven dits i més dits a totes dues mans,
i tot d'ulls li florien a la cara. Hem retrocedit ar-
ronsats i senyats, i hem sortit. Del fons de la cister-
40 na pujaven remors d'aigües fosques i de veus con-
fuses. Hem tirat, corrents, amunt, cap al cim d'un
turó. Tot hi era lluminós i definit, i érem presents
a tot arreu, com si planéssim a vela. Hem vist, com
si fossin a tocar, en Feliu i na Balbina que folga-
45 ven, purs i joiosos, a les frescors de la Mare de la
Font; el noi de la mestra, tan ganàpia, que ensaca-
va fruita de l'hort del proïsme; el metge com s'afa-
nyava a amagar metzines de preu enflascades clan-
destinament i lligams amb receptaris dels temps

- 50 la botiga] l'estanquera α a.c. l'estorer α d.c.
 51 rient, α
 52 promès α E d.c.
 53 per] m. α
 56 feixuga α
 56-57 Un ~ rogalia,] El capellà, α
 57 de motorista,] d'automobiler α' d'auto-*fi de la còpia* α' a.c.
 58 estranyament] enginyosament α' | entafurat α' ϵ E c.c. | sovint allà on] allà n α' a.c. arreu
 d'allà α' d.c. arreu d'on α' d.c.
 60 Però, ja] Ja α' ϵ E | l'altra α' | vessant,] vessant, allà on els motors encrinen α' a.c. allà on
 els motors, veloços de mena, encrinen α' d.c.
 60-61 minyons] nins α' a.c.
 61-62 de molins ~ vidre.] de molins /+++/ d'aigües. α' aurora d'aigües. ϵ E a.c.

50-51. *la noia de la l'estanquera, l'estorer o la botiga – la Pepis*] Personatge no identificat.

(de la p. 840)

recollia durant la seva estada a Manresa (1522) i on hauria escrit els seus *Exercicis espirituals*. Convertida ben aviat en lloc de devoció i de pelegrinatge, destaca la visita, el 28 de juliol de 1954, d'un il·lustre personatge, admirat per Foix: el futur papa Joan XXIII.

44. *En Feliu – Na Balbina*] V. 172: n. 1-2 i 150: n. 35-36.

45-46. *la Mare de la Font*] Parc de Solsona: «Un dels millors llocs d'esplai [de Solsona] és la Mare de la Font, un racó arrecerat i ombrejat, situat al nord de la ciutat [a 2,8 km, «sortint per la carretera de Basella» (*Cinc rutes*, p. 28)]; des de fa molts anys aquesta font és urbanitzada, però modernament hom hi ha donat un estil de jardí silvestre, amb seients i taules amb formes capricioses, fogons i graelles per rostir la carn i diversos estris de jocs i gronxadors infantils.» (*GGCC*, vol. II, p. 382).

50. *Arnau de Vilanova*] Sobre les obres mèdiques d'Arnau de Vilanova, vegeu M. BATLLO-RI, «Pròleg» i «Notícia preliminar», a Arnau de VILANOVA, *Obres catalanes*, vol. II: *Escrits mèdics*, Barcelona, Barcino, 1947, p. 9-91.

50 d'Arnau de Vilanova; la noia de la botiga —la Pe-
pis— com s'esforçava, pitrera nua, adés rient ara
parrupant, d'escanyar el promès, que es resistia.
Pertot, per valls i munts, el foc, el crit, el clam, la
crispació i l'orgasme forçaven les fronteres. Ja els
55 dits generatius d'en Mèlic i els seus ulls que provo-
quen la Nit feixuga, enxarxaven cossos i estels. Un
capellà de la rogalia, disfressat de motorista, amb
el cap estranyament giradís, entaforat sovint allà on
l'esquiven, invocava el no-res al peu del cercle mà-
60 gic. Però, ja a l'altre vessant, nosaltres érem mi-
nyons de cor novell en una aurora de molins d'ai-
gua i forns de vidre.

Test.: ε E *TOC OC2*

T	Tornaré <i>T1i</i> —Tornaré <i>T2i</i> —TORNARÉ E c.c. vell <i>T1i T2i</i> VELL ε E c.c.
D	<i>m.</i> ε a J. Romeu Figueres a mà <i>T2i</i> E
3	esveltes] altes ε a.c. E a.c. la neu,] les neus ε a.c. E a.c.
3-4	jo planto tantost,] planto, després, ε d.c.
6	dies— ε E
7	esbatanada. E d.c. —de color rosa,] —rosa, ε a.c. E a.c.
9	l'horaj] l'horaj delirant ε E a.c.
12	Seu ε d.c.
14	d'ardors;] d'ardors escumoses; ε E a.c.
15-16	oratges ombrívols] ombrívols oratges ε a.c. E a.c.
17-18	carronya ε d.c.
20	farina.] farina de blat? ε a.c. E a.c. farina de blat. ε a.c. meus] <i>m.</i> ε E
20-21	l'esboranc ε E c.c.

D. Aquesta prosa prova la provisionalitat de moltes de les dedicatòries foixianes: adreçada, en un principi, a Josep Romeu (*T2i* E), després aquest nom serà substituït pel de Giuseppe Sansone (*TOC*), al qual originàriament anava dedicada la prosa «Els imaginants immòbils». La dedicatòria a Josep Romeu anirà definitivament (*TOC*) a la prosa «A la ratlla d'Isil, en llunyania de segles», la qual, al seu temps, era per a Miquel Dolç (*T2i*). Són difícils d'esbrinar els motius d'aquests canvis. Sansone ha traduït a l'italià poemes de Foix a *Carner/Riba/Foix/Espriu: Poesia catalana del novecents* (Roma, Newton Compton, 1979, p. 103-149) i ha dedicat estudis imprescindibles per entendre l'obra del poeta: «Da Sol, i de dol», *Il Verri*, núm. 5 (1962); «J. V. Foix, trovatore e surrealista», a *Studi di filologia catalana*, Bari, Adriatica, 1963, p. 268-285 i «Nota als preàmbuls poètics de J. V. Foix», *Poemes*, núm. 7 (1964), p. 5-6. Quan a l'opinió del crític italià sobre un poema foixià, vegeu, del mateix Foix, «Joan Miró, 1918», *Serra d'Or*, núm. 163 (abril 1979), p. 35-37 (*OC4*, p. 520).

1. *Pilar*] V. 25: n. 9. Apareix també a 196: 51.

5. *el ball*] V. 22: 1.

12. *la Seu*] En no aparèixer cap altre topònim més concret, es difícil saber de quina es tracta: podria ser, per exemple, la de Manresa (V. 10: n. 9).

18. *s'emboira i s'embroma*] V. 129: n. 18-19.

**«Tornaré quan
ja no et faràs més vell»**

a Giuseppe Sansone

A llà on no vaig m'esperes, ah, Pilar! Et llegeixo papers escrits on conto que les herbes més esveltes cavalquen la neu, i que jo planto tantost, regalimants de gomes fresques, als vagon
5 gons de la nit. Per què, Pilar, entro al ball quan tu ja n'ets fora —*fa dies*, em diu un goliard de boca esbatanada? Et porto més papers —de color rosa, cremats de les puntes— on recordo els capvespres de la piscina, a l'hora que les hienes hi empaitaven
10 les nostres ombres, quan, amb desesma i en va, cercàvem la roba als vestidors. Què ho fa, Pilar, que vinc a trobar-te a la Seu, amb els seus precipicis mil·lenaris i negrors hostils? Et duc papers plens de faules insensates i d'ardors; i versos escrits no
15 gaire lluny del parador dels carruatges, on oratges ombrívols enaigüen les passeres. No és pas gens bo, Pilar, que abandonem els somnis com una carronya, quan l'octubre s'emboira i s'embroma, i els vidres, els fums i els caps de cantonada delegen
20 frescors de farina. Desaré els meus escrits a l'esvo-

ranc de la paret de l'obrador on feineges. Quan jo t'he dit avui, Pilar, que del blanc més pur és d'on brollen els vermells cremosos, m'has respost que tornaries passats tres anys... —*quan ja no et faràs*
25 *vell, has dit, i posin domassos nous d'or i de verds resplendents a les parets, als portals i a les llotges furtives del bar.*

Test.: ε E TOC OC2

T	<i>m.</i> ε Horaris nous ~ T2í	
2	béc ε E c.c. garça ε E c.c.	
4	béc ε E c.c.	
5	cigonya.) ε E a.c.	
6	apareix ε E a.c. quan ε E	
9	m'escorcolla] em mira ε E a.c. valises ε E a.c.	
11	amagant] tot amagant ε E a.c.	
12	espinosa ε E a.c.	
14	i ~ carregament;] <i>m.</i> ε a.c. E a.c. ~ carragament ε a.c. E a.c.	
17	<i>Hi ha ~ claror]</i> Hi ha ~ claror ε E	17 Hi ε E] —Hi TOC OC2 DIA masses ε E a.c. claror. Massa] claror, massa ε E
21	—Hi ε a.c. E a.c.	
22	Ahir,] Ahir, però, ε E a.c. negrors] negrors agegantades ε E a.c.	

2, 4. *béc* (ε E)] V. 30: n. 5.

11, 13, 17, 21. *Hi ha* —*Hi ha]* Mostra que Foix no identifica sistemàticament l'estil directe amb la cursiva; he tret els guions llargs si continuava el parlament del mateix personatge. Si el disposéssim en paràgrafs, el text quedaria de la manera següent: «L'Home ~ provocatiu: ¶ —*Hi* ~ tot. ¶ I amagant ~ mateix: ¶ —*Hi* ~ tot. Massa ~ cridòria. *Hi* ~ sentiu? ¶ Ahir, ~ va dir-me: ¶ —Deixeu ~ morta. ¶ Va fer-m'hi ~ dreteres. ¶ —*La morta* ~ tots. ¶ Vaig ~ m'acoltellaria. ¶ —*Aquest* ~ circular. ¶ Duia ~ l'horòscop.»»

19. *colltorçats]* Sobre aquest tipus de composició, V. 47: n. 6-7.

*Horari nou per als
desertors del pronòstic*

L'Home de la Duana té el plomatge de la merla d'aigua i el bec d'una garsa. (Segons: puix que més d'un vespre, no sé pas per quin mudament o metamorfosi, em rep amb bec de falcó i potes de cigonya. El brogit que fa, però, quan apareix, és el de les perdius quan, sobtades per la presència d'algú en un tombant solitari d'un sender alterós, arrenquen el vol.) L'Home de la Duana no m'escorcolla mai les valises, i em diu gairebé sempre el mateix tot mirant-me provocatiu: —*Hi ha massa de tot*. I amagant els ulls sota una espessa brossalla espinosa, repeteix com si es parlés a ell mateix: —*Hi ha massa de tot*. Massa oli a les àmfores, i vós en porteu un carregament; massa safrà a les llotges, i vós el passeu a baguls; massa seda als prestatges, i vós l'apileu als vagons, a tones. *Hi ha massa llums i poca claror*. Massa rodes, massa sastres i sartoreesses, massa mocoses alcofol·lades d'ulls i tatuades, massa ganàpies colltorçats de tant mirar-se i admirar-se, massa mainada botida o amb gep i crossa, massa cridòria. *Hi ha massa de tot, sentiu?* Ahir, amb negrors de coleòpter amb

- 23 copalta,] copalta, em va llegir, *ε a.c. E a.c.* | tivat *ε E a.c.*
 27 s'acaba! *ε E*
 29 esquitxa teles *ε E a.c.*
 30 esbutllasolfes *E d.c.*
 31-32 les mangres i els quitrans,] mangres i quitrans, *ε d.c.* mangres i vinagres, *ε d.c.*
 35 vella *ε E a.c.*
 38 em va capgirar *ε a.c. E a.c.* | Era] Era /+++/ *ε E*
 40 refinat.] refinat i de preu. *ε a.c. E a.c.*
 41 ambolcada *ε E a.c.*
 41-42 planter *ε E a.c.*
 42 va semblar-me] em va semblar /[de veure *prob*]/ *ε a.c. E a.c.*
 44 cara] /la faç di/ cara *ε E* | radiant *ε E TOC OC2*
 45 dona] /+++/ dona *ε E*
 46 aclarit] aclarit, en els segles, *ε a.c. E a.c.* | marrades i les dreceres.] rutes de muntanya,
 i espais. *ε a.c. E a.c.*
 47 tots. *ε E*] tots—. *TOC OC2 DIA*
 48 sinó] ans *ε E a.c.*

24, 29-30. *llepacrestes, els embrutapapers, els esquitzateles, els esbullasolfes*] Sobre aquest tipus de composició, V. 47: n. 6-7.

35. *graó*] V. 16: n. 15.

jaqué i copalta, tibat, i com si fos un personatge
conspicu posant davant un fotògraf llepacrestes, i
25 tot allargant les antenes frontals d'insecte fabulós,
va dir-me: —Deixeu aquests llibrots que us gangren-
nen. Ara sí que això s'acaba. La terra no pot aguan-
tar tant de pes. Ja a totes les nacions empresonen
els malvats embrutapapers, els esquitxateles i els
30 esbullasolfes i tothom, home o dona, aboca dels
balcons estant o de les finestres, les mangres i els
quitrans, amb joioses cantarelles, com si s'allibe-
ressin. No en trauran pas res. A la cambra de dalt
hi tinc la morta. Va fer-m'hi pujar per una escala
35 de cargol de graó estret de pedra vella, que jo creia
que no tindria acabament. Devia fer hores que hi
pujàvem, quan allà on devia ésser el darrer replà
una claror fascinadora va capgirar-me el seny. Era
una cambra vasta i apregonada, encortinada de
40 dalt a baix amb draps blancs de teixit refinat. Al
fons de tot, embolcada amb flor blanca de tot plan-
ter, va semblar-me que hi havia un cos de dona
mig recolzat, no pas del tot jacent, la qual, amb
cara alegre i radiant, em somreia com si provés
45 d'evocar tots els somriures de dona o donzella que
m'han aclarit les marrades i les dreceres. —*La mor-
ta, veieu?* Pregueu per ella i per tots. Vaig res-
pondre que no era pas cap morta sinó la vida matei-

- 51 insensat ε E a.c.
 52-53 deixo circular.] us deixo passar. ε a.c. E a.c.
 55 sorprenent] m. ε d.c. | gratacel ε E a.c.] gratacels E d.c. TOC OC2 DIA
 56 escala] escala estreta de pedra ε a.c. E a.c. | somniés ε E a.c.
 57 dels carrers] m. ε a.c. E a.c.
 58 no ε E TOC OC2] m. DIA
 60-61 albors ε E a.c.
 61 d'ella, ~ ara] d'ella. La veia E d.c.
 62 pertot ε E a.c.
 63 feminista criptògama] vulgar feminista menopàusica ε a.c. E a.c. feminista E d.c.
 65 edificar,] edificar, /+++/ ε E

55. *gratacel – gratacels*] Restitueixo la lliçó autògrafa per tal com és la normativa. Ara: no veig tan clar com Vallcorba (p. 72 de la seva edició) que l'addició de la *s* sigui «introduïda per la mà del corrector», car el traç de la lletra podria ser també de Foix.

58. *noj*] Restitueixo l'adverbi, tal com manen la normativa i els testimonis anteriors: la lliçó de *DIA* deu ser el resultat d'una errada de teclista.

Camilla] No apareix a cap altra prosa del *Diari*. V. 25: n. 9. Sí, però, al sonet «Tirem ençà, vers el cap de la vila» de *Sol, i de dol*, d'on ha esdevingut famosa pels suposats problemes de rima que hauria causat la grafia amb ela geminada (V. l'edició de Vallcorba de *Sol, i de dol*, p. IX-X).

50 xa amb ufanors de saba etèria. L'Home de la Duana, amb ulls d'òliba presa al parany, va dir-me que jo era un insensat, i que si no saltava al dret m'acoltellaria. —*Aquest és l'únic llibre que deixo circular.* Duia per títol: «El Reglament», amb lletra grossa. D'una empenta va fer-me passar per la darrera i més alta finestra d'aquell sorprenent gratacel
55 amb escala medieval. Com si somniés, vaig alejar a mitja alçada dels carrers de la ciutat sense que ningú no se n'adonés. La figura de Camil·la, tan segur estava ja aleshores que la imatge de l'encambrada, tal com l'havia copsada entre fresques al-
60 bors, era la d'ella, la veia ara reproduïda i plantada pertot, però ratllada i esquinqada com si fos el cartell d'una feminista criptògama aspirant a regidora municipal. Ja en terra, en un imprecís solar per
65 edificar, perifèric, vaig mirar de nou la coberta del llibre. Ara deia: «El novell horari per als trànsfugues de l'horòscop.»

Test.: $\alpha^v \alpha^p EP^v EP^p E^* TOC (OM) OC2$

- T *m.* α^v 9 a mà α^p Tot és cel, no ho sabíem *T1í ~ d'Isil ~ T2í*
D *m.* α EP E a Miquel Dolç a mà *T2í*
1 Que, α | si α^p si, α^v EP E a.c. | s'escrotoni, α^v
1-2 lentament α
2 terrat α EP E] terra *TOC OC2 DIA*
3 escola, α^v | n'adóna? EP E a.c.
4 mateix, α^v | llarga] roja, α^v llarga, α^p a.c. +++ α^p d.c.
5 mendicant, α
6 dit gairebé] dit, α^v | irós:] indistint. α^v airós: EP E a.c.
8 arrossegat α^v arrossegat, EP E a.c.
9 malforjat,] benaurat, α^v benforjat, α^p | em] *m.* α
11 gairebé] jo diria α^p
12 pirineu α^v a.c. | borrós] marçal, α^p | giravolts cenyits] giravolts boscats α^v fredors cenyides α^p a.c. freds cenyits α^p d.c.
13 pujàvem, α^v | trastocats] meditosos, α^v
14-15 fervorós,] trastocat, α^v
15 s'escantellava] s'escrostissava α^p
15-16 havíem] s'era α^v
16 el cel s'esberla!] els dalts s'esberlen! α^v
16-17 No sé ~ pedruscall] Algú en lleva el bigam i la pedra α^v No sé pas ~ α^p
17-18 Jo ~ mi:] Fora de mi, responc: α^v Jo li dic, fora de mi; α^p a.c. Li dic, fora de mi; α^p d.c.
18 —Davallem, girem cua! α^v —Avallem! Girem cua! α^p EP^v —Avallem! Girem cua! EP^p E a.c.
18-19 El vertigen m'afonava] Fora de mi El vèrtigen m'enduaia α^v a.c. El vèrtigen m'enduaia, α^v d.c. El vèrtig m'afonava, α^p El vèrtig m'afonava EP^p E a.c. El vèrtig m'afonava EP^v El vertigen em ve E t.c.
19 era tot,] tot era α^v | milfulles, α^v mil fulles EP^v

E fa referència a la versió publicada a *El Pont*, retallada i enganxada en un full, que Foix corregí i donà com a definitiva per a la primera edició de *Tocant a mà...* Amb l'exponent «^v» indico la versió en vers mentre que amb «^p» designo la versió en prosa. L'absència d'exponent (a α o a EP) indica que ambdues versions ofereixen la mateixa lliçó. A l'apèndix C edito la versió en vers d'EP amb les variants de α^v en nota. A la meitat inferior de α^p hi ha diverses temptatives, ratllades, de l'esborrany d'una prosa finalment no inclosa al volum però que probablement és la que figura a l'índex d'aquesta carpeta sota el títol «Tornaven totes tres de les sardanes» (V. la descripció de *Ti* a l'«Estudi»).

D. V. la nota a la dedicatòria de «Tornaré quan ja no et faràs més vell». Josep Romeu ha estat un dels estudiosos que més planes ha dedicat a l'obra de J. V. Foix, amb una qualitat i profunditat que les fan imprescindibles a l'hora d'enfrontar-se amb els textos del poeta: [«Seis crítics joves ante la última obra de J. V. Foix»], *Bages*, núm. 39-40 (1956); «*Sol, i de dol*», de J. V. Foix, Barcelona, Empúries, 1985; i els articles compilats a *Sobre Maragall, Foix i altres poetes*, Barcelona, Laertes, 1984, p. 93-153.

1 i s. *el cel ~ J V. 1: n. 7-8.*

2. *terrat - terra]* Tant el sentit com les versions versificades (que demanen mot agut per mantenir el ritme de l'alexandri i perquè aquest no sigui hipomètric) evidencien la necessitat de restaurar la lliçó originària.

9, 13. *graó]* V. 16: n. 15

18. *vèrtig - vertigen]* V. 162: 74-75 i nota.

*A la ratlla d'Isil,
en llunyania de segles*

a J. Romeu Figueres

Que ara sí, ara no el cel s'escrostoni lenta-
 ment, com els sostres tocant a terrat quan la
 humitat s'hi escola: qui se n'adona? Avui
 mateix un home amb barba espessa i llarga
 5 a tall de mendicant i amb el sarró de cuir tot ple de
 pedruscalla, m'ha dit gairebé irós: —*No veieu, ga-*
marús, com el cel s'esbocina? M'ha penjat el sarró,
 m'ha agafat de la mà, m'ha mig arrossegat, com si
 jo, malforjat, em resistís. M'ha fet pujar un graó, el
 10 primer d'una escala, per a mi invisible, que enfila-
 va tot dret, gairebé vertical, talment el tirapits d'un
 Pirineu borrós amb giravolts cenyits i aiguaneu
 sense manca. Graó rere graó, pujàvem trastocats
 cap al sostre absolut. —*El cel és a tocar*, diu, fervo-
 15 rós, el guia. El cel s'escantellava com mai no ha-
 viem vist. —*Ajupiu-vos tantost, el cel s'esberla! No*
sé si té adob, i el pedruscall s'estova. Jo dic, fora de
 mi: —*Davallem! Girem cua! El vertigen m'afona-*
 va i era tot, als meus ulls, un planter de milfulles

- 20 —tendres ~ purificades,] amb tendres flonjors purificades α^p | guia] dia α^v *a.c.*
 21 don α^p | mà: α^v | sabíem, α *EP^v*
 22 naulim α^v | fretures! α^v fretura. α^p
 23 tot sol] soliu, α^v solet, α^p tot sol, *EP E a.c.* | en ~ oblidat,] en un racó, α^p *a.c. m.* α^p *d.c.*
 24 tothom, *EP E a.c.* | llunyedat] una llunyania α^p
-
- 23 bat *TOC* → blat *OM*

21. *em dón' la mà*] En aquesta forma verbal, l'apòcope és freqüent a gran part dels dialectes catalans (cf. *DCVB*, vol. iv, p. 564) i el trobem escadusserament en l'obra de Foix (cf., per exemple, els sonets «No pas l'atzar ni tampoc la impostura...», v. 4 i «A quin bivac en planella perduda...», v. 12, de *Sol, i de dol*). A més, és necessària per servir la mètrica (alexandrí bímembre amb cesura després de la sisena síl·laba) i el ritme (tres iambes + dos anapestos o, si preferiu, tres clàusules WS + dues WWS) de l'original en vers: «Ja el guia em dón'la mà: —*Tot és cel, no ho sabíem*,».

20 —tendres flonjors, purificades, d'alga—. Ja el guia em dón' la mà. —*Tot és cel, no ho sabíem i ens neulim de fretures. Et deixo; tu mateix.* Vaig trobar-me tot sol en un orri oblidat, al bat del temps, a la ratlla d'Isil, prop de tothom en llunyedat de segles.

Test.: $\alpha'' \alpha' \beta \gamma (PA) \varepsilon E TOC (OM) OC2 [JU$

- T $m. \alpha \beta \gamma$ La sala de les pintures i l'ús de fruit *PA*
 D a J. Llorens-Artigues *PA*
 1 tinc en propietat] tinc $\beta a.c.$ tinc, en propietat, $\beta d.c. \gamma PA$
 2 casa, $\alpha \beta \gamma PA \varepsilon E$
 2-3 altíssim, $\alpha \beta \gamma$
 3 d'estança $\alpha \beta \gamma PA$] d'estampa $\varepsilon E TOC OC2 DIA$ | com] com /+++/ $\varepsilon E a.c.$
 4 amb] amb tres $\alpha \beta$ | laterals, $\beta a.c.$ laterals, $\beta d.c.$
 6 clarors] foscos $\alpha \beta \gamma PA \varepsilon a.c. E a.c.$
 7 alpins] $m. \alpha$
 7-8 arbres] muntanyes α
 8 tenebrós] fosc amb núvols rosa *fi de la versió* α fosc β
 8-9 emmandrit] matiner $\beta \gamma PA$
 9 empolsinat] polsinós β
 9-10 tibada i lúgubre,] $m. \beta$ trista, γPA
 10 de molta anomenada,] de fama, $\beta \gamma PA$ de molta d'anomenada, εE | vestits] $m. \beta$
 11 gramalles] gramalles brodades $\beta \gamma PA$ | i manteus idonis.] i fils sotils amb les colors de l'iris. β amb fils subtils amb les colors de l'iris. $\gamma a.c. PA$ amb fils subtils. $\gamma d.c.$ | diumenge,] diumenge, de diumenge $\beta a.c.$
 12 pas] $m. \beta \gamma PA$ | ningú,] gent β
 13 una ~ campanar] $m. \beta \gamma PA$ un possible campanar $\varepsilon E a.c.$ | ajaçades] jacents $\beta \gamma PA$
 14 figuren] simulen $\beta \gamma PA$
 15 marmanya] marmanya passada $\beta \gamma PA$
 16 al voltant] voltades β voltada γPA | d'un gerro] de carotes i gerrots β de garotes, i de gerrots $\gamma a.c. PA$ de gerros i fruita $\gamma a.c.$ de gerros $\gamma d.c.$ | amb flors emmatxucades;] de coll tort; β amb flors músties; γPA
 17 gropa hispànica;] popa tedesca; β | tots] tot β tot mas, γPA
 18 crepuscle β | embarretinats i fatigats;] fatigats de no fer res; $\beta a.c.$ fatigats; $\beta d.c.$ fatigats de la gleva; $\gamma a.c. PA m. \gamma d.c.$
 18-19 cafès vuitcentistes] balls de cafè β
 19 amb ~ fumera.] amb taulells i tauletes amb pillocs de tots sexes. β amb taulells i tauletes amb pillocs endormiscats. γPA ~ i fumera. $\varepsilon E a.c.$
 20 és β és, γPA | aturat,] encantat β encantat, γPA | enrigidit, $\beta \gamma PA$] enrigit, $\varepsilon E TOC OC2 DIA$
 21 passejo, β
 21-22 embadalit] admirat, $\beta \gamma PA$
 22 pico] pico fort, $\beta \gamma PA$ pico fort $\varepsilon a.c. E$ | sentir] de sentir $\beta \gamma PA \varepsilon E a.c.$
 23 passos] passos, en una solitud de segles, β | fort, $\beta \gamma PA$ fort $\varepsilon E a.c.$ forta $E d.c.$
 23-24 més extrema i] $m. \beta$ més alta i γPA

D $m. TOC \rightarrow$ a J. Llorens-Artigues *OM*

El fragment conservat de γ és una còpia del mecanografiat que Foix degué enviar a C. J. Cela per al número especial dedicat a Llorens Artigas dels seus *Papeles de Son Armadans*. *PA* hauria d'anar a l'aparat evolutiu, per tal com no afecta l'evolució genètica de la prosa; tanmateix, com que γ no és sencer, a partir de la línia 54 no hauria pogut establir les divergències entre γ i *PA*: per això he preferit incorporar *PA* a l'aparat genètic.

(continua a la p. 864)

El meu museu de pintures

La sala que tinc en propietat davant mateix de casa és plena de pintures. Té un sostre altíssim d'estança medieval, com és ara un tinell del segle tretzè, amb galeries laterals arcades, que
5 un joc enginyós d'arquitectura multiplica endalt, a les espesses clarors darreres. Pertot hi ha pintures amb marcs de llur temps: Paisatges alpins amb arbres d'un verd tenebrós i estanys d'un blau emmandrit empolsinat d'or; retrats antics de gent ti-
10 bada i lúgubre, de molta anomenada, vestits amb gramalles i manteus idonis. Pintures de diumenge, de no fa pas gaires anys, amb carrers sense ningú, una provatura de campanar i ombres ajaçades que figuren fullatge; dames de pit ufanós i erecte, al
15 peu d'un pi toscà; natures mortes amb marmanya al voltant d'un gerro amb flors emmatxucades; venus tarades de gropa hispànica; camperols de tots temps i crepuscle, embarretinats i fatigats; cafès vuitcentistes amb molt d'escumall i de fumera. Tot
20 hi és: aturat, enrigidit, fòssil. Jo m'hi complac, i any rere any ho airejo amb la mirada. M'hi passejo embadalit i pico de peus. M'enamora sentir com els meus passos ressonen altament i forta, fins a la més

- 24 allargats β
 25 radiants en ~ penombrós.] radiants. β radiants, en una solitud de segles. γ PA
 25-26 molt de dibuix, β γ PA molt de dibuix ε E a.c.
 26 meva] m. β a.c. | sala, β
 27 contar!—, γ a.c. PA contar!— ε E a.c. comptar!— E d.c. | vigorós i obstinat,] ferm i segur, directes, β
 28 esborraments,] esborrats, β borrats, γ PA | m'agraden, β
 29 Avui] Avui mateix γ PA ε E a.c.
 29-30 ah las!,] oh dissort!, de fora estant, β de fora estant, —oh, las!—, γ a.c. PA de fora estant, —oh las!—, γ d.c.
 30 la meva sala] que la gran sala era β la sala, γ a.c. PA la meva sala, γ d.c. | il·luminada] extremament il·luminada β a.c. | lívides] tristes β grogues γ PA
 31 del segle,] d'avui, β γ PA | taules] taules llargues, β taules llargues γ PA | molt] m. β
 32 tovalles] nobles tovalles β | resplendent] fulgent β γ PA
 32-33 cristalleria] pomposa cristalleria β a.c.
 33-34 amb ~ nit,] mudada, com a l'òpera, β
 34 dones ~ capells] dones, β ~ flòrits ~ PA
 34-35 i ~ trista,] i molta de mainada. β ~ obsessos ~ γ PA ε E c.c.
 35 hi havia] hi havia altíssims β ε E a.c. hi havia, altíssims, γ a.c. s'alçaven, altíssims, γ a.c. PA s'alçaven altíssims γ d.c.
 36 fruits ~ d'obrador,] confiturer sabent, amb fruites confites, β fruits, ~ PA
 37 i] m. β a.c.
 38 gemes] gemes i de boles β gemes i boles γ PA | fresc, γ PA | encaramelades β γ PA ε E TOC OC2 DIA
 39 embrollades] espessos β espesses γ a.c. PA | cabelleres] caramells β γ a.c. cabelleres ε E TOC OC2
 40 veients β | era] hi era β | feliç, β feliç; γ PA | somreia β PA | seguia β a.c. seguia, β d.c. PA
 41 mans β | peus β | d'una] d'una rara β a.c. d'una nova γ a.c. PA | musica β γ ε E
 42 fora d'ús,] desusats β desussats γ a.c. | i sentida] i que era oïda β i oïda γ a.c. oïda γ d.c. PA
 43 saber d'on venia,] poguer-ne descobrir l'origen. β ~ eixia. γ a.c. PA ~ sortia. γ d.c. | pensat i tot] arribat a pensar β /arribat/ pensat i tot γ
 44 eren] m. β a.c. | vivents, β PA
 44-45 i, també,] i β i, també γ a.c.
 45 mortes,] agòniques. β | O] m. γ
 46 jo] m. β | d'una] de la β
 46-47 del panoli de] d'un β γ PA
 47 de la taverna,] /ful/ β veí γ PA de la taverna ε E | que β ε E | volta, β γ PA
 48 justificatius] justificar-se β γ PA | comprovants,] avisar-me β γ a.c. avisar-me, γ d.c. PA | havia] s'havia β
 48-49 casa, sala] casa β
 49 i que, imprudent,] i ara β i que ara, imprudent, γ PA
-
- 29-30 ah las!, TOC → ai las!, OM

extrema i darrera galeria, apregonats, allargassats
25 i radiants en un aïllament penombrós. Hi ha molts
de dibuixos a la meva sala —ah qui els pogués
comptar!—, nets, polits, de traç vigorós i obstinat,
sense esborraments, talment com m'agraden: arre-
lats al temps i acostats a la idea. Avui he vist, ah
30 las!, la meva sala il·luminada amb les lívides clarors
del segle, plena de taules de molt mal comptar, pa-
rades amb tovalles de lli resplendent i de crista-
lleria florentina. Era plena de gent amb gais vestits
de nit, homes i dones amb flòrids capells i obesos
35 infants de mirada trista. Damunt les taules hi havia
ramells de fruits confits per mestres d'obra, tor-
res amb columnata de crocant i corns curulls de
gemes de coco fresc encaramel·lades. En penjaven
embrollades cabelleres d'ou filat. Tothom, a ulls
40 veients, era feliç. Somreien i seguien, qui amb les
mans, qui amb els peus, el ritme d'una música
emesa per instruments fora d'ús, i sentida de tots
costats sense saber d'on venia. He pensat i tot si
els personatges de les pintures eren vivents i, tam-
45 bé, els fruits i atuells de les gèlides natures mortes.
O si jo era la víctima d'una mala passada del pano-
li de propietari de la taverna, que, de cop i volta i
sense justificatius ni comprovants, havia venut casa,
sala i pintures, i que, imprudent, ho celebrava amb

- 50 fast de ric de trinca.] fast. $\beta \gamma PA$
 50-51 emmelengit i penserós, $\beta \gamma PA \varepsilon E$ c.c. emmelangit i penserós, *E d.c.*
 52 m'ullprèn] m'escalfa $\beta \gamma PA \varepsilon E$
 53 empipament] *empi-fi de la versió* γ empipament, *PA*
 53-54 la vostra suspicàcia.] les vostres cavil·lacions. βPA
 54 bleda] cap bleda $\beta \varepsilon E$ a.c. pas cap bleda *PA* | xinxa.] renoc. βPA
 55 casa i sala.] casa, planta i replans. β planta, replans i casa. *PA* | ullals,] ullals el meu home, *PA*
 56 castís.] i /vós i/ castís. β castís; *PA* | Ja us diré:] ja us seré franca: *PA*
 57 gargots] *m.* β a.c.
 58 fondes i fosques] fosques i fondes β fosques i pregones *PA*
 59 astuts] nassuts *PA* | als] en els β
 61 mirar-les,] mirar-les, amb compte, *PA*
 62 massa,] massa, és clar, β gaire, és clar, *PA* massa, /és/ εE | planyer-vos $\beta PA \varepsilon E$ c.c. | de la vostra dissort.] de tanta dissort. β gens. *PA* | meu] *m.* βPA
 64 mateix] fa poc, *PA*
 64-65 al ~ gruix.] amb corda provada i de gruix, a les golfes de dalt de tot, enmig de talers vells i catres mal apariats. β amb corda provada i de gruix, a les golfes de dalt de tot, enmig de telers vells i catres mal apariats. *PA*
 65-66 us ~ famegen.] us n'acusaran. β ens acusaran. *PA* us acusaran. εE
 66-69 Ja ~ afanades.] Són unes golfes tubulars i tenebroses, βPA ~ penjat de les ~ εE a.c.
 69 Dalt ~ del] altes com del β com el *PA*
 70 Cervera,] Cervera de la Segarra, $\beta PA \varepsilon E$ a.c. | espilleres $\beta \varepsilon E$ c.c.
 71 finestres βPA | entren] entren i surten βPA
 72 van deixar εE a.c. | engruna.] ni una engruna. βPA
 73 venjat. $\beta PA \varepsilon E$ | i ~ fruit.] I, si us plau, gaudiu-me amb úsdefruit. β a.c. I, si us plau, gaudiu-me en recompensa i amb ús de fruit. β d.c. *PA* Ara, gaudiu-me en recompensa i amb ús de fruit. εE a.c. Ara, gaudiu-me en recompensa i amb ús de fruit, si us plau. *E a.c.*

52-73 —Endevino ~ fruit. TOC → —Endevino ~ fruit. OM

52-73. El parlament de la dona es caracteritza per la presència d'uns col·loquialismes —o fins i tot vulgarismes i mots de l'argot— veritablement excepcionals en l'obra de Foix (les remissions de les notes següents envien al *DCVB*).

54. *bleda ni xinxa*] Bleda: 'Persona (principalment dona) curta d'enteniment o massa crèdula' (vol. II, p. 522). Xinxa: 'Treballadora d'una fàbrica, sobretot de filats o de teixits, que sol anar bruta i fer olor dels materials amb què treballa' (vol. X, p. 944). β i *PA* diuen «renoc» 'cosa inútil, rampoina' (vol. IX, p. 362).

55. *pesquis*] «(vulgar) Intel·ligència, penetració, talent natural» (vol. VIII, p. 520).

56. *encabrona*] Només trobo la forma pronominal del verb a Juan Manuel OLIVER, *Diccionario de argot*, SENAE, 1987, p. 114, amb les accepcions 'ponerse furioso' i 'actuar con mala intención'.

63. *palangana i quili*] Palangana: 'Home que viu a expenses d'una dona, fent-li de criat' (vol. VIII, p. 125). Quili: en l'argot, 'home presumit i de poca vàlua' o 'Covard, fluix de caràcter (Barcelona)' (vol. IX, p. 55; V., també, Joan J. VINYOLES I VIDAL, *Vocabulari de l'argot de la delinqüència*, Barcelona, Millà, 1978, p. 125 i 147).

68-69. *polloses afanades*] Mantes («en l'argot dels malfactors», vol. VIII, p. 727) robades (vol. I, p. 232).

(continua a la p. 864)

50 fast de ric de trinca. Quan ja em girava emmelangit
i pensarós, la muller del malvat se m'acosta, m'ar-
ramba, m'ullprèn i em diu llagotejant: —Endevino
el vostre empipament i comprenc la vostra suspicà-
cia. No sóc bleda ni xinxa. És veritat que l'home
55 s'ha venut casa i sala. Té pesquis i ullals, i la pin-
tura l'encabrona. Vós sou vistós i castís. Ja us diré:
retaules i pintures i els altres gargots de mal capir,
els trobareu a les fondes i fosques botigues que els
astuts marxants tenen parades als indrets més as-
60 saonats. No us faran pas pagar res si de tant en
tant passeu a mirar-les, sense entretenir-vos-hi
massa, ni plànyer-vos de la vostra dissort. Quant al
meu marit, palangana i quili d'una peça, l'acabo de
penjar ara mateix al celler de la botiga, amb corda
65 provada i de gruix. No el descobriran ni us acusa-
ran, i les rates famegen. Ja el seu pare, que era de
la gitanalla de Lleida, va morir penjat a les golfes
d'un casalot enmig de catres vells i polloses afana-
des. Dalt de tot, a l'alçària del campanar de Santa
70 Maria, de Cervera, amb obertures mig espitlleres
mig finestres, per on entren els corbs i les gralles,
que picotegen i endrapen. No en deixaran engruna.
Sereu venjat, i amb ús de fruit.

Test.: ε E TOC (Pj²) OC2

T	per on passem] <i>m. T1í T2í</i> PER ON PASSEM, ε E <i>a.c.</i> home, ~ mateix,] home <i>T1í T2í</i> pont] cap <i>T2í a.c.</i> riu, ~ torrentera] riu <i>T1í T2í</i>
D	A Paulina Cruzat a mà <i>T2í</i>
1	Bet,] na Bel, E <i>d.c.</i> Bel, E <i>d.c.</i>
6	tarats i] vexats i ε <i>a.c.</i> E <i>a.c.</i> tarats o de ε <i>d.c.</i>
6-7	espesses. Tornen] espesses que tornen ε E <i>a.c.</i>
7	del litoral] d'un país ε E <i>a.c.</i>
10	Burdeus ε E <i>c.c.</i>
17	Bet,] Na Bet, ε E <i>a.c.</i> Bel, E <i>d.c.</i>
18	pas a pas,] poc a poc ε <i>a.c.</i> E <i>a.c.</i>
19	clivellen ε <i>d.c.</i>
20-21	— <i>Els ~ Temps.</i>] —Els ~ Temps. ε <i>a.c.</i> E <i>a.c.</i>

1. *Bet*] Podria ser sor Isabel, germana del poeta (V. MANENT, *J. V. Foix*, p. 6) o la noia del mateix nom que que apareix a la versió *oTOCI* de 181: 5 (V. la nota).

(de la p. 858)

D. Només figura al text publicat a *PA* i a l'antologia *OM*. Segons Gimferrer, que hi va fer la tria dels textos de *Tocant a mà...*, Foix la degué incloure en corregir galerades. Val la pena de tenir present que la «dècada dels setanta fou la dels homenatges i els reconeixements» a Llorens Artigas (cf. Francesc MIRALLES, *Llorens Artigas*, Barcelona, Fundació Llorens-Artigas - La Polígrafa, 1992, p. 80-81).

1-2. *la sala que tinc en propietat davant mateix de casa*] No consta a ningú que Foix hi tingués cap propietat, davant de casa seva.

3. *d'estança - d'estampa*] He restituit la lliçó original, per tal com l'aporten tres mecanoscrits (α β γ) contra l'última, aportada només per un picat (ε i E són original i còpia d'un mateix picat).

20. *enrigidit - enrigit*] La forma impresa a partir de *TOC* és un error de picat del mateix Foix sobre ε i E: els dos primers mecanoscrits, β i γ, llegeixen la forma correcta, que és la que adopto al text.

22. *de sentir - sentir*] V. 7: n. 3.

(de la p. 862)

72. *endrapen*] 'Menjar voraçment' (vol. iv, p. 916).

69-70. *Santa Maria de Cervera*] Església parroquial de Cervera (s. xiv-xv), el campanar de la qual «és situat entre l'extrem d'un dels braços del creuer de l'església Santa Maria i la part posterior de la casa de la ciutat. És una construcció de planta octogonal amb amplis finestrals gòtics amb decoració calada. Una cornisa formada amb estrets arcs trilobulars corona el cos principal i la part superior és ocupada per un segon pis que alberga les campanes del rellotge». (*GGCC*, vol. ix, p. 48). Més sobre Foix a Cervera a 46: n. 20-21.

*A tot país per on passem hi ha
un home, sempre el mateix, a cada
pont de riu, de rec o torrentera*

Què ho fa, diu Bet, que cada pont tingui el seu home? Gairebé sempre al mig de la passera, com qui fa guaita, tot esperant riu gros o els estornells quan tornen. O bé espiant l'altre
5 home, el del pont de més enllà, atent als mercaders que passen amb sacs de ploms tarats i canyelles espesses. Tornen del litoral on les hores sestegen. Què ho fa, dic jo, si aquest home del pont, embolcat de polsims o fulgent de corol·les, pertot on jo
10 l'he vist era el mateix? A Bruges, a Bordeus, a Milo o a Menorca, l'home del pont, amb capa mil·lenària i falgueres arreu on reposa l'esguard, és el mateix, frisós de vents i d'oratges. Allà on un pont amb boires per solera, surt del no-res en una nit de
15 calda, allà, dreçat, hi ha un home, enllà d'ell mateix, ferm en l'espera i dur, segur de la troballa. Bet, amb polsim d'aigua a les parpelles, ha baixat pas a pas, per l'escala de peu apuntalada més alta —on les teules, de nit, clivellen, sangonoses. Amb
20 veu antiga i mots d'ara repetia: —*Els ponts de riu, de rec o torrentera, cancel·len el Temps.*

Test.: $\alpha'' \alpha' \varepsilon$ E LV1 TOC OC2 [LV2

T	LA VENTADA DEL SOMNI. PER TAL COM... α a.c. LA VENTADA DEL SOMNI α'' d.c. LES VENTADES DEL SOMNI α' d.c. La ventada dels somnis <i>TIÍ</i>
D	<i>m.</i> α T2í ε E <i>m.</i> LV1 a <i>Frederic Amat</i> LV2
3	ple d'estranyes mecanismes] amb motors α'' α' a.c. amb estranyes mecanismes α' a.c.
3-4	llimalles...] llimadures... α
7	morts LV1 escampem] plantem LV1
10	corriol α LV1
10-17	Per què petgem ~ sucus letals...)] <i>m.</i> LV1 11 voltes i, α mitjanit, α
	12 tèbies] fosques α
	13 s'empilloquen] empalleguen, beguts, α amordassen e E a.c.
	15 portes] potes ε E a.c.
	16 de parpella esqueixada] amb pebre a les parpelles α emplen] omplenen $\alpha \varepsilon$ E a.c. TOC LV2
17	de] amb α
21	saboroses... LV1

D. Per a la relació entre Frederic Amat i Foix, V. Glòria PICAZO, «Amat: postal a J. V. Foix», a J. V. Foix: *Investigador en poesia i amic de les arts*, catàleg de l'exposició en commemoració del centenari del naixement del poeta, Barcelona, Generalitat de Catalunya - Fundació J. V. Foix - Fundació «La Caixa», 1994, p. 160-162. Segons Alexandre Cirici («J. V. Foix i les arts plàstiques», *Serra d'Or*, núm. 280, gener 1983, p. 24) algunes imatges d'aquest poema «són al·lusives a la seva pintura».

6. *muriac*] V. 95: n. 19.

16. *amb pebre a les parpelles - de parpella esqueixada*] α coincideix amb el segon hemístic del vers 10 del poema «A Joan Miró» de *Desa aquests llibres...*

omplenen - emplenem] Aquest és un cas similar al de 187: 28: *omplenen* $\alpha \varepsilon$ E a.c. → *emplenen* E d.c. → *omplenen* TOC OC2 → *emplenen* DIA. Com sigui que la correcció sobre E en favor d'*emplenen* és feta de la mà de Foix, que la darrera lliçó és autoritzada pel poeta i que aquesta és la normativa (V. DGLC, DEnc i DLC), i malgrat les consideracions de Coromines (a DECLC, vol. VI, p. 603, s. v. *ple*), considero més raonable conservar aquesta forma.

La ventada del somni

a Fred. Amat, jr.

Per què ens passem per mà les cordes més grui-
xudes? (...quan un desconegut salpa amb el
bot ple d'estranyes mecanismes rovellats i lli-
malles...) Per què, llevats, apuntalem escales pertot
5 on les parets escupen flora espessa, i a les altes tor-
relles que el muriac esquivava? (...quan suren els
troncs morts, a l'estuari...) Per què escampem lla-
vor de planta arcaica al peu de la cisterna aban-
donada? (...quan els carrabiners d'ullada guerxa
10 passen pel corriol, a bicicleta...) Per què petgem
raïms sota les voltes, i a mitjanit esbandim porta-
dores a les tèbies aigüeres de la ferreria? (...quan els
guerrers s'empilloquen i emmordassen, altius...)
Per què omplim de melassa les gerres més velles i
15 pengem amulets a les portes del Temple? (...quan
els rebels de parpella esqueixada emplen els cu-
bells de pells i sucres letals...) Per què estenem al sol
estranyes robes negres i plantem l'espantall a les
garrigues? (...quan esclaten —als horts i a les bar-
20 disses, als aiguals de ponent i a les mars matinals—
les roses sabonoses...) Per què guarnim l'estança

- 24-27 somni, ~ tombes...)] somni...) *LV1*
- 24 nefrades α
- 25 l'exhausta] la infèrtil α
- 25-27 carcassa ~ tombes...)] carcassa, de roses nocturnes, els avions...) α *a.c.*
 carcassa, i de roses nocturns enrosa els avions...) α'' *d.c.* carcassa i de roses nocturns, enrosa els avions...) α' *d.c.* ϵ *E a.c.*

Al peu del full, a mà, sense punt de referència aparent al text quan l'Elvira, dormint i peus nus, α''

26. *les roses nocturnes enrosen] Cf. 152: 17.*

amb els rodells de suro i amb hams multiolents de
deixes de peixalla? (...quan entra pel balcó la ven-
tada del somni, quan les motos nafrades embra-
25 guen la nit, quan Júpiter fa llum a l'exhausta car-
cassa i les roses nocturnes enrosen els camins, les
runes i les tombes...)

Test.: α ε E TOC OC2

- T 13 *a part* Els imaginants immòbils *a mà* α
D a Giuseppe Sansone *a mà* T2i E
1 Algú, α
3-4 de ~ d'embetumar,] burells, α *a.c.* de xarol, α *d.c.* ~ embatumar, ε E *c.c.*
4 ens féu α ens va fer ε E *a.c.* | va dur-nos] ens portà α ens va dur ε E *a.c.*
5 sorra α | negra, α
7 ordenà α *d.c.*
8-9 pòlices? ε E *a.c.*
10 D,] De, α | el qual] qui α
11 esperant, α *a.c.* | parlant] benparlant α
12 Em respongué: α | ¿les E *d.c.*
12-13 «pòliques»?], pòliques, α *a.c.* «pòliques», α *d.c.* ε E *a.c.*
13 «pòliques»,] pòliques, α *a.c.* «pòliques», α *d.c.*
15 D] De α
15-16 un furgó carregat α *a.c.*
16 pòliques, α
16-17 N'Ics, a] N'Ics i a en ε *a.c.* E *a.c.*
18 pòliques, ~ clar,] pòliques α *a.c.* pòliques, ara ho veig, α *d.c.*
19 de un α | d'alçària ~ d'amplària,] quadrat α
20 baixa] devalla α | pentinant-se, α
21 delicadament, α | i α ε E | veu] veu timbalera α
22 ens digué: α

D. V. la nota a la dedicatòria de «Tornaré quan ja no et faràs més vell» (189).

Els imaginants immòbils

Érem herois d'una gesta imaginària. Algú molt important, acompanyat de jerarques i de sots-jerarques amb capots de xarol acabat d'em-
 5 betumar, va fer-nos seguir i va dur-nos a les dunes. La sorra, de roca o mineral, quan és negra m'enfosqueix la mirada, m'aclareix la ment i em dóna empenta. El Jerarca en Cap va ordenar a En B i a En C d'anar a cercar les pòlisses. (Pòlisses o pòlices?, vaig dir-me, estranyat.) Vaig demanar-ho a
 10 En D, el qual havia romàs de banda amb N'Ema i N'U, tot esperant i parlant de xaveies, xeflis i cacau. Va respondre'm: —*Venerat mestre, les «pòliques»?, ho heu comprès malament. Les «pòliques», recordeu-ho.* (Per què em diuen de vós? Per què em diuen mestre?) Tornen En B i En D amb una furgoneta carregada de pòliques i manen a N'Ics, a N'Igrega i a En Zeta que les descarreguin. Les pòliques, ara ho veig clar, són uns quadrilàters d'un metre d'alçària per mig d'amplària, de planxa
 20 d'alumini. N'A baixa de la tarima, tot pentinant-se delicadament la cua, i, amb veu de baranda oficial, va dir-nos: —*Minyons, ésser jove i heroi, de cop, és un avantatge. Ací teniu per a cadascun de vosaltres,*

- 24 (Pòlica o pòlic?, α *a.c.* («Pòlica» o «pòlic?»), α *d.c.* | demano,) dic, α
 25 enginyós.) α | Agafàrem α | poguérem α vam poguer, ϵ *E a.c.*
 26 ben bé] *m.* α | d'escut i, α
 27 havia, α ϵ *E a.c.* | individualment, α | nom α
 28 arcaica.] balmesiana. α ϵ *E a.c.* fora d'ús *E a.c.*
 30 temporal] tempestat, α
 31 ventrudes.] botides. α | flor] flor i nata α
 33 nou, α | lentament, α
 34 mallarengots eixalats α /+++/ mallarengots eixalats ϵ *a.c.* *E a.c.* mallarengots ϵ *d.c.* *E d.c.*
TOC OC2 DIA | desaparegueren α desapareixeren ϵ *E a.c.*

34. *mallarengots – mallerengots*] Em decanto per la forma normativa amb *e* perquè és així com apareix ja al *DOrt* fabrià i, doncs, al *DGLC*.

25 *una pòlica. Pòlica o pòlic?, em demano, ple de vir-*
tuts i enginyós. Vam agafar com vam poder la pòli-
ca. Ens feia ben bé d'escut, i gairebé ens cobria.
Hi havia gravat individualment el nostre nom, en
negreta arcaica. —*A Sol ixent, de cara a mar, el*
30 *vostre nom, emmirallat, onejarà amb l'escuma, i en*
dies de temporal botrà de cim a cim de les aigües
ventrudes. Sou la flor dels qui practiquen i repre-
senten l'heroisme dels imaginants immòbils. Tot
pentinant-se de nou i lentament la cua, el Jerarca
en Cap i els seus mallerengots van desaparèixer
35 darrere els munts de sorra fosca.

Test.: α'' α' ε E TOC OC2

T	Tot és u? α T1í	
D	a C. B. Morris a mà T2í E	
2	núvolets α esfilagarsadissos] esfilegadissos α esfilagardissos ε E TOC OC2 DIA	
3	meu] m. α a.c.	
5	altre α que, α'' α' a.c. per natura,] al natural, α'' α' a.c.	
6	podeu α múltiples] deus i múltiples α a.c.	
7-11	cíclops ~ crestapinyades. O bé déus ~ desintegren.] déus ~ desintegren. O bé cíclops ~ crestapinyades. α	7 cíclops, harpies,] una munió d'hipogrifs, α A la capçalera, sense punt de referència al text: cíclops, harpies α cíclops, arpies, ε E a.c. unicorns, α'' α' a.c.
		8 lluminosos α ε E a.c.
		8-9 celestes] m. α
		9 negrors] temibles negrors α
		10 amb ulls humans,] m. α
		11 i] o α
12	o, α simulacres, α' d.c.	
13	Un i altre α a.c. dir α	
14	impermeables α	
15	bambolines α' d.c.	
17	pintat] m. α a.c. teles laterals] bambolines α a.c. tan] m. α	
18	decorades α	
18-19	allunyen com cal] allunyen, com cal, α allunyen ε d.c.	
19-20	evoquen α	
20	realisme i naturalitat,] naturalitat i realisme, α'' α' a.c. naturalitat i realisme α' d.c.	
22	forageu α ε E c.c.	

1~10. *Haviem ~ crestapinyades] V. 1: 7-9.*

2. *esfilegadissos – esfilagardissos] Sobre «esfilegadissos» de α, Foix corregeix «esfilagardissos», volent escriure, molt probablement, «esfilagarsadissos». V. altres formes sobre esfilagarsar a 48: 6, 105: 4 i 111: 2.*

Tot, és U?

Haviem arriat les bambolines on hi havia pintats uns núvols esfilagarsadissos. L'un dels del meu grup deia que les bambolines, amb coloraines i tot, treuen grandària a l'escenari; un
5 altre, que el cel, per natura, no sempre és nebulós i, si ho és, hi podem imaginar o descobrir múltiples aparences: ciclops, harpies, centaures o unicorns galopants i lluminosos, a la vora dels estanys celestes que blavegen encerclats de negrors cresta-
10 pinyades. O bé déus i deesses amb ulls humans, que boteixen, es desinflen i es desintegren. I tantes d'altres figuracions o simulacres que ens airegen i allarguen les hores. L'un i l'altre venien a dir, dels dins estant de llurs rigorosos impermeables, que
15 eren hostils a les bambolines, i que valia més araconar-les a les golfes. —*I els bastidors, doncs?* Amb el mar pintat com a fons, les teles laterals tan sòlidament fixades i sàviament decorades, allunyen com cal el fons tràgic o bucòlic de l'escenari, i evocuen,
20 amb realisme i naturalitat, el rocam que limita la costa. No us passa, sempre que sortiu en mar i foregeu, que les roques aparenten bastidors gegants, sovint estranyament i misteriosament simè-

- 25 tercer α' α'' *a.c.*
 27 suprimir ϵ E
 28 —I α] I ϵ E *TOC OC2 DIA* | la mar, α | doncs? α | puntimirat α ϵ E
 29 ja] *m.* α
 29-30 l'escafandra cenyida α ϵ E
 30 Però, oh] Oh α'' α' *a.c.* Mes, oh α' *d.c.*
 31 Oh meravella!] *m.* α | era allà] és ací α
 32 irreductible! α | d'accessoris] els accessoris α
 33 empolsa, ~ malbé—] empolsa i enteranyina— α ~ enteranyina ~ ϵ E *c.c.*
 35 director α
 35-36 malmasteguen ~ poesia,] i traeixen el poeta, α *Al peu del full, sense punt de referència*
 al text: que malmastega els versos α'' malmesteguen ~ ϵ E *c.c.*
 37 llargament i pregonament.] llargament. ϵ *d.c.*
 38 i α
 40 gallard] *m.* α *a.c.* | escotilló amagat,] ignorat escotilló, α escotilló, ϵ *d.c.*
 41 una fúlgida escafandra blanca α ϵ E
 42 feudal.] medieval. α | Reposadament] I reposadament α' α'' *a.c.* | sibillí, α
 43 fons, α | esquerp] tan aspre, α
 44 pel portaló] per la porta α
 45 ¿Érem, α
 48 L'escafandrer α' α'' *a.c.*] ¿L'escafandrer α'' *d.c.* ϵ E *TOC OC2 DIA* | ¿era α

28. —I ~ doncs? — I ~ doncs?] Sembla que per mantenir el paralelisme amb els fragments de les línies 16-17 i 43-44, calia encapçalar aquest amb el guió llarg, ni que fos lliçó només de α .

trics? Protegeixen les cales, les platges, les torren-
25 teres i els rosts pedregosos. Ja un terç observa que
cap aspecte de la natura no pot ésser minvat ni
reduït, i que cal retirar també, o suprimir, els bas-
tidors. —*I el mar, doncs?*, diu el més primmirat del
grup, ja amb les aletes calçades, l'escafandre ce-
30 nyit i els flasconassos ajustats. Però, oh fet novell!
Oh meravella!: el mar, la Mar, era allà mateix, real
i irreductible. Tot deixant-se d'accessoris —que el
temps empolsa, enteranyina i fa malbé— els actors
i els tramoistes s'han cabussat amb el mateix en-
35 grescament amb què desobeeixen el director, mal-
masteguen els versos i gangrenen la poesia, i han
afonat llargament i pregonament. Quan els qui ha-
viem romàs apagàvem la bateria davantera i, simul-
tàniament, desarmàvem les embarcacions, un bus
40 gallard ha emergit d'un escotilló amagat, protegit
per un fúlgid escafandre blanc i armat com un ca-
valler feudal. Reposadament i sibil·lina, ha dit: —*Al
fons esquerp de la vostra mar és on brollen més fonts
d'aigua dolça*. Hem sortit pel portaló d'urgència i
45 hem petjat sorra nova. I ens demanàvem: Érem ara
mateix, i de cop, a l'escenari i a la platja? Bam-
bolines i bastidors, de ficció o de natura, són uns?
L'escafandrer que ha emergit a mitja badia era el
mateix bordegàs de l'escena? Llums de l'encesa,

- 50 del] i del α a.c. | reganer] reguener $\alpha \varepsilon E$ TOC OC2 DIA | bateria, $\alpha \varepsilon E$ | estels] els estels α | en la vasta] de l'ample α
- 51 celest? E d.c. | Gertrudis, $\alpha \varepsilon E$ a.c. | ¿és α
- 51-52 Pilar, ~ Constança?] Sumpta, Pilar o Constança? $\alpha' \alpha''$ a.c. Pilar, Sumpta, Pilar /+++ Gertrudis/ o Constança? α'' t.c.

50. *reguener – reganer]* El mot no és inventariat a DCVB i tampoc no l'he sabut trobar a DECLC, als quals sí que consta *regana* i *reganar* (V. 102: nota al títol).

51-52. *Gertrudis – Pilar – Sumpta – Elvira – Constança]* V. 25: n. 9. Gertrudis (V. 3. n. 7-8); Pilar (V. 189: 1), Sumpta (V. 145: nota al títol), Elvira (V. 26: n. 12), Constança (V. 99: n. 6-7, 15).

50 del reganer i de la bateria són estels en la vasta
bambolina celeste? Gertrudis és Pilar, Sumpta,
Elvira o Constança?

Test.: JP α' α β ϵ E TOC (OM) (oTOC2) OC2

- T PEDRALBES 1910 JP 4 a mà α β Les noies que amoregen entre elles T1í T2í LES NOIES QUE AMOREGEN ENTRE ELLES ϵ E a.c. La casa de les campanelles TOCí OC2í DIAí
- D m. JP α β ϵ E T2í
- 2 solen trobar-se] solen trobar-se, a les envistes de les mels de maig, JP solen trobar-se —oh mels magejants!— α a.c. se solen trobar —oh mels magejants!— α' a.c. solen trobar-se, oh mels de maig!, β
- 3 campanelles, JP α β | on] on pels volts de Tots Sants α' d.c.
- 4 Pedrera blanca.] Pedrera. JP pedrera blanca. α a.c. | É[s] É[s] una casa β
- 5 colors,] colors, de baix a dalt, β | rosasses, JP rossasses α
- 6 gòtic, JP | del terrat] m. JP del cim, α β
- 6-7 amb parallamps] amb un rellotge de sol cenyit d'aquesta llegenda: *L'amor és la llei més alta de l'amor*. I un parallamps β
- 7 de] de milers de α a.c. d'un gruix de α' d.c. β | dolços β dolcíssim ϵ E TOC OC2 | si] i forgen somnis, quan β
- 8 La cenyeixen] Envolten la Casa β | brolladors potents,] brolyadors potents i α' d.c. potents brolladors i β
- 9 eucaliptus tofuts] amples eucaliptus tofuts JP eucaliptus amples i tofuts α' α' a.c. | I] I, sovint, JP Hi ha enceses β
- 9-10 fogueres espurnants,] espurnants fogueres, α' d.c. fogueres espurnants: β
- 10 que] m. β | perfums, β | ofegats] novells sàviament ofegats JP
- 10-11 singulars] m. JP α' d.c. β
- 11 llenya] llenya seca α' α' a.c. β lyenya seca α' d.c.
- 11-12 pi muntanyenc,] pi JP pi, α' d.c. β
- 12 estallada α' α' a.c. β ϵ E c.c. estalyada α' d.c. | diumenges, JP α' α' a.c. β
- 13-14 llurs solaços,] lyurs, α' d.c. llurs esbargiments, β
- 14 ocells JP ocelyots α' d.c. | picotageran β
- 15 ulyes α' d.c. | torneu cecs.] eixorben. JP orben. α' α' a.c. encega. α' d.c. orbaran. β | germà] germà gran β
-
- 4 alta TOC → alta, oTOC2
- 10 espurnants TOC → espurnejants oTOC2
- 15 torneu TOC → tornen oTOC2

A α i a β , aquesta prosa està al mateix foli que «Les mans tremolejaven» i «L'oncle de Viladordis».

D. C. Brian Morris ha publicat «*Gertrudis and the creative modesty of J. V. Foix*», *Catalan Review*, núm. 1 (juny 1986), p. 123-139. Abans d'escriure aquest article, Morris havia publicat *A Generation of Spanish Poets 1920-1936*, Cambridge, University Press, 1971 (traduït al castellà a Madrid, Gredos, 1988) i *Surrealism and Spain 1920-1936* (Cambridge, University Press, 1972) per als quals Foix li havia servit de gran ajut. (A l'Arxiu Foix es conserva la carta de Morris al poeta en què aquell li anunciava la seva visita).

2-3. *la Casa de les Campanelles*] Carmen Sobrevila m'informa que era un *meublé* de Pedralbes, que no sé si pot coincidir amb la «casa de menors» de Pedralbes de què parla Foix a *Obiols* (*V. Foix-Obiols*, p. 76).

4. *la Pedrera blanca*] *V.* 51: n. 8-9.

7. *dolcíssims – dolcíssim*] *V.* 48: n. 8-9

(continua a la p. 882)

La casa de les campanelles

a C. B. Morris

Les noies que amoregen entre elles —a vila també n’hi ha— solen trobar-se a la Casa de les Campanelles, allà on s’encloten els vents d’Esplugues, al cim de la Pedrera blanca. És alta
5 i estreta, tota de vidres de colors, amb rosasses imitant el gòtic a la torrella del terrat amb paral·lamps voltat de picarols que sonen dolcíssims si la brisa els mou. La ceneixen brolladors potents, eucaliptus tofuts remorejants d’ocells. I fogueres
10 espurnants, que venten perfums ofegats en singulars estubes nodrides amb llenya de pi muntanyenc, estellada els diumenges abans de missa d’alba. Si espieu les tendres amorejants en llurs solaços, uns ocellots de mal pronòstic us picotegen
15 els ulls i us torneu cecs. Al germà de la Madrona encara li couen.

Test.: α ε E TOC OC2

T	13 <i>a part</i> Déu és tubular <i>a mà</i> α <i>a.c.</i> 11 <i>a part</i> Tubuleu-vos! <i>a mà</i> α <i>d.c.</i> Tubulem-nos! <i>T1i T2i</i> TUBULEU-VOS! ε <i>a.c.</i> E <i>a.c.</i> —TUBULEM-NOS! ε <i>d.c.</i> E <i>a.c.</i>
D	a Alfonso Tovar <i>T2i</i>
1	—Quanta α ε E <i>a.c.</i>
2	recorda] imita α
3	ciclòpia.] medieval. α
3-4	—Els ~ dit] —Els fores, com veieu, —diu el α
4	Constructor—, α constructor, ε <i>a.c.</i> E <i>a.c.</i>
5	però] però als dins, α de la torre] <i>m.</i> α
7	i] <i>m.</i> α
8	càlcul,] seny, α
9	portes.] sostres. α — <i>Torneu ~ veureu.</i>] —Torneu demà, i veureu. α <i>Torneu ~</i> ε E <i>a.c.</i>
10-11	de cornelles] d'ocells de mal classificar, α <i>a.c.</i> d'ocells de mal classificar α <i>d.c.</i>
11	enfosquia] ennegria α Els] Va semblar-me que els α ε <i>a.c.</i> E <i>a.c.</i> gesticulaven] es mo- vien α
12	com els] a la manera d'uns ε <i>d.c.</i>
13	passés, α tard] de nit, α <i>a.c.</i> tard, α <i>d.c.</i>
13-14	tot sol] sol, α
14	per l'estret] /per la/ pel pas α <i>a.c.</i>
15	jussà. α ε E <i>a.c.</i> Vaig entrar] Passo α <i>a.c.</i> Entro α <i>d.c.</i> ε <i>a.c.</i> E <i>a.c.</i> a l'àmbit] a la torre α
16	portaló— α les α
17	ferre, α ε E <i>c.c.</i> tubolars, α ε E <i>c.c.</i>
19	asimetria, α
21	alhora,] ensems, α
23	Constructor, α

10-11. *un vol ~ el cel]* V. 1: n. 7-8.

14-15. *els Terradets o l'estret de Collegats, al Pallars Jussà]* El pas de Terradets és el «congost per on la Noguera Pallaresa s'obre pas a través del Montsec, entre la conca de Tremp [...] i la Vall d'Àger» (GEC, vol. 22, p. 286). El de Collegats és el congost que obre el mateix riu «entre les serres de Peracalç, a ponent, i del Boumort, a llevant, que formen part de les serralades interiors dels Prepirineus» (GEC, vol. 7, p. 446).

17. *ferre - ferro].* V. 42: n. 13.

23. *En Banyeta]* Com se sap, és un apellatiu popular del dimoni.

(de la p. 880)

8~15. Les temptatives de *α'* (*brolyadors, lyenya, estalyada, lyurs, ocelyots i ulys*) són mostra de la preocupació foixiana per la normativització de la seva llengua: «De lluny en Ribes m'ha dit que la “y” tenia un aire més arrogant i imperial; jo li he respost que a mi se m'enganxava a l'anca com una agulla imperdible. I que de “y” ja en necessitàvem prou per a palatalitzar la “n” i jo, a més a més, la “l”. L'Obiols, sempre tan reservat i lent, no hi ha fet cap comentari.» (*Catalans de 1918*, p. 35; cf., també, p. 28, 54; *OC4*, p. 196, també p. 191, 211). Foix també havia assajat, per a designar la palatal /*ɲ*/, la grafia *yl*, més medievalitzant, al «Plant de Joseph-Vicenç...» (*Inquietud*, Vic, 1957; *OC1*, p. 192-193). Sobre l'evolució de l'escriptura del fonema /*ɲ*/, V. MILA SEGARRA, «Representació gràfica de les consonants laterals: la *l* palatal i la *l* doble», a *Història de la normativa catalana*, Barcelona, Fundació Enciclopèdia Catalana, 1985, p. 32-36.

«*Tubulem-nos!*»

Quanta de ferramenta! Quantes de tones de metall! La torre és alta, i recorda la d'una fortalesa ciclòpia. —Els murs exteriors, m'havia dit el Constructor, són de pedra de Figueres;

5 però les estructures de la torre seran multiformes, no pas grosses ni ventrudes ans proporcionades i ajustades a l'estil que em suggereixen l'esperit i el càlcul, i no hi haurà ni paviments ni portes. —*Torneu demà i veureu*. Encuriosit, ja hi era

10 a primera hora. Feia fred, molt de fred, i un vol de cornelles enfosquia el cel. Els arbres gesticulaven com els personatges enfutismats contra un adversari. Va venir-me basarda com si passés tard i tot sol pels Terradets o per l'estret de Collegats, del Pallars Jussà. Vaig entrar a l'àmbit per l'únic portal

15 —més aviat portalet— i, oh contorbació!: Les tones d'acer i de ferro, tubulars, ordenats vigorosament, límpids i purs en llur esveltesa, amb harmoniosa asimetria omplien de baix a dalt l'edificació. Sense

20 èmfasi, lacònic i mascle, concret i descriptiu, original i arcaic alhora, l'estil adoptat pel Constructor, didàctic i poètic, afalagava les meves preferències. En una nit, com En Banyeta del Pont, el Constructor

- 24 enginy, α ϵ E
 25 d'anys allargats,] d'anys ϵ *d.c.* | Miro ϵ ϵ *a.c.* E *a.c.*
 27-28 al ~ metall,] a la pedra, α
 29 gronxava] movia α
 30 vaig dubtar-ne gens,] en vaig tenir cap dubte, α en vaig dubtar gens, ϵ *a.c.* E *a.c.*
 31 constructor ϵ *a.c.* E *a.c.* | paperot α paperàs ϵ *a.c.* E *a.c.*
 32-39 —Inguarible ~ tard.] —In- 33 indefinit ϵ E *c.c.*
 guarible ~ *tard.* α 34 ensems,] *m.* α ensems ϵ E *a.c.*
 34-35 amb poc tragí i] *m.* α
 35-36 teòlegs contradients] llòbreges teòlegs α llò-
 breges teòlegs ϵ *a.c.* E *a.c.* teòlecs ϵ *a.c.* llòbrecs
 teòlegs E *a.c.*
 36 engoixats E *c.c.*
 37 confrare i] *m.* α
 38 Ell, el circular,] Ell α | planificador α *a.c.* ϵ *a.c.*
 E *a.c.*
 38-39 total, ~ l'Anti-Estaquirot,] absolut i provident,
 α *a.c.* absolut, l'Antiatzar i el provident, α *d.c.*
 total, l'antiatzar, el provident, ϵ *a.c.* E *a.c.* total,
 l'Antiatzar, el Provident, ϵ *d.c.* E *d.c.* | i no té
 tard.] Ell no té tard. ϵ *d.c.*

amb geni i enginy havia edificat ço que, tirant curt,
25 era tasca d'anys allargats. Vaig mirar enlaire, on
les estructures s'afinaven amb nervi, i dalt de tot,
allà on les divines blavors s'ajustaven al guspireig
del metall, veig les pelleringues d'un cos humà, em-
petitit per la distància, el qual es gronxava bufat
30 per la tramuntana. Era, no vaig dubtar-ne gens, el
Constructor, que s'havia penjat. Un paper fixat en
una de les radiants peces tubulars, deia: —Ingua-
rible poeta: *Déu és circular*. És un forat indefinit i
finit ensems, per on vull provar de passar amb poc
35 tragí i sense triga. No us fieu pas dels teòlegs con-
tradients ni dels arquitectes angoixats i amb pres-
ses. Tubuleu-vos, confrare i germà, si em voleu
comprendre. Ell, el Circular, és el Planificador to-
tal, l'Antiatzar i l'Anti-Estaquirot, i no té tard.

Test.: δ ε E *TOC OC2*

T	de la Granvia] <i>m.</i> δ
1	78] 78 del carrer Sobirà, δ
4	del terrat] de terrat δ
5	davant,] davant com una δ
6	corda, δ ε <i>a.c.</i> E <i>a.c.</i>] corda—, ε <i>d.c.</i> E <i>d.c.</i> <i>TOC OC2 DIA</i> vista—, i] vista; δ vista, i ε E <i>TOC OC2 DIA</i>
7	rastre] senyals δ Ara,] Mes, δ
12	lepidòpter] papallona δ reproduïda δ
13	la seva] llur δ les seves] llurs δ
14	d'entenes δ ε E <i>c.c.</i> Hauria] /Tot plegat/ Ens hauria δ
15	totjust δ
16	s'estufin,] estufin, δ
17	com ~ emigren,] <i>m.</i> δ
18	que ε E dies passats,] no fa gaires dies, δ dies passats ε E
20	estimava més,] estimava, δ van descobrir δ en van descobrir ε E
20-22	un vol, ~ palmeres.] l'esclat de papallones que li brollaven dels ulls. δ

T. *la Granvia*] Deu referir-se a la Gran Via de les Corts Catalanes, de Barcelona (V. 155: n. 6).

8-12. *de mitjanit ~ em captiva*] V. 31: n. 13-15.

16. *s'estufin,]* V. 177: n. 24.

19. *l'Acadèmia*] Podria referir-se a la de Torres-Garcia: «En Torres-Garcia en obrir una Acadèmia de dibuix i pintura a l'Institut de Sant Josep, a Sarrià, va aconseguir d'envigorir les tendències d'alguns dels seus deixebles. Els va salvar de llur possible desviació al pintoresc, al vulgar i al trivial. L'afectació i les foscors d'algunes normes noucentistes, un cop interpretades pel mestre, guanyaven en fermesa i puresa; llur èmfasi aconseguia naturalitat.» («L'alta i modesta figura de Josep Obiols», *Qüestions d'Art*, núm. 3, 1967; recollit a *OC4*, p. 540, d'on cito). V. també *Catalans*, p. 45 (*OC4*, p. 206). L'Acadèmia, oberta el 1913, en realitat es deia «Escola de Decoració» i «s'hi formaren, o s'hi vincularen, entre altres, Josep Obiols, Enric Casanovas i Esteve Monegal». (*GGCC*, vol. 1, p. 175).

*La filla dels porters
del 78 de la Granvia*

La noia de la porteria del 78 és somnàmbula. Ho sé de petit, i quan vaig fer el soldat teníem els mateixos anys. Fa estranyesa, ja ho sé, que cada nit vagi del terrat de casa seva al de la casa del davant, funàmbula damunt una corda invisible —sense corda, diuen els qui l’han vista—, i no em ve de nou que deixi rastre pertot on llisca. Ara, que de mitjanit a l’alba dibuixi i pinti a tot color, de baix a dalt i de dreta a esquerra, la paret costera que dóna a sol ixent d’un edifici grandíols, passa de quatre-centes papallones del país, em captiva. Cada lepidòpter hi és reproduït amb les ales obertes, la seva coloració, les seves clapes exuberants i la diversitat d’antenes. Hauria semblat un prodigi que les papallones tot just pintades, s’allissin, s’estufin, s’envolin en columna, s’ordenin en espiral com alguns ocells quan emigren, i es perdin cels endalt si no fos que, dies passats, en demanar-li dos meus companys de l’Acadèmia quin de tots dos estimava més, van descobrir-ne un vol, ulls endins, en una mata assolellada de bambús i palmeres.

Test.: $\alpha'' \alpha' \delta'' \delta'$ [ϵ]* (AT) E TOC OC2

- T EL BIDÓ NO ÉS PAS TAN VENTRUT COM L'ÀMFORA α El bidó no és tan ventrut com l'àmfora *T2i* NOSALTRES, ELS COLLECTORS DE BIDONS EN CAMIONS A 40 L'HORA δ Nosaltres, els col·lectors de camions... *T2i*
- D a J. C. Cela a mà *T2i* E a *Camilo José Cela* AT
- 1-2 havien ~ colors] havia /semblat encamionàvem semblat quan +++/ encamionàvem bidons /grocs, negres, blaus, abnyegats, esbotzats. A mi/ de totes colors α a.c. havia encamionàvem bidons de tota color α'' d.c. havíem dit quan encamionàvem bidons de tota color α' d.c.
- 3-4 Factoria.] factoria. /Ens ho hav/ α
- 6 la tija] com la tija α | del vell paller AT | floria α δ E a.c. AT | tarots] capells α
- 7 ala i copa,] ala. α | o com la d'una nau] com la tija d'un bot α o la ~ δ | amb] amb la α' t.c.
- 8 revenguem,] /reguessi/ tornem a vendre; α | ah no!] ah, no, Mercuri! α ah no, Mercuri! δ
- 9 família pròpia,] propi caient i α a.c. caient propi α a.c. família propi i α d.c. família pròpia, i δ a.c. família pròpia E a.c. | descobrim] preservem α a.c.
- 10 la fosca] l'extrema α δ
- 10-11 Quina ~ d'engrut!] ;Quina diferència, dins una mateixa família de colors i d'engruts! α Quina disparitat /+++/ de tons, de tints i d'engruts! δ
- 12 Conservar-los i ordenar-los] Mantenir α a.c. | amb la mateixa] la pròpia] α a.c. amb llur pròpia α d.c. amb llur mateixa $\delta'' \delta'$ a.c.
- 13 ronya original,] ronya, α ronya original δ | i] tot i α
- 13-14 degeneri en] es deformi amb δ
- 14 sutzura ~ brutícia!] sutzura! La sinistra sutzura! α a.c. sutzura! L'original sutzura! α d.c. sutzura, la provocant sutzura! | sutzura, la ~ E a.c. AT sutzura, —la ~ E d.c.
- 14-15 no és pas] no és α poc és $\delta'' \delta'$ a.c.
- 15 l'àmfora α | i és destinada,] destinada, α δ E AT
- 15-16 segons alguns,] com el seu substitut α a.c. m. α'' d.c. segons algun α' d.c. segons alguns δ
- 16 substituir-lo. α δ
- 16-17 La benzina, ~ minerals] L'oli, la mantega, la benzina, el llard el petroli, $\alpha'' \alpha'$ a.c. Els olis, les +++, la benzina, el llard el petroli, α' d.c. ~ minerals, δ E a.c. AT
- 17 gens] gens ni gaire α | blat] blat, α | o] m. α
- 17-18 l'oliva.] l'oliva, ni al sucre. Aquets són solars, /aquets/ aquells nocturns. α l'oliva. Aquets són lleials, aquells, sacrílegs. δ
- 19 singularitat,] categoria singular α singularitat δ | que] m. α | rovell] rovell que α a.c.
- 20 de vells] m. $\alpha'' \alpha'$ a.c. de vells, δ' d.c. E AT | els ~ als] siguin preferits pels /qui/ α
- 20-21 discordats ~ remarcables.] amb jerseis remarcables, gairebé sublins. $\alpha'' \alpha'$ a.c. amb jerseis remarcables, +++ sublins. α' d.c. discordats amb ~ $\delta'' \delta'$ a.c. discordats d'ara amb ~ δ' d.c.

* Aquest testimoni no s'ha conservat (d'aquí els claudàtors) perquè és amb tota probabilitat el que Foix envià a Burgos per la publicació d'AT. Les seves variants haurien coincidit, doncs, a l'aparat, amb les de E. Per això he col·locat AT a l'aparat genètic.

T. Nosaltres, els col·lectors de bidons en camions a 40 l'hora δ Nosaltres, els col·lectors de camions... *T2i*

D. Foix mantingué un cert contacte amb Cela (J. C., segons les lliçons de *T2i* i E), a partir dels diversos «Congresos de Poesía» del primer lustre dels 50 (Segòvia, Salamanca, Santiago) i més tard, de l'«Encuentro» de Formentor, arran de les seves col·laboracions als *Papeles de Son Armadans*, generalment demanades per a volums d'homenatge: «Allunyeu-me dels vents...» i «Ho sap tothom...»

(continua a la p. 890)

*Nosaltres, els col·lectors
de camions a 40 l'hora*

a C. J. Cela

Ens ho havien dit quan encamionàvem bidons de tots colors i grandària, bonyeguts o esbotzats. Érem a pocs metres del pati de la Factoria. En parlàvem sovint: els bidons ens atreuen
5 com la tija de la flor de l'atzavara entre dos llustres, la tija dels vells pallers quan florien tarots de tota ala i copa, o com la d'una nau amb bandera barrada. No és pas que els revenguem, ah no! Cada bidó té família pròpia, en descobrim la genealogia i el preservem de la fosca vellesa. Quina diver-
10 sitat de tons, de tints i d'engrut! Sobretot, de ronya. Conservar-los i ordenar-los amb la mateixa ronya original, tot evitant els contagis i que degeneri en sutzura —la provocant brutícia! El bidó no és
15 pas ventrut com l'àmfora, i és destinat, segons alguns, a substituir-la. La benzina, el petroli, els olis minerals no s'assemblen gens al vi, al blat o a l'oliva. D'ací que l'engrut i la ronya dels bidons els doni singularitat, i que el verdet i el rovell amb què
20 s'adornen de vells els faci atraients als emotius des-

- 21 Nosaltres,] Sé Nosaltres, α
 22 bidons, α | en] +++ en α' d.c. | de 40] a 40 α | l'hora,] a l'hora, δ
 23 Factoria,] meva factoria α a.c. nostra factoria α d.c.
 23-24 marcats] /tre/ marcats α
 24 l'ús α | no ~ ús,] m. α no pel ~ δ ~ ús E a.c.
 25 per l'acció] /per les/ per l'acció α | natural] m. α | líquits α
 26 xuclats α
 27 museu, a'' α' a.c. | si α'' α' a.c.
 28 segat de poc,] acabat de segar, a'' α' a.c. | tennis α δ E AT
 29 polir,] llisar, δ | una autopista] un camí-ral automobiler δ | estrenada de poc,] acabada d'estrenar α'' α' a.c. E a.c. AT d'estrena α' d.c. acabat d'esfaltar o tot just estrenat δ
 30 vesprejar ~ mar,] al capvespre, α ~ port, δ
 31 a l'eternitat.] en l'etern. α
 31-32 cadascú] no res α'' α' a.c.
 32 l'uniforme.] el Tot? α'' α' a.c. l'uniforme? α' d.c.
 33 en] a α | selva] pineda α a.c. selva espessa α d.c. | pins ~ amb] pins, roures i α'' α' a.c. pins, roures i de α' d.c.
 34 A migdia ajustat] A ple migdia, α
 35 nit. Talment] de nit, talment α
 35 era compacta!] ho cobria tot. α'' α' a.c. era espessa. α' d.c. era compacte. δ E a.c. AT era compacte! E d.c.
 37 d'un ~ i] m. α | De sobte,] Tot d'una, α De cop, δ
 38 recó α δ | paratge confús] paisatge unificat, gairebé redu[it] per les fumeres, en una inesperada clariana, α'' α' a.c. paisatge unificat, per les fumeres, en una inesperada clariana, α' d.c. paratge unificat δ | aparèixer] aparèixer, α
 39 hòrridament solitari.] solitari α | Era d'un vermell] Ver[mell] α a.c. D'un vermell α'' d.c. α' a.c.
 39-40 greixos consistents.] grasses fosques, però arrogant i amb bonys profunds i resistents. α grasses consistents. δ E a.c. AT
 41 misteriosa llum α'' α' a.c. Misteriosa Llum, δ | al Carme,] de la seu α a.c. de la Seu α' d.c. /del/ al Carme α'' t.c.
 41-42 Era un] /El no res/ Era el α'' α' a.c. /El no res/ Era un +++ α' d.c.
 42 provocava, α δ | invocava] invocava, α | un tot.] el Tot. α

41. *la Misteriosa Llum al Carme de Manresa*] Sobre aquest fet, V. *Costumari*, vol. I, p. 788-789. El prodigi tingué lloc el 21 de febrer de 1345 i cada 21 de febrer se celebra la festa en commemoració del fet, la primera documentació històrica de la qual data del 1536 (V. J. M. GASOL, *La llum i els historiadors*, Manresa, 1976).

(de la p. 888)

(desembre 1956), «*En Joan Miró i na Madona Puignau, de Palau-saverdera*» [fragment de la *Lletra a Na Madona Puignau...*] (desembre 1957, número-homenatge a Joan Miró), «*Tot és cleda, i sotmès, enlla del Segre...*» (novembre-desembre 1958; número-homenatge a Vicente Aleixandre) i «*Ahir tarda es va escaure...*» (novembre 1961; a la memòria de Carles Riba), a part d'«*El meu museu de pintures*», de *Tocant a mà...* (novembre 1972; número-homenatge a J. Llorens Artigas).

3-4. *la Factoria*] Indret no localitzat.

cordats d'avui, amb jerseis remarcables. Nosaltres, els col·lectors de bidons en camions de 40 l'hora, com són ara els de la Factoria, triem els més marcats per l'ús, no pas pel mal ús, i graciosament embellits per l'acció natural dels líquids i pels colors originals rebaixats, xuclats, no pas degradats. Un bidó és una peça de museu si, solitari en un camp segat de poc, en una pista de tennis acabada de polir, en una autopista estrenada de poc, o en una punta de moll al vesprejar d'un port de mar, us commou com si entréssiu a l'eternitat. És el cadascú que provoca l'uniforme. Un dia, no fa pas gaire, s'havia calat foc en una selva de pins i roures amb bruguerars i brossalla. A migdia ajustat semblava nit. Talment la fumerada era compacta! Tot era com encantat, i vam romandre immòbils com quan la boira d'un cim us esgarria i us perd. De sobte, en un racó del paratge confús va aparèixer un bidó hòrridament solitari. Era d'un vermell brut de greixos consistents. Va ésser per a tots com l'aparició de la Misteriosa Llum al Carme, de Manresa. Era un no-res que provocava o invocava un tot.

Test.: α'' α' δ ε E TOC OC2

- T *La Veïna a mà* α /LA VEÏNA/ a part [/Muntanya i cos/ a mà] δ /LA VEÏNA/ a part [Muntanya i cos a mà] ε
- 1 Veïna. α
- 2 Ningú ~ anys.] /Té, di/ Diu que té dinou anys α'' α' a.c. Diuen que té dinou anys α' d.c. δ Diu que té dinou anys. ε a.c. E a.c. | M'acompanya allà] i no té altre feina que acompanyar-me α'' α' a.c. i no té altra feina que acompanyar-me α' d.c. i la seva feina és d'acompanyar-me δ
- 3 vaig,] vaig α δ | i no ens diem] sense dir-nos mai α sense dir-nos δ
- 4 d'ombra α | ni] o α a.c. | s'esllenegui] s'esfilagarcí α δ
- 5 Sol. δ | Oh no! δ ε E TOC | veïna] meva Veïna α a.c. | com] una noia com α δ ε E a.c.
- 6 altres α | capell α | una] com una α a.c.
- 8 canten ~ baixet,] pi[u]len, xiulen o canten baixet /com si/ a cor α xiulen o canten ~ δ
- 9 del rec.] de la riera. α | ulls α
- 10 on] on conju[ren] s'ordenen α a.c.
- 11 mestrals ni xalocs.] la ni[t] α a.c. crepuscles ni nits. α'' d.c. α' a.c.
- 12 d'un] amb α de δ | febrós,] d'aurora α' α'' a.c. de vents /po/ de ponent α'' d.c. fosc δ | amb corriols] i breus corriols α'' α' a.c. i amb breus corriols α' d.c.
- 13 invisibles α | es perden] moren α
- 13-15 els secrets ~ frontereres] /un fermall amb rous/ de jardí migdial amb sedes frontereres i el /les i aigües latens a/ α ~ fossin les dues anemones de jardí migdial amb ~ δ
- 15 brogidor] mancat α'' α' a.c. remorós α' d.c.
- 15-16 separa, α' d.c. δ
- 16 i] que α δ | fossin] fos la magn α a.c. | blats, δ
- 17 calents] solars α | agombolen α'' α' a.c. | espigues] espigues robustes α' d.c.
- 18-19 esfulladisses ~ ventre.] esfulladisses ~ ventre α'' α' a.c. esfulladisses, ~ ventre α' d.c. esfulladisses. δ
- 19 Si no fos] i α'' α' a.c.
- 20 de ~ agullosos,] de esberzers tendres, α' α'' a.c. de esberzers, α' d.c. d'esbarzers tendres i agullosos, δ ~ esberzers ~ ε E c.c.
- 21 pujolar.] pujolar i clares papallones brus. α | és] sap δ
- 21-22 com ~ dones] com les noies α /com les altr/ com les noies δ com les altres noies ε E a.c.
- 22 anys α δ | ni ~ tarannà.] i del seu temps. α δ
- 23 vago] fargo α' α'' a.c. | o] i α a.c. | navego α | però em deixa] i quan me deixa α a.c.

T. «Muntanya i cos», el títol rebutjat de δ i ε (que tant pot ser anterior com posterior al definitiu), coincideix amb una de les frases d'un *Nocturn* de Joan Ponç que Foix tenia a casa seva (V. una reproducció a Mordechai OMER, *Universo y magia de Joan Ponç*, Barcelona, Polígrafa, 1972, núm. 39): exactament, el mateix quadre que reviu l'anècdota de la «Balada dels cinc mariners exclusius i del timoner, que era jo», *nadala* enviada a Ponç el 1950 i dedicada a Antoni Tàpies, Modest Cuixart i Joan Ponç (publicada a *Dau al Set* el 1950, a *On he deixat les claus...* el 1953 i, en una segona versió, intitulada «Nova balada del Cap de Creus», a *Onze Nadals i un Cap d'any*). Sobre l'anècdota que motivà la gènesi d'aquest poema, V. Joan-Josep THARRATS, «Qui mor no mor, si el son és clar...», *La Vanguardia* (30 gener 1987), recollit a l'*Album Foix*, p. 143-145.

23-24. *me deixa – em deixa* V. 5: n. 3.

La veïna

Em fa goig de sortir de matinada amb la veïna. Ningú no en sap els anys. M'acompanya allà on vaig, i no ens diem res. No és pas que em faci d'ombra, ni que s'esllenegui com un núvol
5 perquè em toqui el sol. Oh, no! La veïna és com les altres, si no fos el capell, que és una ampla pallola guarnida d'insectes de totes espècies vivents i domades, que canten o rauquen a cor, baixet, com si fossin a l'altra banda del rec. Si no fossin els ulls,
10 amb herbes d'aigua i cels llunyans on els blaus de tot blau no coneixen mestrals ni xalocs. Si no fossin els llavis d'un vermell febrós, amb corriols gairebé invisibles, que es perden allà on els secrets conspiren. Si no fossin les flors del vent, de jardí migdial,
15 amb sedes frontereres i el freu brogidor que les separa i li fan de pits. Si no fossin els blats que els vents calents agombolen, amb espigues de gra esponderós i el flam de les roselles esfulladisses que li fan de ventre. Si no fos l'espluga secreta coronada
20 de tendres esbarzers agullosos, entre dos vessants del pujolar. La veïna no és pas com les altres dones dels seus anys, ni de llur tarannà. M'acompanya pertot on vago o navego, però em deixa així que

- 24 sol α | que] que és α δ | deixa] deixa que α δ
 25 vora,] vora, que α δ
 26 i] i que α δ
 26-27 una ~ tresqueres.] per tots els comtats del meu Reialme sense fites. α'' α' *a.c.* a tots els comtats del meu *Reialme sense fites*. α' *d.c.* paratges /de sense confins *a part* de la meva/ contrada *a part* d'una contrada /de/ sense confins *a part* la meva /contrada/ il·limitada com *a part* de la qual només jo +++ conec l'itinerari *a part* a tots els paratges /dels quals de la contrada de/ i una contrada de α' *t.c.* a tots els paratges d'una ~ conec l'itinerari. δ ~ jo en conec ~ ϵ *d.c.*
-

25 el Sol es pon. La veïna no sap que quan me deixa
la tinc més a la vora, quan fosqueja la tinc a tocar
i quan dormo senyoreja una contrada de la qual
només jo conec les tresqueres.

Test.: α'' α' ε E TOC (OM) (oTOC2) OC2

- T A L'ÒPERA!, QUE ÉS ELL, L'IDÈNTIC α A ~ ell! T1í A ~ ell!... T2í A L'ÒPERA!
 QUE ÉS ELL... ε E a.c.
- D a Francesc Vallverdú a mà E T2í
- 1 plantat] hissat α'' α' a.c.
- 2 mateix, ~ ell,] Mateix, α
- 3 d'ell, α | joc] joc enganyós α'' α' a.c.
- 5 dels ~ festa,] del dia de la Festa, α
- 6 barret] capell α
- 9 vestimentes ~ cuir,] sotanes cuir acabat d'enllustrar α'' α' a.c. vestits de cuir acabat d'en-
 llustrar α' d.c. ~ cuir ε E a.c.
- 10 lluent i] m. α | casquets ε a.c. E a.c.
- 10-11 de fantasia,] maritals, α
- 13 ell!. L'Idèntic α
- 15 minyons! α
- 16 esquilat ~ llana, o] m. α ~ llana al clatell o ε E a.c. | calves ε E c.c.
- 17 seny,] molt de seny i traça α molt de seny, ε E a.c. | gaiates,] gaiates abacials, α'' α' a.c.
 gaiates +++, α' d.c.
- 19 humana α
- 19-20 lleva, ~ escuma.] lleva i fermenta. α
- 20 crida: α | com si cantés:] m. α com si cantés, ε E a.c. |—A] a ε E a.c.
- 22 l'Òpera! ε E
- 23 faixa] de faixa α'' α' a.c.

-
- 12 Criden: TOC → I criden: oTOC2
- 13 ell, TOC → ell, ell, oTOC2
- 17 seny, TOC → molt de seny, oTOC2
- 20 crida, TOC → crida oTOC2
- 22-23 donzelles TOC → noies oTOC2
-

D. Finalment, la prosa que Foix dedicà a Vallverdú fou «En un tombant del carrer de la petxina», de *Tocant a mà...*, no inclosa al *Diari*, la qual, però, anava endreçada en un primer moment a J. L. Goytisolo. Francesc Vallverdú suposa que Foix li dedicà com a mostra d'agraïment pel que escriví sobre la llengua del poeta al seu *L'escriptor català i el problema de la llengua*, Barcelona, Edicions 62, 1968, p. 154-156.

11. *carrer del Mig*] Si cal situar-lo, V. 88: n. 1.

«*A l'Òpera, que és ell!...*»

Era ell, ell tot sol, plantat dalt les taules i a tota llum dels reflectors. Ell mateix, ben bé ell, voltat d'ell gràcies a un joc de vidrieres que en multiplica la imatge. Ja les campanes surten de
5 l'amagatall amb les vestidures dels dies de festa, amb calçat de cristall i barret frigi de violes musques. Passen pels carrers damunt catifes de gra menut de suro. Els menestrals, els artesans i els mecànics, amb vestimentes ben girbades de cuir,
10 i el front lluent i postís, amb casquet i calçat de fantasia, entren al carrer del Mig amb arrogants banderes desplegadas. Criden: —*A l'Òpera, que és ell*, l'Idèntic amb banyes de cèrvid polides amb molt de compte per les dones més esponjadisses
15 del garrigal. —*A l'Òpera, minyons*. Ja el jovent de totes lleves, esquilat o amb llana, o amb calbes conservades amb seny, i amb rústegues gaiates, fan columna espessa i s'incorporen a les altres columnes i engrosseixen la massa humanal que lleva, fer-
20 menta i escuma. I crida, com si cantés: —*A l'Òpera!* A servir espàrrecs benolents a l'Exclusiu amb galtes de mantega ben batuda. —*A l'Òpera!*, donzelles de cabell estirat, faixa i capellina, amb draps

- 25 pinyons tendres i ε E *TOC*] tendres pinyons α pinyons tendrets i *OC2 DIA* | ametlles,] ametlles torrades α
- 26 elàstics ~ ensembles,] amples elàstics tivants α ~ tivats ~ ε E c.c.
- 27 emblemes multivalents] sedes gregorianses α
- 28 l'Òpera! ε E | fembres] dones ε d.c. | i] i de totes α
- 30 Ell Mateix, α ell-mateix, ε E
- 30-31 cofeu-vos amb capells] poseu-vos els barrets α
- 32 a l'Ullprenedor] l'Hipnotitzador α l'Ullprenedor ε E
- 33 cantàrides α ε E *OM*] cantàries *TOC OC2 DIA* | confins α
- 34 —A] m. *OC2* | l'Òpera, α
- 35 ritu!] rite! α ε E c.c.
- 36 insígnies] emblemes α
- 36-37 postcelibatàries.] encaputxats i postcelibataris. α encaputxades i postcelibatàries. ε a.c. E a.c.
- 37-38 l'Infal·hible] l'Únic, l'Infal·hible, α
- 39-40 els ~ inquietud, ε E *TOC*] m. *OC2 DIA* 40 tota] la α
- 40 excitats,] excitats, els frenètics, α d.c.
- 41 els ~ transcendent] m. α
- 42 bebedors ε E c.c. | d'orxates] de celestes orxates α | búdiques,] transcendent, α a.c. aigua- lides, α d.c. celestes, ε E a.c.
- 43 consignes i deixuplines,] consignes, α | els frenètics] m. α
- 44-46 i mastegat ~ estuprada.] i els qui ho volen tot ben oliat. α ~ oliat. ε E a.c. ~ grimpaïres amb cara ~ E a.c. ~ grimpadors amb cara ~ E d.c.
- 48 I, tot] I tot α a.c. Tot α' d.c. | afanyosos] és clar afanyosos α' d.c.
- 49 punta.] punta extrema. α | tots,] tots α' d.c.
-
- 33 cantàries *TOC* → cantàrides *OM*
- 39 l'Òpera!, *TOC* → l'Òpera! *OM*
- 49 tots, *TOC* → tots *OM*
-
- 28 fembres *TOC* → dones o*TOC2*
- 33 cantàries *TOC* → cantaires o*TOC2*

25. *tendres – tendrets*] Dóno *tendrets* com a errada d'impremta d'*OC2*, d'on passà a *DIA*: costa de creure que, després de dos mecanoscrits (α i ε-E) i una edició (*TOC*) amb *tendres*, la substitució per *tendrets* sigui deguda al poeta.

33. *cantàrides – cantàries*] La forma que introdueix *TOC* deu ser un error de teclista: el *DCVB* (vol. II, p. 930) la dona com a pròpia del menorquí mentre que el *DECLC* (vol. II, p. 486) ni l'esmenta. Cal, doncs, restituir la lliçó original que és, a més, la prescrita per la normativa (*V. DGLC*).

confins – cofins] A la meua edició de *Tocant a mà...* (p. 229, l. 33), un error dactilogràfic va convertir els petits cofres (*cofins*) en regions frontereres (*confins*).

39-40. *els de la ~ inquietud,*] L'omissió d'aquest fragment a *OC2* (i *DIA*) ha de ser deguda sens dubte a un salt del teclista per haplografia.

íntims flairants d'ovella encorralada. Au! A servir
25 pinyons tendres i pelats, i cruixidores ametlles, al
Sòlid solitari amb elàstics folgats i tibats ensem,
brodats amb emblemes multivalents i amb cua de
bòlid de carrera. —*A l'Òpera!*, fembres de totes fei-
nes i servituds. Unifiqueu-vos, integreu-vos, desper-
30 sonalitzeu-vos, feu-vos ell mateix, cofeu-vos amb ca-
pells de pell de rata granera —filet gustós dels déus
menors. Oferiu a l'Únic, a l'Ullprenedor amb peu
d'impremta, verdes cantàrides roents en cofins em-
pordanesos i caixetes d'ambre. —*A l'Òpera!*, devots
35 de tota església i secta i oficiants de tot culte i ritu!
Poseu-vos impermeables amb insígnies postceliba-
tàries. Honoreu tots plegats, sandàlies tretes, l'In-
fallible amb ulls i dents de mica i peus herborit-
zants. —*A l'Òpera!*, els de la columna dels inquietes
40 de tota inquietud, els excitats, els farigolaires de
l'absurd, els boletaires del transcendent, els angoi-
xats bevedors d'orxates búdiques, els adelerats de
consignes i deixuplines, els frenètics, els qui espe-
ren que els ho donin tot fet i mastegat i ben oliat i
45 els grimpadors enlletrats, lletruts amb cara de lluna
estuprada. Anorreeu-vos davant el Concret Petrifi-
cat, sol en un desert sense oratges, oasis ni mirat-
ges. I, tot cuejant, afanyosos d'ésser amorosament
engolits fins a la punta. —*A l'Òpera!* Hi serem tots,

- 50 els tosos i els] tosos o α *a.c.*
52 al Tot-de-Pedra,] *m.* α *a.c.* | en el] al /Peu/ α al ϵ E *a.c.*
53 de les ~ bassols,] dels aiguamolls, α
54 grills, ~ granotes] granotes, de grills, de gripaus α | bestioletes] augustes bestioles α
55 de nit] noc[tu]r[nes] α *a.c.* de nit, α *d.c.*
-

50 els tosos i els barbats, potser i tot repetits en un
nombre inexhaurible d'exemplars, enfrontats i en-
galzats al Monòlit, al Tot-de-Pedra, en el pla cre-
puscular de les fonolleres i dels bassols, voltats de
grills, de gripaus, de granotes i d'altres bestioletes
55 de nit amb llur fortificant, tonificant i nodridora
cantadissa.

Somreia com l'alba darrere el Baluard

Quan vam girar-nos per mirar-la, havia arribat a l'entrada del portal que ningú de la vila no ha gosat mai passar. —*Hi ve cada dia*, ens han dit. A mi no em ve pas tan de nou. Un dia d'estiu d'allà el 1917, la vaig veure entrar al Temple, a les tres de la matinada, a la sortida del ball; quan el vicari hi anava una mica més tard, ella era a terra, tota estirada al peu d'un altar de Maria, amb el vestit blanc de nit, amb una estesa de flors al terra i perles de collaret escampades arreu. Un altre dia, veient-ho jo, va entrar a la tenda dels miralls, a la Davallada, també de nit, i contemplava embadalida com se multiplicava amb un rostre diferent i un vestit divers en cadascun dels miralls exposats, de totes mides, i somreia. Quan la mestressa va obrir, oh sorpresa!, cada mirall duia l'empremta, de mal esborrar, d'una noia distinta amb vestits variats. La d'ella no hi era. —*La trobo pertot*, diu un, *i no la veig mai enlloc*. A mi em passa al revés: la veig pertot i no la trobo enlloc. Entra sempre allà on no espereu, de nit, i quan tot és tancat. —*Té la clau de les portes de totes les cases*

- 23 El fet] I el que fa estrany, α *a.c.* El que fa estrany, α *d.c.* El fet insòlit β
- 24-25 —quan ~ retira,] que vol entrar allà on no sé si viu, però que és per [a *d.c.*] tothom la casa d'ella —quan els pardals i els falziots s'envolen, α que entre a casa seva, quan [els falziots *a.c.*] i els pardals aixequen el vol. β ~ retira ϵ *a.c.* ϵ *a.c.*
- 25 crida] ha de cridar α *a.c.* ϵ *E a.c.* li cal cridar α *d.c.* /Al/ ha de cridar β | a] *m.* α β
- 26 clau bona.] una clau. α clau que n'obri la /mora/? porta. β | Conten que diu] ;Diu β *a.c.*
- 26-27 fa temps, molt de temps] temps ha α fa temps β
- 27 va ~ seves.] les va perdre. α les ha perdudes. β | diria,] bé diria, α
- 28 mateix β | les claus] *m.* α β
- 29 jo, α β | profunds,] pregons, d'inflades calaixeres, amb fullatge d'or. α pregons d'enormes calaixeres, β *a.c.* profunds d'enormes calaixeres, β *d.c.*
- 29-30 barrejades ~ manuscrits] En mig de manuscrits α *a.c.* Barrejat amb escrits α *d.c.* en mig de ~ β
- 30 fulles de tardor] fulles tar[dorals] α *a.c.* flora tard[oral] α *a.c.* fulles de tardor α *d.c.* fulles tardorals β | ja] *m.* β
- 31 al peu de] al peu d'una α *a.c.* per la α *d.c.*
- 31-34 Com ~ net?] ¿Com és Gertrudis que /ja no/ no em mires com abans, quan encenc les faroles del Cap de la Vila? α *Al peu del full, a mà, diverses temptatives:* quan alçava bandera i +++ la falç α *t.c.* quan enveto espardenyets al portal de l'avi? α *t.c.* /que quan crido el Fet del dia i +++/? α *t.c.* ¿Què ho deu fer doncs, Gertrudis, que en cridar el Fet del dia des del Cap de la Vila, /no em respongui,/ ni tu no em mires ni els altres no escolten α *t.c.* ¿Com és, que ja ni et gires com abans quan encenc les faroles del cap de la Vila? β *Al peu del full, a mà, diverses temptatives:* /pinto escric,/ quan amb vermells roents fogós escric per a tu, endevinalles, a les parets de β *t.c.* quan amb vermell fogós escric per a tu, endevinalles, a les parets de β *t.c.* quan amb vermell fogós t'escric endevinalles a la barana del port? β *t.c.* ~ endevinalles a la barana del pont? ϵ *E a.c.*

24. *falziots*] V. 92: 5 i n.

27-31. *Jo diria ~ muntanya*] V. 185: n. 2.

32. *Gertrudis – Hermínia*] V. 3: 7-8 i 25: n. 9.

31-34. *les faroles del Cap de la Vila*] V. 61: n. 1.

(de la p. 902)

T. *les Medes – el baluard*] Per la informació que dóna la prosa, el «baluard», tant podria ser el de Sitges (V. 60: n. 50) com el de Cadaqués (V. GGCC, vol. IV, p. 224-225). El fet que els títols de T1 (índex de la carpeta i β), diguin «darrere *les Medes*» (V. GGCC, vol. IV, p. 340-341) dóna compte de fins a quin punt Foix és capaç de jugar amb els espais dels seus textos.

6. *el Temple*] En la versió α era el del «Sant Esperit», que no he sabut localitzar.

10-16. *el mirall*] V. 5: n. 4-6.

12. *la Davallada*] Podria ser el carrer de Sitges de la prosa «Que no deixin més les bótes...» (113), línia 13. No surt a α i β probablement perquè l'acció del text encara no se situava a Sitges.

menys les de casa seva, diuen per vila. El fet és que cada vegada —quan les falzies i els pardals aixequen el vol— que retira, crida els veïns per a encertar una clau bona. Conten que diu que fa temps, molt de temps que va perdre les seves. Jo diria, si em pogués creure a mi mateix, que les claus les tinc jo en calaixos profunds, barrejades amb centenars de manuscrits i de fulles de tardor de no sé ja quin passeig que es perd al peu de la muntanya. Com és Hermínia que ja ni et gires quan amb negre fuliginós escric endevinalles pertot on hi ha un pam de net?

APÈNDIXS A L'EDICIÓ

Aquest apèndix inclou aquells textos dels quals hi ha constància explícita del mateix poeta que formaven part del diari 1918 però que, per una o altra raó, no van ser compilats dins el volum del *Diari 1918*, a saber: les quatre proses incloses dins l'article «Dades metafísiques sobre Sarrià», *Bella-terra*, núm. 9, octubre 1924, p. 326 (*BT* a l'aparat), i dos dels «Tres poemes» [«Quan era fosc del tot...» i «L'Home-Que-Ven-Coco...»], editats en una publicació que no he pogut identificar, dels qual tinc notícia perquè se'n conserva el full solt a l'Arxiu Foix, amb data autògrafa del poeta d'octubre del 1931 (?? a l'aparat) (el tercer, «De cap a cap de carrer hem penjat...» aparegué l'any 1956 dins *Del «Diari 1918»*, per a les variants de la qual versió remeto a l'aparat de 78). Els quatre primers textos han estat recollits a *OC4*, p. 411-413, i l'últim, a *KRTU*, a *OC2¹*, p. 79 [*OC2²*, p. 71]; l'altre no s'havia tornat a editar fins ara.

A.

**Textos del diari 1918
no recollits al *Diari 1918***

Test.: *BT* ∅ *OC4*

1 Això] *10 setembre: Això BT* ∅ *OC4*
6 geottiana *BT*

Les quatre proses de *BT* van ser inserides en un article publicat el 1924 amb motiu de la construcció, el 1923, de la mansió que el fabricant paperaire Lluís Guarro havia fet edificar a l'arquitecte noucentista Antoni Puig Gairalt a l'actual carrer de Setantí —on Foix havia d'anar a viure el 1931 amb Victòria Gili. El mateix Josep Obiols hi va fer algunes de les pintures que la decoraven. Actualment és la seu de l'Escola Italiana (V. *Els Barris de Barcelona*, vol. II, Barcelona, Enciclopèdia Catalana - Ajuntament, p. 297). En aquest article, Foix diu d'aquestes proses que formen part d'un «quadern revellit, els fulls del qual, tot mantenint-se en una histèrica rigidesa, comprenen del setembre de 1917 a l'abril de 1918», afirmació que permet de vincular-les als quaderns del diari 1918 i, en conseqüència, al volum del *Diari 1918*.

Amb ∅ faig referència al picat informatitzat de *BT* que serví de base per a l'edició dins *OC4*.

1. Per coherència amb la resta de proses del *Diari*, he suprimit la datació que figurava a l'inici de cada prosa de *BT*.

5. *el mont d'Orsa*] Nom antic (junt amb els d'Óssa o d'Orsà) del puig de Sant Pere Màrtir (V. 14: n. 14). Apareix en els primers textos del poeta, referint-se, com aquí, a la seva ombra: «sota l'ombra sagrada de l'Orsa», vers 12 del «Poema» de *La Cònsola*, núm. 3 (octubre 1919), p. 12 (V. 14: n. 6); «sota l'ombra de l'Óssa sagrada», vers 20 de «Sanglots d'una nit» de *La Cònsola*, núm. 20 (febrer 1920), s/p.

7. *sis-centes cases*] A 173: 20, CR i β diuen que el veïnat («quatre mil nou-cents vuitanta-set habitants» segons la *Nota autobiogràfica*, p. 5) de la vila de la prosa (Sarrià) són «quatre-cents tres focs sense comptar-hi els masos».

l'Unicorn] Per al significat d'aquest símbol V. Juan Eduardo CIRLOT, *Diccionario de símbolos*, Barcelona, Labor, 1985 (6a ed.), p. 453-454.

9. *Quan me descobrirà*] V. 5: n. 3.

Això és una trinxera abandonada. Ací no hi ha ningú. Amb les finestres closes, amb els portals aparedats, aquests carrers sota aquesta ombra triangular violeta, projectada amb violència pel mont d'Orsa, contra les totes lleis òptiques, són l'espectre d'una vila giottiana. Només el cavall. Tota una vila de sis-centes cases per a l'Unicorni. Per a un cavall i per a mi, intrús dins les muralles abandonades. Quan me descobrirà aquest cavall? Com? Tot el meu enginy és per escapolir-me de la seva presència evitant d'ésser-ne descobert. Jo tampoc no l'he vist mai. Conec la seva existència pel seu renill espantós i pels terribles senyals ovoides que en l'aire espès de la nit deixen les seves potes. I és únicament per aquests traus, closos tot just a trenc d'alba, que aquesta vila morta s'oreja. Em cal vèncer el cavall. He de sortir, dominant qualsevulla vel·leïtat de la meva memòria, a la caça de l'Unicorni. Entre ell i jo la lluita serà èpica. Però només així la vila serà deslliurada. Car, al cap i a la fi, la meva erudició justifica la meva victòria: preexisteixo a la vila i a les seves muralles i estic emparentat carnalment amb el xofer guiador de la moto, que, seguint un cercle perfectíssim, n'assenyala cada matinalada el perímetre.

Test.: BT ω OC4

1 A] 22 novembre: A BT OC4
15 recó BT

V. la nota introductòria a 204 i la general d'aquest apèndix.

1. Per coherència amb la resta de proses del *Diari*, he suprimit la datació que figurava a l'inici de cada prosa de BT.

A tots els llibres els ha saltat el llom] V. 8: n. 11-12.

5. *la biblioteca paterna]* V. 134: n. 68-69.

6, 11. *el meu besavi – el meu avij]* Una part de l'arbre genealògic de Foix es pot resseguir ara a MANENT, J. V. *Foix*, p. 4-6 i GUERRERO, J. V. *Foix*, p. 27-28.

9. *la Parròquia]* V. 77: n. 2.

9~34. *la vidua]* V. 61: n. 7.

17-18. *un flam de gas]* V. 14: n. 1.

19. *un cinyell]* És un dels motius recurrents en els primers poemes publicats per Foix: V., sobretot, «El cinyell» a *Almanac de «La Revista», 1919*, Barcelona, 1918 (recollit a *Poemes esparsos*, Barcelona, Quaderns Crema, 1997, p. 147-148).

23. *els lilàs]* A la prosa «El Díaz i el Vicente» (29: 6-8), tercera de la sèrie «Ombres darrere els lilàs» apareixen uns lilàs, al passatge (V. la nota a la línia 9).

Atots els llibres els ha saltat el llom. Mai no havia presenciat un fenomen tan esfereïdor. Quin cataclisme assenyala? O és potser un advertiment particular? He regirat de dalt a baix la biblioteca paterna, he resseguit lúgubrement febrós els dossiers importants del meu besavi. L'instint m'ha guiat estranyament: a mitjans del segle XVI, un homònim meu, propietari dels terrenys on avui s'aixeca la Parròquia, morí fet assassinar per la vídua. És la vídua famosa que enemistà profundament els germans del meu avi fins a l'odi venjatiu i que des de molt petit sento anomenar amb mots misteriosos. M'he sentit sacsejat per un desig rar: refugiar-me sota una faeton sense rodes que jau enmig d'un toll fangós en un racó de l'horta, i espïar. La tragèdia dels lloms caiguts em dominava aterroritzat. Al cap de poca estona el reflex d'un flam de gas ha dibuixat com una cintura que queia en espiral. Era un cinyell que es desprenia del cos que subjectava. Ha passat la vídua, i l'he seguida. Tot i la llegenda fantàstica que immortalitza el carrer on viu, un dalit heroic m'hi ha fet endinsar. Entre dues parets ocre sense fi; altíssimes, on els lilàs s'entortolliguen amb una dolçor inexplicable, el carrer de la vídua, geomètricament fet només de rectes pa-

28. *el pesombre*] «Mot traginat del Sud val., i preconitzat per Barnils», acceptat en el *DOrt* de 1917, «com si fos un masculí equivalent a *malson* [...] però en el País Valencià s'usa poc i només com a femení»: tanmateix, «no era més que un barbarisme murcià *pesombre* < cast. *pesadumbre*» (*DECLC*, vol. vi, p. 466, s. v. *pes*), de manera que fou exclòs del *DOrt* i del *DGLC*.

ral·leles és un laberint. Absurd! M'asfixiava l'angú-
nia, em sentia íntim i fatídicament atrofiat. He pas-
sat per totes les fases del pesombre. Un astre rogenic
vacil·lava darrera un eucaliptus. La vídua, astu-
30 ta, aprofitant una revifalla esporàdica, m'ha estès
els braços sol·lícits. El seu contacte m'ha fet fugir.
La seva carn es descomponia deixant-me un rastre
com de fècula d'arròs entre mans i damunt els lla-
vis el record del contacte d'una gelea incorpòria.

Test.: *BT* ω *OC4*

1 *Quan*] *31 de novembre*: *Quan BT* ω *OC4*
 10-11 *encapçat BT* *escapçat* ω *OC4*

V. la nota introductòria a 204 i la general d'aquest apèndix.

1. Per coherència amb la resta de proses del *Diari*, he suprimit la datació que figurava a l'inici de cada prosa de *BT*.

3. *becs de gas*] *V. 14*: n. 1.

8. *l'ombra que projecta el campanar*] *V. 14*: n. 6.

10-11. *encapsat*] El sentit evidencia que sobre la lliçó «*encapçat*» de *BT* calia corregir la lliçó «*encapsat*» més que no pas «*escapçat*», que deu ser un error de qui picà el text de ω.

Quan mor la tarda morada sota la infinita ver-
da tendror de la nit naixent, un rosari trèmol
de becs de gas, flamejants, dauradament
oliosos, dibuixa amb complaença eròtica, els
5 sis trapezis i els nou trapezoides que amb impassi-
bilitat matemàtica limiten el tràfec de centenars de
vides i ofeguen centenars de passions. A mi, des de
dalt de tot de l'ombra que projecta el campanar
m'havia semblat que cada flam era un llum dis-
10 tint aguantat materialment per un pal de ferro, en-
capsat per l'urna protectora. N'he estat desenga-
nyat. La perspectiva en la qual tanta de fe servo,
no m'ha estat, en aquest cas únic, fidel. O millor:
la seva fidelitat s'ha enriquit d'un matís. Avaçant a
15 peu pla sota l'avinguda dels tells de mig quilòmetre
en línia recta, he observat, sorprès, que tot just
atrapava un nou fanal, l'anterior, sense que cap cos
opac intervingués, desapareixia. Cada flam nou
substitueix, per dir-ho així, el precedent. Tot i la
20 tirallonga que jo puc assegurar des d'un punt fix
del darrer bec de gas sota el qual m'estic, pressen-
to experimentalment que no és sinó la projecció
d'un fanal únic que em precedeix produint la me-
ravella òptica que acabo de descobrir.

26. *fadigat]* Malgrat les correccions per la forma normativa a 146: 3 i 152: 8, prefereixo conservar la forma dialectal.

29. *el clos de sant Francesc]* V. 16: n. 5.

25 Em faltava trobar el fanal matriu. A la matinada,
fadigat de la seva tasca de mèdiu, pengim-pen-
jam, torçat, atrotinat, se sostenia feblement damunt
una piràmide de fulles amuntegades sota un um-
bracle del clos de sant Francesc. Molt sorprès he
30 observat que el seu flam pàl·lid, rebel a tots els bu-
faruts, era eternament inextingible.

Test.: *BT* ∞ *OC4*

1	Cada] 9 abril, 1918: Cada <i>BT</i> ∞ <i>OC4</i>
6	diví, <i>BT</i>
8	constel·lació,— <i>BT</i>
22	d'esma, que <i>BT</i> nova <i>BT</i>

V. la nota introductòria a 204 i la general d'aquest apèndix. Per a l'estructuració dels conceptes d'aquesta prosa és imprescindible Joaquim MOLAS, *El retrat...*, p. 19-20.

1. Per coherència amb la resta de proses del *Diari*, he suprimit la datació que figurava a l'inici de cada prosa de *BT*.

1~3. *bastidor – teló de fons*] V. 1: n. 7-8.

10. *Gertrudi*] Sobre el personatge, V. 3: n. 7-8. Aquesta és la darrera documentació, en un text de creació, que he pogut controlar de l'aparició del nom sense la *s* final (1924).

14. *Filis*] És un dels personatges femenins oposats a la Gertrudis «pletòrica i desvergonyida» (V. 25: n. 9), la qual, «si més no pel nom, pertany, no, com Gertrudis, al món de la realitat quotidiana, sinó al de la ficció literària i, més exactament, al classicisme dels noucentistes» i, «per tant, pot ser homologada amb les amants juvenils d'altres poetes de la seva lleva, com, per exemple, amb l'Amrillís, de Riba. O amb la Clyris, de Folguera». (MOLAS, *El retrat...*, p. 19).

17. *un silló Lluís XVI*] Cf. 11: 4-5 i nota.

19-20. *I la lluna ~ nebulosa*] V. 34: n. 7-9.

22. *empotrada*] El mot, no recollit a cap dels repertoris lexicogràfics normatius ni descriptius, sembla una adaptació del castellà *empotrada* 'encastada'.

Cada bastidor representa alternativament un arbust: dàlies, heliotrops, gardènies, geranis... Tant de bo que el teló de fons no es mogué tant! Però han tancat el carrer aixecant-hi
5 una paret tan baixa que el buf de la lluna d'ònix, d'aquesta nit, exhalant un perfum diví —mixture miraculosa de totes les olors copsades al seu pas per cada constel·lació—, fa caure una pluja de campanules blaves damunt les llambordes mil·lenàries.
10 Aleshores, Gertrudi i jo esdevenim uns infants. Fem córrer els cotillons, amunt i avall, fins a tenir amb nosaltres deu infants més, alats, amb els quals juguem els jocs més folls. Ahir tatuàrem els braços de Filis, escrivint-hi, amb caràcters fenicis, tendres
15 llegendes d'amor. Avui, tot enfeïnats collint murtra per coronar una bella petita Hel·lena que treia el cap darrera un silló Lluís XVI, un desconegut ha apagat les bateries. Hi ha hagut una gran mobilització d'astres al cel. I la lluna s'ha enxiquit fins a
20 perdre's en una nebulosa. Davant la tenebra un cor de xiulets ha fet trontollar l'univers. He recordat d'esma que, empoltrada a la paret nova, hi havia una manivella que he fet giravoltar. Una gran claror ens ha deixat, durant un moment, orbs. Des-
25 prés he detallat: la paret havia crescut enormement

28 mur, BT

29. *una Diana*] «És a dir, la deessa de la castedat» (Joaquim MOLAS, *El retrat...*, p. 20).
31. *Gic*] «Com en el sonet *Fugiré carrer enllà* [vers 9: «O-í! J_{ep} i gepó i gepic, o-í!»] podria ser un desdoblament del poeta» (MOLAS, *El retrat...*, p. 20). Val a dir que «Gic» (com el «Jep», el «Jepó» i el «Jepic» del sonet) podria ser també un hipocorístic de *Josep* (no apareix, però, com a tal, a Enric MOREU-REY, *Renoms, motius, malnoms i noms de casa*, Barcelona, Millà, 1981, § XIII, 5).
- 31-33. *dibuixava ~ figures obscenes*] V. 31: n. 13-15.

i a cada costat seu, també enormes, dues parets més havien aparegut simultànies. Al fons de la primera, una urna coberta dins el mur contenia, alta de dos metres, una Diana fosforescent. Agenollat damunt d'un tou de fulles de rosa en descomposició, Gic, el més foll de tots, de cabell blavenc, dibuixava damunt una de les parets laterals, originals figures obscenes.

Test.: ??

3 darrera ??

Tal com he avançat a la nota general d'aquest apèndix, aquesta és l'única prosa que, després de l'edició de ?? no havia estat reeditada. La raó de la seva incorporació dins aquest apèndix l'evidència el fet que al full solt que es conserva d'aquesta edició a l'Arxiu Foix hi ha escrit, de la mà del poeta, com a títol: «Del Diari 1918», d'on cal entendre que com a mínim en el moment en què Foix ho va escriure considerava els textos que s'hi publicaven com a constituents del seu *Diari 1918*.

2. *el pou de cal Piquet*] Deu fer referència a la casa on va viure el comediògraf Jaume Piquet i Piera, situada al carrer Major, a la cantonada del que actualment porta el seu nom (*V. Els carrers...*, p. 73-74).

9. *l'alcova de Gari*] No localitzat.

9-10. *un cor de Jesús, immens, sagnava*] Cf. els finals de «Mil ales rosa...» (27) i, sobretot, d'«Apagats els gresols...» (77).

Quan era fosc del tot hem llançat les corones de ginesta al fons del pou de cal Piquet i, sense dir un mot, ens hem amagat darrere les portes del Passatge. En tocar les onze,
5 del fons d'una escaleta han sortit centenars de velles cobertes amb un vel negre. De cara al firmament comptaven amb veu alta els estels i els batejaven amb els noms de les verges del Santoral. Al fons de tot de l'alcova de Garí un cor de Jesús,
10 mens, sagnava.

Test.: ?? *KRT OPS (OM) OC2*

2 postís, *KRT* | gros ??
 4 l'estable ?? *KRT*
 5-6 enterenyinada ?? *KRT*
 7 mar ??

4 dormen *OPS* → dormien *OM* | cavalls negres. *OPS* → cavalls. *OM*

Aquesta prosa, publicada per primer cop a ??, va ser inclosa dins la secció «Pràctiques» de *KRTU*. De fet, és la sisena i última de la secció i, si obviem la famosa «Lletra a un amic i col·lega», del llibre. Curiosament, és l'única de la secció que no es va publicar: les quatre primeres sortiren a les planes del número 29 de *L'Amic de les Arts* (octubre 1928, p. 224 i 225-226) i la cinquena, inserida amb una tipografia diferent i sense signar dins el text «Algunes reflexions sobre la pròpia literatura», al número 31 (març 1929, p. 11). Per a la raó de la seva inclusió dins aquest apèndix V. la nota introductòria a 208.

L'Home-Que-Ven-Coco s'ha posat un bigoti postís tan gros, que m'ha fet plorar de por. M'ha agafat de la mà i m'ha fet entrar al fons de l'establa on dormen els cavalls negres. Perquè callés m'ha mostrat, a través d'una escletxa enteranyinada, el vague paisatge on mil rius d'argent moren al mar, i m'ha omplert les mans d'olives.

Aquest apèndix recull els dos textos que formaven la «pràctica» de l'escrit «Teoria i pràctica del sud-realisme», *Butlletí de l'Agrupament escolar de l'Acadèmia i laboratori de ciències mèdiques de Catalunya*, núm. 7-9, setembre 1930, p. 225-226 (CM a l'aparat). De fet, l'element que els relaciona amb el diari és el seu sistema de datació, paral·lel al que trobem a *BT*, però no he gosat disposar-los a l'apèndix anterior, com a textos del diari 1918 no inclosos definitivament dins el *Diari 1918*, perquè tant el contingut com el context històric en què semblen situar-se obliga a situar-los una desena d'anys més tard. Amb \emptyset faig referència al picat informatitzat de *BT* que serví de base per a l'edició dins *OC4*.

B.

**Altres textos relacionats
amb el *Diari 1918***

Test.: CM ω OC4

1	Fins] Juliol, 18.— Fins CM ω OC4
13	botes, CM
15	moral! El] moral! CM
16	moral! CM

V. la nota general a aquest apèndix.

2. *la platja lliure dels «Orientals»*] Alludeix al tros de la platja de la Barceloneta del davant dels «Banys Orientals» que no era acotat pels clubs de natació i que per això «hom anomenava platja lliure» (sobre aquests banys, V. *Els Barris de Barcelona*, vol. 1, Barcelona, Enciclopèdia Catalana - Ajuntament, 1999, p. 202).

2-3. *En Josep Mª Puigdomènec*] Personatge no localitzat. Segons Carmen Sobrevila, era un dels integrants dels EEE UUU de Sarrià. En un primer moment, vaig pensar que es podria identificar amb el Josep Maria Puig —de qui no he aconseguit esbrinar el segon cognom— defensa esquerre de l'equip de waterpolo del Club de Natació Barcelona, que fou campió olímpic els anys 1924 i 1928 i que guanyà diversos campionats d'Espanya en diferents modalitats durant els anys vint: en donà compte detallat el butlletí *Natació: Portaven del C. de N. «Barcelona»* entre 1922 i 1928. Agraïxo a Joan Anton Sierra Puerto, autor de diversos estudis sobre la natació catalana, les indagacions que ha fet per tal de tractar d'identificar el personatge. En una carta en vers de Foix a Obiols del 1920 (*Foix-Obiols*, p. 193-196) apareix un Puigdomènec que les curadores de l'edició identifiquen amb «Joan Puigdomènec i Mandri que també era de Sarrià» (p. 196). El fragment en qüestió mereix ésser citat:

«—Avui, aquest matí, t'he fet anà a votà,
és dia d'eleccions i es presenta la Lliga
i com que hi ha el temor de que enguany no fes figa
'nem a darrera els vots i un minyó que es diu Puig-
domènec que mai res per la Pàtria defuig
s'ha servit del teu nom; perdona l'ardidesa
ton car J. V. Foix és qui l'ha permesa!»

8, 20. *el club*] El Club de Natació Barcelona inicià els seus primers campionats a les instal·lacions dels «Banys Orientals» el 1909 però es traslladà de seguida a les dels «Banys de Sant Sebastià» (V. Manuel BASTÉ I DURAN, «Disset anys d'història», *Natació*, núm. 33, novembre 1924, p. 141-148 i Albert SUNÉ i Josep PORTER, «Cent anys d'esport català», Barcelona, Col·leccionable del diari *Avui*, 1988, p. 5). El 1913 s'hi instal·là el Club Natació Atlètic.

11. *testa-cobert*] Sobre aquest tipus de composició, V. 47: n. 6-7.

13. *botes*] És probable que calgués corregir «boies», per comptes de «bôtes», com fan ω i, en conseqüència, OC4.

17 i s. *Carles Cardó*] Si es tracta, com sembla, del conegut canonge, la imatge és realment insòlita en el diari (V. Joan CARRERA I PLANAS, *Aproximació a Carles Cardó en el centenari del seu naixement*, Barcelona, 1984).

Fins a dos quarts de dues no ha vingut a la platja lliure dels «Orientals» En Josep M.ª Puigdomènec, campió de natació. Com cada dia ha comparegut vestit de cotxer de gran luxe de
5 les Pompes fúnebres: casaca i copalta negres i un pom de flor de taronger a la mà esquerra. Habituats a les seves maneres jo i els altres companys del club hem continuat, damunt la sorra, l'entrenament del llançament de disc. Tot i que l'espectacle
10 d'un cotxer funerari que es capbussa a la mar vestit i testa-cobert és d'una gran emoció, ningú dels que érem a la platja no s'ha torbat. Però quan tot just passava de deu braces la segona de les bótes, En Puigdomènec s'ha posat a cridar amb gran
15 desesperança: «El "surrealisme" és una moral! El "surrealisme" és una moral!» Sense esma, he allargat el barnús al doctor Carles Cardó que arribava en bicicleta cobert d'un simple eslip brodat d'or i amb mitjons blancs i, desesperat, ha pintat amb
20 mangra damunt la pissarra del club un 9 immens.

Test.: *CM* ∞ *OC4*

1 Després] Juliol, 19.— Després *CM OC4*

V. la nota general a aquest apèndix.

4. *En Sebastià Gasç* Per a la relació Gasch-Foix, V. Joaquim MOLAS, *La literatura catalana d'avantguarda (1916-1936)*, Barcelona, A. Bosch, 1983, passim.

Després d'una marxa fadigosa de 12 quilòmetres pel túnel clandestí que duu del peu del monument a Colom a Tiana m'ha estat possible retrobar en Sebastià Gasc. Ja sé que En Gasc

 5 no ha passat mai aquest túnel i que no el passarà en tota la seva vida. Ignorava, però, el seu enginy per a pronunciar, els ulls en blanc, la testa majestuosament tirada enrera, amb la mà dreta al cor i tot escanyant un gat amb la mà esquerra, divines profecies com les que transcrib: 1.ª *Vindrà Diumaró i girarà l'esguard a la muntanya; hi haurà «panne» als cors i un ocell repetirà les meves tonades. 2.ª No tots els ocells moriran sempre al peu de les casernes; un dia, el gran Ocell providencial, nat del ventre

 10 d'una prostituta síria venjarà tants de crims com s'han comès en nom de la poesia. I moltes d'altres sobre l'esdevenidor de les plantes dels peus, els gelats de maduixa, les bugies «Champion», les fulles d'afaitar, etcètera. Aleshores m'ha allargat un

 15 tub de carmí Coty «rouge foncé» número 5, ha pintat amb carbó un bigoti a l'esquena nua d'una cottie i havent agafat el carretó de mà amb què reparteix comptadors de gas del matí al vespre ha marxat carrer avall tot xiulant el preludi de «La

 20 Bohème».

 25*

Recullo aquí dues versions versificades de sengles proses del diari, que presenten interessants variants respecte del text en prosa. De fet, aquestes variants ja han estat recollides en els respectius aparats de 171 i 191, els quals, però, en pro de la seva intelligibilitat no en recollien l'estructura en versos. Aquí faig constar únicament les variants de les versions mecanoscrites d'aquestes versificacions.

V. els comentaris sobre la conversió dels textos en prosa a vers al § 6.5.5. de l'«Estudi».

C.

**Versificacions de proses
del *Diari 1918***

Test.: *J*

1 pels *J a.c.*
14 sepulcre *J a.c.*

El text reproduït aquí segueix el mecanoscrit de Foix tramès a Joana Givanel. Curiosament, segons m'explica Carmen Sobrevila, a l'hora de publicar aquests textos als Quaderns Crema, aquest es trobava dins l'exemplar de *Darrer comunicat* de la destinatària d'aquest poema.

A Na Joana Givanel de Ventalló

Vam tombar pel costat de les moreres
 —on un dolmen massís fixa el sender dels astres—
 i em van dir que era allí.
 Jo mirava els voltants: tot m'era nou i antic
 5 ensems, i vaig sentir el silenci.
 Jo parava l'orella al tronc d'un roure,
 i veia l'oceà solcat per mil galeres
 amb focs al pal major;
 jo tocava una pedra enfangadissa,
 10 i flairava horts de llum amb aigües viatgeres;
 olia un tros de vidre verd-ampolla,
 i gustava la mel de l'arna de la Vall.
 On m'has dut, pelegrí sense bordó ni estrella,
 a Delfos, al Sepulcre o a la Meca?
 15 A on són les beguines d'ulls desarrelats,
 les monges amb orelles tapiades,
 les madames tocades i marcides
 per l'alè d'un espectre?
 I les noies que es deixen les roses a casa?
 20 Les dones de bordell, sense besars salobres?
 On ets, pàl·lid romeu, sense vi ni petxina?
 I digue'm on m'has dut.
 —*Allà on les pors s'estimben i l'aigua ve dels astres.*

*A tots vents, on escumen les roques,
25 i el feble es fa ardit,
i camina, peus nus, sense armes ni consignes,
sense casc ni cavall, sense escut ni senyera,
sol i llibert, en un foscant de cràters.*

30

J. V. FOIX
El Port, 18 de set. 1970

Test.: α EP

T	<i>m.</i> α
1	Que, α s'escrostoni, α
2	lentament α
3	escola, α n'adona?
4	mateix, α i roja, α
5	mendicant, α
6	dit, indistint. α
9	arrossegat α benaurat, α
10	em] <i>m.</i> α
13	pirineu α <i>a.c.</i>
14	cenyits] boscats α
15	pujàvem, meditosos, α
17	fervorós,] trastocat, α
18	haviem] s'era α
19	<i>els dalts s'esberlen! algú en lleva el bigam</i> α
20	<i>i la pedra s'estova.</i> —Fora de mi, responc: α
21	—Davallem, girem cua! /Fora de mi/ El vèrtigen m'enduia, α
22	tot era α milfulles, α

El text editat aquí és el d'EP, i només hi constato les variants de la versió en vers de α conservada a l'Arxiu Foix.

A la ratlla d'Isil, en llunyania de segles

Que ara si, ara no el cel s'escrostoni
 lentament, com els sostres tocant a terrat
 quan la humitat s'hi escola: qui se n'adóna?
 Avui mateix un home amb barba espessa i llarga
 5 a tall de mendicant i amb el sarró de cuir
 tot ple de pedruscalla, m'ha dit gairebé airós:
 —*No veieu, gamarús, com el cel s'esbocina?*
 M'ha penjat el sarró, m'ha agafat de la mà,
 m'ha mig arrossegat, com si jo, malforjat,
 10 em resistís. M'ha fet pujar un graó,
 el primer d'una escala, per a mi invisible,
 que enfilava tot dret, gairebé vertical,
 talment el tirapits d'un Pirineu borrós
 amb giravolts cenyits i aiguaneu sense manca.
 15 Graó rere graó, pujàvem trastocats
 cap al sostre absolut. —*El cel és a tocar,*
 diu, fervorós, el guia. El cel s'escantellava
 com mai no havíem vist. —*Ajupiu-vos tantost,*
el cel s'esberla! No sé si té adob,
 20 *i el pedruscall s'estova.* Jo dic, fora de mi:
 —*Avallem! Girem cua!* El vértig m'afonava
 i era tot, als meus ulls, un planter de mil fulles
 —tendres flonjors, purificades, d'alga—.

- 24 guia] dia α a.c. | mà: α
25 *naulim* α | *fretures!* α
26 soliu, α
28 tothom α
-

25 Ja el guia em dón' la mà. —*Tot és cel, no ho sabíem,*
i ens neulim de fretures. Et deixo; tu mateix.

Vaig trobar-me tot sol, en un orri oblidat,
al bat del temps, a la ratlla d'Isil,
prop de tothom, en llunyedat de segles.

Aquest apèndix recull els textos que van aparèixer dins volums que contenen proses del diari amb una clara intenció proemial i que van desaparèixer en compilar-se el *Diari 1918*, excepte el de *DDI*, que sí que hi va sortir, probablement per una badada d'impremta. Per donar coherència a l'edició he traslladat aquest també aquí.

D.

**Textos amb funció proemial
dels llibres del *Diari 1918***

Test.: AA KRT (LP) OPS OC2

Nota	Aquest text, datat a 12 de febrer de 1929, respon a un qüestionari que establí «L'A-mic de les Arts». Aparegué en el seu número de març del mateix any. <i>a peu de pàgina a KRT</i>
2	illustre AA per qui] pel qual AA profunda] una profunda AA
3	¿Per AA KRT
5	—¿poemes?— AA KRT
7	Trossos, AA KRT OPS una fulla divulgadora AA
7-8	avanguardistes AA
8	M. ^a AA KRT
10	¿Per AA KRT «això»? AA KRT pas AA KRT
11	¿per AA KRT
13	me] m'he AA
14	¿Per AA KRT escriuré AA KRT OPS a.c. ¿Per AA KRT
14-15	escriuré AA KRT
16-17	l'enquesta (¿Per què escriuiu?) AA l'enquesta «¿Per què escriuiu?» KRT
17	Littérature AA KRT OPS
19	pedants AA
19-20	per a] per AA
22	Per què...; AA KRT OPS a.c.
22	Per què...; OPS a.c. → Perquè sí: OPS d.c.

A OC2, que és el text que edito aquí, tot el text està en cursiva. LP és una reproducció del pròleg de KRTU que aparegué a *La Publicitat* el 17 de juny de 1932.

2-3. *un crític il·lustre ~ em digué: Per què escriuiu «això»?/* En una entrevista amb Albert Manent, el poeta va reconèixer que la pregunta li havia fet Riba: «Riba mateix va gosar insinuar-me: —Per què escriuiu així?» (Albert MANENT, «Entre la llegenda i la vida de cada dia», *Serra d'Or*, gener 1973, p. 25).

16-18. *l'enquesta ~ francesos/* L'enquesta s'intitulà «Pour quoi écrivez vous?» i aparegué als núm. 10 (desembre 1919, p. 21-26), 11 (gener 1920, p. 21-26) i 12 (febrer 1920, p. 19-26) de *Littérature*.

14-15. *escriuré (AA KRT OPS a.c.) ~ escriure (OPS d.c.)/* Ferrater, a la llista de dubtes (V. l'apèndix A1 de l'«Estudi»), es pregunta: «“escriuré” o “escriure” o “dec escriure”?». I afegeix, tot seguit: «El futur dubitatiu em fa l'efecte que tira a castellanisme.» Foix contesta ratllant les tres opcions i afegeix «escriu», solució que no va materialitzar a OPS d.c. en favor de la segona que proposava Ferrater, «escriure».

21. *Per feblesa/* «Par faiblesse». Resposta de Paul Valéry al núm. 10, p. 24.

22. *Per què.../* «Parce que». Resposta de Blaise Cendrars al núm. 10, p. 24. Sobre OPS a.c., que diu «Per què...», pregunta Ferrater: «“Per què...” és una errada; ara, cal corregir “Perquè...”», o no pas més aviat: “Perquè sí”?» Foix es decideix per la primera solució aquí, però adopta la darrera a OPS d.c., potser perquè l'any 65 quedava molt lluny l'enquesta de *Littérature* com per recordar que la seva forma havia de traduir *parce que*.

Per abreujar el temps/ «J'écris pour abréger le temps». Resposta de Knut Hamsun al núm. 12, p. 26.

22-23. *És el que jo em pregunto/* «Pourquoi j'écris? Je me le demande!» Resposta de Jean Ajalbert al núm. 10, p. 24.

Algunes reflexions sobre la pròpia literatura

En publicar, en 1918, les meves primeres pro-
ses, un crític il·lustre, per qui sento profunda afec-
ció, em digué: Per què escriviu «això»? Aquesta pre-
gunta decidí, per molt de temps, la sort de diverses
5 petites proses —poemes?— que escrivia a guisa de
dietari. Algunes d'aquestes proses aparegueren a
«Trossos», un full divulgador dels corrents avant-
guardistes, que fundà Josep M. Junoy i que vaig
dirigir durant dos números.

10 Per què escriviu «això»? exactament. No pas,
per què escriviu «així»? Entre els meus amics totes
dues preguntes m'han estat fetes, alternativament.
Hi ha hagut moments en els quals jo mateix me les
he repetides: Per què escriure «això»? Per què es-
15 criure «així»?

És prou coneguda l'enquesta: «Per què escri-
viu?», oberta per «Littérature» en 1919-1920 entre
els joves escriptors francesos. Al costat d'una impo-
nent majoria de respostes pedants, que basten per
20 a portar el descrèdit a tota l'obra literària de llurs
autors, algunes, molt poques, de justes: *Per feblesa;*
Perquè...; Per abreujar el temps; És el que jo em pre-

24	literària AA
25	l'anti-pintura AA KRT l'anti-literatura. AA KRT
27	sinònims, AA
28	¿Per AA KRT
29	—jo AA —o KRT
32	L'AMIC DE LES ARTS, AA <i>L'Amic de les Arts</i> , KRT OPS
34	optimisme AA
36	de tipografiar,] a tipografiar, AA
37-38	(¿circumlocucions?) AA KRT
42	al meu rigor. AA KRT banda,] part AA part, KRT
45	exhibició?] impúdica exhibició? AA KRT
47	qui] que AA
48	millors AA —també] —encara AA

36-37. *en edicions de 100 exemplars*] La «justificació del tiratge» de *Gertrudis* i *KRTU* diu que d'aquests llibres se'n van fer «cent exemplars sobre paper plantin, numerats de 1 a 100. Dotze exemplars sobre paper de fil Guarro, marcats de "A" a "L" i signats per l'autor, i sis exemplars sobre japó imperial, tres dels quals numerats de I a III i posats a la venda».

48-49. *també segons comanda*] Recurs a la *captatio benevolentiae* que vol fer referència al fet que aquest article era escrit per respondre al qüestionari de *L'Amic de les Arts*.

gunto... Si una conseqüència en caldia treure, és la de la inutilitat literària, equivalent a la inutilitat de l'artista. Al costat de l'antipintura, l'antiliteratura. Pobresa, indiferència, misèria, en oposició a llurs sinònims: fretura, necessitat.

Per què escriviu? No pas el pedantesc per què escriviu «això» o «així»? En rellegir —oh esforç heroic!— el meu primer recull de proses (*Gertrudis*) i els poemes que ininterropudament durant tres anys publica, a cada número, «L'Amic de les Arts», m'ha calgut situar-me, amb gran dificultat, en les hores de més franc optimisme, per a sentir de nou els arguments que em permeten d'enganyar-me a propòsit de la licitud de tipografiar, ja sigui en edicions de 100 exemplars, les meves perífrasis (circumlocucions?) poemàtiques. Per bé que m'he negat fins ara a lliurar cap d'aquests fràgils assaigs a publicacions d'un tiratge superior al normal de les publicacions sectàries, dubto d'haver donat massa de flexibilitat a la meva rigor. D'altra banda, no som sempre massa «passius» davant la incontrollable voracitat de la gent d'una època que provoca per tots els mitjans la nostra exhibició?

Si m'acuso de la meva immoderació davant la sol·licitud interessada dels qui poden ésser els meus amics millors, és perquè, en reflexionar —també se-

- 51 estats] espasmes *AA KRT*
56 adolescència *AA*
59 personalitat *AA* | la qual] que *AA KRT* | aspirava a] jo aspirava de *AA*
61 mar *AA*
63 un instant] ni un instant *AA*
65 hagut] hagut —¡estúpido, imbècil, idiota!— *AA*
71 ambició] napoleònica ambició *AA* | de] a *KRT*
-

52-53. *abandonar-la ~ inservible*] V. la nota a la línia 10 d'«Aixequen ben alts...».

50 gons comanda— sobre l'origen de la meva posició
espiritual davant l'objectivació literària dels meus
estats psíquics, de la meva indolència a evitar-la,
del meu impudor a abandonar-la a ple carrer com
una sabata inservible, una llauna de peix infecte
o uns llegums rebutjats mal embolicats en un pa-
55 per de diari, em cal partir de les hores de vida més
intenses de la meva adolescència, en la qual jo
m'havia promès que la meva mà no signaria mai el
meu nom, que seria inexorable en la realització de
la meva personalitat, la qual aspirava a projectar,
60 desmaterialitzada, com una ombra breu que llis-
qués damunt la mar, perceptible tot just un mo-
ment pels peixos, o damunt el cel llis de tardor al-
birada un instant per un vol d'ocells.

En trair, ja més gran, aquesta aspiració, en per-
65 metre que hi pugui haver hagut qui ha escrit, con-
vençut, que jo tenia la seguretat que els meus escrits
no els llegia mai ningú; en establitzar les quatre
consonants i les dues vocals del meu fals pseudò-
nim; en estereotipar-lo correctament, he mesurat
70 la meva immodèstia i he acceptat de llançar-me a
l'abisme que la meva ambició juvenil aspirava de
salvar en un silenciós cop d'ala.

Per a mi, doncs, la meva producció literària és
un clam de vençut, un fenomen de dissociació espi-

- 78 ¿Tota? AA KRT
 79 trescents AA tres cents KRT | escrit —que he, en llur majoria, transcrit— AA KRT
 82 (*réfoulement*) AA KRT OPS a.c.
 83 dubtoses AA
 84 segons] dintre AA
 88 d'art, AA
 90 d'altres] altres AA KRT
 93 i narracions] m. AA KRT
 94 que] que, sota la suggestió d'algunes escoles literàries, AA KRT
 96 dintre AA KRT
 97 on] en la qual AA
 99-100 on ~ febles,] que simbolitzen tota la meua desfeta ètica, AA KRT
 100 truc AA KRT

81-82 el «retrocés» OPS a.c. → la repressió OPS d.c.

81-82. «retrocés» (*réfoulement*) (AA KRT OPS a.c.)] La supressió de l'accent és de Ferrater, el qual, sobre la traducció del terme, diu a la llista de dubtes: «Per a aquest concepte de Freud, el terme que s'ha anat generalitzant és el de “repressió”.» D'aquí l'esmena foixiana a OPS d.c.

96. *despistar*] «“despistar”, no és un gallicisme?» pregunta Ferrater a Foix a la llista de dubtes. I Foix escriu: «És més aviat un castellanisme (Admès als diccionaris).»

75 ritual similar al que els homes de ciència assenya-
len com a conseqüència de la mort d'un organís-
me, amb els seus desdoblaments, dispersió total i,
àdhuc, destrucció. Tota?

Els tres-cents poemes en prosa que he escrit em
80 sembla just de reunir-los en tres grups: el que inte-
gren aquells escrits que millor representen el «re-
trocés» (*refoulement*) d'aquella ambició inicial: les
imatges incertes, dubtoses, que juguen dins el poe-
ma resolt segons unes normes molt estrictes, són
85 un reflex precís d'una inclinació violenta per totes
les formes de l'imperialisme moral i físic. En llur
realització, el clàssic fenomen d'alliberament intel-
lectual per l'obra d'art es produeix a la inversa:
cada poema nou és un nou element d'intoxicació que
90 reclama d'altres poemes amb imperiosa exigència.
És un món clos que em reté pel seu exotisme irreal
i del qual resto, per molt de temps, presoner.

En el segon temps situo els poemes i narracions
que m'han permès un alliberament efectiu en dis-
95 posar arbitràriament aquelles mateixes imatges
amb el fi de despistar llur situació dins la realitat
on es mouen o es transformen. En intervenir-hi,
m'ha calgut evitar un doble perill: el d'introduir-me
en els misteriosos carrers sense cap, on es perden els
100 febles, i el d'aconseguir la descoberta del truc, que

- 101 als] els *KRT*
 107 tant que] quant *AA*
 108 tant que] quant *AA*
 110 d'un *AA KRT*
 111-112 frèvoles i frívoles] estúpides *AA KRT*
 113 lletera (v. *Gertrudis*)—] lletera— (vid. *Gertrudis*) *AA lletra*— (vid. *Gertrudis*) *KRT OPS a.c.*
 113-114 em ~ pròpies.] han plagut a un estol remarcable d'energúmens. *AA*
 117 complac a dir,] permeto avançar, *AA KRT*
 119 lleial.] la més lògica. *AA KRT*
 120 «retrocés» *AA KRT*
 122 havem *AA*
 123 desordre *AA KRT*

113 *lletra*— *OPS a.c.* → *lletera*— *OPS d.c.*

101. *als seus possessors*] Ferrater considera erroni aquí l'ús de la preposició *a* i proposa el retorn a la lliçó de *KRT* però a cap dels exemplars corregits d'*OPS* no hi ha constància que Foix acceptés el suggeriment.

113-114. *que em costa de reconèixer com a pròpies*] La versió d'*AA* («que han plagut a un estol remarcable d'energúmens») feia referència a Joan Oliver, que, en la famosa ressenya de *Gertrudis* (*Diari de Sabadell*, 1 abril 1927), després de lamentar les deu pessetes que havia pagat pel llibre, afirmava que la prosa «Pepa, la lletera» és «un producte preciós de líquid transparent i fresc que deixa un sabor inefable. Una realització així, a part escoles i procediments, ja basta per concebre les més segures esperances».

tan famosos fa als seus possessors, de produir en sèrie i amb *esprit*.

El tercer grup el representen una col·lecció de «pràctiques» fetes a la claror del dia, amb fort optimisme, i amb un amor del risc que em plau de considerar d'una gran esportivitat literària, inútilment generosa si voleu, en tant que no aspiro a intervenir en cap competició, i en tant que refuso el campionat. Algunes d'aquestes pràctiques les considero d'una indiscutible valor documental.

És clar que, fora d'aquests grups, resten frèvoles i frívoles proses literàries —exemple: *La noia de la lletera* (v. *Gertrudis*)— que em costa de reconèixer com a pròpies.

Sento que la manca d'espai no em permeti de situar l'aspecte que represento dintre les lletres catalanes, en el camp social. Em complac a dir, però, que crec que la posició d'alguns dels nostres és lleial. Aquest «retrocés» d'ambició individual no és sinó una conseqüència del retrocés d'una ambició col·lectiva. Dins aquesta vasta cambra dels mals endreços, on molts de nosaltres hem de viure, no és estrany que el «desordre» sigui, encara, l'únic ordre possible.

J. V. F.

Test.: *DDI OPS OC2*

- 4 ed.] *m. DDI OPS OC2 DIA*
 5 1932] 1927 *DDI OPS OC2 DIA*
 6 quarentena *DDI OPS a.c.*
-

El text que edito aquí segueix el de *DIA*. A tots els testimonis la prosa està en cursiva. En presentar-lo en apèndix, desvinculat del context on va néixer, he preferit presentar-lo en rodona, com la resta.

5. 1927 (*DDI OPS OC2 DIA*) – 1932] Dóna raó del canvi la presentació anònima —escrita, però, per Foix— de *L'Estrella d'En Perris*, on la data, en un context idèntic, és la correcta (línia 33).

6. *quarentena (DDI OPS a.c.)*] L'error el va detectar ja Ferrater a la seva llista (V. l'apèndix A1 de l'«Estudi»).

18-21. *Com escriví en 1929 ~ de la investigació estètica*] V. «Algunes reflexions sobre la pròpia literatura», línies 105-106.

Noves raons de l'autor

Els poemes —semblances o aparences— ordenats en aquest llibre són fragments del «Diari 1918» integrat per 365 proses breus. *Gertrudis* (ed. L'Amic de les Arts, 1927) en recollí algunes i *KRTU* (ed. 5 L'Amic de les Arts, 1932) se'n nodrí, en part. Uns amics, indulgents, en recullen ara una quarantena en el primer volum de llur nova col·lecció. Potser amb el temps, l'autor no té pressa, el «Diari 1918» sortirà complet.

10 Les més antigues de les aparences, escrites en 1913-1914, assenyalen un itinerari concret: Cervera, Biosca, Sanahuja, Solsona, Lladurs i els Torrents; les del 16 al 19, una estada permanent: el Sarrià Vell. Els són simultànies, exactament del 18, 15 les semblances de Sitges. Irrealitat concreta o secrets del Real? L'autor hi gaudia tot escrivint-les i, en llegir-les de nou, s'hi reconeix.

Com escriví en 1929, algunes d'aquestes proses, el major nombre per ventura, foren escrites amb 20 propòsits exclusivament literaris i adilitant-se en el risc de la investigació estètica. Un joc gairebé d'atzar on guanya o perd sense afectar-s'hi. Vol dir que, divergint dels qui, en aquests temps, sobrevaloren

29 Rar!—, *OPS d.c.*] Rar!— *DDI OPS a.c. OC2 DIA*
32 1956] 1956 a la ratlla següent J. V. F. *DDI*

29. *Rar!*— (*DDI OPS a.c. OC2 DIA*)— *Rar!*—, (*OPS d.c.*)] L'afegit de la coma és una proposta de la llista d'errades de Ferrater (V. l'apèndix A1 de l'«Estudi») que Foix materialitza sobre *OPS*.

les realitzacions literàries o plàstiques i hi cerquen,
25 errats, essències absolutes, l'autor, més aviat desin-
teressat i esportiu, s'hi resolia en aproximacions.

L'autor s'adreça, doncs, i franc, als qui investi-
guen en els comellars de la poesia per amor del
Bell —o del Rar!—, no pas als historiadors de la li-
30 teratura amb atribucions abusives de crítics i
refusats per la divina presència.

31 de gener de 1956

Test.: *L gLEP LEP*

T	NOTA EDITORIAL <i>L gLEP</i>
1	Poesia i Assaig, <i>L</i> presenta, <i>gLEP</i>
2	volum, <i>gLEP</i>
3	«Diari 1918» <i>L gLEP</i>
4	«signe» <i>L a.c. gLEP</i>
5	«Del Diari 1918» <i>L gLEP</i>
6-7	d'aquests poemes en prosa extrets <i>L gLEP</i>
7	llestes] acabats <i>L gLEP</i>
8	en recull] n'aplega <i>L</i>
8-9	donades a conèixer] recollits <i>L</i> donats ~ <i>gLEP</i>
9	a] en <i>L gLEP</i> «Gertrudis» <i>L gLEP</i>
10	Barcelona, <i>L gLEP</i> a] en <i>L gLEP</i> «KRTU» <i>L gLEP</i>
11	Barcelona, <i>L gLEP</i> 1932] 1927 <i>prob. L a.c.</i>
12	dir-nos] fer-nos saber <i>L gLEP</i>
14	desinteressada, <i>L gLEP</i> s'adelita] <i>m. gLEP</i>
15	les aventures <i>L gLEP</i>
16	d'atzar.] d'atzar novell. <i>L gLEP</i>
16-17	hom tingués present] tingués hom present <i>L</i> tingués hom en compte <i>gLEP</i>
17-18	que narra ~ Perris] que conta <i>L m gLEP</i>

El text d'aquesta presentació que es conserva al joc de galerades (*gLEP*) encara no està picat en forma de galerada: de fet, és una versió mecanografiada. A *LEP* el text està en cursiva.

**[Presentació
a *L'Estrella d'En Perris*]**

La collecció «Signe», de poesia i assaig, presenta en aquest volum 50 poemes —aparences o semblances, diu l'autor— extrets del *Diari 1918* de J. V. Foix. Recordem que el primer volum de «Signe»
 5 n'aplegà 40 sota el títol *Del «Diari 1918»*. A l'editor li és un goig d'haver fet conèixer 90 d'aquestes proses extretes d'un manuscrit que, llestes o en esbós, en recull 365. Ja l'autor n'havia donades a conèixer d'altres a *Gertrudis* (ed. «L'Amic de les
 10 Arts», Barcelona 1927) i a *KRTU* (ed. «L'Amic de les Arts», Barcelona 1932).

J. V. Foix insisteix a dir-nos que les seves semblances o aparences són el resultat d'una experimentació desinteressada en la qual s'adelita tal-
 15 ment com si s'arrisqués a provar-se en l'aventura d'un joc d'atzar. També li plauria que hom tingués present que els fets que narra a *L'Estrella d'En Perris* s'esdevenen en el concret geogràfic on ha exercit, ja de minyó, el seu mester d'investigador
 20 de poesia.

Les pràctiques del present recull s'inscriuen, si fa no fa, a Sort, Tredòs, Salardú, Esterri de Cardós,

- 24-25 Vernet, ~ Bulloses;] Vernet i a Montlluís; *L gLEP*
27 al Sitges] a Sitges *L gLEP*
28 segrera *L gLEP* | més d'una] algunes *L gLEP*
29 la Tàpia] el Mur *L*
-

28. *segrera*] *V. 127*: n. 13.

la Seu d'Urgell, la Coma, Sant Llorenç dels Morunys, la Vall de Lorda i Vall-llonga; al Vernet,
25 Montlluís i les Bullooses; a Begur, Roses, Cadaqués,
el Port de la Selva i Banyuls, dels anys 1922-25;
al Port d'Andratx; al Sitges de l'any 18 i a la ratlla
de la sagrera del Sarrià Vell. N'hi ha més d'una de
dellà la Tàpia i d'Ultrason.

Test.: LP QP E DAR (oDAR1) [OC4

T		POESIA I REVOLUCIÓ QP	
1-11	<i>m. LP</i>	2	destacat] <i>m. QP</i>
		2-3	colíder] adés colíder QP
		3	surrealista, de París,] surrealista parisenca QP surrealiste, ~ E a.c. ara] actualment QP
		4	seus] <i>m. QP</i>
		5-6	<i>un culte ~ poètic</i>] «un culte ~ poètic» QP
		7	franca i noble,] a la qual no neguem ni sinceritat ni noblesa, QP
		8-9	preocupa ~ responsables.] ens preocupa més a tots. QP
		9	gens] <i>m. QP</i>
		9-10	referir-me QP referir-m'hi E a.c.
		10	tot anotant] a QP i remarques] <i>m. QP</i>
		11	fer-me E a.c. anys.] anys i, si cal, de recordar-les. QP
15-16			de tota ~ tenda.] en la seva botilleria LP ¹ a la seva botelleria. QP
17			servir] d'estar al servei de LP ¹ QP
18			revolució LP ¹ QP s'afanyi o s'esforci a] procuri LP ¹ QP
19			de neófit] sagrada LP ¹ QP amb el pèl esborrifat,] el cabell hirsut LP ¹ QP
Nota			~ «Poesia i revolució» ~ Poesia», Barcelona, juny de 1935. E a.c. ~ Poesia i revolució ~ Poesia», Barcelona, juny de 1935. E d.c.

LP fa referència als fragments dels articles publicats a *La Publicitat* que serviren de base per a la confecció de l'article dels *Quaderns de Poesia*, és a dir: LP¹, [«Literatura i política»] I (8 juliol 1934); LP², [«Literatura i política»] II (29 juliol 1934); LP³, «Antítesi artificialíssima E puerile» (2 octubre 1934) i LP⁴, «Ambició de la poesia» (3 febrer 1935). OC4 reproduceix el text de QP, amb la correcció dels errors més evidents.

10-11. *tot anotant ~ aquests darrers anys*: es refereix als textos publicats a LP mesos abans de la publicació a QP (V. la nota introductòria d'aquesta prosa).

*Del real poètic**

En un missatge adreçat al Congrés dels John Reed Clubs, el destacat poeta francès Aragon, colíder de la secta surrealista, de París, i ara poeta oficial del comunisme soviètic, es refereix als seus
5 cinc anys passats retent *un culte desproporcionat a un món poètic* que ell i els seus amics s'havien forjat. Aquesta declaració, franca i noble, afecta al tema que d'un temps ençà preocupa els poetes responsables. No em sembla gens inoportú de referir-
10 m'hi, tot anotant algunes observacions i remarques que m'ha vagat de fer durant aquests darrers anys.

No dubto gens que hi ha, que hi pot haver, que hi ha d'haver una literatura revolucionària, de la mateixa manera que l'home del bar creu que no
15 poden mancar aperitius de tota marca, grau i ferment als prestatges de la tenda. Comprenc que el romàntic d'avui cregui que el seu deure és servir la revolució, i que s'afanyi o s'esforci a escriure amb indignació de neòfit i amb el pèl esborrifat, llargues

* Com a pròleg a aquest nou recull de poemes en prosa reproduïm un article de llur autor aparegut ara fa trenta-cinc anys amb el títol de *Poesia i revolució*, al primer número dels «Quaderns de Poesia», 6 / 1935.

- 20 estrofes ~ vibrants».] tonades «vibrants». *LP¹ QP*
- 21 lleialment] *m. LP¹ QP*
- 21-22 d'una ~ partit,] del Partit, *LP¹ QP* d'un consistori o ~ *E a.c.*
- 22-23 gaires versos] mai cap vers *LP¹*
- 23-24 L'«Oda a la Pàtria», *LP¹* L'Oda a la Pàtria, *QP* L'«Oda a la Pàtria» *E a.c.*
- 24 d'Aribau, *LP¹ QP* | té, ~ catalans,] té *LP¹*
- 24-25 una ~ històrica,] un gran valor històric *LP¹* un ~ històric *QP*
- 25 i fins i tot] i, per ventura, *LP¹ QP* | ha estat] pot ésser *LP¹ QP*
- 26 eficaç. És *LP¹ QP* | gairebé] ben *LP¹ QP* gairabé *E a.c.*
- 27 rumbeja] pot figurar *LP¹ QP* | una] cap *LP¹ QP*
- 29 revolucionari» —des *LP¹* revolucionari» des *QP* *E a.c.*
- 29-30 polític o social,] social— *LP¹* social, *QP*
- 30 revolucionari». Sé *LP¹ QP*
- 31 poeta —o *QP* | metalúrgic, *LP¹ QP*
- 32 la fa hom] es fa a les barricades, *LP¹ QP*
- 33 dels conjurats.] del caporal. *LP¹ QP*
- 34 poeta, com a poeta,] poeta *LP¹ QP* | d'altra] més *LP¹ QP*
- 35 farà al propi clos.] farà, com a poeta, damunt la pista del joc propi. *LP¹ P*
- 36-38 Quan ~ i] Quan els realistes socials *LP³ QP* ~ qui, sense proposar-s'ho, enfronten ~ *E a.c.*
- 38 demanen als poetes] us demanen *LP³* ens demanen *QP* | d'ésser útils] que sigueu útils *LP³* que siguem útils, *QP*
- 39 —això és, subordinats— *LP³* això és, subordinats, *QP*
- 39-40 la cultura ~ cultura—] la cultura i de la civilització, de llur cultura i de llur civilització, *LP³* la cultura i de la civilització —de llur cultura i de llur civilització— *QP*
- 40-41 no ~ converteixen] llur pretensió és de convertir-vos *LP³* llur pretensió és de convertir-nos, *QP*
- 41 en uns estetes desesperançats,] sense esperança en uns estetes, *LP³* sense esperança, en uns estetes *QP*
- 41-42 de ~ mateixos.] que és allò de què sou precisament acusats. *LP³* —de la qual cosa som precisament per ells mateixos acusats. *QP*
- 43 opressiva, ~ factícia.] per tant, artificial. *LP³ QP*
- 43-44 Us demanen que mentiu. *LP³* Ens demanen que mentim. *QP*
- 44 Preparen llur esclavitud;] Exigeixen la vostra esclavitud. *LP³* Exigeixen la nostra esclavitud. *QP* Exigeixen ~ *prob. E a.c.*
- 44-45 Us permetran, *LP³* Ens permetrien, *QP*
-
- 24 N³Aribau *DAR* → L'Aribau *oDAR1*
- 32 a colze *DAR* → a colze a les barricades *oDAR1*
- 35 la que *DAR* → la *oDAR1*

27. *englantines*] «Les englantines», aclareix Foix, a *oDAR1*, als seus oïdors, «són els premis que es donen a les poesies patriòtiques».

32. *a colze (DAR)* – *a colze a les barricades (oDAR1)*] Si Foix no portava la lliçó escrita en l'exemplar que va fer servir per llegir a *oDAR1*, cosa poc probable, és una mostra clara de la capacitat imaginativa del poeta, que anava «improvisant» mentre llegia.

37-38. *enfronten ~ poètic*] Aquí, a *oDAR1*, Foix fa un incís i explica: «Tot això és la pugna entre el *realisme social*, d'aquesta poesia que en diuen ara “compromesa” —vol dir: la poesia al servei del poble i de la revolució— i el que jo allà defensava [que] era el *realisme poètic*.»

20 estrofes «sonores i vibrants». Dubto però que el poeta disposat lleialment a servir el secretari d'una junta de mantenidors o d'un partit, escrigui gaires versos que passin a la posrteritat. L'*Oda a la Pàtria*, de N'Aribau té, per als catalans, una remarcable valor històrica, i fins i tot ha estat patriòticament eficaç; és gairebé segur que com la majoria d'englantines no rumbeja gaire en una antologia poètica. Em costa de comprendre què vol dir «artista revolucionari», des del punt de vista polític o social, o «poeta revolucionari»; sé exactament què vol dir un revolucionari poeta, o metal·lúrgic o dentista. La revolució la fa hom de colze a colze i sense preguntar quin és l'ofici dels conjurats. Per a un poeta, com a poeta, no hi ha d'altra revolució que la que farà al propi clos.

Quan els més extremosos dels qui, per doctrina o consigna, enfronten llur realisme social amb el realisme poètic, i demanen als poetes d'ésser útils —no gosen dir subordinats— a la causa de la cultura —de llur cultura— no s'adonen que els converteixen en uns estetes desesperançats, de la qual cosa són acusats per ells mateixos. Estetes d'una estètica oficial, opressiva, artificial i factícia. Els demanen que menteixin. Preparen llur sevitud; els per-

- 45 en recompensa,] després, LP^3 QP
- 45-46 del qui paga:] que us paga. LP^3 que ens pagués: QP
- 46 és ~ miserables.] És la inclinació natural dels miserables. LP^3 és la inclinació natural dels miserables. QP
- 49 pensament. Però, LP^3 pensament. Però QP | tot poeta] com a poeta, LP^3 com a poeta QP | té] jo tinc LP^3 tinc QP | seva] meva LP^3 QP
- 50 seu] meu LP^3 QP | segur,] segur i LP^3 QP | seva] meva LP^3 QP
- 50-51 realitat, total, sobirana.] realitat és tota] la meva realitat, com la de tots els poetes, és suprema. LP^3 QP
- 53 lliurat] lliurat precisament LP^3 lliurat, qui diu que no, QP | per] per a LP^3 QP | també] *m.* LP^3 QP
- 54 estesa ~ vulgar,] freqüent, tan vulgar avui LP^3 freqüent, tan vulgar avui, QP
- 54-55 «crítica feixista» o «crítica socialista»? LP^3 ~ «crítica /+++/?» E *a.c.*
- 56 poesia immarcessible] poesia «eterna» LP^3 poesia, eterna, QP
- 56-57 els règims mudables?] i el règim, un règim mutable? LP^3 el règim, mutable? QP
- 57 poètica] total —perenne— LP^3 total, perenne, QP
- 59 pas] *m.* LP^3 QP
- 60 pensament LP^3 QP E *a.c.* | es realitzen] «realitzen» LP^3 es «realitzen» QP
- 61 medi] mitjà LP^3 QP E *a.c.* | pas] *m.* LP^3 QP
- 62 generós] nu LP^3 QP | amb] davant LP^3 QP
- 62-63 i amb] i davant LP^3 QP
- 63 gens] *m.* LP^3 QP | si, LP^3
- 64 realitat suprema] més alta de les realitats —superrealitat o suprarealitat—, LP^3 més alta de les realitats —superrealitat o suprarealitat— QP | apareix,] sembla, LP^3 QP E *a.c.* aparegui E *a.c.*
- 65-66 realistes ~ fuliginós,] falsos realistes del real immediat, LP^3 QP
- 66 com si es plantés, ullprès,] situar-se LP^3 QP que es planti ullprès, E *a.c.* | davant el] «enfront» del LP^3 QP
- 67 on LP^3 QP E *a.c.* | d'una ~ escamot,] *m.* LP^3 QP ~ escamot E *a.c.* | passen] s'escorren, inestables, LP^3 QP
- 68 fugisseres.] moridores. LP^3 QP
- 69 a poeta,] a tal, LP^2 QP | té] ha de tenir LP^2 QP | altra LP^2 QP
- 70 poesia. Només] poesia, i que com a poeta només LP^2 | compta, QP compte E *a.c.*
-
- 51 total, *DAR* → total i *oDARI*

45 metrien, en recompensa, de besar la mà del qui
paga: és el vici més destacat dels miserables.

Jo també crec que no hi ha distinció entre huma-
nitat i literatura, entre el món i l'art, entre l'acció i
el pensament; però tot poeta té la seva acció a rea-
50 litzar, urgent. El seu instint és segur, la seva reali-
tat, total, sobirana. Per tant, antilocal, extrapatriò-
tica, universal. Quin sentit pot tenir per a un poeta
lliurat a l'acció, que per ell és també pensament,
una expressió tan estesa avui, tan vulgar, com críti-
55 ca feixista o crítica bolxevista? Quina relació hi ha
entre la poesia immarcessible i els règims muda-
bles? Entre la realitat poètica i la realitat política a
Bulgària o a Irlanda?

No és pas cert que hi hagi antítesi entre acció i
60 pensament, en els poetes. Els poetes es realitzen en
llur medi propi que no és pas el dels economistes
ni el dels polítics. El poeta, generós amb l'home i
amb la natura, no és gens responsable si en situar-
se davant la realitat suprema apareix, als ulls dels
65 realistes del real vulgar i immediat o del natural
fuliginós, com si es plantés, ullprès, davant el mur
on, d'una a una, en fila o en escamot, passen les
ombres fugisseres.

El poeta, com a poeta, no té d'altra motivació lí-
70 rica que la pròpia de la poesia. Només compta per

- 71 ell, *QP* | pels *E a.c.*
 72 l'exalta o] l'exalta, *LP² QP*
 73 revolució *LP² | social, o política, LP² social o política, QP*
 74 al poeta *LP² QP*
 74-75 fer ~ escapades.] la seva evasió. *LP² QP*
 75 poeta] poeta veritable *LP² | retroba QP*
 76 el permanent.] la perennitat. *LP² allò que és etern. QP*
 77 poeta] poeta, com a poeta, *LP² QP | revolucionaris. La LP² QP*
 78 revolució però *QP*
 78-79 a la de la majoria.] al major nombre. *LP² la revolució del major nombre. QP a la majoria. E a.c.*
 79 s'esdevé aquesta,] el major nombre fa la revolució, *LP² la d'aquesta, E a.c. | poeta, com a poeta,] poeta QP*
 80 hi] *m. LP² QP*
 81 nega] ofega *LP² QP | estanys mòrbids LP² QP*
 81-82 retòrica; ~ poesia.] retòrica. Per això hi ha grans i magnífics retòrics que han cantat la Pàtria, el Budisme i el Pla Quinquennal. Però la retòrica és tan sovint adversa a la poesia! Tant, per ventura, com els Jocs Florals. *LP² retòrica. Però la retòrica és tan adversa a la poesia! Tant, per ventura, com els Jocs Florals. QP ~ és adversa a la poesia. E a.c.*
 83-84 època ~ trivial.] època. *LP² QP ~ i trivial. E a.c.*
 85 i els monuments] o ~ *QP del misteri E a.c. | tots temps,] cada civilització, LP² cada civilització QP | principis] elements LP² QP*
 86 Misteri. *LP² QP*
 86-87 època ~ diversos,] època *LP² època, sota els règims més oposats, QP època, sota els règims més diversos E a.c.*
 87 misteri i] pel Misteri, *LP² QP | n'invoca la] per la seva LP² QP*
 88 Si cal, conrea] Conrea *LP² QP*
 88-89 a la paret del temps] damunt el mur de l'eternitat *LP² QP*
 89 elements] elements materials *LP² QP | proposa] proporciona LP² QP*
 89-90 el real immediat.] la trista i mòbil realitat. *LP² la trista i mòbil «realitat». QP*
 90-91 la ~ integrat.] l'altra realitat (el suprareal, el sobrenatural) —que és, no us esvereu, l'antihistòria. El poeta, a través de la caverna, escolta el més misteriós dels ecos, i el reprèn. Una mateixa tonada, enyorívola, es transmet, gràcies als poetes, a través del quadriculat del temps. *LP² la vera realitat, l'altra «realitat» (el suprareal, el superreal, el sobrenatural) —que és, no us esvereu, l'antihistòria. El poeta, a través de la caverna, escolta el món misteriós dels ecos, i els reprèn. Una mateixa tonada, enyorívola, es transmet, gràcies als poetes, a través del quadriculat del temps. QP*
 92 Per ~ una] La poesia, diu un, és el senyal del temps present. [*mots no aprofitats a QP*] la interpretació de la poesia com a *LP⁴* Un senyal del temps —la nostra revolució de poetes—, és la seva interpretació com a *QP*
 93 l'esperit: el *LP⁴* l'esperit. El *QP* | de] *m. E a.c.*
 93-94 què ~ modificat.] de poesia ha estat radicalment modificat. *LP⁴ de poesia resta radicalment modificat. QP | que ~ E a.c.*
 95-96 modificació, ~ que] Aquesta modificació *LP⁴* Aquesta modificació —o rectificació— *QP ~ modificació ~ correcció E a.c.*

73-76 Una revolució ~ el permanent. *DAR → m. oDAR1*

73-76. Una revolució ~ el permanent. (*DAR*) – *m. (oDAR1)*] Foix no llegeix aquest fragment.

a ell la revolució provocada pel procés d'adaptació de l'impuls líric que l'exalta o que l'il·lumina, a la seva època. Una revolució, política o social, forneix als poetes elements inèdits per a fer vàlides les seves escapades. El poeta retroba, per mitjà dels símbols nous, el permanent.

El poeta té els seus deures revolucionaris; la seva revolució, però, és indiferent a la de la majoria. Quan s'esdevé aquesta, el poeta, com a poeta, calla. Si hi vol intervenir com a tal, la poesia se li nega en els mòrbids estanys de la retòrica; però la retòrica és tan adversa a la poesia!

El poeta més aviat s'oposa a la seva època en allò que té d'ordinari i de trivial. Cerca entre les runes i els monuments de tots temps, els principis del misteri. A cada època, i sota els règims més diversos, vetlla el misteri i n'invoca la permanència. Si cal, conrea la màgia i fa ombres xineses a la paret del temps amb els elements que li proposa el real immediat. Cerca la vera realitat, el suprarreal, el real integrat.

Per als qui interpreten la poesia com a una activitat de l'esperit, el concepte de què fins ara es valien els crítics per a valorar-la resta modificat. Aquesta modificació, amb aparences de correcció, és sovint una rectificació, que afecta els uns i els al-

- 97-99 dels ~ tenebroses:] dels intèrprets de les veus obscures: *LP^d QP*
- 100 idealistes i conceptistes,] positivistes i místics, *LP^d QP*
- 101 aristotèlics i agustians.] tomistes i agustinians. Els de la línia Mallarmé-Valery i els que es reconeixen en Lautréamont i en Rimbaud. (En tant que la poesia moderna francesa serveix, sense distinció, als crítics anglesos, alemanys i italians per a establir llurs notes. *LP^d* tomistes i agustinians. Els de la línia Mallarmé-Valery i els qui es reconeixen en Lautréamont i en Rimbaud. *QP*)
- 101-102 Gairebé ~ a] Tots hem convingut, però, que la poesia del temps present era, per a molts, *LP^d* Tots hem convingut però en la interpretació de la poesia dels temps presents com *QP*
- 102-103 Diríeu que l'exigència] M'hi he referit amb freqüència i gairebé és la més monòtona de les meves tonades. No dic, és clar, que sostingui que «sempre ho ha estat i que a partir d'ara arribi a ésser-ho». Ans que l'exigència *LP^d* L'exigència *QP*
- 104 no s'adiu potser amb] està al davant de *LP^d* s'enfronta, per ventura, amb *QP*
- 105-106 intel·lectuals ~ adopció.] intel·lectuals. *LP^d QP*
- 106 No ~ cadascun] En cadascun *LP^d* En cadascú *QP* ~ fabulem gens si ~ E a.c.
- 107 s'assaja *LP^d QP* | i que] i, *LP^d* i *QP* | creació, *LP^d*
- 108 ens] m. *LP^d* | alhora,] a la vegada, *LP^d QP* aleshores, E a.c.
- 109 allunyades; però] absents. Però *LP^d QP* | nostra *LP^d QP*
- 109-110 amb ~ malastrugances,] m. *LP^d QP* ~ malestrugances, E a.c.
- 110 és] és, per a tots, *LP^d QP*
- 111 indefugible.] única i indefugible. *LP^d QP* | realitza *LP^d QP*
- 112 l'esquiva o s'hi enllita] es desplaça *LP^d QP* ~ s'enllita, E a.c.
- 113 fal·lacions. *LP^d QP*
- 113-114 D'ací, ~ que] (D'ací l'engany: *LP^d QP*)
- 114 pot ésser] és sempre *LP^d QP*
- 114-116 pastitx ~ reproducció.] pastitx, si es vol presentar com a original una còpia, morta com una reproducció en guix.) *LP^d* pastitx, que es vol presentar com a original, una còpia morta com una reproducció en guix.) *QP*
- 116 Diria ~ l'esperit] L'activitat de l'esperit diríeu que *LP^d QP*
- 117 època, *LP^d* | seus, *LP^d*
- 118 massa] m. *LP^d QP*
- 119 segles, *LP^d* | l'acció] l'activitat *LP^d QP* | l'Esperit *LP^d QP*
- 119-120 la seva expressió plàstica o retòrica *LP^d QP*
- 120-121 un redreçament constant.] una eterna correcció. *LP^d QP*
- 121 Creuríeu E a.c.
- 122 destruïm, *LP^d* | tantost l'hem] tot just *LP^d* totjust *QP*
-
- 106 fabulem *DAR* → fabulem, però, *oDAR1*

tres dels qui es complauen, amb encert o no, a definir-se com a intèrprets de les anomenades veus obscures o ombrívoles —no pas tenebroses: intel·lectualistes i irracionalistes, idealistes i conceptistes, aristotèlics i agustinians. Gairebé tots ells accepten la poesia com a un mitjà de coneixença. Diríeu que l'exigència del moment és aquesta. Una exigència que no s'adiu potser del tot amb les nostres preferències intel·lectuals ni amb la nostra estètica d'adopció. No fabulem si constatem que en cadascun de nosaltres l'esperit s'hi assaja i que en la creació es multiplica. Totes les èpoques ens són, alhora, presents i allunyades; però la nostra, amb totes les seves contradiccions, avantatges i malastrugances, és indefugible. L'esperit s'hi «realitza», i nosaltres en som els còmplices. Qui l'esquiva o s'hi enllita esdevé fal·laç. D'ací, més d'una vegada, l'engany; puix que el resultat pot ésser un pastitx amb aires d'originalitat, una còpia maldestra o una fúnebre reproducció. Diria hom que l'activitat de l'esperit és sempre una correcció. Cada època i els seus «correix» excessos i defectes, sense massa esperança. A través dels segles l'acció de l'esperit, en les seves manifestacions plàstiques o retòriques, és un redreçament constant. Creuríeu que l'original és pertot o enlloc. O bé que el destruïm tantost l'hem

- 123 mateixes] *m. LP^d QP*
- 124 invisibles, *QP*
- 125 té *LP^d QP* | ara per ara,] actualment, a Europa, *LP^d actualment QP* | descaradament] *m. LP^d QP*
- 126 únic. Ha *LP^d* | localisme,] quasi localisme *LP^d*
- 126-127 la ~ supersticiosa,] *m. LP^d QP*
- 127 el seu rústec floralisme,] —poesia és antifloralisme— *LP^d el seu «floralisme» QP*
- 128 ètica —no pas l'ètica—,] ètica, *LP^d ètica* —no la ètica— *QP*
- 128-129 filosofia —no pas la filosofia—,] filosofia, *LP^d filosofia* —no la filosofia, *QP*
- 130 retòrica malencaminada.] una afirmació independent de la retòrica, de l'ètica i de la filosofia tradicionals. *LP^d una afirmació independent de la retòrica. QP*
- 130-131 Fins ~ guanya] S'oposa, àdhuc, *LP^d Àdhuc s'oposa, ha estat dit recentment, QP*
- 132 com ~ coneixença.] *com a mètode nou de coneixença metafísica*. La poesia, en la seva accepció integral i actual, intenta establir «un contacte directe de l'home amb l'Ésser per damunt de les barreres de la raó raonadora». *LP^d com a mètode nou de coneixença metafísica. QP*
- 133 en ~ d'usdefruit,] *m. LP^d QP*
- 134 de] *m. LP^d QP* | ella] en ella *LP^d* a ella *QP E a.c.*
- 134-135 de descoberta ~ d'investigació.] immediat d'investigació. *LP^d QP*
- 135 Si *QP*
- 135-136 intrínsecament *QP*
- 136-137 alguns ~ metafísiques,] és una metafísica, *LP^d QP*
- 137 la seva física.] «la seva pròpia física», segons Éluard («Minotaure», gener 1935) regulada per unes lleis que ja no són les tradicionals. *LP^d la seva pròpia física. QP*
- 138-142 La ~ dot.] *m. LP*
- 138 les arts, plàstiques o literàries,] l'art *QP*
- 139 una pura] *m. QP* | l'esperit *QP* | refusada] combatuda *QP*
- 140 racionalistes *QP* | pels positivistes] *m. QP* els positivistes *E a.c.*
- 141 realistes vulgars.] «realistes» de tots els camps. *QP*
- 142 ens hi juguem el dot.] es juga un negoci etern: a qui cal servir? *QP*
- 143 revolució —les revolucions— *QP*
- 144 l'evasió, l'escapada,] l'evasió *QP* ~ la fuita *E a.c.*
- 145-146 afona ~ gaires.] evadeix. *QP*
- 146 Però el] Singularment en poesia, el *LP^d* | ha estat sempre] sempre és *LP^d* és, de sempre, *QP*
- 147-148 «evadit» ~ desertor.] evadit. *LP^d QP* ~ «Exiliat», ~ desertor. *E a.c.*
- 148 realitat mòbil] realitat, *LP^d* realitat *QP*
- 148-149 o singularment o estrictament,] —o solament, o especialment, o estrictament— *LP^d* —o solament, o especialment o estrictament— *QP*
-
- 132-142 L'ambició ~ el dot. *DAR* → *m. oDAR1*
- 148 realitat mòbil *DAR* → realitat, mòbil, *oDAR1*

132-142. *L'ambició ~ el dot. (DAR) - m. (oDAR1)* Foix no llegeix aquest fragment.

descobert, amb les nostres mateixes mans guiades per braços invisibles però responsables.

125 La poesia té, ara per ara, un fi descaradament únic: ha vençut el seu localisme, la seva llunàtica supersticiosa, el seu rústec floralisme, per a esdevenir una ètica —no pas l'ètica—, una filosofia —no pas la filosofia—, una afirmació independent
130 de la retòrica malencaminada. Fins i tot hi ha qui ha gosat escriure, fa poc, que guanya a la filosofia com a instrument de coneixença. L'ambició de la poesia en aquests anys que intentem d'usdefruitar, és de satisfer-se ella mateixa com a instrument de
135 descoberta, o com a mètode d'investigació. Si, intrínsecament, alguns li atribueixen valors metafísiques, formalment té la seva física.

La teoria de les arts, plàstiques o literàries, com a una pura activitat de l'esperit, és refusada pels
140 racionalistes, pels positivistes i pels humanitaristes, i és refutada pels realistes vulgars. El malentès és inevitable. En la tria ens hi juguem el dot.

La revolució, les revolucions, materials, socials o polítiques, són l'evasió, l'escapada, de molts. La
145 massa s'hi afona i, segons els vents, s'hi anihila; no se'n salven gaires. Però el poeta ha estat sempre un «evadit», un «exiliat», no pas un fugitiu ni un desertor. De la realitat mòbil només o singularment o es-

- 149-150 màgia, ~ espectres.] la màgia. No especula damunt la realitat, sinó amb els espectres o l'espectre de la realitat. *LP¹* la màgia. No especula amb la realitat sinó amb els espectres o l'espectre de la realitat. *QP*
- 150 de] del *QP*
- 151 davant una] d'una *LP¹* davant d'una *QP* | un] d'un *LP¹* *QP*
- 151-152 reacció del poeta] seva reacció *LP¹* *QP*
- 152 còsmica.] còsmica i extrasocial. *LP¹* còsmica i extra social. *QP*
- 152-153 turbines] turbines, o *LP¹* turbines o *QP*
- 153 afluixa o] *m. LP¹* *QP*
- 154 mites] mites i fantasmes, *LP¹* mites i fantasmes *QP* E *a.c.* mites i simulacres E *d.c.* | altra] nova *LP¹*
- 156 tractors] tractors elèctrics, *LP¹* *QP*
- 157 banderes,] banderes, herois *LP¹* *QP*
- 159 addició] addició misteriosa *LP¹* *QP*
- 160 resoldre.] resoldre. La resta és floralisme pairal —o socialista, que és la darrera modalitat de la retòrica. *LP¹* *QP*
- 162 1935] 1935, «Quaderns de Poesia» E *a.c.*

157-158. *sabates abandonades al mig d'un toll*] V. el final d'«Aixequeu ben alts...» a *Gertrudis*: «Doneu-me només el goig que, a trenc d'alba, del pas de l'ombra de la meua amada a mitjanit en resti el testimoni d'una flor vermella marcint-se a la penombra, o d'una sabata esberlada flotant damunt un toll.»

trictament, n'heu la màgia, i especula amb el seu o
150 els seus espectres. Davant la presa de Dniepostroi,
davant una piràmide o un temple, la reacció del
poeta serà sempre còsmica. Tot just compta les tur-
bines, les pedres o les columnes, ja afluixa o clau-
dica. Entre mites el poeta basteix una altra realitat
155 on eternament es muda i s'exilia. Fàbriques, pà-
tries, personatges, tractors, ruïnes, batalles, pneu-
màtics, plans econòmics, paisatges, banderes, o sa-
bates abandonades al mig d'un toll, són simples
sumands d'una addició que només el poeta sap
160 resoldre.

J. V. FOIX
1 de juny de 1935

Test.: QP ε E TOC [OC4

T	«...EN QP En T2í ESTROFA» QP estrofa... T2í
1	jove,] minyó, QP ε E
2	vull] vinc a QP
5	pas] m. QP ε E
6	tòpicament i efectivament] a la vegada QP
7	quan] durant la qual QP ε E
8	i] per QP pas] m. QP
8-9	perquè ε E a.c.
11	per a] per ε E a.c.
11-12	girem,] decantem, QP
12	guaitar-ne el ròssec.] observar-la. QP
13	coexisteix amb] és simultània a QP ε E
16	moral,] moral, una poesia, QP
17	som] un és QP impudents] impúdic QP impúdics ε E
17-18	l'absolut de cadascú.] el propi absolut. QP ε E
18	Si ~ aquell,] Si aquest o aquell, QP Si aquest o aquest o aquell, ε E a.c. Si aquest o aquest i aquell, E d.c. dels] entre els joves QP d'entre els nostres ε E a.c.
Nota	m. QP ε ~ 1935 E TOC

OC4 reproduceix el text de QP amb la sola esmena dels errors més evidents i, en nota, les variants de TÒC.

7-10. *quan les lectures són, ~ en la relativitat dels anys*] «Als quinze anys», diu la *Nota autobiogràfica* (p. 6) «llegia més que no estudiava, ple de contradiccions i potser massa distret pels fets polítics i pres del deler de capir-ho tot». «Als quinze i setze anys em vaig desbocar en l'ordre de les lectures: tots els petits volums de "L'Avencç", adquirits nous o vells, o deixats; tots els diaris i revistes, absolutament tots els que es publicaven en català. I, contemporàniament, tots els clàssics grecs i llatins segons la versió francesa que editava la llibreria Garnier i que En Palau venia per dues pessetes. D'aquests llibres, els preferits foren els volums que contenen les *Vides paraleles* de Plutarc que llegia i meditava cada dia com l'Evangeli. Dels clàssics francesos, des de les *Confessions*, de Rousseau, fins a l'*Esperit de les lleis*, de Montesquieu. I, traduïts, no cal dir-ho: tot allò que es publicava en francès de Goethe, de Schiller, de Macaulay, de Shakespeare, de Milton... Byron el vaig llegir, en castellà, a la biblioteca de la Universitat, i Dante, Petrarca i Maquiavel també a la mateixa biblioteca, en italià.» Aquest és un dels textos foixians més clars sobre les seves lectures i la seva relació amb els llibres, publicat a *La Publicitat* (6 octubre 1928; parcialment recollit a l'*Album Foix*, p. 63-65).

Nota. E demostra que fou afegida a darrera hora, perquè al marge hi ha escrit: «Picar!».

**«En versos ben tallats
i arrodonida estrofa...»***

Cadascú té, de jove, un estat propi, passional, de lector. Potser no és prou clar: vull dir que tots —cadascun de nosaltres— passem per una edat de la nostra vida en la qual el tema de les nostres lectures és invariable. No és pas exactament durant 5 l'adolescència, tòpicament i efectivament indòcil i indisciplinada, quan les lectures són, tant com inconstants, desiguals i arbitràries i, no sé pas per què, fecundes en permanència i infèrtils en la relativitat dels anys. D'ací que l'adolescència sigui des- 10 concertant per a nosaltres mateixos quan ens girrem, passada la trentena, a guaitar-ne el ròssec.

Als vint anys, la imprudència coexisteix amb l'obsessió. Exhaurim un autor, som propensos a la 15 idolatria, adoptem —o adaptem!— un filòsof, un moralista, un poeta (una filosofia, una moral, una estètica), i som prou impudents per a fer-ne l'absolut de cadascú. Si aquest, o aquest i aquell, dels lectors, són més aviat equànimes, raonadors i «crí-

* Com a pròleg a aquest recull de texts poètics reproduïm un article de l'autor, aparegut l'any 1936 als «Quaderns de Poesia».

- 20-21 —no ~ ús—] (no dic per l'ús) *QP*
 22 dels] tots els *QP* | aquells ~ afecten] el tema dels quals afecta *QP*
 23 senyorejant.] dominant. *QP*
 24 èpoques] èpoques de la història dels costums socials *QP* èpoques de la història universal dels costums ϵ E
 24-25 són ~ blasmat] es blasma *QP*
 25 aquells] els *QP*
 26 púdic precepte,] principi, *QP*
 26-27 d'esquivar-lo] de salvar-lo *QP*
 27 reserves *QP* | hom] un *QP* cascú ϵ E | d'ell] d'un *QP*
 28-29 pas ~ també] els d'un, sinó *QP*
 29 molts.]) molts. Tots ens hi retrobem. La descoberta, fet i fet, no és individual, ans
 col·lectiva.) *QP* | Deixeu, doncs,] Deixeu *QP* ϵ E
 29-30 que us ~ que,] per comoditat que us digui que *QP* que us digui, per comoditat que E *d.c.*
 30 vintena *QP*
 30-31 colleccionava,] jo colleccionava, *QP* ϵ E *a.c.*
 31 mòrbidament cobejós,] amb mòrbida cobejança, *QP*
 33 poètic. *QP* ϵ E *a.c.*
 34 casolà,] *m. QP* casolà ϵ E | llibreria *QP* ϵ E
 35 obres] volums *QP* | estoica] *m. QP* | de teoria] *m. QP*
 36 pas] *m. QP* | a] *m. \epsilon* E *a.c.*
 36-37 El ~ contradictors.] *m. QP m. \epsilon* E ~ em fa contradictor. ϵ *d.c.* E *d.c.*
 38 Provo, doncs, d'advertir] Si precedeix amb aquesta historieta breu, no gens desvergonyida, les notes que segueixen és per a advertir per endavant *QP* Si m'he allargat amb aquest preàmbul, no pas gens desvergonyit, si el meu parer és vàlid[, E *d.c.*] és amb la intenció d'advertir ϵ E *a.c.*
 39 Baudelaire. *QP*
 39-40 O Maurras; *QP*
 40 o Marinetti o Breton;] *m. QP*
 42 que *QP* ϵ E *a.c.* | temps, *QP*
 43 anys,] temps, *QP* | en] escrites en *QP* | un seguit] nombre *QP* ϵ *a.c.* E *a.c.*
 45 n'estic gairebé convençut,] en tinc la convicció, *QP*
-

20 tics», exhaureixen, per la lectura —no dic pas per
l'ús— filòsofs, moralistes i esteticistes. Un llegeix
dels llibres al seu abast aquells que més afecten
l'obsessió senyorejant.

No a totes les èpoques són idènticament blas-
25 mats aquells qui parlen d'ells mateixos. Per ara, tot
mantenint el públic precepte, és permès d'esquivar-
lo amb elegants reserves, i hom pot dir d'ell mateix
tot de secrets. (Per tal com no són pas els d'un ans
també els de molts.) Deixeu, doncs, que us digui,
30 per comoditat, que, a la meua vintena, col·lecciona-
va, mòrbidament cobejós, els llibres dels moralistes
i els dels esteticistes del llenguatge. D'aquests dar-
rers, els que es referien a l'art poètica. Havia arri-
bat a omplir un prestatge casolà, de llibreria, amb
35 obres de retòrica estoica i de teoria poètica, no sé
pas si, al capdavant, per a desaprendre-hi. El parer
dels altres ens fa, sovint, contradictors.

Provo, doncs, d'advertir que no tinc present,
poso per cas, el que digueren Poe i Baudelaire; o
40 Maurras, o Mallarmé; o Marinetti o Breton; o
Claudel.

El fet constatat és que, en poc temps i aquests
darrers anys, han aparegut en català un seguit de
composicions poètiques on llurs autors s'esforcen,
45 n'estic gairebé convençut, per a alliberar-se del rit-

- 46-47 més ~ inclinació.] els és més natural. *QP*
 47-48 de ~ ritme,] del ritme i de la rima, *QP*
 48 els quals,] les quals, *QP* ε E a.c.
 51 el ritme i la rima *QP* | connaturals,] naturals *QP*
 52-53 impuls líric *QP* impulsió lírica, ε E
 53 extern] «exterior» *QP*
 54 habituals i atents,] habituals, *QP* | corregir] rectificar *QP*
 55 de nou] *m.* *QP* | adaptant-los] ajuntant-los *QP*
 56 M'atreveixo *QP* | algun, potser alguns,] algun —alguns— *QP*
 57 instint] instint artístic *QP*
 58 al] a llur *QP* | temperament.] temperament poètic. *QP* ε E
 59 No ~ dir] * * * *centrat.* *A part:* No puc callar *QP*
 60 inclinació, *QP*
 61 o ~ d'esperit,] *m.* *QP* o disposició d'esperit, ε E a.c.
 62 anomenades] *m.* *QP* | literàries, ε E a.c. | no] no /+++/ ε E a.c.
 63 tals ~ preceptes,] tals, *QP* | ans bé] sinó *QP*
 64 Per] Dic, per *QP* ε E a.c.
 64-65 literari —recordem] literari, recordem *QP*
 65 calligramàtics—] calligràfics, *QP* calligràfics— ε E
 65-66 serien, doncs,] eren —són— per a mi *QP* eren, són per a mi, ε E
 67 sinó] ans *QP* /+++/ ε E a.c.
 68 justifica, durant segles,] justifica *QP*
 69 Una] Vinc a dir que una *QP* Vull venir a dir que una ε E | de considerar] d'esguardar
QP de considerar, d'esguardar ε E a.c.
 70 —poètics, *QP*

59-64. *No em ~ gèneres]* «NARCÍS COMADIRA. Però us vau proposar directament de fer una literatura d'avantguarda? J. V. FOIX. No. Era simplement la meua concepció d'interpretació de la realitat des d'un punt de vista subjectiu. Jo em vaig negar a dir-me poeta i em qualificava d'investigador en poesia, tot volent significar que el que jo feia era provar. Em sembla que en un dels meus últims pròlegs dic que detesto les escoles, per a mi tot són gèneres. Es pot escriure com es vulgui, mentre s'escrigui dintre d'un gènere i es faci bé.» (*Foix-Comadira*, p. 22-23).

me, i en alguns casos de la rima que més escau a llur natural inclinació. Exactament: de la rima i del ritme, els quals, amb més espontaneïtat en alguns casos i amb docta ciència en altres, han enriquit
50 la lírica catalana amb nobles aportacions. Per a aquells a qui la rima i el ritme són connaturals, l'esforç per a mostrar-se intactes en llur impulsió lírica és tan extern que a vosaltres i a mi, lectors habituals i atents, ens cal corregir llurs versos per
55 a ordenar-los de nou tot adaptant-los a llur espontaneïtat. M'aventuro a dir que algun, potser alguns, d'aquests poetes traeixen llur instint per a simular un desordre estrany al propi temperament.

No em sap gens de greu de dir que, en poesia,
60 amo totes les tendències. Potser per una inclinació que em ve d'anys, o per disposició d'esperit, a considerar les anomenades escoles literàries no pas com a tals amb llurs preceptes, ans bé com a gèneres. Per exemple: les temptatives del cubisme literari —recordem els assaigs cal·ligramàtics— serien,
65 doncs, no pas provatures fugaces, locals en el temps i transitòries, sinó una modalitat poemàtica tan vàlida com la que justifica, durant segles, el sonet. Una manera de considerar «històrica» em situa da-
70 vant els fets —poètics i plàstics (o polítics i socials)— en un pla en el qual el dinamisme de cada hora no

- 72 excés *QP* | cap] una *QP*
 73 sinó] ans *QP* ε *E a.c.* | normal *QP*
 74 pot situar-se *QP*
 75 seu] seu propi *QP* | íntim,] *m.* *QP* | la] de la *QP*
 76 el] del *QP*
 77-78 natural o] *m.* *QP*
 80 reclami] exigeixi *QP*
 80-81 cadascú] un *QP* un poeta ε *a.c.* *E a.c.*
 81 resoldre] resoldre literàriament *QP* | promogut] plantejat *QP* promòs ε *E a.c.*
 82 l'exterior, ε *E* | valent-se de] per *QP* ε *E*
 83 llur] la seva ε *d.c.* *E d.c.*
 84 són ε *E a.c.* | parer,] entendre, *QP* ente[ndre] ε *a.c.* *E a.c.* | la sinceritat,] d'èsser sincer, *QP*
 88 o en popular,] etc., *QP* etc. ε *E*
 89 la seva convicció *QP*
 90 seva timba personal,] pròpia timba, *QP* | jugarer, *QP*
 91 li demanarem] un li demanarà *QP*
 92 enginy ~ voluntat.] enginy. (No arribo a dir «mestre en...») *QP*
 94 retòrics *QP* ε *E* | hom] un *QP*
 95 de decasíl·labs] d'hendecasíl·labs *QP*
 96 futurista ~ impressionistes.] expressionista. *QP*
 97 podia *QP*
-

és cap exhabrupte, ni un excés, ni cap excedència, sinó una ona normal, periòdica en el ritme d'una mateixa línia ondulatòria. Un poeta es pot situar
75 davant el seu exotisme interior, íntim, la seva emotivitat cordial, el seu impuls líric agressiu —o davant un paisatge, una dona bella, un espectacle natural o social o un cataclisme geològic— en tantes i tan diverses posicions d'objectivitat retòrica com
80 reclami la seva pròpia exigència. Això és: que cadascú pot resoldre el conflicte promogut entre ell i el seu jo o entre ell i l'exterior valent-se de tots els mitjans, per tal com tots, si és hàbil en llur ordenació, són, al meu parer, qui em negarà la sinceritat,
85 lícits.

Un poeta pot, sense ésser abominat per ningú, transcriure o descriure, en clàssic, en acadèmic, en naturalista, en realista, en «cubista», o en popular, seguint les seves conviccions —o el seu gust—, la seva timba personal, o el rierol juganer o Emília.
90 Allò que li demanarem és d'ésser mestre del seu enginy i senyor de la seva voluntat. I si fos acceptada, amb el risc que comporta, l'admissió de les tendències com a gèneres retòrics, hom podria variar-se d'alternar un joc de decasíl·labs amb l'acròstic futurista o les coloraines impressionistes. És a dir:
95 la mateixa Emília podria «posar» davant l'objectiu

- 98 «presa» *QP*
 98-99 diversitat] mòbil diversitat *QP*
 101 nostra] meva *QP* ε E a.c.
 101-102 l'abandó, *QP*
 102 tendència *QP* ε E a.c.
 102-103 i el descordament] al descordament, *QP* a la rudesia i al descordament ε E
 103 gènere *QP* | ostenten] fan exteriors *QP*
 104 composicions] poemes *QP* | versificadors d'ara.] poetes catalans vivents. *QP*
 105-106 retòrica, ~ poesia] retòrica i àdhuc per a la poesia. *QP*
 106-107 i fins ~ restauració.] m. *QP* ~ per la ~ ε E a.c.
 108 És] * * * *centrat*. *A part*: És ben *QP* | si s'escau,] tant com ningú, *QP*
 109 automàtic, per dir-ho així.] automàtic. *QP*
 109-110 També ho és, però,] Però ho és també, *QP*
 110 i] perquè *QP* | temps] temps, potser sempre, *QP* | els] els meus *QP*
 111 d'exploració.] d'investigació. *QP* ε E
 113 gaire] m. *QP* | poeta, *QP* ε E
 113-115 i no ~ sentimentals.] m. *QP* i gens ~ /afi/ diletants sentimentals. ε E
 115 Ans bé:] ans *QP*
 116 comoditat i escarxofament] flonja comoditat *QP* | sinó perquè crec] sinó per la certesa *QP*
 117 capacitat] capacitat, innata, il·lusòria potser per als altres, *QP*
 117-118 per a la ~ descoberta.] per a aquestes recerques. *QP* per a la recerca. ε E
 118 Em] Però tanmateix em *QP*
 119 si ~ resultats;] m. *QP* i les ~ afavoreixin ~ ε E a.c. | em] i em *QP*
 120 descoratja] deprimeix *QP* ε E | podrien *QP*
 120-121 per ~ llenguatge] m. *QP* ~ de la lleng[ua] ε a.c. E a.c.
 121-122 aportar-hi, ~ dret.] aportar-hi se'n desdiguin. *QP*

98-100. *ésser presa ~ pels fotògrafs moderns*] V. la «fotodinàmica» de Boccioni reproduïda a Pontus HULTEN (org.), *Futurismo & Futurismi*, Milà, Bompiani, 1986, p. 432.

retòric i ésser presa pel poeta amb la mateixa di-
versitat de procediments emprats pels fotògrafs
100 moderns.

Allò que refusa la nostra sensibilitat és l'aban-
donament, en una mateixa tendència, i el descorda-
ment dins un mateix gènere, que ostenten en llurs
composicions alguns versificadors d'ara. D'ací un
105 trist empobriment per a la mètrica, per a la retò-
rica, per a la poesia i fins i tot per a la llengua en
estat de restauració.

És cert que jo empro, si s'escau, el vers lliure en
ritme automàtic, per dir-ho així. També ho és, però,
110 i me n'he confessat, que fa temps que escric els
poemes en un pla franc d'exploració. (Que no és
pas el de l'espontaneïtat maragalliana!) No em sa-
tisfà gaire d'anomenar-me «poeta», i no gens que
m'embarquin amb floralistes i diletants sentimen-
115 tals. Ans bé: investigador en poesia. I no és pas per
comoditat i escarxofament sinó perquè crec en una
per a mi determinada capacitat per a la recerca i la
descoberta. Em deleixo per les investigacions for-
mals si les provatures afavoreixen els resultats; em
120 descoratja d'observar que els qui més podrien, per
amor de la poesia i del llenguatge aportar-hi, se'n
desdiguin i tirin, oh dèria funesta!, al dret.

- 123 Ho podria haver] * * * *centrat*. *A part*: Podria haver-ho *QP* | més laconisme:] menys mots: *QP* més de concisió: ε E
- 125 tal com raja,] *m*. *QP* | envers] per *QP*
- 127 de flexibilitat] d'elasticitat *QP*
- 127-128 llur rigidesa,] ells mateixos, *QP*
- 128 provi algú] assagin *QP*
- 129 la inèpcia.] per la impotència. *QP*
- 131 cadència; *QP* | perfecta] estricta ε *a.c.* E *a.c.*
- 133-134 accents,] accents, vocalització, *QP* ε *a.c.* E *a.c.*
- 134 separat] després *QP*
- 135 de viure ~ compte.] d'ésser vivent! *QP*
- 136 Si] * * * *centrat*. *A part*: Si *QP* | jugo] desenrotllo el meu joc *QP* | gairebé] quasi *QP*
- 137 de integritat ε E *a.c.*
- 138 fidel.] lleial. *QP*
- 139-140 tatuem ~ humits.] tatuem, amb guixos humits, les ombres. *QP*
- 141 joc] joguineig *QP* | en] dins *QP* ε *a.c.* E *a.c.* | graons] esglaons *QP*
- 142 tantes *QP*] tandes ε E *TOC*
- 142-143 que encerclen] com circumden *QP*
- 145 ben bé] *m*. *QP* | ens cal] necessitem *QP*
- 146 pas] *m*. *QP*

141. *esglaons (QP) – graons (ε E TOC)] V. 16: n. 15.*
 142. *tantes (QP) tandes (ε E TOC)] Restitueixo la primera lliçó perquè la darrera fa la pin-ta de ser un error mecanogràfic del poeta.*

Ho podria haver dit amb més laconisme: les me-
ves preferències en les realitzacions poètiques dels
125 professionals del vers tal com raja, són envers
aquells qui accepten els dogmes retòrics amb tanta
de flexibilitat com els dogmes, malgrat llur rigide-
sa, toleren, mentre no provi algú d'establir cismes
provocats per la deixadesa o la inèpcia. El vers és
130 —hauria d'ésser— sempre un bell vers; el ritme,
una divina cadència, i la rima, càlida i perfecta
com una estreta enamorada de mans. Ultra el ritme
i la rima, tot, en un bell vers, compta: cesura, ac-
cents, sil·labeig. Cada vers, separat del poema, hau-
135 ria de viure pel seu compte.

Si la pista on jugo no és gairebé mai la dels poe-
tes amb ambició d'integritat retòrica, sóc, en canvi,
el seu lector fidel. Deixeu, amics detestats i admi-
rats adversaris, que els disbauxats tranuitadors ta-
140 tuem les ombres amb guixos humits. O que espiem
el joc de celestials insectes en el marc dels graons
lluminosos de tantes d'escaletes obscenes que en-
cerclen la vostra ciutat imperial. Però en els vostres
versos sigueu durs i precisos. Excel·liu-hi. No ju-
145 guem ben bé amb vosaltres, però ens cal aprendre-
hi. El nostre «excés» no justifica pas la vostra de-
sídia.

- 148 L'exemple] * * * *centrat. A part:* L'exemple present *QP*
- 149 plaent] recomanable *QP m. ε E* | a la poesia,] *m. QP ε E a.c.*
- 150 Retòrica *QP ε E a.c.* | Llengua. *QP* | ells] aquells poetes *QP*
- 151 n'haurien] haurien *ε E a.c.* | els servidors.] llurs servidors més fidels. *QP* llurs servidors. *ε E a.c.*
- 152 mi, però,] mi *QP ε E* | tennis *QP ε E*
- 154 rubbi *ε a.c. E a.c.*
- 155-156 I ultra ~ compten.] * * * *centrat. A part:* És clar, és clar que hi ha l'instint artístic, que és de ben pocs... *QP* Hi ha, també, l'instint o el do artístic; no són gens comuns. *ε E a.c.* Hi ha, també, l'instint o el do artístic i l'ofici: no són gaire comuns *E a.c.* Ultra ~ l'ofici ~ *E d.c.*
-

L'exemple d'algun —d'alguns— no és pas, em
sembla, plaent als lectors ni útil a la poesia, a la
150 retòrica ni a la llengua. I són potser ells els qui
n'haurien d'ésser els servidors. Convingueu amb
mi, però, que cap jugador de tennis no ha reeixit
mai tot jugant simultàniament en dues pistes, ni els
de rugby en dos camps.

155 I ultra el do, hi ha el talent i l'ofici, que, amb el
bon gust, també compten.

J. V. FOIX

ÍNDIX GENERAL

Taula	5
Presentació	7
Abreviatures	9
I. ESTUDI	11
1. Els testimonis del <i>Diari 1918</i>	13
1.1. Procedència dels materials del <i>Diari 1918</i>	13
1.2. Referències dels testimonis	15
2. Proses dels <i>Primers fragments del Diari</i>	23
2.1. Testimonis anteriors a l'edició dins <i>Gertrudis</i> i <i>KRTU</i>	23
2.2. Proses del diari no recollides dins <i>Gertrudis</i> i <i>KRTU</i>	28
2.3. Testimonis posteriors a la primera edició en volum	32
3. Testimonis conservats de <i>Del «Diari 1918»</i>	39
3.1. Un manuscrit amb dues proses	39
3.2. Altres versions de «De cap a cap del carrer hem...»	41
3.3. Correccions autògrafes sobre la primera edició	44
3.4. Valor d'aquests testimonis	45
3.5. Una primera lectura privada enregistrada	47
4. Materials conservats de <i>L'estrella d'En Perris</i>	49
4.1. El mecanoscrit	49
4.2. Les galerades	51
4.3. La versió de la revista <i>O Figura</i>	54
4.4. Testimonis orals de tres proses	55

5.	La lliçó dels primers llibres a les <i>Obres poètiques</i>	57
5.1.	Revisió de les primeres edicions	57
5.2.	Fonts de pollució del volum	58
5.3.	Sobre l'origen de les incorreccions foixianes	60
5.4.	Intervenció de Gabriel Ferrater	64
5.5.	Els exemplars corregits	70
5.6.	El procés de revisió per a les <i>Obres poètiques</i>	73
6.	Proses de <i>Darrer comunicat</i> i <i>Tocant a mà...</i>	77
6.1.	La redacció d'aquests llibres	77
6.2.	Primers testimonis conservats	79
6.3.	La carpeta amb els mecanoscrits més antics	82
6.4.	Testimonis impresos filiats a aquesta carpeta	106
6.5.	Els darrers mecanoscrits i les primeres edicions	110
6.6.	Les primeres edicions i els seus testimonis filiats	124
7.	Les antologies posteriors a les primeres edicions	129
7.1.	Les antologies monogràfiques	129
7.2.	Antologies amb variants significatives	130
7.3.	Altres antologies	135
8.	El text del <i>Diari 1918</i>	137
8.1.	El text de les <i>Obres completes</i> , base d'aquesta edició	137
8.2.	Compilació del material per al <i>Diari 1918</i>	144
8.3.	El text del <i>Diari 1918</i>	148
9.	Recapitulació	153
9.1.	Línies generals de la tradició textual	153
9.2.	Cronologia	153
9.3.	Casos excepcionals	158
10.	Apèndixs a l'estudi	163
A.	Materials de les <i>Obres poètiques</i>	163
A1.	Llista de correccions de Gabriel Ferrater a les <i>Obres poètiques</i>	163
A2.	Correccions a mà fetes sobre diversos volums de les <i>Obres poètiques</i>	171
B.	Materials de <i>L'estrella d'En Perris</i>	173
B1.	Disposició de les proses segons l'ordenació de <i>L</i>	173
B2.	Índex del mecanoscrit <i>L</i>	174
C.	Índex de la carpeta <i>C1</i> de <i>Darrer comunicat</i>	176
D.	Materials de <i>Tocant a mà...</i>	177
D1.	Índex del mecanoscrit <i>R</i>	177
D2.	Disposició dels textos segons les proses numerades de <i>T1</i>	177
D3.	Disposició de les proses segons l'ordre de <i>T1</i>	177
D4.	Índex de la carpeta <i>T1</i>	179

D5. Disposició de les proses segons l'ordre de T2	180
D6. Índex de la carpeta T2	181
11. Bibliografia	183
11.1. Entrevistes, enquestes, converses...	183
11.2. Correspondència	184
11.3. Monogràfics d'homenatge	184
11.4. Aproximacions a la vida i a l'obra	186
11.5. Sobre els llibres del <i>Diari 1918</i>	187
II. EDICIÓ	191
La present edició	193
1. El text	193
2. Els aparats	195
2.1. Designació dels testimonis a l'aparat	195
2.2. Estructura	196
2.3. Contingut	197
2.4. L'aparat genètic	197
2.5. L'aparat evolutiu	200
2.6. L'aparat de notes	201
3. Signes i abreviacions	202
3.1. Signes gràfics	202
3.2. Abreviatures	203
3.3. Abreviacions bibliogràfiques	203
<i>Diari 1918</i>	207
<i>Primers fragments del Diari</i>	209
Diari 1918 (fragments)	211
«He malferit...»	213
«Aixequen ben alts...»	215
«M'assegurava que eren...»	217
«Quants de tombs...»	219
«Diuen que estàs gelosa...»	221
«Et vaig sorprendre...»	223
«Les parets del <i>court</i> ...»	225
«Que hagin aparedat...»	227
«En percebre de lluny...»	229
«Quan érem a la font...»	231
«A les sis de la tarda...»	233
«Les cases, de roure i...»	237
La vila	241
7 h. 50 - 11 h. 50	245

Plaça Catalunya - Pedralbes	247
Pepa, la lletera	255
Sense simbolisme	259
Notes sobre la mar	263
1 «La sorpresa fou quan...»	265
2 «Ben lligat el nas de cartó...»	267
3 «La mar, aquell matí, era...»	269
4 «De levita i copalta negre...»	271
5 «En acabar-se el ball...»	273
6 «De lluny tothom crida...»	275
Notes del <i>Diari</i>	277
«No són cases; no és...»	279
«Perquè m'he pintat la faç...»	281
«Hi ha cavalls per portals...»	283
Ombres darrere els lilàs	285
«Mil ales rosa...»	287
«Fou diumenge passat...»	289
«El Díaz i el Vicente...»	291
«Nois i noies...»	293
«Perquè l'home...»	295
«Ni els peixos...»	297
«Feixos d'heura...»	299
«Palplantat a la porta...»	301
«Destenyits per la pluja...»	303
«Tot just m'acabava...»	305
Retorn a la natura	307
«Per un filferro...»	309
«Fugir, fugir...»	311
«L'últim ocell...»	313
«Cap mà no em diu...»	315
«Per les obertures...»	317
«Só jo que porto...»	319
«És inútil que...»	321
Vindrà més tard demà	323
On aniré tot sol	327
<i>Del «Diari 1918»</i>	333
«En arribant a la Universitat dels Pares...»	335
«Ahir tarda, després completes...»	339
«L'hostaler de l'Alberg de l'Olivera Rodona...»	343
«Quan guaitàvem, a hora baixa...»	345
«Ha plogut a bots i barrals...»	347
«Damunt el cel d'octubre...»	349
«D'amagat del senyor Bisbe...»	351
«Si venteja, corro, adelerat...»	353

«Quan he sabut que el meu oncle...»	355
«Perquè han ullprès la pubilla del Mas...»	359
«El carter, esmarrit, m'ha donat un plec...»	363
«M'han deslligat a riba mar...»	367
«De cap a cap de carrer...»	369
«Haviem deixat la moto...»	371
«Els partidaris del Sol...»	373
«Sortits del Cap de la Vila...»	379
«No eren pas iots...»	381
«Hauríem arribat, vogant...»	383
«Els veïns del meu carrer...»	387
«De nit, els carrers s'agleven...»	389
«Amb sacs balders...»	391
«Establíem damunt unes insòlites pissarres...»	393
«Amb els braços estesos endavant...»	395
«Quan les monges del Pas...»	397
«Si l'hàbil daguer...»	399
«—Res no és moridor...»	403
«En Xori ens ha deixat...»	405
«Com que les velles fetilleres...»	409
«El Consell de la Vila...»	411
«A les tardes plujoses d'hivern...»	415
«És si plou que embrido...»	417
«Apagats els gresols...»	421
«De cap a cap del carrer hem...»	423
«Ens hem posat...»	425
«Volíem passar pel portal...»	429
«Hem arrambat un bidó...»	431
«Perquè era el seu sant...»	433
«He recolzat la bicicleta...»	435
«Hem arrambat carro i cavall...»	437
«El campaner m'ha dit...»	439
<i>L'estrella d'En Perris</i>	441
«Era jo sol...»	443
«—La cendra és calenta...»	447
«De pujada pel carrer del Mig...»	449
«Diuen que la filla de l'esclopaire...»	453
«M'havien advertit...»	457
«—No enyores, ací dalt...»	461
«Com cada diumenge...»	463
«Tan lluny com són...»	467
«Tantes de viles...»	471
«—No triguis gaire...»	473
«—Vós sentiu sempre veus pertot...»	477

«Embriagats pel foc...»	479
«— <i>Pertot</i> —diuen...»	481
«Cercava, adelerat...»	483
«La tramuntana ha mancat...»	485
«Quan En Plana...»	487
«Ahir a la nit...»	491
«El faroner, de mil bigotis...»	493
«Quan el vent i la trangolada...»	497
«Encofràvem còdols...»	505
«Han fermat el peiró...»	509
«Hem deixat els rocs...»	511
«Quan han vist...»	515
«Ja els banyistes...»	519
«Perquè les fadrines del Raval...»	523
«Els he cridats tots...»	525
«Pels carrers assolellats...»	529
«— <i>Que no deixin més les bótes...</i> »	531
«No em sabia avenir...»	533
«Un decret peremptori...»	535
«— <i>Qui vol, pot...</i> »	543
«Tots deien...»	545
«Ahir es va sentir...»	549
«Un delegat de l'Intendent...»	551
«Han tombat pel cantó...»	555
«No em plau gens...»	557
«Ha telefonat...»	559
«Aquest matí...»	571
«Després de corregir...»	573
«Hem entrat...»	577
«— <i>Amaguem...</i> »	579
«Ha passat el dels Ciments...»	581
«En moure la palanca...»	583
«Avui recordava...»	585
«Les nostres motos...»	587
«Ella avançava sense esforç...»	591
«M'han empès a enfilar-me...»	593
«La meva amiga forastera...»	597
«— <i>No us mogueu...</i> »	601
«Tots, minyones i fadrins...»	609
<i>Darrer comunicat</i>	613
Darrer comunicat	615
Anava sola i dreta dalt l'autobús	619
En Quirc de l'Ermina	623
No tempteu el temptador	627

El cardenal Richelieu fa gala pública dels seus vicis privats	631
Si sóc dalt els Morunys...	639
Els cavalls de Cap Gros, a la ratlla de l'altra mar	641
El singular viatjant de Déu	645
No et giris!	653
Tu hi érets, Sumpta	657
Déu, de cara al mar	659
Els qui vivim de viure quan el dia és de dia	661
N'Arcís	663
El roc pertús	665
Sis draps de pit, de donzella en creixença, per a evocar el moment	673
Lo Pep boig	677
La Mei, del costat de l'Erola	685
Després d'un exili de segles, torna a la gropa d'un búfal	687
Els forasters emplomissats	689
La meva descoberta dels mobles hipnagògics	693
Ningú no sabia què se n'havia fet del ganivet	701
Hi ets o no hi ets, Natàlia?	705
El bufanúvols de Torremoresca	707
No m'omplis més de flors: ja no t'estimo	713
La calba etrusca del mestre	715
Em ve sempre de nou	719
La casa del rei	721
Abaixeu, si escriviu, les persianes!	731
L'Antònia dels Estanys	735
Sortíem de la «Violeta»	739
Les dones pintores amb capes llargues i coturns	743
A mi, que no m'hi comptin pas els diumenges	749
La pluja negra	753
No saben on són ni on viuen	757
Que no emblanquinin més i que policromin!	763
El pàl·lid anònim	767
No em deixeu cap porta oberta!	769
<i>Tocant a mà...</i>	773
Tocant a mà	775
No tanquis els porticons, de nit...	781
L'espiamonges	783
Els tres clergues del temps de Pere III	785
El doctor Buyrach, d'Aigües Caldes	787
Tots som vacarissos	795
Somnis immòbils amb ròssec de cabellera	801
Úrsula i Balbina o les filles de don Ruperto	805
Les mans tremolejaven	811
Si tothom ho ha vist, per què ningú no en parla?	815

Els amants	819
Els aiguamorts del Molí de la Tor	823
L'oncle de Viladordis	827
Trenca el mirall i sabràs com ets	829
Amb una llenca de mar a les mans	835
En Mèlic, dels Torrents	839
«Tornaré quan ja no et faràs més vell»	845
Horari nou per als desertors del pronòstic	849
A la ratlla d'Isil, en llunyania de segles	855
El meu museu de pintures	859
A tot país per on passem hi ha un home, sempre el mateix, a cada pont de riu, de rec o torrentera	865
La ventada del somni	867
Els imaginants immòbils	871
Tot, és Ú?	875
La casa de les campanelles	881
«Tubulem-nos!»	883
La filla dels porters del 78 de la Granvia	887
Nosaltres, els col·lectors de camions a 40 l'hora	889
La veïna	893
«A l'Òpera, que és ell!...»	897
Somreïa com l'alba darrere el Baluard	903
Apèndixs a l'edició	907
A. Textos del diari 1918 no recollits al <i>Diari 1918</i>	909
«Això és una trinxera...»	911
«A tots els llibres els ha saltat...»	913
«Quan mor la tarda morada...»	917
«Cada bastidor representa...»	921
«Quan era fosc del tot...»	925
«L'Home-Que-Ven-Coco...»	927
B. Altres textos relacionats amb el <i>Diari 1918</i>	929
«Fins a dos quarts de dues...»	931
«Després d'una marxa fadigosa...»	933
C. Versificacions de proses del <i>Diari 1918</i>	935
A Na Joana Givanel de Ventalló	937
A la ratlla d'Isil, en llunyania de segles	941
D. Textos amb funció proemial dels llibres del <i>Diari 1918</i>	945
Algunes reflexions sobre la pròpia literatura (<i>KRTU</i>)	947
Noves raons de l'autor (<i>Del «Diari 1918»</i>)	957
[Presentació] (<i>L'estrella d'En Perris</i>)	961
Del real poètic (<i>Darrer comunicat</i>)	965
«En versos ben tallats i arrodonida estrofa...» (<i>Tocant a mà...</i>)	979

ISBN 84-7283-759-9

9 788472 837591